

सरस्वतीभवन-अध्ययनमाला

(१४)

पाणिनीयधातुपाठसमीक्षा

लेखकः सम्पादकश्च

डॉ० भागीरथप्रसादत्रिपाठी 'वागीशः शास्त्री'

व्याकरणाचार्यः, विद्यावारिधिः (पी-एच्० डी०)

सीनियर-रिसर्च-फेलो

वाराणस्याम्

१८८७ तमे शकान्दे

प्राप्तिस्थानम्—

प्रकाशनविभागः

वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

वाराणसी—२

मूल्यम्—१८.५०

Acc. No.

Date

Call No.

45037

15.10.1966

Sa. Y. V. / Pan / Tri

प्रास्ताविकम्

“एकः शब्दः सम्यग् ज्ञातः सुष्ठु प्रयुक्तः स्वर्गे लोके च कामधुग् भवति” इति श्रुतिः । अनया च भगवत्या श्रुत्या एकस्यापि शब्दस्य सम्यग् ज्ञानेन शोभनप्रयोगेण चै लौकिकी पारलौकिकी चेष्टप्राप्तिरभिधीयते । तत्रापि ज्ञानमन्तरा प्रयोगस्य कथमप्य सम्भवाद् ज्ञानं पूर्वमेवापेक्ष्यते । तज्ज्ञानञ्च व्याकरणादेव भवति । अत एव “ब्राह्मणे निष्कारणो षडङ्गो वेदोऽध्येयो ज्ञेयश्च । प्रधानञ्च षट्स्वङ्गेषु व्याकरणम्” इति महाभाष्ये उक्तम् । प्राधान्यञ्च व्याकरणस्य शब्दराशेर्वेदस्य स्वसंस्कारार्थं सर्वतः प्रथममपेक्षणीयत्वात् । “वाग् वै पराच्यव्याकृता आसीत् । ते वै देवा इन्द्रमब्रुवन् इमां नो वाचं व्याकुरु” इति तैत्तिरीयात् सर्वतः प्रथममिन्द्रेण वाचो व्याकृतिर्विहिता तदारभ्य बहुधा व्याकरणानि समजायन्त । लाघवम्, वैज्ञानिकत्वम्, सर्वतः परिपूर्णता, लौकिकवैदिकशब्दानामुभयेषां साधकता चेति दृष्टिकोणैर्विपश्चित् पाणिनिव्याकरणस्यैवात्यादर इदानीं यावत् परिदृश्यते । तत्र शब्दानां सारल्येनाव गमाय प्रकृतिप्रत्ययादिकल्पना बहोः कालात् प्रचलितैव समाश्रिताऽस्मिन् व्याकरणे अत एवाथर्वणे—“को धातुः ? किं प्रातिपदिकम् ? कश्च प्रत्ययः ?” इत्युक्तम् । धातु प्रातिपदिकभेदेन प्रकृतेर्द्वैविध्येऽपि प्रातिपदिकेष्वप्यनुगतो धातुरेव प्रकृतित्वेन मुख्यता मर्हति । बहुत्र शब्देष्वनुगतः कश्चिद् वर्णसमुदायस्तत्संबद्धः कश्चिदर्थोऽप्यनुभूयमानः सर्वास्वपि भाषासु धातुपदेन व्यपदिश्यते । दधाति बहुषु स्थलेष्वनुगतानर्थानिति धातुः, धीयते वाऽनेकैः शब्दैरनुगतेऽर्थे इति कर्मणि प्रत्ययेन वा निष्पन्नो धातुशब्दः । एतद्विषये गवेषणायां प्रवृत्तेषु विद्वत्सु पाणिनिना धातुपाठरूपेण खिलपाठः कृतः । अन्यैश्च क्षीरतरङ्गिणी, धातुप्रदीपः, धातुवृत्त्यादयो ग्रन्थाः सङ्कलनात्मका विद्वद्भिः कृता वर्तन्ते । तत्रैषु वर्तमानानां बहूनां धातूनां कुत्रापि प्रयोगादर्शनाद् ह्रिदन्तीमहोदयेन नवशतसंख्याका एव धातवः स्वीकृताः ।

तत्र महाभाष्ये बहूनां शब्दानां व्याकरणेन निष्पन्नानामद्य प्रयुक्तत्वमाशङ्क्य सन्ति शब्दाः प्रयुक्ता एवेति समाधायानुपलब्धिः शङ्कायामुक्तम्—“उपलब्धौ यत्नः क्रियताम् । महान् शब्दस्य प्रयोगविषयः । सप्तद्वीपा वसुमती त्रयो लोकाश्चत्वारो वेदाः साङ्गाः सरहस्या बहुधा भिन्नाः, एकशतमध्वर्युशाखाः, सहस्रवर्त्मा सामवेदः, एकविंशतिधा बाह्वृच्यम्, नवधाऽथर्वणो वेदः, वाकोवाक्यमितिहासः पुराणं वैद्यकमित्येतान् शब्दस्य प्रयोगविषयः । किञ्च, बहवः शब्दा देशान्तरे नियतविषयाः । शवतिर्गतिकर्मा कम्बोजेष्वेव, विकार एवैनमार्या भाषन्ते शव इति । हम्मतिः सुराष्ट्रेषु, रंहतिः प्राच्यमगधेषु, गमिमेव त्वार्याः प्रयुज्जते । दातिल्वनार्थे प्राच्येषु, दात्रमुदीच्येषु” इति । अस्यैव भाष्योक्तस्यार्थस्याधारमाश्रित्य संस्कृतग्रन्थेषु तत्तद्देशभेदभिन्नेषु भाषासु

प्राकृत-पाली-अवेस्ता—इत्यादिषु तेषां तेषां धातूनां प्रयोगप्रदर्शनेन 'विद्यावारिधिः' इत्याख्यायोपाधये साफल्यमाप्नुवता धातुपाठसमीक्षकेणानुसन्धात्रा स्वकीये निबन्धे स्पष्टीकृतः सर्वेषु धातुषु धातुपाठपठितेषु समादरः, निराकृतश्च ह्रिद्विनीमहोदयस्य सिद्धान्तः। परीक्षकाणां संवेदनेन विषयस्यावलोकनेन चास्य लेखकस्य परिश्रमो ब्रह्मिष्ठं प्रशंसामर्हति। प्रयासेनानेन च जिज्ञासूनां धातुविषयकज्ञाने महानुपकारः सम्भाव्यते। ग्रन्थेऽस्मिन् धातवो धातूनामर्थास्तत्समधातवस्तदर्थः प्रयोगस्थलानि च तत्तत्साङ्केतिक-शब्दैः प्रकाशितानि। ते च सङ्केताः सूच्याद्यवलोकनेन ज्ञाता भविष्यन्ति। निबन्ध-स्यास्यानुसन्धानात्मकस्य प्रकाशनमिदं बाहुल्येनोपयोगितां भजेदिति कामयमानः स्वकीयैराशीःसंतानैः संयुनक्ति।

केन्द्रीयविश्वविद्यालयानुदानायोगस्य आर्थिकेन साहाय्येनास्य ग्रन्थस्य मुद्रणं संजातमिति विश्वविद्यालयस्य पक्षेण तत्रत्येभ्योऽधिकारिभ्यः साधुवादान् वितरन् विरमति।

सुरतिनारायणमणित्रिपाठी
वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य
उपकुलपतिः।

प्रवृत्तिनिमित्तम्

श्रीनन्दनन्दनलीलाधाम्नि वृन्दावने १९५३ ख्रीस्ताब्दे धातुपाठमनुशीलयता मया किं नवीनं समधिगतमिवानुभूतम् । विपश्चिद्धिः सह सम्भाषणप्रक्रमे जनेनानेन धातुपाठ्यताः प्रायः समेऽपि धातवो व्यवहृताः । सम्भाषणमाकर्ण्य दोषज्ञाः “कोऽर्थः ! कोऽर्थः !” इति प्रगदन् । बहुत्र तु “अप्रयुक्तताप्रयोगदोषः ! अप्रयुक्तताप्रयोगदोषः !” इत्येव समाकर्णि म विद्वज्जनगणगीः । एवं सत्यपि माहं मनागपि विचलितोऽभूवं निजपथात् । असकृन्मनः समुदिता जिज्ञासा—यद्यस्यप्रयुक्तता तर्हि किमिति भगवता पाणिनिना संगृहीता धातव एते “नूनं प्रयोगविषयाः सन्तीमे” इति द्रष्टिषा धारणा प्ररूढा चेतसि मदीये । १९५४ ख्रीस्ता वाराणसीमुपेतो विद्वद्भिः समं सम्भाषमाणोऽहं बहुभिः प्रत्याख्यातः, अनेकैरुपहसितो भूरिभिः प्रतिधाभाजनतां नीतः । शब्दशास्त्रविष्प्रकाण्डा गुरुचरणा श्रीमद्गुरुनाथशर्माणः समभ्य नन्दन् मामर्की वर्तनीम्, प्रोदसाहयंश्च द्वित्रौल्लोकप्रयोगान् निदर्शयन्त इति मन्मनोमयूरो भूय नर्तितुं प्राक्रमत जलमुड्नादमाकर्ण्येव । तदनु—“सर्वे देशान्तरे सर्वे खल्वप्येते शब्द देशान्तरेषु प्रयुज्यन्ते । न चैवोपलभ्यन्ते । उपलब्धौ यत्नः क्रियताम् । मह्यम् शब्दस्य प्रयोग विषयः । सप्तद्वीपा वसुमती त्रयो लोकाः, चत्वारो वेदाः साङ्गाः सरहस्या बहुधा भिन्ना एक शतमध्वर्युशाखाः सहस्रवर्त्मा सामवेदः, एकविंशतिधा बाह्वर्च्यं नवधाथर्वणो वेदः, वाको वाक्यमितिहासः पुराणं वैद्यकमित्येतावाञ्छब्दस्य प्रयोगविषयः । एतावन्तं शब्दस्य प्रयोग विषयमननुनिशम्य ‘सन्त्यप्रयुक्ताः’ इति वचनं केवलं साहसमात्रमेव” इति महाभाष्यमधीयानस्य मम चेतसि समजनि कोऽप्यपूर्वः प्रमोदः । मया १९५६ ख्रीस्ताब्दतः १९५९ वत्सरं यावत् संस्कृतशास्त्राया हिन्दीवाङ्मयाश्च भूयिष्ठा ग्रन्थाः समधीता भाषाज्ञानवर्द्धनोपायाः । एतद्विषयका बहवो लेखा लिखिताः प्रकाशिताश्च । ततोऽपि मदृष्टं मम पुरस्तात् मूर्तं जातम् । न च कामपि पद्यां दिङ्मूढोऽहमपारयन्निश्चेतुम् ।

१९५९ ख्रीस्ताब्दे वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयमनुसन्धिस्तथा समुपेतन मया-चार्यप्रवराणां श्रीमत्पण्डितक्षेत्रेशचन्द्राणां चट्टोपाध्यायानां सान्निध्यमुपालम्भि । तैर्विलियम-ड्वाइट्छिन्नीमहोदयस्य धातुपरिशिष्टं समुपस्थापितं यत्र छिन्नीमहोदयस्य धातु-नङ्गीचकार द्विसहस्रसंख्याकेषु धातुषु, इतरांश्च प्रक्षिप्तान् मेने । एतद्विषये मार्किनदेशस्य भाषाशास्त्रपत्रिकायाः पञ्चमे खण्डे चतुर्दशे च तेन छिन्नीमहोदयेन भूयो लिखितम् । तस्मा-

लोचनाप्रसङ्गेन “डब्ल्यू. जेड. के. एम्.” इत्याख्यायाः पत्रिकाया अष्टमे खण्डे गोअर्ग बृहल्लर-महाशयेन यल्लिखितं तद्विषयेऽपि चट्टोपाध्यायमहाशयैर्मदीयसवधानं समाकृतम् । बृहल्लर-महाशयेन दर्शितं यद् द्विट्नीद्वारा प्रत्यादिष्टा बहवो धातवः प्राकृतादिभाषासु प्रयुज्यमाना दृश्यन्ते । तदनु तस्यामेव पत्रिकायाम् ओतोफ्राङ्कमहाशयेनाप्येतद्विषये पालिभाषातः सामग्री-माहृत्य परिशिष्टरूपेण लिखितम् ।

श्रीमच्छट्टोपाध्यायानां निर्देशकत्वे (एप्रिल) १९६१ ख्रीस्ताब्दात् १९६३ अक्टूबर-पर्यन्तं भारतशासनीयशिक्षामन्त्रणालयेन ३३०० मुद्रा धातुपाठसमीक्षाग्रन्थरचनार्थं मह्यं प्रदत्ताः (पारम्परिकसंस्कृतपाठशालानां परिणतियोजनायाम्) । श्रीमच्छट्टोपाध्यायैर्वाल्दे-पॉकनीरचितम्—**Alois Walde, Vergleichendes Wörterbuch Indogermnischen Sprachen** : herausgegeben und bearbeitet Von Julius pokorny, 1930-1932 (3 Bde) इति कोशमन्यान् ग्रन्थान् दत्त्वा विषयं च निर्दिश्य यत् साहाय्यमाचरितं तदर्थं ते कोटिशो वन्दनीयाः । अत्र मया कियत् साफल्य-मासादितमितीह प्रेक्षकाः प्रमाणम् इति निवेदयते

वा० सं० विश्वविद्यालये; }
संवत् २०२२ }
रथयात्रायाम् }

विदुषां विधेयः—
भागीरथप्रसादस्त्रिपाठी ‘चागीशः शार्ङ्ग’
ज्येष्ठानुसन्धानपण्डितगणान्वन्तरः
(सीनियर-रिसर्च-फेलो)

उपोद्घातः

इह ग्रन्थे क्षीरतरङ्गिणी-धातुप्रदीप-धातुवृत्ति-गतान् सर्वान् सपाठभेदधातुनधिकृत्य गवेषण-प्रवर्तना वर्तते मदीया । सर्ववर्म- (त्रिविष्टपस्तोतस्समुपलब्धधातुपाठ- (अर्थविहीन-) चन्द्र-जैनेन्द्र-काशकृत्स्न-कातन्त्र-शाकटायन-हेमचन्द्र-वोपदेवानां धातुपाठधातवः समे प्रायशोऽस्मिन् ग्रन्थे सन्ति समाविष्टाः । प्रतिपृष्ठे कृतं विभागद्वयम् । प्रथमे विभागे तावत् खण्डद्वयम् । यत्र प्रथमे खण्डे व्याख्येया धातवो द्वितीये च सन्ति समायोजिता अर्थाः । द्वितीये विभागे व्याख्येयधातुभिः सह ध्वनितुलनायै पूर्वोक्तानां निखिलानां धातुपाठानां धातवो वेदनिघण्टुनिरुक्तपुराणपालिप्राकृतादीनां च प्रासङ्गिकी सामग्री समुपन्यस्ता वर्तते । अस्मिन् भागे समुपन्यस्तानां धातूनां स्थापनया संस्कृतधातुविकासपरिचयः शक्येत विज्ञातुम् ।

यद्यपि पूर्वोक्तैकादशधातुपाठानां धातुसूची दशधातुपाठानां चार्थसूची श्रीबालकृष्ण-गजाननपल्लुलेमहोदयेन प्रस्तुताऽस्ति; तथापि त्वार्था धातूनामनुसारेण नोपलभ्यन्ते । धातूनामस्ति पृथक् सूची, अर्थानाञ्च पृथक् । धातुं ज्ञात्वा कश्चन तदीयानखिलानर्थान् बोद्धुं न प्रभवति; कस्यापि धातोः समस्तानर्थानेकत्र प्राप्तुमपि नहि शक्नोति सारल्येन । सूच्येया तु तेषामुपकारिका येषामेतन्निखिलधातुपाठगतधातूनामर्थाः कण्ठस्थीस्युः, साधारणानां कृते निकामं नोपकारिका । उदाहरणतः प्रस्तूयते धातुद्वयम्—√वी धातुरस्त्येतैर्वर्णेषु—१-गतौ, २-व्याप्तौ, ३-प्रजने, ४-कान्तौ, ५-असने, ६-खादने च । √अव् धातुश्च—१-रक्षणे, २-गतौ, ३-कान्तौ, ४-प्रीतौ, ५-तृप्तौ, ६-अवगमे, ७-प्रवेशे, ८-श्रवणे, ९-स्वाम्यर्थे, १०-याचने, ११-क्रियायाम्, १२-इच्छायाम्, १३-दीप्तौ, १४-अवाप्तौ, १५-आलिङ्गने, १६-हिंसायाम्, १७-आदाने, १८-भागे, १९-वृद्धौ च । सूच्यामेकैकोऽर्थोऽकारादिक्रमेण विन्यस्तोऽस्ति तत्र तत्र च तद्धातुरपीति जिज्ञासू रक्षणार्थं धातुं दृष्ट्वा ज्ञास्यति—√अव् धातू रक्षणार्थक एवेति । कथं स धातोरनूनकानर्थाञ्छक्नुयाद् युगपज्ज्ञातुम् ? पाठकैर्धातुदेश एव अर्था लभ्येरन् न त्वर्थदेशो धातवः । एवंदशा सा सूची जिज्ञासूनामेव नैव पण्डितानामपि प्रहेलिका जाता । प्रस्तुते ग्रन्थे भवन्तः कस्मिन्नपि धातौ सर्वधातुपाठानामर्थानेकत्र समुपलभ्यन्तेऽकारादिक्रमके ।

प्रथमविभागस्य प्रथमे खण्डे गणस्य धातुसंख्यायाश्चोल्लेखो विद्यते । मयेह ग्रन्थे क्षीरतरङ्गिणीपाठः प्रामुख्येन गृहीत इति यत्र यत्र धातौ कस्यापि नामोल्लेखो न स्यात् तत्र तत्र क्षीरतरङ्गिण्याः संख्यादि विज्ञानीयम् । यो धातुः क्षीरतरङ्गिण्यां नोपलब्धस्तत्र मया धातुप्रदीपस्य संख्या निर्दिष्टा । यत्र च धातुप्रदीपेऽपि यो धातुर्नैवास्ति तत्र धातुवृत्तेः संख्यासमुल्लेखो व्यधापि । क्षीरतरङ्गिण्याः संस्करणद्वयमधिगतम्—डॉ० ब्रूनोलीविश्वसम्पादितं मीमांसकशुद्धिपरिसम्पादितं च । द्वितीयस्य संख्यायां भूयस्यव्यवस्थेति मया प्रथमसंस्करणगतसंख्या समुल्लिखिता । द्वितीये संस्करणे यत्र मनागपि भेदः परिलक्षितस्तत्र मया तत्संख्या संक्षेपिता । धातुवृत्तेर्महीश्वर-वाराणसीप्रकाशितं संस्करणद्वयं समुपायोजि ।

प्रथमविभागस्य द्वितीये खण्डे परस्मैपदस्थाने (प) इति, आत्मनेपदस्थाने च (आ) इति प्रयुक्तं विराजते । अर्थनिर्देशनस्थले क्षीरस्वाम्यादिनाम्नामाद्याक्षराणि गृहीतानि । यथा—“क्षी मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-शा-हे-वो” इति । क्षीरतरङ्गिणी-धातुप्रदीप-धातुवृत्ति-चान्द्रव्याकरण-काश-कृत्स्नशब्दकलापधातुपाठ-कातन्त्रधातुपाठ (हस्तलेख)—कविकल्पद्रुमा उपलब्धा इति तत्साहाय्येन विरचितेऽप्यस्मिन् ग्रन्थे मया बालकृष्णगजाननपलमुल्लेखमहाशयस्य सूत्र्यपि कात्स्न्येन समुपायोजि ।

यद्यप्येकादशधातुपाठैः पाठशुद्धेः प्रकामं निर्णयसम्भवः, तथापि मया सरस्वतीभवन-पुस्तकालयस्थधातुपाठानां सप्तहस्तलेखैः समपादि पाठभेदसङ्कतिः । तेषां संख्यादिनिर्देशः सहा-यकग्रन्थानां सूच्यां वीक्षणीयः ।

धातुपाठमवलम्ब्य लिखिताष्टीकाष्टिप्पण्यश्चैतावच्चिरं यावत् प्रायेण सन्ति कल्पनासम्भूताः । व्याकरणं वस्तुतः प्रयोगमाश्रित्य प्रवर्तते । प्रयोगशरणा वैयाकरणा इति व्याकरणग्रन्थेषु यत्र यत्र समाधिर्न सङ्गच्छते तत्र तत्र ‘लक्ष्यानुसन्धानात्’ ‘अनभिधानात्’ वेति प्रस्तूयते । यथा—‘वचन्ति’ इति रूपं व्याकरणशुद्धमपि नोल्लिख्यते, अनभिधानात् । इत एव कारणात्लक्ष्यैक-चक्षुष्को लक्षणैकचक्षुष्काज्ज्यायान् आभूयते । वैयाकरणैः केवलकल्पनाभिरिदं तथ्यं प्रायेण विस्मृतम् । तैर्लक्ष्याण्यननुसन्धाय सलक्षणानुसन्धानं कल्पनाः प्राबल्येन समाश्रीयन्त इति ते तथ्येभ्यः सुदूरं गताः सन्ति । वैयाकरणा ऐतिह्यतस्तु दवीयस्त्वं गच्छन्तो दृश्यन्ते । खातमिदं समीकर्तुं मया भूयः प्रयोगानाश्रित्य धातुसम्बन्धे विचारः प्रवर्तितोऽस्ति । एनमेव प्रयोगं शरणीकृत्य हिट्नी-र्नवशतसंख्याकानेव धातूनङ्गीचकार । शेषांश्च धातूनप्रामाणिकान् उज्जुग्रोषे, ते वैयाकरणैः परतो यथाबुद्धिं सन्निवेशिताः स्युरिति । तेन संकुचितदृशा विचार्येयं धारणा समास्थितासीत् । वस्तुगत्या संस्कृतभाषाप्रयोगविषयो विष्टपेऽस्मिन् तत्सम-तद्भव-देशजेति येन केनापि रूपेण वर्तत एव । संस्कृतवाङ्मयानुपलम्भादेव कमपि धातुमप्रामाणिकमङ्गीकर्तुं न युज्यते । महाभाष्यकृता तथ्यमिदं सुसाधु प्रस्फोरितम्—*सर्वे देशान्तरे*अत्रेति ।

भगवता पतञ्जलिना भाषाणां सुविचारितः स्वरूपपरिचयः प्रास्तावि । तेन समा भाषाः प्रयोग-विषयीकृता इति “सप्तद्वीपा वसुमती, त्रयो लोकाः”—कथनेन सुस्पष्टं भवति । साधुत्वासाधुत्व- (व्याकरण)-विचारस्तु तदा परतः समुद्भवेद् यदा हि सुज्ञानं दिङ्मैयत्यस्य प्रयोगनैयत्यस्य वा चिन्ता जायेत । साधुत्वासाधुत्वविचारे च व्याकरणं मूलम् । व्याकरणं तु परवर्तते । तद्यथा—“वाग्वै पराच्यव्याकृता अवदत् । ते देवा इन्द्रमब्रुवन्—इमां नो वाचं व्याकुरु इति” (तैत्तिरीये षष्ठकाण्डे) । अत्र वाण्या अव्याकृतत्वं सुज्ञेयम् । अत्र मान्यता तैः शिष्टप्रयोगमाधृत्य प्रत्यज्ञायि । शिष्टैर्ये ये प्रयोगाः स्वीकृतास्ते ते साधुत्वसंवलिता प्रख्यापिताः ।

भगवता पतञ्जलिना देशान्तराणां केषाञ्चिन्नामानि प्रयोगभेदाश्च समुदाहृताः—“एतस्मि-श्चातिमहति शब्दस्य प्रयोगविषये ते ते शब्दास्तत्र तत्र नियतविषया दृश्यन्ते । तद्यथा—शवतिर्गति-कर्मा कम्बोजेष्वेव भाषितो भवति, विकार एवैनमार्या भाषन्ते शव इति । हम्मतिः सुराष्ट्रेषु, रंहतिः प्राच्यमध्यमेषु, गमिमेव त्वार्याः प्रयुज्यते । दातिर्लवनार्थे प्राच्येषु दात्रमुदीच्येषु (गिरिधरशर्म-संपा.सं. ५२ पृ.) द्रष्ट. निरु. २, २, ८ । अद्यत्वे √शब् धातोर्गत्यर्थकत्वं संस्कृतप्रयोगेषु नोपलभ्यते

सत्यपि धातौ $\sqrt{\text{शब्}}$ (शब्) १/ गतौ (प) इति पाणिन्युल्लिखिते, तत्तर्हि धातोरस्य गत्यर्थकत्वमपलापयितुं शक्यते ? न शक्यते, कम्बोजेषु प्रयोगोपलम्भात् । उक्तभाष्यनिरुक्ताभ्यां सिद्ध्यति यदेकस्यैव धातोर्देशान्तरेषु भवन्ति भिन्नभिन्ना अर्था इत्यशेषास्ते न शक्यन्ते संग्रहीतम् । महामुनिना पाणिनिना $\sqrt{\text{शब्}}$ धातोर्गार्थानुमोदितं विकारार्थमनुपदिश्य कम्बोजप्रचलितं गत्यर्थकत्वमेव समुपदिष्टम्, इत्येतेन व्यज्यते यत् तेन कुत्रापि प्रयुक्ता आख्यातरूपार्था प्राधान्यतो निरूपिताः । फलतो विद्वद्भिः समुपलब्धार्थपर्यन्ते नेयता निश्चेया, देशभेदादर्थानामानन्त्यात् । इह ग्रन्थे धातौ धातौ देशान्तरप्रयुक्तधातूनामर्थानां च सङ्गत्यै यथागति प्रयतितम् ।

तथ्यानि सर्वाण्येतानि समनुध्याय मया ग्रन्थस्यास्य सजायै वक्ष्यमाणा सामग्री समुपयोजिता—(क) भारोपीयान्याख्यातानि नामानि वा । (ख) भारोपीयान्याख्यातानि नामानि वा । (ग) वेदेभ्यः प्रभृति नाटकादिग्रन्थान् यावत् प्रामाणिकाः प्रयोगाः । (घ) पालिसाहित्ये समुपलब्धाः प्रयोगाः । (ङ) प्राकृतसाहित्ये समासादिताः प्रयोगाः । (च) अपभ्रंशसाहित्ये समधिगताः प्रयोगाः । (छ) हिन्दीसाहित्ये भाषाशाखायां वोपलब्धाः प्रयोगाः । पुलिन्दखण्ड-(>बुन्देलखण्ड)-भाषाऽस्ति मदीया मातृभाषेति कोशेष्वनुपलभ्यमानस्तच्छब्दो मया तत्र तत्र लिखितः । तद्भाषामयः कोऽपि कोशो नाशक्यत प्राप्तुं मया । इयं भाषाशाखा खुरई (सागर म० प्र०) स्थलस्य भाष्यमाणा प्रभाषेति । (ज) मुण्डारीभाषायां प्राप्ताः प्रयोगाः । (झ)—गणभाषा-(पिशाचभाषा)-[देशवाङ्मी-प्राकृत]-साहित्ये लब्धा सामग्री । (ञ) कन्नमीरभाषेति । लक्षणाधारेण प्रणीतस्य भट्टिकाव्यस्य प्रयोगाः पूर्वं मया संगृहीता अपि ते पश्चाद् बहिष्कृताः । महाभाष्यप्रयोगास्तु यथेष्टितमङ्गीकृताः ।

निर्वचनप्रामाण्याय—निरुक्तम्, नामलिङ्गानुशासनम् अमरकोशोद्घाटिनी-रामाश्रमी-सहितं च समाश्रिते । क्वचित् स्थलेषूणादिव्युत्पत्तिरपि प्रादर्शि । एकस्यैव शब्दस्यानेकेभ्यो धातुभ्यो व्युत्पादितत्वाद् व्युत्पत्तिः प्रायेण काल्पनिक्येव । उदाहरणत्वेन—अन्त्रशब्दः $\sqrt{\text{अन्त्र}}$ १/ धातौ, अभ्रशब्दः $\sqrt{\text{अभ्र}}$ १/ धातौ, अर्बुदशब्दः $\sqrt{\text{अर्बु}}$ १/ धातौ, अर्वन्शब्दः $\sqrt{\text{अर्व}}$ १/ धातौ, ऊर्द्वशब्दः $\sqrt{\text{ऊर्द्व}}$ १/ धातौ प्रेक्षणीयः । एवमेवात्र ग्रन्थे सर्वत्र विचारितमस्ति ।

प्रयोगोपस्थापनतत्परतायां मया वैदिकपदानुक्रमकोश—(सम्पूर्णः, खण्डमेकमप्रकाशितं विहाय) सेण्टपीटर्सबर्ग(व्योथलिङ्क-रॉथ)कोश-शब्दकल्पद्रुमप्रभृतयः समाश्रिताः (द्र० सहायकग्रन्थानां सूची) । वाल्मीकीयरामायण-महाभारत-महाभाष्य-निघण्टु-निरुक्त-मनुस्मृति-रघुवंश-नैषध-यशस्तिलकचम्पू-प्रभृतीनामक्षरशः सटीकमनुष्ठितं मया पारायणमिति यत्र यत्र विहितघटीकोल्लेखस्ते ते ग्रन्था मदधीता अवधेया, न तु कोशसंगृहीताः । सेण्टपीटर्सबर्गकोशे महाभारतस्य पर्वाणि श्लोकसंख्यया सह निर्दिष्टानि । अध्यायास्तत्र नोद्धिताः । संपत्स्यमाने संस्करणे मयाऽध्यायोल्लेखाय प्रयतिष्यते । तत्र वाल्मीकीयरामायणादिश्लोकसंख्याप्यद्यतनतत्संस्करणश्लोकादिसंख्यया न संवदति प्रायशः । तन्माष्टुमपीहा ।

भारोपीयाः कोशाः सन्ति शाम्प्यै-(जर्मन)-भाषामयाः । जूलियसपॉर्कनीमहोदयस्य (यावत्प्रकाशित-), वाल्देपॉर्कनीमहोदयस्य च भारोपीयव्युत्पत्तिकोशावक्षरशो मया पर्यालो-

डितौ जर्मनभाषामयौ । संस्कृतवित्समाजस्य भवेद् बोधगम्या भारोपीयशृङ्खला, स्याच्च तद्विचाराणामिह दिशि प्रवर्तनेत्युद्दिश्य मया सत्यपि भूरिपरिश्रमसाध्ये कर्मणि तत् सर्वमपेक्षितं कर्तुं प्रायस्यत संस्कृतभाषामयम् ।

एतैर्निःशेषैः प्रयासैर्मया धातवः प्रयोगशोणेन परीक्षिताः । हिट्नीर्यं धातुं नाङ्गी-
चकार तत्र धात्वादौ 'त' एवञ्जातीयकं चिह्नमस्ति संयोजितम् । प्रकृतधातुहिट्नीव्याख्यातधातुभ्यो
व्यतिरिक्त इति तत्सङ्केताकृतम् । हिट्नीननुमोदिता धातव ईदृशा मया प्रायशः प्रयोगैः
प्रमाणिताः । एतादृशानां सूची द्रष्टव्या ।

धातूनामुदाहरणानि नहि संस्यन्ते तिङ्प्रयोगा एव, अपि तु नामान्यपि तथा—“अथापि
प्रकृतय एवैकेषु भाष्यन्ते विकृतय एकेषु”—निघ. २, २, ८ = धातोरग्यातपदभावेन यः प्रयोगः
सा प्रकृतिः । नामीभूतस्य तस्यैव यः प्रयोगः सा विकृतिरिति दुर्गाचार्यः । हिट्नीमहाशयेनापि
क्वचिन्नाम्नामेवोदाहरणं प्रास्तावि । दृश्यताम्— $\sqrt{\text{कद्}}$ धातुः । अन्येषां परिवर्तमानानामञ्जा-
नामपेक्षया मूले यस्य शब्दस्य स्थितिः प्रायशोऽपरिवर्तमाना परिलक्ष्यते स धातुत्वेन परिकल्प्यते ।
उदाहरणतः स्वर्णादिधातवो ग्राह्याः । कटककुण्डलादि यत् किमप्याभरणं निर्मायेत हेम्ना, तदाकारे
भिन्नतापि नाम सम्पद्येत, जातु तन्नामान्यपि भिन्नतामापद्येरन्, मूलतो द्रक्ष्यते काञ्चनमेव न
त्वन्यत् । एवमेव शब्दशास्त्रेऽपि—भवति, बभूव, भविता, भूयात्, अभूत्-प्रभृतिषु 'भू' इति
भव् इति च स्थैर्येण दृश्यते, यदा हि—अति, अतः, अन्ति, व, म, इता, यात्, त-प्रभृतयः
प्रत्ययाः परिवर्तमाना भवन्तीति विचार्य वैयाकरणैर्निरधारित—एतेषां समेषां मूले विद्यते 'भू' इति ।
एतदेवाधृत्य धातूनां तिङ्प्रूपानधिगतत्वेऽपि, सत्स्वेव नामसु, तत्र तत्र सन्ति कल्पिता धातव
आचार्यैः । यथा— $\sqrt{\text{शूल}}$ १/५२६ रुजायाम्, $\sqrt{\text{शच्}}$ १/१६३ व्यक्तायां वाचि, $\sqrt{\text{शट्}}$ १/२९६
रुजाविशरणगत्यवसादनेषु, $\sqrt{\text{शट्}}$ १/३३७ कैतवे, $\sqrt{\text{शण्}}$ १/७९१ प्रभृतयः ।

पाणिनिप्रोक्तास्तदुपदिष्टा वा सन्ति क्रियन्तो धातवः, परतश्च सन्निवेशिताः क्रियन्त इति
दुःशको निर्णयः । न चानधिगततिङ्प्रूपनिभानां धातूनां न पाणिनिप्रोक्तत्वमुपदिष्टत्वं वेति
वाच्यम्, “शब् गतौ” धातोरपि तथात्वासम्भवात्, तदुल्लेखस्य निवृत्तमहाभाष्ययोः सत्त्वादि-
त्यस्माभिः समेऽपि धातवः प्राप्तपाणिनिपरम्परा उररीकार्याः । एतावति द्राघीयसि काले
पाणिनीयैः विद्वद्भिर्देशभेदानुसारेण धातुपाठे बहूनां पाठभेदानां सन्निवेशितत्वात् प्राप्तपाणिनिपरम्प-
रत्वमस्य साधीयः । केचन पाठभेदा लिपिकानां भ्रान्त्या सञ्जाताः केचिच्चानवबोधेन (द्रष्ट. $\sqrt{\text{कांस्}}$
(कासि) १/६३७) । प्रयोगदृशा पाणिनीयधातुपाठो गणपाठतोऽपि गरीयान् वरीवर्तीत्यतो
यावन्तः पाठभेदा इह सम्प्राप्यन्ते न तावन्तो व्याकरणस्य कस्मिंश्चिदपि ग्रन्थे । एतेनैवास्य
प्रचुरप्रचारता शक्यते बोद्धुम् ।

यत्र यादृशः पाठभेदः समासादितः, सङ्गतिं चेष्टमानेन मया तत्र '>' इति
शरसङ्काशसङ्केतः समन्वयस्थायि । शराणिदिशि पाठभेदोऽवगमनीयः । धातुपाठभेदमतिरिच्य
विकासशृङ्खलायोजनेऽपीदमेव चिह्नं सुध्यानीयम् । उक्तपाठभेदे हेतुचतुष्टयमत्र सुस्पष्टं निर्वर्ण्यते—

१-लक्ष्यभेदः, २-देशभेदेनोच्चारणभेदाद् विकासः, ३-हस्तलेखानामस्पष्टतयाऽनवबोधेन च भ्रान्तिः, ४-संहितापाठः ।

१-लक्ष्यग्रन्थेषु प्राप्तारूपानामनुसारेण केचन वैयाकरणा निर्दिशन्ति धातून् । हेमचन्द्रः $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ धातुमुल्लिखेत्; तन्मतैन $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ धातुर्नास्ति । पल्यूळ्यतेः प्रयोगः काठ. तै. शौ. पै. (संहितासु) लभ्यते । ग्रन्थानामेतेषामध्ययनात् तेन धातुरयं निर्दिश्येत । पूर्वं सर्वा वेदशाखाः सर्वैर्नाधीयन्ते स्म । तत्तच्छास्त्रीयास्तत्तच्छाखा अभ्यस्यन्ति स्मेति तत्तत्क्षेत्रेषु तत्तद्ग्रन्थानामेव प्रचारः स्वाभाविकः । $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ धातुः तैत्रा. १, ३, ५, २ इत्यत्र प्रयुक्तो लभ्यते । क्षीरवोषौ धातुमिममुल्लिखितुर्न तु $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ धातुमिति तज्ज्ञाताः काठ. १६, ६; तै. २, ५, ५, ६; शौ. १२, ४, ९; पै. १७, १६, ९ इति ग्रन्था न स्युः । अन्यथा तौ पल्यूळधातुमवदयमुल्लिखेताम् । इममेव लक्ष्यभेदं विचिन्त्य ओलडि १०/९ धातौ क्षीरस्वाम्याह—“इत्थं लक्षणमलक्ष्यताम् अन्धकुक्कुटीन्यायेन लक्ष्यमनुसरतां कियदिव रुष्यामः, कियदिव तुष्यामः” इति । $\sqrt{\text{चर्च्}}$, $\sqrt{\text{छर्छ}}$, $\sqrt{\text{जर्ज}}$, $\sqrt{\text{झर्झ}}$ १/ परिभाषणे (प) इत्यत्र चाह—“किमत्र सत्यं देवा ज्ञास्यन्ति” इति । $\sqrt{\text{पुण्}}$ (पुण) १०/ संघाते (प) इत्यत्र च सायणः प्राह—“पुरुषकारे तु ‘पूर्ण’ इति स्वामी ‘पुण’ इति शाकटायन इत्युक्त्वा कोशसिद्धिस्त्वीदृशेऽर्थे कीदृशीति न विद्म इत्युपहसितम्” । अस्तु, $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ $\sqrt{\text{पल्यूळ}}$ इत्युभयोर्धातवोः स्यात् संक्रान्तिः, लिपिदोषात् पकारस्य यकारत्वेन यकारस्य च पकारत्वेनापि बोधसम्भवात् ।

(२) देशभेदेनोच्चारणभेदाद् वर्णेषु जातं परिवर्तनम् । एतादृशेषु स्थलेषु विद्यते तत्तद्गर्ग-वर्णसंक्रमणप्राभूती । $\sqrt{\text{कल्}}$ (कले) १/ हसने धातुः $\sqrt{\text{कक्ल्}}$ इति जायमानः सन् $\sqrt{\text{खक्ल्}}$ इति विकासमापन्नः । इदं सर्वं तत्र तत्रैव निभालनीयम् । प्रतिधात्वेतादृशा विचाराः सन्ति प्रवर्तिताः । द्रष्ट. युगि १/ > जुगि, जुगि १/ > भुगि, इति । वर्णविपर्ययेण $\sqrt{\text{सिंह्}}$ १/३१६ h काकुधातुः $\sqrt{\text{हिंस्}}$ ७/१९ इति जातः, विलोमक्रमेण वा । एवमेवार्थेऽपि $\sqrt{\text{मस्}}$ (मसी) ४/ ‘परिमाणे’ इत्यस्य ‘परिणामे’ इति, $\sqrt{\text{च्यु}}$, $\sqrt{\text{च्युस्}}$ १०/ इत्यत्र ‘सहने’ इत्यस्य च ‘हसने’ इति जातम् ।

(३) इदानीन्तनीव सौविधी लिपिसम्बन्धिनी नासीत् प्राक्तने काले । अद्यतनमिव लिपिसङ्घटनात्मकमैवयमपि सार्वदेशिकं नासीत् तदानीम् । एकस्य हस्तलेखस्थानेका भवन्ति स्म प्रतिलिपयः । लिपिकराश्च प्रायशो न भवन्ति स्म विद्वांस इति मक्षिकास्थाने मक्षिका अतिरिच्यान्यस्याक्षरस्यान्यत्वेन बोधो नैसर्गिकः । पूर्वतनस्य लिपिकरस्य शुचिभिः सह तस्य वृद्धयोऽपि सन्द्भवा भवन्ति स्म । अनेकेषां लिपिकानामनेका भ्रान्तय पाठभेदे कारणं जाताः । यथा— $\sqrt{\text{मेव्}}$ (मेवृ) १/ सेचने (प)—मै-सा-काकृ-कातः; सेवने—क्षी-च-जै-शा-हे । ‘सेचने’ इत्यत्र चकारादधस्तनपङ्क्तेर्घृष्टत्वान्मृष्टत्वाद् वा वकारभ्रान्तिः प्रकाशं सिद्धा । वकारादधस्तनभागे मनाञ्जसा लघनत्वाच्चकारभ्रान्तिरपि निश्चप्रचम् ; एवमेव चकारापकारयोः— $\sqrt{\text{व्यप्}}$ १०/९४ क्षये (प) इत्यस्य स्थाने $\sqrt{\text{व्यप्}}$ इति पपाठ कौशिक इति क्षीरः ।

(४) धातुपाठस्य संहितात्वेनोपदेशे “दश रामशराः” इत्यस्य “दशरा मशराः” इति वदनेकाः जायन्ते विप्रतिपत्तयः । संहितापाठे पूर्वधातोर्वर्णस्य परधातौ सन्निवेशभ्रान्तयः,

पूर्वधात्वर्थाक्षरस्य परधातौ योजनाभ्रमाश्च सन्त्यनेकत्र । यथा—“वृत् ४/ वरणे” इत्यत्र “तप ४/ ऐश्वर्ये वा” इत्यस्य ‘वा’ ‘योजनेन’ वावृत्तु-धातुः सम्पादितः । भट्टिकारेण क्वचिल्लक्ष्यमविचार्य लक्षणस्यानुसारेण “ततो वावृत्त्यमाना सा” ४, २८ इति रचयित्वा ततोऽप्यग्रे संज्ञीतिरूपस्थापिता ।
 ✓ यु १०/ जुगुप्सायाम् इत्यत्र जुगुप्सायामित्यस्याद्याक्षरं “जु” इति प्रकृते धातौ योजयित्वा गुप्सायाम् इत्यस्य ध्वनिसादृश्येन कुत्सायाम् इति सम्पादितम् इति “युजु कुत्सायाम्” जातः स्वतन्त्रो धातुः । अत्र सन्ति सर्वत्र पाठभेदाः । सर्वे च वैयाकरणा नैकमत्यं भजन्ते । विस्तरशस्त्रिवद् पुस्तके विलोकनीयम् । सपाठभेदं समेषां पाणिनीयधातूनां विद्यते संख्या—२३५६ इति ।
 भ्वादेः प्रभृति क्रयादिपर्यन्तं १७७४ धातवः, चुरादौ च ५८२ इति ।

अनुपतञ्जलि वैयाकरणैः कल्पनाः सुतमां समाश्रिताः, लक्ष्यं प्रति तद्वृत्पातो नास्ति-
 नीकाशः । ✓ तर्ज (तर्ज) १०/१५१ संतर्जने (आ) इति धातुव्याख्याने क्षीरस्वामी लिखेत्—
 “लक्ष्ये तर्जयतीति दृश्यते” इति । भट्टिकारोऽपि ‘तर्जयन्तः’ ७, ३६ इति प्रयुज्येदमीयामेव प्रवृत्तिं पर्यचाययत् । यदा हि महाभारते ‘तर्जयसे’ इत्यस्य द्विःकृत्वो लभ्यते प्रयोगः—५, २४८५; १४, ९१३ इत्यत्र । प्रयोगशोधन्या शक्यन्ते मार्ष्टुमिमाः सर्वा भ्रान्तयः । मयाऽत्रार्थे यथाप्राप्त-
 प्रयोगेण प्रयतितम् । अनेकेषां संस्कृतग्रन्थानां विलोपान्न मदिष्टं सर्वतः पूर्तिमगात् । धातुपाठस्य प्रतताध्ययनार्थं प्रादेशिकभाषाकोशानां प्रस्तुतिर्निकाममपेक्षणीयेति विरमति

विदुषामनुचरः—

वा० सं० विश्वविद्यालये;
 संवत् २०२२
 रथयात्रायाम्

भागीरथप्रसादखिपाठी ‘वागीशः शास्त्री’
 ज्येष्ठानुसन्धानपण्डितगणाभ्यन्तरः
 (सीनियर-रिसर्च-फेलो)

सङ्केतबोधकसूची संस्कृतादिग्रन्थानाम्

अ. = अथर्वशिखोपनिषद् ।

अ. को. = अमरकोशः ।

अ. कौ. सू. = अथर्ववेदीयकौशिकसूत्राणि ।

अक्षि. = अक्षुपनिषद् ।

अचि. = अभिधानचिन्तामणिः ।

अद्भुता. = अद्भुतब्राह्मणम्

अनर्घरा. = अनर्घराघवम्

अना. = अमृतनादोपनिषद्

अन्न. = अन्नपूर्णोपनिषद्

अभि. = अभिज्ञानशाकुन्तलम्

अमरु. = अमरुशतकम्

अ. वे. = अथर्ववेदः (शौनकसंहिता)

अ. वे. प्रा. = अथर्ववेदप्रातिशाख्यम्

अव्य. } = अव्यक्तोपनिषद्

अश्वि. = अथर्वशिर उपनिषद्

१ आ. } = आत्मोपनिषद्

आ. च. } = आख्यातचन्द्रिका

आनन्दलह. = आनन्दलहरीस्तोत्रम् ।

आत्रो. = आत्मबोधोपनिषद्

आर्यासप्तश. = आर्यासप्तशती

आर्षे. } = आर्षेयोपनिषद्

आश्व. गृ. } = आश्वलायनगृह्यसूत्रम्

आश्व. श्रौ. } = आश्वलायनश्रौतसूत्रम्

इ. } = इतिहासोपनिषद्

उणा. = उणादिः

उत्तरा. } = उत्तररामचरितम्

ऋ. = ऋग्वेदसंहिता ।

ऋ. प्राति. = ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्

ऋ. सं. (निरुक्तादिटीकोद्भूत-) = ऋग्वेदसंहिता ।

ऐ. } = ऐतरेयोपनिषद्

ऐआ. = ऐतरेयारण्यकम्

ऐत्रा. = ऐतरेयब्राह्मणम्

क. = कपिष्ठल-(कठ)-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता

कठरुद्रो. } = कठरुद्रोपनिषद्

कठो. = कठोपनिषद्

कथासरि. = कथासरित्सागरः

का. = काण्वसंहिता (शुक्लयजुर्वेदीया)

काठ. = काठक-(चरक)-कृष्णयजुर्वेदसंहिता

कादम्ब. = कादम्बरी

का. प्र. } = काव्यप्रकाशः

कात्रा. = काण्वशास्त्रीयं शतपथब्राह्मणम्

काशीख. = काशीखण्डम् (स्कन्दपुराणस्य)

काश्रौ. } = कात्यायनश्रौतसूत्रम्

काला. = कालाग्निरुद्रोपनिषद्

किराता. = किरातार्जुनीयम्

कुण्डिको. = कुण्डिकोपनिषद्

कुमारसं. = कुमारसंभवम्

कृ. } = कृष्णोपनिषद्
कृष्णो.

केनो. = केनोपनिषद्

कौ. = कौथुमसामवेदसंहिता

कौलो. = कौलोपनिषद्

कौषीतकिब्राह्मणो. = कौषीतकिब्राह्मणोपनिषद्

कौषीतक्या. = कौषीतक्यारण्यकम्

क्रि. र. स. = क्रियारत्नसमुच्चयः

खि. = (ऋग्वेदीय) -खिलसूक्तानि

खिसा. = (ऋग्वेदीय-) खिलसूक्तानि

(सातवलेकरसंस्करणम्)

ग. } = गणपत्युपनिषद्
गणपत्यु.

ग. पु. = गरुडपुराणम्

गरु. } = गरुडोपनिषद्
गरुडो.

गर्भ. } = गर्भोपनिषद्
गर्भो.

गी. = (श्रीमद्भगवद्-) गीता ।

गी. गो. } = गीतगोविन्दकाव्यम् ।
गीतगो.

गु. } = गुह्यकाल्युपनिषद्
गुह्यकाल्यु.

गोउ. = गोपालोत्तरतापिन्युपनिषद्

गोग्र. } = गोभिलगृह्यसूत्रम्
गोभि. गृ.

गोच. = गोपीचन्दनोपनिषद्

गोपू. = गोपालपूर्वतापिन्युपनिषद्

गोब्रा. = गोपथब्राह्मणम्

च. प. स्तो. = चर्पटपञ्जरीस्तोत्रम्

चरक. = चरकसंहिता

चिकि. = चिकित्सास्थानम् (सुश्रुतस्य)

छन्दोम. = छन्दोमञ्जरी

छाग. } = छागलेयोपनिषद्
छागलेयो.

छान्दो. } = छान्दोग्योपनिषद्
छान्दोग्यो.

जावा. = जाबाल्युपनिषद्

जै. = जैमिनीयसामवेदसंहिता

जैउ. = (जैमिनीय-तलत्रकार-) उपनिषद्ब्राह्मणम्

जैब्रा. = जैमिनीयब्राह्मणम्

तांब्रा. = ताण्ड्यब्राह्मणम्

ति. = तिलकटीका (वाल्मीकीयरामायणे)

ते. } = तेजोविन्दूपनिषद्
तेजोविन्दू.

तै. = तैत्तिरीयकृष्णयजुर्वेदसंहिता

तैआ. = तैत्तिरीयारण्यकम्

तैउ. = तैत्तिरीयोपनिषद्

तैप्रा. } = तैत्तिरीयसंहिताप्रातिशाख्यम्
तैसं. प्रा.

तैब्रा. = तैत्तिरीयब्राह्मणम्

त्रिका. = त्रिकाण्डशेषः

त्रिता. = त्रिपुरातापिन्युपनिषद्

त्रि. } = त्रिपुरोपनिषद्
त्रिपुरोप.

दे. भा. = देवीभागवतम्

देव्यु. = देव्युपनिषद्

दैब्रा. = दैवतब्राह्मणम्

त्रिवि. } = त्रिपाद्विभूतिम-
त्रिपाद्विभूतिमहानारायणो. } = हानारायणोपनि-
षद्

नाप. } = नारदपरिव्राजकोपनिषद्
नारदपरिव्राजको.

नाद. } = नादविन्दूपनिषद्
नादविन्दूप.

निरु. = निरुक्तम्

नि. } = निघण्टुः
निघ.

निर्वा. = निर्वाणोपनिषद्

नील. = नीलकण्ठीया टीका (महाभारते)

नृपु. } नृसिंहपूर्वतापिन्यु-
 नृसिंहपूर्वतापिन्यु. } = पनिषद्
 नैष. = नैषधमहाकाव्यम्
 पञ्चत. = पञ्चतन्त्रम्
 पञ्च. ब्रा. } = पञ्चविंशब्राह्मणम्
 पञ्चविं. }
 पा. अ. = पाणिनीयाऽष्टाध्यायी
 पारमात्मिको. = पारमात्मिकोपनिषद्
 पी. }
 पीताम्बरोप. } = पीताम्बरोपनिषद्
 पित्र. = पिण्डब्रह्माण्डोपनिषद्
 पै. = पैप्पलादाऽथर्ववेदसंहिता
 प्रका. = प्रकाशगीता
 प्रतापरुद्रीय. = प्रतापरुद्रीयम्
 प्रश्नो. = प्रश्नोपनिषद्
 प्रायश्चि. = प्रायश्चित्तेन्दुः
 वटुको. = वटुकोपनिषद्
 वा. }
 वाष्कलो. } = वाष्कलोपनिषद्
 वि. }
 विल्वो. } = विल्वोपनिषद्
 बृहत्सं. }
 बृ. सं. } = बृहत्संहिता
 बृहदारण्यको. = बृहदारण्यकोपनिषद्
 बृजा. }
 बृहज्जावालो. } = बृहज्जावालोपनिषद्
 ब्रह्मवै. }
 ब्र.वै.पु. } = ब्रह्मवैवर्तपुराणम्
 ब्रह्म. = ब्रह्मसूत्रम्
 ब्रह्मो. = ब्रह्मोपनिषद्
 भ. }
 भस्मजावालो. } = भस्मजावालोपनिषद्
 भव. }
 भवसंतारणो. } = भवसंतारणोपनिषद्
 भा. }
 भावनो. } = भावनोपनिषद्

भा.पु. }
 भाग.पु. } = भागवतपुराणम्
 मंत्रा. }
 मन्त्रब्रा. } = मन्त्रब्राह्मणम्
 मण्डलब्राह्मणो. = मण्डलब्राह्मणोपनिषद्
 मत्स्यपु. = मत्स्यपुराणम्
 मनु. = मनुस्मृतिः
 मन्त्रिको. = मन्त्रिकोपनिषद्
 मन्वर्थ. = मन्वर्थमुक्तावली (मनुस्मृतिटीका)
 मभार. = महाभारतम्
 मभाष्य. = महाभाष्यम्
 महा. }
 महो. } = महोपनिषद्
 महावीरच. = महावीरचरितम्
 महीध. = महीधरभाष्यम्
 मा. = माध्यन्दिनसंहिता (शुक्लयजुर्वेदीया)
 मा. पु. }
 मार्क.पु. } = मार्कण्डेयपुराणम्
 मालतीमा. = मालतीमाधवम्
 मित्र. = मित्रलाभः
 मुक्तिको. = मुक्तिकोपनिषद्
 मुण्डको. = मुण्डकोपनिषद्
 मुद्राराक्ष. = मुद्राराक्षसम्
 मृच्छ. }
 मृच्छकटि. } = मृच्छकटिकम्
 मेघ.उ. = मेघदूतम् (उत्तर-)
 मेदि. = मेदिनीकोशः
 मै. = मैत्रायणी संहिता
 मैत्रि. }
 मैत्र्यु. } = मैत्र्युपनिषद्
 मैत्रे. }
 मैत्रेय्यु. } = मैत्रेय्युपनिषद्
 (य.)वा.सं. = (यजुर्वेदीया) वाजसनेयसंहिता
 यशस्ति.च. = यशस्तिनलकचम्पूः

याज्ञ. } = याज्ञवल्क्यस्मृतिः
 याज्ञवल्क्य. }
 यो. } = योगकुण्डल्युपनिषद्
 योगकुण्डल्यु. }
 योचू. = योगचूडामण्युपनिषद्
 योत. = योगतत्त्वोपनिषद्
 योशि. = योगशिखोपनिषद्
 रघु. = रघुवंशमहाकाव्यम्
 राजत. = राजतरङ्गिणी
 रापू. = रामपूर्वतापिन्युपनिषद्
 रार. = रामरहस्योपनिषद्
 रुजा. = रुद्रजाबालोपनिषद्
 रुह. = रुद्रहृदयोपनिषद्
 ललित. = ललितविस्तर—
 लाट्या. } = लाट्यायनश्रौतसूत्रम्
 लाट्या.श्रौ. }
 व. } = वनदुर्गोपनिषद्
 वनदुर्गो. }
 वटु. } = वटुकोपनिषद्
 वटुको. }
 वउ. } = वरदोत्तरतापिन्युपनिषद्
 वरदोत्तरतापिन्यु. }
 वपू. } = वरदपूर्वतापिन्युपनिषद्
 वरदपूर्वतापिन्यु. }
 वरा. } = वराहोपनिषद्
 वराहो. }
 वा.रा. = वाल्मीकीयं रामायणम्
 वा. सं. = वाजसनेयमाध्यन्दिनसंहिता ।
 विक्रमाङ्कदेव. = विक्रमाङ्कदेवचरितम्
 वै. प. को. = वैदिकपदानुक्रमकोषः
 श. क. ड. = शब्दकल्पद्रुमकोशः
 शतुञ्जयमा. = शतुञ्जयमाहात्म्यम्
 शत.सु.सं. = शतकत्रयादिसुभाषितसंग्रहः

शत्रा. = शतपथब्राह्मणम्
 शां. } = शाण्डिल्योपनिषद्
 शाण्डिल्यो. }
 शांभा. = शाङ्खायनारण्यकम्
 शांभा. } = शाङ्खायनब्राह्मणम्
 शाङ्खा.ब्रा. }
 शांशु. = शाङ्खायनगृह्यसूत्रम्
 शार्ङ्ग.सं. = शार्ङ्गधरसंहिता
 शाकु. = शाकुन्तलम्
 शाङ्खा.श्रौ. } = शाङ्खायनश्रौतसूत्रम्
 शांश्रौ. }
 शि. = शिवोपनिषद्
 शिशु. = शिशुपालवधम्
 शौ. = शौनकीयाथर्ववेदसंहिता
 श्वे. } = श्वेताश्वतरोपनिषद्
 श्वेताश्वतरो. }
 श्री.व्या. = श्रीधरीया व्याख्या (गीतायाम्)
 षत्रा. = षड्विंशब्राह्मणम्
 संभा. = संहितोपनिषद्ब्राह्मणम्
 संन्या. } = संन्यासोपनिषद्
 संन्यासो. }
 ससा. } = सर्वसारोपनिषद्
 सर्वसारो. }
 सात्रा. = सामविधानब्राह्मणम्
 सा.भा. = सायणीयं भाष्यम्
 सार. = सामरहस्योपनिषद्
 सुवा. = सुबालोपनिषद्
 सौ. = सौभाग्यलक्ष्म्युपनिषद्
 स्क.पु. = स्कन्दपुराणम्
 संजी. = संजीविनी (मल्लिनाथटीका)
 हरिवंश. = हरिवंशपुराणम्
 हं. } = हंसोपनिषद्
 हंसो. }

सङ्केतबोधकसूची पालिग्रन्थानाम्

अंगुत्तर. = अंगुत्तरनिकाय—
 दीघ. = दीघनिकाय—

मज्झिम. = मज्झिमनिकाय—
 विनय. = विनयपिटक—

संयुत. = संयुक्तिकाय-

सदनी. = सदनीति-

सङ्केतबोधकसूची प्राकृतापभ्रंश-(भाषा)-ग्रन्थानाम्

अभि. = अभिज्ञानशाकुन्तल-

आचा. = आचाराङ्गसूत्र-

आवम. = आवश्यकसूत्र-(मलयगिरिटीका)

उप. = उपदेशपद-(हस्तलिखित-)

उपपृ. = उपदेशपद-(जैनविद्या-

प्रचारकर्त्तव्य, पालीताणा-)

उव. = उवएसमाला

उवा. = उवासगदसाओ

ओघ. = ओघनिर्युक्ति-

औप. = औपपातिकसूत्र-

कप्प. = कल्पसूत्र-

कथू. = कर्पूरमञ्जरी-

कस. = (बृहत्) कल्पसूत्र-

काल. = कालकाचार्यकथानक-

कुप्र. = कुमारपालप्रतिबोध-

कुमा. = कुमारपालचरित-

गउड. = गउडवहो

गा. = गाथासप्तशती

जी. = जीवविचार-

जीवस. = जीवसमासप्रकरण-

ठा. = ठाणङ्गसुत्त (स्थानाङ्गसूत्र-)

गाया. = गायाधम्मकहासुत्त-

णंदि. = णंदिसूत्र-

तंदु. = तंदुलवैयालियपयन्नो

ती. = तीर्थकल्प-

दस = दसवैकालिकसूत्र-

दसनि. = दसवैकालिकनिर्युक्ति-

दे. } = देशीनाममाला
दे. ना. }

देवे. = देवेन्द्रस्तवप्रकीर्णक-

धर्मवि. = धर्मविधिप्रकरण-(सटीक-)

धर्मसं. = धर्मसंग्रहणी

धर्मा. = धर्माभ्युदय-

* नाट. = नाटकीयप्राकृतशब्दसूची ।

* नाट-सा. = साहित्यदर्पण-

निचू. = निशीथचूर्णि-

निर. = निरयावलीसूत्र-

पंच. = पंचसंग्रह-

पंचा. = पंचासकप्रकरण-

पउम. = { पउमचरिअ
 { पउमचरिय

पडि. = पंचप्रतिक्रमणसूत्र-

पण्ण. = पण्णवणासुत्त-

पण्ह. = प्रश्नव्याकरणसूत्र-

पव. = प्रवचनसारोद्धार-

पाअ. = पाइअलच्छीनाममाला

पा. स. म. = पाइअसद्महण्णवो

पिंग. = प्राकृतपिंगल-

पिंड. = पिंडनिर्युक्ति-

पिंडभा. = पिंडनिर्युक्तिभाष्य

पि. = ग्रामातिक देर प्राकृत स्पाखन्

प्रयौ. = प्रतिज्ञायौगन्धरायण-

प्राप्र. = प्राकृतप्रकाश-

प्रामा. = प्राकृतमार्गोपदेशिका

प्रासू. = प्राकृतसूक्तप्रमाला

भग. = भगवतीसूत्र-

भत्त. = भत्तपरिण्णापयन्नो

भवि. = भविस(य)त्तकहा

* द्र. 'पाइअसद्महण्णवो' इति प्राकृतशब्दकोशः ।

महा. = आउस् गेव्याल्लै एरस्यालुंगन् इन्

महाराष्ट्री

मै. = मैथिलीकल्याण-

मोह. = मोहराजपराजय-

रंभा. = रंभासंजरी

रत्ना. = रत्नावली (नाटिका)

रयण. = रयणसेहरनिक्कहा

राज. = अभिधानराजेन्द्र-

वव. = व्यवहारसूत्र- (सभाष्य-)

वाग्भ. = वाग्भटकाव्यानुशासन-

विक्र. = विक्रमोर्वशीय-

विपा. = विपाकश्रुत-

विसे. = विशेषावश्यकभाष्य-

वेणी. = वेणीसंहार-

वै. = वैराग्यशतक-

श्रा. = श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रवृत्ति-

सं. } = संबोधसत्तरी

संक्षि. = संक्षिप्तसार-

संबोध. = संबोधप्रकरण-

संवेग. = संवेगसंजरी

स. = समराइच्चकहा

सट्टि. = सट्टिसयपयरण-

सण. = सनत्कुमारचरित-

सम. = समवायांगसूत्र-

सम्म. = सम्मत्तिसूत्र-

सम्मत्त. = सम्यक्त्वसत्तति-

सम्य. = सम्यक्त्वस्वरूपपञ्चीसी-

सम्यक्त्वो. = सम्यक्त्वोत्पादविधिकुलक-

सिरि. = सिरिसिरिवालकहा-

सुख. = सुखबोधा टीका (उत्तराध्ययनस्य)

सुज. = सूर्यप्रज्ञति-

सुपा. = सुपासनाहचरिअ-

सुर. = सुरसुंदरीचरिअ-

सूअ. = सूअगडांगमुत्त-

सूअनि. = सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति-

से. = सेतुबंध-

हित. = हितोपदेशसारकुलक-

हेका. = हेमचन्द्रकाव्यानुशासन-

हिन्दीग्रन्थः

अ. अ. } = अभिधान अनुशीलन
अभि. अनु.

आंग्ल-शार्मण्यादि ग्रन्थानां सङ्केत-बोधकसूची

डब्ल्यू. जेड्. के. ऐम्. = विएना ओरिएण्टल
जर्नल्

अमे. ओ. सो. जर्नल् = अमेरिकन्

ओरिएण्टल सोसाइटी जर्नल्।

जड्. डी. डी. ऐम्. जी. = Zeitschrift

der Deutschen Morgenländ-

ischen Gesellschaft

पी. टी. ऐस्. पालि-डिक्श. =

पाळी टेक्स्ट् सोसाइटी पालि डिक्शनरी

पि. = ग्रामातिक् देर् प्राकृत स्पाखन्

पीटर्सब. = (सेंट) पीटर्सबर्ग (संस्कृत)

व्योर्थर् बुख्—व्योथलिङ्क

ऑत्तो : राथ रुदॉल्फ्।

महा = आउस् गेव्याल्लै-एरस्यालुंगन् इन्

महाराष्ट्री

मा. विलि. = मानियर् विलियम् : (संस्कृत-

इंग्लिश्-डिक्शनरी)

B K A = Barret, (L. C.:The)

Kashmirian Atharva-

veda (with critical
notes)

G R V=Geldner, (K. F.:der)	Vedic) Grammar
R̥gveda (i-iv übersetzt
und erläutert)	O R N=Oldenburg (H.):Vedic
(Hymns, trans.)
G W.=Grassmann, (H.):Wörter-
erbuch (zum R̥gveda)	W A G=Wackernagel, (J):
Altindische Gramm-
atik
M V G=Macdonnell, (A. A:	

सामान्यसङ्केताः

अक = अकर्मक—

अड्या. = अड्यारसंस्करणे (अप्रकाशितो-
पनिषद्)

आ. } = आश्वासः
आश्वा. }

(आ) = आत्मनेपदम्

आन. = आनन्दाश्रमसंस्करण—

कवकृ. = कर्मणि वर्तमानकृदन्तः

कात = कातन्त्र (व्याकरणम्)

काकृ = काशकृत्स्न—

कृ. = कृत्यप्रत्ययान्तः

क्रि. = क्रियापदम्

क्षी = क्षीरस्वामी

क्षी. = क्षीरतरङ्गिणी

गी.प्रे.सं. = गीताप्रेसगोरखपुरीयसंस्करणम्

च = चन्द्रः (चान्द्रव्याकरणम्)

चौ.सं. = चौखम्बासंस्करणम्

जू. = जूलियस् (पॉर्कनीः)

जै = जैनेन्द्रव्याकरणम्

टी. = टीका

तु. } = तुलनीय—(तुलना कार्या)
तुल. }

देश. = देशजः

तौदा. = तौदादिक—

द्र. } = द्रष्टव्य—
द्रष्ट. }

धा. = धातुः

नाप. = नाम (परक) पद—

नाधा. } = नामधातुः ।
नामधा. }

निसा. = निर्णयसागरसंस्करण—

(प) = परस्मैपदम्

पाठा. = पाठान्तरम्—

पाभे. = पाठभेदः

पुरुष. = पुरुषकारः

पृ. = पृष्ठम्

प्रपु. = प्रथमपुरुषः

प्रभृ. = प्रभृति—

प्रयो. = प्रयोजक—(प्रेरणार्थकणिजन्तः)

प्रे. = प्रेरणा (प्रेरक—)

व्योथ. = व्योथलिङ्ग—(पीटसर्वगसंस्कृतकोशः)

भकृ. = भविष्यत्कृदन्तः

भवि. = भविष्यत्कालः

भाप. = भावपरकपद—

भूका. = भूतकालः

भूकृ. = भूतकृदन्तः

मपु. = मध्यमपुरुषः

मुपा. = मुद्रितपाठ—(प्राग्र—)

मै. = मैत्रेयः

यक्र. = यथाक्रम—

यु.मी.सं. = युधिष्ठिरमीमांसकसंस्करण—

लाल. = लालकविः—([हि.] छत्रप्रकाशस्य रचयिता)

वकृ. = वर्तमानकृदन्तः

वा = वालदे (पॉर्कनीः)

वि.व.शा. = विश्ववन्धुशास्त्री

वै = वेङ्कटात्मज-माधव-भाष्य—(ऋ.)

वैतु. = वैपरीत्येन तुलनीय—

वै.प.को. } = वैदिकपदानुक्रमकोषः
वैदि.प.को. }

वो = वोपदेवः

श = शर्ववर्मा

शा = शाकटायनः

संक्र. = संबन्धककृदन्तः

सा = सायणः

सू. = सूत्रम्

स्क. = स्कन्दस्वामिकृतभाष्य—

ह.ले. = हस्तलेख—

हे = हेमचन्द्रः

हेकृ = हेत्वर्थकृदन्तः

हि. = हिट्नीः (विलियम् ड्वाइट्)

* एतच्चिह्नयुतस्य शब्दस्य प्रयोगो हिन्द्याः

पद्य एव ज्ञेयः । भारोपीयभाषायाम् एतच्चिह्न-

युतः शब्दः काल्पनिकोऽवधेयः ।

† एतच्चिह्नयुतः शब्दः प्रादेशिको निश्चेयः

‡ एतच्चिह्नाङ्कितः शब्दः ग्राम्यो निर्धारणीयः ।

—इदं चिह्नम् 'इति' इत्यर्थकम् ।

~ अक्षराधोभागे लग्नमिदं चिह्नं तालव्यस्थान-
बोधकम् ।

< इदं चिह्नम् अर्द्धस्यैकारस्य बोधकम् ।

• इदं चिह्नं ० इत्यस्य बोधकम्

सङ्केतबोधकसूची भाषाणाम्

अप. = अपभ्रंश-
 अफगा. = अफगान्-
 अर्मे. = अर्मेनियन्-
 अलेम. = अलेमनिक्-
 अल्बे. = अल्बेनियन्-
 अवे. = अवेस्ता-
 आइस्. = आइस्लैण्डिक्-
 आस्ते. = आस्तेतन्-
 ईंग्लि. = ईंग्लिश्-
 इता. = इतालियन्-
 इरा. = इरानियन्-
 इरि. = आइरिश्-
 ऍंग्लो-सैक्सॉ. = ऍंग्लो-सैक्सॉन्-
 किमि. = किमिक्-
 गोथि. = गोथिक् (Gothic)
 गाथि-अवे. = गाथिक-अवेस्ता-
 गुर्जरभा. = गुर्जरभाषा
 च. स्ला. = चर्च-स्लावोनिक्-
 डिंग. = डिंगल-
 न. उ. ज. = नवीनोच्चजर्मन्-
 न. पर्सि. = नवीनपर्सियन्-
 न. ब्रेटॉ. = नवीनब्रेटॉनिक्-
 नार्वे. = नार्वे (नार्वेजियन्-)
 पु. आइस्. = पुरातन-आइस्लैण्डिक्-
 पु. आस्क. (a.o.) = पुरातन-आस्कन्-
 पु. इरि. = पुरातन-आइरिश्-
 पु. उ. ज. = पुरातनोच्चजर्मन्-
 पु. च. स्ला. = पुरातनचर्चस्लावोनिक्-
 पु. नार्दि. = पुरातननार्दिक्-
 पु. प्र. = पुरातनप्रशियन्-

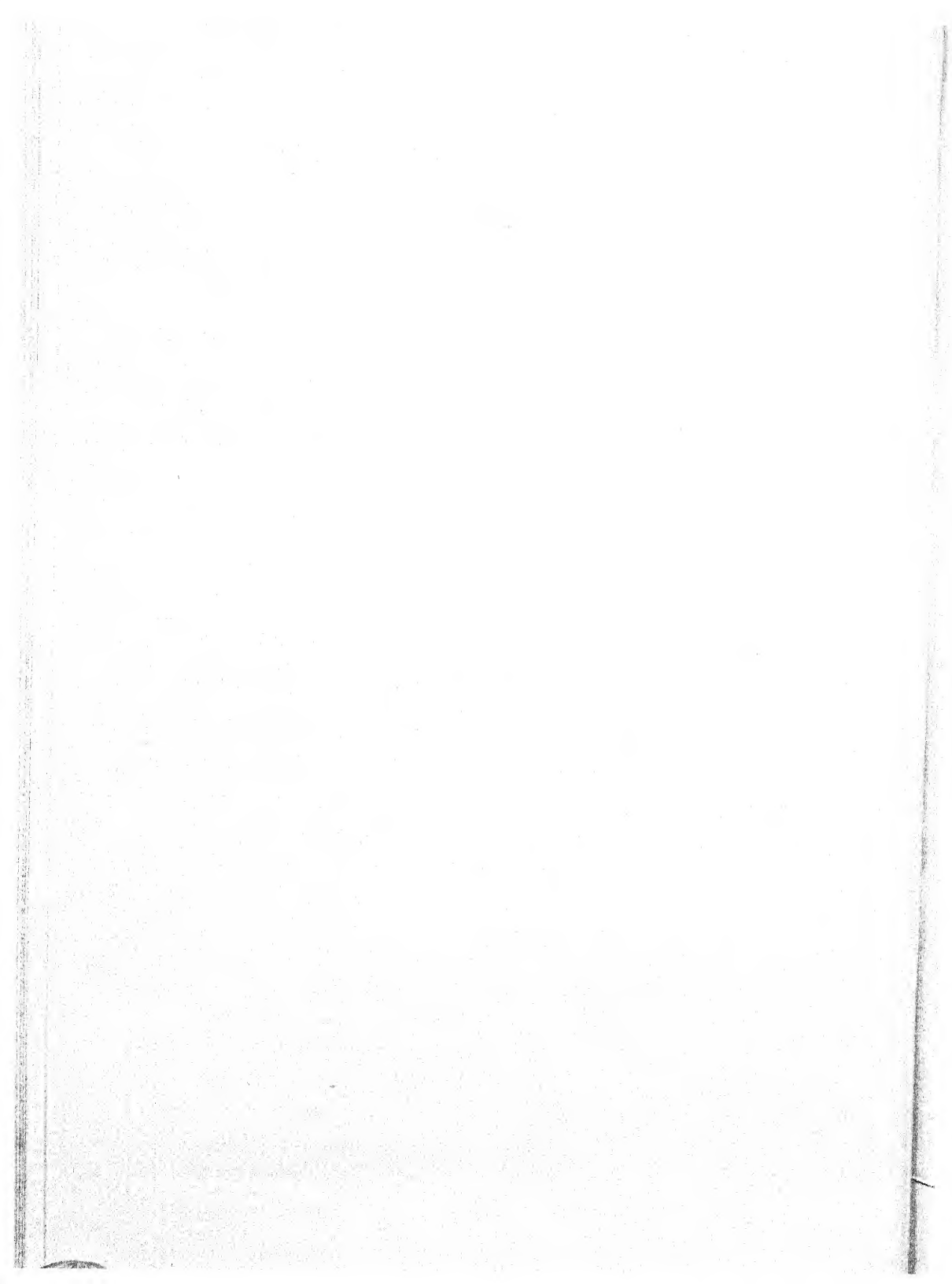
पु. बुल्गा. = पुरातनबुल्गारियन्-
 पु. ब्रेटॉ. = पुरातन ब्रेटॉनिक्-
 पु. म. उ. ज. = पुरातनमध्योच्चजर्मन्-
 पु. रसन् = पुरातनरसन्
 पुरा. हि. = पुरातनहिन्दी-
 पु. लिथु. = पुरातनलिथुआनियन्-
 पु. सैक्सॉ. = पुरातनसैक्सॉन्-
 वंग्गा. = वंगला-
 वुं ख. = वुंदेखण्डीय-
 बुल्गा. = बुल्गारियन्-
 वोहे. = वोहेमियन्-
 ब्रेटॉ. = ब्रेटॉनिक्-
 म. ईंग्लि. (mengl.) = मध्य ईंग्लिश्-
 म. इरि. = मध्य-आइरिश्
 म. किमि. = मध्यकिमिक्-
 म. ज. = मध्यजर्मन्-
 म. नीदै. = मध्यनीदैर्लैण्डिक्-
 मरा. = महाराष्ट्रिय-
 मैथि. = मैथिल-
 लिथु. = लिथुआनियन्-
 लेट्टि. = लेट्टिश्-
 लैति. = लैतियन्-
 शौ. = शौरसेनी
 सं. = संस्कृत-
 सर्बि. = सर्बियन्-
 सैर्वो-क्रोटि. = सैर्वो-क्रोटियन्-
 स्वीडि. = स्वीडिश्-
 स्ला. } = स्लावोनिक्-
 स्लावो. }

विषयसूची

विषयः	पृष्ठसंख्या
१—प्रास्ताविकम्	क-ख
२—प्रवृत्तिनिमित्तम्	ग-घ
३—उपोद्घातः	ङ-ञ
४—सङ्केतबोधकसूची संस्कृतादिग्रन्थानाम्	ट-थ
५—सामान्यसङ्केताः	द-ध
६—सङ्केतबोधकसूची भाषाणाम्	न
७—पाणिनीयधातुपाठसमीक्षा	१-७३४
(क) भ्वादेः प्रभृतिः क्रियायन्ता धातवः	१-५६६
(ख) चुसदिगणधातवः	५६७-७३४
८—हिट्नीमहोदयेन न्यस्कृता इह ग्रन्थे च प्रयोगैः साधिता धातवः	७३५-७४९
९—अनुपलब्धप्रयोगा धातवः	७५०-७६१
१०—साक्षादुपयोजितानां ग्रन्थानां सूची	७६२-७६४
११—शुद्धिपत्रम्	७६५

पाणिनीयधातुपाठसमीक्षा

रघुनाथं शिवं नत्वा क्षेत्रेशं च गुरुद्वयम् ।

धातुपाठसमीक्षेयं तन्यते लक्ष्यसाधना ॥

✓अह् (अहि) १/६२=	गतौ (आ)	✓अङ् (अगि) १/१४५
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-	गत्यर्थः (प) ।
	कात-शा-हे ।	✓अङ् (अघि) १/१०५
	वक्रगतौ—काकृ ।	गत्याक्षेपे (आ) ।
	गते—वो ।	✓अघ् १/४१३ गत्याक्षेपे
		(आ) काकृ ।
		✓अह् १/३१९ कलुपे (प)
		काकृ ।
		✓अह् १/३१६ हिंसागत्योः
		(प) काकृ ।
		✓अह् (अहि) १०/
		भासार्थः (प) ।

क—अंघ्र् (अथवा अंघ्र्) = संकीर्णम्, कारावासे, बन्धने । * अंघ्रोस्—, अंघ्रोस् = क्रूरता । लैति.—अंगार् = बन्धने, व्यग्रता, मनःशरीरवेदना, दुःखम् । अंगुस्—तुस् = संकीर्णम्, कारावासे, बन्धने । पु. फ्रि. अंगोस्, पु. उ. ज. अंगुस्, म. उ. ज. अंगस्, पु. च. स्ला. अंजोस् = कारा, बन्धनम् । लिथु. अंक्स्तस् = संकीर्णम्, कारावासे—वा. पॉकर्नीः ।

ख—अवे. अंजह् = अपेक्षा, आपत्, बन्धनम्, कारावासः ।

ग—अहस् क ४, २, ९ । अंहतिः—ऋ ८, ६४, ९ । अङ्घ्रि काठ १, १२ । मा २, ८ ।

+ ✓अक् (अक) १/७८६	कुटिलयां गतौ (प)	✓अच् (अचु) १/८४७ गतौ
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	(प) इत्येके—क्षी ।
	शा-हे ।	✓अस् १/३८ गतौ (प)
	वक्रगते—वो ।	काकृ ।

✓अग् (अग) १/७८७
कुटिलायां गतौ (प) ।

✓अक् (अकि) १/८४
लक्षणे (आ) ।

✓अङ् १/८४ उत्तरधातोर्व्याख्यानमवलोकनीयम् ।

✓अक्ष (अक्ष्) १/६४५ व्याप्तौ संचाते च
श × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।

✓अश् (अश्) ५/१८ व्याप्तौ
(आ) क्षी-मै ।

व्याप्तौ संचाते च—सा-हे ।

व्याप्तौ—च

व्याप्तिसंहत्योः—वो ।

✓अक्ष् ५/ व्याप्तिसंहत्योः
(प) श-वो ।

✓अक्ष १/५१५ खेलने (आ) ।
आष्ट (निघ. २/१८) =
व्याप्तिकर्मा ।

✓अह् (अह) ५/२६
व्याप्तौ (आ) ।

क—अगु = प्रेरणे, उन्नतौ, शुद्धौ । अगुस्, —अक्स् = स्कन्धः, आधारः ।
लैति. —अक्सिस् = तनुदण्डः, पक्षमध्यवर्तिनी नाडी । लिथु. —असिस् । लेट्टिस्—
अस् । पु. च. स्ला.—ऑस । पु. उ. ज.—अह्स्, न. उ. ज.—अल्से = अक्षः—वा.
पॉकनीः ।

ग—(१) अक्षणुते, अक्षणुयात्—मै ४, २, ९ । (२) अक्षतु—पै १०, २, ३ ।
ब्रह्मलोकं समक्षसे—वा० रा० २, ५२, ८६ ।

✓अक्ष > ✓अश् > ✓अह् इति क्रमिको विकासो लक्ष्यते । भ्वादि-स्वा-
द्युभयत्रत्योऽयं धातुः सौविध्यार्थं भ्वादावेव पठितः पाणिनिना विकल्पात्तत्पश्नुतया
चोपदिष्टः (पा. ३/१/७५) ।

+✓अग् (अग) १/७८७ कुटिलायां गतौ (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा ।

✓अज् (अज) १/ गति-
क्षेपणयोः (प) ।

अकवत् (=कुटिलायां
गतौ) हे ।

✓अज् १/६०४ कुटिलायां
गतौ (प) काकृ ।

वक्रगते—वो ।

✓अक् (अक) १/ कुटिलायां
गतौ (प) ।

(काकृ-√अज्) कुटिलायां गतौ—काकृ । √अग् १/४१० आदाने (आ) काकृ ।

संभवतो लैपिकी स्वलतिः ।

अग्रम् — निरु. ६, ३, १ ।

क—अग्रो—अथवा—अग्रो = निशितः कण्टकः, (उच्चम्, प्रथमम्) अग्रम्-वा. पौकर्णीः ।

ख—अवे. अग्र = उच्चम्, परिधिः, स्थानम् ।

ग—अग्निनाग्निः समिध्यते—ऋ. १, १२, ६ । प्रत्यग्रं शृणोहि—ऋ. ३, ३०, १७ ।

छ—अगरना ॐ = अग्रे गमनम्, अग्रे भवनम् ।

छ—अगुआना (अग्रु—नि. १/१३—नदीनामवेयम् । २/५—अङ्गुलि-नाम-वेयम्) = अग्रेकरणम् ।

+√अङ्क. (अकि) १/८४ लक्षणे (आ)

√अञ्च् (अचि) १/८४७ गतौ (उ) ।

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा ।

√अञ्च् (अञ्चु) १/१८५ गतिपूजनयोः (प) ।

लक्षणे गतौ च—हे ।

√अञ्च् (अञ्चु) १०/२११ विशेषणे (प) ।

लक्ष्मणि गत्याञ्च—चो ।

√अङ्ग (अगि) १/१४५ गत्यर्थः (प) ।

√अङ्ग (अङ्ग) १०/३७३ लक्षणयोः (प) ।

√अङ्ग (अङ्ग) १०/३७२ पदलक्षणयोः (प) इत्येके—क्षी ।

√अङ्क (अङ्क) १०/३७३ पदलक्षणयोः (प) इत्यन्ये—क्षी ।

(लक्षणम् = चिह्नम्—क्षी)

क—अङ्क—न्युञ्जीभावे, कौटिल्ये ।

ख—अवे. —अक = वडिशम्, ग्रहणम्, विपत्, शङ्कः, पिधानम् । अङ्क-नेह् = कविका, शासनम्, संयमः—वा. पौकर्णीः ।

ग—अङ्काः—ऋ १, १६२, १३ ।

छ—√अङ्कना ॐ

छ—√आँकना=(१) अङ्कनम्, (२) मापनम्, (३) अनुमितिकरणम्. निर्णयनम् ।

अङ्गेति क्षिप्रनाम । अङ्घ्रितमेवाङ्कितं भवति (निरु५/१७) इत्ययं धातुः √अञ्च् १/८४७ गतौ, √अङ्क् १/१४५ गत्यर्थः, (√अङ्क् १०/३७३ पदलक्षणयोः) प्रभृतिधातुभिः संबध्नाति । जी. बुइलरमतेन (डब्ल्यू. जेड्. के. एम्. — विद्येना-शोधपत्रिकाया अष्टमे बन्धे, १८९४ ई., १७-४२ पृ.) जलमर एङ्घ्रन-महाशयस्य मतेन च (अमे. ओ. सो. ज. एकादशे बन्धे, १-५४ पृ.) निरनुनासिका धातवः सति सम्भवे सानुनासिका भवन्ति । व्याकरणदृशापि “अकाराः” निरनुनासिक-सानुनासिकभेदेनाष्टादशविधाः सम्पद्यन्ते—इति √अच् धातुः √अञ्च्, √अक् धातुश्च √अङ्क् इति भेदं प्रपद्येते । एवमेव सर्वत्रावगमनीयम् । शास्त्री विश्ववन्द्युरपि वैदिकपदानुक्रमकोशे (संहिताभागे) अङ्कशब्दस्य टिप्पण्यां लिखति—“कौटिल्यार्थेन √अक् इत्यनेनापि नुमागमनिपातनतो यथाकथमपि सम्बन्धः साध्यतामर्थानुसन्धानतः” । आवेस्तः “अक्” शब्दोऽप्यङ्कशब्दस्य पूर्वावस्थां लक्षयतीति ।

+√अङ्क् (अङि) १/१४५ गत्यर्थः (प)

√अञ्च् (अचि) १/५४३ गतौ (उ) ।

श ×

क्षी-मै-सा-च-कात ।

गतौ—जै-शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

पूर्वधातोः समप्रा ध्वनयो बोधनीयाः ।

काङ्क्—√रिङ्क् (रिङि)

गतौ—काङ्क् ।

परन्तु टीकायाम्

अङ्कयन् (= वर्णानालो-
डयन् शनैः शनैः)—शत्रा-
१, ७, २, १७ ।

पर्यङ्क्याते—कृ. १०,
१६, ७ ।

अङ्गति, वृत्ति तिष्ठति ।

क—अक्=न्युञ्जीभावे, कौटिल्ये; अङ्—। पु. उ. ज. एङ्=ग्रीवाप्रष्टदेशः, जङ्गा । पु. उ. ज. अङ्गो, अङ्गुल = कण्टकः । पु. आइस् अङ्गि, एङ्गो-सै. ओङ्ग् = अग्रम्, कण्टकः—वा. पौकर्नीः ।

ख—अवे. अङ्गुस्त = अङ्गुष्ठः—वा. पौकर्नीः ।

ग—पल्यङ्ग्यन्ते—शत्रा० ३, ९, २, १६ अनवस्थाने । पल्यङ्ग्यमाने २, ३, ३, १२ । (सा तेऽङ्गे त्वङ्गतु—नलोदये १/२३) । पल्यङ्ग्य—१, ७, १, १८ । कात्या. श्रौ. ८, २, १ ।

घ—अङ्ग—जातक ५, १९, ७ ।

छ—आङ्ग *† = अङ्गम् ।

छ—अंगवना ॐ = (१) अङ्गीकरणम्, (२) आच्छादनम्, (३) सहनम् ।
+ √अङ् (अङि) गत्याक्षेपे (आ) √अंह (अहि) (१/६२८)
१/१०५ गतौ (आ) । वक्रगत्याम्-

श X क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- काकृ ।
कात-शा-हे । √अच् १/४१३ गत्याक्षेपे
गते निन्दारम्भजवेपु-वो । (आ) काकृ ।

गत्याक्षेपः = वेगगतिर्गमनारम्भो वा-क्षी ।

क—द्रष्ट. √अंह १/६२८ ।

ग—अङ्घ्रिः-मा २, ८ ।

अयम्, √अंह १/६२८ (आ) धातुश्च मिथः संक्रान्तौ । अघशब्दोऽप्य-
स्माद् व्युत्पद्यते-पचाद्यच् ३/१/१३४। आगमशास्त्रस्यानित्यत्वान्न नुम् । इह √अच्
१/४१३ गत्याक्षेपे (आ) काकृ-धातुस्तुलनीयः ।

√अच् (अचु) १/८४७ गतौ (उ) इत्येके-क्षी < √अञ्च् (अचि) गतौ (उ) ।
श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे । √अज् (अज) १/२२६

वो X गतिक्षेपणयोः (प) ।
गतौ याचने च—मै । √अच्छ् १/३५५ गतौ
(प) काकृ ।

√अक् (अक) १/७८६
कुटिलायां गतौ (प) ।

क—अंक् = न्युञ्जीभावे, कौटिल्यम्-वा. पौकनीः ।

ग—पर्यचामि हृदा मतिम्-ऋ १०, ११९, ५ । अङ्गुलीः-न्यचति-शत्रा.
३, १, ३, २५ । अप...अच-ऋ ९, ९७, ५४ ; कौ २, ४५६ ; जै ३, ३४, १४ ।

√अज् (अज) १/२२६ गतिक्षेपणयोः (प) √अच् (अचु) १/८४७ गतौ
श X क्षी-मै-सा-जै । (प) इत्येके-क्षी ।

गतौ - च । √अञ्च् (अञ्चु) १/१८५
गतौ क्षेपणे च—काकृ- गतिपूजनयोः (प) ।

कात-शा-हे । √अञ्ज् (अञ्जू) ७/२१
क्षेपे गते—वो । व्यक्तिप्रक्षणगतिषु (प) ।

√अग् (अग) १/७८७
कुटिलायां गतौ (प) ।

√अक् (अक) १/७८६
कुटिलायां गतौ (प) ।

क—अगु = प्रेरणे । अगोः ।

ख—अवेः अजैति = प्रेरणे—जू. पौर्कनीः ।

ग—अजन्ति—ऋ १, ११, १ ।

√अञ्च् (अन्चु) १/१८५ गतिपूजनयोः (प)

√अच् (अचु) १/८४७ गतौ
(प) इत्येके—क्षी ।

श क्षी-मै-सा-जै-काकु-कात ।

√अञ्च् (अचि) १/८४७
गतौ (उ) ।

गत्यर्थः—च ।

√अङ्क् (अकि) १/८४
लक्षणे (आ) लक्षणे ।

गतौ पूजायां च—शा-हे ।

गतौ च—हे ।

पूजे गते च—वो ।

√अङ्क् (अगि) १/१४५
गत्यर्थः (प) ।

क—अंक्, अंग्—न्युज्जीभावे कौटिल्ये—वा. पौर्कनीः ।

ग—आञ्चतु—शौ ११, १२, १६ । आके—ऋ २, १, १०; अञ्चिताभ्याम्—गता-
भ्याम्—रघु. २, १८ ।

ङ—अंच (सक.) = गमने । अंचति (पंचा १६, २३) ।

” (”) = पूजने । अंचए (भवि) ।

० यंच (”) = गमने पूजने च (ठा ५, १—पत्र ३००) ।

ज—आचुर = गमने ।

√अञ्च् (अचि) १/८४७ गतौ (उ)
पूजे—वो ।

√अञ्च् (अन्चु) १/८६५
गतौ याचने च (उ) मै ।

मै-श-च-जे-क्षी-सा-
हे-काकु-कात-शा ×

√अच् (अचु) १/८६५
गतौ याचने च (उ)
इत्येके—मै ।

√अञ्च् (अन्चु) १/१८५
गतिपूजनयोः (प) ।

इदित् पाठः पूजायां नलोपाभावान्—दुर्गादा ।

उदाहरणानि पूर्वधातोरवगन्तव्यानि ।

√अञ्च् (अन्चु) १/८६५ गतौ याचने च (उ) मै

√अच् (अचु) गतौ याचने
च (उ) इत्येके—मै ।

क्षी-श-जै-शा ×

मै-सा ।

गतौ—च-काकु-कात ।

गतौ अव्यक्तशब्दे—हे ।

गते क्लिष्टोक्तौ च—वो ।

शेषः पूर्ववत् ।

क्लिष्टोक्तिः = अव्यक्तशब्दः—दुर्गादासः ।

पूर्ववदुदाहरणानि ज्ञेयानि ।

छ—इचना * } (<अञ्चनम्) = आकर्षणे, गमने, प्रापणे, आकुञ्चने च ।
ऐचना

उचना (<उदञ्चनम्) = अधोवयनस्य दृढीकरणे कर्षणे च ।

√अञ्ज् (अञ्जू) ७/२१ व्यक्तिप्रक्षणगतिषु (प) √अच् (अच्) १/८४७ गतौ
(प) इत्येके—क्षी ।

श व्यक्तिप्रक्षणकान्तिगतिषु √अञ्च् (अञ्चु) १/१८५
गतिपूजनयोः (प) ।

मै-सा-काकृ-कात्-हे । √अज् (अज) १/२२६

गतिक्षेपणयोः (प) ।

व्यक्तौ—च ।

√अग् (अग) १/७८७

कुटिलायां गतौ (प) ।

गतिव्यक्तिप्रक्षणे—जै-शा । √अक् (अक) १/७८६

कुटिलायां गतौ (प) ।

व्यक्तिगतिप्रक्षणे—वो । √अञ्ज् (अजि १०/२२८

भासार्थः (प) ।

क—आंगु = अभ्यङ्गे, अभिषेके । लैति. उक्तुस्; उन्तु । पु. प्र. अंक्तन्,
अंक्ते = प्रक्षणम् (नवनीतम्) । पु. उ. ज. अंखो; जर्मन, अंके = प्रक्षणम्
(नवनीतम्)—वा. पॉकनीः ।

ग—अनक्ति—ऋ १, १५३, २ ।

घ—अञ्जति (अञ्जेति)—संयुक्त २, २८१; जातक ४, २१९ ।

ङ—अंज (सक.) = प्रक्षणे (समवायांगसूत्र) ।

छ— { औजना = प्रक्षणे कान्तौ ।
औंगना = प्रक्षणे (शकटाक्षस्य) ।

√अट् (अट) १/२९२ गतौ (प)

√अत् (अत) १/३७

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

सातत्यगमने (प) ।

कात्-शा-हे ।

√अट् (अट) १/२३२

गत्याम्—वो ।

गतौ (प) ।

ग—अटसि—सार. २३० : १४ । अटति सर्वशः—मभार. १, १०३१ । पस्पाम-
टति—वा. रा. ३, ७५, ६८ ।

- ड—अड (सक.) = भ्रमणे । अडति संसारे (पण्ड १, १) (गाया १, १४) ।
 छ— { अँटना (<√ अट् गतौ) = लये, (२) पूरणे, (३) चलने, (४) क्षपणे ।
 { अटना (<√ अट् गतौ) = भ्रमणे, (२) याने ।
 ज—आडा = निर्मोचने ।

+√अट् (अट्) १/२५२ अतिक्रमहिंसयोः (आ) √अट् १०/२७ मञ्चिकायाम्
 १/२५२ श-च-जै- क्षी-सा । अतिक्रमणहिंसयोः- (प) काक् । √अन्
 काक्-शा × मै । हिंसातिक्रमयोः-हे । १/४३० क्रमहिंसयोः (आ)
 अतिक्रमे वधे—वो । काक् ।
 [कात-√अट् अतिक्रमहिंसयोः—कात । √अट् (अट्)
 (अट्)] । १०/२५ अनादरे (प)
 इति च दुर्गा-क्षी । √अट्
 (अट्) १/१०१ हिंसाति-
 क्रमयोः (आ) जै ।
 √अट् (अट्) १/६३
 हिंसातिक्रमयोः (आ) शा ।
 √अट् (अट्) अतिक्रमे
 वधे (आ) वो ।

ग—साट्प्राकारतोरणाम्—वा. रा. ५, ३, ३३ ।

अस्य धातोस्तिङ्रूपाणि नोपलभ्यन्ते । इदमीया व्युत्पत्तिस्तु √अत् १/३७ > √
 अन्त् १/४३०-काक् । > √अण्ट् १/२५८-सा । > √अट् इति बोधनीया । अति-
 शायने रोषे वधे हर्षे च प्रसक्तस्य वर्णस्य द्वित्वप्रवृत्तिर्नैसर्गिकी-इति √अत् १/३७
 > √अट् १/२९२ > √अट् । यथा √पट् > पट्, पट्टिः, √कुट् > √कुट् >
 कुट्टिमः, √हट् > हट्, √भट् > भट्, √घट् > √घट् > घट्, √चट् > चट्, √
 खट् > √खट् इति भूयिष्ठाः शब्दा धातवश्च ज्ञानीयाः ।

टे १. मेदिनीकोशेऽट्शब्दस्यार्थाः—१. शुष्कम्, २. भक्तम् = अन्नम्, आटा
 (हिन्दी) । ३. क्षौमम्, ४. अत्यर्थम्, यथा—अट्हासः । ५. गृहान्तरम्, यथा—
 साट्प्राकारतोरणाम्—वा० रा० ५, ३, ३३ ।

+√अट् (अट्) १/२५२ अतिक्रमहिंसयोः (अ) < √अट् (अट्) अति-
 श-जै-काक्-कात-शा × अन्ये तु—क्षी । क्षी-सा । क्रमहिंसयोः (आ) ।
 अतिक्रमणहिंसयोः—मै । √अन्त् १/४३० α क्रम-
 अतिक्रमे—च । हिंसयोः (आ) काक् ।
 हिंसातिक्रमयोः—हे ।
 अतिक्रमे वधे—वो ।

व्याख्यानं पूर्वधातुतो बोधनीयम् ।

+√अट् (अठ) १/३३२ गतौ (प) √अत् (अ) १/३७ सातत्यगमने (प) ।
 मै-सा-श-च-काकृ-कात् × क्षी-जै-शा-हे । √अट् (अट) १/२९२ गतौ (प) ।
 गते-वो √अण्ट् (अठि) १/२५८ गतौ (आ) ।
 √अण्ड् (अडि) १/४३५ गतौ (आ) ।

√अत् > √अट् > √अण्ट् इति क्वचिद् देशविशेषे व्यवहृतः स्यात् ।
 अस्यासार्वत्रिकत्वादेव मैत्रेयसायणादयो नैनमनुमोदयामासुः । मन्ये, एतत्प्रयोगविषयः
 पश्चिमोत्तरसीमा भवेद् भारतस्य, जैनैन्द्रहेमचन्द्रनिवासभूभागो वा ।

+√अड् (अड) १/३५३ उद्यमे (प) √अल् (अल) १/५१६ भूषण-
 पर्याप्तिवारणेषु (प) ।
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- अल् १/२२७ बन्धने पाल-
 कात्-शा-हे-वो । ने च (प) काकृ ।
 √अड् ५/२६ व्याप्तौ (प) हे ।
 व्यापे-वो ।
 √अट् (अठ) १/३३२
 गतौ (प) ।

ग-अडः = वृश्चिकलाङ्गूलम् (धा. वृ., ८२ पृ.) । वृश्चिकलाङ्गूलमुद्यतं
 तिष्ठतीत्यडः । व्याडः > व्यालोऽपि तथा । √अड् √अल् इत्येतयोर्निकामं मिथः
 संक्रान्तिः । आडिर्नाम पक्षिविशेषः । वसिष्ठो विश्वामित्रं शशाप-वको भव । विश्वामि-
 त्रोऽप्याचुक्रोश वसिष्ठम्-आडिर्भवेति । यथा मार्कण्डेयपुराणे-“त्वमप्याडिर्भवस्वेति
 प्रतिशापमयच्छत्” (९/१०) ।

छ-आडत = उद्यमः, आडितिया = उद्यमशीलः ।

ज-अडाङ्गु = लक्ष्यसाधने ।

+√अड्ड् (अड्ड) १/३४५ अभियोगे (प) √अट्ट् (अट्ट) १/२५२
 अतिक्रमहिंसयोः (आ) ।

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात्-शा-हे-वो ।
 समन्ताद्योगे-गोविन्द-
 भट्टः । (व्योथ-रौथ)
 समाधाने-दुर्गादासः ।
 (व्योथ-रौथ) ।

छ-अडना = हठे ।

अङाना = आश्रयणे. अवरोधने । अङान (<√अङ् = समाधाने) = विश्राम-
स्थलम् ।

? अङ्ङा ।

ज—आडाओ = अनाज्ञाकारितायाम् ।

+√अण् (अण) १/४३७ शब्दार्थः (प)

√अल् (अल्) १/५१६

भूषणपर्याप्तिवारणेषु (प) ।

√अङ् (अङ्) १/३५३ उद्-
यमे (प) ।

श×

क्षी-मै-सा-च

√अण् (अण) ४/६७ प्राणने
(आ) सा ।

शब्दे—जै-काक्-कात-

शा-हे ।

रवे—वो ।

क—अल् = चूर्णने, अणुत्वे—वा. पौकनीः ।

ङ—अण (सक) = शब्दे, (२) गमने, (३) ज्ञाने । अणइ (विसे ३४४१) ।

प्राकृते प्रयुक्तोऽयं लभ्यते धातुरिति प्रत्युक्तो द्विदनीः ।

+√अण् (अण) ४/६७ प्राणने (आ) सा.

√अन् (अन्) ४/७० प्राण-
ने (आ) मै ।

क्षी-मै-श-च-जै-काक्- सा-हे ।

√अन् (अन्) २/५९च=
प्राणने (प) ।

कात-शा×

प्राणे—वो ।

√अन् (अन्) २/५९ प्राणने (प) धातोरयं देशविशेषे प्रयुक्तो दैवादिको
भेदः साहित्ये नाधिगम्यते । अतो वैयाकरणा अपि पाठे नैकमत्वं भजन्ते । √अन्
२/५९ इत्यनेन प्रोपसर्गयोगे, कर्मणि—“प्राण्यते” इति रूपात् प्रोपसर्गस्थविच्छित्तौ
“अण्यते” इत्यस्य भ्रान्त्या स्याद् धातुत्वस्वीकारः ।

+√अण्ड् (अण्ड्) १/२८ गतौ (आ)

√अत् (अत्) १/३७ सातत्य-
गमने (प) ।

(सा) √अण्ड् (अण्ड्) क्षी-मै- (सा)-च-जै-

अट् (अट्) १/२३२

श×

कात-शा-हे ।

गतौ (प) ।

गते—वो ।

[काक्-√अण्ड् (अण्ड्)] गतौ—काक् ।

अङ् ५/२६ व्याप्तौ (प) हे ।
व्यापे-वो ।

√अण्ड् १/१७० आवरणे
(प) काक् ।

ग—दाहपाकरुगण्ठिते गुरुमे—सुश्रुत. २,४५५,११।

छ—ऐँठना=वेष्टने (गतौ), (२) पीडायाम्।

+√अत् (अत) १/३७ सातत्यगमने (प) अतति (निघण्टौ २/१४)
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- गतिकर्मा
 कात-शा-हे । √अट् (अट) १/२९२
 गतौ (प) ।

क—अत्=गमने—जू. पॉकनीः । लैति. अन्नुस्—वा. पॉकनीः ।

ग—समतसि कपोत इव गर्भधिमू—ऋ. १,३०,४। अतन्नहेव सूर्यः—ऋ.
 ६,६,९।

ज—आतु = उड्डयने, (२) भ्रमणे, (३) प्रवाहे ।

√अद् (अद) २/१ भक्षणे (प) √खद् (खद) १/५० भक्षणे
 श क्षी-मै-सा-च-काकृ- (प) सा ।
 कात-शा-हे । √जक्ष (जक्ष) २/६० भक्षह-
 भक्षे—वो । सनयोः (प) ।

क—एद्=भक्षणे । लैति. (एदो) एस्=अदने । स्ला.-#एद्धि । जस्ति=भक्षणे ।
 गौथि. इतन्, एतन्, एज्जन्=अदने । अर्मे. उतेम्=चुल्लिः—वा. पॉकनीः ।

ग—अत्ति—ऋ. १,१६४,२०। भागवते भौवादिकोऽपि—“साकमन्नमदामहे”—
 ३, २०, ५१।

घ—अदेमि—जातक ५,३१।

ज— } आद्=हानौ ।
 } आदेर=प्रवेशे ।

√अन् (अन) २/५९ च=प्राणने (पा) √अन् (अन) ४/७० प्राणने
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) मै ।
 काकृ । √अन्त् १०/५ जीवने (प)
 कात-शा-हे-वो । √अनिति (निघण्टौ २/१४)
 गतिकर्मा ।
 √अन्त् (अति) १/५९
 बन्धने (प) ।

क—अन = प्राणने, श्वसने—जू. पॉकनीः ।

ग—(अनिति)—अनन्-शत्रा. २,५,३,३; अन्यान्-तैआ. ८,७,१ । अपानिति-काठ २९,६ ।

√अन् (अन) ४/७० प्राणने (आ) मै । √अन् (अन) २/५९ प्राणने (प) ।
क्षी-श-च × मै-सा-जै-काकृ-कात- √अण् (अण) ४/६७ प्राणने
शा-हे-वो । (प) सा ।

क्षीरचन्द्राभ्यामपठितोऽयम् असार्वत्रिकत्वं व्यनक्ति । अपोपसर्गविशिष्टस्य
“अपान्यते” इति कर्मणि प्रयोगस्योत्तरांशग्रहणप्रचारोऽप्येनं पुष्पाति ।

+√अन्त् (अति) १/५९ बन्धने (प) √अन्द् (अदि) १/६०
श-जै-शा × क्षी-मै-सा-च-काकृ- बन्धने (प) ।
कात—हे । √इन्त् (इति) १/६० (प)
बन्धे—वो । अन्ये-क्षी ।
√अम् (अम) १/४५९
गत्यादिषु (प) ।

ग—अन्तकः—वा. रा. ३,३,१४ (गी. प्रे. गो. सं.) ।

√अन्द् धातोश्चर्त्वादिद्यं धातुः । अत एव सायणः—“अत्र धनपालः—तान्तं
द्रविडाः पठन्ति । आर्यास्तु दान्तमिति । उभयमिति मैत्रेयस्वामिकाश्यपसम्भताका-
रादयः”—१/६१ । √अन्त् √अन्द्, √इन्द्, √विन्द्, √गण्ड्—पञ्चैतेन तिङ् विषयाः—
इति काश्यपः । अविगीतमन्ये सर्वेषां तिङ्मुदाहरन्ति—सा. १/६१ ।

√अन्द् (अदि) धातोस्तिङ्प्रयोगविषयत्वात् (हिन्द्याम्) (प्रेक्षणीय
उत्तरधातुः) √अन्त् धातोश्चातथाभूतत्वान्नूनमेष परवर्ती । अतो हेतोः पुरुषकारः
स्वामिनो मतमुल्लिख—“अतेः पाठोऽनार्षः । अन्ये ‘अदि इति बन्धने’ इति पेटुः”
(पुरुष० ७५ पृ०) । नार्य पाठः क्षीरतरङ्गिण्यां लभ्यते ।

[अन्तः (अन्तनम्—घञ् ३/३/१८ । “अन्तः स्वल्पे निकटे प्रान्ते निश्चय-ना-
शयोः । अवयवेऽपि” इति हेमः । अन्तकः = यमः (अन्तं करोति—अन्तयति । “तत्क-
रोति (वा० ३/१/२६) इति ण्यन्ताद् ण्वुल्) । एवमेव—अन्तरम्, अन्तरा, अन्त-
रायः, अन्तरालम्, अन्तर्, अन्तरिक्षः, अन्तिकम्, प्रभृति-शब्दाः सम्बन्धन्त्यनेन ।
अन्त्रम् = पुरीतत् (आंत-हिन्दी)—शब्दोऽप्यस्माद् व्युत्पद्यते । यथा—उणा० ४/१५९
६३न् । काशकृत्स्नस्तु √अन्त्र १०/५ जीवने धातुं पृथक् पठति । दशोणादौ √अम्
१/१५९ धातुतो व्युत्पत्तिः (४/१५८) ६३न् ; उणादावपि ४/१२३ । अन्त-शब्दोऽपि
√अम् धातुतो व्युत्पद्यते—(उणा. ३/८६) इति तन् । इत्थम् √अन्त् धातुः
सर्वथा निरस्तो भवति]

+√अन्द् (अदि) १/६० बन्धने (प) √अन्ध (अन्ध) १०/३७०
श X क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ- दृष्ट्युपसंहारे (प) ।
कात-शा-हे ।
बन्धे-वो ।

घ-अन्दु = शृङ्खला-विनय १,१०८ ।

छ-अँदाना (<सं.√अन्द् बन्धने) = वारणे । रक्षणे ।

-आँदू = लौहशृङ्खला । अँदुआ (<अन्दुकः) = गजपञ्चपादबन्धनाय कण्ट-
कितं काष्ठयन्त्रम् ।

ज-अन्दूङ् (पन्दूङ्) = उन्मत्तप्रलापे । उन्मत्तदोलने ।

+√अभ्र (अभ्र) १/५५५ गत्यर्थः (प) √अर्व (अर्व) १/४११
क्षी-मै-सा-च । गतौ (प) ।
गतौ—जै-काकृ-कात-
शा-हे । अप्+√रा=अभ्र>
गत्याम्-वो । √अभ्र ।

क—(एनेम्) : नेम्, एम्भ्, मुम्, एम्ब (आम्ब) = अभ्रम् । किञ्चिक-
अम्ब्यर्, अमिर्, अम्यर् = यथाशीघ्रम्; अम्पेर् तथा एम्पेर् ।

ख—अवे. अत्र=अभ्रम्—वा. पाकर्णीः ।

ग—[अभ्रम्—“अभ्रं व्योमपुष्करमम्बरम्” (अ० को० १/२/१) । अत्र भानु-
जिदीक्षितश्चतुर्विधां व्युत्पत्तिं दर्शयति—१. न विभर्ति किञ्चित् । मूलविभुजादित्वात्
(वा० ३/२/५) कः । २. आपो भ्रश्यन्त्यस्मात् । अन्येभ्योऽपि (वा० ३/२/१०१) ।
अत्र पक्षे-अवभ्र इति स्यात् (मुकुटः) । ३. अभ्रति=स्थैर्यं गच्छति । अच्
(३/१/१३४) । ४. (स्वामिमते) न भ्राजते । √भ्राज् (भ्राजू) दीप्तौ । अन्येभ्योऽपि
(वा० ३/२/१०१) इति डः । “अभ्रं मेघो वारिवाहः” (अ. को. १/३/७) इत्यत्र
अपो विभर्ति । (३/२/५) इति कः । अत्र स्वामी—“अभ्रति, अपो राति वा—अभ्रम् ।
न भ्रश्यन्त्यापोऽस्माद् इत्येके, यदुक्तम्—न भ्रश्यन्ति यतस्तेभ्यो जलान्यभ्राणि
तान्यतः (पुराणम्)” ।

अभ्राद् वृष्टिः—शत्रा. (Apte's Practical Sanskrit English
Dictionary); शिशु. ९,३ ।

√अम् (अम) १/४५९ गत्यादिषु (प) √अण्ड (अण्ड) १/१७०
श क्षी-मै-सा । आवरणे (प) काकृ ।
√अम् १/२२५ गतौ (प)
काकृ ।

आदिपदेन-शब्दे संभक्तौ
(भक्तौ-क्षी) च ।
गतिभक्तिशब्देषु-जै-शा ।
गतौ-काकृ-कात ।
गतौ भजने शब्दे-वो ।

न कस्यमिचमाम्-८०३
श-जै-शा-हे-वो ×

क-आँमो-, आम्=तीव्रगतौ, पुनःपूरणे । दारुणवेदनायाम्, हानौ,
बाधायाम् ।

ख-अवे.-अम्=शक्तौ-वा. पौर्कर्णीः ।

ग-अभ्यमीषि-ऋ. १,६४,९; आम्यति-ऋ. १०,९७,९ ।

ङ-अम् (सक)=१-गमने, २-शब्दे, ३-अभ्यवहारे, ४-पीडने, ५-(अक)
रोगितायाम् । अम्इ (विसे ३३५३) ।

+ √अम्ब (अवि) १/३७५ शब्दे (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

अम् (अम्) १/४५९ गत्या-
दिषु (प) आदिपदेन-शब्दे
संभक्तौ (भक्तौ-क्षी) च ।

√अम्भू (अभि) १/३८२
शब्दे (आ) इति
दुर्गः-क्षी ।

√रम्भू (रभि) १/ शब्दे
(आ) इति दुर्गः-क्षी ।

क-(एनेभ्-) : नेभ्-, एम्भ्-, मृभ् । एम्ब (आम्ह्)=अभ्रम् । अम्रे.
अम्पू=पाने-वा. पौर्कर्णीः ।

ग-पञ्चस्रोतोऽम्बुम्-श्वेता. उ. १,५; सुश्रु. २,४९३ । अम्बु (निघण्टौ
१/१२) । अम्बा स्मालं भवतीति-निरुक्ते ९/१० । अम्ब-वा. सं. ६,३६ ।

यद्यपि नोपलभ्यते धातोरस्य क्रियापदम्, तथाप्येषोऽपलपितुं न शक्यते ।
अनार्यभाषाप्रभावोऽपि नात्र वक्तुमुचितः, वेदातिरिक्तानां भूरीणां शब्दानामार्य-
भाषात एव विकसितत्वात् । √अम् १/४५९ धातुरस्ति प्रयुक्त ऋग्वेदे । शब्दार्थ-
कोऽप्येष धातुः-√अम् √अम्बू इति सुज्ञेयं विकासमाप । ये हि “म्ब”युता-
बलब्दान् अनार्यभाषाप्रभवान् भणन्ति ते निकामं प्रत्यादिष्टाः । स्वरा रेफोत्तरा अपि
जायन्ते, यथा-√अण् शब्दार्थः √रण् शब्दार्थः । √इ २ / गतौ < √रि ६ / गतौ ।
√इङ्ख् (इखि) १ । गत्यर्थः > √रिङ्ख् (रिखि) गत्यर्थः । अत एवोक्तं
काव्यमीमांसायाम्—

ललत्कारया जिह्वं जर्जरस्फाररेफया ।

गिरा भुजङ्गाः पूव्यन्ते काव्यभव्यधियो न तु ॥ ७ ।

अयं श्लोको रेफप्रयोगाधिक्यं निर्दिशति । $\sqrt{\text{अम्ब}} > \sqrt{\text{रम्ब}} \ १/३७३$ । अन्यवर्णस्य महाप्राणतया $\sqrt{\text{अम्ब}} > \sqrt{\text{अम्भ}} \ १/३८२$ इति, $\sqrt{\text{रम्ब}} > \sqrt{\text{रम्भ}} \ १/३८२$ इति विकासं पेदाते । स्रोतस उपलभ्यमान-
त्वादनार्यभाषाप्रभवत्वं छिष्टकल्पनामात्रम् ।

ज—अुइउम् = श्रवणे ।

+ $\sqrt{\text{अम्ब}} (\text{अम्ब}) \ १/४११$ गतौ (प) < अर्ब् (अर्ब) $१/४११$ गतौ (प) ।
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे-वो । अम् (अम) $१/४५९$ गत्या-
शा × दिषु (प) ।
अम्भ $१/२२५$ गतौ (प) काकृ ।

अर्वेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते—क्षी । अर्वादयो नोपधा इति
कौशिकः—सा $१/४१२$ ।

ग—पूर्ववदुदाहरणानि बोध्यानि । $\sqrt{\text{अम्}} \ १/४५९$ गत्यादिषु $> \sqrt{\text{अम्ब}}$
गतौ ।

एकस्मादेव धातोरर्थभेदादुभयतः $\sqrt{\text{अम्ब}} (\text{अबि})$ शब्दे, $\sqrt{\text{अम्ब}}$ गतौ
चेति विकासः ।

+ $\sqrt{\text{अम्भ}} (\text{अभि}) \ १/३८२$ शब्दे (आ) इति दुर्गः—क्षी. $\sqrt{\text{रेम्}} (\text{रेभृ}) \ १/३८२$
क्षी-सा-जै-काकृ-कात-शा- शब्दे (आ) ।
मै-श-च × हे । $\sqrt{\text{रम्भ}} (\text{रभि}) \ १/३८२$
ध्वनौ—वो । (आ) ।
 $\sqrt{\text{अम्ब}} (\text{अबि}) \ १/२७५$
(आ) ।
 $\sqrt{\text{आप्}} (\text{आप्लु}) \ ५/१४$
व्याप्तौ (प) ।
 $\sqrt{\text{अम्}} (\text{अम})$ गत्यादिषु
(प) ।

क—द्रष्ट. $\sqrt{\text{अम्ब}} \ १/३७५$ ।

ग—अम्भः किमासीद् गहनं गभीरम्—ऋ. सं. ८, ७, १७, १ । आप्नोति,
आप्यते वा । उदके नुम्भौ च (उ० ४/२१०) इत्यसुन् ह्रस्वो भान्तादेशो नुमागमश्च ।
(२) अम्भते वा । असुन् (उ० ४/१८९) ।

देशोच्चारणविशेषेण, अल्पप्राणे प्रयोक्तव्ये महाप्राणप्रयोगान् ($\sqrt{\text{अम्}}$) $> \sqrt{\text{अम्ब}} > \sqrt{\text{अम्भ}}$ इति जातम् । अनयोर्मूले $\sqrt{\text{अम्}}$ विराजते । उपरितनी व्युत्पत्ति-
नौचितीमावहति । विकासशृङ्खलां विचारयन् क्षीरस्वामी अमरकोशटीकायाम्
अम्भस्-शब्दस्य व्युत्पत्तिम् अमति-इत्यम्भः इति दर्शयति । एषा व्युत्पत्तिर्भानुजिदी-
क्षितेन स्वाम्याकृतमनवबुध्य निराकृता प्रमाणान्यनुपस्थाप्य । विशेषः $\sqrt{\text{अम्ब}}$ शब्दे
धातुतो ज्ञानीयः ।

$\sqrt{\text{अय्}}$ (अय) १/४७० गतौ (आ) $\sqrt{\text{इ}}$ (इण्) २/३४ गतौ (प) ।

क्षी-मै-सा-च- $\sqrt{\text{इ}}$ १/३२० गतौ (प) मै ।

वो ×, श जै-काकृ-कात- $\sqrt{\text{ई}}$ १/३१७ गतौ (प) अन्ये ई च
शा-हे । प्रश्लिष्टमाहुः—क्षी ।

$\sqrt{\text{ई}}$ २/३८ गतिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु
(प) सा ।

$\sqrt{\text{ई}}$ (ईङ्) ४/३४ गतौ (आ) ।

$\sqrt{\text{अय्}}$ (अय) १/८६८ गतौ (उ) ।

अयते (निघण्टौ २/१४) गतिकर्मा ।

$\sqrt{\text{अज्}}$ (अज) १/२२६ गतिक्षेप-
णयोः (प) ।

ग—अयते-ऋ. १, १२७, ३ ।

ङ—अय (सक) = (१) गमने, (२) प्रापणे, (३) ज्ञाने (सम ९३) ।

ज—आयोन् } = गतिकरणे ।
एओन् }

$\sqrt{\text{अय्}}$ (अय) १/८६८ गतौ (उ)

पूर्वसूत्रवत् ।

मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा-वो ।

कात-शा-हे ×

ग—अयति-शौ १३, १, ५८; अयाम-तै ७, ४, ९, १ । अयन्तम्-वाष्कलोप. ४ ।

ङ—अय (सक)—गमने, (२) प्रापणे, (३) ज्ञाने (सम ९३) ।

+ $\sqrt{\text{अर्घ्}}$ (अर्घ) १/७३१ × × × (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा ×, क्षी-हे मूल्ये-वो ।

$\sqrt{\text{अर्ह्}}$ (अर्ह) १/७३१

पूजायाम् (प) ।

$\sqrt{\text{अर्घ}}$ (अर्घ) १०/१६८

× × श ।

$\sqrt{\text{ऋह्}}$ (ऋह) ६/२७ कथन-

युद्धर्हिसादानेषु (प) क्षी ।

क—अल्गृह्=अर्जने, प्राप्तौ, जये । लिथु. अल्गृह्=अर्जनम्, प्राप्तिः ।

ख—अवे. अरुजृह्=अर्चः, मूल्यम्-वा. पौकनीः ।

ग—कलां नार्हन्ति षोडशीम् (मभार. सभा. ३८/२६)-ईजर्टनसम्पादिते
पूना-संस्करणे । नार्हन्ति रत्नानि समुद्रजानि-पञ्चत. १,८८ ।

घ—अगघति-जातक १,११२ ।

ङ—अगघ (सक) (१) सुमूल्येन विक्रये, (२) समादरे (सुपा ५०१) ।

छ— { आघळ = मूल्यम् ।
आघुळ (स्त्री) = ,, ।

✓ अर्च् (अर्च) १/२०१ पूजायाम् (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
पूजे (उप)-वो ।

✓ ऋच् (ऋच) ६/२३
स्तुतौ (प) ।
✓ अर्च् (अर्च) १०/२५९
पूजायाम् (प) ।
✓ अर्क् (अर्क) १/४१०
आदाने (आ) काकृ ।
✓ अर्क् (अर्क) १०/१०३
स्तवने (प) ।
अर्चति (निघण्टौ ३/१४)
अर्चतिकर्मा ।

क—एर्क=द्युतौ । अर्मे.-एर्ग=अर्कः-वा. पौकनीः ।

ग—अर्चति—ऋ. ७,२२,३ ।

घ—अर्च् (अर्च) अर्चने—धा. म. ५४; अर्च पूजायां—सहनी. १३६,
१३४१ अर्चति (दाठावंस ५,६६) ।

ङ—अर्च (सक)=पूजने । अर्चवेइ (औप) (सुपा ७८) (दे. ना. २/३५) ।

छ—अरचना ळ=पूजने ।

ज—आर्जि=प्रार्थने (संथाली, हिन्दी) ।

✓ अर्ज् (अर्ज) १/२१९ अर्जने (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।
सर्जने-जै ।

✓ ऋज् (ऋज) १/१७३
गतिस्थानार्जनोर्जनेषु (आ) ।
✓ सर्ज् (सर्ज) १/२२० सर्ज-
ने (प) ।

वा. ग. प. मुद्रणदोषमाह ✓ अर्ज् (अर्ज) १०/१९३
तत्र समीचीनम्, सर्ज-प्रतियत्ने (प) ।
अर्जने इति धातोः ✓ राज् (राज्) १/८०५
सत्त्वात् । दीप्तौ (उ) ।

क—अर्जुह = अर्जने—वा. पौकर्णीः ।

ग—अदधमर्जति—नैष. ५/८४ ।

घ—अज्जति—जातक ३.२६३ (?) ।

ज—अर्जाओ = अर्जने, अत्रोत्पादने ।

✓अर्द् (अर्द) १/५३
श ×

गतौ याचने च (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।

गतियाचनयोः—जै-

शा-हे ।

यातने, च = गतौ

याचने इत्येके-क्षी ।

गतियातनयोः—हे ।

गतौ—च ।

यातनागतियाचने—वो ।

✓ऋ १/५२० गतिप्रापणयोः
(प) ।

✓ऋन् (ऋत) १/ जुगु-
प्सायाम् (आ) सौ. धा. ।

✓अर्थ (अर्थ) १०/३४९

उपयाञ्चायाम् (आ) ।

✓अर्द् (अर्द) १०/२७७

हिंसायाम् (प) ।

अर्दयति (निघण्टौ २/१९)

वधकर्मा ।

अर्दति (निघण्टौ २/१४)

गतिकर्मा ।

क—एर्-एर्द् = विकिरणे, धावने—वा. पौकर्णीः ।

ग—आर्दन्-ऋ. ४, १७, २ । वेदे-ऋदति प्रयोगोऽपि लभ्यते—विप्रीवासो मूरदेवा
ऋदन्तु-ऋ. ७, १०४, २४; शौ (अ. वे.) ८, ४, २४; श्रोणया कटमर्दति—शौ
(अ. वे.) १२, ४, ४; अर्दति-रघु. ५, १७ = याचते (सं.) ।

+✓अर्व् (अर्व) १/१४१
श-काकृ ×

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-

शा-हे ।

गतौ हिंसायां च—कात ।

हिंसे गतौ च—वो ।

✓अम्ब् (अम्ब) १, ४१९

गतौ (प) ।

कौशिको मन्यते—क्षी ।

ग—महान्तं चिदर्वुदं निःकमीः पदा-ऋ. १, ५१, ५; अर्वुदिर्नाम यो देवः—अ.
वे. ११, ९, ४ ।

अर्वुदनिरुक्तिः—अर्वुदो मेघो भवति । अरणमम्बु, तद्दोऽम्बुदः, अम्बुमद्भा-
तीति वा । अम्बुमद्भवतीति वा । स यथा महान् बहुर्भवति वर्षस्तदिवार्बुदम्
(निरुक्ते ३, १०, १) ।

[स्वामी व्युत्पत्तिं न दर्शितवान् । भानुजिदीक्षितेन तु—“अर् बुन्दति”, $\sqrt{\text{बुन्द्}}$ (उबुन्दिर) निशामने + मूलविभुजादिः (वा. ३, २, ५), षष्ठोदरादिः (६/३/१०९) इति व्युत्पादितम् । “अर्बुदो मांसपुरुषे दशकोटिषु न स्त्रियाम् (अर्बुदो मांसकीले स्यात् पुरुषे दशकोटिषु) । महीधरविशेषे ना” (मेदिनी, वे १९, २०) ।]

यदि पिण्डः पुमान् स्त्री चेत् पेशी नपुंसकं चेदर्बुदमिति-सुश्रु. १, ३२२, ७ ।
सुश्रुते-नासार्वुद-१, २५, ६; मांसार्वुद-१, ३००, १; मेदोर्बुद-२, १०९, ११ । शोणितार्बुद-१, २९९, १; द्विरर्बुद-१, २८८, ११ ।

+ $\sqrt{\text{अर्व}}$ (अर्व) १/५८०	हिंसायाम् (प)	$\sqrt{\text{ऋ}}$ ५/२९ हिंसायाम् (प) ।
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-	$\sqrt{\text{ऋ}}$ १/९२० गतौ (प) ।
	काकृ-हे ।	$\sqrt{\text{अर्व}}$ (अर्व) १/४११
	वधे-वो ।	गतौ (प) ।
(कात- $\sqrt{\text{अर्व}}$)	गतौ हिंसायां च-	$\sqrt{\text{अर्व}}$ (अव) १/५९६
	कात ।	रक्षणगतिप्रीतितृप्त्यवगमः
		हिंसादानभागवृद्धिषु (प) ।

ग—अर्वतीः-ऋ. १, १४५, ३; अर्वति-ऐत्रा. ३, ३४; अर्वस्व-मै ४, १२३ ।
अर्बुकाश्चैव राजानः-मभार. २, १११९ ।

बवयोरभेदादयं धातुः पूर्वधातुश्च मिथः संक्रान्तौ । अत उभयत्र गतौ हिंसायां चेति पाठो दृश्यते । अस्य धातोर्गत्यर्थकत्वम् “अर्वन्” (ऋ. सं. ४, ५, १४, ४) शब्दे स्पष्टम् । यथाह दुर्गाचार्यः—(ऋच्छति)=गच्छत्यध्वानं प्रापयत्यध्वनः पारम् इति वा । $\sqrt{\text{ऋ}}$ १/९२० गतिप्रापणयोः । (उ. ४/१०९) इति वनिप् प्रत्ययः ।” निरुक्ते (१०/३१) तु—“अर्वेणवान्” इत्यस्ति । एतद्भाष्ये स्कन्दस्वामी प्राह—“भाष्ये तु—अर्वेणवान् इत्यर्थप्राप्तवचनं द्रष्टव्यम्” । एवं विचारणया ज्ञायते-द्विधा विकासं प्राप्त एष धातुः—१- $\sqrt{\text{ऋ}}$ > अर् > $\sqrt{\text{अर्व}}$ । २- $\sqrt{\text{अर्व}}$ १/५९६ हिंसायाम् (मध्ये रकारे प्रयुक्ते) > $\sqrt{\text{अर्व}}$ इति ।

[अर्वन् = इन्द्रः, गोकर्णपरिमाणं च-इति विश्वः । घोटके, कुत्सिते च-इति मेदिनी, वे ३६ । अर्वती = घोटकी-इति हलायुधः, “कुट्टनी” इति त्रिकाण्डशेषः । यथाह मेदिनीकारः—“अर्वती कुम्भदास्यां च वडवायां च योषिति-ते ८६ । अत्र सर्वत्र हिंसागत्यर्थकत्वे संनिविष्टे ।]

$\sqrt{\text{अर्ह}}$ (अर्ह) १/७३१	पूजायाम् (प)	$\sqrt{\text{अर्घ}}$ (अर्घ) १/७३१
	क्षी-मै-सा-	

श×

च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

(प) क्षी । मूल्ये-वो ।

योग्यत्वे पूजने-वो ।

✓ ऋह (ऋह) ६/२७

कथनयुद्धहिंसादानेषु

(प) क्षी ।

✓ ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः

(प) ।

✓ अर्ह (अर्ह) १०/१९९

पूजायाम् (प) ।

क—अल्गृह = तुल्यमूल्यकम् । योग्यत्वे, औचित्ये ।

ख—अवे. अरूजैति = आदरे, पूजायाम्, योग्यत्वे (न. पर्सि. अर्जीदन् = योग्यत्वे, औचित्ये)—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—अर्हति—ऋ. २, १४, २; १०, १५८, २; १०, ८५, ३ ।

घ—अरहृ (अरहृ) पूजायां—धा. पा. ३३०, धा. म. ४८७, सदनी. १०१३, १६७० अरहेति । अरहति—सुत्तनिपात ४३१, ५५२ । जातक १, २६२ ।

ङ—अग्घ (सक) = योग्यत्वे (णायाधम्मकहासुत्त १, ८) ।

ड—अरिह (") = योग्यत्वे, (२) पूज्यत्वे, (३) पूजायाम् । अरिहइ (महा) ।

ज—आर्जि = प्रार्थने (संथाली, हिन्दी) । तुलनीयः—(ख-) ।

✓ अल् (अल) १/५१६ भूषणपर्याप्तिवारणेषु (प) ✓ ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः (प) ।

श-च X

क्षी-जै-शा-मै-सा-काकृ-कात-

✓ अड् (अड) १/३५३

हे (उप) ।

उद्यमे (प) ।

वारणपर्याप्तिभूषासु- (उप)-

✓ अल्ल १/२२७ एवन्धने

-वो ।

पालने च (प) काकृ ।

(क्षी-✓ अल् (अलौ)- अल्लः प्रयोगसिद्धये ।

✓ अलर्क् १/४१० g आदाने

(आ) काकृ ।

ग—अलकं पूरयामास मैथिल्याः—वा. रा. २, ९६, २०; रघु. १, ४२; ४, ५४ (भूषणेऽर्थे) ।

[“अलकाश्चूर्णकुन्तलाः” (अ. को. २, ६, ९६)-अलति, अल्यते वा । अल्ल + उणा । ५/४५ वुन् । “अलका कुबेरपुर्यामस्त्रियां चूर्णकुन्तले- (मेदिनी, के ४१)]

अलातृणः—ऋ. सं. ३,२,२,५। “अलातृणोऽलमातर्दानो मेघो बलः”-निरुक्ते ६,२। अलम्-(अलति। चाहुलकादम्)। “अलं भूषणपर्याप्तिवारणेषु निरर्थके। अलं शक्तौ च निर्दिष्टम्” इति विश्वः। अलम् इति योगेनैव “अलङ्कार”-शब्द आभूषण-वाचको भवति।

[अलिः-(अलति=दंशे समर्थो भवति। √अल्+‘सर्वधातुभ्य इन्’-उणा. ४/११८) “भृङ्गवृश्चिकयोरलिः”-इति रभसः। अलीकम् (उ. ४/२५) इति साधु। “अलीकमप्रियेऽपि स्याद्विव्यसत्ये नपुंसकम्”-मेदिनी—के, ४२। “अलीकसहितेऽपि”-इति कात्यः (भानुजिदीक्षितः—अ. को. २/६/९२)]

छ—अङ्ना (<√अल् वारणे)=(१) गतिरोधे, (२) हठे।

छ—आङ्ना (<√अल् वारणे)=(१) वारणे, (२) बन्धने, (३) निषेधे, (४) निधिनिक्षेपणे।

ज—आलिच=अङ्कुशप्रयोगे।

आलु=हस्तेन जलपरिष्कारे।

आलाङ्ग=हललौहोपकरणादीनां निशाने (प्रताप्य)।

√अव् (अव) १/५९६ रक्षणगतिकान्तिप्रीतिवृत्त्यवगम- √अप् १/२२८a
श× (“न”-जै-शा-हे)- पालने (प) काकृ।
प्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचन- √अप् १/२२८b
क्रियेच्छादीप्यवाप्यालिङ्गन- पालने (प) काकृ।
हिंसाऽऽदानभाग-(दान- √अव् १/२२७d बन्ध-
भागयोः स्थाने ‘दहन-भाव’ ने पालने च (प) काकृ।
—जै-शा-हे)-वृद्धिषु (प) √अव् १/२२७e बन्धने
पालने च (प) काकृ।
क्षी-मै-सा-जै-शा-हे। √अव् १०/१७५ अव-
रक्षणे—च। कल्पने (प) काकृ।
पालने—काकृ-कात। अवति (निघण्टौ
रक्षे गतौ कान्तौ प्रीतौ वृत्तौ २/१४)=गतिकर्मा।
वृत्तौ श्रुतौ प्राप्तौ श्लेषेऽर्थने आवयति (...२/८)
वेशे भागे वृद्धौ ग्रहे वधे स्वा- अत्तिकर्मा।
म्यर्थेऽवगमे कामे कृतौ-वो। √अव् १/२२९ जनने
(प) काकृ।

क—अउ=श्रवणे, रक्षणे, अवधाने। पु. च. स्था. उम=ज्ञानम्, निर्णयः।
लैति-अवुस्=पितामहः ?-वा. पौर्कर्णीः।

ग—अवति—ऋ. ७, १०४, १२। तेन मामवति—रघु. ११/७५ = प्रीणाति (सं०)।

ङ—अव (सक) = उपरितनेषु सर्वेष्वर्थेषु। अव—(श्रा २३; विसे २०२०)।

ज—आउ = अवाप्तौ।

झ—अव्व = प्रवेशे—“आलार अव्वम जन्ठरा” (प्रसङ्ग-पारिजाते ३/७)।

√अश् (अशू) ५/१८ व्याप्तौ (आ)

क्षी-मै-च-जै-

श

काकृ-कात-शा।

व्याप्तौ संघाते च—सा-हे। (प)।

व्याप्तिसंहयोः—वो।

√अश् (अशू) १/६४५ व्याप्तौ

संघाते च (प)।

√अह् (अह) ५/२६ व्याप्तौ

संघाते च—सा-हे। (प)।

अशन् (निघण्टौ २/१८)

व्याप्तिकर्मा।

आनशे (निघण्टौ २/१८)

व्याप्तिकर्मा।

अश्नुत (निघण्टौ २/१८)

व्याप्तिकर्मा।

क—एनेश्- (enek^१) नेश्, एश्, नंश् = प्राप्तौ, दाने, उपस्थितौ, पूर्तौ।

ख—अवे-अश्नओइति = प्राप्तौ, उपस्थितौ—वा. पाँकर्नीः।

ग—अश्नोति—ऋ. १, ९४, २; अश्नुते—ऐत्रा. १, ६; अनन्तं सुखमश्नुते—मनु ४/१४९।

ज—आसि = लिप्सायाम्, (२) याचने।

√अश् (अश) ९/५१ भोजने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे-वो।

√अश् (अशू) ५/१८ व्याप्तौ (प)।

√अद् २/१ भक्षणे (प)।

क—अश् (ak^१) अशो (ak^१o) = अशने (अदने)-जू. पाँकर्नीः।

ख—अवे-अश्नओइति = प्राप्तौ, उपस्थितौ—वा. पाँकर्नीः।

ग—अश्नाति—ऋ. ९, ६७, ३१।

घ—अस् (अस) अदने—धा. पा. २९२, धा. म. ४३०; भोजने—धा. पा. ५०६, सद्नी. १२५९, मक्खणे—धा. म. ७३०, अस्नाति—जातक १, ४७२।
अस्नातु—जातक ५, ३७६।

ङ—अस (सक) भोजने। असद् (सार्ध १०९; भवि)।

ज—आसादि = अतिभोजने, अतिवृप्तौ।

+√अप् (अष) १/८९०	गतिदीप्यादानेषु (उ)	√अस् (अस) १/८७२
क्षी-श-च-जै-कात ×	इत्येके-मै ।	गतिदीप्यादानेषु (उ) ।
	मै-सा-शा ।	√अस् (अस) २/५४
	गतौ दीप्यादानयोश्च	भुवि (प) ।
	—काकृ ।	√अस् (असु) ४/९६ क्षेपणे
	दीप्तौ गत्यादानयोश्च	(प) ।
	—हे ।	√अक् (अक) १/७८६
	दीप्तौ ग्रहे गतौ—वो ।	कुटिलायां गतौ (प) ।
		√अग् (अग) १/७८७
		कुटिलायां गतौ (प) ।
		√अव् (अव) १/५९६
		रक्षण दीप्ति आदान
		(प) ।

ग—प्रापितः—पै २०, २६, २ ।

अशतर > कर्माषतरास्मै-साय. (व्योथ-रॉथ.) = अपतर- = व्याप्ततर- ।

+√अस् (अस) १/८७२	गतिदीप्यादानेषु (उ)	>√अप् (अष) गतिदीप्या-
श-जै-शा ×	क्षी-मै-सा ।	दानेषु (उ) इत्येके—मै ।
	गतौ दीप्यादानयोश्च	
	—काकृ-कात ।	
	दीप्तौ गत्यादानयोश्च—हे ।	
	गतौ—च ।	
	अषार्थे (दीप्तौ ग्रहे गतौ)	
	—वो ।	

ग—रिपुरास भूभृताम्—रघु. ११/८१=वभूव (सं.) । “आस” इति तिङन्तप्रति-
रूपकमव्ययम्, दीप्त्यर्थकस्यास्ते रूपं वा”-(सं.) ।

√अस् (अस) २/५४	भुवि (प)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
	भावे—वो ।

क—एस् = सत्तायाम् । लिथु.-एस्सि, एँस्त् (इ); पु. प्रशियन्-अस्सइ, अस्त्,
एस्त्; पु. च. स्ला. जेस्स, जेस्त् ।

ख—अवे. अह्वि, अस्ति—वा. पौकनीः ।

ग—अस्ति—ऋ. १, २, ७, ८; आस—ऋ. ४, ३, ५, ४ ।

छ—अछना * = भुवि । वंगा. आछे, मैथि. छै. मरा.-आहे. पुग. हि.-अहै ।

आछना *
आथना } = भुवि ।
आसना *

✓अस् (असु) ४/९६
श

क्षेपणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
क्षेपे—वो ।

✓अस् (अस) १/८७२
गतिदीप्त्यादानेषु (उ) ।

क—एस् ।

ख—अवे. अह्वेइति-, अस्त् = शत्रुता, अनुसरणम्—वा. पौकनीः ।

ग—अस्यति—ऋ. ३, ५३, २२ । भौवादिकोऽपि—आत्मारामः समभ्यसन्-
श्रीमद्भागवत. १, ७, ९ ।

+✓अह् (अह) ५/२६ व्याप्तौ (प)
श-च-जै-काकृ-कात-शा × क्षी-मै-सा ।
(हे-वो-✓अङ्) हे ।
लैपिकी वृत्तिः । व्यापे—वो ।
✓अह् इति स्यात् ।

✓अक्ष् (अक्ष) १/६४५
व्याप्तौ संघाते च (प) ।
✓अश् (अश्) ५/१८
व्याप्तौ (आ) क्षी ।
अह् १/३१६ हिंसागत्योः
(प) काकृ ।

ग—अह्—ऋ. १, ४२, १ । ✓अह् इत्यस्यैवानुनासिकोपक्रमं प्रकारान्तरमित्य-
र्वाचाम् अभिसन्धिर् भवति (तु० Gw.) अयं च धा० २ अह इति च यक. ✓अह्
इत्यनेन ✓अघ् इत्यनेन च समानं समूलतया प्रतिपत्तव्यौ भवत इति तु तत्त्वम्
अववेयम् इति शास्त्री विश्वबन्धुः । अस्माकं मतेन तु ✓अक्ष् १/६४५ व्याप्तौ संघाते
च (प) अयम् ✓अह् धातुः, ✓अश् ५/१८ व्याप्तौ (आ) च मिथः संक्रान्ताः
सन्ति । ✓अह्, ✓अघ् धातू न व्याप्त्यर्थकौ न च सौवादिकौ—इति तयोश्च
संक्रान्तिश्चिन्त्या । विकल्पितशब्दनुतया चोपदिष्टः (पा० ३/१/७५) ✓अक्ष् धातुः ।
अक्ष्णोति > अह्नोति इति विकासः सुबोधः ।

✓आञ्छ् (आछि) १/२०६ आयामे (प)
श × (जै) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

आ + यम् = आयच्छ् >
✓आञ्छ् - (वागीशः) ।
✓अञ्च् (अचि) १/८४७
गतौ (उ) ।

ग—आञ्छेद् ऊर्ध्वमधो वापि कटिभग्नं तु मानवम्—सुश्रु. चिकि. ३, २८ ।
आञ्छेन्=बध्नीयान् । (उत्प्लवङ्गाचार्यो निबन्धसंग्रहाख्यव्याख्यायाम्) ; आञ्छन्-
सुश्रु० २, ८१, १ ।

√आप् (आप्ल) ५/१४ व्याप्तौ (प)	√आप् (आप्ल) १०/२८३
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	लम्भने (प) आवृषाद्वा ।
(उप), कात-शा-हे ।	अप्-शब्दो जलवाची
व्यापने-वो ।	व्याप्त्यर्थकः ।

क—अप्=प्राप्तौ, उपस्थितौ; एप्=प्राप्तौ, उपस्थितौ, ग्रहणे ।

ख—अपयेइति=प्राप्तौ-वा. पौकनीः ।

ग—आप-कृ. ४, १, ९; आप्नोति—सा १९, १९ ।

घ—√अप् (अप्) पापुणे-सदनी. १२८७ अप्नोति-विसुद्धिमग्ना ३५० ।

ज—आपिर्=उड्डयने ।

√आस् (आस) २/११ उपवेशने (आ)	आ + √स्था १/४१२ गति-
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	निवृत्तौ (प) ।
कात-शा-हे ।	आ + √सद् (पद्ल) १/८३९
उपवेशे-वो ।	विशरण० (प) ।
	√अस् २/५४ भुवि (प) ।

क—सेद् = उपवेशने । * एस् = उपवेशने । * ए-स् (द)

ख—अवे.-आस्ते=उपवेशे । अंहे-न्ते=उपवेशे-वा. पौकनीः ।

ग—आस्ते-कृ. १०, ७१, ११ ।

घ—अच्छति-विनय १, २८९ ।

ङ—√आस (अक)=उपवेशने (पि ५७८) ।

॥—√अच्छ (अक)=उपवेशने । अच्छइ (णाया १, १) ।

√इ १/३२०	गतौ (प) मै ।	√अय् (अय) १/८६८
क्षी-श-जै-शा X	मै-सा-च-काकृ-कात-हे-वो ।	गतौ (उ) ।

ग—अयति-पै १०, २७, २; जैत्रा. १५५ ।

√इ १/३२०, √अय् १/८६८ द्वावेव धातु अभिज्ञौ ज्ञेयौ । क्षीरसायणवोपाः
√अय् १/८६८ धातुं पेटुः, मैत्रेय-सा-च-काकृ-कात-हे-वोपाश्च √इ धातुम् । सायण-
वोपयोर्द्वावेव मतौ ।

√इ (इण्) २/३४
श

गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√गा (गाङ्) १/९३५
गतौ (आ) ।

√इ २/३६ स्मरणे (प) ।
√अय् १/४७० वत् (शेषः) ।
एति- (निघण्टौ २/१४) ।

क—एङ् = गतौ । लिथु-एङ्मि (एङ्नु) गतिकर्मा ।

ख—अवे. अएइति । पु. पर्सि-एतिय् = गतौ-वा. पौकर्नीः ।

ग—एति-ऋ. १, २३, ११ । इनाति ऋ. ८, ३९, ५ ।

ङ—√इ (सक) = गतौ, (२) ज्ञाने । एइ (कुमा) ।

? + √इ (इङ्) २/३५ अध्ययने (आ) क्षी-मै-
श सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
अधि+इ -वो ।

√इ (इक्) २/३६ स्मरणे
(प) । अधि+√इ
(इण्) २/२४ गतौ (प) ।

ग—अधीते-ऐआ. ३, १, ६ ।

घ—अधीयति-विनय. १, २७० ।

√इ (इक्) २/३६ स्मरणे (प) क्षी-मै-सा-
श च-जै-कात-शा-हे ।
अधि+√इ स्मरणे-काकृ ।
" " स्मृत्याम्-वो ।

√इ (इण्) २/३४
इत्यस्यैवार्थभेदार्थं प्रपञ्चः ।

? ग-अध्येति-ऋ. ४, १७, १२; मै ३, ३, ६ । अध्येति-मभाष्ये ६. ४. २२.
ड०; १.३.१. इजैह ।

+√इख् (इख्) १/१४० गत्यर्थः (प)
मै-श-च- क्षी-सा ।
जै-काकृ-कात-शा× गतौ-हे-वो ।

<√इङ् (इखि) गत्यर्थः
(प) इत्येके-क्षी ।
√इङ् (ईखि) १/१४१
गत्यर्थः (प) । √इ (इण्)
२/३४ गतौ (प) ।
√इ १/३२० गतौ (प) मै ।
√रिङ् (रिखि) १/१५३
गत्यर्थः (प) ।

√इ १/३२० इत्यनेन व्यञ्जनद्वितीयाक्षरयोगे सति √इख् धातुः सानुना-
सिकत्वे >√इङ् निष्पद्यते ।

+√इङ् (इङि) १/१४० गत्यर्थः (प) इत्येके-
श× क्षी
क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-
हे-बो ।

<√इख् (इख) गत्यर्थः
(प) ।
√इख् (इख) १/१३९ गत्यर्थः
(प) √ईङ् (ईङि)
१/१४१ गत्यर्थः (प) ।
√इङ् (इङि) १/१५२
गत्यर्थः (प) ।

ग—“प्रेङ्क्ताञ्चीकलापाः”—भट्ट. सु. सं. ९७; “प्रेङ्क्वयन् परिजनापविद्वया”—
रघु. १९, ४४ = चालयन् (सं०) इति प्रयोजकप्रयोगमन्तरा च नान्यद् रूपम् अक्षि-
पथमुपगतम् । ऋग्वेदे—“प्र प्रेङ् ईङ्क्वावहे”—७, ८८, ३ इत्यत्र प्र+√ईङ् धातुर्भ-
वितुमर्हति, उभयत्रापि तथा । ततोऽपि वेदेषु √ईङ् धातोः (प्रयोजकस्य) प्रयोगा-
धिक्यात् तत्र प्राय उपसर्गराहित्याच्च सोपसर्गे प्रयोगे √इङ् धातोरौचित्यं । एवमपि
√इङ् √ईङ् इत्युभयोर्मिथः सुनिर्भरं संक्रान्तेः कारणात् पृथक्कृतौ सन्दिहन्त्येव
मनीषिणः ।

√इङ् (इङि) १/१५२ गत्यर्थः (प)
श× क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।

√इङ् (इङि) १/१४०
गत्यर्थः (प) । √ईङ्
(इङि) १/१४१ गत्यर्थः
(प) । √एज् (एजृ)
१/२३० कम्पने (प) ।

क—ऐग् = दोलने, प्रस्पन्दने । पु. उत्त. जर्म. एइकेन्न = ग्राम्यम् (:), क्रोधिन,
धर्मध्वजिन् । लिथु. ऐकिस्टस् = उत्कण्ठा, क्रोधः । पु. च. स्ला.
इप्र=क्रीडा-वा. पॉकनीः ।

ग—इङ्गयन्ति—ऋ. १, १६४, ४५; इङ्गते—छाग. २५ : ९; गी. ६, १९;
इङ्गति—म० भार० ३, ८७५६ ।

√इट् (इट) १/३१५ गतौ (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
गत्याम्—बो ।

√अट् (अट) १/२९२
गतौ (प) । √इण्ड् १/१८३
√हिंसागत्योः (प) काकृ ।
√ईट् १/११३ गतौ (प)
काकृ । √इ १/३२० गतौ
(प) मै । √इड् १/२१६
धारणे (प) काकृ ।

ग—त्वमिदतो रथमिन्द्र प्रावः सुतावतः—ऋ. १०, १७१, १ । इटस्य ते—अ.
वे. ९, ३, १८ । वैतस इटसून्—शब्रा. १३, २, २, १९ ।

+√इन्त् (इति) १/६० बन्धने (प) <√अन्त् (अति) बन्धने (प)।
 मै-सा-श-च-जै- अन्ये—क्षी।
 काकृ-कात-शा× क्षी-हे-वो।

अत्र धनपालः—तान्तं द्रविडाः पठन्ति। आर्यास्तु दान्तमिति। उभयमिति
 मैत्रेयस्वामिकाश्यपसम्मताकारादयः (धा. वृ. ५३ प्र.)।

+√इन्द् (इदि) १/६१ परमैश्वर्ये (प) क्षी-मै-सा-√इन्त् (इति) १/६०
 श× च-जै-काकृ-कात-शा-हे-वो। बन्धने (प)√इण्ड्
 १/१८३। हिंसागत्योः (प)
 काकृ।

क—नेर-अनेर् (एनेर् ?) = मनुष्यः, पतिः। जर्म. नेरधुस्; पु. उत्त. जर्म.
 न्जोर्द्र (= प्रसेवः) -जू. पॉकनीः।

ग—शरद् इन्दुरिन्द्रः—ऋ. ६, ३९, ३; आपन्त्योकमिन्द्रियं पूयमानः—ऋ. ९,
 ९२, १। इन्द्रियम् (= रसः) ऋ. ९, १३, ५; (= सोमः) ऋ. १०, ६५, १०।

√इन्ध् (विइन्धी) ७/११ दीप्तौ (आ) क्षी-मै-सा-च-√इन्द् (इदि) १/६१
 श× जै-काकृ-कात-शा-हे। परमैश्वर्ये (प)।√एध्
 द्युतौ-वो। १/२ वृद्धौ (आ)।

क—(ऐ) ऐद्-, ओइद्-, ऐध्, इ-ध्; नासिक्यम्-इन्ध् = दीप्तौ-जू.
 पॉकनीः।

ग—इन्धते-ऋ. १, ४४, ८; ईधे-ऋ. १, ३६, ११; इध्यते-जै १, २, १०;
 एधस् (ः)—मा २०, २३। इध्मः-षत्रा. ३, ८।

√इन्व् (इवि) १/८२ व्याप्तौ (प) √ई २/३८ कान्तिगतिव्याप्तिशेष-
 श-जै× क्षी-मै-सा-च-काकृ-√प्रजनखादने (प) वो।
 कात-शा। √इन्वति (निघण्टौ २/१४) गतिकर्मा।
 व्याप्तौ प्रीणने च—हे। इन्वति (निघण्टौ २/१८) व्याप्ति-
 व्याप्तिप्रीणनयोः—वो। कर्मा।
 √इ १/३२० गतौ (प) मै।

क—ऐ = ग्रहणे, कम्पने, विदारणे।

ख—इनओइति, (अएनन्हे) = बलात्कारे, क्लेशने, पीडने-वा. पॉकनीः।

ग—इन्वति-ऋ. १, १८, ७; इनोषि-ऋ. ४, १०, ७।

√इन्व् (इवि) १/५८६ प्रीणने (प)
 क्षी-सा।

साय. पूर्वपक्षत्वेनोपस्थाप-
यति (धा. वृ. ११२ पृ.) ।
व्याप्तौ प्रीणने च—हे ।
व्याप्तिप्रीणनयोः—वो ।

पूर्ववत् ।

पूर्वधातोरभिन्नोऽयमर्थभेदार्थं पृथगुपन्यस्तः ।

✓इल् (इल) ६/७९ स्वप्नक्षेपणयोः (प) ✓इ १/३२० गतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-जै-शा । ✓ईर् (ईर) २/८ गतौ कम्पने च (आ) ।
श × गतौ धारणे च—काक् । ✓इड् (इड) १/२१६ धारणे (प)
गतौ च—कात । काक् ।
गतिस्वप्नक्षेपणेपु—हे । ✓इल् (इल) १०/१२० प्रेरणे (प) ।
शये गतौ क्षेपे—क्षी ।

क—एल् = विश्रामे, शयने ? अल् = पूरणे, भोजने । द्-विस्तारः—ग्रीकभाषायाम्
एल्नैनो = क्षेपणे, वृद्धौ; शक्तिः (तेजः)—वा. पॉकनीः ।

ग—इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः—क्र. २,३,८; इडाः—ताव्रा. १४,५,३१ ।
इलयति—मै ३,४,६; शौ १०,७,३७; पै १७,१०,८ ।

छ— { अडलना * (उन् = उच्चैः + ✓इल् = प्रक्षेपणे) उडेलना, डालना—इति
हिन्दी । उडेलना

✓इप् (इप) ४/२० गतौ (प) ✓इ १/३२० गतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- ✓इप् (एप्) १/६१३ गतौ (आ) ।
श कात-शा-हे । ✓ईप् (ईप) १/६०६ गतिर्हिंसा-
दर्शनेपु (आ) ।

क—एइस् = तीव्रम्, क्रोधिन्—वा. पॉकनीः ।

ग—इप्यसि—क्र. ९,६४,९; इप्यति—शव्रा. ६,१,२५ ।

✓इप् (इपु) ६/७२ इच्छायाम् (प) ✓इ (इक्) २/३४ स्मरणे (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- +पु > छ ।
कात-शा-हे । ✓इप् (इप) ४/२० गतौ (प) ।
वाञ्छे—वो । ✓इष् (इष) ९/५३ आभीक्ष्ण्ये
(प) ।
इषति (निघण्टौ २/१४)
गतिकर्मा ।

क—ऐस् = इच्छायाम् । पु. बुल्गारियन्—इस्कति ।

ख—अवे. इसैति = अन्विष्यति, इसैति = इच्छति—वा. पॉकनीः ।

ग—(* is-sk^o) इच्छन्ति-कृ. ३,३०,१; इच्छते-तै १,६,७,३ ।

घ—√इस् (इस) इच्छायं-धा. पा. २९५; इसु इच्छायं-धा. म. ३४३, सह नी. ९८९. इच्छति-संयुक्त १,२१० ।

ङ—√इच्छ (सक) = इच्छायाम् । इच्छइ (उव, महा) ।

छ—इच्छना *
ईछना * } = इच्छायाम् ।

√इप् (इष) ९/५२ आभीक्ष्ण्ये (प)

श

क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे-वो ।

अभीक्ष्णे-जै ।

अभीक्ष्णे-काकृ ।

आभीक्ष्ण्यम्-पौनःपुन्यम्-क्षी ।

√इ १/३२० गतौ (प) मै ।

√इप् (इष) ४/२० गतौ (प) ।

√इप् (ईष) ६/७२ इच्छा-
याम् (प) ।

√इप् (ईष) १/३०६ गति-
हिसादर्शनेषु (आ) ।

√इप् (ईष) १/६७५ उच्छे
(प) ।

क—इष्यतिवद् बोध्यम् ।

ग—इष्णामि-पै. १६,३०,४; इषाण-मा. ३१,२२; का. ३५,२,६; इष्णन्ति-शत्रा. ७,१,१,२४ ।

+√ई १/३१७ गतौ (प) अन्ये 'ई' च

श-च-जै-काकृ-

का-त-शा-हे-वो ।

प्रश्लिष्टमाहुः-क्षी ।

क्षी-मै-सा ।

√कट् (कटी) १/३१७ गतौ
(प) ।

√इ १/३२० गतौ (प) ।

√ई (ईङ्) ४/३४ गतौ (आ) ।

√अय् (अय) १/८६८ गतौ
(उ) ।

ग—उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जौ—शिशु. व. ४/२० । √इ १/३२० गतावित्य-
स्यैव प्रपञ्चः । उदयन्तं दिनकरं दृष्ट्वा-वा. रा. ३,८,४, (गी. प्रे. सं.) ।

√ई २/३८

क्षी-मै-श-च-जै-

काकृ-शा-हे X

गतिप्रजनकान्त्यसनखाद-

नेषु (प)

प्रश्लिष्टनिर्देशात्-सा ।

गतौ प्रजनकान्त्यसनखाद-

नेषु च-कात ।

कान्तिगतिव्याप्तिक्षेपप्रजन-

खादने-वो ।

√वी २/३८ गतिप्रजन...(प) ।

ग—ईमहे-कृ. १,१०,६; खि. ३,१,९; ईयाम्-जैत्रा. १७७ ।

√ई (इङ्) ४/३४ गतौ (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
गत्याम्—वो ।

ग—ईयते—ऋ १, ४८, ५; अन्तरीयते—ऋ. २, ६, ३; अधीयति—
ऋ. १०, ३२, ३ ।

√ईक्ष् (ईक्ष) १/६०५ दर्शने (आ) ईप् (ईष) १/६०६ गतिहिंसा-
श × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- दर्शनेषु (आ) ।
शा-हे-वो । ईक्ष् १/५२१ आस्वादाने (आ)
दृष्टौ—जै । काकृ ।

क—ऑकृ=दर्शने । ऑकृ-उ, ऑकृ-इ, ऑकृ-उ (ए) न—ऑकृ-
(ए) स्=अक्षि—वा. पौकनीः ।

ग—ईक्षते-शत्रा. ६, ३, ३, ४; अभ्यैक्षताम्—ऋ. १०, १२१, ६; ईक्षेण्यासः—
ऋ. ९, ७७, ३ ।

घ—√इक्ख् (इक्ख) दस्सने—धा. पा. १५; दस्सन-अङ्केसु—धा. म. १९,
इक्खति-जातक ५, १५३ ।

ङ—√इक्ख (सक)=दर्शने । इक्खइ (उव) ।

ड—√ईह (सक)=दर्शने । ईहए (विसे ५६१) ।

छ—ईखनाक्षि (< ईक्षणम्)=दर्शने (ङिगल) ।

+√ईख् (ईख) १/१३९ गत्यर्थः (प) सा । उत्तरधातुवत् ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।
कात-शा-हे-वो ×

√ईङ्क् (ईङ्क्) १/१४१ गत्यर्थः (प)
सा-श-काकृ-कात × क्षी-मै-च ।
गतौ—जै-शा-हे-वो ।

√इक् (इक्) १/१४०
गत्यर्थः (प) ।

√इङ्क् (इङ्क्) १/१४०
गत्यर्थः (प) इत्येके ।

√ईख् (ईख) १/३३९
गत्यर्थः (प) सा ।

ईङ्क्ते (निघण्टौ) २/१४
गतिकर्मा ।

ग—ईङ्गयन्ति—ऋ. १, १९, ७; पै. ६, १७, ७; ईङ्गितम्—ऐत्रा. १, ११।
प्रप्रेङ्ग ईङ्गयावहे—ऋ. ७, ८८, ३।

√ईज् (ईज) १/१७९ गतिकुत्सनयोः (आ) < √ईज्ज् (ईजि) गति-
श × क्षी-मै-सा-जै-शा। कुत्सनयोः (आ) इति
गतौ—च-काकृ-कात। दुर्गः—क्षी।
कुत्से गतौ—वो। √गज् (एज्) १/२३०
कम्पने (प)।
√इज् (इज) १/४२५० गतौ
(आ) काकृ; ३४६ कात।

ग—अपेजते—ऋ. ६, ६४, ३; ईजते—मै. ४, ५, ६। ईजानाः—सभार.
१२, १७, १५=वर्णा—श्रमाद्यभिमानिनः (नील.)।

√ईड् (ईड) २/९ स्तुतौ (आ) √ई २/३८ गतिप्रजनकान्य-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- सनखादनेषु (प)।
कात-शा-हे-वो। ईट् १/२१६b गतौ (प)
काकृ।
ईळ् २/४१b स्तुतौ (आ)
काकृ।
ईड् (ईड) १०/१३०
स्तुतौ (प)।

क—ऐस्=पूजायाम्। पु. उ. ज. एर, आधु. ज. पहरे, पु. सैक्स.
एर=दया, उपहारः। ड् (ड्)—विस्तारः, गौथि.—ऐस्तन्, ऐद=भये, संकोचे, समा-
दरे। ग्रीक—ऐदोस्=पूजा—वा. पॉर्कनीः।

ग—ईडते—ऋ. १, १५, ७; ईट्टे—ऐआ. १, ५, २; ईले—मा. १३, ४३;
का. १४, ४, ६।

ज—इक्कुम्=नमस्कृतिवेलायां जानुपातने।

ज—इट्टु=धर्मोपदेशने।

√ईर् (ईर) २/८ गतौ कम्पने च (आ) इर १ (निरुक्ते ५/२७)।
श मै-सा-काकृ-कात। √ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः
गतौ—च-जै-शा। (प)।

गतिकम्पनयोः—हे ।

कम्पगत्योः—वो ।

✓ई२/३८ गतिप्रजनकान्य-
सनखादानेषु (प) सा ।

✓इल् (इल) ६/७९ स्वप्न-
क्षेपणयोः (प) ।

✓ईड् (ईड) २/९ स्तुतौ
(आ) ।

ईर्ते (निघण्टौ २/१४)

गतिकर्मा ।

✓ईर् (ईर) १०/२६१
क्षेपे (प) ।

क—एला = प्रेरणे, कम्पने ।

ख—गाथा-अवे. ईरतू = उन्नतौ-वा. पौकनीः ।

ग—ईरते-ऋ. १, १४०, ५; ईर्ते-श्रा. १, ४, १, १२; जै. १, ६४ ।

ङ—✓ईर् (सक)—(१) प्रेरणे, (२) कथने, (३) गतौ, (४) प्रक्षेपणे । ईरेइ
(विसे. १०६०) ।

+✓ईर्ष्य (ईर्ष्य) १/५११ ईर्ष्यार्थः (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
शा-हे ।
ईर्ष्याम्-काकृ ।
ईर्ष्ये-वो ।

✓ईर्ष्य (ईर्ष्य) १/५१२
ईर्ष्यार्थः (प) ।

✓ईर् (ईर) २/८ गतौ
कम्पने च (आ) ।

✓ईर्ष (ईर्ष) १/५२७ गति-
हिंसादानेषु (आ) काकृ ।

✓ईष् १/६०६ गतिहिंसादर्शनेषु (आ) > मध्ये रेफप्रवेशे > ✓ईर्ष + य >
✓ईर्ष्य, ✓ईर्ष्य इति वागीशः ।

✓ईर्ष्य (ईर्ष्य) १/५१२ ईर्ष्यार्थः (प)
श-जै-काकृ× क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे ।
ईर्ष्ये—वो ।

✓ईर् (ईर) । २ गतौ कम्पने
च (आ) ।

✓ईष् १/५२७ गतिहिंसा-
दानेषु (आ) काकृ ।

✓ईर्ष्य (ईर्ष्य) १/५११
ईर्ष्यार्थः (प) ।

✓ईष् १/६०६ गतिहिंसादर्शनेषु (आ) > मध्ये रेफप्रवेशे > ✓ईर्ष १/५२७
गतिहिंसादानेषु (आ) काकृ । प्रयोगो यथा—“कथमीर्षा न कुरुषे”—वा. रा. ४, २४,

३७; “रक्षेद् दारान् त्यजेदीर्षाम्”—मार्क. पु. ३४, ५८ । $\sqrt{\text{ईर्ष}} + \text{य}$ (दैवादिकः इयन् प्रत्ययः) > (वेदेषु $\sqrt{\text{ईर्ष}}$ धातोः प्रयोगो लुप्तः) $\sqrt{\text{ईर्ष्य}}$ इति व्युत्पत्तिः । विलोमक्रमोऽपि स्यादालम्बनीयः । दैवादिकान् प्रत्ययान् पुनर्भर्वादेर्निर्दर्शनं यथा— $\sqrt{\text{शुच्य}}$ (शुच्यी) १/५१४ अभिषवे (प), $\sqrt{\text{चुच्य}}$ (चुच्यी) १/५१४ (प), $\sqrt{\text{प्याय}}$ (ओप्यायी) १/४८५ वृद्धौ (आ) ।

ख—अवे. अरूष्येइति=ईर्ष्ये—पी. टी. एस. पालि-डिक्श., ‘इस्सति’ इत्यस्य प्रसङ्गे ।

ग—ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्—तै. २, ३, ५, १ ।

घ—इस्सति (नामधा. -इस्सा । अर्षतिः $\sqrt{\text{ऋष्}}$ (ऋषी) इत्यनेनापि सम्बद्धः । लैति. ऐरो तथा सं. इरस्यति=क्रोवे)—जातक ३, ७ ।

ङ— $\sqrt{\text{ईस}}$ (सक)—ईर्ष्यार्थः । ईसाअंति (गा. २४०) ।

$\sqrt{\text{ईश}}$ (ईश) २/१० ऐश्वर्ये (आ) क्षी-मै-सा- $\sqrt{\text{ई}}$ २/३८ गतिप्रजनकान्य-
श च-जै-काकृ-कात-शा-हे-वो । सनखादानेषु (प) सा ।

ग—ईशे-ऋ. ३, १६, १; ईष्टे-शत्रा. १, ८, ३, १२; कात्रा. १, ४, २, २; छान्दो. १, ६, ८ ।

$\sqrt{\text{ईष}}$ (ईष) १/६०६	गतिहिंसादर्शनेषु (आ)	$\sqrt{\text{ई}}$ १/३१७ गतौ (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-हे ।	$\sqrt{\text{ईक्ष}}$ (ईक्ष) १/६०५
	गतौ—च ।	दर्शने (आ) ।
	ऋष्टौ गतिहिंसयोश्च—जै ।	$\sqrt{\text{एष}}$ (एषृ) १/६१३ गतौ
	गतिहिंसादानेषु—कात ।	(आ) ।
	दर्शने हिंसागत्योश्च—शा ।	$\sqrt{\text{इष्}}$ (इष्) ४/२० गतौ (प)
	सर्पणे दानेक्षहिंसे च—	ईषते=पलायते (निरुक्ते
	वो ।	४/२) ।
काकृ- $\sqrt{\text{ईर्ष}}$ (ईर्षा)	गतिहिंसादानेषु—काकृ ।	ईषति (निघण्टौ २/१४)
		गतिकर्मा ।

क— $\sqrt{\text{इष्}}$ (इष्) ४/२० गतौ (प)—स्थले प्रेक्षणीयम् ।

ग—ईषते-ऋ. १, ८४, १७; पै. ७, ८, ७; तैआ. १, ३, १, ईषते वयः-ऋ. १, १४१, ८ ।

+ $\sqrt{\text{ईष्}}$ (ईष्) १/६७५	उच्छे (प)	$\sqrt{\text{इष्}}$ (इष्) ६/७२ इच्छा-
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	याम् (प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	$\sqrt{\text{इष्}}$ १/२९१a उच्छे (प)
		काकृ ।

✓ईप् (ईष) १/६०६ गति-
हिंसादर्शनेषु (आ) ।

ग—ईषादण्डौ-शिशु. १८, ४३ = दारुविशेषौ (सर्वङ्गपा) ।

✓ईह (ईह) १/६२५ चेष्टायाम् (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
चेष्टे—वो ।

✓इप् (इपु) ६/७२ इच्छा-
याम् (प) ।

✓इप् १/२९१ उच्छे (प)
काकृ ।

✓ईप् (ईष) १/६०६ गति-
हिंसादर्शनेषु (आ) ।

चेष्टा = शरीरक्रिया । प्रमाणम्—(पा. अ. २/ ३/ १२) ।

क—इअच् = अनुसरणे, इच्छायाम् ।

ख—अवे. इज्येइति = ईहते-वा. पाँकनीः ।

ग—ईहते-गौडपादकारिका ४, ८५; महा. ३, २३; भव. १, ४२; गी. ७, २२ ।

घ—✓ईह (ईह) चेष्टायं-सहनी. १०१५ ईहति-विनय ३, २६८ ।

ङ—✓ईह (सक) (१) विचारणे, (२) चेष्टायाम् । ईहए (विसे ५६१) ।

✓उ (उङ्) १/९३८ शब्दे (आ)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓वच् (वच) २/५२ परि-
भाषणे (प) ।

(जै-✓तु [तुङ्])

मुद्रणदोषः । उङ् इति

भान्यम् ।

जै ।

✓ऊ (ऊङ्) १/५५१ f
शब्दे (आ) काकृ ।

✓ओ (ओङ्) १/५५१ m
शब्दे (आ) काकृ ।

✓औ (औङ्) १/५५१ n
शब्दे (आ) काकृ ।

✓अव् (अव) १/५९६
रक्षण.....श्रवण....(प) ।

ग—ऊवे अम्ब सुलाभिके-ऋ. १०, ८६, ७ ।

अयं धातुः शब्दानुकृतिर्विद्यते । हर्षे दुःखे वा 'उ'-शब्दः सहसा मुखान्नि-
र्गच्छति । काशकृत्स्नधातुपाठे✓ऊ,✓ओ,✓औ शब्दे इति धातवो विकासं लक्षयन्ति ।
रोषेऽपि 'उ'-शब्देन स्वतो व्यज्यते रोषः । तदुक्तं मेदिनीकारेण—

सम्बोधनरोषोक्त्योरनुकम्पानियोगयोः ।

पदस्य पूरणे पादपूरणेऽपि च दृश्यते ॥ अव्य. ४-५ ।

वेदेष्बनेकत्र 'उ' इत्यस्य कृतोऽस्ति प्रयोगः—क उ तच्चिकेत-ऋ. १, १६४, ४८; स उ वायुरेव-केनो. २; अ. वे. ६, २६, २; स उ श्वः—कठोप. ४, १३।

✓उक्ष् (उक्ष) १/६४८	सेचने (प)	✓विष् (विष्) १/६८९
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काक-	सेचने (प) ।
	कात-शा-हे ।	✓वृष् (वृष्) १/६९७
	वृषि—वो ।	सेचने (प) ।
		✓उक्ष् १/५२४ वहने (आ)
		काक ।
		✓उच् (उच) ४/११० सम-
		वाये (प) ।
		✓वच् (वच) २/५२ परि-
		भाषणे (प) ।

क—उएग् उः—ऊग् उः=आर्द्राकरणे, सेचने । स्—विस्तारः ।

ख—अवे-वक्स्सु=सेचने—वा. पौकनीः ।

ग—उक्षन्ति-ऋ. १, १६६, ३; उक्षतु-मै. ४, १४, ११; शौ. १२, १, ७; पै. ५, ६, ५ ।

ङ—✓उक्ख (सक) सेचने—सूअ. २, २, ५५ ।

छ—ऊकना=विस्मरणे, स्खलतौ (< क्षरणे < सेचने) ।

छ—बु. ख.-उसनवौ (< उसन < उक्सन < उक्षण) = गोधूमचूर्णादिवलेदने, जलेन मिश्रणे ।

+✓उख् (उख) १/१२८	गत्यर्थः (प)	✓वख् (वख) १/१३०
श×	क्षी-मै-सा-च-कात ।	गत्यर्थः (प) ।
	गतौ—जै-काक-शा-हे-वो ।	✓उङ्ख् (उखि) १/१२९
		गत्यर्थः (प) ।
		✓वुख् १/४६० & चलने
		(आ) काक ।

क—अउकु (ह)—तथा उपक् उ (ह) = उखा (स्थाली) गौथि. अउहन्स् = चुलिः । लिथु. अउक्स्वत्यस् = पिटः—वा. पौकनीः ।

ग—उखा (= मांस्पचनी)—ऋ. १, १६२, १३; यज्ञोखा-निरुक्ते १०, ४५; कृत्वाय सा महीमुखाम्-शत्रा. १, ७, १, ७०; उख्यान् अग्नीन् हस्तेषु बिभ्रतः—अ. वे. ४, १४, २ । (उखायां भवस्तान्) ।

“अथापि प्रकृतय एवैकेषु भाष्यन्ते विकृतय एकेषु”—(निरु. २, २, ८) इति दृशेह विकृतिः प्रयुक्ता लभ्यते, न प्रकृतिः ।

छ—ओखा* = मिषः ।

{ ओख = शोषणम् ।
{ औखा = अरालम्, कठिनम्, रूक्षम्, शुष्कम्, अचोक्षम् } [< उष् दाहे]

+√उङ् (उखि) १/१२९ गत्यर्थः (प)

मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा ।

कात-शा-हे × गतौ—वो ।

√उख् (उख) १/१२८

गत्यर्थः (प) ।

√वङ् (वखि) १/१३१

गत्यर्थः (प) ।

न्यूङ्गयन्ति—ऐत्रा. ५,३^५; शांत्रा. २२,६; गोत्रा. २,६,८ ।

“उखिरिदन्तोऽनार्षः, न्यूङ्गा ओङ्काराः षोडशेत्याचर्थमुन्नीतः” इति तरङ्गिण्यां क्षीरस्वामिमतेन न्यूङ्गशब्द एवास्य प्रयोगविषयः, परन्तु कथमनार्ष इति न साधितम् । अमरकोशटीकायामसौ न्यूङ्गशब्दस्य व्युत्पत्तिं न दर्शितवान् । भानुजिदीक्षितस्तु न्यूङ्गयते । उखि+३/३/११८ घः । न्यूङ्ग इति दीर्घपाठे तु पृषोदरादित्वात् (६/३/१०९), यज्ञकर्मण्यजपन्यूङ्गसामसु (१/२/३४) इति निर्देशाद्वा दीर्घः—इत्याह । मेदिनीकारोऽप्येनं ह्रस्वोकारं पपाठ—

न्यूङ्गः सम्यङ् मनोज्ञे च साम्नः षट्प्रणवेषु च ॥ मे. खे २ ।

वस्तुतोऽयं न्यूङ्गशब्दो दीर्घोकारान्तो वेदे लक्ष्यते । स्वार्थे णिच्त्वात् प्रयोजकत्वाद्वा—न्यूङ्गयतीति प्रयोग उपलभ्यते । क्षीरस्वामी उखिधातुमनार्षमाह । ततोऽपि न्यूङ्गमेव साधयितुं तं पपाठापि । एतत् सर्वं न सध्रीचीनम्, पठितेऽप्युखिधातौ दीर्घकल्पना करणीया भवत्येव । मन्ये, अतो हेतोः “उखिरनार्षः” इति स्वामिनः पूर्ववर्तिना केनचन विदुषा प्रतिपादितं वचनं स्वामिना समुद्धृतं स्यात् । अस्मन्मतेन √ऊङ् (ऊखि) धातुः स्यात् समीचीनः । उखिरपि देशप्रयोगभेदात् स्यादिति वक्तुं न प्रभवामि, प्रयोगानुपलब्धेः । मेदिन्यादिपठितं प्रमाणं चेदस्त्येव ।

√उच् (उच) ४/११०

श

समवाये (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

समवायने—वो ।

प्रसन्नतायाम्—ह्वि ।

(सेवने) वि. व. शा. ।

√वच् (वच) २/५२

परिभाषणे (प) ।

√वज् (वज) १/२५०

गतौ (प) ।

समवायः=ऐक्यम्—क्षी ।

क—एउक्=परिचये, अभ्यासे । अर्मे. उसनिम्=अध्ययने, अभ्यासे । गौथि. बि-ऊहृत्स्=परिचये, अभ्यासे । लिथु. ज्—उंकस्तु, जुंक्ति-वा. पौकनीः ।

ग—उवोचिथ हि मघवन्-ऋ. ७, ३७, ३; अभ्युचयति-मै. १, ८, ९।

उग्रम् (उच्यति = क्रुधा सम्बध्यते । उगा. २/२८)-ऋ. १, ८४, ९; खि. १, ११, ५।
हिसायां वृद्धौ प्रभृ. वृत्तिर्द्रष्टव्या ।

उग्रः शूद्रासुते क्षत्राद् रुद्रे पुंसि त्रिषूक्तदे ।

स्त्री वचाक्षुद्रयोः.....

॥ (मेदि. रे, ९-१०)

+√उछ् (उछी) १/२१३	विवासे (प)	√वस् (वस) १/९८९
श-जै-शा-वो×	क्षी-मै-सा-च-हे ।	निवासे (प) ।
	विपाशे—काकृ-कात ।	√उष् (उष) १/६८७
	निवासे—व्योथ-रोंथ ।	दाहे (प) ।
		√उज्झ् (उज्झ) ६/२५
		उत्सर्गे (प) ।

विवासः=विनाशः, समाप्तिः-क्षी ।

क—अउएस् = द्युतौ । *उस्-, अथवा *उस्-स्, स्-स्त ।

ख—अवे. उसैति = दीप्तौ-वा. पौकनीः ।

ग—उच्छन्तु-ऋ. १, १२४, ९; मा. ३४, ४०; शौ. ३, १६, ७; पै. ४, ३, १, ७।
स्वरभेदार्थं तुदाद्यतिरिक्तो भ्वादिपाठः ।

√उछ् (उछी) ६/१६	विवासे (प) ।	पूर्ववत् ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।	
	विपाशे—काकृ-कात ।	
	बन्धसमापने वर्जनेऽति-	
	क्रमे—वो । दीप्तौ—हि. ।	

क—,ख—,पूर्ववत् ।

ग—उच्छन्ती-कौ. १, ३०३; जै. १, ३२, १।-नुमभावरूपं नोपलभ्यते ।

√उज्झ् (उज्झ) ६/२५	उत्सर्गे (प)	उद्+√हा (ओहाक्) ३/८
श-जै-काकृ-कात-शा×	क्षी-मै-सा-च-हे ।	त्यागे (प) = √उज्झ् ।
	त्यागे--वो ।	घञर्थे कः (वा. ३/३/५८) ।
उज्झ् (उज्झ) ६/४३	उत्सर्गे- (प) ।	सोपसर्गकमिमं धातुं ज्ञात्वा
क्षी-मै-सा-च-हे-वो×	जै-काकृ-कात-शा ।	'उज्झित्य' इति दे० भा० ७,
श ?		३९, २५ प्रयोगः ।

ग—उज्झता-संन्या. २, ४१; उज्झितम्-अन्न. ४, ६८; उज्झाञ्चकार-रघु. ५, ७५;
उज्झति-नैष. २, २७ ।

ङ—√उज्झ (सक) उत्सर्गे । उज्झइ (महा) ।

छ—बुं. ख.-औझवौ (औझना)=उदकुम्भे पात्रकमप्रवेश्य घटं न्युञ्जीकृत्य पात्राद्यन्तरे जलपातने ।

उत्+√हा (ओहाक्) ३/८ त्यागे (प)—"घञर्थे कः" (वा. ३/३/५८) = √उज्झ धातुः । ननु (झयो हः ८/४/६२) पूर्वसवर्णत्वाद् उङ् इति भाव्यम्, उज्झ कुत इति चेन्न, भिद्योद्धयौ नदे (३/१/११५) इति सूत्रेण झकारस्य धत्वनिपातनात् क्यपश्च सत्त्वाद् यथा 'उद्धथ' इति प्रयोगो भवति 'उङ्इय' इति भवितव्ये; तथात्रापि विपरीतं जातम्, सूत्रस्य दिङ्मात्रदर्शकत्वान् ।

+√उञ्छ (उछि) १/२१२ उञ्छे (प) <उत्+√चि=उच्चि-न्यासः
झ-वो× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (पा. ४, ४, ३२) ।
कात-शा-हे ।

ग—उञ्छन्-मभार. ३, १५४२३; १४, २७१८ । शिलानप्युञ्छतः—मनु. ३, १००; कथमुञ्छेन वर्तयेत्-वा. रा. २, २४, २ । इति पादेन लिखितं प्रोञ्छति-मृच्छ. १४०, २३ ।

घ—√उञ्छ (उछ) उञ्छे-धा. पा. ५२, सद्नी. १७२; उञ्छने-धा. म. ६६; उञ्छति-विसुद्धिमग ६० (=गवेसति) ।

छ—√ऊँछना (<उञ्छनम्=उच्चयनम्) कङ्कतिकया केशप्रसाधने ।

√उञ्छ (उछि) ६/१५ उञ्छे (प) <उत्+√चि (चिच्) ५/५
जै-शा× क्षी-मै-सा-च-काकृ- चयने (उ) ।
कात-हे-वो ।

ग—पूर्वधातुवदुदाहरणानि बोधयानि ।

+√उठ् (उठ) १/३३५ उपघाते (प) √ऊठ् (ऊठ) १/३३८ उपघाते
झ-च-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-जै-शा-हे-वो । (प) इत्येके-सि. कौ. ।
√रुठ् (रुठ) १/३३५ उपघाते
(प) इति दौर्गाः-क्षी ।
√लुठ् (लुठ) १/३३५ उपघाते
(प) इति दौर्गाः-क्षी ।
√उट् १/११३५ गतौ (प)
काकृ ।
√उड् १/ संहतौ (प)
सौ. धा.—वो ।

✓उट् आघाते-सौ. धा.-वो ।

✓उण्ड् १/१८३ हिंसागत्योः

(प) काकृ ।

नास्य धातोः प्रयोगोपलब्धिः । सम्बन्धकल्पना तु-✓उट् १/११३ गतौ-काकृ । >✓उट् १/३३५ उपघाते >✓उड् १/ संहतौ-वो, >✓उण्ड् १/१८३-काकृ, >✓उट् आघाते-वो., इति स्यात् । अत्र ✓उट्, ✓उड्, ✓उण्ड् धातूनां विकृतयो लभ्यन्ते । तद्यथा—

ग—उटजः (उटः=तृणपर्णादिः [देशीकोशः] । उटाजायते-३/२/९८ इति ङः)-वा. रा. १, ४८, २२; मभार. १३, १४७ । ब्रह्मोद्बुपेन प्रतरेत-श्वेताश्व. २, ८ (अत्र यद्यपि-डयते-डुः, उश्च डुश्च इति व्युत्पत्तिर्भवितुं शक्यते, तथापि सारल्याद् ✓उड् धातुरङ्गीकरणीयः) । सहितांश्चोङ्केरालैः-मभार. २, ११७४; सपौण्ड्रोद्भान्-मभार. ३, १९, ८८ । केशोण्डुक०-(✓उण्ड् धातुः)-सुश्रु. १, १०१, १५; १, ३२७, १७; २, १८, ७ । उण्डेरकस्रज्-याज्ञ. १, २८७ ।

छ—ओट (<उटः=तृणपर्णादिः)=रोधः, व्यवधानम् ।

+✓उघ्रस् (उघ्रस) १/५४ उञ्छे (प) मै <उड्+✓ह्रस् इति वागीशः ।
श-च-जै-काकृ-कात-शा× (क्षी)-मै-सा-हे-वो । ✓घ्रस् (घ्रस) १/५२ उञ्छे
(क्षी-हे) (प) ।

✓उन्द् (उन्दी) ७/२० क्लेदने (प) ✓उन् १/२२०f संभक्तौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-काकृ ।
कात-शा-हे । ✓उण्ड् १/१८३ हिंसागत्योः
क्लेदे-वो । (प) काकृ ।

क—उण्ड्=आर्द्रीकरणे, सेचने । r/n-st. उण्दोर्-, उण्दोर्, उदेन् (इ), उदेन्स्=वारि ।

ख—अवे. वैदि=जलमार्गः-वा. पौकनीः ।

ग—अभ्युन्दतः-ऋ. ९, ६१, ४; अभि...उन्नत-ऋ. ५, ४२, ३ ।

[“उन्नं छिन्ने च सुरते स्यात्” (मेदिनी, ने २)]

✓उञ्ज् (उञ्ज) ६/२४ आर्जवे (प) उड्+✓जन् (जा)=
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-✓उड्ज् ।
कात-शा-हे-वो ।
शक्तौ—ह्रि. ।

✓ उद्ज् (उद्ज)- सा ।
उपध्मानीयोपधः- क्षी-सा ।
आर्जवम्= स्पष्टता-क्षी ।

क—उव्=प्रेरणे, उत्तेजने, शक्तौ । लिथु. उव्यति=प्रेरणे उत्तेजने ।

ख—उव्याहते=सत्तायाम्, वृद्धौ । योग्यत्वे-वा. पौकर्णीः ।

ग—उवजन्तु तं सुभ्यः पर्वतासः-ऋ ६, ५२, १; इन्द्राणी रक्ष उवजतम्-
ऋ. १, २१, ५ ।

[ओजः उवजेर्बले वलोपश्च (उ. ४/१९२)] ।

छ—वुं. ख.-औजवौ (ना)=बले, शक्तिप्रदर्शने ।

✓ उभ् (उभ) ६/४० पूरणे (प) ✓ उम्भ् (उम्भ) ६/४१ पूरणे
श क्षी-मै-सा-च-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे ।
पूतौ—वो ।
निगडे—हि. ।
जै—✓ तुभ् (तुभ) पूरणे—जै ।

मुद्रणदोषः । उभ् इति भाव्यम् ।

ग—अरजौ दस्यून् समुनप्—ऋ. २, १३, ९ ।

✓ उम्भ् (उम्भ) ६/४१ पूरणे (प) ✓ उभ् (उभ) ६/४०
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- पूरणे (प) ।
शा-हे ।
पूतौ—वो ।
(जै—✓ तुम्भ् [तुम्भ]) पूरणे—जै ।

मुद्रणदोषः; ✓ उम्भ् इति भाव्यम् ।

क—उएम्=तन्तुसन्ताने । वेष्टने, योजने ।

ख—अवे. उव्दएन्=ऊतम्, तन्तुसन्ततं वस्त्रादि-वा. पौकर्णीः ।

ग—उव्यं गा येमानम्—ऋ. ४, १, १५; क्रैयादिकोऽपि—औभ्नाद् उश-
मान ओजः—ऋ. ४, १९, ४ । अपौम्भन्—मै. २, १, १२; काठ. ११, ४; अपौम्भन्—शौ.
८, ८, ११; पै. १६, ३०, १ ।

ङ—✓ उंभ (सक) पूरणे—राज. ।—‘पाइअ-सइ-महण्णवो’—ग्रन्थेऽयं देशी
ख्यापितः । तन्निरस्तम् ।

छ— $\sqrt{\text{ऊमना}} = \text{वेगात् प्रवर्तने (उमङना - इति हिन्दी) ।}$

+ $\sqrt{\text{उर्द}} (\text{उर्द}) \ १/२०$ माने क्रीडायां च (आ) $\sqrt{\text{उर्}} \text{ गतो - सौ. धा. - वो ।}$
 श-कात-वो × क्षी-मै-सा-काकृ-शा । $\text{क्} + \sqrt{\text{उर्द}} = \sqrt{\text{कुर्द}} \ १/२१$
 माने—च-जै । क्रीडायामेव (आ) ।
 मानक्रीडयोश्च—हे । $\text{ख्} + \sqrt{\text{उर्द}} = \sqrt{\text{खुर्द}} \ १/२२$
 कात-वो- $\sqrt{\text{ऊर्द}} (\text{ऊर्द})$ माने क्रीडायां च— क्रीडायामेव (आ) ।
 कात । $\text{ग्} + \sqrt{\text{उर्द}} = \sqrt{\text{गुर्द}} \ १/२२$
 मितिक्रीडास्वादे—वो । क्रीडायामेव (आ) ।

मितिः=मानमिति मुख्यार्थः—क्षी ।

चकाराद् आस्वादनेऽपि इति दुर्गः—क्षी ।

चकाराद्-आस्वादनेऽपि—सा । आस्वादने—हे ।

इह मानम्=सुखम् इति सम्मतायाम्—सा २० ।

ग—तमूर्दरं न प्रणता यवेन—ऋ. २, १४, ११ (ऋ. सं. २, ६, १४, ५) ।

निरुक्ते—ऊर्दरं कृदरमित्यावपनस्य । ऊर्दरमुदीर्णं भवति, ऊर्जे दीर्णं वा-३, २० ।
 ऊर्दर-शब्द इह मानार्थकः कुशलादिवाचकः । अस्मादेव शब्दादयं धातुर्निष्क्रासितः
 स्यात् । ऊर्दरमुदीर्णं भवतीति व्युत्पत्तिदर्शनान्नूनमेष $\sqrt{\text{उर्द}}$ मूलधातुर्नास्ति । माने
 उत्थापन-स्थापनाभ्यां क्रीडा भवतीति गौणः क्रीडार्थः । व्याकरणे 'उपधायां च'
 (पा. ८/२/७८) इति दीर्घत्वात् $\sqrt{\text{ऊर्द}}$ । व्युत्पत्तीनां वैविध्यादस्मादपि धातोः ऊर्दर-
 शब्दः शक्यः साधयितुम् ।

+ $\sqrt{\text{उर्व}} (\text{उर्वी}) \ १/५६७$ हिंसार्थः (प) $\sqrt{\text{अर्व}} (\text{अर्व}) \ १/५८०$
 श-जै × क्षी-मै-सा-च । हिंसायाम् (प) ।
 हिंसायाम्—काकृ-कात- $\text{त्} + \sqrt{\text{उर्व}} = \sqrt{\text{तुर्व}} (\text{तुर्वी})$
 शा-हे । $१/५६८$ हिंसायाम्
 हिंसे—वो । (प) ।
 $\text{थ्} + \sqrt{\text{उर्व}} = \sqrt{\text{थुर्व}} (\text{थुर्वी})$
 $१/५७०$ हिंसायाम्
 (प) ।
 $\text{द्} + \sqrt{\text{उर्व}} = \sqrt{\text{दुर्व}} (\text{दुर्वी})$
 $१/५६९$ हिंसायाम्
 (प)

ध् + √ उर्व् = √ धुर्व्
(धुर्वी) १/५७०
हिंसायाम् (प) ।

क—रेउ=चूर्णने, गर्तस्य खनने, त्रोटने, दारणे । लिथु. — उर्वस्, उर्व = गह्व-
रम्, रन्ध्रम्—वा. पौकनीः ।

ग—ऊर्व इव पप्रथे—ऋ. ३, ३०, १९ । ऊर्वः=अग्निः (निरुक्तभाष्ये दुर्गा. ६/६) ।

(१) समानमूर्व नद्यः पृणन्ति—ऋ. २, ३५, ३ ।

(२) प्रातः सवन ऊर्वा माध्यन्दिने—ऐत्रा. ७, ३४; शाङ्गश्रौ. ७, ५, २४ ।

√ उप् (उष) १/६८७ दाहे (प)
श-जै-काकृ-शा × क्षी-मै-सा-च-वो ।
(कात-हे—टीकायामेव)
वधे दहि—वो ।
√ वष् (वष) १/६८१
हिसार्थः (प) ।
√ वस् (वस) १०/२०४ स्नेह-
च्छेदापहरणेषु (प) ।
√ उल् (उल) १/ दाहे
(प) सौ. धा.—वो ।

√ उप् (उषु) दाहे (प)
क्षी-मै-सा-श-च-कात- (जै) काकृ- (टीकायामेव)
× (जै) शा-हे ।
(जै—√ तुप्) वधे दहि—वो ।

क—एउस्=दाहे । लैति. उस्तुम्=(उष्टम्) उषितम्—वा. पौकनीः ।

ग—ओषति—ऋ. १, १३०, ८; उष्णाति—पै. ९, १६, ५ ।

छ—√ ऊकना-दाहे, तापे । “लूकै वसन्त की ऊकन लागीं”—पद्माकरः ।

+√ उह् (उहिर् १/७३० अर्दने (प)
श-च-काकृ-कात-× क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।
अर्दने—वो ?
√ दुह् (दुहिर् १/७३०
अर्दने (प) इति
चन्द्रदुर्गा—क्षी ।
√ उष् (उष) १/६८७
दाहे (प) ।

क—एउगृह्=विकथने (प्रसन्नम्) । एउगृह्, उगृह् :

ख—अवे-अओग् (ज्)—(अओजैते, अओक्स्, अओगृद्)=घोषणे,
प्रकाशने—वा. पौकनीः ।

ग—नैशमेनो व्यपोहति—मनु. २, १०२=नाशयति (मन्वर्थ.) ।

वेदे भिन्नार्थक उभयपदी च—

ओहते—ऋ. ५, ४२, १०; ७, ६६, १२; ७, १६, ११; ५, ५२, १० ।

अत्यौहीत्—मै. ४, ३, ८ ।

+√ऊय् (ऊयी) १/४८० तन्तुसन्ताने (आ) √वे (वेच्) १/९९०
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- तन्तुसन्ताने (उ) ।
शा-हे ।
सेवने—वो ।

अयं धातुः √वे (वेच्) १/९९० तन्तुसन्ताने (उ) धातोः कर्मणि प्रयोग-
रूपः । तस्यात्र कर्तरि संक्रान्तिर्भाति । दिवादावित्थं बाहुल्येन लभ्यन्ते निदर्शनानि ।

ग—[उपोयते (वेचः कर्मणि) म. भाष्ये १.१.५. ८.११. ७३] ।

√ऊर्णु (ऊर्णुच्) २/२८ आच्छादने (उ) √वृ (वृच्) ५, ८ वरणे (उ)—
श क्षी-मै-सा-च-जै- वृणु (ते) > ऊर्णु ।
काकृ-कात-शा-हे-वो । √वृ (वृच्) ९, १४ वरणे (उ) ।

क—उएल् = केशः, ऊर्णा-जू, पौकनीः ।

ग—अपोर्णुते—ऋ. १, १५६, ४; अभ्यूर्णोति—ऋ. ८, ७९, २; ऊर्णोति—शौ.
१८, ४, ५९ ।

छ—√ओढना = आच्छादने । हिन्दीशब्दसागरकारोऽस्य व्युत्पत्तिं कृतवान्—
उपवेष्टन > प्रा. ओवेड्डन > ओढना, इति, तन्न समीचीनम्, छिष्टकल्पनत्वात् ।

छ—√ओढना-वारणे, छादने ।

√ऊष् (ऊष) १/६७४ रुजायाम् (प) √वष् (वष) १/६८१
श-कात-× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-शा-हे । हिसार्थः (प) ।
रोगे—वो । √उष् (उष) १/६८७
दाहे (प) ।
√उष् (उष) १/२२३ रुजा-
याम् (प) कात ।
√ऊष (ऊष) १०/३८५ क्षुरणे
(प) क्षी-हे ।

ग—ऊष इवैष पित्यति-शत्रा. ९, ५, १, १७; तस्मात् पशव्यमृषरमित्याहुः—
शत्रा. २, १, १, ६ ।

छ—√ऊकना-द्र. √उष् ।

✓उह् (उह) १/६४० तर्के (आ) क्षी-शा-हे-वो । ✓वह् (वह) १/ प्रापणे(उ) ।
 श × वितर्के—मै-सा-च-जै- ✓उह् (उहिर) १/७३०
 काकृ-कात । अर्दने (प) ।

क—ऊघ्=प्रेरणे, रेखायाम्-वा. पौकनीः ।

ग—(उहति-ऋ. ५, ३४, ३); ऊहे—ऋ. ५, ३, ९; १, १८१, ४ ?

ङ—✓उह (सक)=तर्के, (२) विचारणायाम् । उहइ (विसे ८३१)

छ—✓ऊढा (< ऊहनम्)=तर्के, (२) विचारणायाम्, (३) अनुमाने ।

✓ऋ १/९२०

श

गतिप्रापणयोः (प)

क्षी-मै-सा ।

गतौ प्रापणे च—जै-काकृ-

✓ऋ १/५५१ शब्दे (आ)

शा-हे-वो ।

काकृ ।

प्रापणे—च-कात ।

✓ऋ १/३५१ (प) काकृ-

अरति ।

काकृ-३५०.

—(गतौ) प्रापणे-च-कात । ✓री १/३० गतिरेषणयोः (प)

(काकृ-कात-

गतौ—काकृ-कात ।

✓ऋच्छ् [ऋछ])

क—एर्=अपनये, कम्पे । -स्कु(ह्)ओ—(सं. ऋच्छति)-वा. पौकनीः ।

ग—अभ्यासः—ऋ. ३, १, ४; ऋच्छ-सा. १२, २४; का. १३, २, ७; तै. ४, २, २, २ । अर्पयति-तै. २, ६, ४, ४; मै. २, २, ३ । क. २९, ७ ।

ङ—✓रि (सक) गमने । कर्मणि-अज्जए (विसे १३६९) ।

ड—✓उप्पि (सक) दाने । उप्पिउ (कप्प.) ।

छ—✓अरपना* = अर्पणे, उपहारे ।

एष धातुषु धातुध्वनुगतः सम्प्राप्यते—✓ऋक्ष्, ✓ऋच्, ✓ऋच्छ्,
 ✓ऋण्, ✓ऋन्, ✓ऋद् (वेदे), ✓ऋघ्, ✓ऋन् (बोपदेवः), [✓ऋप्
 (अर्प-अर्पय्)] ✓ऋफ्, ✓ऋम्फ्, ✓ऋष्, ✓ऋह् ।

✓ऋ ३/१६

श

गतौ (प) ।

पूर्ववत् ।

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-शा-हे-
 वो ।

प्रापणे—च-कात ।

इयति (निघण्टौ २/१४)

गत्याम्—वो ।

गतिकर्मा ।

क—द्रष्ट.√ईर (ईर्) २/८ गतौ कम्पने च (आ) ।

ग—इयति वाचमरितेव नाचम्-ऋ. २, ४२, १; १, ७, ८; मा ३३, ७८ ।

√ऋ ५/२९ हिंसायाम् (प) इत्येके- ऋणोति (निघण्टौ २, १४)
मै-सा-च-जै-काकृ-कात- क्षी गतिकर्मा ।
शा × क्षी-हे ।
हिंसे—वो ।

क—√ऋ गतिप्रापणयोः (प) इति द्रष्टव्यो धातुः ।

ग—यदीमृष्वन्ति वेधसः-ऋ. ९, ७, ५; अभि...ऋणोति-ऋ. १, ३५, ९ ।
वेदेष्वयं गत्यर्थको भाषायां च हिंसार्थकः स्यात् परन्तु भाषाप्रयोगो न दृश्यते ।

√ऋश्च ५/२९ हिंसायाम् (प) दुर्गस्तु—क्षी √ऋ ५/२९ हिंसायाम् (प)
मै-सा-श-जै-काकृ- क्षी-च-हे । इत्येके—क्षी ।
कात-शा × ववे—वो √ऋप् (ऋषी) ६/गतौ (प) ।
√ऋमुश्च १/५१८ घातने
(आ) काकृ ।
√ऋङ् (ऋक्षि) ५, २९
हिंसायाम् (प) ।

ग—ऋक्षः (√ऋश्च + अच्) = पर्वतविशेषः—इति सिद्धान्तशिरोमणिः ।

ऋक्षः = भल्लूकः—मनु. १२, ६७ ।

ऋक्षम् (√ऋप् ६/७ गतौ + उणा. ३/६६—इति सः) = नक्षत्रम् । यथा—मनु.
२, १९१ ।

+ √ऋङ् (ऋक्षि) ५/२९ हिंसायाम् (प)

मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी । पूर्ववत् ।
कात-शा-हे-वो × पुरुषकारः (२४ पृष्ठे) ।

√ऋच् (ऋच) ६/२३ स्तुतौ (प) √अच् (अर्च) १, २०१
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूजायाम् (प) ।
कात-शा-हे । √अर्क् (अर्क) १०/१०३
तुल्यम्—वो । स्तवने (प)
दीप्तौ स्तुतौ—हि. ।

ग—आनृचुः-ऋ. ८, ५१, १०; खि ३, ३, १०; ऋच्यन्ते-ऋ. ७, ७०, ६ ।

√ऋच्छ (ऋछ) ६/१७ इन्द्रियप्रलयमूर्तिभावयोः (प) √ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः
श क्षी-जै-शा-हे । (प) > √ऋच्छ ।

गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु- $\sqrt{\text{ऋष्}} \text{ ६/७ गतौ (प) ।}$
 मै-सा-काकृ-कात । $\sqrt{\text{ऋच्}} (\text{ऋच}) \text{ ६/२३}$
 गतौ—च-हे-हि । स्तुतौ (प) ।
 मूर्तौ गमनमोहनयोः—वो । $\text{ऋच्छति (निघण्टौ २/१४)}$
 गतिकर्मा ।
 $\text{ऋच्छति (निघण्टौ ३/५)}$
 परिचरणकर्मा ।

क— $\sqrt{\text{ऋ}} \text{ १/९२० धातुर्विलोकनीयः ।}$

ग— $\text{ऋच्छतु-ऋ. १०, १६४, ५; सह वाच तामार्तिमृच्छति-ऐबा. २, ३१}$
 आछेतां बाहुसंरम्भात् केशाकेशि रथारथि-सभार. ४, १०५६ ।

$\sqrt{\text{ऋज्}} (\text{ऋज}) \text{ १/१७३ गतिस्थानार्जनोर्जनेषु (आ)}$ $\sqrt{\text{ऋ}} \text{ १/९२० गतिप्रापणयोः}$
 श× क्षी-सा-हे । (प) ।
 गतिस्थानार्जनोपाजनेषु— $\sqrt{\text{ऋच्छ}} (\text{ऋछ}) \text{ गतीन्द्रिय-}$
 मै-सा । मूर्तिभावेषु (प) मै ।
 गतिस्थानोर्जनेषु—जै । $\sqrt{\text{अर्ज}} (\text{अर्ज}) \text{ १/२१९}$
 गतौ—च-काकृ-कात । अर्जने (प) ।
 गतिस्थैर्योर्जनार्जने—वो । $\text{भ्+}\sqrt{\text{ऋज}} = \sqrt{\text{भृज्}}$
 (भृजी) १/१७४ भर्जने
 (प) ।

क—रेगु=परिवर्तने, आदेशे, निर्देशने, विस्तारे ।

ख—पूरुजु=ऋजु, समीचीनम्, सरलम्, साधु—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—मनुष्य ऋज्जते गिरा-ऋ. २, २, ५; ६, १५, १; ऋज्यन्तो वहेयुः-ऋ.
 ६, ३७, ३; ऋज्जतिः प्रसाधनकर्मा । ऋजुरित्यप्यस्य भवति—निरु. (६/२१) ।
 अवार्जति-काठ. २८, १; अवार्जेयुः-तै. ७, ५, ३, २; काठ. ३३, ५; यदघमर्जति-
 नैष. ५, ८४ ।

$\sqrt{\text{ऋञ्ज्}} (\text{ऋजि}) \text{ १/१७४ (भर्जने आ)}$ $\sqrt{\text{ऋ}} \text{ १/९२० गतिप्रापणयोः}$
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- (प) ।
 शा-हे । $\sqrt{\text{ऋज्}} (\text{ऋज}) \text{ १/१७३}$
 भृजि—वो । गतिस्थानार्जनोर्जनेषु (प) ।

भर्जनम् =
 क—पूर्ववत् ।
 पाकप्रकारः—क्षी ।

ग—निरुक्तव्याख्यातः प्रसाधनकर्मा (६/२१) √ ऋञ् धातुः शब्दशस्त्वत्र दृश्यते । स गतिप्राप्तिकर्माप्यस्ति—ऋ. ४, ४८, ५; ३, ८७, ५ । पाकप्रकारोऽपि सूक्ष्म-दृशा प्रसाधनमेव । इदमेव प्रसाधनं भाषायां पाकप्रकारेण विकसितम् । नन्वयं पाकप्रकारो यास्केन कुतो नोल्लिखितः, निरुक्तस्य भाषाविषयत्वाभावात् । ननु पाणिनिना प्रसाधनमर्थः कुतो नोद्भूतः, पाणिनिसंगृहीतधातूनां प्रामुख्येन वेदविषय-त्वाभावात् तदानीन्तनप्रचलितभाषाविषयत्वाच्च । यास्केन निरुक्तोपोद्घाते भाषासम्बन्धे प्रतिपादितम्—“अथापि भाषिकेभ्यो धातुभ्यो नैगमाः कृतो भाष्यन्ते दम्नाः क्षेत्रसाधा इति (२/२/६) । “अथापि प्रकृतय एवैकेषु भाष्यन्ते विकृतय एकेषु । शब्दतिर्गति-कर्मा कम्बोजेष्वेव भाष्यते । विकारमस्यार्येषु (जनपदेषु) भाषन्ते—शब् इति । दातिर्लवनार्थे प्राच्येषु दात्रमुदीच्येषु (२/२/८) । इत्थं प्रचलितसंस्कृतभाषां संक्षेपेण परिचाय्यापि विषयवर्णने नैतदीयं वर्णनीयं किमपि प्रतुष्टाव, तस्य भाषा-विषयत्वाभावात् । एवमेव पाणिनिनापि संक्षेपेण वैदिकधातून् निर्दिश्य जुहोत्यादौ स्वादौ च, बहवः सन्तोऽपि, वेदधातवो न विवृताः, प्राधान्येन तस्य तद्विषयत्वा-भावात् । विविधप्रदेशप्रचलितसंस्कृतभाषासंगृहीतत्वादेव दृश्यन्ते धातुपाठे भूरिपाठभेदाः ।

ग—पिष्टपचनार्थकम् ऋजीपं तान्त्रिकाः पठन्ति—इत्यमरकोशे क्षीरस्वामी (२, ९, ३२) । इत्ययमर्थस्तात्कालिको भाति धातोः । क्षीरतरङ्गिण्याम् ऋजीकम् इति पाठः । उगादौ तु—“अर्जेर्ऋजश्च” ४/२२ इतीषन् भवति । सिद्धान्तकौमुदीतत्त्व-बोधिण्याम्—“उद्धृतसः सोमलतायाः शेषोऽपि ‘ऋजीपम्’ । एतच्च ‘ऋजीपिणं वृषणसश्चत श्रिये’ ‘आसत्यो यातु मघवौ ऋजीपि’ इत्यादिमन्त्रभाष्ये स्पष्टम्”—५४९ पृ. । तुलनीयः—ऋबीस (निरु ६/३६)—शब्दः पृथ्वीवाचकः ।

√ ऋण् (ऋणु) ८/४	गतौ (उ) ।	√ ऋञ् ८/ गतौ (उ) वो ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा- हे-वो ।	√ ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः (प) ।
	दुर्गतौ—काकृ ।	ऋणोति—(निघण्टौ २/१४) गतिकर्मा ।
		ऋण्वति—(निघण्टौ २/१४) गतिकर्मा ।

क—√ ऋ १/९२० धातुदर्शनीयः ।

ग—अयं सौवादिकः प्रपञ्चः । अभि—ऋणोति—ऋ. १, ३५, ९; भौवा-दिकोऽपि प्रयोगः—ऋण्वति (रिण्व् ?)—ऋ. १. १४४, ५; कौ. १, ८३; जै. १, ९, ३ ।

√ ऋत् (ऋत) २/१ घृणायाम् (आ) सौ. धा.—सा ।
पा. सू. ३, १, २९ ।
च. सू. १, १, ४८ ।

द्रष्ट० उत्तरधातुः ।

√ ऋत् (ऋत) १/२९२ घृणागतिस्पर्धनेषु (प. आ.) शा ।
घृणागतिस्पर्धनेषु—हे ।
स्पर्धनैश्ययोर्घृणागत्योः—
वो ।

√ ऋ १/९२० + क्त = ऋत
> √ ऋत् ।
ऋतम् = उल्लिखितम्-मनु.
४, ४-५ ।

ग—ऋतीयते-शत्रा. ३, ४, २, ३ । अन्वर्तिता-ऋ. १०, १०९, २ । ऋतनामान-
स्त्वनेके प्रयोगाः-ऋतयन्-ऋ. १, ११३, १२; मै. ४, १४, १५; ऋतायते-(चतुर्थी)-
बृहदारण्यकोप. ३, ६, ६; मना. २, ३९ ।

√ ऋध् (ऋध) ४/१३२ वृद्धौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे-
वो ।
वर्धने—जै ।

√ ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः
(प) ।
व् + √ ऋध् = √ वृध् (वृधु)
१/७५१ वृद्धौ (आ) ।

काकृ-√ रुध् [रुधु] वृद्धौ—काकृ ।
स्याल्लैपिकी वृद्धिर्
ऋधुस्थाने ।

क—अल् = वृद्धौ ।-ध्-विस्तारः । स्वीडिश-अल्द = फलानां स्थितिः (छविः);
पु. आइस्. अल्दिन् = वृक्षफलम् ।

ख—अवे. अरूदत्, एरदात् = वृद्धौ-वा. पॉकर्नीः ।

ग—ऋध्यन्ते-सात्रा. ३, ४, ८ । (कर्मणि कर्तरि वा ?) ।

घ—रिज्जति (वैदि. ऋध्यते) = सफलतायाम्-संयुक्त १, १७५ ।

ङ—रिज्ज (अक) १-वृद्धौ (२) प्रसादे । रिज्जइ (भवि.) ।

छ—√ रीझना = प्रसादे, मोहने ।

√ ऋध् (ऋधु) ५/२५ वृद्धौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे-वो । पूर्ववत् ।
(काकृ-√ रुध् [रुधु]) वृद्धौ—काकृ ।
ऋध्नोति (निघण्टौ ३/५)
परिचरणकर्मा ।

क—ख—पूर्ववत् ।

ग—ऋध्नोति-ऋ. १,१८,८; मनु. ९,३३२ । अर्धयन्ति-अ. वे. ७.८०,४; अर्धयति-काठ. ८,१५ । भौवादिकोऽप्ययम्-ऋधते-जैत्रा. १५६ ? ऋधद्वागयाग्नये ददाश-ऋ. ६,३,२ ।

+√ऋफ्(ऋफ) ६/२८ हिंसायाम् (प) क्षी-मै-सा-
प× च-जै-शा ।

कथनयुद्धहिंसादानेषु-हे ।

√ऋ१/ गतिप्रापणयोः (प) ।

√५/२९ हिंसायाम् (प)

भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।

√ऋक्ष ५/२९ हिंसायाम् (प)

कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु-

दुर्गस्तु-क्षी ।

कात ।

√ऋङ्क्ष ५/२९ हिंसा-

दानऋघनिन्दाहिंसाजौ-वो ।

याम् (प) ।

√ऋम्फ ६/२९ हिंसा-
याम् (प) ।

√ऋह् ६/२७ कथनयुद्ध-
हिंसादानेषु (प)-क्षी ।

√रिफ् ६/२६ कथनयुद्ध-
हिंसादानेषु (प)-मै-हे ।

+√ऋम्फ्(ऋन्फ) ६/२९ हिंसायाम् (प) क्षी-मै-
सा-च-जै-कात-शा-हे ।
भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।

√ऋफ् (ऋफ) ६/२८
हिंसायाम् (प) ।

अन्ये ध्वनयः पूर्व-
वज्ज्ञेयाः ।

√रिम्फ् १/२०२ हिंसायाम्
(प) काकृ ।

√रिम्फ् ६/६६ हिंसायाम्
(प) हे ।

√ऋष् (ऋषी ६/७
श

गतौ (प) क्षी-मै-सा-च-जै-
शा-हे-वो ।

(काकृ-√झष्

काकृ ।

(झषी) सम्भवतो

मुद्रणदोष ऋषी-स्थाने ।

(कात-√रिष्

कात ।

[रिषी])

√ऋ १/९२० गतिप्राप-

णयोः (प) ।

√ऋक्ष ५/२९ हिंसा-
याम् (प) ।

√ऋष् १/५७६ b संवरणे
आदाने च (उ) शा ।

✓ ऋश् १/ गतिस्मृत्योः

(प) सौ. धा.—वो ।

ऋश्यः—ऋ. ८, ४, १० ।

ऋश्यः—मृगविशेषः—इति
शब्दरत्नावली ।

क—ऐरस्—(ऐर्स्, रस्)=प्रवाहे, धावने, तथा रेस्=मार्गप्राप्त्यर्थमितस्ततो
भ्रमणे । ❀ ऐर्स्, ऋस् ; पु. उ. ज. ऊर्, ऊरोहसो; म. उ. ज.—ऊर्हन् ।

ख—पु. पर्सि.—अर्स्न्=मनुष्यः, पतिः—वा. पौकनीः ।

ग—शृङ्गाभ्यां रक्ष ऋषति—अ. वे. ९, ४, १७; अर्षति—ऋ. ९, ३, ९; मा. ३३, ५५ ।

+✓ ऋह् (ऋह) ६/२७ कथनयुद्धहिंसादानेषु
मै-सा-श-च-जै- (प) क्षी ।
काकृ-कात-शा-
हे-वो ×

>✓ रिह् (रिह) ६/२७ कथन-
युद्धहिंसादानेषु (प) इति
द्रमिडाः—क्षी ।

✓ रिफ् (रिफ) ६/२६
कथनयुद्धहिंसादानेषु
(प) मै-हे ।

✓ ऋफ् (ऋफ) ६/२८
हिंसायाम् (प) ।

✓ अह् (अर्ह) १/७३१
पूजायाम् (प) ।

क—लेगुह्—सरलम्, स्वतन्त्रम्, प्रेरणे, उत्तेजने । नासिक्यम्—लेंगू उह् ।

ख—अवे. एरुयन्त्=भयपूर्णम्, भयानकम्—वा. पौकनीः ।

ग—आनृहुः—तै. ३, २, ८, ३ । [सपा. आनृहुः > आनृधुः < > आनशुः इति
पाभे०] ऋहते—ऋ. १०, २८, ९ । [धातुः कृशभावे वृत्तिः । विप. = ह्रस्व—([निघ ३/२
तु. तत्रैव बृहन्तम्]) । WAG (१, २१४ a) MVG (५८, १ a) < ऋघ् : ✓ रघ्
इति दे. < ✓ रुह् इति वा ✓ रह् (त्यागे) इति वा, GW. ✓ रंह् (गतौ) इति च] ।

+✓ ऋ. ९/२६ गतौ (प) क्षी-मै-सा- ✓ री ९/ गतिरेषणयोः (प) ।
श च-जै-काकृ-कात-शा-हे । ✓ रिणाति (निघण्टौ २/१४)
गत्याम्—वो । गतिकर्मा ।

✓ ऋ १/९२० गतिप्रापणयोः (प) ।

✓ लृ १/५५१ जश्वदे (आ) काकृ ।

+√एज् (एजृ) १/१७६ दीप्तौ (आ) श × क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-
हे—वो ।
म्+र्+√एज्=√भ्रेज् (भ्रेजृ) १/
१७७ दीप्तौ (आ) ।
र्+√एज्=√रेज् (रेजृ)
१/१७८ दीप्तौ (आ) ।
√अस् (अस्) १/८७२
दीप्तौ (उ) ।
√इन्ध् (जिइन्धी ७/२
दीप्तौ (आ) ।

(ग—एजयतेऽक्षिणी मे- भा. पु. ५, २, १४)

√एज् (एजृ) १/२३० कम्पने (प) श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
कम्पे—वो ।
√इङ्ग (इगि) १/१५२
गत्यर्थः (प) ।
√इय् (इय) १/१४०
गत्यर्थः (प) ।
√ईर् (ईर) २/८ कम्पने
(आ) ।
√एजति (निघण्टौ २/१४)
गतिकर्मा ।

क—ऐज्=इतस्ततो दोलने, कम्पने-वा. पौकर्त्तौः ।

ग—एजति-ऋ. ५, ७८, ८; मा. ८, २८; का. ९, ५, १; तै. ४, ७, १५, १ ।

ङ—√एय (अक) (१) कम्पने, (२) चलने । एयइ (कण्.) ।

+√एठ् (एठ) १/२६४ च=विवाधायाम् (आ) श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
बाधने—वो ।
विबाधनम्=शाक्यम् ।
ह+√एठ्=√हेठ् (हेठ) १/
२६३ विवाधायाम् (आ)
ह्+√एट्=√हेट् (हेट)
१/५८६ विवाधायाम्
(आ) जै-शा-हे ।
ह्+√एड्=√हेड् (हेड)
१/१९३ विवाधायाम्
(प) हे ।
√एड् १/२१६ ० धारणे
(प) काकृ ।

विपूर्वोऽयमिति स्वामिकाश्यपौ । मैत्रेयादयस्तु केवलमेवोदाजहः—सा १/२६४ ।

[छ-√वेंठना=(<वेष्टनम् ?)=तथा भूतायां क्रियायां जीवेषु सत्यां शाठ्यं भवति ।]

√एध् (एध) १/२
श

वृद्धौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√ऋध् ५/२५ वृद्धौ
(प) ।

ब् + √ऋध् = वृध् (वृधु)
१/७५१ वृद्धौ (आ) ।

√इन्ध् (इन्धी) ७/२
दीप्तौ (आ) ।

√अस् (अस) २/५४
भुवि (प) ।

क-एस् = सत्तायाम्-वा. पॉकनीः ।

ग-एधते-ऋ. २,२५,५; खि. ५,१०,४; नेहासौ सुखमेधते-मनु. ४/१७० =
सुखयुक्तो वर्तते (मन्वर्थ.) ।

घ-√एध् (एध) बुद्धियं-धा. पा. १६५; धा. म. २४०; बुद्धियं लाभे च-
सह = नी. ५०४; एधति-संयुक्त १,२१७; सुत्तनिपात २९८ ।

ङ-√एह (सक) = वृद्धौ । एहंता- (दस. ९) ।

+√एव् (एवृ) १/४९७ सेवने (आ)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी ।
कात-शा-हे-वो ×

क् + √एव् = √केव् (केवृ)
सेवने (आ); सेचने-
काकृ-कात ।

क् + ल् + √एव् = क्ळेव् (क्ळेवृ)
सेचने (आ) सा ।

इत्थमेव - √खेव् सेवने (आ);
सेचने-मै ।

√गेव् सेवने (आ)
च-जै । सेचने-मै ।

√ग्लेव् सेवने (आ);
सेचने-मै ।

√प्रेव् सेचने (आ)
काकृ ।

अत्र सर्वत्र ध्वनिषु √एव् धातुरनुसंगतः । इह १/४९७ धातुस्थाने स्वामिनम-
तिरिच्य सर्वे √गेव् धातुं पठन्ति ।

ग-रामस्तु भरते पापं कुर्यादेव न संशयः-वा. रा. २,८,३२; एवं ते-वा. रा.
२,८,३४ ।

अवधारणार्थक 'एव'-शब्दस्तु— $\sqrt{\text{इ}}$ (इण्) २, ३४+इण्शीभ्यां वन्
(उणा. १/१५२) इति सिद्धयति । इवार्थक 'एवम्'-शब्दसाधने तु—

१—'ए' इत्थं भवति । डुवम् उद्गिरणे (३, २, ७५) विच् ।

२— $\sqrt{\text{इ}}$ (इण्)+बाहुलकाद् वम् इति भानुजिदीक्षितो नैकमत्वं भजते ।
क्षीरस्वामी व्युत्पत्तिमेव न दर्शयति । स्वीकार एव प्रायः सेवनम् इति स्यादनेन शब्देन
 $\sqrt{\text{एव्}}$ १/४९७ धातोः सम्बन्धः । धरणिशो 'एवम्'-शब्दार्थः—

एवं प्रकारोपमयोरङ्गीकारेऽवधारणे ।

$\sqrt{\text{एष्}}$ (एष्टृ) १/६१३
श×

गतौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

$\sqrt{\text{इप्}}$ (इष) ४/२० गतौ
(प) ।

$\sqrt{\text{इप्}}$ (इषु) ६/७२ इच्छा-
याम् (प) ।

$\sqrt{\text{ईप्}}$ (ईष) १/६०६ गति-
हिंसादर्शनेषु (आ) ।

$\sqrt{\text{इपति}}$ (निघण्टो २/१४)
गतिकर्मा ।

$\sqrt{\text{इप्}}$ १/ अन्वेषणे—(उ) हि ।

क— $\sqrt{\text{इप्}}$ ४/२० धातुः प्रेक्षणीयः ।

ग—एषति (गतौ प्रेरणे बले प्रभृ. धा. वृत्तिः) पै. ३, ४०, १; ऐत्रा. १, ३०;
एषतु-खि. ५, २, ३? शौ. ६, ६७, ३। पर्येषते भक्तम्, पर्येषमाणः—सद्व. पुण्डरीक.—
४, ३४. (b.) ।

घ— $\sqrt{\text{एस्}}$ (एसु) सदनी. ९३६, ९७७ एसति [आ+ $\sqrt{\text{इप्}}$ -वागीशः]=
अन्वेषणे—सुत्तनिपात ५९२ ।

+ $\sqrt{\text{ओख्}}$ (ओखृ) १/१२१
श×

शोषणालमर्थयोः (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
शोषणे—च ।

$\sqrt{\text{उप्}}$ (उष) १/६८७ दाहं
(प) ।

$\sqrt{\text{उख्}}$ (उख) १/१२८
गत्यर्थः (प) ।

शोषालमर्थयोः—वो । $\sqrt{\text{उ}}$ शोषणे—काकृ ।

अलमर्थे=भूषणे सामर्थ्ये निवारणे ।

छ—ओखा* ($<\sqrt{\text{ओख्}}$ =वारणे)=मिषः ।

छ—ओखा (वि.) ($<\sqrt{\text{ओख्}}$ =शोषणे । पाञ्चालभाषायाम्—ओखा=
जिह्वाम्, कठिनम्)=(१) रुक्षम्; शुष्कम्, (२) कठिनम्; अरालम्,
(३) अचोक्षम्, (४) विरलम् ।

+√ओण् (ओण्) १/४४६ अपनयने (प) √ऊन् (ऊन्) १०/ परि-
श-काकृ× क्षी-मै-शा-च-जै-कात- हाणे (प) ।
शा-हे ।
अपसारणे—वो ।

ग—ओण्यौ—(यावापृथिव्योर्नामधेयम्—निघण्टौ ३/३०) । [√ओण् १/४४६+
सर्वधातुभ्य इन् (उ. ४/११४), कृदिकारादक्तिनः (४,१,४५ वा.)—इति ङीष् ।
अपनयतः स्वाश्रितानां क्लेशान् इति दुर्गाचार्यः ।] अभित्यं देवं सवितारसोण्योः
(वा. सं. ४,२५) । प्र ते सोतार ओण्यः—ऋ९,१६,१ ।

घ—ओणि [(तुलनीयः—ऋ. ९,१६,१) = सोमपात्रविशेषः ।] ओणिरक्ख =
निक्षेप—(धरोहर—हि.)—संरक्षकः—विनय ३,४७, ५३ ।

छ—√ओङना—(<ओणनम् = अपनयनम्) = रोधे, वारणे ।

छ—ओना = तडागादिभ्यो जलादिनिष्कासनाय वर्तनी (प्रणाली) । अस्य
उद्गमनम् > ओना इति व्युत्पत्तिः सुतरामसङ्गता ।

छ—बु. ख.—औङा = भित्तिभेदनम् ।

+√कंस (कसि) २/१४ गतिशासनयोः (आ) घ—अवकंस (अवकर्ष
श क्षी-सा । (ति))—दीघ. १,५४ ।
गतिनिशानयोः—मै । √कश् (कश्) २/२४ गति-
गतिसंतानयोः—जै । शासनयोः—(आ) सा ।
गतौ—च-काकृ-कात ।
गतिशासनयोः—शा-हे ।
गतौ शाते च—वो ।

ग—शतं कंसाः शतं दोगधारः—अ.वे. १०,१०,५; ऐत्रा. ८,१० । औदुम्बरे कंसे
चमसे वा—शत्रा. १४,९,३,१ ।

[कंसम् = (कामयते काम्यते वा अनेन (अस्मात्—क्षीरस्वामी) पातुमिति
शेषः । उणा. ३/६२ इति सः) = पानभाजनम् । पित्रादिबन्धुवर्गान् अभिभूय
पापात्मकं राज्यविषयादिभोगं कामयते यः । √कम् + सः = कंसः—कृष्णासातुलः ।
एवं व्युत्पत्तिदृशाऽयं √कंस (कसि) धातुः “शतं कंसाः शतं दोगधारः” अ.वे.
१०, १०, ५ प्रभृतिगतकंसशब्दैर्न सम्बन्धाति ।]

ङ—कंसिआ (<कंसिका) (१) तालः, (णाया. १, १७); वाद्यविशेषः
(आचा. २); कंस = महाप्रह्वविशेषः (ठा. २, ३—पत्र. ७८) ।

+√कक् (कक) १/८७ लौल्ये (आ)

श X

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।

इच्छागर्वचापले—वो ।

इच्छा = इह वृष्णा—दुर्गादासः ।

√कर्क् (कर्क) १/४०९c

लौल्ये (आ) काकृ ।

√कक्क् (कक्क) १/४०९b

लौल्ये (आ) काकृ ।

√कक्क् (कक्क) १/११९

हसने (प) मै ।

√कग् (कगे) १/११२

हसने (प) कात ।

लौल्यम् = गर्वः, चापल्यं च—क्षी ।

क—कैक् = बुभुक्षायाम्—वा. पौकनीः ।

ग—ककुहासः—ऋ सं. १, ३, ३३, ३।—ककुह इति महन्नाम (निघ. ३/३) ।

दुर्गाचार्यः √कक् (ककु) सहने इति धातुतः 'उह'-प्रत्ययं कल्पयति, तन्न विचार-
सहम्, एतादृशधातोरेवासत्त्वान् । महेच्छस्तु महाशयो महान् भवत्येव । ककुहः
सोम्यो रसः—ऋ. ९, ६७, ८; ककर्द्वे वृषभो युक्त आसीत्—ऋ. १०, १०२, ६
(ककर्द्वे = शत्रूणां हिंसनाय—सायणः) । ककजाकृता—अ.वे. ११, १०, २५;
ककरघाटः—सुश्रु. २, २५१, १४; ककर०—वा. सं. २४, २० ।

√कक्धातोरुपोत्तमे रेफे सति लौल्यार्थकः √कर्क् १/४०९c काकृ-धातुनि-
ष्पद्यते । पुनः स एव संयोगे गुरुत्वात् ककारतां प्राप्तो रकारः पालिप्राकृतवत्—४०९b
काकृ; इत्येतेषामस्ति कश्चन विकाससम्बन्धः । हसनं चापल्यमेवाङ्गस्य—(मुखस्य)
इति स एव √कक्क् धातुः काशकृत्स्नीयो लौल्यार्थकोऽन्त्ये बलाघाते सति हसनार्थकः
√कक्क् संवृत्तो मैत्रेयेण (१/११९) पठितः । इत्यमेष √कक् १/८७ वेदप्रयुक्तो
धातुरेतज्जातीयकानां हसनार्थकानां समग्राणां धातूनां मूलधारः । नन्वयं विकासो
विलोमोऽपि भवितुमर्हतीति चेन्न, √घग् √गग् √खक् √कक् इति धातूनां
वेदे तदनुवर्ति साहित्ये वा प्रयोगानुपलम्भात् । √कक् धातोस्तु तथा सत्त्वान् तत
एव विकास आस्थेयः ।

+√कक्क् (कक्क) १/११९ हसने (प) मै ।

क्षी-सा श-जै-काकृ-

कात X

मै-च-शा-हे ।

हासे—वो ।

√कक् (कक) १/८७

लौल्ये (आ) ।

√कर्क् १/४०९c लौल्ये

(आ) काकृ ।

√कर्क् हासे—सौ. धा.—

वो ।

√कक्क् १/४०९b लौल्ये

(आ) काकृ ।

✓कक्क् १/३२b हसने
(प) कात ।

✓खक्क् (खक्क्) १/१२०
हसने (प) क्षी ।

✓खक्क् (खक्क्) १/१२०
हसने (प) क्षी ।

✓कग् (कगे) १/५१२
हसने (प) कात ।

क—ख ख—शब्दात्मकोऽयं हसने (समीचीनतरम्—हह, ह् अथवा क्स्) ।
अर्मे. क्सक्संक्; पु.च.स्त्वा. छोछोतति=हसने; लिथु. किक्नोति=अट्टहासे;
उपहासे । पु. उ. ज. हुआहोन्=उपहासे-वा. पॉकर्नीः ।

[ग—“कक्खटं कठिनं क्रूरम्” (अ. को. ३/७६)—✓कक्क् + अटन् । हासा
भवन्ति विविधाः । राक्षसादीनामट्टहासेन क्रूरताभिप्रेय्यते । अतस्ते कक्खटाः
कर्कशाः ।]

घ—कक्खळ (< कक्खट) । कक्खळता = कठोरता—धम्मसंगणि ८५९;
विभंग. ८२ ।

ङ—✓खिक्ख (अक) = खिखि-शब्दे । खिखेइ-सुख. २, ३३ ।
विशेषः ✓खक्क्-धातौ द्रष्टव्यः ।

+✓कक्क् (कक्के) १/७७८ हसने (प) ।

श× क्षी-मै-सा-च-जै-काठ-
शा-हे ।

हासे—वो ।

पूर्ववत् ।

(कात ✓कग् [कगे]) हसने—कात ।

✓कक्क् (कक्क) इत्यतिरिक्तः सायणीयः
पाठः—११७ ।

क—पूर्ववत् । लिथु. किकेन्ति, किक्नोति=अट्टहासे । लैति. चछिन्नरे; ईंगिल.
कक्कल्ल—जू. पॉकर्नीः ।

ग—किखिः=लोमशः-भोजीयोणादौ (स. क. २/१/१६६); त्रिका. २, ५, ७ ।

ग—किखिः=लोमासका, हेमोणादौ (६/२६ सू.) ।

ग—किखी=अपचितपरिमाणः शृगालः—इति हरदत्तः (पद्मञ्जरी २/१/६) ।
शब्दानुवृत्तिः ।

ङ—पूर्वधातुर्विलोकनीयः ।

ज—किकि=हेषायाम् (वं. हिन्हा) । तुलनीयः—किखिः, किखी (ग—कोष्ठे) ।

+√कग् (कगे) १/७८५ नोच्यते (प) ।

श-च-जै-शा-हे× क्षी-मै-सा-कात ।

गतौ—काकृ ।

क्रियासु—वो ।

अस्यायमर्थ इति नोच्यते, अनेकार्थत्वात्-क्षी । 'नोच्यते' इति योऽर्थस्तत्रार्थं कगिरित्येके-क्षी । अस्यायमर्थ इति नोच्यते-मै=क्रियासामान्यमर्थ इत्यर्थः-सा । "इह शास्त्रे कगे नोच्यते" इत्येके-सा ७७९ ।

अयं धातुः क्रियासामान्यार्थकः सकलानर्थानभिधातुमर्हति । √कृ (डुकृञ्) धातोरप्यस्ति क्रियासामान्यार्थवाचकता- (वाक्यपदीये, उपग्रहे प्रकीर्णटीकायां १४) तदेवाभिव्यनक्ति वोपदेवः 'क्रियासु' इत्यर्थमास्थाप्य । दुर्गादासस्तु तट्टीकायां क्रियामात्रे-कगति="लोको गच्छति" इति प्रत्यपादयत् (श. क. द्र.); काशकृत्स्नोऽपि तथा । एवं सत्यपि नैतस्य प्रयोगोपलब्धिः कापि मन्मार्गिता । कातन्त्रे एष हसनार्थकोऽपि १/५१२ । नूनमेष हसनार्थकैः √कक्क् √कक्क् √खक्क् √गक्क् प्रभृति-भिर्धातुभिः सम्बध्नाति तत्संक्रान्तः ।

+√कङ्क् (ककि) १/९१

श×

गत्यर्थः (आ)

क्षी-मै-सा-च-कात ।

गतौ—जै का-काकृ-

शा-हे ।

व्रजने—वो ।

√कक् (कक) १/८७

लौल्ये (आ) ।

√कन् (कनी) १/४५४

दीप्तिकान्तिगतिपु

(प) ।

√कङ्क् १/४६० d

चलने (आ) काकृ ।

√खिङ्क् १/४१२ cc

गतौ (आ) काकृ ।

क—कैक्=दहने, शुष्कतायाम् (यथा-कङ्कालः) । कूक् (अथवा-कूक् ?), नासिक्यम्-कुंक्=शाखा-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—कङ्कत०—ऋ. १, १९१, १ । (कङ्क + बाहुलकादत्तच्), (२) अ. वे. १४, २, ६८ । कङ्कतान्-वा. रा. २, ९१, ७७ = केशमार्जनानि (तिल.), कर्णोभ्यां ते कङ्कषेभ्यः कर्ण-

शूलं विशल्यकम्-अ. वे. ९,८,२; कङ्कवाससः-वा. रा. ६,१९,६३; तरक्षवः कङ्काः-
वा. रा. ३,४६,३० ।

[कङ्कश्लक्ष्मिजे ख्यातो लौहपृष्ठकृतान्तयोः ॥ मेदि. के. १९ ।

= (कङ्कते = उद्गच्छति, कङ्कः = पक्षिविशेषः ।)] कङ्कट- ($\sqrt{\text{कङ्क्} + \text{शकाद्यटन्}}$) -
वर्मसन्धिषु-वा. रा. ५,८०,३२; कङ्कचित्-शत्रा. ६,७,२,८, कङ्का = गोशीर्षम्-भा.
पु. ९,२४,२४; (कङ्कते = चापत्यं गच्छति या पित्राद्यादरवशात्- $\sqrt{\text{कङ्क्} + \text{अच्}}$) =
उग्रसेनराजकन्या, वसुदेवानुजपत्नी-भा. पु. ९,२४,२५; गजः कङ्कणभूषणः-मभार.
३,१५७,५७ ।

छ- { कंगल (< कङ्कटः) = कवचः (ङिग) ।
कंग

छ-कंगन, कंगना, ककना (< कङ्कणम्) ।

छ-खंख (< कङ्कः) = रिक्तम् ।

छ- { कंगाल (< कङ्कालः) = बुभुक्षितः, दुर्बलः ।
खंक

+ $\sqrt{\text{कच्}}$ (कच) १/१६६
श ×

बन्धने (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-शा-हे

बन्धत्विषोः-वो ।

शब्दे (प) -क्षी ।

कात- $\sqrt{\text{कञ्च्}}$ [कचि]

बन्धने-कात ।

$\sqrt{\text{कच्}}$ (कच) शब्द

उदात्तेत् (प) क्षी ।

$\sqrt{\text{खच्}}$ (खच) इति

लौकिकोऽप्यस्ति-क्षी ।

$\sqrt{\text{कञ्च्}}$ (कचि)

१/१६७ दीप्तिबन्ध-

नयोः (आ) ।

$\sqrt{\text{खच}}$ (खच) १०/३८४

बन्धने (प) ।

क-केंक् = बन्धने-वा. पाँकर्नीः ।

ग-कचेषु च निगृह्यैतान्-मभार. १,४९८२; कचग्रहैः-रघु. १०/४८; १९,३१ ।

घ-कच (संज्ञा)-दाठान्सं ४, ५१ ।

(छ- $\sqrt{\text{कचोना}} = \text{कोषणे, प्रवेशे})$ ।

ज- $\sqrt{\text{कच्-कच्}} = \text{पीडायाम्, (२) ऊर्णाशणयोः साधने (शोधने)} ।$

+ $\sqrt{\text{कच्}}$ (कच) १/१६७

दीप्तिबन्धनयोः (आ)

इत्येके-क्षी ।

मै-श-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे

क्षी-सा ।

बन्धत्विषोः-वो

$\sqrt{\text{कञ्च्}}$ (कचि)

दीप्तिबन्धनयोः

(आ) ।

क—पूर्ववत् ।

ग—काचानावयन्ति-शत्रा. १३, २, ६, ८; काचस्फटिकपात्रेषु (√कच् दीप्तौ+घञ्)-सुश्रु. १, २४०, १६ ।

+√कञ् (कज) १/२२७ मदे (प)
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा ।
शा-हे-वो×

√खज् (खज) १/२२८
मन्थे (प) ।

√गज् (गज) १/२४९
मदने, च=शब्दार्थः
(प) ।

√कड् (कड) १/३५५
मदे (प) ।

√कण्ड् (कडि)
१/३५५ मदे (प) ।

√कञ्ज् १/३१३ ।
हिंसागत्योः (प)
काकृ ।

√कर्ज् (कर्ज) १/२२३
व्यथने (प) ।

ग—कजिङ्ग० (im Ind. कजिङ्ग०) M. Pl.N. eines volkes VP-196, N.163 (व्योथ-रौथ) ।

+√कञ्ज् (कचि १/१६७
श×

दीप्तिवन्धनयोः (आ) > √कच् (कच) दीप्ति-
क्षी-मै-सा । बन्धनयोः (आ)

दीप्तौ—च-काकृ-कात । इत्येके-क्षी ।

बन्धने दीप्तौ च—जै-शा- √कन् (कनी) १/४५४
हे । दीप्तिकान्तिषु (प)

बन्धत्विषोः—वो । √कञ्ज् नहे—सौ.
धा.—वो ।

क—कैक्=वेष्टने-वा. पौकनीः ।

ग—कञ्चुकोष्णीषिणस्तत्र-वा. रा. ६, १९, २३; विनैव कञ्चुलिकया धत्से मनो-
हारिणीं लक्ष्मीम्-अमरु. २३, ।

छ—√कौञ्जना (<कञ्जनम्)=बन्धने ।

ज—√काञ्जु=गर्तपतने, जालबन्धे ।

+√कट् (कटे) १/२९१	वर्षावरणयोः (प)	√चट् (चटे) १/२९१
श	क्षी-मै-सा-जै-काकु-कात- शा-हे ।	वर्षावरणयोः (प) सा।
		√कट् (कटी) १/३१७
		गतौ (प) ।
		कृत् (कृती) ७/१०
		वेष्टने (प) ।
वरणे—च ।		√कट्—राशौ, (२)
वृत्तौ वृषि—चो ।		√भूद्वारके आवरणे— मौनियर-विलियमः ।

क—कट्, कटाट्=वेष्टने—वा. पौर्कर्त्तः ।

ग—काटे निवाल्ह ऋषिरह दूतये-ऋ.सं. १.७,२४,६.=कूपः-निघण्टौ ३/२३ (कट्यते=आत्रियते जलार्थिभिः-दुर्गाचा.)। कर्त् > काट इति प्राकृतरूपम्-व्योथ-रौथ । वर्षासु किलन्नकटवत्तिष्ठन्-मभार. २,१९७३ । वद्धकटाम्-वा.रा. २,६,२१=वद्धकवा-टाम् । छान्दसो वर्णलोपः ।-यद्वा बृहच्छदिषम् । वद्धः कटो वर्षावारको यस्यामित्यर्थात् (तिल.) । कटिश्च तस्यातिकृतप्रमाणा-मभार. ३,१००४४; कटीदेशे-मभार. १,६२९३ । कटः (कटति=मदवारि वर्षति यः)=हस्तिगण्डस्थलम्-रघु. २,३७ । कट्वरः, कट्वरी (उ. ३/१)>कडी (हि.)—

दध्नः ससारकस्यात्र तक्रं कट्वरमुच्यते । वैद्य. (श. क. दु.)

कट्वराणि-सुश्रु. १,२४०, १३; कटुः (कटति=तीक्ष्णतया रसनां मुखं वावृणोति-उ. १/९)-मभार. १,७,१६; भा. पु. ३,२६,४२; कटोरा (कट्यते=वृष्यते=दीयते स्थाप्यते वा भक्ष्यद्रव्यादिकमस्याम्—√कट्+ओलच् । लस्य रत्वम्)=स्वनामख्यातपात्रम्—त्र. वै. पु. (श. क. दु.) । शब्दे शब्दानुकृतिर्नाम-धातुः—कटकटाय्य-वा. रा. २,३४,१ ।=कटकटाशब्दवतः कृत्वा (तिल.) ।

घ—कटकटायति=निष्पीडने, चूर्णे, नाशे-विमुद्धिमगा २६४ ।

+√कट् (कटी) १/३१७	गतौ (प) ।	>√कण्ट् (कटि) गतौ—
मै-श-काकु-कात X	क्षी-सा-च-जै-शा-हे ।	अन्ये इदितमेनमाहुः—
	गत्याम्—चो ।	क्षी ।
(मै-कात-हे-चो—	गतौ (प) मै ।	विकटो विक्रान्तगति-
√कट् [कट])	मै-कात-हे ।	रित्यौपमन्यवः—
३१९	गत्याम्—चो ।	(निरु. ६/३०) ।

बुं. ख.—छ—√कडना-(<कटनम्)=गमने, निर्गमने ।

ज—√काटाओ=हस्तपादक्षेपणे ।

+√कट् (कठ) १/३३१ कृच्छ्रजीवने (प) । √कट् (कटे) १/ वर्षा-
 श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- वरणयोः (प) ।
 शा-हे । √कण्ट् (कटि) १/ शोके
 कृच्छ्रजीवे—जै । (आ) ।
 तङ्कने—बो ।

क—कर्, द्वित्वे सति—कर्क=कठोरम् । केट्=वन्धने, दाढर्ये-वा.
 पौकर्णीः ।

ग—कठिनम् (√कट् + उणा. २/४९ इनच्)—वा. रा. २, ४०, १५; २, ५५,
 १७=खनित्रम् (तिल.) ।

[कठमर्दः (<कठमुल्ला हि.)—(कठम् =कष्टजीवनं मृदनाति इति √कठ+
 √मृद्+अण्)=शिवः इति त्रिकाण्डशेषः । महाराज-शब्दादिवदयं विपरीतार्थं भेजे
 हिन्वाम् । “कठो मुनौ तदाख्यातवेदाध्येतृज्जयोः स्वरे”—त्रिकाण्डशेषः—२, ७, २ ।]

छ—कठमुल्ला (<कठमर्दः ? कठम् =कष्टजीवनं मृदनातीति, कठ+
 √मृद्+अण्)=शिवः ।

ज—√कठुआओ=शीतकठोरतायाम् ।

+√कड् (कड) १/३५५ मदे (प) इति दुर्गः—क्षी <√कण्ड् (कडि) मदे (प) ।
 शा-हे-बो×, श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √गड् १/ सेचने (प) ।
 कात । √कट् (कटे) १/ वर्षा-
 वरणयोः (प) ।

कटस्य = हस्तिगण्डस्थलस्य

मदवर्षकत्वान्नक्षण्या

कटोऽपि मदः—

कट > √कड् ।

√कल् १/ शब्दसंख्यानयोः
 (आ) ।

√कज् (कज) १/ मदे
 (प) ।

√गज् (गज) १/ मदने
 (प) ।

√कडम्ब् १/२०६०० मर्दने
 (प) काकृ ।

क—केल्=उच्चैर्गमने, केला=ताडने । ड्-विस्तारः—वा. पौकर्णीः ।

[ग—कडः (>कड़ा-हि. ?) [कडति=माद्यति इति । √कड् + पचाद्यच्
=मूर्खः—हलायुधः । कडम्बः=नालीशाकः (अ. को. २, ९, ३५) । कडम्बः—उ.
४/८२—इत्यम्बच् । काशकृत्स्ने—√कडम्ब १/२०६०० मर्दने (प) । कडारः—“गडेः कड
च”—दशो. ८/६५ । कलत्रम्—गडारादेश्च कः—उ. ३/१०६ । √गड् धातोरेव सिद्धेः
√गड् सेचने धातोर्गकारस्य ककारे को हेतुः ? नार्थाधारका ह्यत्र सर्वत्र व्युत्पत्तयः ।
मदः सेचनेऽपि वर्तते वर्षकत्वादित्यर्थसमानतापि विद्यते । पर्यन्ते, एतयोर्मिथो विकसन-
सम्बन्धः सुतरां सिद्धयति] ।

यथा कडा (काण्व-कला) अवदन्तो वाचा-शब्दा. १४, ९, २, ८ ।

छ—√अकड़ना (<आकडनम्)=गर्वे ।

छ—अकड़ (<आ+√कड्)=गर्वः, दर्पः, (२) धृष्टता, (३) आग्रहः ।

+√कड् (कड) ६/१०० घसने (प) ।

च×श

(यु. मी. सं. एव) ।

मदे—

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

अदने दर्पे च—वो ।

√कट् (कटी) १/ गतौ

(प) ।

√कुड् ६/ घसने बाल्ये च

(प) जै-कात-शा-हे ।

√कुड् ६/९७ घसने (प)

काकृ ।

√कृड् ६/ घसने इत्येके

(प) सा ।

कुटादौ फलाभावाद् यूथभ्रष्टोऽयम्-क्षी ।

कुटादिभ्योऽन्यत्र शक्यते पठितुम् । अयं भवादौ च । पुनः पाठफलमुच्छति-
वत्-सा ९८ । प्रयोगादर्शनात् शीनद्योर्नुन्विक्लपार्थः स्वरार्थश्च पाठो विचिकित्स्यः ।

ग—कडङ्गरीयैः (=बुसाहैर्महिषादिभिः)-रघु. ५, ९ ।

+√कड् (कड) १/३५५ कार्कश्ये (प) ।

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

(कड्ड)....

इत्येके (यु. मी. सं. एव) ।

√कड् (कड) १/३५१ अभियोगे (प) मै ।

√कड् (कड) १/ मदे

(प) ।

√कट् (कठ) १/ कृच्छ-

जीवने (प) ।

√कल्ल (कल्ल) १/ अशब्दे

(आ) ।

छ—अकड़ना (<आकडनम्)=दृढीभावे, वक्रीभावे ।

छ—कड़ा=कठोरम्, कर्कशम् ।

छ—करा (बुं. ख.)=कठोरम् ।

+√कण् (कण) १/४४१ शब्दार्थः (प) ।

श×

क्षी-मै-सा-च ।

√कल् (कल) १/ शब्द-

संख्यानयोः (आ) ।

शब्दे—जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
आर्त्तस्वरे—वो ।

✓कल्द (कल्ल) १/
अशब्दे (आ) ।
✓कण् (कण) १/४४२
शब्दार्थः (प) ।
✓अण (अण) १/ शब्दार्थः
(प) ।
✓घण् १/२०७ u शब्दे,
घण्टानादे (प) काकृ ।
✓घण् १/२०७ JJ शब्दे,
घण्टानादे (प) काकृ ।

ग—कणतिः शब्दाणूभावे भाष्यते ऽनुकगतीति वा-निरु. ६३० । कण्वतमो
नाम गृणाति नृणाम्-ऋ. सं. १, ४, ३, ४ (कणति=स्त्रोत्रलक्षणं शब्दं कणति. कण्यते
स्त्रूयते वा-दुर्गाचार्यः)-निघ. ३, १५ ।

ङ—✓कण (सक) = शब्दे । वकृ-कणंत-सुग. १०, २१८; वजा. ६६ ।

ड—✓कणकण = कणकणशब्दे-(आवम.)-शब्दानुकृतिः ।

ढ—कणकणकण = कणकणशब्दे । कणकणकणति-पउम. २६, ५३ ।

छ—कङ्कङ्काना = शब्दे ।

+✓कण् (कण) १/७८८
श×

गतौ (प) मित्त्वम्
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓कट् (कटी) १/ गतौ
(प) ।
✓कण्ट् (कटि) १/ गतौ
(प) ।
✓कन् (कनी) १/ दीप्ति-
कान्तिगतिषु (प) ।
✓कर्क् (कर्व) १/ गतौ (प) ।
✓कल (कल) १०/ गतौ
संख्याने च (प) ।

क—कल् = उच्चैर्गमने-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—अकणीत्-महाभाष्ये ७, २, ३. २८०; (कणति=अतिसूक्ष्मत्वं गच्छति ।
पचाद्यच्) कणः (= धान्यांशः)-मनु. ११, ९२; कणूकयन्तीर्नुमेधः-ऋ. १०, १३२, ७ ।

छ—कनूका (बुं. ख.) = कणिका ।

+√कण्ट् (कटि) १/३१७	गतौ (प)-अन्ये इदि-	<√कट् (कटी) गतौ (प) ।
श-च-जै-काकु-कात-	तमेनमाहुः—क्षी ।	√कण् (कण) १/७८८
शा×	क्षी-मै-सा-हे ।	गतौ (प) ।
	गत्याम्—वो ।	√कन् (कनी) १/ दीप्ति-
		कान्तिगतिषु (प) ।
		√कण्ट् १/१०० वेदना-
		याम् (प) काकु ।
		कण्टति (निघण्टौ)
		२/१४ गतिकर्मा ।

क—स्कर, कर् = कर्तने । स्कर-ट् (*कृन्तक-)-सं. कण्टकः-वा. पौकनीः ।

ग—कण्टकः कन्तपो वा, कृन्ततेर्वा, कण्टतेर्वा स्याद् गतिकर्मणः-निरु. ९/३२;
अकण्टका वृक्षाश्चौषधयश्च-अ. कौशि. ८३; कात्या. श्रौ. २२,३,२२; मृद्नन्ती
कुशकण्टकान्-वा. रा. २,२७,७ । कण्टकः (= सूच्यग्रम्, क्षुद्रशत्रुः)-मनु. ९,२५२;
वि. पु. १,१९,३१ ।

ङ—कंटग (<कण्टकः) = सूच्यग्रम् (कस.); रोमोद्गमः-(गा. ६७) ।

सूच्यग्रभागः सर्वत्र गच्छति (प्रविशति) इत्ययं गतिकर्मा ।

+√कण्ट् (कटि) १/२६१	शोके (आ)	√कट् (कठ) १/कृच्छ्र-
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकु-	जीवने (प) ।
	कात-शा-हे ।	√कण्ट् (कटि) १/ गतौ
	आध्याने—वो ।	(प) ।
		√कण्ट् (कटि) १०/ शोके
		(प) आधृषाद्वा ।
		√कण्ट् (कटि) १/१४६
		गिळने (प) काकु ।

शोकः = आध्यानम्-क्षी ।

आध्यानम् = उत्कण्ठापूर्वकं स्मरणम् ।

ग—उत्कण्ठितुम्-वा. रा. २,५३,२ । =नगरादि स्मर्तुम् (तिल.) । चेतः
समुत्कण्ठते-का. प्र. १, १ ।

[उणादौ 'कण्ठ'-शब्दः√कण् शब्दार्थकधातुतो व्युत्पाद्यते-'कणेषः' १/१०३ ।
अयं शब्दः शोके संक्रान्तः स्यात् कालक्रमेण । शोकेऽपि क्रन्दनादिध्वनिर्भवत्येव । अत्र
शोकपदेन क्रन्दनादिव्यापाराणां सूक्ष्मतमो व्यापारोऽभिप्रेयते । ध्वनौ कण्ठशब्दो
यथा—

कण्ठो गले सन्निधाने ध्वनौ मदनपादपे ॥ विश्वः ।

ध्वनियन्त्रस्य बहिर्भागाभिप्रायेण होमकुण्डाद् बहिरङ्गुलिपरिमितस्थानार्थक एष जातः—“खाताद् बाह्येऽङ्गुलः कण्ठः”—इति तिथ्यादितत्त्वम् > कौठा (हि.) । गलस्य मुखसामीप्यादेः सामीप्यार्थको जातः, ध्वनियन्त्राकूतेन शब्दार्थकः, स्मराशयेन च मदनपादपार्थकः ।]

ङ—कंठ=गले (कुमा.), (२) समीपे, (३) अञ्जले (दे. २, १८) ।

ङ—कंटी=उपकण्ठे, कण्ठिकायाम्, पर्वतसमीपवर्तिन्यां भूमौ (उपत्यकायाम्)—गउड. ।

छ—कठीर* (< कण्ठीरवः) = सिंहः (डिङ्ग.) ।

+√कण्ड् (कडि) १/२०८	मदे (आ)	>√कड् (कड) मदे (आ)
सा ×, श	क्षी-मै-च-जै-काकृ-	इति दुर्गः—क्षी ।
	कात-शा-हे ।	√गण्ड् (गडि) १/वद-
	दर्पे—वो ।	नैकदेशे (प) ।

√कण्ड् (कण्ड) १/२७९ मदे—सा ।

क—(स) कल्=खण्डने (सं. कण्डुः)—वा. पौकर्णीः ।

ग—कण्डुर्नामर्षिविशेषः—विष्णुपु. १, १५, ११ ।

मदस्थानं गण्डस्थलम् । तात्स्थ्याद् गण्डोऽपि मदे । √गण्ड् > < √कण्ड् इति विकासः । उणादौ—कण्डु-प्रयोगः (कण्डते=शरीरं माचति, अस्मादुष्णशोणितत्वात् । यद्वा कण्डयति=कण्डयुक्तं करोति शरीरम् । √कण्ड्+उणा. १/३८ इति कुः)] ।

छ—√कलाना (< कण्डनम् = ग्लेपने) = चपेटाहतिवन् सदाहपीडायाम्, (२) असह्यभावे ।

+√कण्ड (कडि) १/३५५	मदे (प)	>√कड् (कड) मदे (प)
मै-श-च-जै-	क्षी-सा-शा-हे ।	इति दुर्गः—क्षी ।
काकृ-कात ×	दर्पे—वो ।	√कण्ड् १/१७७ मांसपृथुले
		(प) काकृ ।
		√काण्ड् १/१७८ परिच्छेदे
		(प) काकृ ।
		√गण्ड् (गडि) १/३५६
		वदनैकदेशे (प) ।

पूर्वधातोरेवायं प्रपञ्चः । सर्वे वैयाकरणा मैत्रेयादयो नेहैकमत्यं भजन्ते । परस्मैपदाय निमित्ताय पृथक् कृतः स्यात् तदपि न हृदयावर्जकम्, उभयपदस्य विधानीयत्वात् ।

✓कथ् (कथ) १/३६ श्लाघायाम् (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
इलाघे—वो ।
विकथने—हि. ।

✓कथ (कथ) १०/२९७

वाक्यप्रतिबन्धे (प) ।
कथ्यते > कथ्यते ?-इति
वागीशः ।
ङ-कथ (< कथ्य)- (ठा.
४,४-पत्र. २८७) ।

नामधातुरयं प्राकृतस्वरूपः, परन्तु मूलशब्दव्युत्पत्तिरस्पष्टा-हि. ।

क—केत्- (?), कोत्-, कृत्=गल्पे, प्रलापे । लिथु. कतिलिन्ति =
संभाषणे, प्रलापे, गल्पे-वा. पौकनीः ।

ग—कथनम्-१ योत ३०; १ संन्या २,८६ । कथसे यच्च वीर्येण रामम्-
वा. रा. ३,५५,८ । कथयन् कथसे च यौ-मभार. १६, १५८; कथेथाः-मभार.
१,५९९५; वा. रा. ६, ३६,७३; ।

घ—✓कथ् (कथ) सिलाघायं-धा. पा. १२८, धा. म. १८२, सद्दनी.
४१९, कथति-सुत्तनिपात ७८३ ।

✓कद् (कद) १/५६५
मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा×

वैकुण्ठे (आ) इति
नन्दी-क्षी ।
क्षी-सा-हे-वो ।
नाशे (वये)-हि. ।

<✓कन्द् (कदि) वैकुण्ठे
(आ) ।

क—कद्, काद् = वञ्चने, लोपे-वा. पौकनीः ।

ग—कदनम्-मभार. २,१,२५ = पीडनम् (नील.); वा. रा. ६,२८,२० =
मर्दः । कदनम्-भा. पु. ७,९,१६ = पापम्; भा. पु. ७,२,१३ = युद्धम् । कदनम्-
भूरिप्रयोगः, जटाधरश्च = मारणम् (श. क. दु.) ।

✓कन (कनी) १/४५४ दीप्तिकान्तिगतिषु (प) ।
श×

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।
दीप्तौ—च ।
व्याप्तिकान्तिगतिषु—काकृ ।
श्रीगतिद्युतौ—वो ।

✓कन् ८/१९ शोभायाम्
(उ) काकृ ।

✓कम् (कमु) १/ कान्तौ
(आ) ।

✓कञ् (कचि) १/ दीप्ति-
बन्धनयोः (आ) ।

✓चन्द् (चदि) १/ ह्लादने
दीप्तौ च (प) ।

✓कनति, चाकनत्, कानि-
षत् (निघण्टौ २/६)
कान्तिकर्मा ।

क—कन्=पलायने, मुक्तौ, प्रक्रमे ।

ख—कङ्ग्या =कन्या, कङ्गनी, कङ्गनीन=कनीन-(कानीन-)-वा. पॉकर्नीः ।

ग—अकानिषं पुनर्यन्-ऋ. ४,२९,९; वृत्तीये सवने हि कानिषः पुरोडाशम्-३,२८,५ । सद्यो हि जातो वृषभः कनीनः-ऋ. ४,४८,१ ।

नूनमत्र√कम् (कमु) कान्तौ इति धातोः संक्रान्तिः । तथाहि निरुक्ते—कनीनके कन्यके । कन्या कमनीया भवति । क्वेयं नेतव्येति वा । कमनेनानीयत इति वा । कनतेर्वा स्यात् कान्तिकर्मणः-४/१५ । जनिष्ठ योषा पतयन् कनीनिका-ऋ. १०,४०, ९ ।

+√कन्द् (कदि) १/६७ आह्वाने रोदने च (प) √कद् (कद) १/वैकलव्ये
श× क्षी-मै-सा-कात् । (आ) ।
आह्वानरोदनयोः—जै-शा । √कन्द् (कदि) १/
रोदनाह्वानयोः—हे । वैकलव्ये (आ) ।
आह्वाने—च । √कद् (कद) १/वैकलव्ये
रोदने आह्वाने—वा । (आ) ।
√कन्द् (कदि) १/
आह्वाने रोदने च (प) ।
√कल्द् (कलद्) १/
वैकलव्ये (आ) ।
√कल्न्द् (कलदि) १ ।
वैकलव्ये (आ) ।
√स्कन्द् (स्कन्दिर् १/
गतिशोषणयोः (प) ।

क—कन्=दमने, निश्चयोत्तने । कॉन्दो (<सं. कन्दः) । लिथु. कन्दुऑलस् =कन्दः, सारः, मृद्वन्तर्भागः-वा. पॉकर्नीः ।

ग—[कन्दः-(कन्दति-कन्दयति=जिह्वाया वैकुव्यं जनयति, रोदयति, वा भक्षयन्तं जनम्)=सूरणः—कन्दोऽस्त्री सूरणे शस्यमूले जलधरे पुमान् ॥ मेदि. दे, ३ । <कौंदा (हि.)] कन्दमूलफलाशिनः-मभार. १३,७१२; प्रायः कन्दुकपातेन पतन्नार्यः पतन्नपि-कुमा. सं. ७,२९; कथास. सा. २०, २१३ । गतिशोषणार्थकेन √स्कन्द् धातु-नास्य सम्बन्धो ज्ञायते-कन्दु०—सुश्रु. १,२३०, १७ । स्कन्देः सलोपश्च-उणा. १/१४ ।

घ—कन्दति-जातक ६,१६६ ।

ङ—कंदइ—पि. २३१ ।

छ√कौंदना=रोदने—सदलमिश्रप्रयोगः ।

+√कन्द् (कदि) १/७६५ वैक्लव्ये (आ) >√कद् (कद्) वैक्लव्ये (आ)
श-जै-काकृ× क्षी-मै-सा-च-कात- इति नन्दी-क्षी।
शा-हे-वो। पूर्ववत्।

पूर्वस्यैव धातोः प्रपञ्चोऽयमात्मनेपदार्थः स्यात्।

+√कब् (कवृ) १/३७७ वर्णे (आ) √कब् १/ वर्णे (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-काकृ- वो।
कात-शा-हे। क+√वृ ५/ वरणे (उ)।
स्तुतौ वर्णे—वो। √कर्ब (कर्व) १/ गतौ
जै-√कब् (कवृङ्) वर्णे—जै। (प)।
पवर्गादौ व्यवस्थापि- √कम्ब १/ गतौ (प) वो।
तोऽयं√कब्
इत्येवावगन्तव्यः।

वर्णनम् = वर्णः, शुक्लादिश्च-क्षी।

क—कर्बेरां = कर्बुरम्-वा. पौकर्नीः।

ग—(ओदनस्य) कत्रु पलीकरणाः शरोऽभ्रम्-अ. वे. ११,३,६; कविलः
(√कब्+इलच्)=कपिलवर्णः—इति भरतो द्विरूपकोशश्च (श. क. दृ.)। शबलार्थकेन
कर्बुर- (कुमा. सं. ४,२७) -शब्देनापि सम्बध्नात्ययं धातुः। √कब्, रेफोपान्यत्वात्
√कर्ब इति जातः।

√कम् (कमु) १/४३६ कान्तौ (आ) √कन् (कनी) दीप्तिकान्ति-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- गतिषु (प)।
कात-शा-हे।
स्पृहि—वो।

न कम्बमिचमाम् १/८०३८।

श-जै-शा-हे-वो×

क—का = इच्छायाम्, कम्, काम् = इच्छायाम्। लेटि.-कामेत् = बुभुक्षा-
याम्-जू. पौकर्नीः।

ग—कामयते-ऋ. ६,७५,६; मा. २९,४३; अचीकमत-खि. ५,७,४,१६;
कामयन्तु-पै. २,६२,२; कामयेत्-सात्रा. २,६,६।

घ—कामेति-थेरगाथा १,६३।

ङ—√कम (सक) = इच्छायाम्। कवकृ-कम्ममाण-दे. २, ८५। कृ-कम-
णीय-सुपा. ३४; २६२।

✓कम्प् (कपि) १/३७२	चलने (आ)	✓कप् १/चलने (प)
श-काकृ×	क्षी-मै-सा-च-जै-	सौ. धा.—वो ।
	कात-शा-हे ।	✓केप् (केष्ट्र) १/ कम्पने
	चाले—वो ।	गतौ च (आ) ।
	कम्पने—हि. ।	✓कम्प् १०/३५० क्षान्तौ
		(प) काकृ ।
		✓कम्ब १/ गत्याम् (प) वो ।
		✓कम्पते (निघण्टौ २/१२)
		= कुध्यतिकर्मा ।

क--कम्प्=न्युवजीभावे, कौटिल्ये । लैति. कम्पुस्=क्षेत्रम्, परिधिः । लिथु.
कम्पस्=कोणः । लेट्टि.-कम्पिस्=घर्षणे; लिथु. कुम्पि=न्युवजीभावे, कौटिल्ये-
वा. पौकर्नीः ।

ग--कम्पते-पत्रा. ५, १२; प्रश्नोप. ५, ६; हं. १८; वा. रा. २, ९७, २५ = चलति,
आगच्छति (तिल.); कम्पति-पत्रा. ५, ७; कम्पन्-पै. २, ४९ ।

ङ--✓कंप (अक) = कम्पने । वक्तृ-कंपंत, कंपमाण (महा: कम्प.) ।

छ--✓कँपना } = चलने, कम्पने, (२) भये ।
छ--✓काँपना }

+✓कर्ज् (कर्ज) १/२२३	व्यथने (प)	✓कज् (कज) १/ मदे (प) ।
श-च×	क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।	✓खज् (खज) १/ मन्थे (प) ।
	पीडे—वो ।	✓खर्ज् (खर्ज) १/ व्यथने
काकृ-✓तर्ज्	व्यथने—काकृ ।	मार्जने च (प) ।
	(तर्ज) ।	

क--कृग् (ज्)-(तथा-कृग् (ज्) ?) = यातनायाम् = ?; पु. आइस्.
ह्रैक्ज = यातनायाम्-जू. पौकर्नीः ।

+✓कर्द् (कर्द) १/५७	कुत्सिते शब्दे (प)	✓ग ९/ शब्दे (प) ।
	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	✓गर्द् (गर्द) १/ शब्दे (प) ।
	कात-शा-हे ।	✓गर्द् १/३९४० कुत्सिते
	कुत्सिते रवे—वो ।	शब्दे (आ) काकृ ।
		✓शर्द् १/३९४० d कुत्सिते
		शब्दे (आ) काकृ ।

कुत्सितशब्दः = इह कौक्षः-सा ।

[—कर्दनम्—(कर्दते इति । $\sqrt{\text{कर्द्}} + \text{ल्युट्} = \text{उदरशब्दः} = \text{हेमचन्द्रः १४०३} ।$
 दर्कनम् > दाँकना, दलँकना = गर्जने (बुं. ख.) । दर्कनम् > डकनम् > (डिकइ-
 प्रा. धा.) डाँकना = गर्जने (हि.) । दर्कनम् > दकरना > डकरना > डकारना (हि.)
 = उदरशब्दे । > डकराना = गर्जने ।]

ग—रसानां कर्दमा नद्यो बभूवुः—मभार. १४,२६८३; कर्दम.—कात्या.
 श्रौ. २५,८ ।

ङ—कहम (< कर्दमः) = कर्दमः—(पण्ह. १,४)—(२) देवविशेषः, नागराज-
 विशेषः—(भग. ६,३) ।

+ $\sqrt{\text{कर्व्}}$ (कर्व) १/४१३	गतौ (प)	$\sqrt{\text{कव्}}$ (कवृ) १/ वर्णे
श-च ×	क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-	(आ) ।
	हे-वो ।	$\sqrt{\text{खर्व्}}$ (खर्व) १/ गतौ
(काकृ — $\sqrt{\text{कव्}}$	काकृ ।	(प) ।
[कर्व])		$\sqrt{\text{गर्व्}}$ (गर्व) १/ गतौ
		(प) ।
		$\sqrt{\text{घर्व्}}$ (घर्व) १/ गतौ
		(प) ।
		$\sqrt{\text{कम्ब्व्}}$ (कम्ब) १/ गतौ
		(प) वो ।
		$\sqrt{\text{गम्ब्व्}}$ (गम्ब) १/ गतौ
		(प) वो ।
		$\sqrt{\text{घम्ब्व्}}$ (घम्ब) १/ गतौ
		(प) वो ।
		$\sqrt{\text{कम्ब्व्}}$ १/२०६० मर्दने (प)
		काकृ ।

(क—केर्वेर्णो = शवलम्-वा. पौर्कर्णीः)

ग—कर्बुर० (कर्बति = नानावर्णतां गच्छति । $\sqrt{\text{कर्व्}} + \text{उणा. १/४२ उरच्} =$
 किर्मीर०—कुमा. सं. ४,२७ । (रश्मयः) सितासिताः कर्बुनीलाः कपिलाः पीतलोहिताः—
 याज्ञ. ३,१६६ ।

[कर्बुरं सलिले हेम्नि कर्बुरः पापरक्षसोः ।

कर्बुरा कृष्णवृन्तायां शबले पुनरन्यवत् ॥ मेदि. रे. १२२]

कर्बूरः = नदीनिष्पावधान्यम्—राजनिर्घण्टः (श. क. वृ.) । कर्बूरा—सुश्रु.
 १,४०,१२ ।

अस्य विकासक्रमः— $\sqrt{\text{कव्}}$ वर्णे > $\sqrt{\text{कम्ब्व्}}$ > $\sqrt{\text{कर्व्}}$ । उपान्ते मकार-
 रकारागमबाहुल्यम् । दृश्येयाताम्— $\sqrt{\text{अव्}}$ गतौ, $\sqrt{\text{अम्ब्व्}}$ गतौ ।

+√कर्व् (कर्व) १/५८१	दर्पे (प)	√गर्व् (गर्व) १/ दर्पे
क्षी-श-जै×	मै-सा-च-कात-शा-	(प)।
	हे-वो।	√स्वर्व् (स्वर्व) १/ दर्पे
(काक्)√कर्व् [कर्व]	दर्पे—काक्।	(प)।
कर्वतीतीदित्स्वपि पठ्यते-सा ५७३।		√कृ ६/ विक्षेपे (प)।
		(किरति=विक्षिपतिचित्तं
		विषयेषु—
		√कृ+उणा. १५५ वः)
		कर्वः=कामः।
		√कर्व् (कर्व) १/ गती
		(प)।

[कर्तुरम् (कर्तति=गर्वत्यस्मात्, यस्मिन् सति वा गर्वो भवति कर्वत्यनेन वा ।
√कर्व्+उणा. १/४२ उरच्)=स्वर्णम्, धुस्तूरवृक्षः-अ. को. २,९,५४ ।]

ग—कर्वटः (√कर्व्+अटन्)=चतुश्शतग्रामसंग्रहस्थानम् इति सार-
सुन्दरी। तथाहि याज्ञवल्क्यः—२,१६७; (=देशभेदः)-मभाग. २,३०,२०; कर्वरः
कथितो व्याघ्रे शिवायामपि कर्वरी-मेदि. रे. १२४।

+√कल् (कल्) १/४९३	शब्दसंख्यानयोः (आ)	√कृ (डुकृञ्) ८/ करणे
श×	क्षी-मै-सा-शा-हे।	(उ)।
	संख्याने—च-काक्-कात।	√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
	शब्दे—च।	(प)।
	संख्यारुतोः—वो।	√कल् १/२४६० धारणे (प)
जै√कल् (कल्लै)	संख्याशब्दयोः—जै।	काक्।
मुद्रणदोषः√कल्	प्रेरणे उत्पादे—ह्वि।	√गण (गण) १०/ संख्याने
इति भाव्यम्।		(प)।
		√कड् (कड) १/ मदे (प)।
		√गृ ९/ शब्दे (प)।

ग—कलये (प्रे.) तैत्रा. ३,४,१६,१। कालयते-तांत्रा. ८,३,२; जैत्रा. ४६।
कलाः-शांआ. ७,२१; तैआ. १०,१,२; कलयः-जैत्रा. ४७; कलम्-वा. रा.
२,७१,२७=अव्यक्तम् (तिल.); कलकण्ठैः-सार. २२८ : ५।

[कला स्यान्मूलविवृद्धौ शिल्पादावंशमात्रके।

षोडशशे च चन्द्रस्य कलनाकालमानयोः ॥ मेदि. ले. ५।

कोलाहलः कलकलः (=कलादपि कलः)-अ. को. १,७,२५।]

छ— $\sqrt{\text{कलकना}} = (< \text{कलकलः})$ तारखरे, चीत्कारे ।

ज—काक्ला = सम्भाषणे, (२) तारखरे, (३) शब्दने ।

+ $\sqrt{\text{कल्ल}} (\text{कल्ल}) १/४९४$ अशब्दे (आ)
श ×

क्षी-हे-वो ।

अव्यक्ते शब्दे—

मै-सा-च-काक्-कात् ।

अव्यक्तशब्दार्थे—हे ।

संख्याशब्दयोः—जै ।

शब्दे—शा ।

कूजने शब्देऽशब्दे—वो ।

अशब्दे = तूष्णीम्भावे—क्षी ।

$\sqrt{\text{कल्}} (\text{कल}) १/$ शब्द-
संख्यानयोः (आ) ।

$\sqrt{\text{कल्ल}} १/५४४$ धारणे (प)
काक् ।

नूनमयं धातुः $\sqrt{\text{कल्}} १/$ शब्दसंख्यानयोः (आ)-धातुतो विकासं प्राप्तः ।
धातोरन्यलकारे द्विवप्रवृत्तिः साधारणी । समीक्ष्यन्ताम्— $\sqrt{\text{तिल्}} १/$ गतौ (प)
— $\sqrt{\text{तिल्}} १/$ गतौ (प), $\sqrt{\text{भल्}} १/$ परिभाषणहिंसादानेषु (प), $\sqrt{\text{भल्ल}} १/$ परि-
भाषणहिंसादानेषु (प) प्रभृतयः । $\sqrt{\text{कल्ल}} १/$ धातुः कचित् प्रदेशविशेषेऽशब्दार्थको
जातः क्षी-हे-वो-मतेन ।

+ $\sqrt{\text{कव्}} (\text{कव}) १/७९९$ शब्दे (प) > $\sqrt{\text{कश्}} (\text{कश्})$ शब्दे (प) इति
मै-सा-च-जै-काक्-क्षी-हे ।
कात्-शा-वो ×

कौशिकः—क्षी ।

$\sqrt{\text{कु}} (\text{कुङ्}) १/$ शब्दे (आ) ।

$\sqrt{\text{कु}} २/$ शब्दे (प) ।

$\sqrt{\text{कु}} ६/$ शब्दे (आ) ।

$\sqrt{\text{कू}} (\text{कूङ्}) ६/$ शब्दे (आ) ।

इत्येके—क्षी ।

$\sqrt{\text{कव्}} १/$ स्तुतौ वर्णे (आ) वो ।

अयं धातुः $\sqrt{\text{कु}} (\text{कुङ्}) १/९३७$ इत्यस्यैव प्रपञ्चः क्षीरहेमाभ्यामेवाङ्गीकृतः ।

+ $\sqrt{\text{कश्}} (\text{कश्}) १/७९९$ शब्दे (प) इति
मै-श-च-जै-काक्-कौशिकः—क्षी
कात्-शा × क्षी-हे-वो ।

< $\sqrt{\text{कव्}} (\text{कव})$ शब्दे (प) ।

$\sqrt{\text{कश्}} १/३७०$ दीप्तौ (प)

काक् ।

गतौ—इति कचित्पठ्यते— $\sqrt{\text{कश्}} (\text{कश्}) २/$ गति-
सा । शासनयोः (आ) ।

तत् “प्रतिष्कशश्च कशेः” $\sqrt{\text{कंस}} (\text{कसि}) २/$ गति-
इत्यत्र वृत्तौ कश् गति-शासनयोः (आ) ।

शासनयोरित्यादादिक- $\sqrt{\text{कस्}} (कस) १/ गति-$
 स्योपादानादनार्धमिव शासनयोः (प) मै ।
 प्रतीयते—सा ७१२ । $\sqrt{\text{कस्}} (कस) २/१४$
 (आ) । इत्येके-क्षी ।

क—कक=नकुलः—वा. पाँकनीः ।

ग—रथीव कशयाश्वाँ अभिक्षिपन्-ऋ. ५, ८३, ३ । (कशति=शब्दायते ताडयति वा । ताडयत्यनया वा)=अश्वादेस्ताडनी-अ. को. २, १०, ३१; मभार. १, १७७; १० । भानुजिदीक्षित आदादिकेन भौवादिकेन चोभयथा $\sqrt{\text{कश्}}$ धातुना 'कशा'-शब्दं साधयति । वस्तुतो लक्ष्यं दृष्ट्वैव लक्षणे प्रवर्तन्ते लक्ष्यैकचक्षुष्काः । लक्ष्यस्थले यादृशमर्थादिकमनुभवन्ति तादृशं लक्षणस्थले निबध्नन्ति, वैयाकरणानां प्रयोगशरणत्वात् । ऋग्वेद-प्रयुक्त-कशाशब्द-निदिध्यासनेन केचन

प्राप्तापराधास्ताड्याः स्यू रज्ज्वा वेणुदलेन च ॥ मनु. ८, २९९ ।

इति कशादण्डस्य शासने प्रयुज्यमानत्वात् $\sqrt{\text{कश्}}$ धातोः शासनार्थ-
 कत्वं मन्वते । केचिच्च तस्यास्फालनेन शब्दत्वात् $\sqrt{\text{कश्}}$ धातोः शब्दार्थ-
 कत्वमामनन्ति । एवं सत्यप्यस्य भ्वादिगणगतत्वमदादिगणगतत्वं वा
 तावत् सन्दिग्धं यावत् प्रयोगोपलब्धिर्न जायते, भवेन्नामायं कचित् प्रदेशविशेषे प्रयुक्त-
 पूर्वोऽपि । केचन $\sqrt{\text{कष्}}$ इत्यपि पठन्ति—जघ्नुर्दण्डकषांकुशैः—गोरामायणे-६, ३७, ४१ ।
 मैत्रेयस्तु $\sqrt{\text{कस्}} १/७२२$ इत्युल्लिखेत् । इमे पाठभेदाः संस्कृतभाषाया लोकप्रियता-
 मभिव्यञ्जन्ति ।

+ $\sqrt{\text{कश्}} (कश) २/१४$ गतिशासनयोः (आ) < $\sqrt{\text{कंस}} (कसि) गतिशा-$
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- सा । सनयोः (आ) ।
 कात-शा-हे-वो× इत्येके- (छ. ह. ले. । पूर्ववत् ।

अन्ये तु व्याख्यान्तरेऽमुं (कसिम्) तालव्यान्तमनिदितं मन्यन्ते । तथा च
 “प्रतिष्कशश्च कशेः” (६/१/१५२) इत्यत्र वृत्तिः, ‘कश गतिशासनयोः’ इति सूत्रे
 सुधाकरश्च । पारायणिकैरयमिदिद् दन्त्यान्त्य उदाहारि । अन्यैस्तु “प्रतिष्कशश्च कशेः”
 (६/१/१५२) इति दर्शनात् तालव्यान्तः..... । “धृतस्य धारा अभिचाकशीमि”
 इत्यत्र भट्टभास्करश्च कशेर्गतिकर्मणोर्यङ्लुकि रूपम्—सा २/१४ । व्याख्याशेषः
 पूर्वधातौ द्रष्टव्यः ।

$\sqrt{\text{कष्}} (कष) १/६७६$ हिंसार्थः (प) $\sqrt{\text{कृ}} (कृन्) ५/$
 श× क्षी-मै-सा-कात । हिंसायाम् (उ) ।

हिंसायाम्—
च-जै-काकृ-शा-हे ।
वधे-वो ।
कषणे, कोषणे—ह्रि ।

✓कृष् १/विलेखने
(प) ।
✓कृष् १/ ६७६ ।
आदानसंवरणयोः
(उ) काकृ
✓कष्ट १/५९७ प्रति-
घाते (आ) काकृ ।
✓खष् (खष) १/
हिंसार्थः (प) ।
✓कह् १/३१६१ हिंसा-
गत्योः (प) काकृ ।
✓कश् २/गतिशास-
नयोः (प) ।

अयमुभयपदीति चतुर्भुज-जुमरौ—दुर्गादासः ।
क—कस् = कषणे, लुञ्जने-वा. पौकनीः ।
ग—अपाकषन्-शौ. १०, ७, २०; कषते-गोत्रा. १, ३, २१; कषाम-मभार. १२,
१८०, १३ = नाशयाम (नील.) । पामानं कषमाणम्-छान्दो. ४, १, ८; छद्दहेम
कषन्निवालसत्-नैषध. २, ६९ ।

ङ—✓कस (सक) = हिंसायाम्, (२) कोषणे, घर्षणे, (३) मालिन्ये ।
कसन्ति (पण्ण. १३) ।

छ—✓कसना
✓किसना (बुं. ख.) } = कषणे ।
ज—✓खिसाओ = क्रोचे ।

+✓कस् (कस) १/७२२ गतिशासनयोः (प) मै
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- मै ।
कात-शा-हे-वो ×
✓कसति (निघण्टौ-
२/१४) गतिकर्मा ।
✓कश् १/७१९ धातु-
द्रष्टव्यः ।

✓कश् १/७१९ धातोर्व्याख्यानं पठनीयम्; ✓कस् (कस) २/१४
इत्यस्य च ।

✓कस् (कस) १/८४५ गतौ (प)
श × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।
गमने—जै ।
✓कसति (निघण्टौ
२/१४) गतिकर्मा ।
✓कह् १/३१६१ (हिंसा-
गत्योः (प) काकृ ।

विकसने—हि. ।

√कस्त् १०/४५

आमोदे (प)काकृ ।

[विपूर्वोऽयं फुल्लीभावे । तथा च—फुल्लश्चैते विकसिते—अ. को. २,४,७-८ ।]

ग—उत्कसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीषतु—अ. वे. ११,९,२१ = विकसने ।

विकसन्—सुश्रु. १,२४७,१२ । चकास—नलोदये २,२ = शशुभे ।

+√कस् (कस) २/१४

गतिशासनयोः (आ)

<√कंस् (कसि) १/

इत्येके—क्षी ।

गतिशासनयोः

मै-श-च-जै-काकृ-

क्षी-सा-चो ।

(आ) ।

कात-शा-हे×

गतिशासनयोः—इत्यन्ये

द्र.√कश् ।

(छ. ह. ले.) ।

√कस् १/८४५ गतौ

गतौ शाते च—चो ।

(प) ।

ग—कसना—सुश्रु. २,२१६,१३; २,२९८,१० । शेषः √कश् धातौ प्रेक्ष्यः ।

विकस्तम् ऋ. १,१७७,२४ = शाते ।

छ—√कसना

छ—बुं. ख. √गंसना, √गंसाना } = दृढीकरणे, शासने ।

ज—√कसाओ = दृढीकरणे ।

अ+√कह् (कह) १/३१६ । हिंसागत्योः (प) काकृ

√कष् (कष) १/

पा (छर्दने ?)

हिंसार्थः (प) ।

णि

√कस् (कस) १/

नी

गतौ (प) ।

यः

√कस् (कस) १/

गतिशासनयोः (आ) ।

ग—कह-कह—वपं. ३१२ : ५ [लोडि मपु.] ।

+√कांस् (कासि) १/६३७ दीप्तौ (आ) अन्ये-सा

<√काश् (काश)

सा ।

दीप्तौ (आ) ।

√कास् (कास)

अपरे—सा ।

इमौ धातू पत्सुले-मतेन ।

वस्तुत एनौ न स्तः ।

अत्र वा. ग. पत्सुले-महोदयो भ्रान्तः । तथा हि—धातुवृत्तौ १/६३७—“काश् गतिशासनयोः—इत्यादादौ”—इति पाठे मुद्रणदोषः स्पष्टः । तत्र √कश् (कश) गतिशासनयोः इति भाव्यम् । इतोऽग्रे धातुवृत्तौ—“अन्ये दन्त्यान्यमिदितं पठन्ति” । वा. ग. पत्सुले-महाशयो मुद्रणदोषदुष्टं काश्-धातुमभिलक्ष्य दन्त्यान्तेदितत्वेन

कासि ✓कांस् इति निर्णीतवान् । परन्त्वत्र भाव्यम्—कसि ✓कंस् इति । सोऽपि गतिशासनार्थको न तु दीप्यर्थकः । यतः “कस गतिशासनयोः” इत्येव पाठः शुद्धः । तस्य च दन्त्यान्तेदितकलेवरः कसि ✓कंस् इत्येव स्यान्न तु कासि ✓कांस् इति । अत्र काश् दीप्तौ इति धातुव्याख्यानेऽस्य समुल्लेखस्तु ध्वनिसादृश्यदर्शनाय । ततोऽग्रे “अनिदितमित्यपरे”—इत्यनेन ✓कस् इति ग्राह्यम्, न तु ✓कास् इति । औपरिष्ठौ धातू व्योथ-राँथ-पत्सुले-मतेन । एवं ह्यनेकैः संस्कर्तृभिर्भ्रान्त्या धातूपन्यासेनोत्तरोत्तरं धातुपाठो वृद्धिं नीतः । अतो वयं निश्चेतुं न पारयामः—कियन्तो धातवः पाणिनेरिति ।

✓काङ्क् (काक्षि) १/६५८ काङ्क्षायाम् (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
काङ्क्षणे—वो ।

✓कन् (कनी) १/ दीप्ति-
कान्तिगतिषु (प) ।
✓कम् (कमु) १/ कान्तौ (आ) ।
✓जाङ्क् १/२८३० काङ्क्षायाम्
(प) काकृ ।

क—केंक् = (दाहे, शुष्कतायाम्), बुभुक्षायाम् । लिथु. कंकन्ति = यातना-
याम् ; केंक्ति = हानौ-जू. पॉर्कनीः ।

ग—काङ्क्षति-नाद. ४२; [काङ्क्षते इति अड्या.] महा. २, ६०; गी. ५, ३;
१२, १७ । काङ्क्षामः-वा. रा. ४, ४७, १८; काङ्क्षते-मण्डलब्राह्मणोप. २, ४, २; काङ्क्षे-
गी. १, ३२; आकाङ्क्षमाणा-वा. रा. २, ६, १९; काङ्क्षन्ते-१ योत. ६१ ।

घ—कंखति-दीघ. १, १०६ = संदेहे । कंखा (< काङ्क्षा) = सुत्तनिपात—
५४१, ११४९ ।

ज—कांकि = नयनमेकं निमील्य दर्शने ।

+ ✓काञ्च् (काचि) १/१६८ दीप्तिबन्धनयोः (आ) ✓कञ्च् (कचि) १/ दीप्ति-
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । बन्धनयोः (आ) ।
कात-शा-हे-वो × ✓कच् (कच) १/ बन्धने (आ) ।

ग—काञ्चनम् (काञ्चते = दीप्यते इति + ल्युः) मनु. २, २३९ = स्वर्णम् ।

छ—✓काँछना = बन्धने ।

✓काश् (काश) १/६३९ दीप्तौ (आ)
श-कात × क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-शा-हे ।
द्युतौ—वो ।
प्रकाशने—ह्वि. ।

✓कश् १/३७० दीप्तौ (प)
काकृ—चाकश्यन्ते-शत्रा. २, ३,
२, १३ ।
✓कास् (कास्त) १/ शब्द-
कुत्सायाम् (आ) ।

✓चकास् (चकास्) २/दीप्तौ (प) ।

✓कास् (कास्) १/ दीप्तौ
(आ) सा ।

क—क् उएकु, क् उओकु, उएकु, स्=दर्शने, प्रकाशने ।

ख—न. पर्सि. आगाह=ज्ञातम्, प्रसिद्धम् । निगाह—जू. पौर्कर्णीः ।

ग—आप इव काशिना संगृभीता—ऋ. १), १०४, ८; काशते—नृउ. ७, ५; ससा. १, २८ । वदनानि चकाशिरे—वा. रा. ३, ५५, २५; प्रसुप्ता संप्रकाशते—वा. रा. ५, १०, ३७ ।

ज—✓काजि (वेड़ा) = प्रकाशने ।

+✓काश् (काश्) ४/५१ दीप्तौ (आ) पूर्ववत् ।

काक्-कात×, श क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।

द्युतौ-वो ।

✓काश् (काश्) दीप्तौ-इत्येके—क्षी ।

ग—काशते—ससा. १, २८; (काश्यते इति निसा. सुपा. यनि. सुशोधः (तु. अड्या; वैतु. आन. 'प्रकाशते' इति ।)

✓कास् (कास्) १/६१६ शब्दकुत्सायाम् (आ)

श

क्षी-मै-सा-जै-काक्-

कात-शा-हे ।

शब्दे—च ।

कुशब्दे—वो ।

कफे—हि. ।

✓कश् (कश्) १/ शब्दे (प) ।

✓कस् (कस्) १/ गति-

शासनयोः (प) मै ।

✓कस् (कस्) २/ गति-

शासनयोः (आ) इत्येके-

क्षी ।

✓कस् (कस्) १/ गतौ (प) ।

क—कुआस्- कुएस्=कासने—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—कासते—सुश्रु. १, ३८, १३; कासेत्—२, ५०२, १९; आसकासविनाशन—भा. पु. ३०, ३०, १७ । स्याच्छब्दानुकृतिः ।

ङ—✓कास (अक) = (१) कुशब्दने, (२) कासने, (३) कफनिष्कासने, (४) छिकायाम् । वक्-कासंत, कासमाण-पण्ड. १, ३-पत्र. ५४; आचा. ।

ड—✓खास (अक) = कासने । खासइ (तंदु. १६) ।

छ—✓खाँसना=कासने ।

+✓कास् (कास्) १/६३८ दीप्तौ (आ)

क्षी-मै-श-च-जै-काक्- सा-कात ।

शा-हे-वो×

✓काश् (काश्) दीप्तौ

(आ) ।

✓कास् ४/१०२ दीप्तौ (आ)

काक्, १०५ कात ।

√कि ३/१८	ज्ञाने (प)	√चकास् (चकास्) २/ दीप्तौ (प) ।
श-जै-काकृ-शा×	क्षी-मै-सा-च-कात-हे-वो ।	√चित् (चिती) १/ संज्ञाने (प) ।
चि ३/	ध्याने—ह्रि ।	

ग—अचिकेत्-ऋ. १०, ५१, ३; काठ. ८, १०; क. ७, ६; चिकेतु-तै. ३, ३, ११, ५ ।

+√किट् (किट) १/२९९	त्रासे (प) मै	√किट् १/१२४ चूर्णे (प)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	मै-सा ।	काकृ ।
कात-शा×	उत्त्रासे—हे ।	√खिट् (खिट) १/उत्त्रासे(प)
	कटवत् (=गत्याम्)-	
	भयभीमयोः [च]—वो ।	

√खिट् धातोः प्रादेशिकः प्रयोगोऽयम् । चतुर्भिरेव वैयाकरणैः स्वीक्रियते ।

+√किट् (किट) १/३१६	गतौ (प)	√कट् (कटी) १/गतौ (प)
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
	कात-शा-हे ।	√केण् १/२१३१ गतिप्रेषण-
	गत्याम्—वो ।	श्लेषणेषु (प) काकृ ।

क—केइ (ए ?) = प्रेरणम्, उत्तेजनम्- वा. पौकर्त्तः ।

ग—[किटिः- (√किट् + इगुपधात् [उणा. ४/१०२]) = सूकरः-अ. को. २, ५, २ । किट्म् (केटति(स्म))=लौहादिधात्ववयवत्वान्निर्गच्छतीति । गत्यर्था०-३, ४, ७२ । इति क्तः । आगमशास्त्रस्यानित्यत्वान्नेट्)=मलम्-अ. को. ६, २, ६५] तथा च भाव-प्रकाशे पूर्वखण्डे प्रथमे भागे-“शेषं किट्श्च यत् तस्य” (श. क. द्रु.) ।

√किन् (कित) १/१७८	निवासे रोगापनयने च (प)	√कि ३/ज्ञाने (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।	√किन् (कित) ३/ ज्ञाने (प) ।
	निवासे—च-जै-शा-हे ।	
	संशयेच्छावासारोग्ये—वो ।	√केत् (केत) १०/ विश्रावणे (प) ।
√चित् (सन्नन्तः)	ज्ञाने—ह्रि । एवं सति कुत्वं	√चित् संदेहे काकृ ।
	न स्यात् ।	

ग—अपचिकित्सति-शौ. १३, २, १५; चिकित्सतु-शौ. ६, १४१, १; पै. १६, ४२, ५; अचिकित्सन्—तैब्रा. ३, ७, ६, १२; चिकित्स्यते—अन्न. २, १; चिकित्स्यम्—योशि. ६, ५९ ।

✓किन् (कित) ३/२०	ज्ञाने (प)	✓कि ३/ ज्ञाने (प) ।
सा-श-जै-शा ×	क्षी-मै-च-काकृ-कात-हे ।	✓चित् (चित्ती) १/ संज्ञाने (प) ।
✓चित्	मतौ—वो ।	✓कित् (कित) १/ निवासे रोगापनयने च (प) ।
	ज्ञाने—ह्रि. ।	

ग—चिकेतति-ऋ. १,४३,३; कौ. १,४२४; जै. १,४१,६; चिकिद्धि-ऋ. ५,२२,४; तै. २,१४,४ । अति...चेकिते-ऋ. १,५५,३; [कोऽत्र धातुः कतमं च तदीयं रूपमित्यत्र भवन्ति बहवो वादाः—✓१ कितेर्यङि कर्मणीति सा. । २ चेर् वा चितेर् वा इत्यर्वाञ्चः प्रत्यञ्चः । यतु. २ ✓चि च ✓चित् च ।] चिकितानः—ऐत्रा. ५,४; तैआ. ४,५,५ [चानशि न गुणः शित्वेन डित्वात्; चेकितानम्—मभार. ७,२०१,६३ = चेतयन्तम् (नील.) ।

✓चित् धातुस्वीकारे कुत्वं न स्यात् ।

+✓किल् (किल) ६/७४	श्वैत्यक्रीडनयोः (प)	✓केल् (केल) १ / चलने
श	क्षी-मै-सा-शा-हे ।	(प) ।
	क्रीडने—च ।	✓कैल् १/२४७ गतौ (प)
	श्वैत्यक्रीडनयोः—जै-कात ।	काकृ ।
	शौक्ल्ये । क्रीडे—वो ।	✓खेल् (खेल) १/ चलने
(काकृ - ✓किल्)	श्वैत्यक्रीडनयोः—काकृ ।	(प) ।
मुद्रणदोषः । ✓किल्		
इति भाव्यम् ।		

ग—अनीनशत् किलासम् [केलनम् । विदाद्यङ् ३/३/१०४ । किलेन = श्वैत्येन, असति = दीप्यते । ✓अस् + अच् (३/१/१३४)]—अ. वे. १,२४,२; किलास-सिध्मे—अ. को. २,६,५३ । किलासम् = सिध्म (> सेहुआँ-हि.) रोगः श्वेतो भवतीति धातोः श्वैत्यमर्थो घटते । किलासम्—वा. सं. ३०,२१ । अथ्युञ्जे किलास्यः—ऋ. ५,५३,१ । न कित्विषादीषते वस्व आकरः—ऋ. ५,३४,४ । (केलयति = क्रीडयति विषयेषु । ✓किल् + किलेर्बुक्च—उणा. १/५० इति टिप्पणं, वुगागमश्च) । [कित्विषं पापरोगयोः । अपराधेऽपि—मेदि. पे ३४ । इत्थमेष क्रीडनेऽर्थेऽपि चरितार्थो भवति]

+✓कील् (कील) १/५२४ बन्धे (प)	✓कीट् (कीट) १०/वरणे (प);
श-जै ×	क्षी-च-काकृ-कात-हे-वो ।
णिचि-कीलयति-	बन्धने—मै-कात ।
क्षी १/५२४	✓टीक् १०/८० बन्धने (प)
	काकृ ।

क—गेइः गुी=अङ्कुरणे, उद्भवे । पु. म. उ. ज. खिल्; म. उ. ज. किल्=पलाण्डुः । न. उ. ज. कील्-वा. पौकनीः ।

ग—कीलय-पी. ४२२:२; व. ४३६:१४ । कीलयेत्-शि. ६, १२९ । कीलः-रापू. ४, ४ ।

ङ—✓खिल्ल (सक)=रोधे । खिल्लेमि-सुपा. १३७ ।

छ—✓कीलना=(१) कीलने, (२) वशीकरणे ।

छ—✓किलना=(कर्मवाच्ये प्रयोगः) ।

छ—✓खीलना=(१) कीलने, (२) वृणशकलैः पुटकवन्धने ।

यद्यपि भ्वादेः प्रयोगो न लभ्यते तथापि कीलशब्दसाधनाय प्रेरकक्रिया-साधुत्वाय च धातुरावश्यकः ।

+✓कु(कुङ्) १/९३७ शब्दे (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

आर्तस्वरे—वो ।

✓कवते (निघण्टौ २/१४)

गतिकर्मा ।

✓कु २/ शब्दे (प) ।

✓कु(कुङ्) ६/ शब्दे (आ) ।

✓कू (कूङ्) ६/ शब्दे (आ)

इत्येके—क्षी ।

✓कूज् (कूज) १/ अव्यक्ते

शब्दे (प) ।

✓कु (कुङ्) १/ गतिशोष-

णयोः (आ) देवराज-

यज्वा ।

क—कौइ-स्कौइ=श्रवणे, प्रतीतौ । लेट्टि. कवेत्; सर्वि.-चुवति (c'u'vati)-वा. पौकनीः ।

ग—विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः—ऋ. सं. ४, ४, २४, २ । अत्र निरुक्तम्—“मेधावी कविः क्रान्तदर्शनो भवति, कवतेर्वा” १२, १३—द्विधा व्युत्पत्तिं प्रस्तौति । तत्र ‘कवते’ इति शब्दार्थको नास्ति, पाणिनेर्धातुपाठे च ‘कवते’ इति गत्यर्थको नास्ति । श्रीमद्देवराजयज्वना (निघण्टौ २/१४) ‘कवते=गतिकर्मा’ इत्यत्र पाणिनेः ✓कु (कुङ्) १/गतिशोषणयोः (आ) इति धातुर्दर्शितः । एवमर्थको धातुः प्रस्तुतेषु सर्वेष्वपि धातुपाठेषु कापि नास्ति । देवराजेन कुतः प्रस्तुत इति रहस्यं प्रमादो वा । वेदे गत्यर्थकः=ज्ञानार्थकोऽयं कालक्रमेण लोके शब्दार्थको जातः स्यात् । ज्ञानानन्त-मुपदेशार्थं भाषणादिकं भवति । मुनयः (मननशीलाः) पश्चाद् वक्तारो जाताः । भवेन्नाम किमपि । शब्दार्थकोऽयं पाणिनेर्धातुः ✓कु (कुङ्) तु विकासपरम्परामव-

लम्बते— $\sqrt{\text{कु}} २/३१ > \sqrt{\text{कु}} ६/१२० > \sqrt{\text{कू}} ६/१२० > \sqrt{\text{कूज}} १/२१८$ अव्यक्ते शब्दे । इमे सर्वे शब्दानुकृतिकल्पा धातवो निश्चप्रचं तदनुरूपमर्थं प्रस्तुवन्ति ।

कवि-शब्दः षट्स्वर्थेषु भवति—कविर्वाल्मीकिशुक्रयोः । सूरौ काव्यकरे पुंसि स्यात् खलीने तु योषिति—मेदि., वे ४ । तिङन्तरूपं नाधिगम्यते । ५/२६ निरुक्त-प्रयुक्तः शब्दकर्मा कोकूयते तौदादिकस्य $\sqrt{\text{कू}} ६/१२०$ इत्यस्य यङन्तरूपम् । भौवादि-कस्यादादिकस्य वा ।

+ $\sqrt{\text{कु}} २/३१$	शब्दे (प)	$\sqrt{\text{कु}} (\text{कुङ्}) १/$ शब्दे (आ) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	$\sqrt{\text{कू}} (\text{कूङ्}) ६/$ शब्दे इत्येके-क्षी ।
	कात-शा-हे ।	$\sqrt{\text{कव्}} (\text{कव}) १/$ शब्दे (प) ।
	आर्तस्वरे—वो ।	$\sqrt{\text{गु}} (\text{गुङ्}) १/$ अव्यक्ते शब्दे (आ) ।

क—कउ, काउ-कउ, केउ-, कू=शब्दे-वा. पौकनीः ।

ग—(कवीति-काशिका. ७,३,९५.)

न्यासे त्रयाणां $\sqrt{\text{कु}} १/ \sqrt{\text{कु}} २/ \sqrt{\text{कू}} ६/$ इत्येषां प्रयोगविषयः प्रस्तुतो लभ्यते “कवतिस्तावद् अव्यक्ते शब्दे वर्तते—‘उष्ट्रः कोकूयते’ इति । कुवतिरप्यार्तस्वरे—‘कोकूयते वृषलः’ इति=पीडित इत्यर्थः । कौतिस्तु शब्दमात्रे” (न्यासे ७/१४/६३) ।

ज—कु-उ’=कासे ।

$\sqrt{\text{कु}} (\text{कुङ्}) ६/१२०$	शब्दे (आ)	कोकूयते (निरुक्ते ५/२६)
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	शब्दकर्मा ।
	कात-शा-हे ।	पूर्ववत्
	आर्तस्वरे—वो ।	

$\sqrt{\text{कु}}, \sqrt{\text{कू}} ६/...$ रचनायाम्, चिन्तने-हि.

ग—आ वा अग्रे कुवते यजेयेति-शत्रा. ३,१,४,६ ।

+ $\sqrt{\text{कुक्}} (\text{कुक्}) १/८८$	आदाने (आ)	$\sqrt{\text{कुर्क}} १/४१००$ आदाने
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(आ) काकृ । (तु.—कुर्क-
	कात-शा-हे-वो ।	[तुर्की-भाषा] > कुर्की-हि.)
	गृहीतौ—जै ।	$\sqrt{\text{कुक्}} १/४१०$ b आदाने
		(आ) काकृ ।
		$\sqrt{\text{कुङ्क्}} १/४१२f$ गतौ
		(आ) काकृ ।

क—कुक्=शब्दानुकृतिरेषा । लिथु. कुकुओति; लेट्टि.—कूकुओत्=कोकिल-शब्दे—वा. पौकनीः ।

क—म. इरि. = कूअख्-वा. पौर्कनीः ।

ग—कोकिलः (√कुक्+उणा. १/५४ लच्) तात कूजति-वा. रा. २,५२,२
= सुकृष्णो विहगः काकः कोकिलपालकत्वात् कोकिलपदेनोक्तः (तिल.) । सर्वत
आदानत्वात् स कोकिलः [कोकः (√कुक्+३/१/१३४ अच्)-अ. को. २,५७
= ईहामृगः । वृकः सर्वतो वत्सादीन् गृह्णात्येव । तथैव कुक्कुरः-(कोकते=आदत्ते,
इति कुक्=यत् किमपि गृह्णन्तं जनं दृष्ट्वा, कुरति=शब्दायते-√कुर्+कः)=
सारमेयः-इति राजनिर्घण्टः ।]

ङ—√कुक्क-कुक्कङ् (पि. १९७,४४८) ।

ड—√कोक्क-(सक)=आह्वाने । वक्क-कोक्कन्त-कुमा. ।

+√कुच्(कुच) १/१८१ शब्दे तारे (प)

श×

क्षी-मै-सा-शा-हे ।

शब्दे—च ।

उच्चैः शब्दैः—जै ।

शब्दोत्तरे—काक्क-कात ।

तारशब्दे—वो ।

√कु (कुङ्) १/ शब्दे

(आ) ।

√खु (खुङ्) १/ शब्दे

(आ) ।

√गु (गुङ्) १/ शब्दे

(आ) ।

√कच् (कच) १/ शब्दे

(प) ।

+√कुच्(कुच) १/८४४ सम्पर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भ-

श×

विलेखनेषु (प) ।

क्षी-मै-सा-जै-काक्क-

कात-शा-हे ।

कौटिल्ये—च ।

रोधपर्ककौटिल्यलेखने—वो ।

√कुट् (कुट) ६/ कौटिल्ये

(प) ।

√ककुप् च कुजतेः (= कौटि-

ल्यार्थस्य-दुर्गा.)—निरु.

७/१२/७ ।

छ—√कोचना

छ—√कौचना

} = विलेखने (गोदना, गड़ाना-इति हि.) ।

छ—खोंचा (< कोचः) = पक्षिणां ग्रहणाय संसक्तप्रान्तनिर्यासको व्याधानां
वेणुदण्डः ।

छ—खोंच (< कोचः) त्वगुत्पाटनाघातः, (२) कीलकादिघट्टनेन बन्नादि-
भेदः, विलेखनम् ।

✓कुच् (कुच) ६/८८
श

संकोचने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै काकृ-
कात-शा-हे ।
संकोचे—वो ।

✓कुच् (कुच) १/ शब्दे
तारे (प) ।

✓कुच् (कुच) १/ सम्पर्चन-
कौटिल्य (प) ।

क—कॉइ—क्—स्लॉवे.—कुचति = कुचति ।

ख—न. पर्सि. कोजु = कोचः—जू. पॉकर्नीः ।

ग—संकुचत्यम्बुजं यथा—सुश्रु. १,३२१,८; उत्कुचतीषु स्नावरञ्जुषु—अ.
कौशि. १५ ।

• छ—कुचना* = संकोचने, प्रत्याहरणे ।

+✓कुज् (कुजु) १/१९६ स्तेयकरणे (प)

श×

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा ।

स्तेये-च-हे-वो ।

(काकृ-✓कुच् स्तेयकरणे—काकृ ।

[कुच]) लैपिकी

स्खलतिः ।

✓कुज् इति स्यात् ।

कुजय > ✓कुज्—वागीशः । ड—

कुजय = द्यूतकारः

(सूअ. १,२,२) ।

✓ककुप् च कुजतेः

(=कौटिल्यार्थस्व-

दुर्गा.) निरु. ७,१२,७

✓खुच् १/५०१ स्तेय-

करणे (प) काकृ ।

✓खुज् (खुजु) १/

स्तेयकरणे (प) ।

✓गुज् १/५०० स्तेय-

करणे (प) काकृ ।

✓ग्रुच् (ग्रुच) १/

स्तेयकरणे (प) ।

✓ग्लुच् (ग्लुच) १/

स्तेयकरणे (प) ।

? ड (कुजय = द्यूतकारः—सूअ. १,२,२) < कु + ✓जि ।

✓कुञ्च् (कुञ्च) १/१८३ गतिकौटिल्याल्पीभावयोः (प) ✓कुच् (कुच) १/ सम्पर्चन-

श-जै-काकृ×

क्षी (यु. मी. सं.) ।

कौटिल्य० (प) ।

सा—✓कुञ्च् (कुचि) कौटिल्याल्पीभावयोः—

मै-सा-कात-शा-हे ।

✓कुच् (कुच) ६/ संको-

चने (प) ।

कौटिल्ये—च ।

वक्रणे तौच्छये—वो ।

अल्पीभावे—ह्वि ।

कौटिल्याल्पीभावयोः—सा ।

गतेः कौटिल्ये द्रव्याल्पत्वे

च—क्षी ।

क—द्रष्ट. √ कुच् ६/८८ ।

ग—कुञ्चनेन—शाण्डिल्यो. १,७,१२; योशि. १,१११; यो. १,५२; कुञ्चितम्
गरु. ५; कुञ्चमानम्—सुश्रु. २,३४,९ ।

ङ—√ कुंच (सक) = १-गमने, २-अल्पीभावे, ३-वक्रगतौ—कुमा., गउड. ।

+√ कुट् (कुट) ६/८६ कौटिल्ये (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे-वो ।

√ कुच् (कुच) १/ सम्पर्चन-
कौटिल्य० (प) ।
कुटतेर्वा स्याद् विपरीतस्य
विकुटितो भवति (निरु.
६/३०) ।
विकुटितः = कुञ्जीभूतः
(कुत्सीभूतः)—दुर्गा. ।

क—द्रष्ट. √ कट् १/२९१; स्कल्—, कल् = न्युञ्जीभावे, कौटिल्ये—वा.
पौकनीः ।

ग—पिता कुटस्य चर्षणिः—ऋ. १,४६,४ = कौटिल्ये । कुटीं कृत्वा वने वसेत्—
मनु. ११,७२ ।

+√ कुड् (कुड) ६/१०१ बाल्ये (प)
श × क्षी-मै-सा-काकृ ।
बाहुल्ये—च ।
घसने बाल्ये च—
जै-कात-शा-हे ।
बाल्येऽदने—वो ।

√ कुट् (कुट) ६/ कौटिल्ये (प) ।
विकुटितः (= कुञ्जीभूतः—
दुर्गाचार्यः)—निरु. ६/३० ।

क—कर्त्तृ, करात् = वेष्टने । (*कृत्य) = कुडयम्, पार्थक्यम्, —वा. पौकनीः ।

ग—नियतमयं √ कुट् धातुतो विकासमाप्तः । कुडय—(मभार. १,१४५,१०)—
शब्दसाधनाय वैयाकरणाः (कुट्यां साधु । तत्र साधुः ४/४/९८ इति यत् । पृषोद-
रादि० ६,३,१०९ ।) मूले √ कुट् धातुं दर्शयन्ति । पुनरुचौ सत्यां “कुडयते वा
कुडयम्”—इत्याह भानुजिदीक्षितः । तत्र स “कुडि (√ कुण्ड) कार्कश्ये” इति धातु-

मुदाहरत्, तन्न समीचीनम्, कार्कश्यार्थक-कुडिधातोरभावान्। कुडति = अत्ति
वज्रलेपमिष्टकादींश्चेति ण्यत्-३/१/१२ इति नो मतम्। एवमेव “कुड्मलाम्बुरुहाकारौ”
मभार. ४,३९३। कुडव०-सुश्रुत. २,१७५,१५; मभार. १४,२७२२; कुडी (कुट्यर्थे)-
मभार. १३,६४७१; कुडिशः (=कुड्यते=भक्षयतेऽसौ)। √कुड्+बाहुलकान् शः,
तत इट्) = मत्स्यविशेषः-इति राजवल्लभः। ६/३० निरुक्तेऽपि कुड्जीभूतार्थकस्य विकु-
टितशब्दस्य विद्यमानत्वादयं बाल्यवाहुल्यघसनार्थकः √कुट् धातुं कुतो नानुवदेत्!

+√कुण् (कुण) ६/५५ शब्दोपकरणयोः (प)
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
शब्दे-च ।
उपकरणे शब्दे-चो ।
संकोचे-भानुजिदी०
२,४, १०८ ।

√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
(प) ।
√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
(प) > √कुण् ।
√कल् (कल) १/ शब्द-
संख्यानयोः (आ) ।
√गुण् १/२०७ m शब्दे
(प) काकृ ।
√कुर् (कुर) ६/ शब्दे (प)
काकृ ।
√घुर् (घुर) ६/ भीमार्थ-
शब्दयोः (प) ।
कुणारुमिति-निरु २/२/५
√कण् शब्दार्थः-दुर्गाचार्यः ।

क-द्रष्ट. -√कुट् ६/८६ ।

ग-सं पिणक् कुणारुम्-ऋ. ३,३०,८; कुणीनामिव विल्वानि-मभार. ३,१२७० ।
कुणप०-अ. वे. ११,९,१०; कुणपे-तै. ७,२,१०,२; पुरुषकुणप०-शत्रा. ४,१,३,८;
कुणपदुर्गन्ध०-मभार. १४,४८ । [कुणपशब्दः √कण् धातुतो व्युत्पाद्यते-“कणेः सम्प्र-
सारणं च”-उणा. ३,१४३ इति कपन् । नूनमयं √कण् धातुना सम्बन्धाति —√कण्
√कुण् । उपकरणार्थे तु-कोणः (वीणादि वाद्यते येन धनुराद्याकृतिना स कोणः ।
> √कुण्+हलश्च ३/३/१२१ इति घञ्)-अ. को. १,७,६ । शब्दानुकृतिरेषः ।]
कोण-संघट्टितः पुनः-वा. रा. २,७१,२९-कोणः=भेर्यादिवादनदण्डः (तिल.) ।

ङ-√कुणुकुण (अक.)=शीतकम्पे सति दन्तादिशब्दे । वक्त्र-कुणुकुणंत-
सुर. २,१०३ ।

छ-√कुनकुनाना (बुं. ख.)=शिशोर्निद्रात्यागलक्षणाव्यक्तध्वनौ, श्वाव-
कानां शीताद्यार्तारावे ।

+√कुण्ट् (कुठि) १/३१९ वैकल्ये (प) <√कुण्ड् (कुडि) वैकल्ये ।
 मै-श-कात× क्षी-सा-च-जै-शा-हे-वो । √कुट् (कुट) ६/ कौटिल्ये
 गतिवैकल्ये—काकृ । (प) ।
 √कुट् १/११७ वैकल्ये
 (प) काकृ ।
 √कुण्ठ् (कुठि) १/ ३२२
 वैकल्ये (प) मै ।
 √क्लन्द् (क्लदि) १/
 वैकल्ये (आ) ।

ङ—कुंटार=स्तानम्, शुष्कम्, मलिनम् । कुट=(१) कुञ्जः, वामनः—
 आचार, (२)—करविकलः—(पव. ११०; निचू. ११; आचा.) ।

छ—√कूचना †=प्रमर्दने ।

√कुट् > √कुण् > √कुण्ड् > √कुण्ट् > √कुण्ठ् > √कुट् १/११७ काकृ ।

√कुण्ठ् (कुठि) १/३२२ वैकल्ये (प) मै ।

क्षी-सा-च-जै-काकृ-कात-
 श-हे×

पूर्ववत्

खोटनवैकल्यालस्ये—घो ।

मन्दे; मूर्खे, कुण्ठिते—ह्वि ।

इमं ह्रिदनीर्नामधातुरूपं स्वीकरोति तद्रूपानुपलब्धावपि कृन्नाम कुत आगतम् ?
 एवमेव तेन √कुण्ट् १/३१९ प्रभृतयः सर्वे क्रियारूपविकला धातवः कुतो न
 स्वीकृताः यदा हि निरुक्तकारो बोधयति—अथापि प्रकृतय एवैकेषु भाष्यन्ते
 विकृतय एकेषु-२,२,८ ।

ङ—कुंठ=मन्दः, अलसः—श्रा. १६;=मूर्खः—आचा. ।

छ—कुंद्=कुण्ठितः ।

√कुण्ड् (कुठि) १/३३९ च=गतिप्रतिघाते (प)

श-जै×

क्षी-मै-सा-शा ।

आलस्ये, च=गतिप्रतिघाते- पूर्ववत् ।

काकृ-कात-हे ।

शेषणे—च ।

खोटनवैकल्यालस्ये—घो ।

मन्दे, मूर्खे, कुण्ठिते—ह्वि ।

क—(स्) कर् = छेदने-वा. पॉकर्नीः ।

ग—कुण्ठ०-सुश्रु. १,२७,१५=शस्त्र० । शराः कुण्ठधाराः-वा. रा. ३,३२,१६;
[कुठारः “कुण्ठेर्नलोपश्च”-सर. कण्ठा.-२,३,४३ ।] अत्र $\sqrt{\text{कुठ्}}$ धातुनापि भाव्यम् ।
कालक्रमेणायमस्मिन्नेव संक्रान्तः । “आम्रं छित्त्वा कुठारेण”-वा. रा. २,३५,१४;
कुठारिका-सुश्रु. १,२६,१३ ।

+ $\sqrt{\text{कुण्ड्}}$ (कुडि) १/२६७ दाहे (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

पूर्ववत् ।

कात-शा-हे-वो ।

क—कर् = दाहे । नासिक्यम् । कुर्नो = कुण्डः, जारजातः । पु. आइस्. हार्नुग्-;
पु. गॉथि. हॉर्नुग्-वा. पॉकर्नीः ।

ग—कुण्डः—(>गुंडा-हि.) = जारजातः—(कुण्ड्यने = दह्यते कुलमनेन ।
 $\sqrt{\text{कुण्ड्}}$ +करणे घच्) = पत्यौ जीवति कुण्डः स्यात्-मनु. ३,१,७४; मभार. १,१२३,
६८; प्राक्षिपत् काञ्चने कुण्डे-मभार. २,१४३११ ।

छ— $\sqrt{\text{कौरना}}$ † (<कुण्डनम्) मन्दभर्जने, मन्दपाके ।

छ—कुड्मूता = कुण्डः-बुं. ख. ।

छ—कोड़ा (<कुण्डम्) = अग्निसेवनस्थलम् (अलाव-हि.) । “कुण्डमग्ना-
लये मानभेदे (<कुडौ) देवजलाशये”—मेदि. डे ४ ।

+ $\sqrt{\text{कुण्ड्}}$ (कुडि) १/३१९ वैकल्ये (प)

श-च-जै-शा×

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-

हे-वो ।

> $\sqrt{\text{कुण्ट्}}$ (कुटि) वैकल्ये

(प) इति ।

कौशिकदुर्गौ-क्षी ।

पूर्ववत् ।

ड—कुंड = इक्षुनिष्पीडनार्थं वंशनिर्मितं जीर्णकाण्डम्-दे. २,३३;४,४५ ।

छ— $\sqrt{\text{कोड़ना}}$ } (<कुण्डनम्=वैकल्ये=खण्डने)=भूमिखोडने (गोड़ना-हि.),
 $\sqrt{\text{कोरना}}$ } अवदारणे ।

$\sqrt{\text{कुथ्}}$ (कुथ) ४/१०

जै ×, श

पूतिभावे (प)

क्षी-च-काकृ-शा-हे ।

पूतीभावे—मै-सा-काकृ ।

पूतित्वे—वो ।

दौर्गन्ध्ये—ह्वि. ।

न शुद्धो धातुः—ह्वि. ।

$\sqrt{\text{क्वथ्}}$ (क्वथे) १/

निष्पाके (प) ।

क—क् उअत् (ह) = फेनेन पूरणे, फेनः—वा. पौकनीः ।

ग—कोथयति—सुश्रु. १, ३४४, ४ ।

कोथः (कुथयति = गुदं क्षिणोति । $\sqrt{\text{कुथ}} + \text{कर्तरि-अच्}$) = गुह्यक्षयकारक-भगन्दरोगविशेषः—सुश्रु. —“तत्र क्षतनिमित्तः कोथ उपजाते” । मूत्रपुरीषकोथ०—सुश्रु. १, ४१, ९ । स्नायुमांससिराकोथ०—सुश्रु. १, ९२, ४; कुथित०—सुश्रु. २, ११५, ३ ।

ङ— $\sqrt{\text{कुह}}$ (अक) = दौर्गन्ध्ये । कुहइ—भवि. ।

„ $\sqrt{\text{कुथ}}$ (सक) = दौर्गन्ध्यापादने—पव. १५८ टी. ।

+ $\sqrt{\text{कुथ}}$ (कुथ) ९/४२ संश्लेषणे (प) इति	< $\sqrt{\text{कुन्थ}}$ संश्लेषणे (प) सा ।
क्षी-मै-श-च-जै-	$\sqrt{\text{कुन्}}$ आस्तुतौ—सौ. धा.
शा-हे-वो ×	—वो ।
काकृ-कात ।	
संकलेशे इत्येके—सा ।	$\sqrt{\text{कुथ}}$ (कुथ) ४/पूतीभावे (प) ।

ग—शतशश्च कुथास्तत्र सिंहलाः समुपाहरन्—मभार. २, १८९४; कुथानां कम्बलानां च—वा. रा. ४, ५०, × ३४ ।

+ $\sqrt{\text{कुन्थ}}$ (कुथि) १/४१ हिंसासंकलेशयोः (प)	$\sqrt{\text{कन्थ}}$ १/७ d संकलेशे (प)
श ×	क्षी-जै-काकृ-कात-शा-हे । काकृ ।
हिंसासंकलेशनयोः—मै-सा ।	$\sqrt{\text{कुथ}}$ (कुथ) ९/संकलेशे—
हिंसायाम्—च ।	(प) इत्येके—सा ।
ववे कलेशे च—वो ।	$\sqrt{\text{किन्थ}}$ १/७ f संकलेशे (प) काकृ ।
	$\sqrt{\text{कुन्थ}}$ ९/ विलिषि किलशि (प) वो ।
हिंसा =	प्राण्युपघातः—क्षी
संकलेशः =	बाधा-क्षी ।

ग— $\sqrt{\text{कुथ}}$ ९/४२, $\sqrt{\text{कुन्थ}}$ चाभिन्नौ धातू । $\sqrt{\text{कुथ}} > \sqrt{\text{कुन्थ}}$ (द्रष्ट. $\sqrt{\text{अङ्क}}$) । अतो वैयाकरणा अनेनैव कुथ-शब्दं साधयन्ति नुममकृत्वा । यथा—कुथः (कुन्थति—अशोभां कलेशं वा । $\sqrt{\text{कुन्थ}} + \text{अच्}$ आगमशास्त्रस्यानित्यत्वान्न नुम् ।) [= गजप्रस्थितचित्रकम्बलम्]—मभार. २, ५१, ३६ । कुथोदरी (कुथम् = हिंसात्मकमुदरं यस्याः सा) = निकुम्भदुहिता, कुम्भकर्णपौत्री—कल्किपुराणे, षोडशः अध्यायः ।

ङ—कुंथु = दुःखसहनक्षमः । जिनदेवविशेषः—सम. ४३; पडि. । (२) क्षुद्र-जन्तुविशेषः—उत्त. ३६; जी. १७ ।

छ—√कुंथना * (< कुन्थनम् = संक्लेशे)
 छ—√कूथना (< कुन्थनम् = संक्लेशे)
 छ—√कौथना (< कुन्थनम् = संक्लेशे)
 छ—√कून्हना (< कुन्थनम् = संक्लेशे)

= (१) आर्तरवे, दुःस्वस्वने.
 (२) कपोतशब्दे ।

+√कुन्थ (कुन्थ) ९/४२ श्लेषणे (प) ।
 काकृ-कात ×, श क्षी-हे ।
 संश्लेषणे—मै-सा-च ।
 संक्लेशे—जै-शा ।
 शिल्पि किल्शि—वो ।

>√कुन्थ (कुथि) श्लेषणे (प)
 इति दुर्गः—क्षी ।
 >√कुथ् (कुथ) संश्लेषणे
 (प) सा ।
 √कून्थ ९/ शिल्पि, किल्शि
 (प)—वो ।

√कुन्थ (कुथि) १/४१, √कुन्थ (कुन्थ) ९/४२, √कुथ् (कुथ) ९/४२
 एते धातव एकमूलका गणभेदार्थम्, अनुनासिकविकलतार्थम्, किति ङिति नुम्भेदार्थं
 तत्र तत्र तथा पठिताः । उदाहरणानि पूर्ववज्ज्ञेयानि ।

√कुप् (कुप) ४/१२०
 श क्रोवे (प) ।
 क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।
 रोषे—काकृ-कात ।
 कोपे—वो ।

कु+√पा-घञर्थे कः—
 (वा. ३, ३, ५८)
 कुपानेन क्रोधा
 भवति—वागीशः ।
 नेत्रलौहित्यादिहेतुश्चित्तविकारः—दुर्गादा ।

कोपः =

क—कौइ (पु) प्—कु एप्—कूप्, कुप् = धूमः, क्रोधावेगः, उत्तेजने । लैति.
 कुपिओ = कुप्यति (लिथु. कूपुओति) पु. च. स्लौ. क्यपेति = उत्तेजने-जू.
 पौकनीः ।

ग—प्रकुप्यन्ति विपर्यये-वा. रा. २, २६, ३४; दोषाः कुप्यन्ति-सुश्रु. १,
 २३, ८; कुप्यते-सुवा. ९ ।

घ—कुप्पति-अंगुत्तर. ३, १०१ (< कुप्यते ?)
 ङ—√कुप्प (सक) = कोपे । कुप्पइ-उव. महा. ।
 ङ—√कोव (सक) = दूषणे, (२) कोपने । कोवेइ-सूअनि. १२५ ।
 छ—√कुपना * }
 छ—√कोपना * } = कोपे ।

+√कुम्ब (कुबि) १/४२६ आच्छादने (प) ।
क्षी-श-जै-काकृ-शा × मै-कात-हे ।
छादने—सा-च ।
स्तृत्याम्—वो ।

√गुप् (गुपू) १/ रक्षणे (प) ।
√कुम्प् (कुपि) १०/ छादने
(प) ।

√कुम्ब (कुबि) १०/...
इति कौशिकः—क्षी ।

√कुम्भ (कुभि) १०/ छादने
(प) अपरे—सा ।

√कुम् १/३६२g धारणे
(प) काकृ ।

√कुम्भ १/३६१c गर्वे
(प) काकृ ।

√कूम्ब १/२०६bb मर्दने
(प) काकृ ।

ग—तैत्तिरीयसंहितायाम्—“उदीचीनकुम्बां शम्याम्” । कुम्बं चाधिनिध्मसि-
अ. वे. ६, १३८, ३ ।

+√कृ (कुर) ६/६१ शब्दे (प) ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√कु (कुङ्) १/ शब्दे
(आ) ।

√कुण् (कुण) ६/ शब्दोप-
करणयोः (प) ।

√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

√कल् (कल) १/ शब्द-
संख्यानयोः (आ) ।

√खु (खुङ्) १/ शब्दे
(आ) ।

√खुण् १/२०७J शब्दे (प)
काकृ ।

√गुण् १/२०७m शब्दे
(प) काकृ ।

√घुर् (घुर) ६/ भीमार्थ-
शब्दयोः (प) ।

क—कौड=विश्लेषणे, शकले-वा. पौकनीः ।

ग—(कुर्यते । $\sqrt{\text{कुर}} + \text{उणा. ५/३५ वुन्}$) कुररः—मभार. ३, ११५७९ । (कुरति-क्षी । उणादौ तु $\sqrt{\text{कु}}$ (ङ्) शब्दे-कुवः क्ररन् ३, १३३) । एतेनापि सिध्यति $\sqrt{\text{कु}}$ धातुतोऽस्य विकासः । कुररीमिवार्त्ताम्-वा. रा. ४, १८, ३२ । कुीरमस्य शीर्षणि-अ. वे. ६, १३८, ३; शब्दानुकृतिरेष धातुः ।

ङ—कुरर=पक्षी, उत्क्रोशः—पण्ड. १, १; उप. १०२६ ।

ङ— $\sqrt{\text{कुरकुर}}$
 ङ— $\sqrt{\text{कुरुकुरु}}$ } = कुरकुरशब्दे, प्रलापे । कुरुकुराअसि-पि. ५५८ ।

ङ—कुरुल=शब्दे, काकरवे । कुरुलहि-भवि. ।

छ— $\sqrt{\text{कुरलना}}$ *=खगकलरवे ।

इत्थमेष धातुः $\sqrt{\text{कु}}$ इत्यतो रलयोर्विहितयोः सतोर्विकासमाप्तः शब्दाधिक्य-दर्शनाय कचिद् द्वित्वमप्यनुवदति— $\sqrt{\text{कुरकु}}$, $\sqrt{\text{कुरुकुरु}}$ प्रभृति । ककारं प्रत्याघाते सत्येष हिन्धां जायते—

छ— $\sqrt{\text{खुरखुराना}}$ =(१) खुरखुरशब्दे, (२)—गलनलिकायां कफसत्त्वाद् घर्घरशब्दे ।

$\sqrt{\text{कुर्द}}$ (कुर्द) १/२१
 श×

क्रीडायामेव (आ) । $\sqrt{\text{उर्द}}$ (उर्द) १/ माने
 क्षी-मै-सा-काकृ-कात । क्रीडायां च (आ) ।

उपाध्यायास्तु गुदक्रीडा- $\sqrt{\text{खुर्द}}$ (खुर्द) १/ क्रीडायाम्—क्षी ।
 मेव (आ) ।

गुदक्रीडा=गुदविहार $\sqrt{\text{गुद्}}$ (गुद्) १/ क्रीडायाम्—क्षी ।
 इति चरके—सा । मेव (आ) ।

क्रीडायाम्—च-जै- $\sqrt{\text{गुध्}}$ (गुध) १/ क्रीडायाम्—क्षी ।
 शा-हे । मेव (आ) ।

गुदक्रीडे क्रीडे—वो । $\sqrt{\text{गुर्द}}$ (गुर्द) १/ क्रीडायाम्—क्षी ।
 मेव (आ) ।

$\sqrt{\text{घुर्द}}$ (घुर्द) १/३९०d
 क्रीडायामेव (आ) काकृ ।

$\sqrt{\text{स्कुन्द}}$ (स्कुदि) १/
 आप्रवणे (आ) ।

क्रीडानियमोऽत्र धातूनामनेकार्थत्वे लिङ्गम्—क्षी ।

क—(स्) के-द् तथा (स्) केर्द्—:लैति. कर्दा=परिवर्तने, भ्रमणे ।
 पु. उ. ज. स्केर्दा=उपर्यधो भ्रमणे । म. इरिश्-केइर्द्=लङ्घने—जू. पौकनीः ।

ग—कूर्दः—आत्रा. १,४४८; बलः प्रथुश्रीः स चुकूर्द रामः—हरिवंश. ८३९८; कूर्दमान०—८३९९। कूर्दन्ति—मभार. ६,३,३४=क्रीडन्ति (नील.)। चुकूर्द—मभार. १,८९,१६=जगौ। $\sqrt{\text{कुर्द}}$ धातुरत्र गानार्थः (नील.)। क्रीडानियमोऽत्र धातूनामनेकार्थत्वे लिङ्गम्—क्षी।

छ— $\sqrt{\text{कूदना}}$ (<कूर्दनम्)=उत्प्लवने। $\sqrt{\text{'कूदना'}}$ इति तु (<स्कुन्दनम्=उत्प्लवने $\sqrt{\text{स्कुन्द}}$ धातुतः।

+ $\sqrt{\text{कुल्}}$ (कुल) १/८२६ संस्थाने बन्धुषु च (प) $\sqrt{\text{कल्}}$ (कल) १/४९३
श× क्षी-मै-सा-कात्। शब्दसंख्यानयोः (आ)।
संस्थाने—च। $\sqrt{\text{कुल्}}$ (कुल) १/२३७।
संस्थानसन्तानयोः—जै। आवरणे (प) काकृ।
बन्धुसंस्थानयोः—शा-हे। कुलं कुणातेर्विकुपितं
संस्थाने—काकृ। भवति—निरु. ६,२२,४।
(लैपिकी वृटिः) 'संस्थाने' $\sqrt{\text{कूल्}}$ (कूल) १/ आव-
इति स्यात्। रणे (प)।
बन्धुसंहत्योः—वो। $\sqrt{\text{कोल्}}$ १/२३७b आवरणे
(प) काकृ।
 $\sqrt{\text{कोल्}}$ १/२५२a गति-
प्रतीघाते (प) काकृ।
 $\sqrt{\text{कौल्}}$ १/२४७h गतौ (प)
काकृ।

संस्थानम् = सङ्घातः—क्षी।

क—कु उएल्=कुलम्, गणः—वा. पौकनीः।

ग—कुले वसन्ति—शत्रा. २,१,४,४; न कुलम्—वा. रा. २,३९,२३=प्रशस्तम् (तिल.) कुलस्थ०—मभार. १३, ५४६८; कुलिन्द० मभार. २,५९०; आकुलेन—पै. १,१,७,३। कुले कुले—वा. रा. २,८२,३२=गृहे गृहे (तिल.); कुलायेऽधिकुलायं काशे काशः समुज्जितः—अ. वे. ९,३,२०; कुलिश इति वज्रनाम कू (कु) लशातनो भवति—निरु. ६,१७,११; कुलमाषाः कुलेषु सीदन्ति—निरु. १,४,१४; कुल्या (निघ. १,१३) कुले=पर्वते भवा—४,४,११० यद् इति देवराजयज्वा।

ङ—कुल=कुटुम्बः—उप. ६,७७।

+ $\sqrt{\text{कुश्}}$ (कुश) ४/१०५ श्लेषणे (प) इति दुर्गः— < $\sqrt{\text{कुस्}}$ (कुस) श्लेषणे
मै-श-च-जै× क्षी। (प)।
क्षी-सा-काकृ-कात्-शा-हे। $\sqrt{\text{कुशुल}}$ (कुशूल) १०/

श्लिषि—वो ।

क्रीडायाम् (प) इत्येके—मै ।

✓कुन्थ (कुन्थ) ९

इलेषणे (प) ।

कुशिकः—क्रोशतेः शब्द-

कर्मणः । क्रंशतेर्वा स्यान्

प्रकाशयतिकर्मणः साधु-

विक्रोशयितार्थानामिति

वा—निरु. २, २५, १ ।

क—(स्) कौह=आच्छादने, आश्रये । कण्ठ्यविस्तारः—(स्) कौह—कुः
वा. पौकनीः ।

ग—कुशः (कु=पापं श्यति नाशयति । कु+✓शो+ङः । यद्वा—कौ=भूमौ
शेते=राजते, शोभते । यद्वा—कुश्यति । ✓कुश्+३/१/१३५ कः)—शत्रा. ३, १, २, १६;
कोशः (कुश्यते=संश्लिष्यते । अकर्तरि च कारके ३/३/१९ इत्यधिकरणदौ घञ्)=
आवरणविशेषः—इति भा. पु. २, १, ३४ ।

छ—✓खोसना (<कोशनम्=इलेपे)=कस्यचन वस्तुनः कचिन् स्थिरी-
करणाय कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् वस्तुनि तदीपदंशप्रवेशने, इलेपणे ।

✓कुष् (कुष) ९/४६ निष्कर्षे (प) ✓कृष् (कृप) १/ विलेखने (प) ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

✓कुच् (कुच) १/ सम्पर्चन

कात-शा-हे-वो ।

विलेखनेपु (प) ।

निष्कर्षः=

इयत्तापरिच्छेदः—दुर्गा-

दासः ।

निष्कर्षः=

बहिर्निस्सारणम्—सा ।

निष्कर्षः=

बहिष्करणम्—क्षी ।

क—कउस्—कर्षणे । च. स्ला. कुसु=अंशे, भागे (शैथिल्ये); कुत्रिति सें=
शैथिल्ये—वा. पौकनीः ।

ग—ममचचन त्वा कुषवा जगार—ऋ. ४, १८, ८; जीवन्तमेव कुष्णाति वृक्रीव
कुकुटुम्बिनी—कथासरि. २३, २७; अभिकुष्णीयात्—सुश्रु. १, १४५, २; गुग्गुला रुषा मम
कुषन्ति—भा. पु. ३, १६, १० इति तौदादिकोऽपि प्रयोगः । निष्कुषितं विहङ्गैः—रघु.
७, ५०=खण्डितम् (सं.) ।

+✓कुस् (कुस) ४/१०५ इलेषणे (प)

>✓कुश् (कुश) इलेपणे

श-काकृ-कात-शा×

क्षी-मै-सा-च-जै-हे ।

(प) इति दुर्गः—क्षी ।

श्लिषि—वो ।

ग—कुमुमम्—(कुस्यति । √ कुस् + उगा. ४/१०६ इत्थुमः । संज्ञापूर्वकत्वाच्च गुणः) सुथ. १,१५९,१८ ।

छ—द्रष्ट. √ कुश् ।

छ—√ घुसना = प्रवेशे, श्लेषणे ।

√ कू (कूङ्) ६/१२० शब्दे (आ) इत्येके—क्षी । < √ कु (कुङ्) शब्दे च—काकृ-कात् ×; श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । (आ) ।
आर्तस्वरे—वो ।

क—कुऑ—, कुए—, कउआ, कुइ—, कुउ ।

ख—अवे.—कू = ?—वा. पाँकनीः ।

ग—आकुवते—काठ.—२३,२; क. ३५,८; आकूतम्—खि. ३,१५,६; तै. ३,४, ४,१; मै. १,२,३; आकूतान्—मा. १८,५८; का. २०,४,१ । आकूतिम्—खिसा. ३६,४; शौ. ५,७,८ ।

√ कूज् (कूज) १/२१८	अव्यक्ते शब्दे (प)	√ कु (कुङ्) ६/ शब्दे (आ) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	√ कुञ् १/३१३ हिंसागत्योः
	कात्-शा-हे ।	(प) काकृ ।
	हिक्ने—वो ।	√ कुञ् १/७४० अव्यक्ते शब्दे
		(प) काकृ ।
		√ गुज् (गुज) १/ अव्यक्ते
		शब्दे (प) ।
		√ गुञ् (गुजि) १/ अव्यक्ते
		शब्दे (प) ।
		√ कीज् (कीज) १/७४८
		अव्यक्ते शब्दे (प) काकृ ।
		√ क्षीज् (क्षीज) १/ अव्यक्ते
		शब्दे (प) ।
		√ कू (कूङ्) ६/ शब्दे
		(आ) इत्येके—क्षी ।

क—काउ—, केउ—, कू = शब्दे । कु—(अथवा), गु—योजनेन—कूज्—वा. पाँकनीः ।

ग—कूजति—पत्रा. ५,७; कूजते—मा. २२,७; का. २४,३,३; मै. १२,३; कुक्कुराविव कूजन्तौ—अ. वे. ७,१५,२; काकिलस्तात् कूजति—वा. रा. २,५२,२; भृङ्गराजस्तु

कूजति-सुश्रु. २, २४६, ६ । अत्र √कूज् धातुः कोकिलकुङ्कुरभृङ्गराजादिशब्दे प्रयुक्त इति मधुरामधुरसर्वाव्यक्तशब्दविषयः ।

घ—√कूज् (कूज) अव्यक्ते सदे-धा. पा. ७८—कूजति-जातक २, ४३९ ।

ङ—√कूज् (अक) = अव्यक्ते शब्दे । कूजाहि-चारु. २१ ।

√कूय् (अक) = अव्यक्ते शब्दे । वक्तृ-कूर्यन्त, कूयमाण-ओघ २१ भा.; विपा. १, ७ ।

छ—√कूजना } = शब्दे, मधुरशब्दे
छ—√कूकना }

+ √कूल् (कूल) १/५२५ आवरणे (प)

श ×

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे

आवृतौ—वो ।

वरणे—च ।

(काकृ/कुल्

आवरणे—काकृ ।

[कूल])

लैपिकी वृत्तिः ।

√कूल् इति भाव्यम्

√कट् (कटे) १/ वर्णावरणयोः (प) ।

√कुल् (कुळ) १/ संस्थाने बन्धुषु च (प) ।

√कोल् (कोल) १/२३७b आवरणे (प) काकृ ।

√कोल् (कोल) १/२५२a गतिप्रतीयाते (प) काकृ ।

√कोल् (कोल) १/२४७h गतौ (प) काकृ ।

√गुण्ड् (गुडि) १०/ वेष्टने (प) मै ।

√घृ १०/ आवरणे (प) ।

क—कर् = दाहे, औष्ण्ये । लिथु. कुरिड, कुर्ति = औष्ण्ये; कूरेन्ति = अनवा-तमौष्ण्ये; कुस्त्येति = उत्तेजने; लेटिश्—कुरु (कुरुतु), कुर्त् = धूमे, वाष्पे । केउ-(:केउ-), कू- = दीप्तौ, दाहे-वा. पॉकर्नीः ।

ग—कूलम्—तांब्रा. १४, ३, १३ । (कूलति = जलप्रवाहमावृणोतीति । √कूल् + अच्) = नद्या जलसमीपस्थानम् । हिट्नीः √कूड्, √कूल् इति (प्रयो.) दाहे दीप्तौ पठति । तथा हि—

नेदीयसः कूळयातः पर्णीरुत-ऋ. ८, २६, १०; (अग्निः) तासां प्राजमानो योनिमकूळयत्; अङ्गारैः खादिरैर्वकूलयेत्—सुश्रु. २, ३५०, १८ ।

ङ—कूल = तटम्—गाया. १, १९ ।

✓ कृ (कृन्) १/८८५ करणे (उ)

मै-श-च-काकू-कात × क्षी-सा-जै-शा-हे ।

कृतौ—वो ?

रचनायाम्—द्वि. ।

✓ करन्ती—निघ. २/१।

✓ कृ (डुकृब्) ८/ करणे
(उ)।

✓ कृ (कृञ्) ५/ हिंसायाम्
(उ)।

क-कुएर् = करणे, निर्माणे । लिथु. कुर्ति, कर्तेति = करणे, —जू. पॉकर्नीः ।

ख—अवे. कर नओइति (<कृगोति) = करणे-जू. पाँकर्नीः ।

ग—करामहे-मा. १,५; का. १०,२,१; तै. १,७,७,१ । करे—मभार. १४,९,२९ ।

= कुर्वे (नील.) कृच्छ्रान्दसं भौवादिकत्वम्-नील. । नीलकण्ठेन च्छान्दसत्वमुक्तं
तन्न विचारसहम्, प्राकृतहिन्दिभाषयोः √ कर् धातोरुपलम्भात् ।

ङ—√कर (सक)=करणे, निर्माणे (करइ)। वक्क-करंत, करेमाण-पि.
५०९; रयण. ७२; से. २,१५; सुर. २,२४; उवा. ।

छ-√ करना ।

धातोः करति-रूपं क्वचिल्लेट्-लकारेऽपि सिद्ध्यति । यथा—करति-शौ.
११, १५, ५ = कुर्यात्-सायणभाष्यम् । क्वचिन्न-ऋ. १, ४३, ६-व्यत्ययेन शप-सा. भा. ।

✓ कृ (कृन्) ५/७ हिंसायाम् (उ)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकू-

कात-शा-हे ।

वये—वो ।

निर्माणे—द्वि. ।

✓ कृ (डुकृन्) ८/ कारणे (उ)।

✓ कृ ९/ हिंसायाम् (उ)।

✓ कृण्व् (कृवि) १/ हिंसा-
करणयोश्च (प) ।

✓ कृत् (कृती) ६/ छेदने (प) ।

क—(स्) कर्, (स्) कर्, (स्) क्रे = छेदने—जू. पाँकर्नीः ।

ग—आकृणोति—ऋ. १, १७३, ११। कृधि—ऋ. १, १०, ११। कृणोति—मा. २९, ३९; का. ३१, २, ३; काठ. २१, १३; पै. २, ३२, ४।

+√कृ (कृञ्) १/१३ हिंसायाम् (उ) इत्येके— <√कृ (कृञ्) हिंसायाम्
मै-सा-श-च-काकृ-कात-क्षी ।
(उ) ।

शा-वो ×

क्षी-जै-हे ।

द्रष्ट.✓क ९/१३।

✓ कृ (डुकृन्) ८/९..... करणे (उ)

जै-शा-हे ×, श

क्षी-मै-सा-च-काकू-कात ।

कृतौ—वो ?

हिंसायाम्—मभार.

4, 46, 41

पूर्ववत् ।

क—, ख—द्रष्ट. $\sqrt{\text{कृ}} १/८८५।$

ग—‘करोति’ इति रूपम् ऋग्वेदे मया नाधिगतम् । करोति—खिसा. २९. ४३;
खि. २, ६, १९; शत्रा. १, १, १, १० । कुहते—शत्रा. १, १, २, ४ ।

घ—करोमि-सुत्तनिपात ७८ ।

ङ— $\sqrt{\text{कुन्व}} (सक) = \text{करणे}। \text{कुन्वइ-भग}।$

ड— $\sqrt{\text{कि}} (सक) = \text{करणे}। \text{डुक्कियं करणे—विसे. ३३००।}$

+ $\sqrt{\text{कृड}} (कृड) ६/१०२$ घनत्वे (प) $\sqrt{\text{कड}} (कड) ६$ घसने
क्षी-सा-हे। (प)।

मै-श × ‘घसने’ इत्येके—सा। $\sqrt{\text{कुड}} (कुड) ६/$ घसने
सा-च-कात-शा-हे। वात्ये च (प) जै-कात-
धान्ये भक्षे—वो। शा-हे।

(काकृ- $\sqrt{\text{कृड}} [कृड]$ घसने—काकृ। $\sqrt{\text{कूड}} (कूड) ६/$ घान्ये
जै- $\sqrt{\text{तड}} [तड]$ भक्षे च (प) वो।

संभवतो मुद्रणदोषः $\sqrt{\text{कृड}} (कृड) ६/९७$ चलने
 $\sqrt{\text{कृड}}$ इति स्यात् (प) काकृ।

$\sqrt{\text{कूड}} (कूड) १/२१४b$
चलने (प) काकृ।

$\sqrt{\text{घनत्वे ? द्वि-कूडयति-}}$
काठ. ६, ३।

क—द्रष्ट. $\sqrt{\text{कूड}} \text{ धातुः}। \text{इंग्लि. कर्ड} = \text{दधि}। \text{म. इंग्लि. कृड (डे), कृड-}$
केल्टिकमूलम् । तु. गपेल. —ग्रुथ । इरि. ग्रुथ्, क्रुथ्, क्रुथैम् ।

महाराष्ट्रिया ऋकारमुकारवदुच्चारयन्ति हिन्द्यामपि क्वचित् तथा । यथा—
अमृत-(फलम्) > अमरुत > अमरुद । एवमत्र काशकृत्स्न इमं धातुं $\sqrt{\text{कृड}}$
पठति । घसनार्थकः $\sqrt{\text{कुड}} \text{ जै-कात-शा-हेमैः पठितः}। \text{इत्यमेनस्य विकाससरणिर्भ-}$
विष्यति- $\sqrt{\text{कड}} ६/१००$ घसने (प) > $\sqrt{\text{कूड}} \text{ घनत्वे घसने} > \sqrt{\text{कुड}} ६/$ घसने
(प) > $\sqrt{\text{कूड}} ६/$ घान्ये भक्षे (प) वो; इति । कृडति-(महीध.) वा. सं. २५, ८ ।

$\sqrt{\text{कृण्व}} (कृवि) १/५९४$ हिंसाकरणयोश्च (प) $\sqrt{\text{कृण्व}} ५/१७६$ जिघांसायाम्
(प) कात ।

श-काकृ-कात-हे-वो × क्षी-मै-सा-शा। $\sqrt{\text{कृण्व}} ५/२३$ हिंसाकरण-
हिंसायाम्—च। योश्च (प) शा ।

हिंसाविकरणयोः—जै। $\sqrt{\text{कृण्व}} ५/२५$ हिंसाकरण-
योश्च (प) हे ।

√कृण्व् ५/ हिंसे कृतौ च
(प) वो ।

√कृ (कृञ्) ५/ हिंसायाम्
(उ) ।

√कृण् १/२०८२ अपनयने
(प) काकृ ।

√कृण्व् ८/१३ —श ।

धातुरयं नूनं सौवादिकेन √कृ (कृञ्) धातुना सम्बद्धो वर्तते । यथा—√कृ +
णु + अ = √कृण्व् । अत एव वैयाकरणा नैकमत्यं भजन्ते (ध्वनिमेलके द्रष्ट०) । देशभेदे-
नैनस्य प्रयोगभेदः स्यात् । कृण्वति—ऋ. सं. ३, ३, २१, ४ वेदे करणार्थकस्यापि √कृ
धातोः कृणोतीति रूपं भवति । फलत इह √कृ (ङुकृञ्), √कृ (कृञ्) च
धातू संक्रान्तौ ।

√कृन् (कृती) ६/१५२ छेदने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ
(उप), कात-शा-हे ।

√कृ (ङुकृञ्) ८/करणे (उ) ।

√कृ (कृञ्) ५/ हिंसा-
याम् (उ) ।

√कुट् (कुट्) १०/ छेदने
(आ) इत्येके स्वामी
—सा ।

छिदि—वो ।

√कुट् (कुट्) १०/
छेदनकुत्सनयोः (प) ।

√कुट् छिदि सौ. धा.—वो ।
—कुठारः ।

क—(स्) कर्त—, क्रेत—:

ख—अवे. कुरुन्तइति=कृन्तति—जू. पॉकर्नीः ।

ग—चकर्तिथ—ऋ. १, ५७, ६ । कृन्तति—तै. ६, १, ८, ४ ।

घ—कृन्तति—जातक २, ५३; करति—दीघ. १, ५२=मिलिन्दपञ्च १, ५१६ ।

ङ—√कृन्त (सक)=छेदने । तर्कुट्या । सूत्ररचनायाम् । कंतामि—पिंडभा. ३५ ।

ड—√कृत्त (सक)=छेदने । कत्ताहि—पण्ड. १, १ । सूत्ररचनायाम्—पिंड. ५७४ ।

ड—√कट्ट (सक)=छेदने । कट्टइ—भवि. ।

छ—√कतरना = छेदने ।

छ—√कुतरना = " ।

छ—√काटना = " ।

ज—√केचा = खण्डशः करणे ।

√कृत् (कृती) ७/१० श वेष्टने (प) क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ- (उप), कात-शा ।
 √कृत् (कृती) ६/ छेदने (प) ।
 √कुण्ठ (कुठि) १०/ वेष्टने (प) एके-सा ।
 √गुण्ड (गुडि) १०/ वेष्टने (प) ।
 √गुध् (गुध) ४/ परिवेष्टने (प) ।
 संवेष्टने—हे ।

क—कर्त्, कर्तृत्, क्रात्=वेष्टने-वा, पौकनीः ।

ग—कृणन्ति-तै. २, ५, १, ७; शत्रा. ३, १, २, १९ ।

ङ—√कन्त (सक) = तर्कुट्या सूत्ररचनायाम्, वेष्टने । कन्तामि-पिंडभा. ३५ ।

ड—√कन्त (सक) = तर्कुट्या सूत्ररचनायाम्, वेष्टने-पिंड. ५, ७४ ।

छ—√कातना = तर्कुट्या सूत्ररचनायाम्, वेष्टने ।

√कृप् (कृप्) १/५७४ श सामर्थ्ये (आ) √कृ (डुकृञ्) ८/ करणे (उ) ।
 क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- √कृ + √पा २/ रक्षणे (प) ।
 शा-हे ।

(जै√त्रप् [त्रपूङ्]) सामर्थ्ये—जै ।

मुद्रणदोषः । कृपूङ्

इति स्यात् ।

क—स्कल् (ऐ) पू—: लैति. स्कल्पो = लालसायाम्, गात्रविचर्षणे । लिधु. स्क्रेम्भि = दीप्तौ, घर्षणेनोज्ज्वलने ।

ख—हु-कूरुप्त = सुकलप्तम्—जू. पौकनीः ।

ग—अनुकृपते-ऋ. १, ११३, १० । नास्मै समितिः कल्पते-अ. वे. ५, १९, १५ ।
 कल्पते न मुह्यति-शत्रा. १, ५, २, १५ ।

घ—कप्पति-दीघ. २, १६२ ।

ङ—√कप्प (अक) = सामर्थ्ये, (२) कल्पनायाम्, (३) छेदने । कप्पइ, कप्पए (कप्प., महा., पिग.) ।

ड—√खिप्प (अक) = सामर्थ्ये, (२) दौर्बल्ये । खिप्पइ-संक्षि. ३५ ।

√कृप् (कृप) १/७७४	कृपायां गतौ (आ)	<√कृप् (कृप) कृपायां
क्षी-सा-श-च-काकृ-	इत्येके-मै	गतौ (आ) ।
कात-शा-हे-वो ×	मै ।	√कृप् (कृपू) १/ सामर्थ्ये
	भावकरणे—जै ।	(आ) ।
	विलापे, शोके—हिं ।	√कल् (कल) शब्दसंख्या-
		नयोः (आ) ।

ग—कृपते-ऋ. १,११३,१० । अकृपन्त-ऋ. ९,८५,११ । कृपन्त-कौ. २,९८३ ।

√कृश् (कृश) ४/११४	तनूकरणे (प)	√कृ (डुकृच्) ८/ करणे (उ) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
	कात-शा ।	
	तनुत्वे—हे ।	
	कार्ये—वो ।	

क—(कृक्-ः) काक्—ः कृक् = कार्ये । लिधु.-कर्त्तु, कर्त्तु-; कर्त्तिन्ति = भेदे, स्थगने ।

ख—अवे. कृरूस् = कार्यम्-वा. पौकनीः ।

ग—कृश्यति-तांवा. ५,१,७ । मांसानि कृश्यतः कृश्यन्ति-शत्रा. ११,१,६,३४ । अवकर्शयन्ति (प्रेर.) ऋ. ६,२४,७ । अवकृशनीयात् (क्रैयादिकोऽपि)-मै. ३,६,९ ।

ङ—√किस (सक) = हासे, अपचये । किसए-सूअ. १,२,१,१४ ।

√कृप् (कृप) १/९७५	विलेखने (प)	√कृ (डुकृच्) ८/ करणे (उ) ।
श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-	√कच् (कच) १/ बन्धने
	शा-हे ।	(आ) ।
	विलिखितौ—जै ।	√कञ्च् (कचि) १/ दीप्तिव-
	विलेखे—वो ।	न्धनयोः (आ) ।
		√खच् (खच) १०/ बन्धने
		(प) ।

क—कुण्डस्, कुण्डस्—

ख—अवे. कर्षइति = कर्षति-जू. पौकनीः ।

ग—कर्ष—ऋ. ५,८३,७ । कर्षति-ध्या. ६०; योचू. २९; योशि. ६,५३ । कर्षन्ति-ऐत्रा. ८,११ ।

घ—अवकस्सति तथा ओकस्सति—विनय. २, २०४ ।

घ—कडुति—जातक १, १९३ ।

घ—कसति—संयुत्त. १, १७२, १७३; सुत्तनिपात ८० ।

ङ— $\sqrt{\text{खंच}}$ (सक) = (१) कर्षणे, (२) वशीकरणे । खंचङ्—भवि. ।

छ— $\sqrt{\text{करषना}}$ } = कर्षणे, (२) शोषणे, (३) आह्वाने, निमन्त्रणे ।
छ— $\sqrt{\text{करसना}}$ }

छ— $\sqrt{\text{कसना}}$ —(< कर्षणम्) = बन्धनादिदाढ्याय तद्रज्जुकर्षणे ।

छ— $\sqrt{\text{कादना}}$ = उल्लेखने (हि. उरेहना), विलेखने, (२) निष्कासने,
(३) ऋणादाने ।

छ— $\sqrt{\text{खचाना}}$ = (< कर्षणम्) = अङ्कने ।

छ— $\sqrt{\text{खँचाना}}$ = (< कर्षणम्) = अङ्कने ।

छ— $\sqrt{\text{खाँचना}}$ = (< कर्षणम्) = अङ्कने, कर्षणे ।

$\sqrt{\text{कृप}}$ (कृप) ६/६

विलेखने (उ)

जै X, श

क्षी-मै-सा-च-काकु-

पूर्ववत् ।

कात-शा-हे ।

आकृपि—वो ।

क—पूर्ववत् ।

ग—कृषति—मै. ३, २, ४; क. ३१, ४ । अचीकृपम्—ऋ. १०, ११९, ११ । कृषति—
शत्रा. ७, २, ४, २ । कृषन्ते—तैत्रा. १, ८, ४, २ । कृष्णन्ति—(क्रैयादिकोऽपि) आप्ये. ७ : ७ ।

छ— $\sqrt{\text{खींचना}}$ } = कर्षणे ।
 $\sqrt{\text{खँचना}}$ }

ज— $\sqrt{\text{केति}}$ (< कृष्टिः) = विलेखने ।

$\sqrt{\text{कृ ६/१२८}}$

विक्षेपे (प)

$\sqrt{\text{कृ (डुकृञ्) ८/करणे (उ) ।}}$

श X

क्षी-मै-सा-च-काकु-कात-

$\sqrt{\text{गृ ६/ निगरणे (प) ।}}$

शा-हे-वो ।

विक्षेपणे—जै ।

क—(स्) कर्—, (स्) कर्—; स्क्र = उच्छलने, परित उत्प्लवने । ओस्सेतन्—
कलन् = राशौ-जू. पौर्णर्मीः ।

ख—स्कारयत्—रथ (स्. स्केर् = वेष्टने)—वा. पौर्णर्मीः ।

ग—अकिरत्—ऋ. १, ३२, १३ । अनुकिरामि—अ. वे. १८, ३, ६९ । आ...किरासि—
ऋ. ८, ४९, ४ ।

घ—अभिकिराति-संयुक्त. १,४५।

ङ— $\sqrt{\text{किर (सक)}} = (१)$ क्षेपणे, (२) प्रसारणे, (३) विकिरणे।
वक्तृ-किरन्त-से. ४,५८; १४,५७।

छ—केरानां = (<किरणम्) = शूर्पोत्पवने (पलोडना-हि.), शूर्पं प्रचात्य
महलयुकणविभागे।

+ $\sqrt{\text{कृ (कृञ्) ९/१३}}$ हिंसायाम् (उ)
जै×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे।
हिंसे-वो।

> $\sqrt{\text{कृ (कृञ्)}}$ हिंसायाम्
(उ)।
 $\sqrt{\text{कृ (कृञ्) ५/}}$ हिंसा-
याम् (उ)।

अयं $\sqrt{\text{कृ ५/७}}$ हिंसायाम् इति धातोरभिन्नो गणभेदान् पृथक् संख्यातो
वैयाकरणैः। उनाविकरणकमस्य रूपं यावद्गवेण्ये साहित्ये नोपलब्धम्। कृणीमसि-
तांत्रा. १२,६,३ इति केवलेन प्रयोगेण दविष्टः सम्बन्धः उनाविकरणात्मको विचिकित्सितः
प्रस्तूयते।

+ $\sqrt{\text{कृ ९/२५}}$ हिंसायाम् (प) पूर्ववत्।
श-च-काकृ-कात-वो× क्षी-मै-सा-जै-शा-हे।

सर्वैर्नानुमोदितः। कृतः-मभार. १२,१२८,४=हतः (नील.) $\sqrt{\text{कृ हिंसा-}}$
याम् इत्यस्य रूपम् (नील.), नैतन् साधिकारं वक्तुं शक्यते; $\sqrt{\text{कृ ५/७}}$ इत्येतस्मादपि
क्त-प्रत्यये सति प्रकृतरूपसिद्धेः सत्त्वान्। तस्मादयं परस्मैपदाय निमित्तायैव पार्थक्यं
नीतः। नेदमपि मनोरमम्, $\sqrt{\text{कृ ९/१३}}$ इत्यस्योभयपदित्वादिष्टसिद्धेः।

+ $\sqrt{\text{केप् (केट्) १/३३४}}$ च=कम्पते, गतौ च (आ) $\sqrt{\text{कम्प् (कपि) १/}}$ चलने
श× क्षी-सा। (आ)।
कम्पने—मै-च। $\sqrt{\text{वेप् (टुवेष्ट) १/}}$ कम्पने
चलने—जै-कात-शा-हे। (आ)।
चलने गतौ च—काकृ। $\sqrt{\text{गेप् (गेष्ट) १/}}$ च=कम्पने
चाले—वो। गतौ च (आ)।
 $\sqrt{\text{खेप् १/१४३}}$ चलने (आ)
जै, ९३० शा।
 $\sqrt{\text{ग्लेप् (ग्लेष्ट) १/}}$ च=
कम्पने गतौ च (आ)।

क—क्रेडम् = प्रबलम्, तीव्रम्-वा. पौकर्त्ताः।

ग—ते न्यविशन्त केपयः—ऋ. १०, ४४, ६। केपयः कपूया भवन्ति, कपूयमिति पुनाति कर्म कुत्सितं दुष्पूर्य भवति—निरु. ५/२४। अस्माकं मतेन तु 'केपि'-शब्दे सुस्पष्टं√केप् धातुः प्रतीयते, सर्वधातुभ्यश्च इन् प्रत्यये सति रूपनिष्पत्तिर्ज्ञेया। चलनमनस्का दुर्मनस्का भवन्ति। चलनाः कम्पना वाऽस्थिरत्वादनर्हाः। तदुक्तम्—न ये शेकुर्यज्ञियां नावमारुहमीमैव ते न्यविशन्त केपयः—निरु. ५, २५, १।

+√केल् (केल) १/५३७ चलने (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे।

गतौ—काकृ-कात।

चालगत्योः—वो।

√क्रोड् (क्रीडु) विहारे (प)।

√किल् (किल) ६/ इवैत्य-
क्रीडनयोः (प)।

√क्ष्वेल् (क्ष्वेल) १/ चलने (प)।

√क्वेल् १/ ७२१ चलने (प)
जै, ४४६ हे।

√कैल् १/ २४७ गतौ (प)
काकृ।

√खेल् (खेल) १/ चलने (प)।

ग—उपचारक्रिया केलिः—मनु. ८, ३५७। स तु केलिकिलो विप्रो भेदशीलश्च नारद-हरिवंश. (श. क. द्र.)=नायकवयस्यः। यद्यप्ययं शब्दः इवैत्यक्रीडनार्थकेन √किल् ६/७४ धातुनापि साधयितुमर्हति तथापीह 'केल्'-ध्वनिदर्शनात् केल् धातुरेव ज्यायान्। व्युत्पत्तिस्तु √क्रीड् > √किल् > √क्ष्वेल् > √क्वेल् > √केल् > √कैल् > √खेल् इति मनोरमा।

ङ—केली (=चलने), असती, कुलटा-दे. २, ४४।

+√केव् (केवृ) १/५०१ सेवने (आ)

मै-सा-श×

क्षी-च-जै-शा-हे।

सेचने—काकृ-कात।

सेवे—वो।

√केव् १/३९९ a गतौ
(प) च।

√खेव् (खेवृ) १/ सेवने
(आ)।

√गेव् १/४३९ d सेवने
(आ) च, जै-शा-हे।

√ग्लेव् (ग्लेवृ) १/ सेवने
(आ)।

√के+√वा २/ गतिगन्ध-
नयोः (प)=

√केव इति वागीशः।

क—कै=एकाकिन् (कैउएरौ)-वा. पौकनीः ।

ग—अस्माकमस्तु केवलः-ऋ. १,७,१० । केवले-ऋ. १०,५१,९ । केवली यत्सोमा-
हुतिः-श्त्रा. १,७,२,१० । केवला-वा. रा. २,३४,५५=कृत्स्ना (तिल.) । केवलमुत्प-
द्यते ज्ञानम्—सां. का. ६४=ज्ञानभेदः । केवलः(=कुम्भकविशेषः)-हठयोगदी.
२,७१ । न केवलानां पयसां प्रसूतिम्-रघु. २,६३=शुद्धानाम् । केवलं स्मरणेनैव-
रघु. १०,२९=कृत्स्नम् (सं.) । मार्की सं शारि केवटे-ऋ. ६,५४,७; ऋ. सं.
४,८,२०,२=सेव्यते जलार्थिभिः/केव्+अटन्-केवटः=कूपः-निघ. ३/२३ ।

ङ—केवल=एकाकी-ठा. २,१; औप. ।

छ—केवड़ा (<केविका—राजनिर्वण्टः)=पुष्पविशेषः ।

अत्र ज्ञान-कृत्स्न-पुष्पादिषु सेवनार्थकत्वं लभ्यते । अस्मन्मतेन-के=शिरसि+
√वा (गतिगन्धनयोः)=√केव् इति निष्पद्यमानो धातुः सेवनार्थकः । शिरसि
गतिगन्धनं वा सेवनमेव । सेचनार्थकोऽप्ययं (काकृकात्) पठ्यते । एवं सति के=
जले+√वा (गतिगन्धनयोः)=√केव् इति क्रमः । जले गन्धनम्=सेचनमेव ।
पुष्पार्थे केविकाशब्दे तु√वा धातुः सुस्पष्ट एव । गन्धनम्=मर्दनादिकम् ।

√कै १/९०१

शब्दे (प)

√कम् (कम) १/ कान्तौ

√का ४/...

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

(आ) ।

कात-शा-हे-वो ।

प्रसादे, आनन्दे—ह्रि. ।

क—का=इच्छायाम्—जू. पौकनीः ।

ग—कायमानः-ऋ. ३,९,२ । आचके-ऋ. १,२५,१९; तै. २,१,११,६ ।
कायमानश्चायमानः (=पश्यन्) कामयमान इति वा-निरु. ४/१४ इति दृशाऽयं
कान्तौ दर्शने च भवति । दर्शनानन्तरं वाग्व्यवहार इति लोके धातुरेष शब्दार्थको
जातः । प्राकृते 'काय'-शब्दः काकवाचकः ।

ङ—काय=काकः-उप. पृ. २३; हेका. १४८; वा. २६ ।

ज—√कै-कै=पीडाशब्दे ।

ह्रिदनीदैवादि कमिमं स्वीकरोति । तेनायं पक्षो गृहीतः स्याद् दुर्गा-
दासस्यैकदेशीयप्रशनात् । तद्यथा—“एषामादन्तत्वेन दिवादौ पाठेऽपीष्टसिद्धौ
भवादावैकारान्तत्वेन पाठो गणकृतमनित्यत्वमिति ज्ञापयति । तेन/अय्
धातोरात्मनेपदानित्यत्वे शपो लुकि च “खोलोप” इति यलोपे, √अय् धातौ परे
उपसर्गरेफो ल् इति वक्तव्यात् पराशब्दस्य रेफस्य लकारे “एककालः समुत्पन्नो यः
पलाति स जीवति” इति सिद्धम् । वेदेपूञ्जारणभेदार्थो भवादौ पाठ इति केचित् ।

√क्नस् (क्नस्) ४/५	ह्रणदीप्त्योः (प)	√नस् (णस्) १/ कौटिल्ये
जै×, श	क्षी-मै-सा-कात-शा ।	(आ) ।
	ह्रवरणे—च ।	क्रंशतिः प्रकाशयति कर्मा-
	ह्रतिदीप्त्योः—हे ।	निरु. २, २५; १२/८ ।
	ह्रतौ भासने च—वो ।	√क्नस् १०/११९ भासार्थः
काकृ-√क्नस्	ह्रणदीप्त्योः—काकृ ।	क्नस् ११/ भासने (प)
[कनुस्] ।	ह्रणम् = कौटिल्यम्-क्षी ।	वो । पक्षे भ्वा. दुर्गादा. ।

जनीजृषक्नसुरञ्जोऽमन्ताश्च १/८०३०-मित्
 श-जै-शा-हे× (काकृ-क्रस्)
 स्याल्लैपिकी वृत्तिः ।

यद्यपि नास्य प्रयोगोपलब्धिर्यथागवेष्टये साहित्ये तथाप्येष कमपि सुशृङ्खलं
 विकाससम्बन्धमुपन्यस्यत्येव । यथा—√नस् (णस्) १/६२० कौटिल्ये (आ)
 > आदौ ककारसंयोगे—√क्नस् ह्रणदीप्त्योः (प) > उपोत्तमे नुगमागमे सति—
 √क्नस् १/११९ भासार्थः (प) शा, वो > उपोत्तमे रेफे सति > क्रंश् प्रकाशयतिकर्मा
 (भासार्थः)—निरु. २, २५ । अनुनासिकरेफयोर्माधुर्यात् सन्निवेशः स्वाभाविकः ।
 पूर्वमनुनासिको रेफो वेति विचिकित्सितमिति निरुक्तोक्तः √क्रंश् धातुरपि क्नंसतेः
 प्राग् भवितुम् अर्हति ।

+√क्नू (क्नूव्) ९/८	शब्दे (उ)	√कु (कुङ्) १/ शब्दे (आ) ।
च×, श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	√कू (कूङ्) ६/ शब्दे (आ) ।
	कात-शा-हे-वो ।	√नू (नू) ६/ स्तवे (प) ।
		√नु १/५५११ शब्दे (आ) काकृ ।
		√कु + √नू = √क्नू शब्दे—
		इति वागीशः ।
		√क्वण् १/ शब्दे > (व-ण-
		विपर्यये)—
		√क्नव् (संप्रसारणे) > √क्नू ।
		√क्नूय् (क्नूयी) १/ शब्दे
		उन्दने च (आ) ।

छ—√गुञ्जाना (<क्नूना०)—[बुं. ख.]=अतोषे बालकादीनामस्फुटो
 ध्वनिः । अयमुत्तरधातोः क्रयादिभेदः कचिद् देशे व्यवहृतिपद्यां प्रपन्नः, सम्प्रति नाप-
 लभ्यमानः ।

✓कनूय् (कनूयी १/४८२ शब्दे उन्दने च (आ) क्षी ।

श ×

शब्दे उन्दे च—मै-सा ।

(काकृ-✓कूय् [कूयी])

शब्दे—च-काकृ-कात-शा ।

लैपिकी वुटिः । कनूयी इति स्यात् ।

जै—भ्रष्टोऽर्थः ।

पूर्ववत् ।

शब्दोन्दनयोः—हे ।

दुर्गन्ध आर्द्रत्वे शब्दे—वो ।

✓कनू ४/ (कर्मणि वा) उन्दने—ह्वि ।

क—कन्=कान्तौ । कने-, कनाइ-, कनॉइ-: ग्रीक्-क्सनो (फ्) ऑस्=घर्षणादिशब्दे । पु. गौथि. कनेअव्=निर्धनम् (:); गर्दनः । न. उ. ज. गेनौ; लेट्टिश—कनूडु तथा कनूस्तु, कनूत्, कनूस्तू=लालसायाम्, कण्डूतौ । द्-: कनूदेत्; पॉलिश्-वनोवक्=खण्डने, शकले-वा. पॉकर्नीः ।

ग—अभिकनूयमिवादन्ति—शत्रा. १४, १, १, १४ । कनोपयति (=स्नेहयति)—निरु. ७, १४, ५ । वल्लकनोपम्—शिशु. १०, ४९ ।

+✓कमर् (कमर) १/५५६ हूच्छेने (प) मै । ✓[ह्वर्] ह्वृ१/ कौटिल्ये (प) ।
क्षी-श × मै-सा-च-जै-काकृ-कात- मकरशब्दस्य विपर्ययेण कमर
शा-हे । >✓कमर् इति स्यात्-
कौटिल्ये—वो । इति वागीशः ।

क—कम्-एर्=कौटिल्ये । लैति. (तत्र कुतश्चन गृहीतः शब्दः,) कमरा=सारसनम्; कमर, कमर=तोरणः, वृत्तखण्डम् ।

ख—अवे. कमरा=मेखला, कटिसूत्रम्—जू. पॉकर्नीः ।

छ—मक्कार=कुटिलः, जिह्वाः ।

+✓कथ् (कथ) १/७९३ हिंसार्थः (प) मिन् । ✓कृत् (कृती) ६/ छेदने (प)
श × क्षी-मै-सा-कात-शा-हे । ✓कथ् (कथ) १०/ हिंसा-
हिंसायाम्—च-जै-काकृ । याम् (प) ।
ववे—वो । ✓कनथ् १/३४७ हिंसायाम्
अयं १०/१३ धातुना (प) जै, ६०७b काकृ ।
सम्बध्यते । ✓कलथ् (कलथ) १/ हिंसार्थः
(प) ।

ग—क्रथनाय—मभार. ८, ३३, ५८ = हिंसाय (नील.); क्रथनः = दानवविशेषः—
१, ६७, ५८। क्रथनगात्र०—सुश्रु. १, ५२, १५। क्रथकैशिकानाम्—रघु. ५, ३९. = विदर्भ-
देशानाम् (सं.) ।

+√क्रद् (क्रद) १/७६६ वैकल्ये (आ) इति <√कन्द (कदि) वैकल्ये
श-च-शा× नन्दी-क्षी । (आ) ।
क्षी-मै-सा-जै-कात-हे । √कल् (कल) १/ शब्द-
क्षीरस्वामिमतमुद्धृतं संख्यानयोः (आ) ।
पुरुषकारे (८१ पृ.) । √कद् (कद) १/ वैकल्ये
वैकल्ये—काकृ । (आ) इति नन्दी—क्षी ।
वैकल्यविकल- √कन्द (कदि) १/ वैकल्ये
त्वयोः—वो । (आ) ।
√कन्द..... रोदने—ह्वि । √कल् (कल) १/ वैकल्ये
विकलवः = कातरः—क्षी । (आ) इति नन्दी—क्षी ।
√कल् (कल) १/ वैकल्ये (आ) ।

अस्य विकासक्रमः √कद् > √कन्द > √क्रद् > √कन्द; कद् > √क्रद्
> √कल् > √कल् इति ।

ग—(अनु) चक्रे—ऋ. ८, ३, १०; शौ. २०, ९, ४ । अभि...अचिक्रदन्—कौ.
१, ५६२; जै. १, ५७, ७ ।

√कन्द (कदि) १/६८ आह्वाने रोदने च (प) । √कद् (कद) १/७६५
श× क्षी-मै-सा-कात । वैकल्ये (आ) ।
आह्वानरोदनयोः—जै-शा । √कद् (क्रद) १/७६६
आह्वाने—च । वैकल्ये (आ) ।
आह्वाने रोदने च— √कन्द (कदि) १/
काकृ । आह्वाने रोदने च (आ) ।
रोदनाह्वानयोः—हे । √कल् (कल) शब्द-
रोदने आह्वाने—वो । संख्यानयोः (आ) ।
√कल् (कल) १/ आह्वाने रोदने च
(आ) ।

क—कल्=आह्वाने, क्रन्दने-वा. पौकनीः । विस्तारः क् (ए) लम् (लैति. कला—आरे)-जू. पौकनीः ।

ग—तस्य वञ्जः क्रन्दति-ऋ. १,१००,१३ । क्रन्ददश्वो रुवद्गौः-ऋ. १,१७३,३ । क्रन्ददाध्ये शिवायै-ऋ. १०,९५,१३ । क्रन्देत्-शत्रा. ११,८,१,१ । क्रौञ्चो क्रन्दन्तीम्-वा. रा. १,२,१७ । त्राहीति चार्ताः क्रन्दन्ति-मा. पु. १५,६८=आह्वयन्ति ।

घ—क्रन्दति-मिलिन्दपञ्च २,१४८ ।

ङ—कंदइ-पि. २३१ ।

छ—√काँदना (<क्रन्दनम् । वंग.)=रोदने, चीत्कारे ।

√क्रन्द् (कदि) १/७६६ वैकलव्ये (आ) घटादिः श × क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे-वो ।
 √कद् (कद्) १/ वैकलव्ये (आ) ।
 √क्रन्द् (कदि) १/ वैकलव्ये 'वैकल्ये' इति चन्द्रः-क्षी । (आ) ।
 आह्वानरोदनयोः—जै ? √कद् (कद्) १/ वैकलव्ये (आ) ।
 आह्वाने रोदने च-काकृ ? √कल् (कल्) १/ वैकल-वैकल्यविकलत्वयोः—वो । व्ये (आ) ।
 √कलन्द् (कल्दि १/ वैकल-व्ये (आ) ।

विकलवः= कातरः-क्षी ।

ग—क्रन्दयते- (प्रेर.) क. २७,२; क्रन्दमानमत्यर्थम्-मभार. ३,२३८१; वा. रा. २,२४,४१; दक्षमानं क्रन्दमानं हतस्त्रीसुतगोधनम्-स्क. पु. ३,१३,२० ।

√कृप् (कृप) १/७६४ कृपायाम् (आ) घटादिः । श × क्षी-मै-काकृ-कात-शा-हे-वो ।
 कृपायां गतौ—मै-सा । √कृप् १/७७४ वत् ।
 (जै-√कृप् [कृपै]) कृपायाम्—जै ।
 √कृप्..... विलापे, शोके—ह्वि ।

क—क्रेप्, कृप्=शरीरम्, आकृतिः ।

ख—अवे. कूरप्सु, केह्रपो (षष्ठी)=आकृतिः, घटनम्, म. पसि. कर्प = कलेवरम्, सामग्री । वा. पौकनीः ।

ग—अकृपिष्ट-ऋ. ७,२०,९ । अस्माद् धातोः √कृप् १/७७४ धातोर्भेदः सम्प्रसारणमात्रकः । वस्तुतो द्वावेव धातू अभिन्नौ ज्ञानीयौ ।

✓क्रम् (क्रम्) १/४६९
श

पादविक्षेपे (प) ।
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।

पादविहरणे—च ।
गतौ—वो ।

✓कम्ब् १/ गतौ (प) वो ।
✓कर्ब् (कर्ब्) १/ गतौ
(प) ।

✓गम् (गम्) १/ गतौ
(प) ।

✓घम्ब् १/ गतौ (प) वो ।

✓क्रिम् १/२२२b पादविक्षेपे
(प) काकृ ।

ग—आ—अक्रमीत्—ऋ. ९, ६४, २९; मा. ३, ६; का. ३, १, ६; तै. १, ५, ३, १ । क्रामति-षत्रा. १, ७; क्रमते-शत्रा. १, ६, ३, ३३; तैत्रा. १, ३, ५, ४; क्रमयति-शत्रा. ११, ७, २, १ ।

घ—क्रमति-सुत्तनिपात १७६ ।

ङ—✓कम् (सक) = (१) चलने, (२) उलङ्घने, (३) प्रसरणे, (४) सत्तायाम्-विसे. २४६ ।

ड—✓कम् (सक) = (१) साङ्गत्ये, (२) आधिक्ये । कमङ्-पिंड. २३१; पघ. ६१ ।

✓क्री (डुक्रीञ्) ९/१
श

द्रव्यविनिमये (उ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
द्रव्यपर्यये—वो ।

✓कृ (डुकृञ्) ८/ करणे
(उ) ।

क—कुरेइ=क्रये । पु. रसन्-क्रिनुति, क्रेनुति=क्रये; पु. इरि. कुरिम्-जू. पौकनीः ।

ग—क्रीणाति-ऋ. ४, २४, १०; तै. १, ८, १८, १; मै. २, ४, २; काठ. १२, ११ ।

घ—केतुम् (<क्रेतुम्)—जातक ३, २८२ ।

ङ—✓क्रीण (सक) = द्रव्यविनिमये । भवि-क्रीणिस्सं-पि. ५११ ।

ड—✓किण (सक) = द्रव्यविनिमये । वकृ-किणंत-सुपा. ३६६ ।

छ—✓क्रीनना † (सक) = द्रव्यविनिमये ।

✓क्रीड् (क्रीड्) १/३४६
श

विहारे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
खेले—वो ।

✓किल् (किल्) ६/ श्वैत्य-
क्रीडनयोः (प) ।

✓क्री (डुक्रीञ्) ९/ द्रव्य-
विनिमये (उ) ।

✓केल् (केल्) १/ चलने
(प)।

✓क्वेल् १/७२१ चलने (प)
जै, ४४६ हे।

✓क्ष्वेल् (क्ष्वेल्) १/ चलने
(प)

✓कैल् १/२४७ f गतौ (प)
काकृ।

✓खेल् (खेल्) १/ चलने
(प)।

क—कूर्=शिखरम्। लैति। क्रीनिस्=केशः, तन्तुः, सूत्रम्; क्रिस्त्=कङ्कतिका, पर्वतप्रुष्टम्। संस्कृ. (क्रिज्-द्)-वा. पौकनीः।

ग—क्रीडति-ऋ. ९, ६६, २९; क्रीळन्ति क्रीळा विदधेपु धृष्वयः-ऋ. १, १६६, २। क्रीडते-योशि. १, ४३; कृ. १८; सार. २४६: ९; शि. ४, २७।

घ—क्रीळति-विनय ४, ११२।

ङ—✓कील् (अक)=क्रीडायाम्। कील्ड-प्राप्र।

ड—✓किड् (अक)=क्रीडायाम्। वकृ-किडुंत-पि. ३९७।

✓कु (कुङ्) १/९३८ गतौ (आ) कचिन्-सा। <✓क्लु (क्लुङ्) गतौ
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात् सा।
(आ)।

शा-हे-वो ×

रक्षतायाम्—हि।

✓कु (कुङ्) १/ गति-
शोषणयोः (आ)।

द्रष्ट. ✓कु (कुङ्)
१/९३७।

ग—कवणस्य-ऋ. ५, ४४, ९; कविष्णुः-ऋ. १०, ८७, ५; कव्यम्-मै. ३, १०, १; क्षीरस्वाम्यपि ✓कु (कुङ्) गतौ (आ)-धातोः कव्यं साधयति-अ. को. २, ६, ६३ परन्तु स क्षीरतरङ्गिण्यां धातुमेनं न सस्मार। स्यात् पाठभ्रंशः

+✓कुञ्च (कुञ्च) १/१८२ गतौ (प)।
श-शा ×

✓कु (कुङ्) १/ गतौ
(आ)।

कौटिल्याल्पीभावयोः—
मै-सा-जै-काकृ-कात्।
गत्यां वक्रणे तौच्छये—
वो।

✓कुञ्च (कुञ्च) १/ गति-
कौटिल्याल्पीभावयोः
(प)।

क—(स) कौइ-क्-: लैति. कुक्स्=ईशोर्वधस्य काष्ठफलकविशेषः (कौस)-जू. पौकनीः ।

ग—कुञ्च-वा. सं. २५, ६; कुङ् (ञ्) [कुञ्चति=वक्रं यथा स्यात् तथा गच्छति । ऋत्विक् ० ३/२/५९ इति साधुः]-यजुर्वे. १६ (१९), ७३ (वा. सं.) ।

छ—खोंच (< कुञ्चिः) = प्रसृति- (= अर्धाञ्जलि)-मितः पदार्थः, प्रसृतिर्वा । इयं प्रसृतिर्निकुञ्जेन पाणिना सम्पद्यत इति धातोः कौटिल्यात्सीभावौ चरितार्थौ ।

√ कुध् (कुध) ४/७६ कोपे (प) । √ कृ (कुङ्) १/ गतौ
जै ×, श क्षी-मै-सा-च-शा-हे-वो । (आ) सा ।
रोपे—काकृ-कात ।

ग—अचुकुधत्-ऋ. ५, ३४, ७; कुध्यति-शौ. ४, ३६, १०; शत्रा. ३, २, २, २४ ।
कुध्यस्व—खिसा. २९, २७ ।

घ—कुञ्चति-अंगुत्तर. १, २८३ ।

छ—√ कुदना=ईषत्कोपे, ईर्ष्यायाम् ।

√ कुश (कुश) १/८४१ आह्वाने रोदने च (प) । √ कु (कुङ्) ६/१२०
श क्षी-मै-सा । शब्दे (आ) ।
आह्वाने—च-काकृ-√ कृ (कुङ्) १/ गतौ
कात । (आ) ।
रोदनाह्वानयोः—जै । √ कुञ्च (कुञ्च) १/ गतौ
आह्वानरोदनयोः— (प) ।
शा-हे । √ कुध् (कुध) ४/ कोपे
रोदे हूतौ—वो । (प) ।
कोशतिः शब्दकर्मा-निरु.
२, २५ ।

क—(स) क् (ओं) रौक्ः

ख—क्स्त्रओसइति=आह्वाने, कन्दने-जू. पौकनीः ।

ग—इन्द्रं क्रोशन्तः-ऋ. १०, ९५, ४ । क्रोशति-जै. १६५ । क्रोशतु-शौ. ११, ११, ७ । क्रोशन्ती-वा. रा. १, ५४, ७ ।

छ—√ क्रोसना (< क्रोशनम्) = शापे, दुर्वचने ।

छ—√खुंसना-बुं. ख.—=क्रोये ।

√कूड् (कूड) १०/

अ

पा

णि

नी

यः

घनत्वे ? (प) ।

व्योथ-रॉथ-ह्नि ।

√कूड् (कूड) ६/ घनत्वे
(प) ।

√कूड् (कूड) ६/ घसने,
(प) काकृ ।

√कूड् (कूड) ६/ धान्ये
भक्षे च (प) वो ।

क—क्रॉइ=क्रॉइए=घनम्, स्थूलम् ।

ख—अवे. कस्रुज्द्र, कस्रुज्द्र=क्रूरम्, कठोरम्, घनम्-वा. पॉकनीः ।

ग—कूडयति, अकूडयत्—काठ. ६, ३; क. ४, २ । कूडयेत्—काठ. ६, ७;

क. ४, ६ ।

√कलथ् (कलथ) १/७९४ हिंसार्थः (प) मित्

√क्रथ् (क्रथ) १/ हिंसार्थः
(प) ।

श ×

क्षी-मै-सा-कात-शा-हे । √श्रथ् (श्रथ) १/ हिंसार्थः
हिंसायाम्—च-जै-काकृ । (प) मित् ।

वये—वो ।

परिवर्तने ?—ह्नि ।

ग—कलथन्—मा. ३९, ५ [सपा. कलथत् <> क्वथत् इति पाभे.] ।

कलथन्—वा. सं. ३९, ५ (कलथनं मध्ये घृतस्यावर्तनम्) ।

+√कलद् (कलद) १/७६७ वैकलव्ये (आ) इति

<√कलन्द् (कलदि)
वैकलव्ये (आ) ।

नन्दी—क्षी

क्षी-मै-सा-जै-कात-हे ।

वैकल्ये—इति चन्द्रः—

क्षी ।

क्षी-सा-काकृ ।

च ? शा ?

वैकल्यविकलत्वयोः—

वो ।

√कद् १/७६६ धातुर्वीक्ष-
णीयः; तेनैव च सम्बन्धो
योजनीयः ।

ग—अवस्थस्य कलदीवतः—अ. वे. ७, ९०, ३ ।

✓ कलन्द् (कलदि) १/६९ आह्वाने रोदने च (प) ✓ क्रन्द् १/७६६ बत् ।
श × क्षी-मै-सा-कात् । ✓ क्रन्द् १/६८ वत् ।

आह्वानरोदनयोः—

जै-शा ।

रोदनाह्वानयोः—हे ।

रोदने आह्वाने—वो ।

क—✓ क्रन्द् १/६८ प्रेक्षणीयः ।

ग—(अप्सरसः) याः कलन्दास्तमिपीचयोऽक्षकामाः—अ. वे. २, २, ५ ।

✓ कलन्द् (कलदि) १/७६७ वैकल्ये (आ)

मै-श-जै-कात् ×

क्षी-सा-च-शा हे ।

वैकल्ये इति चन्द्रः—

✓ क्रन्द् १/७६६ बत् ।

क्षी । क्षी-सा-काक् ।

वैकल्यविकलत्वयोः—

वो ।

विकलवः = कातरः—क्षी ।

ग—कलन्दते—अशि. ४, १०; बटु. ३१६ : ४ ।

✓ कलम् (कलमु) ४/९४ ग्लानौ (प)

✓ क्रम् (क्रमु) १/ पादवि-
क्षेपे (प) ।

श

क्षी-मै-सा-च-काक्-कात्-
हे-वो ।

✓ ग्लै १/ हर्षक्षये (प) ।

ग्लाने—जै-शा ।

✓ श्रम् (श्रमु) ४/ तपसि
खेदे च (प) ।

क—कल्म्—, कल्मे=शिथिलम्, ग्लानम्—जू. पौर्कनीः । पु. ब्रेटो.
कल्न्व=व्याकुलम्, अस्वस्थम्; लैति. कल्मेन्स्=मृदु । पु. इरि. कल्म्—कुष्ठिन्—
वा. पौर्कनीः ।

ग—आकलान्तम्—पै. ११, २, ७ । कलामयति—अशि. ४, १०; बटु. ३१६ : ४ ।
कलान्ता—वा. रा. २, ४२, १९=पीडिता (तिल.) ।

घ—किलमति—विनय. २, १५; किलमेति (ना. धा. किलम् इत्यस्य)—
जातक १, ११५ ।

ङ—✓ किलम्म (अक) = ग्लानौ । किलम्मइ—कण्ठ्यः ।

- ✓ किलद् (किलद्) ४/१२९ आर्द्रभावे (प)
काकृ-कात ×, श क्षी-च-जै-शा-हे ।
आर्द्रभावे—मै-सा ।
क्लेदे—वो ।
- ✓ किलन्द् ४/७३ आर्द्रभावे
(प) काकृ ।
✓ किलल् ६/ शैत्यक्रीडनयोः
(प) काकृ ।
✓ सिवद् (ष्विदा) ४/
गात्रप्रक्षरणे (प)
✓ सिवद् (ष्विदा) १/
स्नेहमोहनयोः (प) ।

क—क्लॉन् = आर्द्रत्वे । लिथु. क्लनेस् = पल्वलम्, पङ्कः, पु. आइस्. पु. गाथि.

हन्द् = मूत्रम् । लिथु.—स्क्रिस्तु, स्क्रिलन्दौ, स्क्रिलस्ति = आपूरे—वा. पॉर्कीः ।

ग—किलयते—१ आ. १। तेन किलयति हि व्रगः—सुश्रु. २, २३, १२ । किलन्नः,—
जम्-पै. १६, १२४, ४ ।

- + ✓ किलन्द् (किलदि) १/१५ परिदेवने (आ) ✓ क्रन्द् (क्रदि) १/ आह्वाने
रोदने च (प) ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- ✓ कलन्द् (कलदि) १/ आह्वाने
कात-शा-हे । रोदने च (प) ।
रुदि—वो ✓ कलन्द् (कलदि) १/
वैक्लव्ये (आ) ।
✓ किलन्द् ४/७३ आर्द्रभावे
(प) काकृ ।

✓ क्रन्द् १/७६६; ✓ कलन्द् १/६९ इत्याभ्यां जातो विकासः स्यादस्य ।

- + ✓ किलन्द् (किलन्दि) १/७० परिदेवने (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
रुदि—वो ।

परस्मैपदार्थं पृथक् संख्यातः स्यात् । तच्चोभयपदित्वादेव सिद्धम् ।

√किल्श् (किल्श) ४/५०	उपतापे (आ)	√कल् (कल) १/ शब्दसंख्या- नयोः (आ) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । उपतपे—वा ।	√किल्द् (किल्दृ) ४ आर्द्रभावे (प) । √किल्न्द् (किल्दि) १/ परि- देवने (आ) । √किल्श् (किल्श) ९/ विधा- धने (प) ।

क—क्लाङ्क्=पीडने, निष्पीडने । लिथु. किल्मे = क्लेशः । च. रलॉ. क्लेस्न्
=संश्लिषा, उपरितनदंष्ट्रास्थि, क्लेस्ति॒ति । ceeh. (चोहे.)-स्-क्लेस्नॉउति =
दाढ्येन ग्रहणे, पीडने, निष्पीडने-वा. पॉकर्नोः ।

ग—क्लिश्यते-यो. २,२५; तव हेतोर्वयं बाले परिक्लिश्यामहे-वा. रा.
५,२५,३२ । क्लिशसे प्राकृतो यथा-वा. रा. ४,१६,२५ । त्रयः परार्थं क्लिशयन्ति-
मनु. ८,१६९ ।

घ—क्लिस्सति-थेरगाथा १,९५४ ।

ङ—√किलिस (अक)=खेदे, श्रान्तौ । वक्त्र-किलिसंत-पउम. २१,३८ ।

झ—√कीस (अक)=खेदे, श्रान्तौ । कीसंति-उत्त. १९,१५; वै. ३३ ।

ञ—√केसेद्' = अवरोधे, विघ्ने ।

√किल्श् (किल्श) ९/५०	विवाधने (प)	√किल्श् (किल्श) ४/उपतापे (आ) ।
श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । वाधने—च । विवाधे—वो ।	पूर्ववत् ।

क—पूर्ववत् ।

ग—सुहृदं क्लिशनाति-मभार. २,२३,५१ । क्लिशनाति-सुश्रु. १,१८१,२०;
कुमारसं. २,४० । क्लिशनाति लब्धपरिपालनवृत्तिरेव-शाकु. १०३ ।

ज—√केसेद्' = अवरोधे, विघ्ने ।

+√क्लीव् (क्लीवृ) १/३७८ अधाष्टर्थे (आ) √क्लीव् १/ अधाष्टर्थे (आ)
क्षी-मै-सा-काकृ । वो ।
आधाष्टर्थे—च-कात-
शा-हे ।
वान्तवन् (=अधाष्टर्थे)
—वो ।

जै—√क्लीव् (क्लीवृङ्).... अधाष्टर्थे [च]—जै ।

क—कल्-, कला=खण्डने, घटने, भङ्गे । ओष्ण्यविस्तारः—लिथु, क्लृम्बस्=पङ्क्तु, निर्बलम्-वा. पौकनीः ।

ग—क्लीवक्लीवं त्वाकरं वध्ने-अ. वे. ६,१३८,३; वा. सं. ३०,५ । क्लीबः—मा. ३०,२२; का. ३४,४,४; तै. २,३,३,४; मै. २,४,२; काठ. १२,११ । चिक्लीवते-मभाष्य. ३,१,११. २१; महाभाष्यप्रयोगे गायं वकारान्तोऽपीति वोपजैनेन्द्रमतं पुष्पाति ।

(छ-√किल्पना-(<क्लीवनम्) > √कल्पना = दुःखे, विलापे ।

+√क्लृ (क्लृङ्) १/९६६ गतौ (आ) इत्येके-मै <√प्लु (प्लुङ्) गतौ
(आ) ।
√क्लृ (क्लृङ्) १/९३९
गतौ (आ) इति ।
क्वचित् पठ्यते-सा ।

क्लवः, क्लव इति ववयोरभेदाद् द्रष्टव्यम्-सा ९३९ ।

{ क—क्लोइ तथा क्लाउ=ग्रहणम्, कौटिल्यम्-वा. पौकनीः ।
क—प्लु(ए)उ, प्लेउ-टिओ=क्लोमन् । लैति. पुस्मो=क्लोमन्-
वा. पौकनीः ।

ग—क्लवितम्-इव—संज्ञा. १ । क्लोशम् अनुष्वणि-ऋ. ६,४६,१२. [क्लृ
(=क्लृ) श् (आह्वाने)] विकलवः = कातरः । विकलवन्ते दिवि ग्रहाः—श्रीभोजः..... ।
विकलवं दूतमासाद्य-वा. रा. ५,२,३९ । वैक्लव्यम्-वा. रा. ५,२,४१ । क्लोमहृदयम्-
शत्रा. ४,५,४,६; कात्या.श्री. ६,७,११ ।

+√क्लेव् (क्लेवृ १/५०१ सेचने (आ) इत्यपि— <√ग्लेव् (ग्लेवृ) सेचने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात- सा ।
शा-हे-वो ×
(आ) सा ।
√केव् (केवृ) १/
सेवने (आ)—क्षी ।

√खेव् (खेवृ) १/
सेवने (आ)-क्षी ।

√किल्द् (किल्दू) ४/
आर्दीभावे (प) ।

नेहैकमताः सर्वे वैयाकरणाः । सायणोऽपि पाठान्तरमेवोद्धरति न तु स्वकीयं मतम् । एवं सत्यप्ययं धातुः कमपि सम्बन्धं दर्शयति-√केव् > (ककारोत्तरलकार-प्रवेशे) > √क्लेव् > √ग्लेव् । अत्र दण्डक-गत-धातून् केचन क्षीरादयः सेवनार्थकान् वदन्ति केचिच्च मैत्रेयादयः सेवनार्थकान् । √क्लेव् धातुः √किल्द् ४/ आर्दीभावे (प) इति धातुना महत् सादृश्यं धत्ते । एतन्निष्पन्नक्लेदशब्दस्य दकारावकाशे रुद्धे सति 'क्लेव' इति जायते । अस्तीहैव किमपि साङ्कर्यम् ।

+√क्लेश् (क्लेश) १/६०२ च व्यक्तायां वाचि (आ) √भिक्ष् (भिक्ष) १/
श × क्षी-मै-जै-शा । क्लेशे च व्यक्तायां वाचि

सभ्याः पृथक् पेटुः-क्षी । (आ) ।

भाषणे-क्षी । √किल्श् (किल्श) ४/
अव्यक्तायां वाचि-सा । उपतापे (आ) ।

'बाधने' इति दौर्ग- √किल्श् (किल्श्) ९/
सूत्रम्-क्षी । विबाधने (प) ।

क्षी-सा-च-काकृ-कात ।

विबाधने व्यक्तायां वाचि

च-हे ।

वदे उपतपे-वो ।

तत्तद्देशप्रसिद्धार्थानां पृथङ् निर्देशः-क्षी ।

ग-[क्लेशते न वृथा वाक्यम्-हला. ९३] व्यक्तवचने निर्देशः । वस्तुतोऽत्र निर्णयः दुष्करः । "तद्देशप्रसिद्धार्थानां पृथङ् निर्देशः" इति क्षीरस्वाम्युक्ति-निकामं भाति ।

√क्वण् (क्वण) १/४४२ शब्दार्थः (प)
श × क्षी-मै सा-च ।

शब्दे-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।

√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

√कुण् (कुण) ६/ शब्दोप-
करणयोः (प) ।

शब्दे—हि. ।

√खुण् १/२०७J शब्दे (प)

काकृ ।

√गुण् १/२०७m शब्दे (प)

काकृ ।

ग—क्वणति—सौ. २, १० । क्वाणनम्—छाग. २५:१२; कुणारुमिति—निरु. २, २, ५
(√क्वण् शब्दार्थः—कुणारुः—दुर्गाचार्यः) ।

ङ—√कण (सक) = शब्दे । वकृ—वज्रा. ६६ ।

√क्वथ् (क्वथे) १/८३० निष्पाके (प)

श ×

क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे ।

निष्पचने—जै-वो ।

पाके—काकृ ।

क—कु अन् (ह्) = फेनोत्पादने, क्वथने । पु. बुल्गा. (स्) क्यस्नोति—
क्यस्मेति = अम्लीभावे । लैति. कुअतियो = उत्तेजने, चालने—जू. पॉर्कनीः ।

ग—क्वथन्—तैआ. ५, ११, ४ । यवागूं क्वथिताम्—मनु. ६, २०; सुश्रु.
२, ४१८, ५ ।

घ—कठति = क्वथने—विनय. १, २०५ ।

घ—√कुथ् (कुथ) = क्वथने—जातक ६, १०५ (कुथन्तो) ।

ङ—कढ (सक) = कथने । वकृ—कढमाण—पि. २२१ ।

छ—√काढना—पाके ।

+√क्षज् (क्षज) १/७६२ गतिदानयोः (आ) इति <√क्षञ् (क्षजि) गति-
कौशिकः—क्षी दानयोः (आ) ।

मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा ।

शा-हे ।

दागत्योः—वो ।

√क्षज् १०/२८ क्षान्तौ (प)

कात ।

वैदिकेन हिंसाविभाजनदानार्थकेन√क्षद् (आ)-धातुनाऽस्य सम्बन्धः
साध्यताम् ।

+√क्षञ् (क्षजि) १/७६२ गतिदानयोः (आ) मित् >√क्षज् (क्षज) गतिदानयोः
(आ) इति कौशिकः—

श ×

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

गतौ—च ।

क्षी ।

√जङ् १/१००१ गतिदा-
नयोः (आ) हे;

दाने गतौ च—काकृ-

गत्यां दाने च (आ) वा ।

कात ।

✓खङ्ग १/३८ प गतौ

दागत्योः—वो ।

(प) काकृ ।

(✓स्वङ्ग इत्युचितम् । भातीयं
लैपिकी त्रुटिः । कातन्त्रेऽ-
पि ✓स्वङ्ग पठ्यते) ।

✓क्षञ् (क्षजि) १०/ ८४
कृच्छ्रजीवने (प) ।

✓क्षञ् > ✓क्षञ् (वर्णविपर्ययः) > ✓जङ्ग—हे १/१००१; वो; इत्यस्य
लभ्यते विकासो न तु प्रयोगः । पुनरयं चुरादौ कृच्छ्रजीवनार्थको जातः ।

✓क्षण् (क्षणु) ८/३

श

हिंसायाम् (उ)

> ✓क्षिण् (क्षिणु) हिंसा-

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।याम् (उ) इति च
दुर्गः—क्षी ।

वधे—वो ।

✓क्षण् १/२०७६६ शब्दे

✓क्षण् (क्षनु).....

क्षी-मै-च-जै-काकृ-श

कात-शा ×

हिंसायाम् (उ) इति

धातुपारायणे—मै ।

मै-सा-हे ।

वधे—वो ।

(प) काकृ ।

✓क्षि ५/ हिंसायाम् (प) ।

✓क्षि (क्षिप्) ५/ हिंसायाम्
(प) ।

क—क्षन् = क्षतौ, हिंसायाम् ।

ख—अक्स् सुत = अक्षतम्—वा. पौकर्णीः ।

ग—क्षणुते-शत्रा. ४, ४, ३, १३ । क्षण्वीत—तैत्रा. ३, २, १०, १ ।

ङ—✓छण (सक) = हिंसायाम् । छणे—आचा ।

ङ—✓छण (सक) = छेदने । छणह—सूअ. २, १, १७ ।

अ ✓क्षद् (क्षद)

पा

णि

नी

यः

संवृतौ (आ) सौ ।

धा.—वो ।

हिंसायां विभाजने

दाने च—वै. प. को. ।

विभाजने—हि. ।

✓खद् (खद) १/ स्थैर्ये

हिंसायां च (प) ।

✓क्षज् (क्षज) १/ गतिदा-

नयोः (आ) ।

ग—हातेव क्षदसे प्रियम्—ऋ. १, २५, १७; क्षदामहे—शौ. (अ. वे.) १०, ६, ५; पै. १६, ४२, ५।

√क्षम् (क्षमूष्) १/४३५	सहने (आ)	√शम् (शम्) ४/उपशमे (प)।
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । मर्षे—वो ।	√क्षम् (क्षमूष्) ४/ सहने (प)। क्+√शम् ४=√क्षम्- इति वागीशः ।

क—घुएम्-, घुओम्-, घम्=क्षमा (पृथिवी)—वा. पौकनीः ।

ग—अभिक्षमध्वम्—ऋ. २, २८, ३। क्षमन्ते—गोत्रा. २, ५, ९। क्षमते—मनु.
८, ३१३। क्षमस्व—वा. रा. ४, २६, २५। क्षमते—मभार. ३, १०३५। क्षमेत्—शि.
५, ३९।

ङ—√खम (सक)=क्षमायाम्, (२) सहने। खमइ—उवर. ८३, महा. ।

ङ—√खाम (सक)=क्षमायाचने। खामेइ—भग. ।

ज—खमा=क्षमायाम् ।

√क्षम् (क्षमूष्) ४/९३	सहने (प)	
मै-श-जै-शा-हे-वो ×	क्षी-सा-च-काकृ-कात ।	पूर्ववत् ।
√क्षम् (क्षम्).....	सहने (प) इति	
श-च-काकृ-कात ×	सभ्याः—क्षी ।	
	क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।	
	मर्षे—वो ।	

ग—क्षम्यताम् (कर्मणि ?)—सार. २९२ : २१।

छ—√क्षमना * }
छ—√क्षमना † } =क्षमायाम् ।

√क्षर् (क्षर) १/८३५	सञ्चलने (प)	क्+√शल (शल) १/ चलनसंव-
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- शा-हे-वो ।	रणयोः (आ)=√क्षल् ।
	चलने सञ्चलने च—कात ।	√क्षल् (क्षल) १/ सञ्चये, च=सञ्चलने (प) ।

✓शल (शल) १/ आशु-
गमने (प) ।

✓शल (शल) १/गतौ (प) ।

क—गुहर्=प्रवाहे, सञ्चलने ।

ख—य्जुरइति=क्षरति ।

ग—क्षरन्ति-ऋ. १, ७२, १०; क्षरति-ऐआ. २, २, २; तैत्रा. २, ४, ६, १२; क्षरते-
अना २५ । क्षरते-मभार. ३, २७, २५=प्रकाशयति (नील.) ।

ङ—✓खर (अक)=इच्योतने, (२) नाशे । खरइ-विसे. ४५५ ।

ड—✓खिर (अक)=इच्योतने । वक्र-खिरंत-पउम. १० ।

ढ—✓झर (अक)=इच्योतने । वक्र-झरंत-कुमा., सुर. ३, १० ।

छ—✓छरना (<क्षरणम्)=इच्योतने ।

छ—✓झरना *† (<क्षरणम्)=इच्योतने, जलधारादिपाते ।

छ—✓झड़ना (<क्षरणम्)=इच्योतने, बिन्दादिरूपेण पाते ।

+✓शल (शल) १/८३६ सञ्चये, च=संचलने (प) ✓क्षर् (क्षर) सञ्चलने (प) ।

मै-श-च-जै-काक- क्षी ।

पूर्ववत् ।

कात-शा-हे× सञ्चलने—सा ।

✓खल् (खल) १/ सञ्चये,

✓क्षर् इत्यत्र सायण

च=चलने (प) ।

आह—अत्र✓शल सञ्चलने ✓खल् (खल) १/ चलने
इति कचित् पठ्यते चाले (प) ।

चये—वो ।

✓खल् १/२४८ b चलने
(प) काक ।

छ—✓छलकना (<क्षलनम्)=सञ्चलने, पात्रात् सोच्छालं (जलादेः)
बहिष्पतने ।

छ—✓झलना (<क्षलनम्)=सञ्चलने, व्यजनादिचालने ।

✓क्षि १/२३३

श-जै-शा×

क्षये ऐश्वर्ये च (प)

✓क्षि ५/ हिंसायाम् (प) ।

(यु. मी. सं. 'क्षये' इत्येव) । ✓क्षि (क्षिप्) ९/ हिंसा-
क्षी-हे ।

याम् (प) ।

क्षयैश्वर्ययोः—वो ।

✓क्षि १/ ऐश्वर्ये (प)

क्षये—मै-सा-च-कात-शा-हे । इत्येके-क्षी ।

(काक-✓क्षी)

(मै-सा)-काक ।

✓क्षै १/ क्षये (प) ।

✓सै १/ क्षये (प) ।

✓जै १/ क्षये (प) ।

क—क्षे (इ)-, क्षू (इ)=प्राप्तौ, अर्जने, जये ।

ख—अवे. कस्सुयति=क्षयति-जू. पौकनीः । कस्सुयेइति=क्षयति (शक्तौ)-वा. पौकनीः ।

ग—त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वम्-ऋ. ४,५,११; यो विश्वस्य क्षयति-ऋ. ५,४२,११ । तेजश्च शोकः क्षयति-वा. रा. ४,६,१४ ।

ङ—√खि (अक)=क्षये । कर्म-खिज्जइ-स. ६८४ ।

झ—√झिज्ज (अक)=क्षये । कवकृ-झिज्जंत, झिज्जमाण (<क्षीयमाण)-से. ५, ५८; उप. ७२८ टी. ।

छ—√छीजना (<क्षीय [माणः])=क्षये, नैयून्ये ।

√क्षि १/९३३ ऐश्वर्ये (प) इत्येके-क्षी । पूर्ववत् ।

मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे-वो ।

कात-शा ×

क—,ख—पूर्ववत् ।

ग—क्षयति-ऋ. १,३२,१५; मै. ४,१४,१३; शौ. ५,२,८ । ०क्षयात्-मभार. १२, ३, ३०३, २ = ०सामर्थ्यात् (नील.) ।

‘क्षयैश्वर्ययोः’ इति पूर्वधातुनैव ‘ऐश्वर्यार्थस्य’ गतार्थत्वात् पृथक् संख्यातिर्न समीचीना ।

√क्षि ५/२९ हिंसायाम् (प)

श-जै-काकृ-कात-शा × क्षी-मै-सा-हे-वो ।
च ?

√क्षिण् (क्षिणु) ८/ हिंसा-
याम् (उ) इति दुर्गः—
क्षी ।

√क्षि (क्षिष्) ९/ हिंसा-
याम् (प) ।

क—कुहसेइ=दौर्बल्ये, नाशे-वा. पौकनीः ।

ग—सिही हैनं भूत्वा क्षिणोति—शत्रा. ३,५,१,२५ । क्षिणोमि-तैआ. २,५३ ।
अक्षिण्वन् योगतस्तनुम्-मनु. २,१०० ।

√क्षि ६/१२६

श

निवासगत्योः (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-शा-हे । पूर्ववत् ।

निवासे—च ।

वासगत्योः—वो ।

क्षियति-निघण्टौ

२/१४ गतिकर्मा ।

क—कुसेइ = निवासने, स्थापने ।

ख—अवे. सुएइति = क्षितिः, सोइश्च = क्षेत्रम् ।

ग—क्षियन्ति सुक्षितिम्—ऋ. ७, ७४, ६ । क्षेति—ऋ. १, ८३, ३; कौ. २, ५४८ ।
क्षियते—काठ. १९, ३ । क्षयम्—मभार. ८१, १, २, २ = गृहम्—(नील.) ।

✓क्षि (क्षिप्) ९/३५ हिंसायाम् (प)

मै-सा-जै-काकृ × क्षी-कात-शा-हे-वो ।

पूर्ववत् ।

च ?

क—✓क्षि ५/२९ वन् ।

ग—क्षिणाति—ऋ. १०, २७, १३ । क्षिणन्ति शत्रून्—ऋ. ६, ७५, ७ । क्षिणामि—
अ. वे. ३, १९, ३ ।

+✓क्षिण् (क्षिणु) ८/३ हिंसायाम् (उ) इति

श-च-शा ×

दुर्गः—क्षी ।

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-हे ।

वधे—वो ।

पूर्ववत् ।

✓क्षिण् (क्षिणु) ८/४ हिंसायाम्—मै ।

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-

शा ×

क—पूर्ववत् ।

ग—क्षिणुयात्—काम्रा. २, २, ४, ५; आक्षिणकेभ्यः—मै. २, ९, ९ ।

‘आक्षिणकेभ्यः’ इत्यत्र नूनं ✓क्षिण् धातुरवधेयः । तिङन्तरूपाणि त्वस्य
✓क्षि ५/२९ वदेव भवन्ति—इति केचनेसं तानादिकं नाङ्गीकुर्वन्ति । यदाह नागेश-
भट्टो बृहच्छब्देन्दुशेखरे—“क्षिणु इत्यादि प्रयोगास्तु “बहुलमेतन्निर्दर्शनम्” इति
✓क्षि धातुं स्वादावप्यङ्गीकृत्य समाधेयाः—इत्यन्ये”—पृ. सं. १७९२ । एवं सत्यप्येष
‘आक्षिणकेभ्यः’ इत्यादिसिद्धयर्थं तनादौ स्वीकरणीयो भवत्येव ।

+✓क्षिप् (क्षिप) ४/१३ प्रेरणे (प) ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

नुदि—वो ।

✓क्षि ६/ निवासगत्योः

(प) ।

✓क्षिप् (क्षिप) ६/ प्रेरणे

(उ) ।

✓क्षिब् (क्षिबु) ४/ निर-
सने (प) ।

✓क्षिप् १०/२६० प्रेरणे (प)
काकृ । २४१' कात ।

ग—क्षिप्येत्—छान्दो. ८, ६, ५ [इति निसा.]; वासुकेरथ नागस्य सहसा
क्षिप्यतः सुरैः—मभार. १, ११२६ ।

क्षीरस्वामी ✓क्षिप् धातोर्देवादिकं पाठं नवीनं मन्यते । तेन प्रमाणं नोक्तम् ।
सुधाकरस्तु धातोरेतस्य देवादिकं पाठमयुक्तं घोषयति पारायणिकानां मतेन—
“पारायणिकैः क्षिपेरिह पाठोऽयुक्त इति सुधाकरेण भूसूत्रे प्रतिपादितम्”—धा. वृ. पृ.
२८४ । (४/१४) तेनाप्यस्यासाङ्ग्यहेतुकं प्रमाणं नोद्धृतम् । मन्ये साहित्ये द्वित्रा
एवोपलभ्यन्ते प्रयोगाः, इति तेषामनुपलम्भादुपन्यस्तमिदं स्यात् ।

छ—✓छीपना = कण्टकनद्वयस्य मत्स्यस्य वडिशेन बहिः क्षेपणे ।

✓क्षिप् (क्षिप) ६/५

प्रेरणे (उ) ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ पूर्ववत् ।

(प), कात-शा-हे ।

नुदि—वो ।

✓क्षिप् ९/२९० प्रेरणे (उ)
काकृ ।

क—क्सेइप्-, क्सेइब् = प्रक्षेपणे । रसन्-सिबति = क्षिपति—जू. पौकर्णीः ।

ग—अव क्षिपन्-ऋ. १०, ६८, ४; शौ. २०, १६, ४ । अभिक्षिपन्-ऋ. ५,
८३, ३ । क्षिपसि—शौ. ९, १, १० ।

ङ—✓खिव (सक) = १-क्षेपणे, २-प्रेरणे, ३-पातने, वेशने । खिवइ,
खिवेइ—महा. । कवकृ-खिप्यंत-काल. ।

छ—✓खेवना } (< क्षेपणम्) = नौचालने, (२) यापने ।
छ—✓खेना }

छ—✓खेपना (< क्षेपणम्) } = निलयने ।
छ—✓छिपना (< क्षेपणम्) }

छ—✓झेपना, ✓झेपना (< क्षेपणम्) = ब्रीडायाम् ।

+ ✓क्षिब् (क्षिबु) ४ (१/३७९) निरसने (प) ।

मै-सा-श-च-जै-काकृ-शा- क्षी-कात ।

हे-वो ×

✓क्षिब् (क्षिबु) १/ निर-
सने (प) ।

✓क्षिब् (क्षिबु) ४/ निरासे
(प) वो ।

✓क्षिब् (क्षिवु) ४/४b
निरसने (प) च-काकृ ।
२४ हे ।
शेषः पूर्ववन् ।

ङ—✓छिब्भ=असने । क्षिब्भति-सूअ. १, ५, २, १२ ।

+✓क्षिरि ५/२९ हिंसायाम् (प) इति ✓क्षि ५/ हिंसायाम् (प) ।
दुर्गः—क्षी
(यु. मी. सं.) । ✓चिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।
✓जिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।

✓क्षि+✓चिरि=✓क्षिरि, इति धातुद्वयसंयोगभ्रमे, 'चि'-वर्णे त्यक्ते चायं धातुः स्याज्जातः कैश्चिदप्यस्मृतः ।

+✓क्षिब् (क्षिवु) १/५६६ निरसने (प) इति चन्द्रः ✓क्षेब् (क्षेवु) १/ निरसने
—क्षी (प) इति चन्द्रः—सा ।
श-काकृ× क्षी-मै-सा-च-जै-कात- ✓क्षिप् ४/ प्रेरणे (प) ।
शा-हे । ✓क्षिप् ६/ प्रेरणे (प) ।
निरासे—वो । ✓ष्ठिब् (ष्ठिवु) ४/ निरसने ।

+✓क्षी (क्षीष्) ९/३६ हिंसायाम् (प) मै
क्षी-श-च-काकृ-कात-शा- मै-सा-हे । ✓क्षि ५/२९ वन् ।
वो ×

+✓क्षीज् (क्षीज) १/२३३ अव्यक्ते शब्दे (प) ✓सिञ्ज् २/४९ अव्यक्ते
क्षी-मै-सा-च-कात-हे । शब्दे (आ) काकृ ।
श× शब्दे—जै-शा । ✓शिञ्ज् २/४७ शब्दे (आ)
हिक्कने—वो । च ।

(काकृ✓कीज् [कीज])... सखेदस्वनने—मै । ✓कूज् (कूज) १/२१८
स्यात् स्खलतिः । अव्यक्ते शब्दे—काकृ । अव्यक्ते शब्दे (प) ।
शेषः १/२१८ धातौ द्रष्टव्यः ।

क्+✓शिञ्ज् २/१७ > ✓क्षिञ्ज् > ✓क्षीज् इति स्यादस्य व्युत्पत्तिः ।

+√क्षीव् (क्षीवृ) १/३७९ मदे (आ) √क्षीव् (क्षीवु) ४/४ निरसने
 श× क्षी-मै-सा-च-काकृ- (प) च ।
 कात-शा-हे ।
 दर्पे—वो ।
 (जै-√क्षीव् [क्षीवृ]... मदे—जै ।

ग—क्षीवं राक्षसशार्दूलम्-वा. रा. ५,१०,१३ । उत्तरधातोरभिन्नोऽयं बवयोरा-
 त्मनेपद-परस्मैपदयोश्च भेदार्थं पृथङ् निर्दिष्टः ।

+√क्षीव् (क्षीवृ) १/५६६ निरसने (प) <√क्षीव् (क्षीवु) निरसने
 मै-श-च-जै-कात-शा× क्षी-सा-काकृ । (प) इति चन्द्रः—क्षी ।
 निरासे—वो । √ष्टिव् (ष्टिवु) १/ निरसने
 हे ? (प) ।
 निरासः = फुत्कारः— √क्षेव् (क्षेवु) १/५६० निरसने
 इति भट्टमल्लः । (प) इति चन्द्रः—सा ।
 पूर्ववत् ।

क—स्प् (ह्) इणउ-: स्पिउऊ-, स्पिउ=ष्ठीवने—वा. पौर्कनीः ।

ग—क्षीवाः कुर्वन्ति हास्यं च कलहांश्च तथापरे-वा. रा. ५,६०,१२; क्षीवन्-
 भा. पु. ५,१७,२०; क्षीवता-कथासरि. ८,२,५५ (१३,१०) । क्षीवस्यान्तःकरणकरणः
 -भर्तृ. ३,८२ ।

√क्षु (दुक्षु) २/२५ शब्दे (प) √कु (कुङ्) ६/ शब्दे (आ)
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √कु २/शब्दे (प) ।
 कात-शा-हे । √कु+√शु १/ गतौ (प)
 क्षुतौ—वो । =√क्षु ।
 छिक्काशब्दे—ह्वि । कु+√सु (षु) २/
 प्रसवैश्वर्ययोः (प)=√क्षु
 √क्षु १/५५२ गतौ (आ)
 काकृ ।
 √सु (सुङ्) १/ शब्दे (आ) ।

क—स्कोइ-, स्कोउ-, कसोइ-, कसोइ=छिक्काशब्दे । पु. लिथु. स्किऔ-
 देति=छिक्काशब्दे-जू. पौर्कनीः ।

ग—क्षुमन्तः—ऋ. १,३०,१३; तै. १,७,१३,५; मै. ४,१२,४; काठ. ८,१७; कौ. १,१५३। क्षवम् (=छिक्का)—शौ. १९,८,५; क्षुवीत-मनु. ४,४३; क्षविता-आश्व. गृह्य. ३,६; सुश्रु. १,३८,१३; क्षुवतस्तु मनोर्जज्ञे-भा. पु. १,६,४।

√क्षुद् (क्षुदिर्) ७/६ संपेषे (उ) क्षोदति-निघण्टौ २/१४—
श क्षी-शा-हे । गतिकर्मा ।
सम्पेषणे—
मै-सा-च-काकृ-कात ।
सम्प्रेक्षणे—जै ।
क्षुदि—वो ।

(क—कसोइद = तौच्छये, सञ्चूर्णने, पीडने-जू. पॉकर्नाः)

ग—अक्षोदयत्-ऋ. ४,१९,४; क्षोदन्ते-५,५८,६। क्षोदन्ति-ऋ. ७,५८,४।
तैत्रा. २,४,५,२। वातरुग्ण इव क्षुण्णः—सभार. ३,६७८। क्षुण्णाद् आमनोर्वर्त्मनः
परम्-रघु. १,१७।

छ—√खोदना = खनने ।

√क्षुध् (क्षुध) ४/७७ बुभुक्षायाम् (प) क्+√शुध् (शुध) ४/ शौचे
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- (प) = √क्षुध् ।
शा-हे । शौचम् = नैर्मल्यम्-क्षी ।
बुभुक्षणे—जै । विकारराहित्येन बुभुक्षा
क्षुधि—वो । जायते ।

ग—क्षुध्यति-काठ. २४,७; क. ३७,८। अक्षुध्यत्-तै. ७,४,३। क्षुधत्-शौ. २,२९,४।

ङ—खुधा = बुभुक्षा-धर्मसं. १०६२।

√क्षुभ् (क्षुभ) १/७४२ सञ्चलने (आ) क्+√शुभ् (शुभ) १/ दीप्तौ
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
कात-शा-हे । √क्षुप् ९/३० गर्वे (उ)
सञ्चले—वो । काकृ, सौ धा.—वां ।
सञ्चलनम् = रूपान्यथात्वम्—क्षी । क्षुम्पति-निघण्टौ २/१४—
गतिकर्मा । क्षुम्पम्-निरु.
५,१७,१ = स्पृष्टमात्रं

क्षुभ्यते=चलति तस्मा-
त् क्षुम्पम्=क्षोभणम् इति
न्याय्यम्-दुर्गाचार्यः ।

क—कसौइम्=कम्पने, सञ्चलने-जू. पौकनीः ।

ग—क्षोभणः-ऋ. १०, १०३, १ । क्षोभते-छान्दो. ३, ५, ३; चुक्षुभे द्विषतां मनः-
रघु. ४, २१ । =कालुष्यं प्राप (सं.) ।

ङ—√खुभ (अक) =भये, सम्भ्रमे । खुभइ-रण. १८ ।

छ—√खुभना=प्रवेशे ।

छ—√खुभराना=उपद्रवार्थं चङ्क्रमणे ।

√क्षुम् (क्षुभ) ४/१२६ सञ्चलने (प)

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
सञ्चले-वो ।

क—पूर्ववत् ।

ग—क्षुभ्यसि-वा. रा. २, ३४, ४६=मर्यादां त्यजति (तिल.) । सुश्रु. १, २७७, २ ।
क्षुभ्यसि भिक्षुकि-मभार. १, ३२८९ ।

ङ—√खुम्भ (अक) =क्षोभे, निमज्जने । वकृ-खुम्भन्त-ठा. ७-पत्र. ३८३ ।

ङ—√लुम्भ (अक) =विचलने । लुम्भन्ति-पि. ६६ ।

√क्षुम् (क्षुभ) ९/४७ सञ्चलने (प)

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- पूर्ववत् ।
शा-हे ।
सञ्चले-वो ।

क—पूर्ववत् ।

ङ—√खोभ (सक) =विचालने । (प्रेर.)-खोभेइ-महा. ।

ङ—√खोह (सक) =विचालने (प्रेर.)-खोहइ-भवि. ।

छ—√छोभना * } =विचलने, चित्तचाञ्चल्ये ।
छ—√छोहना * }

+√क्षुर (क्षुर) ६/६२ विलेखने (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा ।

√कृष् (कृष) ६/ विलेखने (प)
>√क्षुर ।
√खुर (खुर) ६/ विलेखने (प)

विखनने—हे । $\sqrt{\text{छुर}} (\text{छुर}) \text{ छेदने (प) ।}$
 विलेखे खनने—वो ।

विलेखनम् = छेदः—क्षी ।

क—कस् = विलेखने । कस्-ऑइ—वा. पॉकर्नीः ।

ग—शशः क्षुरं प्रत्यञ्चं जगार-ऋ. १०, २८, ९ । क्षुरा अधि-ऋ. १, १६६, १० ।
 क्षुरः-अ.वे. २०, १२७, ४ । वज्रो वै क्षुरः-शत्रा. ३, १, २, ७ । क्षुरेण निशितेन च । शिर
 उत्कृत्य-सभार. १, १३४, ९० । क्षुरः = शरः ।

ङ—छुर = छेदने-वा. १२; पउम. २८, २८; खुर (< क्षुरः) = क्षुरिका-णाया.
 १, ८; प्रयो. १०७ ।

छ— $\sqrt{\text{करोना}} (< \text{क्षुरणम्}) = \text{विलेखने (खरोचना-हि.) ।}$

छ— $\sqrt{\text{खौरना}} (< \text{क्षुरणम्}) = \text{तिलकरचनायाम् (विलेखने) ।}$

छ—(सपरना) $\sqrt{\text{खोरना}}—\text{वुं. ख. (< \text{क्षुरणम्}) = \text{तिलकरचनायाम् ।}$
 तिलकस्य स्नानोत्तरक्रियात्वात् स्नानतिलकयोश्चातिसम्बन्धादयं स्नानार्थेऽपि संक्रान्तः
 क्वचित् (व्रजप्रदे. वुं. ख.)—‘यमुना चल खोरें’—सूरदासः ।

$\sqrt{\text{क्षै}} \text{ १/८९८}$

श×

क्षये (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

$\sqrt{\text{क्षि}} \text{ १/ क्षये ऐश्वर्यं च (प) ।}$

$\sqrt{\text{सै}} \text{ १/ क्षये (प) ।}$

$\sqrt{\text{जै}} \text{ १/ क्षये (प) ।}$

$\sqrt{\text{क्षा}} \text{ ४/ दीप्तौ, दाहे—हि.}$

क—कुसा=दीप्तौ, दाहे-जू. पॉकर्नीः । कुसे (इ) अथवा कुसु (इ)=दाहे, दीप्तौ-जू.
 पॉकर्नीः ।

ख—कस्सुयेइति=(क्षायति) शक्तौ, अधिकारे-वा. पॉकर्नीः

ग—(अप) क्षायति-मै. १, ८, ९; काठ. ३५, १७; क. ४८, १५; क्षायतः-मै.
 १, ४, १३ ।

घ—ओक्खायति (< सं. अव+क्षायति ?; अव+खायति=खदने)—संयुक्त.
 ४, १४४ sq ।

$\sqrt{\text{क्षु}} \text{ २/२६}$

श

तेजने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

$\sqrt{\text{क्षु}} \text{ २/ शब्दे (प) ।}$

$\sqrt{\text{शान्}} (\text{शान}) \text{ १/ तेजने (उ) ।}$

$\sqrt{\text{कु}} \text{ २/ शब्दे (प) ।}$

$\sqrt{\text{स्वन्}} (\text{स्वन}) \text{ १/ शब्दे (प) }$

$\sqrt{\text{कु}} + \sqrt{\text{स्वन्}} = \sqrt{\text{क्षु}} \text{ ।}$

क— $\sqrt{\text{द्रष्ट. क्षुर् ६/६२}}$ ।

ख—अवे. हु-क्स् $\sqrt{\text{नुत}} = \text{क्ष्णुतम्-वा. पौर्कर्णीः} ।$

ग—अव क्ष्णौमि दासस्य नाम चित्-ऋ. १०,२३,२ । वाचं क्ष्णुवानः-अ. वे. ५,२०,१ । आ क्ष्णौति—कात्या. श्रौ. २१,४,६ । संक्ष्णुत्येव गायेत्-षत्रा. २,२ ।

$\sqrt{\text{क्ष्माय् (क्ष्मायी) १/४८३}}$ विधून्ने (आ) $\sqrt{\text{क्षम् (क्षमूष्) १/ सहने}}$
 श \times क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
 कात-शा-हे-वो । $\sqrt{\text{क्षम् (क्षमूष्) ४/ सहने}}$
 (प) ।
 $\sqrt{\text{क्ष्मै १/४८३}}$ धारणे (आ)
 काकृ ।

ग—क्ष्मया चरति-ऋ. ४,४६,३; विक्ष्मापयन्ती-निह. १०/७ । (=हिंसन्ती-दुर्गाचार्यः) । क्ष्मा (निघ. १/१) पृथिव्या नाम । अस्यैव शब्दस्य नामधातुरयं भवति ।

+ $\sqrt{\text{क्ष्मील् (क्ष्मील) १/५१९}}$ निमेषणे (प) इति $< \sqrt{\text{श्मील् (श्मील) निमेषणे}}$
 चन्द्रः-क्षी । (प) ।
 क्षी-मै-सा-च-जै- $\sqrt{\text{स्मील् (स्मील) १/ निमेषणे (प) ।}}$
 काकृ-कात-शा-हे ।
 निमेषे—वो । $\sqrt{\text{मील् (मील) १/निमेषणे}}$
 (प) ।

$\sqrt{\text{मील्}} > \sqrt{\text{स्मील्}} > \sqrt{\text{श्मील्}} > , क् + \sqrt{\text{श्मील्}} = \sqrt{\text{क्ष्मील्}}$ इति स्पष्टो विकासः ।

+ $\sqrt{\text{क्ष्विड् (बिद्विडा) १/७३५}}$ स्नेहनमोहनयोः $> \sqrt{\text{क्ष्विद् (बिद्विदा) स्नेह-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- (आ) इत्यार्हतः- मोहनयोः (आ) ।}}$
 शा-हे \times क्षी । $\sqrt{\text{स्विद् (बिद्विदा) १/ स्नेहमोहनयोः (आ) ।}}$
 स्नेहे मोक्षे—वो ।
 $\sqrt{\text{क्ष्विद् (बिद्विदा) ४/ स्नेहमोहनयोः (प) ।}}$
 $\sqrt{\text{स्विद् (बिद्विदा) ४/ गात्रप्रक्षरणे (प) ।}}$

ग—निश्वासक्ष्वेडनादेव भर्त्सयन्तमिव स्थितम्—मभार. ३,१७८,२६= मोचनात् ।

{ ड—√छोड (<क्ष्वेड)=मोचने - भवि. महा । } द्रष्ट.√क्षोट् (क्षोट)
 { छ—√छोड़ना (<क्ष्वेड)=मोचने । } १०,३१९ श्लेषे (प) ।

(मोहने—क्ष्वेडः=विषम्—आनन्दलह. २९ ।) (मोचने—प्रक्ष्वेडनास्तु नाराचाः—अ.को. २,८,८७) ।

√क्षिब् (चिक्षिब्) [१/९६३] अव्यक्ते शब्दे (प) > √क्षिब् (चिक्षिब्) १/३०० हे (क्षी) हे । अव्यक्ते शब्दे (प) ।

√जिब् १/३५६ अव्यक्ते शब्दे (प) काकृ ।

क्षीरस्वामी तु √क्षिब् (चिक्षिब्) १/७३५ स्नेहनमोहनयोः (आ) इत्यत्र √क्षिब् धातोः पाठभेदं दर्शयति, इति स √क्षिब् स्नेहनमोहनार्थक एव सम्पत्स्यते न त्वव्यक्तशब्दार्थकः, मूलधात्वर्थमाधृत्यैव पाठभेदधातोरर्थनिश्चेयत्वात् । अत्र श्री-युधिष्ठिरो मीमांसको भ्रान्तः । स स्नेहनमोहनार्थकस्य √क्षिब् १/७३५ धातोः प्रयोगोदाहरणम्—“न च क्ष्वेडेत्”—इति मनुवचनं प्रस्तौति, तन्न समीचीनम्, तस्य धातोरात्मनेपदित्वादव्यक्तशब्दार्थकत्वाभावान्मनुवचनस्याव्यक्तशब्दार्थकत्वाच्च । क्षीर-स्वामिनाऽव्यक्तशब्दार्थकः √क्षिब् धातुर्न जातु क्वचित् पठितस्तरङ्गिण्याम् । तेन √क्षिब् (चिक्षिब्) १/९६३ अव्यक्ते शब्दे (प) इत्यत्र √क्षिब् इति पाठभेदो दर्शनीय आसीत् तथैव मैत्रेयसायणाभ्यामपि । हेमचन्द्रस्तु करोति तथा । अतो मया √क्षिब् १/९६३ अव्यक्ते शब्दे (प) इति धातोः पाठभेदः √क्षिब् दर्शितः ।

क—सुएइ—, सुइ, कसोइद्, कसु-एइ-(द्)-: = अव्यक्ते शब्दे । *सुएइज्-दो, (*स्वैज्दति, *स्वैदति) किमिक्-छव्यथु = शब्दे; छव्यथु, छव्यथद्-वा. पॉकनीः ।

ग—क्ष्वेडन्तो धावमानाश्च—वा. रा. ४,४५,८; नास्फोटयेन्न च क्ष्वेडेत्—मनु. ४,६४ = अव्यक्तदन्तशब्दात्मकं क्ष्वेडनं न कुर्यात् (मन्वर्थः) । आस्फोटयन् क्ष्वेड-यन्श्च—मभार. ३,१२३७९ । हंसः क्ष्वेडति—सुश्रु. २,२४६,६ । क्ष्वेडन्ति घुघुरायन्ते—सुश्रु. २,१०४,१ । क्ष्वेडितास्फोटितस्वनैः—मभार. १,६९,६ —क्ष्वेडितम्=सिंहनादः । क्ष्वेडयन्तौ—मभार. २,१४,३ =आस्फोटयन्तौ (नील.) ।

+√क्षिब् (चिक्षिब्) १/७३५ स्नेहनमोहनयोः (आ) { > √क्षिब् (चिक्षिब्) १/७३५ स्नेहनमोहनयोः (आ) ।
 मै-क्ष-जै-काकृ-कात-शा × क्षी ।
 गात्रप्रस्रवणे—सा । { > √स्विब् (चिष्विब्) १/

स्नेहने—च । स्नेहनमोहनयोः इति
 स्नेहने मोहने च—हे । नन्दी—क्षी ।
 मोक्षे स्नेहे—वो । √क्ष्वेल् (क्ष्वेल) १/चलने
 (प) ।
 शेषः पूर्ववत् ।

क—द्रष्ट.√क्ष्विद् ४/१३३ ।

√स्विद् (चिष्विदा) > क्+√स्विद् > √क्ष्विद् > √क्ष्विड्
 इति व्युत्पत्तिः ।

√क्ष्विड् मोचनार्थकस्य (वोपमते) धातोः प्रयोग उपलभ्यते तज्जातीयक-
 स्यास्य तु न तथा ।

√क्ष्विद् (चिष्विदा) १/९६३ अव्यक्ते शब्दे (प)
 श-काकृ-कात् × क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे- । पूर्वधातुद्वयवत् ।
 कूत्रने—वो ।

क—पूर्ववत् ।

ग—क्ष्वेदेत्-काठ. १९, १२; क. ३१, २ ।

+√क्ष्विद् (चिष्विदा) ४/१३३ स्नेहनमोहनयोः (प) √स्विद् (ष्विदा) ४/
 श क्षी । गात्रप्रक्षरणे (प) ।
 स्नेहनमोचनयोः—मै-सा । पूर्ववत्
 स्नेहने—च ।
 स्नेहने मोक्षे च—जै ।
 मोचने—च-काकृ ।
 स्नेहने मोचने च—कात्-
 शा-हे ।
 मोक्षे स्नेहे—वो ।

क—सुए३द् = स्वेदे ।

ख—अवे. विस्वद्, कस्वीद् = दुग्धम्, रसः, तैलयुतं श्वेतमिश्रणम्-वा.

पौकनीः ।

✓स्विद् > , क् + ✓स्विद् = ✓क्ष्विद् इति व्युत्पत्तिः । प्रयोगो नोपलभ्यते संस्कृतसाहित्ये, ✓स्विद् धातोः प्रयोगबाहुल्यादस्य च क्वाचित्कत्वात् । रस-दुग्धार्थक आवेस्तः 'क्स्वीद्'-शब्दस्त्वस्य धातोः सत्तां साधयति । अत्र महाभाष्यकारस्य वचनं सार्थकं भवति—“उपलब्धौ यत्नः क्रियताम् । महान् शब्दस्य प्रयोगविषयः । सप्तद्वीपा वसुमती, त्रयो लोकाः, चत्वारो वेदाः, साङ्गाः सरहस्या बहुधा भिन्ना एकशतमध्व-र्युशाखाः, सहस्रवर्त्मा सामवेदः, एकविंशतिधा बाह्वृच्यं नवधाधर्वणो वेदः, वाको-वाक्यमितिहासः पुराणं वैद्यकमित्येतावाञ्छब्दस्य प्रयोगविषयः । एतावन्तं शब्दस्य प्रयोगविषयमननुनिश्चय्य “सन्त्यप्रयुक्ताः” इति वचनं केवलं साहसमात्रमेव । (महाभाष्ये पस्पशाहिकम्) ।

✓क्ष्वेल् (क्ष्वेल्) १/५३९ चलने (प)
श-च-काङ्-कात- क्षी-मै-सा-जै-शा ।
हे-वो × क्रीडायाम्—ह्वि ।

✓क्वेल् (क्वेल्) १/७२१
चलने (प) जैः ४४६ हे;
गतौ—काङ्-कात ।

✓केल् (केल्) १/ चलने (प) ।

✓खेल् (खेल्) १/ चलने (प) ।

✓स्वेल् (स्वेल्) १/२४५ क

गतौ (प) काङ् ।

✓वेल् (वेल्) १/ चलने (प) ।

क—केड- (कूड-, कू-) = प्रकाशने, ज्वलने दाहे । *कु-लोस् = दाहे । लेट्टिश-क्वेलेत् = लौहादि-सुदाहे—वा. पाँकनीः ।

ग—क्ष्वेलन्ति च हसन्ति च—वा. रा. ६, २, २१; क्ष्वेलन्त्यपि—६, २६, ४६ । क्ष्वेलिका—भा. पु. ५, ८, १८ = क्रीडा (श्रीधरस्वामी); क्ष्वेली—भा. पु. १०, २९, ४६ = क्रीडा । क्ष्वेडित०—मभार. १४, ६०, १० = कूर्दनम् (नील.) । लङ्योश्चैकत्वात् ✓क्ष्वेड् अपि तथा ।

छ—✓खौलना (< क्ष्वेलनम्) = उत्कवथने, अत्यौष्ण्ये, उत्तेजने ।

छ—✓क्षेरना *† = हस्तपादेन जलचालने, (२) जलान्तर्हिहोले, (३) प्रेरणे, (४) सहने ।

+✓खक्ख् (खक्ख्) १/१२० हसने (प) इति दुर्गः—क्षी > ✓खर्ख् (खर्ख्) हसने (प) ।

मै-सा-श-च-जै-काङ्- क्षी-हे ।

कात-शा × हासे—वो ।

✓कक् (कक्) १/ लौल्ये
(आ) ।

✓कख् (कखे) १/ हसने (प) ।

✓कक् १/४०९० लौल्ये

(आ) काङ् ।

✓कक् हासे-सौ.धा.-वो.।

✓कक् १/४०९b लौत्ये
(आ) काक।

क—द्रष्ट.✓कक् १/११९।

ङ—✓खोक्स् (अक) = वानरशब्दे। खोक्स् इ-गा. १७१ अ.।

छ—खक्स्वा = (१) अट्टहासः। पाञ्चालाः क्षत्रियाः प्रायश आत्मानं 'खक्स्वा' इति निगदन्ति। अतोऽयं शब्दो विविधार्थवाचको जातः—(२) अनुभव-सम्पन्नः पुरुषः, (३) विशाल उच्चश्च करी।

धातुरेष शब्दानुक्रुतिः। हासे सत्ययं स्वतो जायते। प्रादेशिकीषु भाषासु अट्टहासः 'कक्स्वा'-शब्देन भाष्यते। 'क ख ग घ' इत्येतेषां चतुर्णां वर्णानां विपर्या-सेनायं धातुर्विकसितः। ध्वनिमेलके ध्वनयस्तुलनीयाः। ✓कक्स् धातुः पालिभाषायां लभ्यते-धम्मसंगणि ८५९।

+✓खच् (खच) १/१६६ बन्धने (प) इति <✓कच् (कच) बन्धने (प)।
लौकिकः-क्षी। ✓कच् (कच) १/ दीप्ति-
बन्धनयोः (आ)।

क—काग्, काइग् = उत्प्लवने। पु. उ. ज. स्काळ् = दस्युता-वा. पौकर्नीः।

ग—द्वित्राणि यानि खचक्ष्णाङ्कुराणि-कथासरि. २३, ८८। रत्नच्छाया-
खचित०-मेघ. ३६।

ङ—✓खअइ (<खचित०) = जटितम्, (२) व्याप्तम्-औप.; स. ११४;
खचिअ-कुमा.; (३) पिञ्जरितम्-कप्प.।

छ—✓खचना * = बन्धने, जटिते,—"मरकत खची"—तुलसी.।

+✓खच् (खच) ९/५९ भूतप्रादुर्भावे (प) इति <✓खच् (खच) भूतप्रादु-
श-च-काक- दुर्गः-क्षी। भावे (प)।
कात-शा × क्षी-मै-सा-जै। ✓खु ९/ भूतप्रादुर्भावे
हेठभवत् (= भूतप्रादुर्भावे)-हे। (प) मै।
भूतिपूर्योरुत्पत्तौ-वो।
भूतिः = सम्पत्तिः, पूतिः =
पवित्रता। तयोरुत्पत्तिः =
प्रादुर्भावः। भूत्युत्पत्तौ
पूत्युत्पत्तौ चेत्यर्थः-दुर्गादा.।

+√खज् (खज) १/२२८ मन्थे (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

मन्थने—जै ।

√कज् (कज) १/मदे (प) ।

√गज् (गज) १/मदने (प) ।

√खजे (निघण्टौ २/१७) =

सङ्ग्रामनाम ।

क—(स) कक् = उत्प्लवने, स्केज् = त्वरायाम्, प्लवने । कौडिक् = परिभ्रमणे ।
आइस्. स्कक = मन्थनदण्डः—वा. पौकनीः ।

ग—खज-कृत्-ऋ. ६, १८, २; ७, २०, ३; काठ. ८, १७ । खजङ्कर-ऋ. १, १०२, ६;
तैत्रा. २, ७, १५, ६ । यद्वन्निर्मध्यते खजैः—मभार. १२, २१४, २१ । खजां दर्वी च करेण
धारयन्—मभार. ४, ७, १ । खजङ्करः—ऋ. सं. १, ७, ५, १ ।

√खञ्ज् (खजि) १, २२९ गतिवैकल्ये (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

पाङ्गुल्ये—वो ।

√कम् (कसि) २/ गति-

शासनयोः (आ) ;

गतिशातनयोः—शा-हे ।

√खज् (खज) १/ मन्थे (प) ।

√खण्ड् (खडि) १/ मन्थे
(आ) ।

क—पुंघ् = लङ्घने । लिथु. कर्मजोति = मन्दगतौ—वा. पौकनीः ।

क—स्क्रेज् = गतिवैकल्ये । स्वीडिश्. (प्रादे.) स्किंक = गतिवैकल्ये,
पु. आइस्. हिंक = गतिवैकल्ये—वा. पौकनीः ।

ग—खञ्जः—ध्या. ९३, १ । खञ्जाः—गर्भ. ३ । निखञ्जति—मभाष्ये १, २, ४५.

२२० । खञ्जः—मनु. ३, २४२ ।

घ—खञ्जति—पेतवत्थु ३, २ ।

ङ—√खज् (अक) = गतिवैकल्ये—कप्पू. ।

छ—खाँजा (बु. ख.) = गतिविकलम् (विशेषतः—क्षेत्रकर्मणि हलस्य व्यव-
स्थितरेखां विहाय चलने) ।

+√खट् (खट) १/३०५ काङ्क्षे (प)

श

क्षी-कात-हे ।

काङ्क्षायाम्—

मै-सा-जै-काकृ ।

काङ्क्षये—च-शा ।

काङ्क्षि—वो ।

√घट् (घट) १/ चेष्टायाम्

(आ) ।

खटकः = घटकः—त्रिका-

ण्डशेषे ।

ग—खटिकाहस्तः स सदा गणयति कोटीमुहूर्तेन—कलाविलासे २,२३;
> खडिया—हि. । खटी गौरखटी द्वे च गुणैस्तुल्ये प्रकीर्तिते=भा. प्र., १ख., १भागः ।

घ—खटोपिका = खट्वा—मञ्जिम. १,४५०,४५१ ।

छ—√खटना } (बुं. ख.)—खटैहौ = इच्छितो भविष्यसि । (स्थैर्येऽपि) ।
छ—√खटाना }

छ—खाट (< खट्वा । खट्यते = काङ्क्ष्यते शयनार्थिभिः ।

+√खण्ड् (खडि) १/२८१ मन्थे (आ) √कण्ड् (कडि) १/मदे (आ) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √खण्ड् १/१८०a खण्डने (प)
कात-शा-हे-वो । काकृ ।

√खण्ड् (खुडि) १/ मन्थे
(आ) सा ।

मन्थनम् = भञ्जनम् (इह)—दुर्गादा । “आखण्डल प्रहूयसे”—ऋ. सं.
६,१,२४,२ ।

आखण्डयितः खण्डं खण्डयतेः
—निरु. ३,१०,६ ।

क—कृञ्—, कला = ताडने, खण्डने—वा. पौकनीः ।

ग—राज्यखण्डमिदं महत्—वा. रा. २,१०५,३ । खण्डखण्डं ययुर्घनाः—मा.
पु. ८३,२६ ।

घ—(खण्डति) खण्डित—पेतबन्धु १५८ ।

छ—खाँड़ (< खण्डः—राजनिर्घण्टे)

√खद् (खद) १/४८ स्थैर्ये हिंसायां च (प) √खद् (खद) १/ खदने (प) ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- √खाद् (खाट) १/ भक्षणे (प) ।
शा-हे । √खै १/ स्थैर्ये खननहिंसनयोः
चकाराद् भक्षणे च—सा५० । (प) वो ।
खदने । स्थितौ—च ।
स्थैर्ये वधे—वो ।

अभिव्ययस्व खदिरस्य सारम्—ऋ. ३,५३,१९; अ. वे. ३,६,१ । खदिरः—
तैआ. ५,२,४ । खदन्—शत्रा. १,७,४,१० ।

√खन् (खनु) १/८६३ अवदारणे (उ) √खै १/ स्थैर्ये खननहिंसयोः
(प) वो; खनने—शा ।

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

विदारे—वो ।

क—खेना (कस्) = खनने । लिथु. किनिस् = खनिः ।

ख—कसाँ = छुच्छुन्दरिः (मनु. १२, ६५)—वा. पौकर्णीः ।

ग—खनामि—ऋ. १०, १४५, १ । खनति—तै. २, ६, ४, २ ।

घ—खनति—जातक २, २९५ ।

ङ—√खण (सक) = खनने । खणइ-महा. । वकृ-खणेमाण-सुर. २, १०३ ।

छ—√खनना* = खनने, (२) विलेखने ।

+√खम्ब् (खम्ब) १/४१४ गतौ (प)

मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा- (हे)-वो ।

शा ×

अर्वेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते—क्षी ।

एतेन सति सम्भवे मध्ये मकारो रकारो वा जायते धातूनाम् ।

+√खर्ख् (खर्ख) १/१२० हसने (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी ।

कात-शा-हे-वो ×

>√खक्ख् (खक्ख) हसने

(प) इति दुर्गः—क्षी ।

अयं प्राक्तनो धातुः द्रष्ट० ।

√गग्घ् (गग्घ) १/ हसने

(प) ।

√घग्घ् (घग्घ) १/ हसने

(प) ।

√घघ् (घघ) १/ हसने

(प) ।

ग—खर्खोद०—राजतर. ५, २३८ । (खर्खा = भगास्यम्—क्षी) ।

अस्य व्युत्पत्तिक्रमस्त्विदम्—√कर्क हासे-वो >√कक्क् हसने-कात. >

√कक्क् हसने-मै >√कख् हसने >√कग् हसने-कात, >√खर्ख् हसने-क्षी,

>√खक्ख् हसने >√गग्घ् हसने >√घग्घ् हसने ।

√खर्ज् (खर्ज) १/२२४

श ×

व्यथने (प)

क्षी-मै-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

मार्जनै, च = व्यथने-

√कर्ज् (कर्ज) १/ व्यथने

(प) ।

√खज् (खज) १/ मन्थे

(प) ।

क्षी २२५। $\sqrt{\text{चक्}} (\text{चक्}) १०/$
 क्षी-मै-जै-काकृ-कात- व्यथने (प)।
 शा-हे। $(\sqrt{\text{कर्ज}} (\text{विपर्य.}) > \text{जर्क}$
 पूजने, च = व्यथने— $> \sqrt{\text{चर्क}} > \sqrt{\text{चक्}})$ ।
 सा।
 च ?
 व्यथा-मृजोः—वो।

क—कर्- , कौर्- , कृ- , स्केर्ज- : लिथु. क्रेग्जे = खर्जति—वा. जू. पॉकर्नीः।
 ग—खर्गलेव नक्तम्—ऋ. ७, १०४, १७। खर्जति—कात्या. श्रौ. ८, ४, ४; १६,
 ६, २०।

छ—खज्ज (< खर्जः) = वृक्षविशेषः—स. २५६।
 छ— $\sqrt{\text{खुजाना}} (\text{खुजलाना}) = \text{आमर्शने, (मार्जने)}।$

$+\sqrt{\text{खर्द}} (\text{खर्द}) १/५८$ दन्दशूके (प) $\sqrt{\text{खर्ज}} (\text{खर्ज}) १/$ व्यथने
 श × क्षी-मै-सा-शा। (प)।
 दशने—च-जै-कात-हे- $\sqrt{\text{खद्}} (\text{खद्}) १/$ स्थैर्ये
 वो। हिंसायां च (प)।
 दंशने—काकृ। $\sqrt{\text{खज्}} (\text{खज}) १/$ मन्थे
 (प)।

दन्दशूके = गर्हितदशनयुक्तायां क्रियायाम्—क्षी।

$\sqrt{\text{खज्}} > \sqrt{\text{खद्}} , \sqrt{\text{खर्ज}} > \sqrt{\text{खर्द}}।$

छ—खर्दा (बुं. ख.) = कुन्तः, शस्त्रविशेषः।

छ— $\sqrt{\text{खरादना}} = \text{तक्षणादौ}।$

$+\sqrt{\text{खर्ब}} (\text{खर्ब}) १/४१४$ गतौ (प) $\sqrt{\text{कर्ब}} (\text{कर्ब}) १/$ गतौ
 श-काकृ × क्षी-मै-सा-च-जै-कात- (प)।
 शा-हे-वो। $\sqrt{\text{गर्ब}} (\text{गर्ब} १/ \text{गतौ}) (प)।$
 $\sqrt{\text{ख}} १/४१२ y$ गतौ (आ)
 काकृ।
 $\sqrt{\text{घर्ब}} (\text{घर्ब}) १/ \text{गतौ} (प)।$

क—द्रष्ट. $\sqrt{\text{खर्ब}} १/५७९।$

ग—खर्बः = कुञ्जकवृक्षः—राजनिर्घण्टः; दशाब्जसंख्या-लीलावती; खर्बा =
 गायत्रीखरूपा भगवती—दे. भाग. १२, ६, ३८।

+√खर्व् (खर्व) १/५७९ दर्पे (प) √कर्व् (कर्व) १/ दर्पे (प)।
 श-जै× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-√गर्व् (गर्व) १/ दर्पे (प)।
 शा-हे । √घर्व् (घर्व) १/ गतौ (प)।
 गर्वे—वो ।

क—द्रष्टृ√खण्ड् (खण्डि) १/२८१ मन्ये ।

ग—खर्वुरा = तरदीवृक्षः—राजनिर्घण्टः; खर्वूजं मूत्रलं वल्यम्—भा. प्रका. पू. ख.,
 प्र. भा. (श.क.डु.) । वस्तुतो वययोर्देशविशेषप्रयोगभेदेन गत्यर्थक√खर्व् धातोर-
 भिन्नोऽयम् ।

+√खल् (खल) १/५४४ सञ्चये, च = चलने (प) √क्षल् (क्षर) १/ सञ्चलने (प)।
 श× क्षी-च-शा-हे । √क्षल् (क्षल) १/ सञ्चलने
 सञ्चलने सञ्चये च—मै । सञ्चये च (प) ।
 सञ्चये—सा-जै । √खल् १/२४८b चलने
 चलने—काकृ-कात । (प) काकृ ।
 विलेखने—काकृ । √स्वल् १/ चलने (प) ।
 क्षलजार्थे (= चाले चये)
 —वो ।

क—कलुउऑ—, कलुउऑ = नग्नः, खल्वाटः, अरक्षितः । कल् = नग्नः,
 खल्वाटः । अर्मे. कसलम् = मस्तकः, मूर्धा ? — वा. पौकर्त्तीः ।

ग—खलात् क्षेत्रादगाराद् वा—मनु. ११, १७ = संचये । खलिः—भारतरत्नाकरे-
 २, ९८ = तिलकिट्टम्—राजनिर्घण्टः ।

घ—(खलित्वा—थेरगाथा १, ४५; मिलिन्दपञ्च १८९ = सञ्चलने) √स्वल्
 धातुरपि स्यात् ।

ङ—खरका (<खलकः), खिरका, खिरैया (बुं.ख.) = सञ्चये—(धान्यमर्द-
 नसञ्चयादिस्थानम् ।)

+√खच् (खच) १/५९ भूतप्रादुर्भावे (प) >√खच् (खच) भूत-
 जै×, श क्षी-मै-सा-शा-हे । प्रादुर्भावे (प) इति
 प्रादुर्भावे—च । दौर्गाः—क्षी ।
 भूतप्रादुर्भावे—काकृ-कात । √खु १/ भूतप्रादुर्भावे
 खच्वत् (= भूतिपूर्वोरुत्पत्तौ) (प) मै ।
 —वो ।

भूतप्रादुर्भावे = अतिक्रान्तोत्पत्तौ—क्षी ।

✓खच् धातोर्लिपौ 'च्' इत्यस्याक्षरस्याधस्तनस्तिर्यग् ('इति) दण्डः लेखकप्रमा-
दाद्ध्रस्वो भवेच्चचेत् तर्हि पाठका एनं ✓खच् स्थाने ✓खच् इत्येव पठिष्यन्ति । संस्कृत-
साहित्ये एवमनेके सन्ति प्रमादाः । यथा-✓बुन्द् (उबुन्दिर्) १/१८६ निशामने
(उ) इत्यस्य स्थाने केचन ✓चुन्द् (उचुन्दिर्) धातुमामनन्ति । अत्र प्रमादाद्
वकाराधोभागे तिर्यङ्मसी लग्ना स्यात् ।

+✓खप् (खप) १/६८५ हिंसार्थः (प) इति <✓कप् (कप) हिंसार्थः
मै-श-जै-च-काकृ- कण्ठः—क्षी । (प) ।
कात-श× क्षी-सा । ✓कह् (कह) १/३१६ हिंसा-
हिंसायाम्—हे । याम् (प) काकृ ।
वधे—वो ।

सुस्पष्टं ✓कप् धातुतो विकसितः ।

छ—खस्सी (आरब्धः) = निर्वृषणः, (२) क्लीबः, (३) अजः (वध्यः)
[—“वे खसिया वे गाय कटावै” —कवीरः ।]

✓खाद् (खाट) १/४७ भक्षणे (प) ✓खद् (खद) १/ स्थैर्ये
श× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- हिंसायां च (प) ।
हे-वो । चाद् भक्षणे—सा ।
च ?

क—खाद् = दन्तैः खण्डने । अर्मे. कसचनेम् = दन्तैः खण्डने ।

ख—न. पर्सि. कसायीदन् = भक्षणे, चर्वणे—वा. पॉकनीः ।

ग—अवखादः—ऋ. १,४१,४ । खादति—तै. ६,२,११,४; काठ. ३५,४; मै.
३,९,३; पै. १९,३१,१५ ।

ङ—✓खाना = भक्षणे ।

+✓खिट् (खिट) १/२९८ उत्त्रासे (प) ✓किट् (किट) १/ त्रासे
श× क्षी-शा-हे । (प) मै ।
त्रासे—मै-सा ।
उत्त्रासने—च-जै-काकृ-
कात ।
भयभीमयोः—वो ।

क—रक्-कृ = छेदने । अत्वे. कट = कर्तरी—वा. पॉकनीः । द्रष्ट. ✓किट्

ग—खेटखर्वटवाटीञ्च-भा. पु. १, ६, ११=कर्षकग्रामः । खेटकः= यष्टिः-(खेटति भयमुत्पादयत्यनेन । √खिट्+करणे घञ्, स्वार्थे कः) यथा दश-मुजाया दुर्गाया ध्याने-“खेटकं पूर्णचापं च” ।

ङ—√खेड (सक)=प्रेरणे (उत्त्रासने) । खेडइ-चेडय. ३३७; कुप्र. ७१ ।

छ—√खेदना†

छ—√खेदेङना

छ—√खेदेरना

} =प्रेरणे, अपनोदने, आखेटे ।

खेड़ा (<खेटः)=ग्रामः । यथा ‘वरखेड़ा’-(होशंगाबादसमीपे), ‘जरुवा-खेड़ा’ (सागरमण्डलसमीपे) स्थेशने (Railway stations)

+√खिद् (खिद) ४/५८ दैन्ये (आ) इति दुर्गः— √खिट् (खिट) १/ उत्त्रासे
श X क्षी । (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
दैन्यके—वो ।

‘खिद्यते’-इति कर्मकर्तरि तु वामनः-क्षी ।

क—द्रष्ट. √खिद् ६/१५३ ।

ग—कैकेय्याः कृतेऽयं खिद्यते जनः-वा. रा. २, ३९, ७ । खिद्यन्ति-षत्रा. ५, १० । खिद्यति-मभार. २, २४२८; भा. पु. ३, ४, १६ ।

ङ—√खिज्ज (अक)=खेदे, (२) उद्वेगे । खिज्जइ, खिज्जए-स. ३४, गउड. पि ४५७ ।

छ—√खीजना-भेदे, उद्वेगे ।

√खिद् (खिद) ६/१५३
श

परिघाते (प)

क्षी-सा-च, काकृ (उ),

कात-शा-हे ।

परितापे—जै ।

परीघाते—मै ।

परिघाते दवे—वो ।

√खिद् (खिद) ७/ दैन्ये
(आ)

√खिद्रम्=खेदनं छेदनं

भेदनम्-निरु. ११, ३७ ।

क—(स्र) क् (ह्र) अइ (द्)=ताडने, प्रेरणे । लैति. कएदो,-एरे= ताडने, खण्डने-वा. पौकर्त्तीः ।

ग—खिदति हन्ति नग्नम्-ऋ. ४, २५, ९; संखिदेत्-छान्दो. ५, १, १२ । वेदेषु सनुम्कः ‘खिदन्ति’ इति प्रयोगो नाधिगम्यते ।

+√खिद् (खिद्) ७/१२ दैन्यै (आ)
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 दैन्यके-वो ।

ङ—√खेअ (प्रेर.) = खेदे । खेएइ-विसे. १४७२; महा. ।

+√खु (खुङ्) १/१३८ शब्दे (आ) इत्येके-क्षी । <√कु (कुङ्) शब्दे (आ) ।
 मै-सा-श-च-जै-शा × क्षी-काकृ-कात-हे । √गु (गुङ्) १/ शब्दे
 ध्वनौ-वो । (आ) ।

स्पष्टो विकासः ।

√खु ९/ भूतिपूत्योरुत्पत्तौ
 (प) मै ।

√घु १/ शब्दे (आ) ।

+√खु ९/६२ भूतप्रादुर्भावे (प) इति { <√खच् (खच) भूत-
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- केचित्-मै प्रादुर्भावे (प) ।
 कात-शा-हे-वो × मै । <√खव् (खव) भूत-
 प्रादुर्भावे (प) ।

द्रष्ट.-√खव् ९/५९ ।

×√खुज् (खुज्) १/१९७ स्तेयकरणे (प) √कुज् (कुज्) १/ स्तेयकरणे (प) ।
 श × क्षी-मै-सा-जै-कात-शा । √कुच् १/५०० स्तेयकरणे (प)
 स्तेये-च-हे-वो । काकृ ।

(काकृ-√खुच् [खुचु]) स्तेयकरणे-काकृ । √खुच् १/५० f स्तेयकरणे (प)
 लैपिकी वृटिः । खुज् काकृ ।

इति भाव्यम् ।

√गुज् १/५०० स्तेयकरणे (प)
 काकृ ।

√घ्रुच् (घ्रुचु) १/ स्तेयकरणे (प) ।

√ग्लुच् (ग्लुचु) १/ स्तेयकरणे (प) ।

छ—√खोजना (<खोजनम् = स्तेये) = गवेषणे । स्तेयकरणं गवेषणे
 संक्रान्तं हि न्याम् ।

+√खुड् (खुड) ६/१०९ संवरणे (प) इत्येके-मै <√थुड् (थुड) संवरणे (प) ।
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा ।
कात-शा-हे-वो ×

+√खुण्ड् (खुडि) १/२८२ गतिवैकल्ये (आ) √कुण्ट् (कुटि) १/ गतिवैकल्ये
मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे । (प)
कात-शा × मथ्ये—सा । √खुण्ड् (खुडि) १०/ खण्डने
खञ्जे—वो । (प) ।
√खञ्ज् (खजि) १/ गतिवै-
कल्ये (प) ।

छ—खोंडा = (<खुण्डः) = विकलाङ्गः ।

छ—√खोंटना* (<खुण्डनम्) = शिरोभागच्छेदने । चुरादावेषोऽर्थः ।

छ—√खूटना (<खुण्डनम्) = रोधे, गतिवैकल्ये ।

छ—√खूटना (<खुण्डनम्) = रोधे, (२) नैयन्त्ये, (३) त्राटने (खुण्डने) ।

छ—√खूटना = कुट्टने, मर्दने ।

+√खुर (खुर) ६/६३ विलेखने (प) √क्षुर (क्षुर) ६/ विलेखने (प) ।
मै-सा-श-च-काकृ- क्षी-जै-शा-हे । √छुर (छुर) ६/ छेदने (प) ।
कात × क्षौर (क्षोर) च्छिदोः—वो । √खृ १/४१२५ गतौ (आ)

√खूर् (खुर) ६/६१.... छेदने खण्डने च—मै । काकृ ।
क्षी-श × छेदने—सा-च-काकृ-कात । √कुट् (कुट) १०/ छेदने
विलेखने छेदने च—हे । (प) इत्येके इति स्वामी—
विलेखने छेदने च—जै-शा । सा ।

क्षौर (क्षोर) च्छिदोः—वो । √कुटट् (कुट्ट) १०/ छेदन-
कुत्सनयोः (प) ।

√खुर्द (खुर्द) १/ क्रीडा-
यामेव (आ) ।

क—स्कउरौ—स्- वा. पौकर्त्तौः ।

ग—तस्याः खुरन्यासपवित्रपांसुम्-रघु. २,२ ।

+√खुर्द (खुर्द) १/२२ क्रीडायामेव (आ) √खूर् (खुर) ६/ विलेखने (प) ।
श-शा × क्षी-मै-सा-काकृ-कात । √कुर्द (कुर्द) १/ क्रीडायामेव (आ) ।
क्रीडायाम्—च-जै- √कुड् (कुड) १/२१४a चलने
हे-वो । (प) काकृ ।

√कूड् (कूड) १/२१४b चलने
(प) काकृ ।

√खूर्द (खूर्द) १/ क्रीडायाम्
(आ) वो ।

√गुर्द (गुर्द) क्रीडायामेव (आ) ।

√घुर्द (घुर्द) १/३९०d क्रीडायामेव (आ) काकृ ।

छ—√खोदना = विलेखने (अश्वादीनां क्रीडने), उत्कीर्णने ।

छ—√खुतलना = (<खुतरना <खुदरना <(विपर्ययः) <खूर्दनम्) —
बुं.ख. = मर्दने ।

छ—(√खूँदना = कूर्दने, (२) पादमर्दने । अयम् उत्प्लवनार्थकेन √स्कुन्द्
धातुना सम्बध्नाति) ।

√खेल् (खेल्) १/५३८ चलने (प)

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-

शा-हे ।

गतौ—काकृ-कात् ।

चालगत्योः—वो ।

√किल् ६/ इवैत्यक्रीडनयोः (प) ।

√केल् (केल्) १/ चलने (प) ।

क्वेल् (क्वेल्) १/७२१ चलने

(प) जै ।

√केण् १/२१३f गतिप्रेषणश्लेषणेषु
(प) काकृ ।

√खेण् १/२१३g गतिप्रेषणश्लेषणेषु
(प) काकृ ।

√खैल् १/२४७g गतौ (प) काकृ ।

क—केइ (ए ?) -ल् (ओ)—: किलोस्, की-लो-स्, क्विस-लो-स्, केक्स-
लो-स्=चलने । लिथु. किएले, क्यले; लेट्टि. किएलव; पु. प्रशि. क्यलो = जलपक्षी-
वा. पॉकर्नीः ।

ग—खेलन्त्यन्ये नदन्त्यन्ये-वा. रा. ५, ५५, २६ ।

ङ—√खेल (अक) = क्रीडायाम् । खेलइ-कप्पू ।

ड—√खिल् (अक) = क्रीडायाम्, नाट्ये । वक्त्र-खिल्लंत-सुपा. ३९९ ।

ढ—√खेलना = क्रीडायाम् ।

+√खेव् (खेव्) १/५०२ सेवने (आ)

श-च ×

क्षी-जै-शा-हे ।

√सेव् (षेव्) १/ सेवने

(आ) ।

सेचने—मै-सा-काकृ-	✓केव् (केवृ) १/ सेचने
कात ।	(आ), सेचने-काकृ ।
सेवे—वो ।	✓खेव् (खेवृ) १/ सेचने
	(आ) मै ।
	✓गेव् (गेवृ) १/ सेचने
	(आ) मै ।
	✓ग्रेव् (ग्रेवृ) १/ सेचने
	(आ) मै ।
	✓ग्लेव् (ग्लेवृ) १/ सेचने
	(आ) मै ।
	✓वेव् १/५०४f सेचने
	(आ) काकृ ।

विकासक्रमो विवेचनीयः । सेवनार्थः सेचनार्थे भ्रान्त्या लेखकप्रसादाद् वा स्यात् संक्रान्तः, वकाराद्योभागे तिर्यग्दण्डस्य मसीक्षेपणात् । सेवनार्थकः सुलभः ✓सेव् (पेवृ) इत्यत्र संगतत्वात् । ✓(पेव्) > ✓खेव् अथवा ✓केव् > ✓खेव् > ✓गेव् > ✓ग्रेव् > ✓ग्लेव् > ✓वेव् इति शृङ्खला ।

+✓खै १/८९७
श ×

खदने (प)
क्षी-मै-सा-(च-जै-कात-
हे) ।
खादने—काकृ ।
खनने—शा ।
स्थैर्ये खननर्हिसयोः—
वो ।

✓खद् (खद) १/ खदने
(प) ।
✓स्खद् (स्खद) १/ खदने
(प) ।
✓खाद् (खाट्) १/ भक्षणे
(प) ।
✓खन् (खनु) १/ अवदा-
रणे (प) ।

खदनम्=स्थैर्यं हिंसा च—सा ।

नूनमत्र मूले✓खन् धातुर्लक्ष्यते । नस्य, खात्वा, उत्खाय प्रभृतिस्थलेष्वात्वं ✓खै इत्यस्य खननार्थकत्वं चापि तत् पुष्टयति । द्रष्ट. इह शाकटायनीयोऽर्थः ।

+✓खोड् (खोडृ) १/५५१ गतिप्रतिघाते (प) इति <✓खोल् (खोल्) गति-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- दुर्गः—क्षी । प्रतिघाते (प) ।
शा × गतिप्रतीघाते—कात । ✓कोल् १/२५२a गतिप्रती-
प्रतिघाते—हे । घाते (प) काकृ ।
खोटने—वो । ✓खोट् १/ गत्याघाते (प)
वो ।

✓खोर् (खोर्द्ध) १/ गति-
प्रतिघाते (प) ।

✓खुण्ड् (खुडि) १/ गति-
वैकल्ये (आ) ।

छ—खोट (<खोडा <खोडः)=दोषः, दुर्गुणः । अत्र ✓खुण्ड् १/२८२
गतिवैकल्ये (आ) धातुनाऽस्य धातोः सुस्पष्टः सम्बन्धो ज्ञायते ।

छ—खोलना (<खोडनम्, खोलनम्=प्रतिघाते-हे)=रोध-प्रतीघाते=उद्-
घाटने ।

+✓खोर् (खोर्द्ध) १/५५० गतिप्रतिघाते (प) पूर्ववत् ।

श-जै-काकृ-कात × क्षी-मै-सा-च-शा ।

प्रतिघाते—हे ।

खोटने—वो ।

क—स्कौरा-स्—ः लैति. स्कोरुस्-वा. पाँकर्नीः ।

ङ—खोर=पात्रविशेषः, कचोलकः—उपपृ. ३१५; णंदि. ।

छ—खोरा† (<खोरः <खोडः)=विकलाङ्गः—“काने खोरे”— तुलसी. ।

छ—खोरा=कंसपुत्रिका; [पारी (>प्याली-हि.)] ।

छ—खोरिया (<खोरिका=पात्री-क्षी)=लघुकंसपुत्रिका ।

छ—खोरि †=सङ्कीर्णा प्रतोली, (२) अपराधः ।

छ—खोर †=सङ्कीर्णा प्रतोली, (२) पशूनां बुसादिभक्षणार्थं कण्डोलः ।

छ—खौर (बुं. ख.)=नीशारः (>रशानी >रशाई >रजाई-हि.) ।

+✓खोल (खोल) १/५५१ गतिप्रतिघाते (प) >✓खोड् (खोड्) गति-

श-च-शा-हे × क्षी-मै-सा-जै ।

प्रतीघाते (प) ।

गतिप्रतिघाते—काकृ-कात ।

शेषः पूर्ववत् ।

खोटने—वो ।

क—काँइ=न्युञ्जीभावे, कौटिल्ये । खॉइ (लिथु. कूल्युस्=बुसम्, शुष्कतृणम्) ।
अमै. कसोय्ल, (षष्ठी) कसुलि । रसन्-सुल्जत=अण्डकोषः । सर्वि. सुल्जेवि=हैमी
रेखा, हैमम् अन्नबीजम्-वा. पाँकर्नीः ।

छ—खोल, खोली (<खोलम्=शिरस्त्रम्-क्षी)=उपधानस्योपरितनमाच्छादनम्,
वर्षादिप्रतिघातार्थमाच्छादनम् (उपकरणम्), (२) कीटानामुपरितनं चर्म, यत् ते
समये समये त्यजन्ति परिवर्तयन्ति च ।

छ—✓खोलना-द्रष्ट. ✓खोड् ।

✓ख्या २/४९
श

प्रथने (प)
क्षी-हे।

प्रकथने—मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे।

ख्यातौ कथने—वो।

दर्शने—हि।

✓चक्ष् (चक्षिङ्) १/ व्यक्तायां
वाचि (आ) चक्षिङः ख्याञ्-
(२,४,५४)।

✓कशा-चकशे-ऋ. प्रा. ६, ६, १५; अनु-

कशात्त्यै-मै. ३, १, १, काठ. ७, ७।

✓क्षा-अक्षत्-ऋ. १०, ११, ७। क्षाम्-
मै. ४, १४, ३।

ग—अनुपूर्वाणि चख्यथुर्युगानि-ऋ. ७, ७०, ४। परि ख्यन्-१०, १०, २।
सन्ततिर्हि तवाख्याति-वा. रा. ५, ६४, २०।

+✓गघ् (गघ) १/ १५८ हसने (प) इत्येके—क्षी <✓घघ् (घघ) हसने
मै-सा-श-च-कात× क्षी-जै-काकृ-शा-हे-वो। (प)।

दृष्ट.✓खक्ख् १/१२०।

जघति (<जक्षति)

हासे-जातक ३, २२३।

ग—गगनैः—मभार. ३, ५२, ५१=हसद्विरित्यर्थः (नील.)। गघनैः>गगनैः
>गगनैः इति क्रमः। अत्र सिद्धौ नीलकण्ठः—“गाध हसने इत्यस्य वा धातोर्युटि
पृषोदरादित्वेन धकारलोपे रूपम्” इति दर्शयन् निकामं भ्रान्तः, हसनार्थक-गाध-
धातोरसत्त्वात्। तस्मात्✓गघ् हसने इत्यस्मात्पुटि भिसि ‘गघनैः’ इति रूपे,
धकारलोपे सति रूपमुन्नेयम्।

छ—गघरी } =गर्गरी। अस्य मुखे हस्तास्फालनेन हासवद्
छ—गाघर (बुं. ख.) } ध्वनिर्भवति।

वस्तुतः—“अव खराति गर्गरीः”—ऋ. ८, ५८, ९। गर्गरीद्वारनिस्वन०—हरिवं.
३३९५ (✓गृ ९/ शब्दे। (उणा. १/१२७) गः। गर्गम् = शब्दं राति, इति, गर्ग+✓रा
+कः ३/२/३) प्रभृतिभिर्ध्वनिवाचकः ‘गर्ग’-शब्दः सिद्धयति। अस्यैव हसनार्थका
विभिन्ना धातवो जाताः। भीमसूनुोरभिवेयं घटवद् हसनत्वाद् ‘घटोत्कच’
इति जातम्—

तव रूपमहं दृष्ट्वा घटहासं सदोत्कचम्।

प्रणम्य पादयोर्वीर ! स्थिता ते वचनद्वरी ॥ स्क.पु. १, ६०, ७।

प्राकृते गगरी-शब्दः सुखदुःखनिमित्तकाव्यक्तकथनवाचकोऽस्ति—कुमा.;
(हे. १/२१९), गगरी (<गर्गरी) शब्दश्च लघुघटार्थवाचकः—सुपा. ३३९। अयं
देशजो नास्ति, दे. २, ८९ इत्यत्र तथोल्लेखस्त्वविवेकात्।

+√गज् (गज) १/२४३ शब्दार्थः (प)	√कच् (कच) १/ शब्दे (प) ।
श× क्षी-मै-सा-च-कात ।	√गञ्ज् (गजि) १/ शब्दार्थः (प) ।
शब्दे—जै-काकृ-शा-हे ।	√गृ १/२७ शब्दे (प) ।
स्वने—वो ।	√गृज् (गृज) १/ शब्दार्थः (प) ।
	√गर्ज् (गर्ज) १/ शब्दे (प) ।
	√गर्द (गर्द) १/ शब्दे (प) ।

ग—गोगजोष्ट्रहयादिषु-मनु. ८,२९६ । गजाश्चैव-वा. रा. २,९२,३२; गजना-सोरु० २,३०,३० । गजपुष्पी-वा. रा. ४,१२,४६ । गजपिप्पली-सुश्रु. २,४३१,८ । गजमुख०-बृह. सं. ५८,५८ । गजाशन०—सुश्रु. २,४४२,७ । गजवृंहित०—सुश्रु. १,१०७,१० । गजपुर०—मभार. १३,७७११; गजदन्तमय०—२,१८५३ । गजमुक्ता-कुमारसं. १,५ ।

छ—गजव (अर.), गजल (फा.) । गज (फा.) = प्रमापकमुपकरणम् ।

छ—गजी (फा.) = मनाङ्गन्यूनायतं दैशिकं वस्त्रम् ।

+√गज् (गज) १/२४९ मदेने, च = शब्दार्थः (प)	√कज् (कज) १/२२७
क्षी-मै-सा ।	मदे (प) ।
मदे—च ।	√कड् (कड) ६/ मदे (प) ।
मदेने—जै-शा-हे ।	शेषः पूर्ववत् ।
मदे स्वने च—वो ।	

पूर्वधातोरभिन्नोऽयम् । क्षी-च-जैनेन्द्राः पार्थक्येन संख्यान्ति ।

ग—गजः—१ योत. ५९; योचू. ११८; शाण्डिल्यो. १,७,६ ।

घ—गज-जातक ४,४९४ ।

ङ—गज-प्रासू. १७१; इक. ।

ड—गय-अणु.; औप.; प्रासू. १५४; सुपा. ३३४ ।

+√गञ्ज् (गजि) १/२२४ शब्दार्थः (प)	√गृज्ज् (गृजि) १/ शब्दार्थः (प) ।
श-जै-कात× क्षी-मै-सा-च ।	
शब्दे—च शा-हे ।	
स्वने—वो ।	

क—गंज् = विडम्बनायाम्, उपहासे । पु. गौथि.गे-कंच् = गञ्जः (= उपहासः)—वा. पौकर्मिः ।

ग—गञ्जे दूरस्थिते निजे—राजत. ४,५८८; गञ्जवर० ५,१७६ । नेत्रे खञ्जनगञ्जने—सा. द. ४१, १२ । कालियविषधरगञ्जन—गीतगो १,१९ ।

ङ—गंजा = मदिरागृहम्—दे. २,८५ टी; गंजिअ (< गाञ्जिकः) = मद्य-विक्रेता; गंजिअ (< गञ्जितम्) = पराजितम्—उप. ९८६ टी; (२) विनाशितम्—पिंग. ।

छ—√ गंजना (< गञ्जनम्) = न्यकरणे, (२) विनाशने ।

छ—√ गाँजना (< गञ्जनम्, फा. गंज) = राशीकरणे ।

अस्य धातोरिमेऽर्था यत्र तत्र प्रदेशेषु स्युर्विकीर्णाः । शब्दार्थकस्तु गंजाशब्दः, तत्स्थानां मद्यपानां शब्दायमानत्वात् । न्यकारेऽर्थेऽयं प्रत्युत्तरेण तिरस्कारान् प्रयुक्तः स्यात् कालान्तरे ।

+√ गङ् (गङ्) १/७७० सेचने (प)

श× क्षी-मै-सा-च-जै-काक-

कात-शा-हे ।

सेके—वो ।

√ गल् (गल) १/ श्रवणेऽपि

(प) ।

√ गृ १, सेचने (प) ।

√ घृ १, सेचने (प) ।

क—गैल् = मुष्टिवन्धे, दाढ्येन ग्रहणे, गोलाकारः, वर्तुलम् । दन्त्यविस्तारः—गैल्द, ग्ले दू— : —वा. पौकनीः ।

ङ—गडुल = तण्डुलादिधावनजलम्—धर्म. २ ।

छ—गडुआ (वा) (< गडुः) = जलपात्रम् ।

ब—(कश्मीरभाषायाम्) गडु = अभिषेकः ।

+√ गण्ड् (गण्डि) १/३५६ वदनैकदेशे (प)

श क्षी-मै-सा-च-जै-काक-

कात-शा-हे ।

गण्डे—वो ।

√ गडू १/१५९ वदनैक-

देशे (प) काक ।

क—गैल्, दन्त्यविस्तारः—गैल्दू, ग्लेदू : नासिक्यम् (* ग्लेन्दो ? * गोलन्दो-?)—वा. पौकनीः ।

ग— वक्त्रैकदेशे गण्डेति धातुमेतं प्रचक्षते ।

तेनोन्नतेन गण्डेति विद्धि मानलसम्भवे ॥ मभार. १३, ४४९९ ।

गण्डपाश्वे निवेशितः—वा. रा. ५, ३७, ५ । गण्डोपधान०—सुश्रु. २, ४१, ९ ।

घ—गण्ड-संयुक्त. ४, ८३ ।

ङ—गंड = कपोलः—भग.; सुपा. ८; (२) रोगविशेषः (गण्डमाला)—आचा., (३) स्तनः—उत्त. ८; (४) इक्षुसमूहः—उप. पृ. ३५९; (५) स्फोटकः—उत्त. १० ।

छ—गाल (<गल्ल <गण्डः)=कपोलः ।

√गद् (गद) १/५०
श

व्यक्तायां वाचि (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
वचने—च ।
भाषे—वो ।

√कथ (कथ) १०/वाक्य-
प्रबन्धे (प) ।

ख—जइये मि (<गद्यामि)=याचे-अवेस्ता, यस्न ९,१९। अवेस्ताभाषायां
दैवादिको धातुः ।

ग—जगाद्-मै. ४,९,१२ ।

ङ—√गद (सक)=भाषणे । वकृ-गदंत-नाट.—चैत. ४५ ।

छ—√गदना#=भाषणे ।

√गम् (गम्ल) १/९६७
श

गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे
गत्याम्—वो ।

√अच् (अचु) १/गतौ(प) ।

√अच्छ १/३५५ h गतौ
(प) काकृ ।

ग+√अच्छ=गच्छ—
इति वागीशः ।

√कम्ब् १/गतौ (प) वो ।

√अम् (अम) १/गत्यादिषु
(प) ।

√खम्ब् १/गतौ (प) ।

√गम्ब् १/गतौ (प) ।

क—गुर्मे—ः*कुर्मेति; स्को—*गुम्—स्कोः ।

ख—अवे. जमैति (गमति—निघ.२/१७); गसैति=गच्छति—जू. पौर्कर्णीः ।

ग—गमाते-तैत्रा. २,५,५,३ । गच्छति-ऋ. १,१,४ ।

घ—गच्छति-पेतवत्यु (A) ५६ ।

ङ—√गम (सक)=गतौ, (२) ज्ञाने, (३) प्रापणे । भूका-गमिही-

कुमा. ।

+√गम्ब् (गम्ब) १/४१५ गतौ (प)
मै-श-च-जै-काकृ-कात- (क्षी-सा-हे) वो ।
शा×

√कम्ब् (कम्ब) १/गतौ
(प) वो ।

√खम्ब् (खम्ब) १/गतौ
(प) वो ।

✓घम्ब (घम्ब) १ गतौ
(प) वो।

अर्बेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौक्षिको मन्यते--क्षी।

✓गर्ज (गर्ज) १/२२१ शब्दे (प) द्रष्ट. ✓गृज् १/२४५ शब्दार्थः
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-शा-हे। (प)।
शब्दार्थे--कात।
ऊर्जाशब्दे--वो।

क—ग्रा-क-: लिथु. गिगजुदेति; रसन्-प्रकृति--जू. पौकनीः। रसन्, च.
रला. प्रज, प्रजति = काककुक्कुटशब्दे--वा. पौकनीः।

ख—फार. गर्द = धूलिः।

ग—गर्जति-सुवा. ६।

घ—गज्जति-दाठावंस ५, २९।

ङ—✓गज्ज (अक) = शब्दे, मेघशब्दे। वकृ-गज्जंत-सुर. २, ७५; रयण. ५८।

छ—✓गर्जना } = शब्दे, मेघशब्दे।
छ—✓गरजना }

छ—✓गाजना = शब्दे, (२) हर्षे।

छ—गजर (विपर्ययः < गर्जः) = प्रहरे प्रहरे घण्टानादः।

✓गर्द् (गर्द्) १/५५ शब्दे (प) ✓गर्ज (गर्ज) १, २२१
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- शब्दे (प)।
शा-हे। ✓गर्द् १/३९४० कुत्सिते
रवे--वो। शब्दे (आ) काकृ।
अत्यानन्दे--ह्वि।

क—गैल्-दन्त्यविस्तारः—: गैल्-द्, ग्ले-द् : गर्दभः--वा. पौकनीः।

ग—समिन्द्र गर्दभं मृग नुवन्तम्-ऋ. १, २९, ५; न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति-
३, ५३, २३। गर्दा-तै. ३, १, ११, ८ = कन्या, धूलिः।

ङ—गहह = खरः-सम. ५०; दे. २, ८०; पाअ.। गाढव-मरा.।

छ—गर्दा = धूलिः।

+✓गर्ब (गर्ब) १/४१५ गतौ (प) ✓कर्व (कर्व) १/गतौ (प)।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- ✓खर्व (खर्व) १/गतौ (प)।
कात-शा-हे-वो। ✓घर्व (घर्व) १/गतौ (प)।

छ—गरबा (नृत्यम्)—गुर्जरदेशे ।

+√गर्व् (गर्व) १/५७८ दर्पे (प)

श-जै×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे ।

मदे—वो ।

√कर्व् (कर्व) १/दर्पे (प) ।

√खर्व् (खर्व) १/दर्पे (प) ।

√घर्व् १/१६८दर्पे(प)काकृ ।

√गृ ६/निगरणे (प)—उणा.

१/१५५—गर्वः ।

क—गुएर = कठोरः, गुरुः—वा. पौकनीः ।

ग—गुणाढ्या न च गर्विताः—वा. रा. १, ७, ६; गर्वः—२, ३१, २० = अहङ्कारः ।

छ—√गर्वाना† = गर्वे । (गरुर < (ऊ < व) < गर्वः ।

√गर्ह् (गर्ह) १/६२९ कुत्सने (आ)

श×

क्षी-च-जै-काकृ-कात-शा-

हे-वो ।

कुत्सायाम्—मै-सा ।

√गल्ह् (गल्ह) १/ कुत्सने

(आ) ।

√गृ ६/निगरणे (प) ।

√गृ ९ शब्दे (प) ।

क—गल्—, * गल्—घ्, ग् (अ) लघ् = चिलापे, शोके, कुत्सने, गर्हणे—जू. पौकनीः ।

ख—अवे. गेरेजैति = दुःखे, शोके—जू. पौकनीः ।

ग—गर्हसे-ऋ. ४, ३, ५ ।

घ—गरहति-संयुक्त. १, २४०; दीघ. १, १६१ ।

ङ—√गरह् (सक) = निन्दायाम्, धृणायाम् । गरहइ-भग. ।

ङ—√गरिह् (सक) = निन्दायाम्, धृणायाम् । गरिहइ, गरिहामि-महा. पडि. ।

√गल् (गल) १/५४५ अदने (प)

श-काकृ×

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे ।

स्रवणेऽपि, अनेकार्थत्वात्—

क्षी ।

भक्षे स्रावे च—वो

√गृ १/सेचने (प) ।

√गल् (गल) १०/स्रावणे

(आ) ।

√गृ ६/निगरणे (प) ।

√गिल् १/२५० a अदने (प) काकृ ।

गिल् १/२५० b अदने (प) काकृ ।

गील् १/२५० c अदने (प) काकृ ।

क—गुर्ले-^१, गुर्ले-^२, गुर्ले=स्रवणे, क्षेपणे, त्यागे । पु. उ. ज. कुअल्- । पु. गौथि. गाल्लेन् ; न. उ. ज. ब्वेले, म. नि. ज. कुअल्-जू. पॉकनीः ।

ग—गलः-गु. १७ (=कण्ठ-) [गलति=भक्षयत्यनेन]; गलितः-[धा. क्षरणे वृत्तिः उसं.] ध्या. ८५; नाप. ६, १२ । गलन्त्यमी वाष्पाम्बुविन्दवः-कथास. ११, ५७ । गलितं वसनम्-शिशु. ९, ७५ ।

घ—गलति=क्षरणे-विनय. १, २०४; मज्झिम. १, ३३६ ।

ङ—√गल (अक)=विशरणे, (२) नाशे, (३) क्षरणे, (४) द्रवे । गलइ-महा. ।

छ—√गिरना=पतने, क्षरणे ।

√गल्भ् (गल्भ) १/३८९	धाष्टर्थे (आ) ।	√गह् (गह) १/ कुत्सने
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-	(आ) ।
	शा-हे ।	√गल्ह् (गल्ह) १/ कुत्सने
	आधाष्टर्थे—काक् ।	(आ) ।
	धृष्टत्वे—वो ।	√गृभ् ९/ ग्रहणे (उ)
		वैदिकः ।

अयं 'प्रगल्भ' इत्यस्य नामधा.-ह्वि., तन्न समीचीनम्, अपगल्भ-^१, अव-गल्भते इति प्रयोगोपलब्धेः ।

ग—अपगल्भाय-मा. १६, ३२; का. १७, ५, १; तै. ४, ५, ६, १; मै. २, ९, ६; काठ. १७, १४; क. २७, ४ । अवगल्भते-मभाष्ये ३, १, ११. २१ । प्रजगल्भे-शिशु. १०, १८ । प्रगल्भते-राजत. २, १६ ।

ङ—√पगल्भ (अक)=धाष्टर्थे, (२) सामर्थ्ये—पगल्भइ, पगल्भई-आचा., सूअ. १, २, २, २१ ।

√गल्ह् (गल्ह) १/६३०	कुत्सने (आ) ।	√गह् (गह) १/ कुत्सने
श ×	क्षी-च-जै-काक्-कात-	(आ) ।
	शा-हे-वो ।	√गह् (गह) १०/
	कुत्सायाम्—मै-सा ।	विनिन्दने (प) ।
		√गल्भ् (गल्भ) १/
		धाष्टर्थे (आ) ।

नूनमयं √गह्-धातुसम्बद्धस्तदुत्तरवर्ती ।

छ—√गल्हना*† } (<गल्पः ???) = भाषणे । अतिभाषणमपि कचिद्
छ—√गालना*† } धाष्टर्याय धाष्टर्यं च कुत्सनाय भवतीति √गल्ह
धातुरस्य मूले भाति ।

+√गा (गाङ्) १/९३५ गतौ (आ) । इणो गा लुङि २/२/४५ ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √गा ३/ स्तुतौ च च्छन्दसि,
कात-शा-हे-वो । जनने च (प) ।
√गै १/ शब्दे (प) ।

द्विटनीर्गमनार्थकं √गा धातुं स्वीकरोति जुहोत्यादौ, न त्विह ।

√गा ३/२५ स्तुतौ च च्छन्दसि (प) । √गै १/ शब्दे (प) ।
श-जै-काकृ-कात-शा × क्षी-मै-सा-च- (हे) । √गा (गाङ्) १/ शब्दे गतौ
स्तुतौ जन्मनि—वो । (आ) ।
गतौ—हि । √इ (इण्) २/ गतौ (प)
इणो गा लुङि २/४/४५ ।
गाति, जिगाति-निघ.
२/१४ गतिकर्मा ।

क—गुण्-तथा गुआ = गतौ, प्रापणे ।

ग—जिगाति-ऋ. १, २, ३; खि. ४, ९, १; तै. १, ३, ४, १; मै. १, ६, १;
जै. ३, २, ११ । जिगाति-ऐत्रा. १, ३०; शात्रा, ९, ६; शत्रा. १, ४, १, २१ । अगात्-
कात्रा. १, ३, १३ ।

+√गाथ् (गाथृ) १/४ प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे √गाथ् १/३७५b प्रतिष्ठा-
श (आ) । लिप्सार्थयोर्ग्रन्थे च (आ) काकृ
क्षी-मै-सा-कात । √गाढ् १/१८९a तीव्रगतौ (प)
प्रतिष्ठालिप्सार्थयोर्ग्रन्थे काकृ ।
च—काकृ । √गाह् (गाहृ) १/ विलोडने
प्रतिष्ठायाम्—च । (आ) ।
प्रतिष्ठान्थयोर्लिप्से स नदीस्तुष्टाव गाधा भवत-
च—वो । निरु. २, २४ ।

प्रतिष्ठालिप्सान्थेषु—

(जै-४-गाढै, ५-गाढै) ! जै-शा-हे ।

क—गुआथ् = निमज्जने, आर्द्रतायाम्—वा. पौकर्नीः ।

ग—गाधम्-ऋ. १,६१,११; अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठाम्-ऋ. ५,४७,७ । गाध-मेव प्रतिष्ठा-शत्रा. १२,२,१,२ । खि. २,१४,३; तै. ४,३,११,४; मै. २,१३,१०, काठ. २९,८ । अगाधः-वा. रा. १,३५,४=अतलस्पर्शः (तिल.) । गाधिः (गाधते = उच्चपदं लिप्सते) मभार. ३,११५,१९=विश्वामित्रमुनिपिता । गाधेत-यशस्तिलक., आश्व. ३, इलो. १५३=तरितुं शक्येत । अगाधम्-मभार. १२,३०८,३९=अप्रतिष्ठम्—(नील.) ।

घ—गाधति-दीघ १,२२३=संयुक्त. १,१५ ।

ङ—√गाह (सक)=(१) पठने, अभ्यासे, (२) अनुभवे, (३) गवेषणे । गाहदि-शौ. ।

√गाहू (गाहू) १/६४१	विलोडने (आ)	√गथ् १/६४७	विलोडने
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ ।	
	कात-शा-हे ।	√गाध् (गाध्) १/ प्रतिष्ठा-	
	विलोडे—वो ।	लिप्सयोर्ग्रन्थे च (आ) ।	

क—द्रष्ट.√गाध् ।

ग—अतिगाहते-ऋ. ९, ६७, २०; अभिगाहमानः-१०,१०३,७; गाहान्-९,११०,८; कौ. २,८४४ । गाहते-ऐत्रा. ३,४८ ।

गोप्तरि गाहमाने-रघु. २,१२=प्रविशति सति (सं.); तपस्विगाढाम्-९,७२=अवगाढाम्=सेविताम् (सं.) ।

घ—अज्ज्ञोगाहति (<अभ्यवगाहते)-दीघ. १,१०१ ।

ङ—द्र.√गाध् ।

छ—√गाहना=अवगाहने, (२) मन्थने (विलोडने), (३) क्षेत्रकर्षणे ।

√गु (गुङ्) १/९३४	अव्यक्ते शब्दे (आ)	√कु २/ शब्दे (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-शा ।	√कु (कुङ्) १/ शब्दे (आ) ।
	शब्दे—काकृ-कात-हे ।	√उ (उङ्) १/ शब्दे (आ) ।
	ध्वनौ—वो ।	√खु (खुङ्) १/ शब्दे (आ) ।
		√घु (घुङ्) १/ शब्दे (आ) ।
		गवते (निघ. २/१४)
		गतिकर्मा ।

क—गौड-, गोड-, गौडर्ष-, गु- = शब्दे । लिथु. —*गौडदिर्षेति । पु. च. स्लॉ.-गौर्वोरिति—जू. पाकर्नीः ।

ग—विश्वासु क्षासु जोगुवे-ऋ. ५,६४,२; जोगुवानः-१,६१,१४ ।

+√गु ६/१२५ पुरीषोत्सर्गे (प) मै √गुध् ६/९२ पुरीषोत्सर्गे
क्षी-च-काकृ×, श मै-सा-जै-कात-शा-हे । (प) च ।

ग—गुदम्-मनु. ८,२२८ । उभयथा साध्यम्-√गुद् १/२३ इत्यतः,
√गु इत्यतश्च ।

√+गुज् (गुज) १/२०० अव्यक्ते शब्दे (प) <√गुञ्ज् (गुजि) अव्यक्ते
मै-श-च-कात× अनिदिदित्येके-क्षी शब्दे (प) ।
क्षी-सा-जै-शा-हे । √गु (गुङ्) १/ अव्यक्ते
शब्दे—काकृ । शब्दे (आ) ।
कूजने—वो । कूज् (कूज) १/ अव्यक्ते
शब्दे (आ) ।
√कुच् (कुच) १/१८१ शब्दे
तारे (प) ।
√कुञ्ज् (कुञ्ज) १/७४०
अव्यक्ते शब्दे (प) काकृ ।

स्पष्टो विकासः √गु>√गुज्>√गुञ्ज् ।

+√गुज् (गुज) ६/८९ शब्दे (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
ध्वनौ—वो ।

√कु>√कुच्>√कुञ्ज्>√कूज्, √कु>√गु>√गुज्>√गुञ्ज्
इति व्युत्पत्तिः ।

√गुञ्ज् (गुजि) १/२०० अव्यक्ते शब्दे (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे । पूर्वद्वयवत् ।
शब्दे—काकृ ।
कूजने—वो ।

क—गंज्—अनुकरणे, उपहासे, आक्षेपे । गंजो-स्, —जू. पाँकनीः ।

ग—गुञ्जन्-ऋतु. ६,१४; गीतगो. २,१ । मञ्जुगुञ्जत्समीर०-शान्तिश.
१,१७ । गुञ्जा-सुश्रु. १,३२,१७; वृ. सं. ८२,८ ।

घ—√गुंज् (अक) = भ्रमरादिरवे, (२) सिंहादिगर्जने । गुंजन्ति-महा. ।

छ—√गुंजना = भ्रमरादिरवे ।

छ— $\sqrt{\text{गुंजना}} = \text{भ्रमरादिरवे ।}$

$+\sqrt{\text{गुड् (गुड) ६/९०}}$	रक्षायाम् (प)	$\sqrt{\text{कुण्ड् (कुठि) १०/ रक्षणे}}$
श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	(प) सा ।
	कात-शा-हे ।	$\sqrt{\text{कुण्ड् (कुडि) १०/ रक्षणे}}$
	रक्षणे—जै ।	(प) इत्येके—क्षी ।
	रक्षे व्याघाते च—वो ।	$\sqrt{\text{गुड् १/१५३ माधुर्ये (प)}}$
		काकृ ।
		$\sqrt{\text{गुण्ड् (गुडि) १०/ रक्षणे}}$
		(प) ।
		$\sqrt{\text{गूड् १/१८६b निवासे (प)}}$
		काकृ ।
		$\sqrt{\text{जुल् १०/८७ रक्षणे (प)}}$
		काकृ ।

ग—कार्णायसमया गुडाः—मभार. ७,९२१२; सभुशुण्डयश्मगुडका (पुरी)-
३,६४३; शतघ्नयोऽथ गुडा गदाः—७,९२१३; (गडति=रक्षति-अनयेति) ।

घ—गुल=वर्तुलीकरणे-दीघ. १,५४=मिलिन्दपञ्च ३,९५ ।

ङ— $\sqrt{\text{गुड (सक)}}$ =कवचादिभिर्हस्तिनः सज्जायाम्, (२) युद्धार्यं तत्पर-
तायाम्, सज्जायाम् । गुडह-सुपा. २८८ ।

छ—गौडा (<गुडाः—मभार. ७,९२१२)-बु. ख. = यष्टिविशेषः ।

$\sqrt{\text{गुड् (गुड) ६/१०३}}$	प्रतीघाते (प)	$>\sqrt{\text{घुट् (घुट) प्रतीघाते (प)}}$
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-हे ।	इति दुर्गः—क्षी ।
कात-शा X	व्याघाते—वो ।	$\sqrt{\text{खोड् १/२५१ प्रतिघाते (प)}}$
		हे ।
		$\sqrt{\text{खोर् १/४१२ प्रतिघाते}}$
		(प) हे ।
		$\sqrt{\text{कुण्ड् (कुठि) १/ गतिप्र-}}$
		तिघाते (प) ।
		$\sqrt{\text{कुण्ड् (कुडि) १/ वैकव्ये}}$
		(प) ।
		$\sqrt{\text{कुट् (कुट) ६/ कौटिल्ये (प) ।}}$

$\sqrt{\text{कुट्}} > \sqrt{\text{कुण्ड् १/३१९}} > \sqrt{\text{कुण्ड्}} > \sqrt{\text{कुण्ड्}} > \sqrt{\text{खोड्}} > \sqrt{\text{गुड्}}$
 $> \sqrt{\text{घुट् इति विकासः ।}}$

+√गुद् (गुद) १/२३ क्रीडायामेव (आ) द्रष्ट. √कुर्द् १/२१।
 श-च-काकृ-कात् × क्षी-मै-सा।
 क्रीडायाम्—शा-हे।
 जै ?
 खेळने—वो।

ग—गुदा-ऋ. १०, १६३, ३। गुदा अन्त्राणि उदरम्-अ. वे. ९, ७, १६; १०, ९, १६।
 उत्सक्थ्या अव गुदं धेहि (रेतः) -वा. सं. २३, २१। अवशब्दयतो गुदम्-मनु.
 ८, २२८।

छ—√गोदना = विलेखने, क्रीडने (गुद्गुदाना-हि.)।

+√गुध् (गुध) १/२३ क्रीडायामेव (आ) <√गुद् (गुद) क्रीडया-
 मै-सा-श-च-काकृ-कात्- इत्येके—क्षी। मेव (आ)।
 शा × क्रीडायाम्—हे। शेषः पूर्ववत्।
 क्रीडे—वो।

स्पष्टं√गुद् धातोर्विकासः (भेदः) प्रदेशविशेषे।

+√गुध् (गुध) ४/१२ परिवेष्टने (प) गध्यति मिश्रीभावकर्मा-
 श क्षी-मै सा-जै-काकृ-कात्- निरु. ५, १५, ५।
 शा-हे। √गुद् (गुद) १/ क्रीडया-
 वेष्टने—च। मेव (आ)।
 वेष्टे—वो। √गुध् (गुध) १/ क्रीडया-
 मेव (आ)।
 √गुध् ६/९२ पुरीषोत्सर्गे
 (प) च।

छ—√गूधना = गोधूमचूर्णादिमर्दने (वेष्टने) [स्वयम्भूरनुस्वारः]।

+√गुध् (गुध) ९/४५ रोषे (प) √क्रुध् (क्रुध) ४/ क्रोधे
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प)।
 कात्-शा-हे। √गुध् (गुध) ४/ परिवे-
 रुषि—वो। ष्टने (प)।

क्रुध् > √गुध्। √गुध् ४/१२ धातुनाऽस्य पूर्णतः सम्बन्धः। क्रोधे सति
 वेष्टनमर्दनादिकं संपद्यत एव।

√गुप् (गुप्) १/३९३ श	रक्षणे (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- शा-हे । रक्षे—वो ।	√गुप् (गुप) १/ गोपने (आ) । √गुप् (गुप) ४/ व्याकु- लत्वे (प) । √गुप् (गुप्) १०/ भासार्थः (प) । √कुप् (कुप्) १०/ भासार्थः (प) ।
-------------------------	--	--

ग—जुगुपुः (द्वादशस्य ऋतं नरः)—ऋ. ७, १०३, ९। शौ. १९, २७, ९। गोपा-
यति—ऐत्रा. ७, २२। जुगुप्सेत्—मभार. १२, १३१, ८ = पालयितुमिच्छेत् (नील.) ।

घ—गोपेथ—धम्मपद ३१५ ।

ङ—√गोव (सक) = (१) रक्षणे, (२) आच्छादने । गोवइ, गोवेइ—सुपा.
३४६; महा. ।

छ—√गोपना*† } = (गोपनम्) अप्रकाशने (आच्छादने) ।
छ—√गोना

+√गुप् (गुप) १/९५५ श ×	गोपने (आ) क्षी-च-शा । गोपनकुत्सनयोः— मै-सा-काकृ-कात-हे । गुप्प्रौ—जै । गोपनकुत्सयोः—वो ।	√गुप् (गुप) ४/ व्याकु- लत्वे (प) ।
-----------------------------	---	---

ग—विजुगुप्सते (विचिकित्सति—शत्रा. १४, ७, २, १८)—बृहदारण्यको.
४, ४, १५। जुगुप्सेत—छान्दो. ५, १०, ८; नाप. ५, ७ ।

ङ—√जुउच्छ (सक) = निन्दायाम्, घृणायाम् । जुउच्छइ—से. ५, ५ ।

+√गुप् (गुप) ४/१२१ श	व्याकुलत्वे (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो । व्याकुलत्वे च—जै । चकारो मुद्रणदोषदुष्टः ।	√कुप् (कुप) ४/ क्रोधे (प) । द्रष्ट. √गुप् १/३९३ ।
---------------------------	---	--

ङ—√गुप्प (अक) = व्याकुलत्वे । वक्त्र-गुप्पंत, गुप्पमाण-कुमा. ६, १०२;
कप्प,; औप. ।

√गुफ् (गुफ) ६/३८ ग्रन्थे (प) । √गुम्फ् (गुन्फ) ६/ग्रन्थे (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-काकृ- √ग्रथ् १/३३१ कौटिल्ये
कात-शा-हे-वो । (आ) च ।
ग्रन्थने—जै-शा-हे ।

ग—गुफिताश्ररणयोः पुनर्विस्तृताः (दृग्भक्तयः)—धूर्तस. ६६, ९ ।

ङ—√गुहना † (सक)=ग्रन्थने ।

वस्तुतोऽयं धातुः—“पुराणवद् व्रततेरिव गुष्पितम्”—ऋ. ८, ४०, ६, √गुष्प्
इत्यस्य विकासरूपः ।

√गुम्फ् (गुन्फ) ६/३९ ग्रन्थे (प) √गुफ् (गुफ) ६/ ग्रन्थे (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-काकृ- √ग्रन्थ् (ग्रथि) १/ कौटिल्ये
कात-वो । (आ) ।
ग्रन्थने—जै-शा-हे । √ग्रन्थ् (ग्रन्थ) ९/सन्दर्भे (प) ।
√गुम्भितः—सार. २४४: १७ ।

ग—निगुम्फनिर्झर०—शिवताण्ड. १३ ।

ङ—√गुंफ (सक)=ग्रन्थने । वक्त्र-गुंफत-कुमा. ।

ङ—√गुम्ह (सक)=ग्रन्थने, रचनायाम् । गुम्हदु-शौः; खण्. ५३ ।

√गुर् (गुरी) ६/११५ उद्यमे (आ) √गृ ६/ निगरणे (प) ।
श क्षी-च-काकृ-कात-हे-वो । √गूर (गूरी) १०/ उद्यमे
उद्यमने—मै-सा-जै-शा । (आ) ।
√गूर् (गुरी) ४/ हिंसा-
वयोहान्योः (आ) ।

क—गुर् = प्रशंसायाम्, स्तुतौ—वा. पौकनीः ।

ग—गुरस्व च—ऋ. ३, ५२, २ । नापगुरेत न निहन्यात्—तै. २, ६, १०, २ ।

आत्मानमागुरते—तैत्रा. १, ४, ७, ७१ ।

√गुर्द (गुर्द) १/२२ क्रीडायामेव (आ) > √खुर्द (खुर्द) क्रीडायामेव (आ) इति दौर्गाः
मै-श × क्षी-सा-काकृ-कात । —क्षी ।
क्रीडायाम्—च-जै-शा-हे । द्रष्ट. √कुर्द १/२१
कूर्दे—वो ।
अत्यानन्दे ?—ह्रि. ।

ग—अगूर्दत्, अगूर्दन्—जै. १९१ । गूर्दः—तांत्रा. १३, १२, ४; जैआ. १, ४४९ ।

गूर्दम्—शांत्रा. ३०, ३ । लौकिके संस्कृते जातः स्यादात्मनेपदी ।

+√गुर्व् (गुर्वी) १/५७१ उद्यमे (प) √गृ ६/ निगरणे (प) ।
 श× क्षी-च-काकृ-कात-हे-वो । √गुर् (गुरी) ६/ उद्यमे (प) ।
 उद्यमने—मै-सा-जै-शा । √गुल्फ् १/२०४ n गतौ
 (प) काकृ ।

गुर् ६/११५ इत्येतत्सम्बद्धोऽयम् ।

√गृह् (गृह्) १/८८१ संवरणे (उ) √कुह् १/३१६a हिंसागत्योः
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) काकृ ।
 कात-शा-हे । √गृह् १/३१६d हिंसागत्योः
 संवृतौ—वो । (प) काकृ ।
 √गृह् १/३१६e हिंसागत्योः
 (प) काकृ ।

क—घेउघ्—, घुघ्—, घूघ्—(संवरणे) छादने । लिथु-गूज्ति-जू. पॉकनीः ।

ग—गूहते—ऋ. १०, २७, २४ । गूहन्ति-१०, १०८, ४ । मभार० ६, ३, २२, १६ =
 परिवारयन्ति (नील.) । गूहेत् कूर्म इवाङ्गानि-मनु. ७, १०५ ।

ङ—गूह (सक) = गोपने, छादने । वकृ-गूहन्त-स. ६१० ।

+√गू १/९३४ पुरीषोत्सर्गे (प) >√गु (गुङ्) अव्यक्ते
 मै-सा-च-जै-काकृ-कात- इत्येके-क्षी । शब्दे (आ) ।
 शा-हे-वो × क्षी-हे ।

उत्तरसूत्रादभिन्नोऽयं गणभेदार्थमिहोपन्यस्तः ।

+√गू ६/११८ पुरीषोत्सर्गे (प) √गू १/ पुरीषोत्सर्गे (प) ।
 मै-सा-श-च-जै- क्षी-काकृ-हे । √गूघ् ६/९२ (प) च ।
 कात-शा × विट्सुतौ—मै ।
 √गु ६/१२५..... पुरीषोत्सर्गे—मै ।
 मै-सा-जै-कात-शा-हे ।

क—गूओउ-, गूऊ—विष्ठा, घृणितम्, ; पूतिगन्धि (विशेष०) । अर्मे.—कु तथा

कौय=विष्ठा । च. रळो. ओ-गविति । ^vcech (बोहे.) ओ-हविति = कुरूपणे ।

ख—गू-थ=विष्ठा-वा. पॉकनीः ।

ङ—गूह (< गूथम्) = विष्ठा-तंदु. ।

+√गूर (गूरी) ४/४४ च=हिंसावयोहान्योः (आ) <√घूर (घूरी) हिंसावयो-
 श इति दुर्गः—क्षी । हान्योः (आ) ।
 क्षी । √गूर (गूरी) ६/ उद्यमे
 हिंसागत्योः—मै-सा । (प) ।
 हिंसायाम्—च-काकृ-कात । √गुर्व (गुर्वी) १/
 गतिहिंसयोः—जै-शा । उद्यमे (प) ।
 गतौ हिंसायां च—हे । √जृ (जृष) ४/ वयोहानौ
 वधे गत्याम्—वो । (प) ।

√जृ ४/ >√गूर (गूरी) >घूर (घूरी) इति क्रमः । √गूर ६/११५,
 √गुर्व १/५७१ इत्येताभ्यामपि गत्यर्थकत्वात् संबद्धः ।

+√गृ १/९२१ सेचने (प) √गल् १/ स्रवणेऽपि (प) ।
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √धृ १/ सेचने (प) ।
 कात-शा-हे । √धृ ३/ क्षरणदीप्त्योः (प) ।
 सेके—वो । √धृ १०/ स्रावणे (प) ।

छ—√गराना* = निश्च्योतने, स्रावणे ।

[√गाराना-(>गालनम्) = निष्पीडने, (२) *बहिष्कारे, त्यागे, अपनये ।

गरगरा=गण्डूषक्रिया (सेचनम्) । धातुरयं शब्दानुकृतिः । यत्र 'गर'
 इत्थंभूतः शब्दो भवति निश्च्योतनगण्डूषक्रियादौ तत्रैवैष प्रयुज्यते ।

+√गृज् (गृज) १/२४५ शब्दार्थः (प) √गज् (गज) १/ शब्दार्थः
 श-कात× क्षी-मै-सा-च । (प) ।
 शब्दे—जै-काकृ-शा-हे । √गज् (गज) १/ शब्दे
 ध्वनौ—वो । (प)—द्रष्ट ।
 √गञ्ज् (गजि) १/ शब्दार्थः
 (प) ।
 गृञ्ज् (गृजि) १/ शब्दार्थः
 (प) ।

ग—जीमूत इव गर्जति—वा. रा. ५, ५, २४ ।

√गर्ज् १/२२१, √गृज् धात्वो रूपाणां लिट् लकारस्य तिप्सिच्मिच्मिन्न-
 प्रत्ययेषु परेषु भेदो जायते—√गृज्-जगृजतुः, जगृजुः, √गर्ज्-जगर्जतुः, जगर्जुः । आशी-

लिङि तु सुस्पष्टो भेदः कात्स्न्येन । परमिमानि रूपाणि यथागवेषितं साहित्ये नावाप्तानि मया । अन्यत्र लकारेषु तु गर्ज्वज्ज्ञानीयोऽयम् इति द्वावेव धातू मिथः संक्रान्तौ ।

+√गृञ् (गृजि) १/२४६ शब्दार्थः (प) पूर्ववत् ।

श×

क्षी-मै-सा-च-कात ।

शब्दे—जै-काकृ-शा-हे ।

ध्वनौ—वो ।

क—* गेल्-ज्—:-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—गृञ्जन०- सुश्रु. २,५१९,४ । गृञ्जनक०-मभार. १३,४३६४ ।

√गृध् (गृधु) ४/१३३

श

अभिकाङ्क्षायाम् (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

लिप्से—वो ।

√गृ ६/ निगरणे (प) ।

√गृ ९/ शब्दे (प) ।

√गर्ध् (गर्ध) १०/ अभि-

काङ्क्षायाम् (प) ।

क—घेल्ध्=काङ्क्षायाम् । सर्बि., च. स्लॉ. ज्जदेति । सेर्बो-क्रोटि. जुद्जेति-जू. पौर्कर्णीः ।

ग—अगृधत्-ऋ. १०,३४,४ । गृध्यन्ति-शत्रा. ३,३,३,२२ । गृध्यतः-मभार. १४,१३,२ =सक्तस्य (नील.) ।

घ—गिज्झित (कर्मणि)-थेरगाथा २,१५२ ।

ङ—√गिज्झ (अक)=आसक्तौ, लाम्पट्ये । गिज्झह-णाया. १,८ ।

छ—√गीधना=काङ्क्षायाम्, आसक्तौ, लाम्पट्ये । एकदाऽनुभूय सदा तत्काङ्क्षणे ।

+√गृह् (गृह्) १/६४२ ग्रहणे (आ) इति चन्द्र- <√ग्लह् (ग्लह्) ग्रहणे

श-जै-काकृ-कात-शा- दुर्गौ—क्षी

(आ) ।

वो×

क्षी-मै-सा-च-हे ।

√ग्रिह् (ग्रिह्) १/ ग्रहणे

(आ) क्वचित् कोशे—सा ।

√ग्रह् (ग्रह्) ९/ उपादाने (उ) ।

√ग्रह् १/ ग्रहणे (आ) वो ।

√गर्ह् (गर्ह्) १/ कुत्सने (आ) ।

गर्हते (द्र.√गर्ह् १/६२९) इत्यादिरूपाणि तूपलभ्यन्ते, परन्तु तानि कुत्सना-र्थकानि ।

√गृ ६/१२९
श×

निगरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-कात- द्रष्ट.√गल् १/५४५ ।
शा-हे-वो ।

√गृ,√गिर्,√गिल्... —हि. ।

क—गुर्-गुर्=निगरणे । अमें-कैर् । अल्वे. न्गरेने । लिथु. गेति,
ग्रियति ।

ख—जरैति=गिरति—जू. पाकर्नीः ।

ग—जगार-ऋ. १०,२७,१३ । गिरति-काठ. २३,६ । यद् गिरामि संगिरामि-
शौ. ६, १३५,३ । गिलति, गिलन्ति-गुह्यकाल्युप. २६ । गिरति-मभार. ५,४६,१३=
उपसंहरति (नील.) ।

घ—मा राहु गिली-संयुत्त. १,५१ ।

ङ—√गिल (सक)=गिलने, भक्षणे । संकृ-गिलिऊण-नाट. ।

छ—√गिलना=गिलने, दन्तसाहाय्यमन्तरा भक्षणे ।

छ—गेरना=पातने, (२) उदेलेने (>उदेलेना-हि.) ।

√गृ ९/२७
श×

शब्दे (प) √गुर् (गुरी) उद्यमे (आ) !
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- √गृ ६/ निगरणे (प) ।
कात-शा-हे-वो । √गृज् (गृज) १/ शब्दार्थः
(प) ।

क—गुर् (५) =स्तुतौ-जू. पौकर्नीः, वा. पौकर्नीः ।

ग—गृणीते-ऋ. १,७९,११ । अनु गृणाति-१,१४७,२ । गृणन्ति-खि. ३,६,१ ।
गृणाति ह वा एतद्धोता यच्छंसति-शत्रा. ४,३,२,१ । गृणन्ति-मभार. १२,४७,२६=
ध्यायन्ति (नील.) ; यशस्ति, २ आ., १४९=जानन्ति ।

+√गेप् (गेष्ट) १/३६५
श×

च=कम्पने, गतौ (आ) √केप् (केष्ट) १/च=कम्प-
सूत्रविभागात्-क्षी । ने, गतौ (आ) ।
क्षी-सा । √कम्प् (कपि) १/ चलने
कम्पने—मै-च । (आ) ।

चलने—जै-कात-शा-हे । √खेप् १/१४३ चलने (आ)
केप्वत् (=गत्यां जै, ९३० शा ।
चाले)—वो । √ग्लेप् (ग्लेष्ट) १/ च=
कम्पने, गतौ (आ) ।

√ग्लेप् (ग्लेष्टु) १/ दैन्ये
(आ)।

√कम्प् > √केप् > √गेप् > √ग्लेप् इति व्युत्पत्तिः।

छ—√घेपना=निधुवने, (२) हस्तपादेन सम्मर्द्य मिश्रणे।

+√गेप् (गेष्टु) १/३६९ च=दैन्ये (आ) मै।

क्षी-सा-श-च-जै-काक्- मै।

पूर्ववत्।

कात-शा-हे-वो×

√कम्प् > √केप् > √गेप् > √ग्लेप् इत्यत्र परम्परया कम्पनार्थकत्वाद् दीनतया दैन्यार्थो जातः। भयेऽपि सति भवति कम्पनम्।

+√गेव् (गेष्टु) १/५०२

क्षी-श×

सेचने (आ) मै।

मै-सा-काक्-कात।

सेवने—च-जै-शा-हे।

सेवे—वो।

एव् (एष्टु) १/ सेवने (आ)

क्+√एव=√केव्।

प्रेव् १/५०४g सेचने (आ)

काक्।

√ग्लेव् (ग्लेष्टु) १/ सेचने
(आ) मै।

√घृ १/ सेचने (प)।

√घेव् १/५०४f सेचने (आ)

काक्।

द्रष्ट. √खेव् १/५०२।

√+√गेष् (गेष्टु) १/६०९ अन्विच्छायाम् (आ)

मै-श-च-काक्-

कात ×

क्षी-सा-जै-शा-हे।

अन्वेधे—वो।

√इष् (इष्टु) ४/ गतौ (प)।

√इष् (इष्टु) ६/ इच्छायाम्
(प)।

√एष् (एष्टु) १/ गतौ (प)

ग्+√एष्=√गेष्।

गव्+√एष्=√गवेष्

(गवेष) १०/ मार्गणे (प)।

√ग्ल्+√एष् √ग्लेष् १/

अन्विच्छायाम् (आ)।

अन्विच्छा

=गवेषणा—क्षी।

√गै १/९०२

श

शब्दे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

कात-शा-हे।

√कै १/ शब्दे (प)।

√गा ३/ स्तुतौ च च्छन्दसि

(प)।

गाने—वो ।

गायति—निघ. ३/१४-

√गा ४/...

गाने—ह्वि. ।

अर्चतिकर्मा ।

क—गे (इ)-: गो (इ)-:= गाने । पु. रसन्. गजि, गकति । लेट्टिश्-ग्यस्ति;
ज्यस्ति—जू. पौकनीः ।

ग—गायति—ऋ. १०,७१,११; काठ. १४,७ । गायते—मै. १,६,७ । आ गासि-
ऋ. ८,२७,२ । गान्ति—मभार. ३,१५८५० ।

घ—गायिस्सति—विनय. २,१०८ ।

ङ—√गा

ङ—√गाअ

} (सक) = गाने, आलापे, (२) वर्णने, (३) इलाघायाम् ।

वकृ—गंत, गाअंत, गायमाण—गा. ५४६; पि. ४७९; पउम. ६४,२४ । कवकृ-
गिज्जंत—गउड.; गा. ६४२; सुपा. २१ ।

छ—√गाना = सालापे ध्वनौ, (२) मधुरध्वनौ, (३) कथने, वर्णने ।

√गोष्ट् (गोष्ठ) १/२५५ संघाते (आ) गो+√स्त्यै १/ वेष्टने (प) =
श× क्षी-मै-सा-च-जै- गो+स्त = √गोष्ठ ।

('च'-तरङ्गिण्या लीविश- काकृ-कात-शा-हे-वो । √(पु) स्त (पुस्त) १०/
संस्करणे मुद्रणदोषः) संघाते (प) ।

काकृ-√योष्ट् [योष्ठ] √(मु) स्त (मुस्त) १०/
लैपिकी त्रुटिः । 'गोष्ठ' संघाते (प) ।

इति भाव्यम् । √(लो) ष्ट् (लोष्ठ) १/
संघाते (आ) ।

अयं धातुः 'गोष्ठ'—(गावो गोष्ठे असदन्-ऋ. १,१९१,४)-शब्दान्निष्पन्नो
भाति । प्रत्यक्षं तु 'गोष्ठ' इत्यत्र 'गो'+स्थ इति विभागः । अत्र च गो+'स्त' इति ।
अयं 'स्त' अनेकत्र धातुषु सङ्घातार्थेषु पर्यन्ते तिष्ठति । यथा—√(पु) स्त (पुस्त),
√(मु) स्त (मुस्त), √(यो) ष्ट् (योष्ठ), √(लो) ष्ट् (लोष्ठ) प्रभृति ।

छ—√गोष्ट (< गोष्ठः), > गोष्टा = शाटिकादिग्रान्तलग्नं चारुवसनम्, तूर्पः ।

छ—√गोठना = वेष्टने ।

[+]
श-च×

√ग्रन्थ् (ग्रथि) १/३५ कौटिल्ये (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
जैह्वथे—वो ।

√ग्रथ् १/१३१ कौटिल्ये
(आ) च ।

√ग्रथ् १०/३२८ बन्धने (प)
जै, २४६ शा ।

√गोड् १/१५४ बन्धने
(प) काकृ ।

कौटिल्यम् = शाठ्यं वक्रता वा—सा ३६ ।

घ—गन्थति-संयुक्त. १,२१४=सुत्तनिपात १८५।

ङ—√गंथ (सक)=ग्रन्थने। गंथइ-पि. ३३३।

ड—√गह (सक)=ग्रन्थने। गहेति-सूअनि. १४०।

√ग्रन्थ् (ग्रन्थ) ९/४१ सन्दर्भे (प) पूर्ववत् ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
दर्भे—वो ।

क—ग्र-एत् (ह)-: अनुनासिकः—सं.√ग्रन्थ्-जू. पॉकनीः ।

ग—ग्रथनाति-मै. ३,८,७; तैब्रा. ३,३,३,४ ।

ङ—गुत्थ (<ग्रथित०)-स. ३०३; प्राप; गा. ६३.; कप्पू. ।

√ग्रस् (ग्रसु) १/६२३ अदने (आ) पूर्ववत् ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
भक्षे—वो ।
√ग्लस् (ग्लसु) १/ अदने
(आ) ।
√ग्रह् (ग्रहू) १/ ग्रहणे
(आ) वो ।
√ग्लह् (ग्लहू) १/ ग्रहणे
(आ) ।
√घस् (घसृ १/ अदने
(प) इति केचित्-क्षी ।

क—ग्रस्-: ग्रॉस्-, ग्रोस्=भक्षणे-जू. पॉकनीः ।

ग—ग्रसेताम्-ऋ. ३,३५,३ । अग्रसत-तै. ३,४,३,१; मै. १,५,१२; ग्रसमानः-

गी. ११,३० ।

घ—घसति-जातक ३,२१० ।

ङ—√गस=भक्षणे। वकृ-गसंत-उप. ३२० टी.; गसण (ग्रसनम्)-स. ३५७ ।

छ—√ग्रसना=भक्षणे, (२) दाढ्येन ग्रहणे ।

छ—√गिरासना † *=दाढ्येन ग्रहणे ।

√ग्रह् (ग्रह) ९/६१ उपादाने (उ) पूर्ववत् ।
श (जै-गृह्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
आदाने—वो ।
√गर्भो गृभेर्गुणार्थे-निरु.
१०/२३/१
√गृह् (गृहू) १/ ग्रहणे (आ)
चन्द्रगौ-क्षी ।

√ग्रस् (ग्रस) १०/ ग्रहणे
(प)।

द्रष्ट.√ग्रस् १/६३२।

क—ग्रभ्-, ग्रर्भ्-; धातुविस्तारः—ग्रभा=ग्रहणे। तु.-ग्रैभ्-इत्यापि। पु. च.
स्ला. प्रेति, ग्रविति, लिथु. ग्रवोति, सेर्वो-क्रोटि. ग्रविति, बोहे. ह्वविति।

ख—अवे.-गुरुव्नाइति, गुरुर्वयेइति; पु. पर्सि. गर्वायैति, [न. पर्सि. ग्रिप्त
($<$ सं. गृभीत०—ऐत्रा. २,१)]—जू. पाँकनीः।

ग—गृभ्णते-ऋ. १,८६,४३। गृह्णते-मुण्डको. १,१,७। गृभ्णामि-मण्डलब्राह्मणो.
१,२, १६। गृह्णामि-वरा. २,३५; २ संन्या. १७ : ५। गृह्णाति-वृ. २,१,१७।

घ—गण्हाति-जातक १,१५९=परामर्शे, विचारविमर्शे।

ङ—√गिण्ह (सक)=आदाने, (२) ज्ञाने। गिण्हइ-कप्प.; वकृ-गिण्हंत-
सुपा. ६१९; णाया. १,१।

ड—√गह (सक)=आदाने, (२) ज्ञाने। गहेइ-सण.।

छ—√गहना-($<$ गहण $<$ ग्रहणम्)=धारणे, ग्रहणे।

+√ग्रिह् (ग्रिहू) १/६४१ ग्रहणे (आ) कचित् कोशे— $<$ √गृह् (गृहू) ग्रहणे
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा। (आ)।

कात-शा-हे-वो× सा। तदनार्धः—सा।

सायणः कस्यचन धातुपाठस्य मतमुद्धरति, निराकरोति च तत्।

+√ग्रुच् (ग्रुचु) १/१९४ स्तेयकरणे (प)
श× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

द्रष्ट.√कुज् १/१९६; √खुज्
१/१९७।

कात-शा।

स्तेये—च-हे।

गतौ चौर्ये च—वो।

√कुच् १/५०० काकृ $>$ √कुज् १/१९६ $>$ √खुच् १/५०१ काकृ $>$ √गुज्
१/५०० काकृ $>$ √ग्रुच् $>$ √ग्लुच् इति परम्परा।

+√ग्लस् (ग्लसु) १/६२४ अदने (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

द्रष्ट.√ग्रस् १/६२३।

शा-हे।

भक्षे-वो।

✓ग्रस् १/६२३ अयमेव धातू रलयोर्भेदेन भेदं प्राप्तः । अमरकोशं (३, २, ६०) विहाय क्वापि नोल्लेखः ।

✓ग्लह् (ग्लहू) १/६४२ ग्रहणे (आ)
 श-च-काक्-कात् × क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । द्रष्ट. ✓ग्रह् १/६१ ।
 आदाने—वो ।
 द्यूते—ह्वि ।

ग—ग्लहनम्-शौ. ७, ११४, ५; (७, १०९, ५) । दुर्योधनो ग्लहते पाण्डवेन-मभार. २, २११५; तत्रैषां ग्लहमानानां ध्रुवौ जयपराजयौ-८, ४४०४; ७, ५३२८; कितवोऽग्लही-प्यत्-२, २३९७; (२, ६७, १९); ग्लहते-७, १५१, १०=पातयति (नील.) ।

+✓ग्लुच् (ग्लुचु) १/१९५ स्तेयकरणे (प)
 श × क्षी-मै-सा-जै-काक्-कात्-शा । द्रष्ट. ✓ग्रुच् १/१९४ ।
 स्तेये—च-हे ।
 गतौ चौर्ये च—वो ।

द्रष्ट. ✓ग्रुच् १/१९४ ।

ग—ग्लुचुकायनि० (पा. अ. ४/१/१६०) । न्यग्लुचत्-मभाष्ये ३, १, ५८. ३।५;
 न्यग्लोचीत्-३, १, ५८. ४।६ ।
 ५६

+✓ग्लुञ्च (ग्लुन्चु) १/१९८ गतौ (प) ✓ग्रुच् १/गतौ चौर्ये (प) वो ।
 सा-श-जै-काक्-शा × क्षी-मै-च-कात्-हे-वो । ✓ग्लुच् १/ गतौ चौर्ये (प)
 ✓ग्लुञ्च (ग्लुन्च) १/१९९ सा । वो ।

द्रष्ट. ✓कुज्, १/१९६;
 ✓ग्रुच् १/१९४ ।

ग—न्यग्लुञ्चीत्-मभाष्ये-३. १, ५८. ५ ।
 ५६

+✓ग्लेप् (ग्लेष्ट) १/३६२ दैन्ये (आ) । द्रष्ट. ✓गेप् १/३६५;
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-कात्- १/३६९ ।
 शा-वो । ✓ग्लै १/८८८ हर्षक्षये (प) ।
 चलने दैन्ये च—हे । ✓ग्लै + ✓पा २/रक्षणे (प) ।
 दैन्ये, केप्वत् (=सुतौ ✓ग्लैप् > ✓ग्लेप् ।
 गतौ [च])—वो ।

काक्-✓ग्लैप् (ग्लैष्ट) दैन्ये—काक् ।

द्रष्ट. $\sqrt{\text{गेप्}} १/३६९; \sqrt{\text{ग्लै}} > \sqrt{\text{ग्लैप्}} > \sqrt{\text{ग्लेप्}} ।$

+ $\sqrt{\text{ग्लेप्}} (\text{ग्लेष्ट}) १/३६६$ च = कम्पने (आ) ।

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ—क्षी-सा-काकृ-हे- द्रष्ट. $\sqrt{\text{गेप्}} (\text{गेष्ट}) १/३६५$

वो । (आ) ।

चलने—जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

केप्वत् (= गत्यां चाले)—

वो ।

द्रष्ट. $\sqrt{\text{गेप्}} (\text{गेष्ट}) १/३६५ ।$

+ $\sqrt{\text{ग्लेव्}} (\text{ग्लेष्ट}) १/५०३$ सेवने (आ)

श ×

क्षी-च-जै-शा-हे ।

सेचने—मै-सा-

काकृ-कात ।

सेवे—वो ।

द्र. $\sqrt{\text{खेव्}} १/५०२; \sqrt{\text{गेव्}}$

१/५०२

द्र. $\sqrt{\text{खेव्}} १/५०२; \sqrt{\text{क्लेव्}} १/५०१.$

+ $\sqrt{\text{ग्लेष्}} (\text{ग्लेष्ट}) १/६१४$ अन्विच्छायाम् (आ) मै ।

क्षी-श-जै-शा हे ।

अन्वेषे—वो ।

द्रष्ट. $\sqrt{\text{गेष्}} १/६०९ ।$

$\sqrt{\text{ग्लै}} १/८८८$

श

हर्षक्षये (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

कलमे—वो ।

ह्वि. ।

$\sqrt{\text{कलम्}} (\text{कलमु}) ४/$ ग्लानौ

(प) ।

$\sqrt{\text{ग्लौ}} १/३२५$ हर्षे (प)

काकृ ।

२/४/

ग्लास्नावनुवमाञ्च १/१८३ ∇ एषामनुपसर्गाद्वा मित्त्वम् ।

श-जै-शा-हे-वो ×

क—गुर्ले, गुर्ले (इ) = स्रवणे, योगे । क्लान्तौ-वा. पौर्कनीः ।

ग—अवग्लापयन्ति-ऋ. १,१६४,१० । ग्लायामः—शत्रा. १,५,१,६४ । ग्लायति-
नारदपरिव्राजकोप. ३,३८; महा. २,४३ । ग्लायति-मभार. १३,१५८,१२ = ग्लायति
(नील.) ।

+√घष् (घषि) १/६४३	करणे(आ) इति चन्द्रः—	<√घंस
मै-सा-श-च-काकृ-कात-	क्षी ।	√घष् (घष) १/ कान्ति-
शा×	क्षी-हे ।	करणे (आ) सा ।
(बा. ग. प. सायणमते	क्षतौ—जै ।	√घस् (घस) १/ कान्ति-
पठितवान्) ।	क्षरे—वो ।	करणे (आ) सा ।
		√कम् (कमु) १/ कान्तौ
		(आ)√कम्+स=
		√कंस ।
		√कश् १/३७० दीप्तौ
		(प) काकृ ।
		√धिष् (धिषि) १/ कान्ति-
		करणे (आ) सा ।
		घुष् (घुषि) १/ करणे
		(आ) ।
		√धूष् (धूष) १/ कान्ति-
		करणे (आ) ।

अयं कैश्चिन्न मन्यते—दुर्गादासः ।

√कम्+स=√कंस>√कश्>√घस्>√घंस>√घष् ।

+√घंस (घसि) १/६४३	करणे (आ) ।	√घुष् (घुषि) करणे (आ)
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-शा-हे ।	इति दुर्गाः—क्षी ।
कात×	क्षरणे—वो ।	शेषः पूर्ववत् ।
(बा. ग. प. सायणमते		
पठितवान्) ।		

अयं कैश्चिन्न मन्यते—दुर्गादासः ।

+√घग्घ् (घग्घ) १/१५८	हसने (प) ।	>√गग्घ् (गग्घ) हसने (प)
मै-सा-श-जै-काकृ-शा×	क्षी-च-कात-हे-वो ।	इत्येके—क्षी ।
		द्रष्ट.√गग्घ् १/१५८ ।

द्रष्ट.√गग्घ् १/१५८ ।

ङ—घग्घर=चण्डातकम्, स्त्रीपरिधानम्—दे. २, १०७ ।

छ—घघरी=लघुचण्डातकम् ।

छ—घाघ=गौडाभिजनानामनुभवशीलानां चतुराणां संज्ञा, कृषिवर्षर्त्वाद्या-
श्रित्य लोकोक्तीनां रचयितारः, (२) प्रौढः, (३) ऐन्द्रजालिकः । एते हसन्ति
हासयन्ति च ।

+√घघ् (घघ) १/१५७ हसने (प) मै ।

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात- मै-सा ।

शा-हे-वो ×

दृष्ट-√गघ् १/१५८ ।

छ—घाघ । द्र. पूर्ववर्ती धातुः ।

√घट् (घट) १/७१५

श

चेष्टायाम् (आ) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

चेष्टे—वो ।

√कट् (कटी) १/ गतौ
(प) ।

√खट् (खट) १/ काङ्क्षा-
याम् (प) ।

√गध् (अभिकाङ्क्षायाम्)—
ऋ. ४, ३८, ४ ।

√घट् (घट) १०/ हन्यर्थः
(प) ।

√घट् (घट) १०/ संघाते
(प) ।

ग—घटते-१ योत. ६६ ।

घ—घटति-मज्झिम. १, ८६; संयुक्त. १२६७ । (तुल. √ग्रन्थ् धा.) ।

ङ—घड = चेष्टायाम्, (२) रचनायाम्, (३) परिश्रमे, (४) साङ्गत्ये ।

वकु-घडंत, घडमाण-से. १, ५; निचू. १ ।

छ—√घटना = घटनायाम्, (२) साङ्गत्ये ।

छ—√घड़ना = रचनायाम् ।

छ—गढ़ना = रचनायाम् ।

√घट्ट् (घट्ट) १/२५७

श ×

चलने (आ) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

चाले—वो ।

√घट् (घट) १/७१५ चेष्टा-
याम् (आ) ।

√घट्ट् (घट्ट) १/१२०
खण्डने (प) काकृ ।

√घृष् + त = घृष्ट ।

√घुट्ट् १/४३१ चलने (आ)
काकृ ।

ङ—घट्ट = १- स्पर्शे, २-हलचालने, ३-संघर्षे, ४-आहतौ-घट्टइ-सुपा. ११६ ।

+√घण् (घण) ८/७

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-

कात-शा ×

दीप्तौ (उ) इति शिव- < √घृण् (घृणु) दीप्तौ (उ) ।

स्वामी—सा ।

सा-हे-वो ।

+√घम्ब् (घम्ब) १/४१६	गतौ (प) इति	√कन् (कनी) १/ दीप्ति-
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	कौशिकः—क्षी ।	कान्तिगतिषु (प) ।
कात-शा×	(क्षी-हे) वो ।	√गम् (गम्ल) १/ गतौ
		(प) ।
		√कम्ब् १/ गतौ (प) वो ।
		√खम्ब् १/ गतौ (प) वो ।
		√गम्ब् १/ गतौ (प) वो ।

अर्वेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते—क्षी ।

+√घर्ब् (घर्ब) १/४१६	गतौ (प) ।	√कर्ब् (कर्ब) १/ गतौ
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-(हे)-वो ।	(प) ।
कात-शा×		√क्रम् (क्रमु) १/ पाद-
		विक्षेपे (प) ।
		√खम्ब् १/ गतौ (प) वो ।
		√गम् (गम्ल) १/ गतौ
		(प) ।
		√गम्ब् १/ गतौ (प) वो ।
		√घम्ब् १/ गतौ (प) वो ।

√गम् > √गम्ब् > √घम्ब् > √घर्ब् इति व्युत्पत्तिः । रेफमकारयोर्विनि-
मयनिदर्शनम्—√घम्ब् १/४१६ ।

+√घष् (घष) १/६४२	कान्तिकरणे (आ) सा < √घस् (घस) कान्तिकरणे
क्षी-मै-श-च-जै-	सा ।
काकृ-कात-शा-	(आ)
हे-वो×	द्र√घंष् । स्पष्टो विकासः ।

+√घस् (घस) १/६४२	कान्तिकरणे (आ) इति	द्र.√घंष् । स्पष्टो विकासः ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	स्वामी—सा ।	
कात-शा-हे-वो×		

√घस् (घस्ल) १/७०७	अदने (ष) इति	√ग्रस् (ग्रसु) १/ अदने
श-जै-काकृ-कात-शा×	केचित्—क्षी	(आ) ।
	क्षी-मै-सा-च-हे ।	√ग्लस् (ग्लसु) १/ अदने
	भक्षे—वो ।	(आ) ।

अयं न सार्वत्रिकः, “लिट्यन्यतरस्याम्” इत्यदेर्घस्लादेशविकल्पविधानवैयर्थ्य-
प्रसङ्गात्—सा ७०२ ।

ग—घसत्-ऋ. १०, ८६, १३ । घासिं जघास (अश्वः)-ऋ. १, १६२, १४ ।

घ—घसति-जातक ३, २१० ।

छ—√घसना = भक्षणे (ङिगल.) ।

+√घिष् (घिषि) १/६४२ कान्तिकरणे(आ) इति द्र.√घंष् । स्पष्टो विकासो
क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ- चन्द्रकाश्यपौ—सा । भ्रान्तिर्वा ।
कात-शा-हे-वो ।

+√घिण् (घिणि) १/४२७ ग्रहणे (आ) √ग्रस् (ग्रस) १/ अदने
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो । √ग्रस् (ग्रस) १०/ग्रहणे
(प) ।
√ग्रिह् १/ ग्रहणे (आ)
सा ।
√खुण् १/४७७a ग्रहणे (आ)
(काकृ)
√घुण् १/४७७b ग्रहणे(आ) ।
√ग्रह् ९/ उपादाने (उ) ।
√घृण् (घृणि) १/ ग्रहणे
(आ) ।
√घुण् (घुणि) १/ ग्रहणे
(आ) ।

√ग्रह्—गृह् (आति) > √गिण्ह-सुपा. ६१९ > √घृण् > √घिण् ,
√घृण् > √घुण् > √घुण् इति क्रमः ।

×√घुंष् (घुषि) १/९४३ करणे (आ) इति <√घंस (घसि) करणे(आ) ।
दुर्गः—क्षी द्र.√घंष् । स्पष्टो विकासः ।
(यु. मी. सं. कान्ति-
करणे) ।
कान्तिकरणे—मै-सा ।
कान्तीकरणे—कात-हे ।
धूशे—वो ।

धूशः = कान्तिकृतिः—दुर्गादा.

+√घु (घुङ्) १/९३६ शब्दे (आ) √उ १/३३६ d शब्दे (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- काकृ ।

कात-शा-हे ।
ध्वनौ—बो ।

✓कु (कुङ्) १/९३७ शब्दे
(आ) ।

✓कू (कूङ्) ६/ शब्दे
(आ) ।

✓कव् (कव) १/ शब्दे
(प) ।

✓गु (गुङ्) १/ अव्यक्ते
शब्दे (आ) ।

✓गु १/९३४ > ✓घु (घुङ्) इति विकासः ।
छ—घुघू (घु-घु—शब्दानुकृतिः) = उलूकः ।

✓घुट् (घुट) १/७३७
श×

परिवर्तने (आ)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे ।
परिवृत्तौ [च]—जै ।
परिवर्ते—बो ।
परिवर्ते ?—हिं ।
शुद्धो धातुर्नास्ति—हिं ।

✓गुर् (गुरी) ६/ उद्यमे
(आ) ।

✓घुर (घुर) ६/ भीमार्थ-
शब्दयोः (प) ।

✓घुट् (घुट) ६/ प्रतीघाते
(प) ।

✓घुण् (घुण) १/ भ्रमणे
(आ) ।

✓गुट् १/११३ i गतौ (प)
काकृ ।

✓घुट् १/ चलने (प)
काकृ ।

क—घेल् (तथा घेल्), घेले-:घुल्-:घुल्, घुल्-:—वा. पॉकनीः ।

ग—घोटकानाम्—गरु. २३ । राजा तथैव सह शिविकया प्रायादवघोटितया
(=अवगुण्ठितया)—मभार. ३,१३१५५ ।

घ—घोटक—जातक ६,४५२ ।

ङ—✓घोट (अक) = भ्रमणे, चक्राकारेण भ्रमणे । घोडइ—से. ५,१० ।

छ—घोलना } = द्रवपदार्थे चूर्णादिमिश्रणाय द्रवस्य परिवर्तने, भ्रमणे ।
छ—घोरना }

अयं शुद्धो धातुर्नास्तीति हिट्-युक्तं न सङ्गतम्, प्राकृते हिन्त्यां च तदुपलम्भात् ।

+✓घुट् (घुट) ६/१०३ प्रतीघाते (प) इति
श×

दुर्गः—क्षी

<✓गुङ् (गुङ) प्रतीघाते
(प) ।

क्षी-मै-शा-च-काकृ-
कात-हे ।

प्रतिघाते—जै-शा ।

प्रतिहतौ—वो ।

√घुङ् ६/ व्याघाते (प)
वो ।

द्रष्ट०√गुङ् ६/१०३ ।

ङ—√घोल (सक)=घर्षणे, प्रतिघाते, (२) मिश्रणे । विसे. २०४४;
से. ४,५२ ।

छ—√घोटना (<घोटनम् =प्रतिघाते, आवर्तने)=कस्यचन वस्तुनः प्रस्त-
रादौ प्रतिघाते, घर्षणे, घट्टने, (२) चूर्णीकरणार्थं घट्टने, प्रतिघाते ।

छ—√घुटना (कर्मणि) ।चूर्णीकरणार्थं घट्टने, प्रतिघाते ।

छ—√घूटना=आसावरोधे, प्रतिघाते ।

छ—√घुटना }
छ—√घूटना } =आसावरोधे, प्रतिघाते ।

+√घुण् (घुण) १/४३० भ्रमणे (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√गुर् (गुरी) ६/ उद्यमे
(आ) ।

√घुर् (घुर) भीमार्थ-
शब्दयोः (प) ।

√घुट् (घुट) परिवर्तने
(आ) ।

√गोण् १/२१३j गतौ (प)
काकृ ।

√घोण् १/२१३k गतौ (प) ।

ग—घोणा-मभार. १,१५६,३३; सुश्रु. शरीरस्थाने पञ्चमाध्याये; अश्ववै-
द्यके २,७ ।

ङ—√घोल (अक)=भ्रमणे । वकृ-घोलंत-कप्प.; गा. ३७१; कुमा. ।

+√घुण् (घुण) ६/५८ भ्रमणे (प) पूर्ववत् ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

ग—घुणस्य (=कीटविशेषस्य)—पै. ५,२०,६ । घुणदग्ध०-षत्रा. ४,४ । घुणोपहत-
काष्ठ०-सुश्रु १,२९,५ । पूर्ववदेव सर्वाण्यस्योदाहरणानि ज्ञेयानि । भ्वादि-तुदादिभेदार्थं
पृथक् पठितौ स्तः ।

+√घुण् (घुणि) १/४२८ ग्रहणे (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

द्रष्ट.√घिण् १/४२७ ।

द्रष्ट.√घिण् १/४२७ ।

+√घुर (घुर) ६/६५

श

भीमार्थशब्दयोः (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

भीमे—च ।

ध्वनौ भीमार्थे—वो ।

द्रष्ट.√कुर ९/६१ ।

क—घाँउ-रॉस्=भयानकम् । इरिश्-गुरू=निशितम्, पीडापूर्णम्, वेदना-मयम्—वा. पॉकर्नीः ।

क—घर्-शब्दानुकृतिः । लैति.-हिरीरे (सं. घुर्घुरायन्ते-सुश्रु. १,१०४,१)—वा. पॉकर्नीः ।

ग—घोरान् नरकान् प्राप्य-मनु. १२,५४=भयानकान् । घोरा [=गङ्गा]—काशीखण्डे २९,५५-(शब्दार्थे) । कण्ठे घुरघुरायते-भा.पु. ३,३०,१७-शब्दानुकृतिः ।

घ—घोर=भयानकम्-विनय. २,१४७ ।

ङ—√घोर (अक)=निद्रागतस्य घुरघुर-शब्दे । घोरंति-गा. ८०० ।

छ—√घुरना* =शब्दे, वादने—“घुरत निसान मृदंग संख धुनि”—सूर. ।

छ—√घोरना (<घोरणम्)=गर्जने, भयङ्करशब्दे ।

छ—√घुरकना } (<घोरणम्)=तर्जनशब्दे । (निद्राशब्दे) ।
छ—√घुङ्कना }

छ—√घुराना } (शब्दानुकृतिः-घूर् इति)=भयार्थं घुरघुरवद् गम्भीरशब्दे ।
छ—√गुराना }

√घुष् (घुषि) १/६४४ शब्दार्थः (प)

क्षी-मै ।

अविशब्दने—सा ।

शब्दे—च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

सततक्रन्दे—वो ।

√कु (कुङ्) १/९३८ शब्दे

(आ) ।

√खु (खुङ्) १/ शब्दे (आ) ।

√गु (गुङ्) १/ शब्दे (आ) ।

√घु (घुङ्) १/ शब्दे (आ) ।

√गुज् (गुज) १/ शब्दे (प) ।

√घुष् १०/११४ उत्सर्गे (प)

काकृ ।

ग—आघोषते दिवि-ऋ. १,८३,६। घोषत्-तैत्रा. ३,२,२,२। आघोषन्-ऋ १०,८६,१६।

ङ—√घोस=घोषणे। घोसइ-प्रामा.।

छ—√घोखना=अभ्यासे, कण्ठस्थीकरणे।

+√घूर् (घूर्) ४/४३	हिंसावयोहान्योः (आ)	>√गूर् (गूरी) ४	हिंसावयो-
श	क्षी-मै-सा-जै-शा।	हान्योः (आ)।	
	हिंसायाम्—च-काकृ-कात्।	द्रष्ट. गूरी हिंसावयो-	
	हिंसायां जरायां च-हे।	हान्योः (आ)।	
	हिंसाज्यान्योः—वो।		

द्रष्ट. √गूर् ४/४३।

√घूर्ण (घूर्ण) १/४३१	भ्रमणे (आ)	√गूर् (गूरी)	हिंसागत्योः
श-वो×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(आ) मै।	
	कात्-शा-हे	√घुण् (घुण) १/	भ्रमणे
		(आ)।	

ग—वायुश्च घूर्णते भीमः-मभार. ३,१२०८४।

ङ—√घुम्म=भ्रमणे। वकृ-घुम्मन्त,-घुम्ममाण-हेका. ३३; णाया. १,९।

छ—√घूर्ना=नयभ्रमणे (व्यापारे)।

ङ—√घुम=भ्रमणे। घुमइ-पिंग.।

छ—√घूमना=भ्रमणे।

छ—√घुम्मरना } (<घूर्णनम् + अटनम् ?) = परिभ्रम्य तनने, उन्मण्डने।

छ—√घुमङ्ना

√घूर्ण (घूर्ण) ६/५९	भ्रमणे (प)	पूर्ववत्।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
	कात्-शा-हे-वो (उ)।	

ग—घूर्ण-घूर्ण-लाङ्गूलो. २१५ : १८। चचाल च जुघूर्ण च-वा. रा. ४,१५,२५।
घूर्णति-मभार. १,२०६१।

छ—घूर्ना† = भ्रमणे, पादविहारे, (२) क्रोधेन निर्निमेषदर्शने।

[+] श×	√घृ १/९२२	सेचने (प)	√गृ १/९२१	सेचने (प)।
		क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	द्र.√गृ १/९२१	सेचने (प)।
		कात्-शा-हे।		
		सेके—वो।		

✓धृ ३/१४ क्षरणदीप्त्योः (प) द्र. प्राक्तनो धातुः ।
 श-जै-शा × क्षी-मै-सा-काकृ-कात-हे ।
 क्षरणे—च ।
 सेके भासि च—वो ।

ग—जिघर्षि-ऋ. २,१०,४ । तै. ४,१,२,४; काठ. १६,२ । जिघर्ति देवान्-ऋ. १०,६,४ । घन्-शौ. ७,१९,२ (=दीप्तौ); पै. २०,३,७ ।

+✓घृण् (घृणु) ८/६ दीप्तौ (उ) घृणिः-निघ. १/१७ ज्वलतो
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- नामधेयम् ।
 कात-शा-हे-वो । ✓धृ ३/१४ क्षरणदीप्त्योः
 (प) ।
 ✓घृन् ८/७ दीप्तौ (उ)
 हे, वो ।
 घृणः-निघ. १/९ अहर्नाम ।

ग—घृणाः घृणा तपन्तमति सूर्य परः-ऋ. ९,१०७,२०; शं हिमा शं घृणेन- १०,३७,१०; घृणेः ६,१६,३८ । न घृणीनां न रस्याणाम्-हरिवंश. ३५८८ ।

यदयप्ययं धातुः ✓धृ ३/१४ इत्यस्य विकसितं रूपं तथापि 'घृणि'-शब्द-
 साधनाय ✓घृण् आवश्यकः । उणादावयं निपातनात् साध्यते ✓धृ धातुतः, तदगतिक-
 गतित्वम् ।

+✓घृण् (घृणि १/४२९ ग्रहणे (आ) द्रष्ट. ✓घिण् १/४२७ ।
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।

द्र० ✓घिण् १/४२७ ।

✓घृष् (घृषु) १/७०१ संघर्षे (प) ✓धृ ३/क्षरणदीप्त्योः (प) ।
 श × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- ✓हृष् (हृषु) १/ अलीके
 शा-वो । (प) ।
 संघर्षे—च-कात-हे । ✓हृष् (हृष) ४/तुष्टौ (प) ।

ग—सर्वाणि गात्राणि निघर्षसि त्वम्-मभार. ८,१७९७ ।

घ—घंसति = संघर्षे—संयुक्त. २,२३८ ।

ङ—✓घस् = संघर्षे । घसइ-महा. ।

ड—✓घास = संघर्षे, पीडने । कर्मणि—घासइ-सूअ. १,१३,५ ।

छ—√घसना†* = घर्षणे ।

छ—√घिसना = घर्षणे ।

√ब्रा १/९१० गन्धोपादाने (प) । √जिघ्र्-हिरण्यकेशीये-‘अभिजिघ्र्य’-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- २,४,१७ ।
शा-हे । √जिघ्र्-गो. गृ.-अभिजिघ्र्य २,८,२२ ।
गन्धग्रहणे—वो । √जिघ्र्-गो. गृ.-अभिजिघ्रणम्-
८,२४ ।

ग—अत्रा सं जिघ्रते युजा—ऋ. १,१४,४ । जिघ्रति-शत्रा. १४,५,४,१५ । उपा-
ब्राति-मभार. ३,१४५०४ ।

घ—घायित्वा-जातक १,२१० ।

ङ—√जिघ = आघ्राणे । कृ-जिघणिञ्ज-कप्प. ।

+√ङु (ङुङ्) १/९३८ शब्दे (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
ध्वनौ—वो ।

ग—ङवन्दिते ! ङलिप्सिते ! ङकारवर्णरूपिणि !-स्तुतिपञ्चाशत् । ङः =
भैरवः । (श. क. ङु.) ।

+√चक् (चक) १/९० वृत्तौ (आ) चाकनत्-निघ. ३/११
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पश्यतिकर्मा ।
कात-शा-हे-वो । √चर्क् १/४११० वृत्तौ (आ)
काकृ ।
√चक्क् १/४१११b वृत्तौ प्रति-
घाते च (आ) काकृ ।

(ग—चकमानाय-तैआ. ३,१५,१ । चकमानः-निघ. २/६ कान्तिकर्मा ।)

छ—√छकना (< चकनम्-वृत्तौ) = वृत्तौ, पानभक्षणवृत्तौ ।

छ—√छाकना †* (< चकनम्-वृत्तौ) = वृत्तौ, पानभक्षणवृत्तौ ।

छ—√छकाना (< चकनम्-वृत्तौ) (सक) = तर्पणे, पाययित्वा खादयित्वा
तर्पणे ।

√चक् (चक) १/७७५ वृत्तौ प्रतिघाते च (प) मित् √चक्क् १/४१११b वृत्तौ
श × क्षी-मै-सा-काकृ-कात । प्रतिघाते च (आ) काकृ ।

च ?

✓चक् भ्रान्तौ-सौ.धा.-वो ।

वृत्तिप्रतिघातयोः—जै ।

प्रतिघाते वृत्तौ च—शा-हे ।

लोटने वृत्तौ च—जै ।

प्रतिघातवृत्त्योः—वो ।

कम्पने—ह्रि. ।

ग—चकन्ति-, चकित०—ह्रि. । मया कोऽपि नाधिगतः प्रयोगः, केवलं मृच्छ-
कटिकस्य चकित०-१, २१ प्रयोगं हित्वा ।

छ—✓चकना* = विस्मये, आश्चर्ये, सहसा कम्पने, स्पन्दे ।

छ—✓चकाना* = विस्मये, आकुलीभावे ।

✓चकास् (चकास्) २/६३ दीप्तौ (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

✓काश् (काश्) १/ दीप्तौ

(आ) ।

✓चाकश् २/३७b दीप्तौ

(प) काकृ ।

ग—चकास्ति-शिशु. १, ८ । चकाशेते-मभार. ३, ४३८ (८, २३२८) ।

✓चक्ष् (चक्षिङ्) २/७ व्यक्तायां वाचि (आ)

श

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

✓चकास् २/ दीप्तौ (प) ।

✓काश् (काश्) १/ दीप्तौ

(आ) ।

वचने—च ।

✓कशा-अन्वकशायम्-मै. १, ९, ८ ।

वदे—वो ।

✓ख्या २/प्रथने (प) “चक्षिङः

ख्यान्” चष्टे-निघ. ३/११-

पश्यतिकर्मा ।

ग—चष्टे—ऋ. १, १९०, ७; चक्षतु-पै. २०, ३७, ३ ।

✓चञ्च् (चन्चु) १/१८७ गत्यर्थः (प)

क्षी-मै-सा-च

गतौ-जै-कात-शा-हे ।

इतौ—वो ।

✓तञ्च् (तन्चु) गत्यर्थः (प) ।

(काकृ—✓चञ्च् [चचि]) गतौ—काकृ ।

नर्तने—ह्रि. ।

ग—चञ्चत्-कथासरि. २२, १७५ । ऋतुसं. ३, ३ । चञ्चति-गीतगो. ४, ८ ।

✓चट् (चटे) १/२९१ वर्षावरणयोः (प) <✓कट् (कटे) वर्षावरणयोः
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति काश्यपः—सा । (प) ।
कात-शा-हे-वो × सा । ✓चट् १/१०९a प्रैष्ये माने
गतौ (?)—हि. । च (प) काकृ ।

ग—उच्चचाट-भा. पु. ५, ९, १८; २, ७२८ । चापचटितकोटिम्-पञ्चत. -१३१, १ ।
ज—✓चाडु = जलान्तः क्षेपणे ।

+✓चण् (चण) १/७९० दाने (प) ✓शण् १/ दाने (प) ।
श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- ✓सन् (षणु) ८/ दाने (उ) ।
कात-वो ।
'गतौ' इत्येके—मै ८०० ।
'गतौ' इत्यन्ये—सा ।
गतिर्हिसार्थात्—
चाणयति—क्षी ।
गतौ—शा ।
गतौ हिंसादानयोश्च—हे ।
गतौ हिंसे च—वो ।

ग—चणकः—कथासरि. ६, ४० ।

छ—✓चांडना = उत्पाटने, उज्जासने, (२) खनने, खात्वा पातने ।

+✓चण्ड् (चडि) १/२७६ कोपे (आ) ✓चण् १/ गतिर्हिसार्थयोः
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प)—चाणयति ।
कात-शा-हे । ✓चण्ड् १/१७४ तैक्ष्ण्ये
रोषे—वो । (प) काकृ ।

ग—चण्डस्य नप्त्यः—अ. वे. २, १४, १ । चण्डाश्च शौण्डाश्च महाशनाश्च—मभार.
३, २३३, ११ = अत्यन्तकोपनाः । चण्डग्राहवती नदी—मभार. १, ६७५२; वा. रा.
५, ७४, २८ । अपराधचण्डान्—रघु. २, ४९ ।

घ—चण्ड-विनय. २, १९४ ।

छ—चाँड़ (<चण्डः) = (१) प्रबलः, (२) उग्रः, उद्वतः, (३) श्रेष्ठः ।

छ—चँड़ाई (<चण्डः) = १—शीघ्रता, २—सम्भ्रमः ।

✓चत् (चते) १/८५० च = परिभाषणे, याचने (उ) चतति—निघ. २/१४
(यु. मी. सं.) गतिकर्मा ।

याचने—क्षी-मै-च-जै-
कात-हे ।

याचने, च = परिभाषणे—
सा-काकृ-शा ।

याचे—वो ।

तिरोभावे ?—ह्रि ।

गत्यर्थे च—भट्टभास्करमिश्रः—

देवराजयज्वा—निघ. २/१४ ।

ग—चातयत्ते-ऋ. ४,१७,९ । अचीचतन्-तैआ. २,४,१ । अचीचतन्-मै.
४,१४,१७; चातनैः-गोब्रा. १,२,१८ । रे रे चातक ! सावधानमनसा-भट्ट. नी. श. ।

+√चद् (चदे) १/८५१ च=परिभाषणे, याचने (उ) √चन् (चते) १/
(यु. मी. सं.) याचने (प) ।

याचने—क्षी-मै-च-जै-कात-हे ।

याचने, च = परिभाषणे—

सा-काकृ-शा ।

याचे—वो ।

√चत् > √चद् इति स्याद् विकसितोऽयम् ।

√चन् (चनु) १/७९५
श-च ×

च=हिसार्थः (प)
क्षी ।

काकृ ?

हिसार्थः—मै-सा-कात-
शा ।

हिसायाम्—जै-हे ।

हिसे—वो ।

प्रसन्नतायाम्—ह्रि. ।

√चन् १/२०७ स्मरणे (प)
काकृ ।

√चन् १/२२० n संभक्तौ
(प) काकृ ।

चनः—निरु. ६,१६,२ =
अन्ननाम ।

√चन् (चन) ...

ग—चनिष्ठन्-ऋ. ८,७४,११ । √चनस्य्—चनस्यतम्-ऋ. १,३,१ ।

√चन्द (चदि) १/६५
श ×

ह्लादने दीप्तौ (प)
क्षी ।

ह्लादने दीप्तौ च—मै-
सा-कात ।

चन्द्रश्चचन्दतेः कान्तिकर्मणः—
निरु. ११,५,३ ।

आह्लादने—च-काकृ ।

दीप्तिह्लादनयोः—

जै-शा ।

दीप्याह्लादनयोः—हे ।

ह्लादे दीप्तौ—वो ।

ग—चनिश्चदत्-ऋ. ५,४३,४ । चन्दनेन-खिसा. २६,१५ । चन्द्राः—जै.
३,५५,१ ।

+√चप् (चप) १/३९७ सान्त्वने (प) √चप् (चप) १०/ कल्कने
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे ।
सान्त्वने—वो ।

क—चम्पू=नम्रतायाम् ।

ख—न. पर्सि.—चुप=वामे, वामहस्ते-वा. पॉकनीः ।

ग—शिष्याय चपेटां ददाति-मभाष्ये १,१,१ ।

छ—√चँपना (<चपनम्)=कुञ्जीभावे, आर्जवे, (२) व्रीडायाम्, (३)
उपकारभारेण नम्रीभावे ।

√चम् (चमु) १/४६४ अदने (प) √चम् (चमु) ५/ भक्षणे (प) ।
जै×,श क्षी-मै-सा-च-काकृ- √छम् (छमु) १/ अदने (प) ।
कात-शा-हे । √जम् (जमु) १/ अदने (प) ।
भक्षे—वो ।

न कम्यमिचमाम्-१/८०३bb

श-जै-शा-हे-वो×

ग—चमसः-ऋ. ४,३५,४ । आचामति, आचामेत्-काठ. २९,३ । पर्याचान्त-
मनिर्दशम्-मनु. ४,२१२ । विचमति-मभाष्ये-७,३,७५, ४ ।
338

छ—√अँचोना (<आचमनम्) ।

[+]/√चम् (चमु) ५/२८ भक्षणे (प) । √चम् (चमु) १/ अदने (प) ।
श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा ।
शा-हे× भक्षे—वो ।

+√चम्ब् (चम्ब्) १/४२० गतौ (प) <√चर्व् (चर्व्) गतौ (प) ।
 मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-वो । √छम्ब् १०/८० गत्याम् (प)
 शा । हे ? जै ।

अर्वेत्यादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते—क्षी ।

+√चय् (चय) १/४७४ गतौ (आ) √चि (चिञ्) ५/ चयने (उ) ।
 श-शा × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- चयसे-निरु. ४,२५,५ =
 हे-वो । चातयसि = नाशयसि । तुल.
 (जै—√बय् (बयै) जै । प्राणगमने √चय-ङ ।
 स्यान्मुद्रणदोषः । 'चयै'
 इति भवेत् ।

क—चुएइ—=समादरे, परीक्षणे-वा. पौकर्त्तः ।

ङ—√चय=प्राणगमने, एकस्माज्जन्मनोऽपरस्मिञ्जन्मनि गमने । चयइ-भवि. ।

√चर् (चर) १/५५८ गत्यर्थः, भक्षणेऽपि (प) √चल् (चल) १/ कम्पने (प) ।
 क्षी-मै ।

गत्यर्थः, भक्षणार्थोऽपि—सा ।

गत्यर्थः—च-कात ।

भक्षणे—जै ।

गतौ भक्षणे च—शा-हे ।

गमनेऽदने आचारे—वो ।

काकृ-√चव् गतौ—काकृ ।

(चव)

अतिसंभवेद् इयं

लैपिकी त्रुटिः ।

ग—चरति-ऋ. १,९५, १० ।

घ—चरन्तो-जातक १,१५२ ।

ङ—√चार=भक्षणे । चारेइ-धर्मवि. १४३ ।

ड—√चर=गतौ, (२) भक्षे, (३) सेवने, (४) ज्ञाने । चरइ-उव.; महा. ।

छ—√चरता=पशूनां घासादिभक्षणे ।

छ—√चरता=भ्रमणादौ ।

+√चर्व् (चर्व्) १/७०९ परिभाषणे (प) √जर्व् (जर्व्) १/ परिभाषणे
 श-शा-हे-वो × क्षी-मै-च । (प) इत्येके-क्षी ।
 परिभाषणहिंसातर्जनेषु— √जर्ज् (जर्ज्) परिभाषणे
 सा-जै । (प) इत्यन्ये—क्षी ।

परिभाषणतर्जनयोः-

काकृ-कात ।

दीप्तौ-काकृ-कात ।

✓जत्स् (जत्से) परिभाषणे

(प) इति चन्द्रदुर्गौ-क्षी ।

✓झच् (झर्च) परिभाषणे

इत्यपरे-क्षी ।

किमत्र सत्यम् ! देवा ज्ञास्यन्ति-क्षी ।

ग-चर्चित (खङ्ग) ०-देवीमा. ११, २८ = लिप्त० ।

छ-✓चचोरना (<चर्चनम्) = चूषणे, रक्तपानादिहिंसायाम् (बुं. ख.) ।

+✓चर्च् (चर्च) ६/२१ परिभाषणे (प) इति च >✓चर्छ् (चर्छ) परिभाषणे(प)
शा×, श दुर्गः-क्षी । यु. मी. सं. ।

क्षी-मै-च-जै-काकृ-कात-हे । ✓जर्ज् (जर्ज) ६/परिभाषणे
परिभाषणभर्त्सनयोः-सा । (प) ।

द्रष्ट.✓चर्च् १/७०९ । उक्तौ भर्त्से-वो । ✓झर्झ् (झर्झ) ६/परिभाषणे
(प) ।

+✓चर्छ् (चर्छ) ६/२१ परिभाषणे (प) पूर्ववत् ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-क्षी (यु.मी.सं.) ।
कात-शा-हे-वो×

ग-प्रयोधराश्चन्दनपङ्कवर्च्छिताः-ऋतुसं. १, ६ ।

+✓चर्च् (चर्च) १/४२० गतौ (प) >✓चम्ब् (गतौ) (प) ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- ✓चर् (चर) १/गतौ (प) ।
शा-हे-वो । ✓चम्ब् १/२०६० मर्दने (प) ।
✓चव् १/२०६१ मर्दने (प) ।

क-चुर्णर्प् = स्वतो वेष्टने, भ्रमणे । चुर्णर्-इत्यपि । लैति.-चुचुर्वित-वा.
पौकर्णोः ।

✓चर्व् (चर्व) १/५७६ अदने (प) >✓चुरादौ चर्वयति-क्षी ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- ✓चर् (चर) १/भक्षणेऽपि
शा-हे । (प) क्षी ।
भक्षे-वो ।

ग-चर्वयत्यति भैरवम्-देवीमा. ७, १० । चर्व्यते-मृच्छक. ।

घ—चप्पेति-विनय. २,११५।

ङ—√चव्व (सक) = भक्षणे-संक्षि. ३४।

छ—√चवाना (< चर्वणम्) = चर्वणे।

√चल् (चल) १/८१६ कम्पने (प) √चर् (चर) १/गतौ (प)।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- √चव् (चर्व) १/गतौ (प)।
शा-हे।
गतौ—वो।

कम्पने चलिः, मित्-१/८०३।

ग—चलाचलासः-ऋ. १,१६४,४८ (< चराचर०); चलन्ति-पत्रा. ५,११।

घ—चलति-संयुत्त. १,१०७।

ङ—√चल = (१) कम्पने, (२) चलने। चलइ—महा.; गण्ड.।

छ—√चलना = गमने, प्रस्थाने।

+√चल् (चल) ६/७७ विलसने (प) √चल् (चल) १/कम्पने (प)।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √चल् (चल) १०/भृतौ (प)।
कात-शा-हे।
विलासे—वो।

छ—√चलकना = चमत्कृतौ, द्युतौ।

छ—√चिलकना = विद्युद्विलासे, चमत्करणे, विलसने।

+√चष् (चष) १/८७५ भक्षणे (प) √चष् (चष) १/वधे (प) वो।
श-शा× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-हे।
भुक्तौ—जै।
भक्षे—वो।

ङ—√चक्ख (सक) = आस्वादे। चक्खइ-पि. २०२।

छ—√चखना = आस्वादे।

छ—√चसना (< चषणम्) [द्रष्ट. √चष् वधे १/वो] = प्राणत्यागे।

+√चषष् (चषघ) ५/२२ हिंसायाम् (प) √सघ् (षघ) हिंसायाम् (प)।
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इत्येके—क्षी।
कात-शा-हे-वो × √चष् (चष) १/वधे (प)
वो।

छ—√चसना = प्राणत्यागे।

छ—√चासना = मारणे।

छ—√चाकना = मारणे, गलकर्तने (वुं. ख.) ।

+√चह् (चह) १/७२२ कल्कने (प)
श × क्षी-हे ।

√चुह् १/३१५ b परिकल्कने
(प) काकृ ।

परिकल्कने-

√ढह् १/३१५ c परिकल्कने

मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा । (प) काकृ ।

शाठ्ये—वो ।

कल्कनम् = शाठ्यम्—क्षी ।

कल्कनम् = दम्भः—क्षी १०/ ।

छ—√चहकना = पक्षिणामारावे, (२) सोल्लासं हर्षेण जल्पनाधिक्यम् ।
(दम्भे) ।

छ—√चहचहाना = शब्दानुकृतिः ।

√चाय् (चायृ) १/८६५
श ×

पूजानिशामनयोः (उ) √चि (चिञ्) ५/ चयने (उ) ।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-हे ।

पूजायाम्—च ।

निशामने पूजायां च-

जै-शा ।

निशामेऽर्चे—वो ।

ग—चायमानः-ऋ. ७, १८, ८ । अचायत्-तै. २, १, ४, ६; तांत्रा. ५, ४, १४ ।

√चि (चिञ्) ५/५
श

चयने (उ)

√चि (चिञ्) चये (प) मित् ।

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

√कि ३/ ज्ञाने (प) ।

कात-शा-हे ।

चये—च ।

चित्याम्—वो ।

ग—अवचिन्वती-ऋ. ३, ६१, ४; चयते-१, १६७, ८ । चिनुते-मै. ३, १, ३ ।
चिन्वति-शांत्रा. १९, ४ । •

+√चिट् (चिट) १/३११ परप्रैष्ये (प)
श ×

क्षी-मै-सा-जै-शा ।

प्रैष्ये—च-कात-हे ।

प्रैष्ये माने च—काकृ ।

प्रेषे—वो ।

परप्रैष्यम् = दासत्वम्-क्षी ।

ग—चेटः = दासः, चेटी = दासी (संस्कृतनाटकेषु)—ततः प्रविशति द्वितीया चेटी—मा. अ.—प्रस्तावनान्ते । नागानन्दनाटके चेटी-शब्दो बाहुल्येन प्रयुक्तः ।

ङ—अरे चेडा (<चेट !)—नागानन्दे-१६८ पृ. ।

छ—चेला, चेली, चेरा, “चेरी छोड़”-तुलसी. ।

✓चित् (चिति) १/३८ संज्ञाने (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
ज्ञाने—वो ।

✓कि ३/ ज्ञाने (प) ।

✓चिन्त् (चिति) १०/
स्मृत्याम् (प) ।

ग—चेतति-ऋ. १,१०,२; मै. ४,१०,४ । चितयन्ति-ऋ. ७,६०,६; चितयन्ते १,१७१,५ ।

छ—✓चेतना (<चेतनम्) = संज्ञायाम्, (२) अवहितौ ।

+✓चिरि ५/३०

श-जै-शा×

हिंसायाम् (प)

क्षी-मै-सा-च-हे ।

जिघांसायाम्—काकृ-कात ।

हिंसे—वो ।

✓जिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।

छ—चीरना = छेदने, वधे । (<चीर्णनम् ?) ।

+✓चिल् (चिल) ६/७६ वसने (प)

जै×, श

क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे ।

वेष्टने—काकृ ।

वासे—वो ।

✓चिल् (चिल्ल) १/

शैथिल्ये (प) ।

ग—चैलाजिनकुशोत्तरम्-गी. ६,११ ।

घ—चेल = वसनम्—अंगुत्तर. १,२०६ ।

घ—चेलक = परिहितवसनः-दीघ. १,१६६; मञ्जिम्. १,७७ ।

+✓चिल्ल (चिल्ल) १/५३३ शैथिल्ये (प)

श×

क्षी-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

शैथिल्ये भावकरणे च—

मै-सा ।

हावकरणे शैथिल्ये च—

शा-हे ।

हावकृतौ शैथिल्ये च—वो ।

ग—चिल्ली=वास्तुकी-सुश्रु. सूत्रस्था., ४६ अध्याये । चिल्लीषु-यशस्तिल. च.,
३ आश्वा., १९१ पृ. = भूषु । भावकरणे=अभिप्रायसूचने भ्रुवौ पर्याप्ते ।

+√चीप् (चीष्ट) १/८८३ आदानसंवरणयोः (उ) <√चीव् (चीवृ) आदान-
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- इत्यन्ये—मै । संवरणयोः (उ) ।
कात-शा-हे-वो × √चीय् (चीयृ १/ संवृत्या-
दानयोः (उ) वो ।

लेखकप्रमादाद् वकारस्य पकारो जातः स्यात्, देशभेदेनोच्चारणभेदाद् वा ।
पकारयकारयोर्भ्रान्तिर्भवत्येवेति वोपदेवेन √चीय् (चीयृ) धातुरपि पठितः ।
√चीव् धातुं श-जै-शाकटायनान् विहाय समेऽनुमोदन्ते ।

+√चीम् (चीमृ) १/३८१ च=कथने (आ) √शीम् (शीमृ) १/ कथने
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ)
कात-शा-हे ।
कथने—वो ।
(कथने—जै । मुद्रणदोषः) ।

+√चीव् (चीवृ) १/८६४ आदानसंवरणयोः (उ) √चीप् (चीष्ट) १/ आदान-
श-जै-शा × इति दुर्गः—क्षी । संवरणयोः (उ) मै ।
क्षी-मै-सा-कात । √चीय् (चीयृ) १/ संवृत्या-
आदाने—च । दानयोः (उ) वो ।
संवरणादानयोः—काकृ ।
झषीवत् (=आदानसंवर-
णयोः)—हे ।
ग्रहसंवृतौ—वो ।
√चीव् (चीव) आदानसंवरणयोः—क्षी ।

ग—प्रेतचीवरवसास्वनोग्रया-रघु. ११, १६ । चीरचीवरपरिच्छदाम्-मालतीमा.
१ । “पुच्छभाण्डचीवराणिङ्” (पा. अ. ३/१/२०) ।

+√चुच्य् (चुच्यी) १/५१४ अभिषवे (प) इति दुर्गः <√शुच्य् (शुच्यी) अभि-
 श-च × -क्षी । पवे (प) ।
 क्षी-मै-सा-जै-कात-शा- √चूच् (चूची) ४/
 हे-वो । [१/२३१d] अभिषवे
 (काकृ-√चुच् [चुची]) काकृ । (प) काकृ ।
 चुच्यतीति व्याख्यायाम् ।

छ-√चुचाना } (<चुच्यनम्)=क्षरणे ।
 छ-√चुचुआना }

+√चुट् (चुट) १/३२१ अल्पीभावे (प) इति <√चुण्ड् (चुडि) अल्पी-
 श-च-जै-काकृ-शा × दुर्गः- क्षी भावे (प) ।
 क्षी-मै-सा-कात-हे । √चुण्ट् (चुटि) १/ अल्पी-
 तुच्छने-वो । भावे (प) इत्येके-क्षी ।

छ-√छोटना (<चोटनम्) [बुं. ख.]=अल्पीभावे ।

+√चुट् (चुट) ६/९७ छेदने (प) √छुट् (छुट) ६/९८ छेदने
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
 कात-शा-हे । √चुण् ६/९०a छेदने (प)
 कात; ९१a काकृ; १४३
 हे ।

छ-चोट (<चोटः=छेदः)=आघातः, प्रहारः ।

छ-√चुटाना=क्षताङ्गत्वे, आहतौ ।

छ-√चोटाना=क्षताङ्गत्वे, आहतौ ।

+√चुड् (चुड) ६/११० संवरणे (प) सा √ब्रुड् (ब्रुड) ६/ संवरणे
 शी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । (प) ।
 कात-शा-हे-वो ×

+√चुड् (चुड) १/३४४ हावकरणे (प) √चुद् (चुद्) १०/ संचो-
 जै-काकृ-कात ×, श क्षी-च-शा-हे । दने (प) √चुद्+ड=
 भावकरणे-मै-सा । √चुड् ।
 हावे, कृतौ-वो ।

✓ चुड् (चुड्) १/६१५ भावकरणे—जै ।
 हावकरणे—काकृ-कात ।
 हावे, कृतौ—वो ।
 हावः = भावसूचनम्—क्षी ।

छ—चुड् (< चुड् = भगम्—क्षी) = योनिः, भगम् (पाञ्चालभा.) ।
 छ—चुडो- = स्त्रीजनान् प्रत्याक्रोशः । छिन्ननारि ! इति ।

+✓ चुण्ट् (चुटि) १/३२१ अल्पीभावे (प) इत्येके— <✓ चुण्ड् (चुडि) अल्पी-
 सा-श-जै-काकृ-कात- क्षी भावे (प) ।
 शा × क्षी-मै-च-हे ।
 तुच्छने—वो ।

छ—✓ छोटना (< चुण्टनम्) = अल्पीभावे (बुं. ख.) ।
 छ—✓ चोटना (< चुण्टनम्) = अल्पीभावे (बुं. ख.) ।

✓ चुण्ड् (चुडि) १/३२१ अल्पीभावे (प) { <✓ चुण्ट् (चुटि) अल्पीभावे
 मै-श-च-काकृ-कात- क्षी-सा-जै-शा-हे-वो । (प) इत्येके—क्षी ।
 (हे) × { <✓ चुट् (चुट) अल्पीभावे
 (प) इति दुर्गः—क्षी ।

छ—चौंढा (< चुण्डः) जलपातनाय वीनाहे कमशो निम्नभागः । तत् स्थलं
 यत्र क्षेत्रसेचनकूपाचर्मद्रोण्या जलं निस्सार्य पात्यते । (तत्र निम्नभागत्वाज्जललेशोऽपि
 न तिष्ठति, इति 'अल्पीभावः' सङ्गतः) । सर्वथाभावेऽप्यल्पीभावः प्रयुज्यते । यथा
 —✓ 'छौंढा'—(बुं. ख.) ।

+✓ चुत् (चुतिर्) १/४० क्षरणे (प) द्रमिडा <✓ ऋयुत् (ऋयुतिर्)
 श-च-जै-काकृ-कात- इत्यप्याहुः—क्षी क्षरणे (प) ।
 शा × क्षी-मै-सा-हे । ✓ ऋत् (ऋतिर्) क्षरणे
 क्षरे—वो । (प) ।
 ✓ च्युत् (च्युतिर्) १/
 आसेचने (प) ।
 ✓ च्यु (च्युड्) १/ गतौ
 (आ) ।

[छ—✓ चुँअना, ✓ चुँना = (< च्यवनम् ?) = क्षरणे]

+√चुप् (चुप) १/४०१ मन्दायां गतौ (प) √चुप् १/२०० b कुण्ठायां
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे । गतौ (प) काकृ ।
 कुण्ठायां गतौ—काकृ ।
 शनैर्गतौ—वो ।

ग—इष्टकाः चुपुणीकाः—तै. ४,४,५१ । चोपति—मभार. ३,१०६४८ ।

+√चुप् (चुप) ६/११४ स्पर्शे (प) इति केचन <√छुप् (छुप) स्पर्शे (प) ।
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ—सा । √स्पृश् (स्पृश) ६
 कात-शा-हे-वो× भाष्यविरोधादुपेक्ष्याः संस्पर्शे (प) ।
 —सा ।

√चुम्ब् (चुवि) १/४२३ वक्त्रसंयोगे (प)
 श-काकृ× क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे ।
 चुम्बने—वो ।

ग—आस्फोटयामास चुचुम्ब पुच्छम्—वा. रा. ५,१०,५४ ।

ङ—√चुंव=चुम्बने । वक्त्र-चुंबंत-गा. १७६; ५१९ ।

छ—√चुंबना * (<चुम्बनम्)=चुम्बने, (२) स्पर्शे ।

छ—√चूमना * (<चुम्बनम्)=चुम्बने, (२) स्पर्शे ।

ज—√चु } =चुम्बने ।
 ज—√चो }

+√चुल् (चुल्ल) १/५३१ हावकरणे (प) √चुड् (चुड्ड) १/
 श क्षी-मै-च-कात-शा-हे । हावकरणे (प) ।
 भावकरणे—सा-जै । √चुल् १/२४३ a पाकाग्नि-
 काकृ ? कुण्डे (प) काकृ ।
 हावकृतौ—वो ।

हावकरणे= अभिप्रायसूचनेऽर्थे—क्षी ।

छ—चुल=खर्जूः, उन्मादः । कामोद्वेगः ।

छ—चुलचुलाना=खर्जने । कामोद्वेगे ।

छ—चूल्हा (<चुल्लः [म्]) ।

+√चू (चूरी ४/४७)
श

दाहे (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-
वो (प) ?

√चूर्ण (चूर्ण) १०/प्रेरणे (प)
प्रेरणम् = दलनम्-क्षी ।

ग—पातकान्यपि चूर्यन्ते-स्क. पु. १, ६, ९३ ।
छ—√चुरना (<चूरणम्) = पाके (अग्नौ क्ष्वेलितेन जलेन कस्यचन वस्तुनः पाके) ।

छ—√चुराना (<चूरणम्) = पाके ।

√चूष् (चूष) १/६६६ पाने (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-
काकृ√चुष् (चुष) हे-वो ।
चुषादेर्दीर्घ इति व्याख्यया
चूपति ।

ग—चूष्यते, चूषयति (चूषति) इति द्वि. । मया नावाप्तम् ।
छ—√चूसना (<चूपणम्) ।
छ—√चोखना† (<चूषणम्) ।
बुं. ख. छ—√चौखना (<चूषणम्) } = दन्ताद्यैरापीडय कस्यचन वस्तुनो
छ—√चुहना† (<चूषणम्) } रसपाने ।

+√चृण् (चृणु) ८/५ अर्दने (प) इति नन्दी- <√तृण् (तृणु) अर्दने (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी √चृत् (चृत्) ६/ हिंसा-
कात-शा-हे-वो × क्षी । ग्रन्थनयोः (प) ।

√चृत् (चृती) ६/४५ हिंसाग्रन्थनयोः (प) √चृत् (चृत्) १०/संदीपने (प)
श क्षी-मै-सा-शा । इत्येके-क्षी ।
ग्रन्थे हिंसायां च—जै । √चृ ९/२३ वयोहानौ
हिंसाग्रन्थयोः—हे । (प) मै ।
हिंसायाम्—च ।
हिंसे ग्रन्थे—वो ।

(काकृ-कात√चृत् [चृती]) ग्रन्थे हिंसायां च—काकृ ।
स्याल्लैपिकी श्रुतिः । हिंसायाम्—कात ।

ग—अव...चृत-ऋ. १, २५, २१ । आ...चृतु-शौ. ५, २८, १२, पै २, ५९, ११ ।

+√चृ १/२३ वयोहानौ (प) इत्येके- { <√जृ वयोहानौ (प) ।
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- मै । { <√धृ वयोहानौ (प) ।
कात-शा-हे-वो× इति त्वेके इति मैत्रेयः—
सा ।

+√चेल (चेल) १/५३६ चलने (प) √चल् (चल) १. कम्पने
श-जै× क्षी-मै-सा-च-शा-हे । (प) ।
गतौ—काकृ-कात । √छेल् १, २४७ ० गतौ (प)
केलवत्(=चालगयोः)— काकृ ।
वो । √केल् (केल) १. चलने (प) ।

ग—चारुचेलं वसाना—(प्रेक्टिकल सं. इं. डि. [आप्टेः]) ।

√चेष्ट् (चेष्ट) १/२५४ चेष्टायाम् (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
ईहे—वो ।
चेष्टा=ईहा—क्षी ।

ग—चेष्टते-पाशु. २, ८; वरा. ३, १४; राधा. १, १८ । विचेष्टते-मनु. ८, ३३४ ।

√च्यु (च्युङ्) १/९३९ गतौ (आ) च्यवते-निघ. २/१४-
श क्षी-मै-सा-च-काकृ- गतिकर्मा ।
कात-शा-हे । √छ्यु (छ्युङ्) १/ गतौ
जै ? (आ) ।
गत्याम्—वो ।

ग—च्यवम्-ऋ. १, १६५, १०; अचुच्यवीतन-१, ३७, १२ । च्यवते-तै. ३, ५, १०,
३ । उत्पद्यन्ते च्यवन्ते च-मनु १२, ९६=विनश्यन्ति (मन्व.) ।

घ—चवति-दीघ. १, १४ ।

ङ—√चु=(विनाशे) मरणे, (तु. मनु. १२, ९६), (२) पतने—भवि. ।

√च्युत् (च्युतिर्) १/३९ आसेचने (प) √श्च्युत् (श्च्युतिर्) १/ क्षरणे
श× क्षी-मै-सा-च-काकृ- √चुत् (चुतिर्) १/ क्षरणे इति
कात-हे । द्रमिडाः—क्षी ।
क्षरणे—जै-शा । √श्चुत् (श्चुतिर्) १/ क्षरणे
क्षरे—वो । इति कौशिकः—क्षी ।

आसेचनम् = ईषत्सेकः—क्षी ।

ग—‘च्योतति’ इत्युदाहरणं सूत्रसाहित्ये दर्शयति हि ।

+√छद् (छदिर्) १/८०३० ऊर्जने (प) मित् छदयते—निघ. ३/१४=
जै, ×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ- अर्चतिकर्मा ।
कात-शा-हे, वो (उ) । अचच्छदत्—निघ. ९,८=
छादयित्वोत्साहयति ।

ऊर्जनम् = बलं जीवनं च—दुर्गादा. ।

ग—छदयति—ऋ. ३,९,७; ऐत्रा. १,३०; मन्त्रब्रा. २,६,१३।

+√छम् (छमु) १/४६५ अदने (प) √चम् (चमु) १/अदने (प) ।
जै, ×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ- √जम् (जमु) १/अदने (प) ।
कात-शा-हे । √झम् (झमु) १/अदने (प) ।
भक्षे—वो ।

छ—छेमडा (< छमण्डः) = मृतपितृकः, बन्धुहीनः (वज्र.) । (छमति = भक्षयति जन्मग्रहणानन्तरं पितरं नाशयतीत्यर्थः) ।

+√छष् (छष) १/८७६ हिंसायाम् (उ) √चष् (चष) १/ वधे
श-च, × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (प) वो ।
कात-शा-हे । √चषष् (चषघ) ५/ हिंसा-
वधे—वो । याम् (प) । इत्येके—क्षी ।
√खष् १/५१९ हिंसायाम्
(प) हे ।
√जष् (जष) १/ हिंसायाम् (प)
√झष् (झष) १/ हिंसार्थः (प)

अयं कैश्चिन्न मन्यते—दुर्गादा. ।

√छिद् (छिदिर्) ७/३ द्वैधीकरणे (उ) √चृत् (चृती) ६/ हिंसा-
क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे । ग्रन्थनयोः (प) ।
द्विधाकरणे—काकृ-कात । √छेद (छेद) १०/ द्वैधी-
छेदे—वो । करणे (प) ।
√छिद्र (छिद्र) १०/भेदे (प) ।

ग—अच्छेदि-कृ. १, ११६, १५ । छिनत्ति-तै. १, ७, २, ४ ।

+√छुट् (छुट) ६/९८ छेदने (प)	√कुट् (कुट) १० छेदने
श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	(आ) सा ।
कात-शा-हे ।	√खुर् (खुर) ६ छेदने
छेदे-वो ।	(प) सा ।
प्यन्ते... वेष्टयित्वा कर्षणे—हि. ।	√चुट् (चुट) ६/ छेदने (प) ।

ग—छोटिका०, छोटित०—हि. ।

ङ—√छुट् (अक) = बन्धनछिन्नतायाम्, मुक्तौ । छुट्ङ—भवि. ।
छुट्ङ-धम्म. ९ टी.

छ—√छूटना = च्युतौ ।

√छुड् (छुड) ६/११० संवरणे (प) इत्येके-मै ।	√स्थुड् (ष्ठुड) ६ संवरणे
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा ।	(प) मै ।
कात-शा-हे×	√थुड् (थुड) ६/संवरणे (प) ।
प्यन्ते... वेष्टयित्वा कर्षणे—हि. ।	√सुड् (सुड) ६/संवरणे
	(प) ।

हि. छोडयतीत्युदाहरणं प्रस्तौति ।

+√छुप् (छुप) ६/१३७ संस्पर्शे (प)	√चुप् (चुप) ६/ स्पर्शे
क्षी-(यु. मी. सं.)	(प) केचन पठन्ति ते
काकृ-कात ।	भाष्यविरोधादुपेक्षयाः—
स्पर्शे—क्षी-मै-सा-च-जै-	सा ।
हे-वो ।	√स्पृश् (स्पृश्) ६/ संस्पर्शे
स्पर्शने—शा ।	(प) ।

घ—छुपति—विनय. १, १९१ ।

छ—√छोपना = सक्त्यर्थं स्पर्शो, क्लिन्नाया मृदोऽन्येन पदार्थेन तथा
योजनं स्पर्शो वा यथा सा तत्र सक्ता भवेत् ।

√छुर (छुर) ६/९२ छेदने (प)	√क्षुर (क्षुर) ६/६२ विले-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	खने (प) ।
कात-शा-हे-वो ।	√खुर (खुर) ६/६३ विले-
चिकिरणे—हि. ।	खने (प) ।

ग—छुरिकया—कथासरि. २५, १४९। सिन्दूरैश्छुरयन् महीम्-२४, १।
छुरितम्-शिशु. १, २२=खचितम्।

ङ—√छुर (सक)=(१) छेपने, (२) छेदने, (३) व्याप्तौ-वा. १२,
पउम. २८, २८।

√छृद् (उच्छृदिर्) ७/८ श दीप्तिदेवनयोः (उ) √छृद् (छृद्) १०/संदी-
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- पने (प) इत्येके-क्षी।
हे।
दीप्तौ—च।
दीप्तिवमनयोः—शा।
वमने—हे।
देवने त्विषि वमने—वो।

ग—आच्छृणत्ति-तै. ५, १, ७, ४; मै. ३, १, ८; छृणत्तु-४, ९, १।

√छो ४/३७ श छेदने (प) √शो ४/ तनूकरणे (प)।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे।
छेदे—जै।
छूनौ—वो।
√छा... ह्वि.

ग—छयति—तै. ५, २, १२, १; शत्रा. ४, ३, २, ३।

+√छयु (छयुङ्) १/९४० गतौ (आ) √च्यु (च्युङ्) १/ गतौ
सा-जै-काकृ-शा×, श क्षी-मै-च-कात-हे। (आ)।
गत्याम्—वो। √जु ६/ गतौ (प)।
√ज्यु (ज्युङ्) १/ गतौ
(आ)।
√इयु (इयुङ्) १/ गतौ
(आ) मै।

√जक्ष् (जक्ष्) २/६० श भवहसनयोः (प) √घस् (घस्त्) १/७०७
क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे। अदने (प)।
भक्षणे—च। √हस् (हसे) १/ हसने
भक्षणहसनयोः—काकृ। (प) सन्नन्ताद्-√जक्ष्।
भक्षणहासयोः—वो।

ग—जक्षीयात्—ऋ. १०, २८, १ = भक्षणे । जक्षतः—ऋ. १, ३३, ७ = हसने ।
घ—जघति—जातक ३, २२३ ।

+√जज् (जज) १/२३८	युद्धे (प)	√जज् (जजि) १/ युद्धे
श X	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे ।	√जग् १/४१० j आदाने
	युधि—वो ।	(आ) । काकृ ।
		जज्जतीः—ऋ. ५, ५२, ६;
		जज्जतीरापो भवन्ति
		शब्दकारिण्यः—निरु.
		६, १६, ६ ।

√जज् (जजि) १, २३९	युद्धे (प)	√जिज् १, ३१३० हिंसागत्योः
श X	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ ।
	कात-शा-हे ।	शेषः पूर्ववत् ।
	युधि—वो ।	√जिह्व् १/२०४ m गतौ
		(प) काकृ ।

ग—असुर्येव जज्जती—ऋ. १, १६८, ७ । [अर्थः, व्यु. च. १ । विप. राति—(वैतु. वें. नाप.) [सेना—]इति]—अर्चिषा जज्जणाभवन्—ऋ. ८, ४३, ८ । द्विटनीरर्थेऽनिश्चितमतिः ।
छ—जंग (फार.) = युद्धम् ।

+√जट् (जट) १/३०१	संघाते (प)	√जट् १/१३४ धारणे (प)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-	काकृ ।
	काकृ-कात-शा-हे-वो ।	√झट् (झट) १/३०२ संघाते
	संहतौ—वो ।	(प) ।

क—जैर् = वेष्टने, गुण्ठने । जटा * जैर्-त = चूडा—(वा. पौर्कर्णीः) ।

ग—जटाः—मभार. ३, ११२, २ । मनु. ६, ६ ।

घ—जटा—सुत्तनिपात २४९ ।

ङ—जडा (<जटा)—हेका. २५७; सुपा. २५१ ।

छ—√जङ्ना (<जटनम्) = जटने (सङ्घाते), प्रतिवपने, खचने, मिथो लग्नतायाम् ।

ज—जङ्गिया = स्वर्णकाराणां जातिभेदः ।

√जन् (जन) ३/२४ जनने (प) √जन् (जनी) ४/३९ प्रादुर्भावे
श-जै-शा × क्षी-मै-सा-च- (आ) ।
काकृ-कात-हे ।
जनौ—वो ।

ग—जजान-ऋ. ३,२९,३; भा. पु. ५,७,१३ ।

√जन् (जनी) ४/३९ प्रादुर्भावे (आ) मित्
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
जनौ—वो ।

जनीजृप्कनसुरञ्जोऽ-
मन्ताश्च १/८०३ m
श-जै-शा-हे-वो ×

ग—जायते-ऋ. २,३,९ । जनयति-तै. २,२,१०,५ ।

घ—जायति-जातक ३,४५९ ।

ङ—√जण (सक) = जनने । जणंति-प्रासू. १५; १०८; महा. ।

ड—√जा (सक) = जनने । वकृ-जायंत-कुमा. । संकृ-जाइउं-स. १३० ।

छ—√जनना (< जननम्) ।

√जप् (जप) १/३९६ व्यक्तायां वाचि मानसे च (प) √जाप् १/२०१a आलस्ये ।
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-शा ! (प) काकृ ।
वचने—च । √जल्प् (जल्प) १/
व्यक्ते वचने मानसे च—हे । व्यक्तायां वाचि (प) ।
ह्रदुच्चारं वाचि—वो ।

ग—जपति-शत्रा. १,१,२,१२ ।

घ—जपति-जातक ४,२०४ ।

ङ—जवइ-रंभा. ।

छ—जपना ।

√जम् (जभ) १/३८५ गात्रविनामे (आ) √जम्भ् (जभि) १/४११ a
मै-सा-श-च-जै-काकृ- (जभते) गात्रविनामे (आ) च;
कात-शा-हे-वो × क्षी । हे ७८२; जै १६२; काकृ ४७२ ।

✓जम् (जभ) १/३८९ मै-सा-कात-वो ।

(जम्भते)

क्षी-च-जै-काकृ-शा-हे

×, श

✓जम्भ् (जृभि) १/ गात्रवि-
नामे (आ) ।

✓जम् (जभी) १/३८९ गात्रविनामे (आ)

क्षी-श-च-जै-काकृ- इत्येके—मै ।

कात-वो × मै-सा-शा-हे ।

ग—अग्निर्जम्भैः... अत्ति-ऋ. १, १४३, ५ । जम्भसाधकाः—सभार. ५, ६४, २० ।

ता इमा जभितुं पापाः—भा. पु. ३, २०, २६ ।

+✓जम् (जभ) १/९८८ विपरीते मैथुने (प)

क्षी-श-च ×

इत्येके—मै ।

मै ।

विपरीतमैथुने—सा ।

मैथुने—जै-काकृ-कात-शा-हे ।

यभने—वो ।

<✓यम् (यभ) विपरीते
मैथुने (प) ।

✓यम् > ✓जम् इति लौकिको जकार उच्चारणभेदात् ।

✓जम् (जमु) १/४६६ अदने (प)

जै ×, श

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे ।

भक्षे—वो ।

✓चम् (चमु) १/ अदने (प) ।

✓छम् (छमु) १/ अदने (प) ।

✓झम् (झमु) १/४६७ अदने
(प) ।

जमति-निघ. २, १४-गतिकर्मा ।

जमत्—१, १७ = ज्वलतो
नामधेयम् ।

ग—जमदग्निः—खिल. ५, ३, ४; तै. २, २, १२, ४; मै. २, ७, १९ । जाजमत्—सभार. १३, १, ९३, ९८ = पुनः पुनर्भक्षयन्तः (नील.) ।

(ज) —सन्तल.—जाम्, कुर्कू.—जोम्, शवर.—जुम्, मैथिल.—जम् ।

+✓जम्भ् (जभि) १/९६५ विपरीतमैथुने (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

इति दौर्गाः—क्षी

कात-शा-हे ×

क्षी ।

यमने—वो ।

>✓यम् (यभ) विपरी-
तमैथुने (प) ।

✓जम्भ् १/३६१b गर्वे
(प) काकृ ।

+√जर्च् (जर्च) १/७०८ परिभाषणे (प) इत्येके-क्षी <√चर्च् (चर्च) परिभाषणे (प) ।
 (क्षी-यु. मी. सं. ×) क्षी ।
 मै-सा-श-च-जै-हे- परिभाषणहिंसातर्जनेषु √झर्छ् (झर्छ) १/
 वो × —शा । परिभाषणे (प) ।
 परिभाषणतर्जनयोः—काकृ-
 कात ।

+√जर्च् (जर्च) ६/१९ परिभाषणे (प) इति <√जर्ज् (जर्ज) परिभाषणे (प) ।
 च-जै-काकृ ×, श दुर्गः—क्षी
 क्षी-कात-शा-हे । द्रष्ट.√जर्ज् ६/१९ ।
 परिभाषणसंतर्जनयोः—मै ।
 परिभाषणभर्त्सनयोः—सा ।
 उक्तौ भर्त्से—वो ।

किमत्र सत्यम् ! देवा ब्राह्म्यन्ति-क्षी ।

+√जर्ज् (जर्ज) १/७०८ परिभाषणे (प) इत्यन्ये—क्षी √जृ (जृष्) ४/ वयोहानौ
 श-च-काकृ-कात-शा- क्षी । (प) ।
 हे-वो × परिभाषणसंतर्जनयोः—मै ।
 परिभाषणहिंसातर्जनेषु—
 सा-जै ।

ग—जर्जरः-शिशु. ४, २३=विदीर्णे (हिंसेयम्) ।

+√जर्ज् (जर्ज) ६/१९ परिभाषणे (प) √चर्च् (चर्च) ६/ परिभाषणे (प) ।
 श-च-कात-शा × क्षी-जै-हे ।
 परिभाषणसंतर्जनयोः—मै । √छर्छ् ६/२४d परिभाषणतर्ज-
 परिभाषणभर्त्सनयोः—सा । नयोः (प) काकृ ।
 परिभाषणतर्जनयोः √जर्छ् (जर्छ) ६/ उक्तौ
 —काकृ । भर्त्से (प) वो ।
 तर्जने—हे । √जर्ज् (जर्ज) १/ परिभाषणे
 भर्त्से वाचि—वो । (प) ।
 √जर्झ् (जर्झ) ६/ परिभाषणे
 (प) ।

√जर्त्स् (जर्त्स) ६ परि-
भाषणे (प) ।
√झर्च् (झर्च्) ६ परि-
भाषणे (प) ।
√झर्झ (झर्झ) ६ परि-
भाषणे (प) ।

+√जर्झ (जर्झ) ६/२० परिभाषणे (प)
मै-सा-श-च-जै- क्षी-शा ।
काकृ-कात-हे× भर्त्सोक्त्योः—वो ।

द्र. √जर्ज् ६ १९ ।

+√जर्त्स् (जर्त्स) १/७०८ परिभाषणे (प) इति चन्द्र- √तर्ज् (तर्ज) १. भर्त्सने
मै-सा-श-जै-काकृ- दुर्गौ—क्षी । (प) ।
कात× क्षी-च । वर्णविपर्ययेण √जर्त् +
परिभाषणहिंसातर्जनेषु— स्=√जर्त्स् इति
शा-हे । बोध्यम् ।
रक्षे झर्झे च—वो ।

+√जल् (जल) १/८१७ घात्ये (प)
श× क्षी-शा-हे ।

√जल् १/२४८ घ चलने (प)
काकृ ।

धान्ये—मै-च-जै-काकृ-कात । (येन यो व्यापारो दृष्ट-
घातने—सा । स्तेन स निर्दिष्टः) ।
धान्ये—वो

√गृ ६/निगरणे (प) ।

√जृ ९/वयोहानौ (प) ।

√जलम्-निघ. १/१२=
उदकनाम ।

घात्यम्=जडत्वमतैक्ष्ण्यमित्यर्थः—क्षी ।

घातनम्=तैक्ष्ण्यम् इति स्वामी-सा ।

व—जुएल्, जुएले (इ)=(१) प्रक्षेपे, प्रवाहे (२) निरसने-वा. पौकर्त्तीः ।

ग—देवसंघातप्लुतजलाम्-वा.रा. २,५०,१८ (गी. प्रे. सं.) । जडः=
शीतलः । यथा—“हर्षजडेन पाणिना”—रघु. ३,६८=हर्षशिशिरेण-(मल्लि.) । जड-
वल्लोक आचरेत्-मनु. २,११०=मूकवत् । जडः=वधिरः-मनु. ९,२०१ ।

√जल्प् (जल्प) १/३९५	व्यक्तायां वाचि (प)	√जल् (जल) १/घात्ये (प) ।
श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-शां ।	√लप् (लप) १/व्यक्तायां
	वचने—च ।	वाचि (प) ।
	व्यक्ते वचने—हे ।	√रप् (रप) १/ व्यक्तायां
	वाचि—वो ।	वाचि (प) ।
		√हृप् (हृप) १/ व्यक्तायां
		वाचि (प) ।
		√जप् (जप) १/ व्यक्तायां
		वाचि (प) ।
		√जल्पति-निघ. ३/१४
		= अर्चतिकर्मा ।

ग—जल्या—ऋ. १०, ८२, ७ । जल्पन्-शत्रा. ११, ५, १, ४; । जजल्पेव तदा
लङ्का—वा. रा. ५, १०३ ।

ङ—√जप्प = वाचि । जप्पंति-पि. २९६ ।
ढ—√जंप = वाचि । जंपइ-प्राप्र. ।
छ—√जल्पना = प्रलापे ।

+√जष् (जष) १/६७८	हिसार्थः (प)	√कप् (कष) १/हिसार्थः (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-कात ।	√चषष् (चषष) ५/ हिसा-
	हिसायाम्—च-जै-काकृ-	याम् (प) ।
	शा-हे	√छष् (छष) १/हिसायाम् (प)
	वक्षे—(उ) वो ।	√झष् (झष) १/ हिसार्थः
		(प) ।

ग—जषाः-अ. वे. ११, २, २५ । तै. ५, ५, १३, १ ।	√ झप् (झष) १/हिसार्थः (प) ।
√ जस् (जसु) ४/९८	मोक्षणे (प) जसति (निघ. २/१४)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- = गतिकर्मा ।
	शा-हे । व्यत्ययेन शप्—देवराज-
	मोक्षे—वो । यज्वा ।
	श्रान्तौ—ह्वि. ।

ग—सर्वे साकं नि जस्यत-ऋ. १, १९१, ७; जसुः-१०, ३३, २; जसुम्-१०, ६८, ६ ।
जजास ते विषम्-अ. वे. ५, १३, १ ।

✓जागृ १/६१
श

निद्राक्षये (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे ।
निद्राक्षये—जै ।
जागरे—वो ।

✓गृ १०/विज्ञाने (आ) ।
✓गृ ९/शब्दे (प) ।

ग—जागृहि—कृ. ९, ६१, २४ । जागर्ति—मै. ३, ६, ३, ।

घ—जगति—जातक ५, २६९ ।

ङ—✓जग्ग=निद्राक्षये, अवहितौ । जग्गइ, जग्गि—प्रासू. ९८ ।

ड—✓जागर=निद्राक्षये । वकृ-जागरमाण—विसे. २७१९ । हेकृ-जग-
रित्प—कप्प. ।

छ—✓जागता } = निद्राक्षये ।
✓जगता }

✓जि १/५६०

जये (प) अक.

✓चि (चिञ्) ५/चये (प) ।

जै शा हे×, श

क्षी-मै-सा-च-कात-वो ।

(काकृ-✓जी)

काकृ ।

जयः=उत्कर्षः—क्षी ।

ग—जयति—कृ. ६, २१, ४; तै. २, १, ३, २ ।

घ—जेति—जातक २, ३ ।

✓जि १/९३१

अभिभवे (प) सक.

✓चय् (चय) १/गतौ (आ) ।

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात

शा-हे ।

अभिभवे जये च—वो ।

ग—आ जयन्—कृ. २, २७, १५ ।

ङ—✓जय (सक)=जये, (अक) उत्कृष्टत्वेन वर्तने । जयइ—महा. ।

ड—✓जिण=जये । वकृ-जिणत—पि. ४७३; पडम. १११, १७ ।

✓जिन्व् (जिवि) १/५८७ प्रीणनार्थः (प)

✓जिन्वति—निघ. २, १४—

श-च-जै×

क्षी-मै-सा-कात ।

गतिकर्मा ।

प्रीणने—काकृ-शा-हे-वो ।

✓इन्व् (इवि) १/प्रीणनार्थः

उत्तेजने, तीव्रतायाम्—

(प) ।

ह्वि. ।

√दिन्व् (दिवि) १/प्रीण-
नार्थः (प) ।

√धिन्व् (धिवि) १/प्रीण-
नार्थः (प) ।

ग—आ जिन्वथः—ऋ. ४,४५,३ । जिन्वति—ऋ. १,१६२,३ ।

+√जिम् (जिमु) १/४६८ अदने (प) इत्येके—क्षी <√जम् (जमु) अदने (प) ।
श-च-जै × क्षी-मै-सा-काकृ-कात- √चम् (चमु) १/४६४
शा-हे । अदने (प) ।
भक्षे—वो । √छम् (छमु) १/अदने (प) ।
√झम् (झमु) १/अदने (प) ।
√झिम् १/२२१ f अदने
(प) काकृ ।
√जिल् १/२५० J अदने
(प) काकृ ।
√जील् १/२५० l अदने
(प) काकृ ।

ग—जेमितुम्-नैषध. १६,८७=भोक्तुम् ।

ङ—√जेम (सूक) अदने । वक्तु-जेमंत-पउम. १०३,८५ । जेमिय (<जे-
मितुम्)-णाय। १,१ पत्र. ४१ टी. ।

ङ—जिभण (<जेमनम्)-श्रा. १६; चैत्य. ५९ ।

ङ—जेमण (<जेमनम्)-ओघ. ८८; औप. ।

ङ—जिमिअ (<जिमितम्)-पउम. २०,१२७; पुष्प. ३५; महा. ।

छ—√जीमना } =अदने । “बैठि कबीरा जीम”—कबीरदासः ।
छ—√जैवना }

+√जिरि ५/३१ हिंसायाम् (प) √चिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।
श-जै-शा × क्षी-मै-सा-च-हे । √रि ५/ हिंसायाम् (प) ।
जिघांसायाम्—काकृ-कात ।
हिंसे—वो ।

+√जिष् (जिषु) १/६८८ सेचने (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
सेके—वो ।

✓जीव् (जीव) १. ५६१
श

प्राणधारणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
प्राणे—वो ।

✓चीव् (चीवृ) १/ आदान-
संवरणयोः (उ) ।

ग—जीवति-ऋ. १०, ३३, ९ ।

ङ—जीवङ्—कुमा. ।

छ—✓जीना (<जीवनम्) ।

+✓जु १/९२८

गत्यर्थः (प)

जवति-निघ. २, १४ गतिकर्मा ।

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।

कात-शा ×

वेगवचन इत्यपरे—सा ।

गतौ—हे ।

रंहसि—वो ।

✓जू...

शीघ्रगामित्वे (आ)—ह्रि. ।

ग—जवनी-ऋ. १, ५१, २ । जवनः—रवेताश्च. ३, १९; नाप. ९, १४ ।

✓जु (जुङ्) १. ९४१

गतौ (आ) इति नन्दी-क्षी < ✓ज्यु (ज्युङ्) गतौ (आ) ।

मै-श-च-जै-कात-शा ×

क्षी-सा-काकृ-हे ।

गत्याम्—वो ।

✓जू...

शीघ्रगामित्वे—ह्रि. ।

ग—जवेते—ऋ. ३, ३३, १ । जवते—तै. ६, १, ७, २; मै. ३, ७, ५; शत्रा. १०, ३, ५, २ ।

घ—जवति—संयुक्त. १, ३३; जातक ४, २१३ = शीघ्रगामित्वे ।

+✓जुङ् (जुगि) १/१५६

वर्जने (प)

✓युङ् (युगि) १/

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे ।

वर्जने (प) ।

त्यागे—वो ।

✓भुङ् (भुगि) १/

(काकृ-✓ तुङ् [तुगि]) वर्जने—काकृ ।

वर्जने (प) ।

लैपिकी वृटिः । 'जुगि'

✓वुङ् (वुगि) १/

इति भाव्यम् ।

वर्जने (प) ।

✓रुङ् (रुगि) १/

वर्जने (प) ।

ग—जुङ्गः = वृद्धदारकः । यथा—जुङ्गक्ष्यगन्धाच्छगलान्त्रवेगी वृद्धदारकः—

वैद्यकरत्नमालायाम्—(श. क. दु.) ।

+√जुड् (जुड) ६/४७ गतौ (प) इति दुर्गः-क्षी <√जुन् (जुन) गतौ (प) ।
 च-जै-शा ×, श ? क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
 हे-वो ।
 √जु१/९२८ गत्यर्थः (प) सा ।
 √जुड् (जुड) ६/बन्धे (प) ।
 √जुन् १/२२०k संभक्तौ
 (प) काकृ ।
 √जुड् (जुड) १०/प्रेरणे
 (प) ।

+√जुड् (जुड) ६/९९ बन्धने (प) पूर्ववत् ।
 श क्षी-मै-सा-काकृ-शा-हे । √युज्+त = युक्त >जुट्ट
 बन्धे—च-जै-कात-वो । >√जुड् इति स्यात् ।
 √यु २/ बन्धने (प) ।
 √यौट्(यौट्)१/बन्धे (प)सा ।

ङ—√जोड (सक) = बन्धने, संयोजने । वकृ-जोडेंट-सुर. ४, १९ । संकृ-
 जोडिऊण-महा. । जोडिअ (= योजितम्) —सुपा. १४९; ३५१ ।

छ—√जोडना } = बन्धने, योजने ।
 छ—√जोरना }
 छ—√जुडना } = बन्धने, योजने ।
 छ—√जुरना }
 छ—√जूरना = बन्धने, योजने ।
 छ—जूरना* = बन्धने, योजने ।
 छ—√जुलना = संयोगे, साक्षात्कारे ।

+√जुत् (जुत्) १/३१ भासने (आ) >√ज्युत् (ज्युत्) भासने
 श × क्षी-मै-सा-शा-हे (आ) इति कौशिकः-क्षी ।
 दीप्तौ—जै । √युत् (युत्) १/दीप्तौ (आ) ।
 च-काकृ-कात ? √युत् (युत्) भासने (आ) ।
 युत्याम्—वो ।

घ—उज्जोत-जातक १, १८३ = भासने ।

+√जुन् (जुन) ६/४७ गतौ (प)
 मै-श-काकृ-कात × क्षी-सा-च-जै-सा-हे-वो । द्रष्ट. √जुड् ६/४७ ।

ग—जुनन्ति-तैत्रा. २, ५, ५, ३ । अयं √जु (जू) धातुतः क्रयादावपि शक्यते
 साधयितुम् । हिट्नीमहाशयेन तथैव कृतम्, जुनातीति रूपोपलब्धेः ।

√जुर्व् (जुर्वी) १/५७० हिंसार्थः (प) इति (क्षी) मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे × √जूर्व्-.....	दौर्गाः- क्षी (यु. मी. सं.) । वधे--वो । अपनोदे, नाशे--ह्वि ।	<√धुर्व् (धुर्वी) हिंसार्थः (प) । √जूर् (जूरी) ४. हिंसावयो- हान्योः (आ) । √धूर्वति-निघ. २ '१९ = वध- कर्मा । √जृ (जृष्) ४. २२ वयो- हानौ (प) । √ज्वर् (ज्वर) १/रोगे (प) ।
---	---	---

ग—जूर्वन्-ऋ. १, १९१, ९ । निजूर्वसि-१०, १८७, ३; ६, ६, ६; संजूर्वसि
८, ४९, ७ ।

√जुष् (जुषी) ६/८ श	प्रीतिसेवनयोः (आ) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । सेवायाम्—च । मुदि सेवे—वो ।	√जुप् (जुष) १०/परितर्पणे (प) । जुषते-निघ. २/६=कान्ति- कर्मा ।
-----------------------	---	--

ग—अभि.....अजुषन्त-ऋ. ४, ३३, ९ । जोषिषत्-ऋ. २, ३५, १ । जुषताम्-खि.
१, ३, १ । जुषते-शांत्रा. १०, १; शत्रा ३, ६, ४, ७ ।

ङ—√झृस् (सक) = (१) सेवायाम्, (२) प्रीतौ, (३) क्षये । वकृ-झृसमाण-
आचा.; संकृ-झृसित्ता, झृसित्ताणं-औप.; पि. ५८३ । झोसेइ-आचा. ।

√जूर् (जूरी) ४/४४ श	हिंसावयोहान्योः (आ) क्षी-मै-सा-जै-शा । जरायाम्—च । जीर्णे—काकृ-कात । जरायां हिंसायां च—हे । ज्यानौ वधे—वो ।	√जृ (जृष्) ४/२२ वया- हानौ (प) । √जुर्व् (जुर्वी) १/हिंसार्थः (प) । √ज्वर् (ज्वर) १/रोगे (प) ।
------------------------	--	--

√जूर् ४/.....

ज्यानौ(प)—ह्वि. ।

ग—जूर्यति-ऋ. १, १२८, २ ।

ङ—√जूर (अक) = (१) जीर्णे, शुष्कतायाम्, (२) सक-वधे—राज. ।

ङ—√झूर जीर्णे = वकृ-झूरन्त, झूरमाण-सण । उप. पृ. २७ ।

छ—√झुरना = जीर्णे, शुष्कतायाम्—“हाइ भई झुरि किंगड़ी”—जायसीः ।

+√जूष् (जूष) १/६७२ च=हिंसायाम् (प) √जुष् १/२९३ k हिंसायाम्
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात्- (प) काकृ ।
शा-हे । √यूष् (यूष) १/ हिंसायाम्
बधे (उ)—वो । (प) ।
√ईष् (ईष) १/ गतिहिंसा-
दर्शनेषु (आ) ।

ङ—√जूस (सक) =क्षीणे, संतापे, विनाशे-ठा. २,१; कप्प. ।
√झूस (सक) =क्षीणे, संतापे, विनाशे । संकृ-झूसेत्ता-अंत. २७ ।
√झोस (सक) =क्षीणे, संतापे, विनाशे । झोसेइ-आचा., संकृ-
झोसेत्ता-सुर. ६,२४७ ।

√जृ१/९३२ अभिभवे (प) <√जि अभिभवे (प) इति
मै-सा-श-च-जै-काकृ क्षी । दुर्गः-क्षी ।
कात्-शा-हे× अभिभवे न्यकारे—वो । जरते-निघ. ३/१९=अर्चति-
नाशे, क्षये—हि. । कर्मा ।
जरा स्तुतिर्जरतेः स्तुति-
कर्मणः-निरु. १०,८,१ ।

ग—धत्तं रत्नानि जरतं च सूरीन्-ऋ. ७,६७,१० ? (=अर्चतम् ?) ।

√जृम्भ् (जृभि) १/३८६ गात्रविनामे (आ) √जम्भ् (जम्भ) १/ गात्रवि-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- नामे (आ) ।
कात्-शा-हे । √जम्भ् (जम्भ) १/ गात्रवि-
जृम्भे—वो नामे (आ) च ।
√जृम्भ् १/२०६ s मर्दने (प)
काकृ ।
√जृम्भ् १/३६१ a गर्वे (प)
काकृ ।

ग—जृम्भिताः-खि. ४,५,२६ । जृम्भसि-तेजोविन्दूप. ५,७४ । जृम्भकः-भा. २९ ।

ङ—वकृ-जंभंत, जंभाअंत-गा. ५४६; से. ७,६५; कप्प. ।

छ—√जँभाना } =जृम्भणे
छ—√जम्भाना }

√जृ (जृप्) ४/२२ श×	वयोहानौ (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- शा । जरायाम्—च । ज्याने—वो । जरसि—हे ।	√चृ १/२२ वयोहानौ (प) मै । √झृ (चृप्) ४/ वयोहानौ (प) ।
-----------------------	---	--

जनीजृषक्नसुरज्जोऽमन्ताश्च १/८०३n

श-जै-शा-हे-वो×

ग—जीर्यति—तै १,५,७,३; अ. वे. १०,८,३२ ।

+√जृ १/२३ श	वयोहानौ (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । जरायाम्—च । ज्याने—वो ।	जिनाति—ऋ ५,३४,५ > जृणाति ! शेषः पूर्ववत् ।
----------------	---	--

यथा तु भाष्यवातकवृत्तिन्यासपदमञ्जर्यादि, तथायं धातुर्नास्तीति प्रतीयते
इति जीर्यतावुपपादितम् । आत्रेयमैत्रेयदेवपुरुषकारादिषु दर्शनादिहास्माभिलिखितः—
१/२२ सा ।

+√जेष् (जेष्ट) १/६११ श×	गतौ (आ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- शा-हे । गत्याम्—वो ।	√जेहृ (जेहृ) १/ प्रयत्ने (आ) । √एष् (एष्ट) १/ गतौ (आ) । जेहृते—निघ. २/१४ = गति- कर्मा । √जेहृ (जेहृ) १/ गत्यर्थोऽपि (आ) सा ।
----------------------------	---	---

√जेहृ (जेहृ) १/६३६ श×	प्रयत्ने (आ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-हे । यत्ने—वो । प्रयतने—शा । गत्यर्थोऽपि—सा ।	√एष् (एष्ट) १/ प्रयत्ने (आ) । √येष् (येष्ट) १/ प्रयत्ने (आ) ।
--------------------------	---	--

ग—जेहमानम्—ऋ. १,११०,५; तै. ४,६,३ । जेहमाना—शौ. १८,३,४७ ।

+√जै १/८९९
श ×

क्षये (प)

√क्षि १/ क्षये (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

√क्षै १/ क्षये (प) ।

कात-शा-हे-वो ।

√सै १/ क्षये (प) ।

√ज्ञा १/३६
श

अवबोधने (उ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

बोधे—वो ।

√ज्ञा १/८०३ a
श-जै-शा-हे ×

मारणतोषणनिशानेषु-मिन्

क्षी-च ।

मारणतोषणनिशामनेषु-इत्येके-क्षी ।

क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।

मारण आलोके निशाने तोषणे

स्तुतौ—वो ।

ग—जानाति—कृ. ४४,६; तै. १,२,१४,३; मै. ४,११,५। ज्ञासे-तैत्रा. ३,६,८,१।

ङ—वृकृ-जाणंत, जाणमाण-कण्.; विपा. १,१।

ङ—√णा । भवि.-णाहिङ्-विसे. १०१३।

ङ—√याण । याणइ-पि. ५१०; उव.; भग. ।

√ज्या १/२८
श

वयोहानौ (प)

√जि १/अभिभवे (प) ।

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे ।

√जृ १/ वयोहानौ (प) ।

हानौ—च-जै-शा ।

√जृ (जृष्) ४/ वयोहानौ

जरायाम्—वो ।

(प) ।

ग—जिनाति—कृ. ५,३४,५; मै. १,६,१०; शत्रा. १३,१,५,४। ज्यास्यन्ति—काठ. २६,९।

+√ज्यु (ज्युङ्) १/९४१ गतौ (आ)
काकृ ×, श

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

√जु (जुङ्) १/ गतौ (आ) ।

√च्यु (च्युङ्) १/ गतौ
(आ) ।

√छ्यु (छ्युङ्) १/ गतौ
(आ) ।

ग—जुज्यूपन्ति—शत्रा. ३,२,४,१६ (=गतौ) ।

✓ज्युत् (ज्युत्) १/३१	भासने (आ) इति	<✓जुत् (जुत्) भासने (आ) ।
मै-सा-श-च-जै-	कौशिकः-क्षी ।	✓द्युत् (द्युत्) १/दीप्तौ (आ) ।
काकृ-कात-शा×	क्षी-हे ।	✓युत् (युत्) १/भासने (आ) ।
	द्युत्याम्-बो ।	ज्योतते-निघ. १/१६ =
		ज्वलतिकर्मा ।
		✓ज्युत् १/४०५ विभासे
		(प) जै ।

ग—ज्योतताम्-मै. २,१२,४ । अवज्योतयति-शत्रा. ११,६,१,१० ।

छ—✓जोयना * † (<ज्योतनम्) = द्युतौ, ज्वलने-“चौसठ दीवा जोय के”
-कबीरदासः ।

छ—जोयसी * † (<ज्योतिषी) ।

+✓ज्यो १/६०४	उपनयननियमव्रतादेशेषु (आ)
मै-सा-श-च-जै-	क्षी ।
काकृ-कात-शा-हे×	नियमव्रतादेशोपनीतिषु—बो ।

✓जि १/९३२	अभिभवे (प) इति	<✓जू अभिभवे (प)
श-काकृ-कात×	दुर्गः—क्षी ।	जयति-निघ. २/१४-
	क्षी-मै-सा-च-जै-सा-हे-बो ।	गतिकर्मा ।
	गतौ—हि. ।	

ग—जयति-ऋ. ९,७१,५ । जयसानस्य-१०,११५,४ ।

✓ज्वर् (ज्वर) १/७६९	रोगे (प) मित्
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे-बो ।
	औष्ण्ये—हि. ।

ग—ज्वरम्-खिसा. २९,४२ । अप्रिये न स संज्वरेत्-मभार. ३,१३,७४३ ।

छ—जुर (<ज्वरः) बुं. ख. ।

छ—जूड़ी (<जूर्तिः) = शीतज्वरः ।

✓ज्वल् (ज्वल) १/७९७	दीप्तौ (प) मित्	✓ज्वल् १०/२४४ प्रकाशने
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ ।
	कात-शा-हे ।	✓ज्वर् (ज्वर) १/रोगे (प) ।
	चलत्विपोः—बो ।	

ज्वलह्वललनमामनु-

पसर्गाद्वा १/८०३

श-जै-शा हे-वो×

ग—ज्वलति-तै. ५,४,१,३; गोत्रा. १,२,२०; तैआ. १०,१,१५। ज्वलयन्ति-
आर्षे. ७ : ४।

ङ—√जल (अक)=(१) ज्वलने, (२) दीप्तौ। जलइ-महा।

ङ—√बल=ज्वलने। 'बलवुं'-गुर्जरभा।

√ज्वल (ज्वल) १/८१५ दीप्तौ (प)

श×

√ज्वर (ज्वर) १/ रोगे (प)।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात। √ज्वल १०/२४४ प्रकाशने
चलने—च। (प)।

चलने दीप्तौ च—शा-हे।

चलत्विपोः—वो।

ग—ज्वलति-पूर्ववत्। ज्वालयते, ज्वालयति-नृपू. २,११। ज्वालय-ज्वालय-
लाङ्गूलोपनि. २१४ : १८।

ङ—√जाल (सक)=दहने-महा।

ङ—√जालाव (सक)=दहने। वक्तृ-जालावन्त-महानि. ७।

छ—√बालना (<ज्वालनम्। जलोपे) प्रकाशने।

√झट् (झट) १/३०२ संघाते (प)

काकृ×,श

√जट् (जट) १/३०१

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे। संघाते (प)।

संहतौ—वो।

संभ्रमे, व्याकुलतायाम्—ह्वि।

ग—झटिति-कात्या. श्रौ. १,५,७। यत्रोज्झटितास्तेन म्लेच्छाः-राजत. १,११६।

छ—√झटकना = सहसापहरणे।

छ—झाड़, झाड़ी।

+√झम् (झम्) १/४६७ अदने (प)

जै×,श

दृष्ट.√जम् १/४६७।

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-हे।

भक्षे—वो।

√चम् > √छम् > √जम् > √झम् > √झिम्-काकृ १/२२१f इति स्याद्

विकासक्रमः।

+√झर्च् (झर्च्) १/७०९ परिभाषणे (प) <√झर्च् (झर्च्) परिभाषणे(प) ।
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- इत्यपरे-क्षी √चर्च् (चर्च्) १/ परि-
 कात-शा-हे-वो × क्षी । भाषणे (प) ।
 √झर्च् (झर्च्) १/ परि-
 भाषणे (प) ।

किमत्र सत्यम् ! देवा ज्ञास्यन्ति—क्षी ।

+√झर्च् (झर्च्) ६/२० परिभाषणसंतर्जनयोः (प) पूर्ववत् ।
 क्षी-च-जै-काकृ-कात मै-शा-हे ।
 ×, श परिभाषणभर्त्सनयोः—सा ।
 उक्तौ भर्त्से-वो ।

+√झर्च् (झर्च्) १/७०९ परिभाषणे (प) >√झर्च् (झर्च्) परिभाषणे (प) ।
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी । √झर्च् (झर्च्) ६/ भर्त्सोक्तयोः
 कात-हे-वो × (प) वो ।
 पूर्ववत् ।

किमत्र सत्यम् ! देवा ज्ञास्यन्ति—क्षी ।

+√झर्च् (झर्च्) १/७१० परिभाषणे (प) द्रष्ट.√जर्च् ६/१९ ।
 श-हे-वो × क्षी-च ।
 परिभाषणसंतर्जनयोः—मै ।
 परिभाषणहिंसातर्जनेषु—
 सा-जै-शा ।
 परिभाषणर्जनयोः—काकृ-
 कात ।

ङ—झर्झरी=परस्पर्शवारणाय चण्डालयष्टिः ।

छ—झर्झर=वाद्यविशेषः (परिभाषणे), हिरण्याक्षपुत्रनाम ।

छ—झर्झोडना (<झर्झनम्)=क्षोभणे, सरभसं कम्पने ।

+√झर्च् (झर्च्) ६/२० परिभाषणे (प) पूर्ववत् ।
 श-शा × क्षी-च-जै-हे ।
 परिभाषणसंतर्जनयोः—मै ।
 परिभाषणभर्त्सनयोः—सा ।
 परिभाषणतर्जनयोः—
 काकृ-कात ।
 तर्जने—हे ।
 भर्त्सोक्तयोः—वो ।

ग—झर्झरी—हरिवंश. २३७, २ = वाद्यम् । यावत्—झर्झती, झर्झन्ती—प्रभृति-
रूपाणि नोपलभ्यन्ते तावदयं न शक्यते स्वीकर्तुम् ।

छ—पूर्ववत् ।

छ—√ झगरना

छ—√ झगङ्ना

} (< झझरना < झर्झनम्) = भर्त्सनादौ ।

+√ झष् (झष) १/६७९ हिंसार्थः (प)

श ×

क्षी-मै-सा-कात ।

हिंसायाम्—च-जै-

काकृ-शा-हे ।

वधे—वो ।

√ जष् (जष) १/ हिंसार्थः

(प) ।

√ शष् (शष) १/ हिंसार्थः

(प) ।

√ जस् १/ हिंसायाम् (प) ।

√ यूष् (यूष) १/ हिंसायाम्

(प) ।

पष्ठस्वरी चायमिति केचित्—झूपति—दुर्गादा ।

ड—√ झूस (सक) = क्षीणे, संतापे, विनाशे । संकृ-झूसेत्ता—अंत. २७ ।

+√ झष् (झष) १/८७७ आदानसंवरणयोः (उ) पूर्ववत् ।

श-काकृ-कात × क्षी-मै-सा-हे ।

आदाने—च ।

संवरणे आदाने च—जै-शा ।

प्रहेऽपिधाने—वो ।

ग—लीनमीनझषप्राहाम्—वा. रा. २, १४४, ४—झषः = सकरः । झषाणां सकर-
आस्मि—गी. १०, ३१ ।

ड—√ झोस (सक) = आवरणे, प्रक्षेपणे—वव. १ ।

+√ झ् (झृष्) ४/२३ वयोहानौ (प)

श

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा ।

जरायाम्—च ।

जरसि—हे ।

ज्याने—वो ।

√ च ९/ वयोहानौ (प) मै ।

√ जृ (जृष्) ४/ वयोहानौ

(प) ।

(काकृ√ कृ [कृष्]) वयोहानौ—काकृ ।

लैपिकी त्रुटिः ।

झृष् इत्युचितम् ।

ग—झरः=समूहो निर्झरो वा । यथा नैषवे-प्रभाझरचक्रभ्रमिम्-२, ३२ ।

छ—√उझलना
छ—√उझालना †
छ—√उझिलना †

{ (<उझरणम्) = अवपातने, उच्चस्थानाद् द्रव-
पदार्थस्य पातने ।

√इयु (इयुक्) १/९६३ गतौ (आ) मै ।
क्षी-सा-जै-काक- मै-च ।
कात-शा-हे-वो ×, (श)

द्रष्ट. √व्यु १/९४१ ।
√शु १/५५२d गतौ
(आ) काक ।

√टल् (टल) १/८१८ वैक्लव्ये (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काक-
कात-शा-हे ।

√डल् (डल) १/ वैक्लव्ये
(प) ।

विप्लवे—वो ।

√टल् (टल) १/२५० x
अदने (प) काक ।

‘विकलवे’ इति भाव्यम् ।

√टल् १/२५०y अदने (प)
काक ।

ह्रिदनीः ‘टलति’ इत्युदाहरणं प्रस्तौति । मया नाधिगतम् ।

छ—√टरना } (<टलनम्) १ अपस्तृतौ, (२) अनुपस्थितौ, स्थगने,
छ—√टलना } (३) अन्यथाभावे, उचितनिश्चयाभावे । इदं कात-
र्यम् । विकलवः=कातरः । द्रष्ट.—√क्रन्द् १/७६६ ।

सद्वनीति ग्रन्थे ८१० ‘टल्’ धातोः ‘विलम्बे’-अर्थो विद्यते । स समीचीनो
भाति ।

छ—ठाल, ठाला=निष्क्रियता, व्यवसायराहित्यम्, (२) अवकाशः ।

छ—√टालना

छ—√टारना

} = अपसारणे ।

छ—अटल (<अ+टलः) = स्थिरः ।

+√टिक् (टिक्) १/१०० गत्यर्थः (आ)
श-जै-शा × क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—काक-हे ।
गत्याम्—वो ।

√टीक् (टीक्) १/ गत्यर्थः
(आ) <टीक <टीकम्
< त्रिक्रम <त्रिविक्रम-
(अभि. अनु., १४३ पृ.) ।
टिक <टिकम् < त्रिक्रम <
त्रिविक्रम (अ. अ., १४३ पृ.)

✓टिक् १/७० गतौ (आ)
जै, शा ४२p, हे ६३३।
✓तिक् (तिक्) १/ गत्यर्थः
(आ) सा ।

छ—अटकना (<अ+टेकनम्) = विस्मरणे, गतिरोधे ।

✓टीक् (टीक्) १/१०१ गत्यर्थः (आ) श क्षी-मै-सा-च-कात् । गतौ—जै-काक्-शा-हे । गत्याम्—वो ।	✓तीक् (तीक्) १/ गत्यर्थः (आ) सा । शेषः पूर्ववत् ।
---	---

ग—टीकमानैः—यशस्तिल. च., ३ आ., ३७२ पृ. = सञ्चरद्भिः ।

छ—✓टीकना = तिलकाद्यङ्कने ।

+✓टौक् (टौक्) १/९५ गत्यर्थः (आ) इति मै-सा-श-च-जै-काक्- कात् शा-हे-वो × क्षी ।	<✓त्रौक् (त्रौक्) गत्यर्थः (आ) । ✓दौक् (दौक्) १/ गत्यर्थः (आ) ।
---	--

ङ—टोक्कण = मद्यमापनपात्रम्—दे. ४, ४ ।

छ—✓टोकना = (१) अवरोधे, (२) कुह्यौ, (३) मल्लानामाह्वाने ।

+✓डल् (डल्) १/८१९ श × वैकुण्ठे (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- कात्-शा-हे । विप्लवे—वो ।	✓टल् (टल्) १/ वैकुण्ठे (प) । ✓टु १/५५२g गतौ (आ) काक् । ✓टु १/५५२h गतौ (आ) काक् ।
--	---

ङ—टोलगइ (<डलगतः) = गुरुचन्दने दोषविशेषः—पव. २ ।

छ—(टाल) टूल = व्याजः, विक्रयः । सहनीतिग्रन्थे ८११ धातोरस्य 'विलम्बे'
इत्यर्थो दृश्यते । सः समीचीनो भाति ।

+✓डिप् (डिप्) ४/११८ श क्षेपे (प) । क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- कात्-शा-हे । नुदि—वो ।	✓तिप् (तिप्) १०/ क्षेपे (प) । ✓टिप् (टिप्) १०/ क्षेपे (प) ।
---	--

√स्तिप् (स्तिप) १०/ क्षेपे
(प) ।

√डिप् (डिप) ६/९१ क्षेपे
(प) ।

ङ—ङिफिअ=जलपतितम्, जलक्षिप्तम्-दे. ४,९ ।

+√डिप् (डिप) ६/९१ क्षेपे (प) ।

श, (जै) । क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
क्षेपणे—जै ।
नुदि—वो ।

ङ—√डिब (सक)=उल्लंघने । डिव-वव. १ ।

ङ—डेवण=उल्लंघनम्-ओघ. ।

१/√डी (डीङ्) १/९५३

श

विहायसां गतौ (आ) ।

क्षी-(यु.मी.सं.), कात-शा-हे ।

विहायसा गतौ—मै-सा-

जै-काकृ ।

गतौ—क्षी-च ।

नभोगतौ—वो ।

√डी (डीङ्) ४/२७

श

गतौ (आ) ।

√डी (डीङ्) १/९५३ गतौ

क्षी-च-जै-कात-शा-हे-वो । (आ) ।

विहायसा गतौ—मै-सा । दीयते (डीयते)—निघ.

२/१४ गतिकर्मा ।

डीनशब्दं विहायान्ये शब्दा अप्राप्याः-ह्वि. ।

ग—अतिडीन०, अभिडीन०-मभार. ८, १९०० ।

घ—डेति-दीघ. १७१; अंगुत्तर. २, २०९ । उडुति-मज्झिम. १, ३६४ ।

ङ—डीण=अवतीर्णम्-दे. ४, १० ।

छ—√उङ्ना (<उङ्गयनम्) ।

√दौक् (दौकृ) १/९४

श

गत्यर्थः (आ) ।

क्षी-मै-सा-च-कात ।

गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

√त्रौक् (त्रौकृ) १/ गत्यर्थः

(आ) ।

√दौक् (दौकृ) १/ गत्यर्थः

(आ) ।

ग—तैः क्षणादाशु ढौकितम्-मभार. १२,४१८१। तस्मै पात्रीमढौकयत्-
कथासरि. १६,३९। उपढौकयन्ति-कात्या. श्रौ. ७,२,२=उपहरन्ति। वक्त्रं ढौकते-
शाकु. ३,३७ श्लोकतः परवर्ति गद्यम्=अन्यत्र चालयति। अढौकि-तैष. १६,१०१
=अर्पिता (प्रका.)।

ङ—√ दुक् (सक)=उपहारे, (२) उपस्थितौ, (३) प्रवृत्तौ, (४) साक्षा-
त्कृतौ। वक्त्र-दुक्कत-पिंग.।

ड—√ ढोअ (सक)=उपहारे, (२) उपस्थितौ, (३) प्रवृत्तौ, (४)
साक्षात्कृतौ। ढोएज्जह-महा.।

छ—√ हूँकना=प्रवेशे।

छ—√ हूँकना=कुञ्जीभावे, आर्जवे।

+√ तंस (तसि) १/६७३ अलङ्कारे (प) इति
मै-सा-श-च-जै-शा X दुर्गः—क्षी।
क्षी-काकृ-कात-हे।
अलङ्कृतौ—वो।
कम्पे—ह्रि.।

√ तंस (तसि) १०/ अलङ्कारे
(प)। इति दुर्गः—क्षी।
√ तंस (तसि) १०/३८५
अलङ्कारे (प)।

ग—[ततस्त्रे १-क. ४,२३,५। अतंसयत्-मा. २३,२४; तै. ७,४,१९,४]।

नोत्तंसं क्षिपति क्षितौ श्रवणतः-सा. द. १३,८। चूडोत्तंसति-भर्तृह. ३,१।

ङ—उत्तंस=कर्णाभरणम्-पाअ.; शिरोभूषणम्-गउड.।

ड—अवतंसिय (<अवतंसितम्)=विभूषितम्-कुमा.।

ड—अवयंस=शिरोभूषणविशेषः-कुमा., गा. १७३।

मैत्रेयसायणौ चुरादौ पठतो न भ्वादौ। क्षीरस्वामी तूभयत्र दुर्गमुद्धरति।
संस्कृते प्राकृते च सोपसर्गोत्तंसावतंसशब्दौ प्राप्येते।

√ तक् (तक) १/११६
श X

हसने (प)।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे।
सहने हासे—वो।
सहने इति दुर्गः—क्षी, हे।
द्रुतगतौ—ह्रि.।

√ तक् १/३२b हसने (प)
काकृ।
तकति-निघण्टौ-२/१४=
गतिकर्मा।
शकुनिः, शक्नोति तकितु-
मिति वा-निरु. ९,३,२।
तकितुम्=गन्तुम्—
दुर्गाचा.।

ग—तक्ति-ऋ. १, १६, १; तक्वानस्य १, १२०, ६; तक्न्तीः—पै. १२, ७, ३। वेदे लोके चार्थपार्थक्यम्।

√तक्ष (तक्ष) १/६४६	तनूकरणे (प)	√तङ्क् (तकि) १/ कृच्छ-
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काक-	जीवने (प)।
	कात-शा-हे।	√तक् (तक) १/ सहने
	काश्ये, तक्षे—वो।	(प)।
	विधाने, निर्माणे—ह्वि।	

ग—अश्वयूपाय तक्षति-ऋ. १, १६२, ६। तक्षति-तै. ४, ६, ८, २; मै. ३, १६, १। अपतक्ष्युवन्ति-शत्रा. ३, ७, १, ८।

ङ—√तक्ख (सक) = तनूकरणे। कर्मेणि-तक्खिज्जइ-कुप्र. १७। वक्ख-तक्खमाण-अणु।

ड—√तच्छ (सक) = तनूकरणे। संक्ख-तच्छिय-सूअ. १, ४, १। कवक्ख-तच्छिज्जंत-सुर. १, २८।

+√तक्ष (तक्ष) १/६६७	त्वचने (प) मै।	√तक्ष (तक्ष) १/ तनूकरणे
क्षी-श-च-शा-हे×	मै-सा-जै-काक-कात।	(प)।
	त्वचि ग्राहे—वो।	
	त्वचनम् = संवरणम्—मै।	

+√तङ्क् (तकि) १/११७	कृच्छजीवने (प)	√तञ्क् (तन्चू) ७/ सङ्को-
क्षी-श×	क्षी-मै-सा-च-जै-	चने (प) इति द्रमिडाः
	काक-कात-शा-हे।	—क्षी।
	दौस्थ्ये—वो।	

ग—दृष्ट्वा पथि निरातङ्कम्—याज्ञवल्क्य. ३, २४५। निरातङ्काः—रघु. १, ६३।

छ—तङ्गी (फार.) = दुःखम्, कष्टम्।

छ—तङ्गाना = पीडने, कष्टे।

छ—तङ्गाना = पीडने (अक)।

+√तङ्क् (तकि) १/१४८	गत्यर्थः (प)	√त्वङ्क् (त्वगि) १/ गत्यर्थः
श-जै-काक-कात-	क्षी-मै-सा-च।	(प)।
शा×	गतौ—हे।	
	गते स्खलने च—वो।	
	तगिः—स्खलने रुढः—क्षी।	

क—स्तेउ=प्रेरणे, अपनोदे, प्रापणे, ताडने, स्फुरणे । स्तेउ-क्, स्तेउ-ग्-
*स्तेइग्-स्तिग्—ःकिञ्चिक्-संगु=गमने-वा. पौकनीः ।

ग—किराततङ्गणाकीर्णम्-मभार. ३, १४०, २४ ।

+√तञ्च् (तन्चु) १/१८८	गत्यर्थः (प)	√तन् (तनु) ८/ विस्तारे
श. कात×	क्षी-मै-सा-च ।	(उ) ।
	गतौ—जै-काकृ-शा-हे	√तञ्च् (तन्जू) ७/सङ्कोचने
	इतौ—वो ।	(प) ।
		√तञ्च् (तन्चू) ७/ सङ्को- चने (प) इति द्रमिडाः ।
		√त्वञ्च् (त्वन्चु) १/ गत्यर्थः (प) ।

√तञ्च् (तन्चू) ७/२२	सङ्कोचने (प) इति	<√तञ्च् (तन्जू) सङ्कोचने
श	द्रमिडाः—क्षी	(प) ।
	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	शेषः पूर्ववत् ।
	कात-शा-हे ।	
	सङ्कुचि—वो ।	

ग—सोमेनातनन्मि-वा. सं. १, ४; तै. २, ५, ३, ५ । आतनक्ति (दुग्धं दध्ना)-
कात्या. श्रौ. ४, ३, २३ ।

+√तञ्च् (तन्जू) ७/२२	सङ्कोचने (प)	>√तञ्च् (तन्चू) सङ्को-
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी-सा-हे ।	चने (प) ।
शा×	सङ्कोचे—वो ।	

√तट् (तट) १/३०४	उञ्छाये (प)	√तड् (तड) १०/ आघाते
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	
	तटतटाशब्दे—ह्वि. ।	

ग—तटति-षत्रा. ५, ७ । यदास्य पृथिवी तटति (=तटतटेति शब्दं करोति)-
अद्भु. ब्रा. १, ४० । ह्वितनीः प्रथममुदाहरणं नोपलब्धवान् ।

घ—तड = तटम्-कुमा. ।

छ—तड (<तटम्) = समाजविभागः, पक्षः, (२) स्थलम् ।

+√तण्ड् (तडि) १. २७८
श-कात् ×

ताडने (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे
तोडने—काकृ ।
त्विषि आहतौ च—वो

√तड् (तड) १०/ आघाते
(प) ।

√तण्ड् १/१७९ समूहे (प)

काकृ ।

तन्दते—ऋ. १, १३८, १

(= त्यागे, श्रान्तौ, नैर्बल्ये)

ग—तण्डुलः कणः—अ. वे. १०, ९, २६ । तण्डिः = महाभारतवर्णित ऋषि—
शान्ति. २४४, १७ ।

ड—तंड = खलीनलङ्गना लाला, (२) मस्तकहीनः (वि.), (३) स्वरा-
दधिकम्—दे. ५, १९ ।

√तन् (तनु) ८/१
श

विस्तारे (उ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
विस्तृतौ—वो ।

√तन् (तनु) १०/ श्रद्धोप-
करणयोः (प) ।

√ताय् (तायृ) १/ सन्तान-
पालनयोः (आ) ।

क—तेन्—, तेन्द्—, = विस्तारे, कर्षणे । लैति. तेन्दाँ, तेन्दि = कनिष्ठः,
पञ्चाद्वर्ती । पु. च. स्त्र. तेन्ताँ, तेन्ताँ = रज्जुः—जू. पौकनीः ।

ग—ततनन्—ऋ. ७, ८८, ४; पै. १७, २५, ५ । तनुते—ऋ. १, १०१, ७; तै. १, ६, ८, ४ ।

छ—√तनना = विस्तारे ।

√तप् (तप) १/९७०
श

संतापे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
द्वैश्ययोः—वो ।

√तप् (तप) ४/ ऐश्वर्ये
(आ) ।

√पत् (पत) ४/ ऐश्वर्ये
(आ) इति द्रविडाः—क्षी ।
निपत्यते—निघ. २/२१ =
ऐश्वर्यकर्मा ।

वा ग्रहणाद् ऐश्वर्येऽपि भ्वादिस्त्विके—क्षी ।

ग—तपति—ऋ. २, २४, ९; मै. १, १०, १४ ।

ड—√तव = तापे । तवइ—गा. २२४ ।

छ—√तयना*† = तपने ।

छ—√तपना = तपने ।

छ—√तचना† = तपने ।

छ—√तयना*† = तपने ।

√तप् (तप) ४/४८
श

ऐश्वर्ये [वा] (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
द्वैश्ययोः—वो ।

√तप् (तप) १/ द्वैश्ययोः
(प) वो ।
√तप् (तप) १०/ दाहे (प) ।

ग—तपस्तप्यामहे—अ. वे. ७, ६१, २ । सोऽतप्यत तपो घोरम्—वा. रा. १, ५८, १ ।

ङ—√तप्प = तपश्चर्यायाम्, (२) औष्ण्ये । तप्पइ—पिंग.; प्रासू. ५३ ।

√तम् (तमु) ४/८९
श

काङ्क्षायाम्, (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
खेदेच्छयोः—वो ।

√दम् (दमु) ४/ उपशमे (प) ।
√तम्ब १/२०६d मर्दने (प)
काकृ ।

ग—ताम्यति—तैत्रा. १, ४, ४, २ ।

ङ—√तम्म (अक) = खेदे । तम्मइ—गा. ४८३ ।

+√तय् (तय) १/४७५
श ×

गतौ (आ)

√ताय् (ताय्) १/ सन्तान-

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

पालनयोः (आ) ।

‘रक्षणे च’ इत्येके—सा ।

√त्रै (त्रैङ्) १/ पालने

गतौ रक्षायां च—शा-हे ।

(आ) ।

गतौ रक्षणे च—शा-हे ।

√दे (देङ्) १/ रक्षणे

गतिरक्षणयोः—वो

(आ) ।

√दय् (दय) १/ दानगति-

रक्षणहिंसादानेषु (आ) ।

छ—तय (अर.) = (१) समाप्तम्, (२) निश्चितम् ।

+√तय् (तय) १/४७७

रक्षणे, च = गतौ (आ)

पूर्ववत् ।

मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी ।

कात-शा-हे-वो ×

पूर्वस्मादभिन्नः क्षीरेणैव पृथक् संख्यातः ।

ङ—ताइ (<तायिन्) = रक्षकः, पालकः—उत्त. ८ ।

√तर्ज् (तर्ज) १/२२२
श-जै ×

मर्त्सने (प)

√तर्ज् १/६७ व्यथने (प)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

काकृ ।

शा-हे ।

√तर्ज् (तर्ज) १०/ संतर्जने

वाग्भर्त्सयोः—वो ।

(प) ।

✓चर्च् (चर्च्) परिभाषण-
भर्त्सनयोः (प) सा ।

✓जर्च् (जर्च्) परिभाषण-
संतर्जनयोः (प) मै ।

✓जर्ज् (जर्ज) ६/ परिभाषण-
भर्त्सनयोः (प) सा ।

ग—तर्जद्विरिव वानरैः—वा.रा. २,९६,२६ । गद्या तर्जमानः—मभार. ६,२७८५ ।

ङ—✓तज्ज (सक) = भर्त्सने । तज्जङ्—भवि ।

छ—✓तर्जना } = भर्त्सने ।
छ—✓तरजना }

+✓तर्द् (तर्द्) १/५६ हिंसायाम् (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
हिंसे—वो ।

✓तृद् (उत्तृद्) ७/ हिंसाना-
दयोः (प) ।

ग—ततर्द्—तैत्रा. २,५,४,२ । रूपमिदं रुधादावपि शक्यते साधयितुम् ।

+✓तस् (तसु) ४/९९ उपक्षये (प) ✓दस् (दसु) ४/ उपक्षये
क्षी-मै-सा-कात-शा-हे- (प) ।
वो ।
उपक्षेपे—च-काकृ ।
क्षये—जै ।

क—तेंस्=विस्तारे—वा. पौकर्णीः ।

ख—अवे. वितस्ति=विस्तारः, वितस्तिः—वा. पौकर्णीः । 'उपक्षेपे'—
इत्यनेन सङ्गतम् ।

ग—सामानि चक्रुस्तसराण्योतवे—ऋ. १०,१३०,२; वा. सं. १९,८३ । तायु-
रिति स्तेननाम । तस्यतेर्वा स्यात्—निरु. ४,२४,१=क्षयार्थस्य । उपक्षीणो ह्यसौ
भवति, अधार्मिकत्वात्—दुर्गाचार्यः ।

ङ—टसर=विमोटनम्—दे. ४,१ ।

छ—टसरा=वस्त्राद्युपक्षये, दीर्णतायाम् (मसक ज्ञाना, दरकना—हि.) ।

✓ताय् (ताय्) १/४८६ सन्तानपालनयोः (आ) ✓तय् (तय) १/ रक्षणे च=
श × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- गतौ (प) ।
शा-हे । ✓त्रै (त्रैङ्) १/ पालने
सन्ताने—च । (आ) ।

पालनसन्तत्योः—वो । $\sqrt{\text{दय्}}$ (दय) १/ दानगति-
रक्षणहिंसादानेषु (आ) ।
 $\sqrt{\text{दे}}$ (देङ्) १/ रक्षणे (आ) ।

ग—शरसि संताड्यमाने—वा. सं. ३९.५ ।

ङ— $\sqrt{\text{ताअ}}$ (सक) = रक्षणे । कृ.-तायव्व-श्रा. १२ ।

+ $\sqrt{\text{तिक्}}$ (तिकृ) १/१०२ गत्यर्थः (आ)
क्षी-श-च-जै-शा × मै-सा-कात ।
गतौ—काकृ-हे ।
गत्याम्—वो ।

$\sqrt{\text{तीक्}}$ (तीकृ) १/१०४
गत्यर्थः (आ) सा ।
द्रष्ट. $\sqrt{\text{टिक्}}$ १/१०० ।

+ $\sqrt{\text{तिक्}}$ (तिक) ५/२० च = आस्कन्दने (प)
श क्षी-मै-सा-हे ।
हिंसायाम्—च-शा-हे ।
जिघांसायाम्—काकृ-
कात ।
आस्कन्दे वधे—वो ।
गतौ, च = आस्कन्दने—
सि. कौ. ।

$\sqrt{\text{तिग्}}$ (तिग) ५/२१
आस्कन्दने (प) ।
 $\sqrt{\text{तिक्}}$ (तिकृ) १/ गत्यर्थः
(प) ।
 $\sqrt{\text{स्तिघ्}}$ (ष्टिघ) ५/ आस्क-
न्दने (प) ।

ङ—थेग = कन्दविशेषः—श्रा. २०; जी. ९ ।

छ— $\sqrt{\text{तेखना}}^{\dagger} = (< \text{तेकनम्, तीक्ष्णम् इत्यपि स्यात्}) = \text{क्रोधे} । \text{क्रोधोऽपि}$
हिंसा, तत्परिणामेन तथा सत्त्वात् ।

+ $\sqrt{\text{तिग्}}$ (तिग) ५/२१ च = आस्कन्दने (प) > $\sqrt{\text{तिघ्}}$ (तिघ) हिंसायाम्
च ×, श क्षी-मै-सा-हे । (प) इत्येके-क्षी ।
हिंसायाम्—जै-शा-हे । $\sqrt{\text{तिक्ष्}}$ ५/१७d जिघांसायाम्
जिघांसायाम्—काकृ-कात । (प) काकृ ।
हिंसास्कन्दयोः—वो । $\sqrt{\text{तीक्ष्}}$ ५/१७e जिघांसा-
याम् (प) काकृ ।

ङ—थिगाल = भित्तिद्वारम्—दस. ५, १, १५; (२) स्फटितवस्त्रसन्धानम्,—
पण्ण. १७; विसे. १४३९ टी. ।

✓ तिज् (तिज) १/९५६
श (?)

निशाने क्षमायां च (आ) ✓ तिज् (तिज) १०/ निशाने
क्षी-मै । (प) ।

निशाने—सा-च । ✓ तेज् (तेज) १/ पाठने (प) ।

क्षमायाम्—सा ।

क्षमानिशानयोः—जै-

शा-हे ।

निशातने—काकृ ।

शातने क्षमायां च—कात ।

शीते क्षान्तौ च—वो ।

✓ तितिक्ष् ...

शातने क्षमायां च—काकृ ।

ग—तेजते-कृ. १०, १३८, ५ । तेजमानः-शत्रा. ३, ६, ४, १४ । तितिक्षते-शत्रा.
३, १, २, १५ ।

ङ—✓ तिङ्क्ख (सक) = मर्षणे । तिङ्क्खए-आचा. ।

छ—✓ टेना (< तेजनम्)-निशाने—“कपट छुरी उर पाहन टेई”—तुलसी. ।

+ ✓ तिप् (तिपृ) १/३५७
श ×

क्षरणार्थः (आ)

✓ स्तिप् (स्तिप) १/ क्षरणार्थः

क्षी-मै-सा-च-कात ।

(आ) ।

सुतौ—जै ।

✓ तेप् (तेपृ) १/ क्षरणार्थः

श्च्युतौ—वो ।

(आ) ।

क्षरणे—काकृ-शा-हे ।

✓ स्तेप् (स्तेपृ) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

ङ—✓ तिप्प (अक) = (१) क्षरणे, (२) पश्चात्तापे, (३) रोदने, (४)
[सक] सुखच्युतौ । तिप्पामि-सूअ. २, १; २; २, ५५ । तिप्पणया = अश्रुविमोचनम्-
ठा. ४, १; औप. ।

✓ तिम् (तिम) ४/१५
श

आर्द्रभावे (प)

✓ तीम् (तीम) ४/ आर्द्रभावे

क्षी-मै-सा ।

(प) ।

आर्द्रभावे—च-जै-काकृ-

✓ स्तीम् (स्तीम) ४/ आर्द्रभावे

कात-शा-हे ।

(प) ।

क्लेदने—वो ।

✓ स्तिम् (स्तिम) ४/ आर्द्रभावे
(प) ।

ग—तिमिताश्चाभवन् सर्वे-वा. रा. ५, १, २६ । वृष्टिर्बभूव, वानरांस्तिम्यतोऽव-
लोभ्य-हितो. ७९, ५ ।

ङ— $\sqrt{\text{तिम्म (सक)} = (१) \text{ आर्द्रभावे, } (२) [\text{ अक }] \text{ आर्द्रत्वे । संकृ-}$
तिम्मेउं-पिंड. ३५० ।

छ— $\sqrt{\text{तिमाना } \dagger = \text{आर्द्रभावे ।}}$

+ $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } १/५३४}$ गतौ (प) इत्यपि दुर्गः < $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } १/५३४}$ गतौ (प) ।
श-च-जै-शा × क्षी-मै-सा-काक-कात-
हे-वो ।

छ— $\sqrt{\text{ठिलना}} = \text{प्रवेशे} - \text{"ठिले दीह दल पुहुमि हिलाई"} - \text{लाल ।}$

छ— $\sqrt{\text{ठेलना (प्रे.)}} = \text{प्रवेशे ।}$

ज— $\sqrt{\text{टेला}} = \text{मुष्टिप्रसारणे (कस्यचन वस्तुन आदानाय) ।}$

+ $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } ६/७५}$ स्नेहने (प) $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } १०/}$ स्नेहने
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक- (प) ।
कात-शा-हे ।
स्निहि-वो ।

ग—प्रतिलामि-वा.सं. २३,२४ = स्निह्यामि[महीध.] । भ्रमात्मकमध्ययनम्-
ह्वि. । तिलम्-सात्रा. १,८,१० । तिलाः-तांत्रा. १६,१,१०; शत्रा. ९,११,३ । तिलस्य-
गोत्रा. २,१,१७ ।

+ $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } १/५३४}$ गतौ (प) > $\sqrt{\text{तिल् (तिल) } १/५३४}$ गतौ (प) ।
मै-श-च-कात × क्षी-सा-जै-काक-शा-
हे-वो ।

ङ—थिलि = यानविशेषः—(१) अश्वद्वयवाह्यम्, (२) अश्वतरादिवाह्यम्-
सूअ. २,२,६२; णाया. १,१ टी.-पत्र. ४३; औप. ।

छ— $\sqrt{\text{तिलर}} = \text{चटकाविशेषः (देश.) ।}$

+ $\sqrt{\text{तीम् (तीम) } ४/१६}$ आर्द्रभावे (प) द्रष्ट. $\sqrt{\text{तिम् } ४/१५}$ ।
मै-श-च-जै-काक-कात- क्षी-सा । $\sqrt{\text{तेम् } १/२६३}$ d रुजायाम्
शा × आर्द्रभावे—हे । (प) काक ।
क्लेदने—वो ।

ङ—तीमिअ (< तीमितम्) = आर्द्रम्-कुप्र. ३७३ ।

ङ—तीमन = कद्वरी (> कदी-हि.)-सण.; दे. २,३५ ।

+√तीव् (तीव) १/५६५ स्थौल्ये (प) √नीव् (नीव) १/ स्थौल्ये (प) ।
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- धीव् १/२६० ० स्थौल्ये (प)
 कात-शा-हे-वो । काकृ ।
 तीव् १/२६३ b रुजायाम् (प)
 काकृ ।

छ—टीवा = मृत्तिकाचयः, बल्मीकम्, राशिः, चयः । गुर्जरभा.—टीवो ।

+√तीव् (तीवृ) १/८८३ आदानसंवरणयोः (प) <√चीव् (चीवृ) आदान-
 क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- इति केचिन्—मै । संवरणयोः (उ) ।
 कात-शा-हे-वो ×

√तु २/२४ गतिवृद्धिर्हिंसासु (प) √तव् गत्याम्-सौ. धा.-वो ।
 क्षी-मै-श-च-काकृ× ७/३/९५ सौत्रः । तविषीति बलनाम तवतेर्वा
 बोधिन्यासे त्रिष्वपीति- वृद्धिकर्मणः—निरु. ९,२५,१ ।
 सा । संतवीत्वत्-ऋ. ४,४०,४—
 वृत्तिर्हिंसापूरणेषु—जै- तनोतेः पूर्व्या प्रकृत्या निगमः
 कात-शा-हे । —निरु. २,२८,१ ।
 वृत्तिर्हिंसापूर्तिषु—वो ।

ग—तवीति-ऋ.—द्विदनीः । 'मया नोपलब्धम् । तूताव-ऋ. १,९४,२; पै. १२,१,२ । तवतेर्वृद्धिकर्मणो लिटि णलि "तुजादीनां दीर्घोऽभ्यासस्य" ६/१/७ ।

+√तुज् (तुज) १/२४० हिंसायाम् (प) √तु २/२४ गतिवृद्धि-
 श× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- हिंसासु (प) ।
 शा-हे । √तुञ् (तुजि) १/ पालने,
 हिंसने—जै । च = हिंसायाम् (प) ।
 हिंसे—वो । मर्म तुजनीशानः—ऋ.
 १,६१,६;
 तुजसे ४,२३,७ ।

छ—तुजिह = धनुः—(ङिग.) ।

√तुञ् (तुजि) १/२४१ हिंसायाम् (प) √तुञ् (तुजि) १०/
 श× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- हिंसाबलादाननिकेतनेषु
 शा-हे । (प) ।
 हिंसने पालने च—जै । तूतुजिः—निघ. २/१५=
 हिंसायां चलने च—काकृ । क्षिप्रनाम ।

हिंसायां बलने च—कात-शा । तुञ्जति—निघ. ३/२०
हिंसे—वो । दानकर्मा ।
उत्तेजने, पीडने—हि. ।

ग—एवा त इन्दो रसानि तुञ्जन्ति-ऋ. ९,७९,५; तुञ्जते-१,१३१,२ ।

+√तुञ्ज (तुजि) १/२४२ श × पालने, च=हिंसायाम् (प) √तुञ्ज १/४० वज्रने
क्षी-मै । (प) काकृ ।
हिंसने पालने च—जै । पूर्ववत् ।
हिंसायां चलने च—काकृ ।
हिंसायां बलने च—कात-शा
हिंसायां बलने च—हे ।
प्राणेऽवने—वो ।

पूर्वसूत्रादभिन्नः क्षीरेण पृथक् संख्यायते ।

ग—तुञ्जीन=कश्मीरदेशीयानामनेकेषां राज्ञां प्राचीननामानि-राजत.२,११;
३,९७=पालने ।

+√तुट् (तुट) ६/९६ कलहकर्मणि (प) √त्रुट् (त्रुट) ६/ छेदने (प) ।
क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √तुट् (तुड) १/३४७ तोडने
कात-शा-हे । (प) ।
कलहे—च-वो । √त्रुट् (त्रुट) १०/ छेदने (आ) ।

ग—[तोडयति (प्रे.)-राजत. ६,२४८ (त्रोटयति)] तुटिः=.....तन्त्रशास्त्रे ?

+√तुड् (तुड्) १/३४७ तोडने (प) इति दुर्गः-क्षी <√तूड् (तूड्) तोडने (प) ।
श-जै-काकृ × क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे । √तुण्ड् (तुडि) १/ तोडने
वधे—वो । (आ) ।
तोडनम् = द्रावणम्-क्षी । शेषः पूर्ववत् ।

ड—√तोड (सक) = तोडने । वकृ-तोडंत-भवि. । संकृ-तोडित्ता-ती. ७ ।

छ—√तोडना
छ—√तोरना } = तोडने ।

+√तुड् (तुड) ६/१०४ तोडने (प) पूर्ववत् ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √तोड् १/ अनादरे (प) वो ।
कात-शा-हे । √तोड् १/४२० b तोडने (प)
भेदे—वो । शा, २४६ हे ।

√तुड् १/४४५ b त्रोडने (आ)
काकृ ।

√तुण्ड् १/४४५ a त्रोडने (आ)
काकृ ।

तोडनम् = भेदः, पृथक्करणं वा-क्षी ।

ग—सरस्वतीतुडगेन-यज्ञास्ति. च., ३ आ., ४५२ पृ. = महाकविना । (तुडगः = मुखम्) ।

+√तुण् (तुण) ६/५२ कौटिल्ये (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-
कात-शा-हे ।
जैह्व-थे—वो ।
(काकृ√तूण्).... कौटिल्ये—काकृ ।

√तुण् १/४४ गतौ (प) काकृ ।
√तुण् (तुण) ६/ हिंसा-
गतिकौटिल्येषु (प) ।
√तुल् (तुल) १०/ उन्माने
(प) ।
शेषः पूर्ववत् ।

ड—तुणय = वाद्यविशेषः—दे. ५, १६ ।

+√तुण्ड् (तुडि) १, २७३ तोडने (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-
कात-शा-हे ।
संवरणे—च ।
काकृ ?
वधे—वो ।

शेषः पूर्ववत् ।
√तुण्ड् (तुडि) १०/१२४ छेदने
(प) सा ।
आद्येषु व्याख्यानेषु न दृश्यतेऽ-
तोऽप्रामाणिकः पाठोऽस्य—सा ।

वधः = निष्पीडनम् इति रमानाथः ।

ग—उत्तुण्डित०—सुश्रु. १, १००, १२; १, १०१, ९ ।

ज—√तुण्ड् = अन्ते, समाप्तौ ।

√तुद् (तुद) ६/१ व्यथने (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
व्यथे—वो ।

तुन्दाना-शौ. ६, २२, ३; पै.
१९, २२, १२ ।

ग—कशया वा तुतोद—क. १, १६२, १७; तै. ४, ६, ९, ३ । तुदत्-शौ. २०, ३०, ४० ।

ङ—√तुअ (सक) = व्यथायाम् । प्रयो. संक्र. -तुयावइत्ता-ठा. ३, २ ।

+√तुप् (तुप) १/४०२	हिसार्थः (प)	√तुप् (तुप) ६/	हिसा-
श×	क्षी-मै-सा-च-कात ।	याम् (प) ।	
	हिसायाम्—जै-शा-हे ।	√तुफ् (तुफ) १/	हिसार्थः
	भर्त्सनहिसयोः—काकृ ।	(प) ।	
	छिशि वधे—वो ।	√तुफ् (तुफ) ६/	हिसा-
		याम् (प) ।	
		त्रुफ् (त्रुफ) १/	हिसार्थः
		(प) इति चन्द्रः—क्षी ।	

छ—तोप (तुर्क.) = शतधनी (हिसायाम्) ।

+√तुप् (तुप) ६/३२	हिसायाम् (प)	√तु २/२४	गतिबृद्धिहिसासु
श-च-जै-शा-हे×	क्षी-मै-सा-कात ।	(प) ।	
	भर्त्सनहिसयोः—काकृ ।	पूर्ववत् ।	
	छिशि वधे—वो ।		

क—(स्) तौइ-प् = आघाते । लैति.-स्तुर्पुम् = दुष्टः । पु. उ. ज. स्तौवरोन् ; आइस्. स्तौप । म. उ. ज. स्तोउक् । लेट्टि.-स्तौपे । सं.—प्र-स्तुम्पति- (लक्ष्यहीनम्)—वा. पौकनीः ।

ग—तुपति-काठ. १४,१ । (तुपेजतु-पै. ७,८,४) ।

+√तुफ् (तुफ) ६/३४	हिसायाम् (प)	पूर्ववत् ।
च-जै-शा-हे-वो×	क्षी-मै-सा-कात ।	√तुभ् (तुभ) ४/
	भर्त्सनहिसयोः—काकृ ।	हिसायाम् (प) ।
		√तुह् १/३१६ k
		हिसायाम् (प) काकृ ।

+√तुभ् (तुभ) १/७४४	हिसायाम् (आ)	पूर्ववत्
श-जै×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-	
	शा-हे ।	
	हिसे—वो ।	

क—(स्) तौइ-प् (व्, भ्—विच्छिन्नता) = आघाते-वा. पौकनीः ।

+√तुभ् (तुभ) ४/१२८	हिसायाम् (प)	पूर्ववत् ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
	कात-शा-हे ।	
	हिसे—वो ।	
	(हिंसने—जै) ।	

+√तुम् (तुम्) १/४९ हिंसायाम् (प) पूर्ववत् ।
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 (हिंसने—जै) ।
 हिंसे—वो ।

+√तुम्प् (तुम्प्) १/४०३ हिंसार्थः (प) ।
 श×
 क्षी-मै-सा-च-कात ।
 हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
 भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।
 क्लिशि वधे—वो ।

√तु २/२४ गतिवृद्धिहिंसासु
 (प) सा ।
 √तुप् (तुप) १/ हिंसार्थः
 (प) ।
 √तुफ् (तुफ) १/ हिंसार्थः
 (प) ।
 √तुभ् (तुभ) १/ हिंसार्थः
 (प) ।
 √तुम्प् (तुम्प) १/ हिंसार्थः
 (प) ।
 √तुम्फ् (तुम्फ) १/ हिंसार्थः
 (प) ।

+√तुम्प् (तुम्प) ६/३३ हिंसायाम् (प) ।
 श-च-जै-शा-हे×
 क्षी-मै-सा-कात ।
 भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।
 क्लिशि वधे—वो ।

पूर्ववत् ।

+√तुम्फ् (तुम्फ) १/४०७ हिंसार्थः (प) ।
 श×
 क्षी-मै-सा-च-कात ।
 हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
 भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।
 वधे—वो ।

√तुम्ब् (तुबि) १०/ अर्दने
 (प) ।
 पूर्ववत् ।

+√तुम्फ् (तुम्फ) ६/३५ हिंसायाम् (प) ।
 च-जै-शा-हे×
 क्षी-मै-सा-कात ।
 भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।
 वधे—वो ।

पूर्ववत् ।

+√तुम्ब् (तुबि) १/४२८ अर्दने (प) मै ।

क्षी-श-च-जै-शा × मै-सा-काकृ-कात-हे ।
अर्दे—वो ।

√तुम्ब् १०/९७ मदने (प)
काकृ ।

ग—तुम्बुरुः—वा. रा. ३,४,१६ (गी. प्रे. सं.) ।

√तुर् (तुर) ३/२१
श-जै-शा ×

त्वरणे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-हे ।
वेगे—वो ।

√तूर् (तूरी) ४/ गतिव्-
रणहिंसनयोः (आ) ।

√त्वर् (वित्वरा) १/
सम्भ्रमे (आ) ।

√तृ १/ प्लवनतरणयोः
(प) ।

ग—तुय्यात्—ऋ. ५,१५,३; मै. ३,८,३; (तुर्याम—ऋ. ५,९,६) ।

ङ—√तुर (अक) = त्वरायाम् । वकृ-तुरंत, तुरेत, तुरमाण, तुरेमाण-
प्रासू. ५८ ।

√तुर्व् (तुर्वी) १/५६८
श ×

हिसार्थः (प) ।
क्षी-मै-सा-च-कात ।
हिसने—जै ।
हिसायाम्—काकृ-शा-हे ।
हिसे—वो ।

√तु २/२४ गतिवृद्धिहिसासु
(प) सा ।

√थुर्व् (थुर्वी) १/ हिसार्थः
(प) ।

√दुर्व् (दुर्वी) १/ हिसार्थः
(प) ।

√धुर्व् (धुर्वी) १/ हिसार्थः
(प) ।

ग—तूर्धसि—ऋ. ८,९९,६; शौ. २०,१०५,२ । तूर्धन्—तै. ४,६,१,२;
मै. २,१०,१ ।

√तुष् (तुष) ४/७१
श

प्रीतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-शा ।
तोषणे—जै ।
पुष्टौ—काकृ ।
तुष्टौ—शा-हे-वो ।

√तुष् १/२४० a शब्दे (प)—
च ।

√तूष् (तूष) १/ तुष्टौ (प) ।
नितोशते—निघ. २/१९ =
वधकर्मा ।

तोशते—ऋ. ९,२७,१ ।

तोशमाना (= संतोषे)—मा.
१२,६९ ।

ग—तुष्यति—महोपनि. ५,७४; योशि. ३,१४; रुजा. २,३; गी. ६,२० ।

ङ— $\sqrt{\text{तुस्स}}$ (अक) = प्रसादे । तुस्सइ—विसे. ९३२ ।

+ $\sqrt{\text{तुस्}}$ (तुस) १/७०३ शब्दार्थः (प) ।

श×, (च $\sqrt{\text{तुप्}}$) क्षी ।

(जै $\sqrt{\text{तुस्}}$) शब्दे—मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

ध्वाने—वो ।

ज—तोसा = अङ्गुलित्रोटने (तच्छब्दे) ।

+ $\sqrt{\text{तुह्}}$ (तुहिर्) १/७२९ अर्दने (प) ।

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

ग—तुहुण्डः—मभार. १,६५,२५; १,६७,१९-२० = दानवः । नीता तुहिनेन
दूर्वेव—आर्यासप्तश. ६३२ = हिमेन ।

ङ—थोह = बलम्, पराक्रमः—दे. ५,३० ।

ङ—थोहर (> थूहर—हि.) = सीहुण्डः—सुपा. २०३ ।

+ $\sqrt{\text{तूड्}}$ (तूड्) १/३४७ तोडने (प) ।

मै-श-च-काकृ-कात×

क्षी-सा-जै-शा-हे ।

वधे—वो ।

> $\sqrt{\text{तुड्}}$ (तुड्) तोडने (प)

इति दुर्गः—क्षी ।

द्रष्ट. $\sqrt{\text{तुड्}}$ ६/१०४ ।

+ $\sqrt{\text{तूर्}}$ (तूरी) ४/४२

श

गतित्वरणहिंसनयोः (आ) । $\sqrt{\text{तु २/}}$ गतिवृद्धिहिंसासु

क्षी-सा ।

(प) सा ।

त्वरणहिंसयोः—मै-काकृ-
कात ।

$\sqrt{\text{तूर्}}$ (तूर्) ३/ त्वरणे

(प) ।

हिंसागतित्वरणयोः—

$\sqrt{\text{त्वर्}}$ (जित्वरा) १/

जै-शा ।

सम्भ्रमे (आ) ।

त्वरायाम्—च ।

$\sqrt{\text{तुर्व}}$ (तुर्वी) १/ हिंसार्थः

स्यदे हिंसे—वो ।

(प) ।

क—तुर्णः—तुर् तथा—तूर्—वा. पौकनीः ।

ग—मयेन विहिताभिरदृश्य-तूर्भिः—भा. पु. २,७,३७ । $\sqrt{\text{तूर्}}$ इत्यनेनापि
साध्यम् ।

ङ—√तूर । वक्तृ-तूरंत, तूरंत, तूरमाण, तूरमाण-सुपा. २९१ ।

+√तूल् (तूल) १/५२७ निष्कर्षे (प) । √तूल् (तूल) १०/ पूरणे
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- (आ) इति चन्द्रः—क्षी ।
कात-शा-हे-वो । √तूल् (तूल) १०/ निष्कर्षे
(प) वो ।

निष्कर्षः = वस्तुनिस्सारणम्—क्षी ।

निष्कर्षः = इह इयत्तापरिच्छेदः—दुर्गादासः ।

क—तौइ-,तेउ-,तू-, = वृद्धौ । ल-विस्तारः—तु-एल् = निस्सारणे, प्रकाशने-
वा. पाँकनीः ।

ग—कुलिशं तूलवत् तदा-दे. भा. ५, १०, ३६ ।

छ—√तूलना = धुरि तैलदानाय चक्रं निस्सार्य स्थूणाद्याश्रित्य तत्स्थापने ।
वस्तुतो निस्सारणे, तोलने च तात्पर्यम् । दुर्गादासमतेन—इयत्तापरिच्छेदस्तोलने घटते,
निस्सारणं च क्षीरमतेन ।

+√तूप् (तूप) १, ६६७ तुष्टौ (प) √तुप् (तुप) ४/ प्रीतौ
श×, (काक्√तुप्- क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- (प) ।
तूपति) कात-शा-हे-वो ।

ग—कृष्णं वासः कृष्णतूपं दक्षिणा-तै. १, ८, ११; २४, ९, १. दामतूप०-पञ्चविं,
त्रा. १७, १; कात्या. श्रौ. २२, ४, २०; लाट्या. श्रौ. ८, ६, २१ ।

ङ—√तूस (अक) = प्रसादे । तूसइ, तूसए-संक्षि. ३६; कृ-तूसियन्व-
पण्ह. २, ५ ।

छ—√तूसना * = सन्तुष्टौ, तृष्टौ, (२) प्रसादे ।

+√तृह् (तृन्ह) ६/६९ हिंसायाम् (प) √तृह् (तृहि) ७/ हिंसा-
श× क्षी-च-काक्-हे । याम् (प) ।
हिंसार्थः—मै-सा-जै-कात- √स्त्रृह् (स्त्रृन्ह) ६/ हिंसा-
शा । याम् (प) ।
हिंसे—वो । √स्त्रृह् (स्त्रृह्) ६/ हिंसा-
याम् (प) ।

ग—तृहन्-कृ. १०, १०२, ४ । देवचक्रे यजमानस्य तृहती परिप्लवेते-शत्रा.
१०, २, २, २ । तृदति-मै. ३, ३, ९ ।

✓ वृह् (वृहि) ७/१८
मै-सा-श-च-जै-काक्-
शा-हे-वो ×

✓ वृह् (वृह) ७/१८
क्षी-कात् ×, श

हिंसायाम् (प)

क्षी ।

हिंसार्थः—कात् ।

हिंसायाम् (प) मै ।

मै-सा-च-काक्-शा-हे ।

हिंसने—जै ।

हिंसे—वो ।

✓ वृह् (वृन्ह) ६/ हिंसा-
याम् (प) ।

ग—वृणेढि-जैवा. १५१ । वृणेढु-शौ. ८, ८, ११ ।

+ ✓ वृक्ष (वृक्ष) १/६५१ गतौ (प)

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

कात्-शा-हे ।

ग—वृक्षः = कश्यपर्षिः—(छ); वृक्षाकः = एक ऋषिः—(छ) ।

ङ—तुक्खार = उत्तमजात्यश्वः—सुर. ११, ४९; भवि. । (ऋ > उर् > उ । यथा
अमृतम् > अमरुद्—इति) ।

+ ✓ वृण् (वृणु) ८/५
श

अदने (उ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

कात्-शा-हे ।

अदने—हे ।

भक्षे—वो ।

> ✓ चृन् (चृनु) अदने
(उ) इति नन्दी—क्षी ।

✓ वृन् (वृनु) अदने (उ)—मै-सा ।

अन्येषां तु—अनुस्वारीभूतो णत्वमतिक्रामति—सा ।

ग—अकृणोतना वृणम्—ऋ. १, १६१, ११ ।

ङ—तिण = वासः—सुपा. २३३; अभि. १७५; स. १७९ ।

✓ वृद् (उत्तृदिर्) ७/९
श

हिंसानादरयोः (उ)

क्षी-मै-सा-जै-काक्-कात्-

शा-हे ।

हिंसायाम्—च ।

हिंसे नादरे च—वो ।

✓ तर्द् (तर्द) १/ हिंसायाम्
(प) ।

ग—अवृणत्—ऋ. २, १५, ३ । वृणञि—अ. वे. १९, ३२, ४ । परि वृन्दन्ति—शत्रा.
३, ८, ५, ८ । (तदार्पते—शौ. ६, ५०, ३ ।); तर्दः—ऐवा. ५, १८; ऐआ. ६, ५, ३ ।

✓तृप् (तृप) ४/८२
श

प्रीतौ (प)
क्षी-हे
प्रीणने—मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-वो ।

✓तृप् (तृप) ६/ तृप्तौ (प)
इत्येके—क्षी ।

✓तृप् (तृप) ५/ प्रीणने
(प)

✓तृफ् (तृफ) ६/ तृप्तौ (प) ।

ग—नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति—तै. २,५,४,३ ।

ङ—✓तिप्प (अक) = तृप्तौ—पिंड. ६४७ ।

✓तृप् (तृप) ५/२७
श-जै-शा ×

प्रीणने (प)—मै ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
(क्षी ४/८२ स्थले स्मरति) हे-वो ।

पूर्ववत् ।

ग—तृणुहि—ऋ. ३,१६,६; तैब्रा. २,४,८,२ । तृणुत—ऋ. १,११०,१ । तृणु-
यात्—भा. पु. ३,५,११ ।

+✓तृप् (तृप) ६/३०
श-जै-शा ×

तृप्तौ (प) इत्येके—क्षी > ✓तृफ् (तृफ) तृप्तौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-हे ।
प्रीणने—वो

पूर्ववत् ।

ग—तृपत्सोमं पाहि दद्यादिन्द्रः—ऋ. २,११,५ । तर्पन्त्यथ जुह्वति—मभार.
१४,१०,४० इति भौवादिकोऽपि ।

ङ—✓तिप्प (सक) = तृप्तौ । हेकृ.—तिप्पेउं—पञ्च. ५,५ । कृ.—तिप्पियन्व-
पउम. ११,७३ ।

+✓तृफ् (तृफ) ६/३०
च-काकृ-कात ×

तृप्तौ (प)
क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।
प्रीणने—वो ।

> ✓तृप् (तृप) ६/ तृप्तौ (प)
इत्येके—क्षी ।

✓तृम्प् (तृन्प) ६/ तृप्तौ
(प) इत्येके—क्षी ।

✓तृम्फ् (तृन्फ) ६/ तृप्तौ
(प) ।

✓तृम्प् (तृन्प) ६/३१
मै-सा-श-जै-शा ×

तृप्तौ (प)
इत्येके—क्षी ।
क्षी-च-काकृ-कात-हे ।
प्रीणने—वो ।

< ✓तृम्फ् (तृन्फ) ६/ तृप्तौ
(प) ।

ग—तृप्सि-ऋ. ८,४,१२; खि. ३,५,४; जै. ४,१८,८; तृप्सन्तु-शात्रा. ४,२,१,३३ ।

+√तृप् (तृप्) ६/३१ तृप्तौ (प) > √तृम्प् (तृम्प्) तृप्तौ (प) ।
च-काकृ-कात × क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । √तृप् (तृप्) ६/ तृप्तौ
प्रीणने—वो । (प) इत्येके-क्षी ।
√तृप् (तृप्) ६/ तृप्तौ
(प) ।

√तृष् (बितृष्) ४/११५ पिपासायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा हे ।

√तृष् (बितृष्)-सि. कौ. तृषि—वो ।
ग—तृष्यन्ति-पै. १२,३,१०; तौदादिकोऽपि—तृषत्-शौ. २,२९,४ ।
छ—√तरसना (<तर्षणम्)=पिपासायाम्, आकुलतायाम् ।

[+]
वो ×, श
ग—ततर्ह-शौ. ११,७,७ (११,५,७) । अवृहम्-अ. वे. २,३१, २ ।

√तृ १/१५४ प्लवनतरणयोः (प)
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
प्लवने—च ।
तारेऽभिभवे प्लुत्याम्—वो ।

ग—तरति-ऋ. ६,२,४; तै. १,५,९,६ । अप-तिर-शौ. ६,६, ३ ।
ङ—√तर (अक)=नीरोगतायाम्—तरइ-पिंड. ४१७ ।

छ } = प्लवनतरणयोः ।
√तरना
-√तिरना
√तैरना

+√तेप् (तेप्) १/३५८ क्षरणार्थः (आ) √तिप् (तिप्) १/ क्षरणार्थः
श-काकृ × क्षी-मै-सा-च-कात । (आ) ।
क्षरणे—शा-हे ।
मुतौ कम्पे च—जै ।
श्रुतौ कम्पे च—वो । √स्तिप् (ष्टिप्) १/ क्षरणार्थः
√स्तेप् (ष्टेप्) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

ङ—√थेप्प = क्षरणे, गलने—थेप्पइ-पि. २०७; संक्षि. ३४ ।

+√तेप् (तेष्टु) १/३६१ कम्पने, च = क्षरणार्थः (आ) पूर्ववत् ।

क्षी-सा ।

क्षरणे कम्पने च—शा-हे ।

कम्पे—जै-वो ।

पूर्वधातोरभिन्नोऽयं क्षीरेण पृथक् संख्यायते ।

+√तेव् (तेवृ) १/४९५ देवने (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√तेव् १/२६३ रुजायाम् (प) ।

√देव् (देवृ) १/ देवने (आ) ।

देवनम् = क्रीडा-इति हलायुधः ।

देवनम् = रोदनम्-इति भट्टमल्लः १/३/८३ ।

ग—तेवनम् = केलिकाननम्, क्रीडा । यथा शब्दार्थचिन्तामणिधृतरामायण-
वचनम्—“तेवनेन वनं गत्वा नदीस्तीर्त्वा बहूदकाः”—श. क. द्र. ।

छ—तेवन+ * = केलिकाननम् ।

√त्यज् (त्यज) १/४७१ हानौ (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

त्यागे—जै ।

ग—तित्याज-ऋ. १०,७१,६ । त्यजति-ब्रह्मोपनि. १; आश्व. १७; नाप. ५,१;
अक्षि. १३; कुण्डिको. ८; गी. ८,६ ।

ङ—√चय (सक) = त्यागे । वक्तृ-चयंत-सुपा. ३८८ । संकृ-चइअ-
महा.; उवा. ।

च—√तेज्ज (सक) = त्यागे । तेज्जइ-पिंग. ।

छ—√तजना } (<त्यजनम्) = त्यागे ।
√त्यागना }

+√त्रख् (त्रख) १/१३९ गत्यर्थः (प) सम्मतायां <√रख् (रख) गत्यर्थः (प) ।

क्षी-मै-श च-जै-काकृ- तु-सा १३९ ।

कात-शा-हे-वो× सा ।

+√त्रङ् (त्रकि) १/९३ गत्यर्थः (आ) √त्रङ् (त्रखि) १/ गत्यर्थः
 श× क्षी-मै-सा-च-कात् । (प) ।
 गतौ—जै-काकृ-शा-हे-वो । √त्रङ् (त्रगि) १/ गत्यर्थः
 (प) इति चन्द्रः—क्षी ।

छ—{ √तिरकाना = शिथिलगतौ (लश.); (२) रज्जुशैथिल्ये (लश.) ।
 तिरेकट = अग्र-नौवातपटः (लश.) ।
 √तिरकना = स्फाटे ।

+√त्रङ् (त्रखि) १/१३९ गत्यर्थः (प) सम्मतायां <√रङ् (रखि) गत्यर्थः (प)
 तु-सा । √त्रख् (त्रख) गत्यर्थः (प)
 सा ।

+√त्रङ् (त्रगि) १/१४९ गत्यर्थः (प) इति च <√तङ् (तगि) गत्यर्थः
 सा-श-जै-काकृ- चन्द्रः—क्षी । (प) ।
 कात्-शा-हे× क्षी-मै-च । √त्रङ् (त्रकि) १/
 गते—वो । गत्यर्थः (प) ।
 √त्रख् (त्रख) १/
 गत्यर्थः (प) ।
 √त्रङ् (त्रखि) १/
 गत्यर्थः (प) ।

ग—त्रङ्, त्रङ्गा=हरिश्चन्द्रपुरम्-व्योथ.-रौथ. । (त्रङ्गति=शोभादिकं गच्छति) ।

छ—त्रङ्ग=राजनगरम् (हरिश्चन्द्रस्य) ।

+√त्रन्द् (त्रदि) १/६६ चेष्टायाम् (प) तुन्दाना-शौ. ६, २२, ३; पै.
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- १९, २२, १२ ।
 कात्-शा-हे ।
 चेष्टे—वो ।

क—तेर् (ए) द्=छेदने, प्रवेशे । लिथु. त्रेन्दु-एति, त्रन्दे-वा. पॉकर्नीः ।

√त्रप् (त्रपूष) १/३७१ लज्जायाम् (आ)
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात्-शा-हे ।
 ह्रियि—वो ।

‘त्रपि’ भोजसूत्रम्-क्षी
 १/८०३ घटादिः ।

मै-श-च-जै-काकृ-कात-शा-(हे)×

ग—सा व्यपत्रपमाणेव-ऋ. २,३७,१० ; व्यपत्रपसि-२,५७,२८ ।

✓त्रस् (त्रसी) ४/९

जै×,श

उद्वेगे (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।

उद्वेजने—शा ।

भये—च-हे-वो ।

✓त्रस् (त्रसी) १/ भये

(प) वो ।

✓त्रस् (त्रस) वारणे (प)

इति दुर्गः—क्षी ।

✓त्रस् (त्रसि) १०/ भासार्थः

(प) ।

ग—त्रसन्ति-ऋ. ६,१४,४ ; मै. ४,२,१ । भयात् त्रस्यति-सभार. ३,३०८० ।

त्रस्यन्ति-वा. रा. ५,४५,१८ ।

ङ—✓तस (अक) = त्रासे । कृ-तसियव्व-उप. ३३९ टी. ।

छ—✓त्रसना *† (<त्रसनम्) = त्रासे ।

✓वृट् (वृट्) ६/९५

श×

छेदने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

छिदि—वो ।

विरुजेयुर्विवृड्येयुः—कात्या.श्रौ.

२२,३,२२ ।

ग—वृट्त्तन्तुकं मुक्ताजालम्-भट्ट. १,९५ । दैवादिकोऽपि-वृड्यदृष्टालमेखलाः-
राजत. १,३०१ । यावन्मे दन्ता न वृड्यन्ति-हितोप. १५,१० ।

ङ—{ ✓तुट् (अक) - तुट्इ-महा. ।

✓तुट् (अक) - तुट्इ-पिंग. ।

✓तिउट् (अक) - तिउट्इ-सूअ. १,१५,५ ।

छ—{ ✓तूटना
✓दूटना } = छेदने ।

+✓वृप् (वृप्) १/४०४ हिंसार्थः (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-कात ।

हिंसायाम्—जै-शा-हे ।

वधे—वो ।

भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।

ऋ. ✓वृप् १/४०२ ।

छ—✓तुरपना = वर्तिकाकारेण सीवने ।

+√बुप् (बुफ) १/४०४ हिंसार्थः (प) इति
श×

चन्द्रः—क्षी
क्षी-मै-सा-च-कात ।
हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
भर्त्सनहिंसयोः—जै-काकृ ।
वधे—वो ।

<√बुप् (बुप) हिंसार्थः (प)
√बुप् > √बुप् ।

+√बुम्प् (बुन्प) १/४०५ हिंसार्थः (प)
श×

क्षी-मै-सा-च-कात ।
हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
भर्त्सनहिंसयोः—काकृ ।
वधे—वो ।

√तुप् (तुप) १/ हिंसार्थः (प) ।
√तुफ् (तुफ) १/ हिंसार्थः (प) ।
√बुफ् (बुफ) १/ हिंसार्थः (प) ।
√तुम्प् (तुन्फ) १/ हिंसार्थः
(प) ।
√बुम्प् (बुन्फ) १/ हिंसार्थः
(प) ।

+√बुम्प् (बुम्फ १/४०५ हिंसार्थः (प) इति चन्द्रः
श×

—क्षी ।
क्षी-मै-सा-च-कात ।
हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
भर्त्सनहिंसयोः—काकृ
वधे—वो ।

पूर्ववत् ।
तत्क्रमेण च विकाससम्भवः ।

√त्रै (त्रैङ्) १/९५०
श×

पालने (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।
हि ।

√त्रा ४/ २/

‘त्राहि’-त्रैङ् पालने इत्यत्र कैश्चिददादौ √त्रा पठ्यते-दुर्गादा ।

ग—त्रायसे-ऋ. २, ३४, ४ । त्राहि-खि. २, १, ८ । त्रासि—एकाक्षरो. १२ ।
त्रास्व-कौ. २, ८०८ । त्राति-गोत्रा. १, १, २ ।

+√त्रौक् (त्रौकृ) १/९६ गत्यर्थः (आ)
श

क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे-वो ।
गत्याम्—वो ।

√टौक् (टौकृ) १/ गत्यर्थः
(आ) इति दुर्गाः—क्षी ।
√ढौक् (ढौकृ) १/ गत्यर्थः
(आ) ।

छ—तौक (अर.) = आभूषणभेदः, (२) (पट्टः) सारसनम् ।

छ—तौचा (देश.) = आभूषणभेदः । यत् क्वचिद् ग्रामव्यूहीभिः शिरसि धार्यते ।

+√त्वक्ष् (त्वक्ष्) १/६४७ तनूकरणे (प) त्वष्टा । त्वक्षतेर्वास्यात् करोति-
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कर्मणः—निरु. ८, १४, १ ।
कात-शा-हे । = क्रियासामान्यवाचिनः,
कार्ये—वो । उत्सृष्टतनूकरणस्वार्थस्य—
√त्वक्ष् २/ निर्माणे, विधाने—हि । दुर्गाचा ।

ग—त्वक्षाणो अति विश्वा—ऋ. १०, ४४, १ ; त्वक्षसा—१, १००, १५ ।

+√त्वक्ष् (त्वक्ष्) १/६५६ त्वचने (प) √त्वच् (त्वच) ६/ संवरणे
मै-सा-श-जै-काकृ- क्षी-च-शा-हे । (प) ।
कात × त्वचो ग्राहे—वो । √तक्ष् (तक्ष्) १/६६७
त्वचने (प) मै ।

त्वचनम् = संवरणम्—क्षी ।

√त्वङ् (त्वगि) १/१४९ गत्यर्थः (प) √तङ् (तगि) १/ गत्यर्थः
श × क्षी-मै-सा-च । (प) ।
गतौ कम्पने च—जै-शा-हे ।
कम्पे गते—वो ।
कम्पने—काकृ-कात ।

ग—त्वङ्गुतुरङ्गसंघातखुराग्राङ्गनखक्षता—कथासरि. १८, ७ । त्वङ्गदग्र०—दशकु.
१३२, ४ ।

√त्वङ् (त्वगि) १/१५३ कम्पने, च = गत्यर्थः
श × (प) सा ।
क्षी-मै-शा-हे ।
गत्यर्थः—च ।
गतौ कम्पने च—जै-शा-हे ।
कम्पने—काकृ-कात ।
कम्पे गतौ (गते)—वो ।

सायणेन पूर्वधातोः पृथक् संख्यायते । यु. मी. संस्करणेऽपि ।

ग—पूर्ववत् ।

√त्वच् (त्वच) ६/२२ संवरणे (प)
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 वृतौ—वो ।

ग—त्वक्—ऋ. ९, ७०, ७ । त्वचस्यम्—अ. वे. २, ३, ७ ।

छ—√दबोचना (<दवचना <तवचना <त्वचनम्) = समावृत्य पीडने,
 (२) संवरणे ।

√त्वञ्च् (त्वन्चु) १/१८९ गत्यर्थः (प)
 श × क्षी-मै-सा-च ।
 गतौ—जै-काकृ-कात-शा-हे । तु+√अञ्च् (अन्चु)
 इतौ—वो ।
 १/ गतौ (प) ।

छ—√दवचना } = (<तवचना <तवचना <त्वञ्चनम्) = गूहने, संकोच-
 छ—√दुकना+ } गतौ ।

√त्वर (त्विरा) १/७६८ सम्भ्रमे (आ) -
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 स्यदे—वो

√तुर् (तुर्) ३/ त्वरणे (प) ।
 √तूर् (तूरी) ४/ गतित्वरण-
 हिंसनयोः (आ) ।

सम्भ्रमः = अत्राशुकारिता—क्षी ।

ग—त्वरते—काठ. ६, ६ ; क. ४, ५ ; गोत्रा. १, ५, ८ । अभित्वरमाणः—मै.
 ४, ५, ५ । ममापि त्वरते मनः—वा. रा. ३, ७८, २० ।

छ—√तुअर (अक) = त्वरायाम् । तुअर—गा. ६०९ ।

छ—√तर (अक) = त्वरायाम् । तर—विसे. २६०१ ।

+√त्विष् (त्विषा) १/९८५ दीप्तौ (उ)

जै ×, श (सा√त्विष् क्षी-मै-सा-च-काकृ-
 [त्विष]
 कात-शा-हे ।
 भासे—वो ।

दाननिरसनयोः

(अवोपसर्गे)—

क्षी-मै-सा-शा-हे ।

दाने—वो ।

हिं ।

√त्विष् २/, ४/, ६/...

ग—तित्विषे-ऋ. १, १०२, ७; मै. १, ३, ३२ ।

+√त्सञ् (त्सञ्) १/५५३ गतौ (प) इति कौशिकः— <√त्सर् (त्सर) छञ्-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी
कात-शा-वो × क्षी-हे ।
√त्सर् + छञ् =
√त्सञ् इति वागीशः ।

√त्सर् (त्सर) १/५५३ छञ्गतौ (प) √सृ १/ गतौ (प) ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- त्सरति-निघ. २/१४ =
शा-हे । गतिकर्मा ।
छञ्गत्याम्—वो ।

ग—तत्सार-ऋ. १, १४५, ४ । अवत्सरत्-१, ७१, ५ । त्सरति-शौ. ८, ६, ८;
शत्रा. ११, १, ६, १२ ।

+√थुङ् (थुङ्) ६/१०६ संवरणे (प) √स्फुङ् (स्फुङ्) ६/ संवरणे
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- (प) ।
शा-हे । √छुङ् (छुङ्) ६/ संवरणे
संवृतौ—वो । (प) इत्येके-मै ।

?+√थूर्व (थूर्वी) १/५७० हिंसार्थः (प) इति <√धूर्व (धूर्वी) हिंसार्थः
श × (काकृ-√धूर्व चन्द्रः—क्षी । (प) ।
[धूर्वी] क्षी-मै-सा-च-कात । √तुर्व (तुर्वी) १/
हिंसने—जै । हिंसार्थः (प) ।
हिंसायाम्—काकृ-शा-हे । √थर्व १/२०५० हिंसा-
वधे—वो । याम् (प) ।
थर्वतिश्चरतिकर्मा—
निरु. ११, १९, १ ।
√दुर्व (दुर्वी) १/
हिंसार्थः (प) ।

मैत्रायण्यां संहितायां 'थूर्वन्त' इत्यत्र स्याल्लैपिकी त्रुटिः । तत्संस्करणे 'तूर्वन्त'
इति पाठोऽस्ति-ह्रि. ।

छ—√थुरना } (<थूर्वणम्=वधे)=(१) कुट्टने, (२) आघाते, ताडने ।
छ—√थरना

छ—√थूरना (<थूर्वणम्) = (१) दलने, (२) ताडने, (३) बलात्प्रवेशने, (४) बलात्पूरणे ।

√दंश् (दन्श) १/९७४ दशने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
दंशने—वो ।

√दंस (दसि) १०/ दर्शन-
दंशनयोः (आ) ।

√दंश् (दशि) १०/ भासार्यः
(प) ।

ग—दंशानाः-क. १०, ९५, ९ । दशन्ति-मै. ३, ६, ७; शत्रा. ७, ४, १, २, ९ ।

ङ—√दंस = दशने । दंसइ-नाट.-साहि. ७३ । दंसंतु-आचा. ।

ड—√डस = दशने । डसइ-पि. २२२ ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{डंसना}} \\ \sqrt{\text{डसना}} \end{array} \right\} = \text{दशने ।}$

+√दक्ष (दक्ष) १/६०३ वृद्धौ शीघ्रार्थे च (आ)

श×

क्षी-मै-सा-कात ।

वृद्धौ—च ।

वृद्धौ शैद्ये च—जै-शा-हे । १, ७, १ ।

वृद्धौ शीघ्रे च—काकृ ।

स्यदे वृद्धौ—वो ।

दक्षतेः समर्द्धयतिकर्मणः—निर.

१, ७, १ ।

दक्षतेरुत्साहकर्मणः — निर.

ग—दक्षते-क. ७, १६, ६; जै. ४, २९, ६ ।

ङ—दक्ष = चतुरः-कप्.; सुपा. २८९; श्रा. २८ ।

√दक्ष (दक्ष) १/७६३ गतिहिंसनयोः (आ)

श×

क्षी ।

गतिहिंसयोः—मै-शा ।

गतिशासनयोः—सा ।

गतौ—च ।

गतिहिंसायाम्—जै ।

गतौ । हिंसायाम्—कात ।

गतौ हिंसायां च—काकृ ।

हन्त्यर्थे (=गतौ वधे)

—वो ।

सामर्थ्ये—हि. ।

√धक्क् (धक्क) १०/

नाशने (प) ।

ग—दक्षसे-ऋ. २,१,११=समर्था भवसि-सायणः । वस्तुतो द्वावेव धानू अभिन्नौ ।

√दघ् (दघ) ५/२७
श-च-जै-काकृ-कात-
शा×

घातने (प)
क्षी-मै-हे-वो ।
घातने पालने च—सा

दघ्नं दध्यतेः स्रवति-
कर्मणः—निरु. १,९,१ ।
दध्यति (दघ्नोति)
निघ. २/१४=गति-
कर्मा ।

√दघ् पालने । व्यत्ययेन
शप्—देवराजयज्वा ।

√दह् (दह) १/ भस्मी-
करणे (प) ।

√दघ् < दग्ध (म्)

ग—दध्म-ऋ. ७,५६,२१ । दध्नुयात्—काठ. ८,१२; क. ७,७ । दघ-पै.
१९.३७,८ ।

छ—√दगना (< दघनम्) = भुशुड्याश्चलने, (२) दाहे । स्याद् दाहार्थस्य
'दग्धम्' इति शब्देन सम्बन्धः ।

+√दङ् (दधि) १/१५७
सा-श×

पालने च=वर्जने (प)
क्षी ।
पालने—मै-च-जै-
कात-शा-हे ।

पूर्ववत् ।
√दघ् > √दङ् ।

(काकृ√इङ् [दधि] पालने—काकृ ।
त्यागनेऽवने—वो ।

ङ—धंग (दे.) = भ्रमरः—दे. ५,५७ ।

ङ—डंगा (दे.) = यष्टिः—सुपा. २३८; ३८८; ५४६ ।

छ—धंगा† (देश.) = कासः ।

छ—धंगर (देश.) = वाहीकः, गोपः ।

छ—धोंगड़ (देश.) = वन्यानार्यजातिविशेषः, (२) कूपतडागखननन्यापारो
जातिविशेषः ।

छ—डंग (देश.) = अर्धपक्वं शुष्कपिण्डखर्जूरफलम् ।

✓दद् (दद) १/१७
श×

दाने (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
'धारणे' कौशिकस्तु—
क्षी १/८ ।
धारणे—हे ।
दाने धृतौ—वो ।

✓दा (डुदाच्) ३/ दाने (उ) ।
✓दङ् १/१६३ धारणे (प)
काकृ ।
दण्डो ददते धारयतिकर्मणः
“अक्रूरो ददते मणिम्”
इत्यभिभाषन्ते—निरु. २,२,
११ । दद्धि—निघ. ३/३९
=याच्याकर्मा ।

ग—ददते-ऋ. १,२४,७; शौ. १०,८,३६ । धारणे—पुष्करे त्वा ददन्त-ऋ.
सं ५,३,२४,१ ।

✓दध् (दध) १/८
श

धारणे (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
'दाने' इति कौशिकः—क्षी ।
दाने—हे ।
ददे—वो ।

✓धा (डुधाच्) ३/ धारण-
पोषणयोः (उ) ।
दध्यति-निघ. २,१४—
गतिकर्मा ।

ग—दधते-ऋ. ६,१,९; तै. २,२,१२,४ ।

+✓दन्व् (दवि) १/५९२
मै-सा-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे×

गत्यर्थः (प)
क्षी ।
ब्रजे—वो ।

✓धन्व् (धवि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
✓धिन्व् १/१९० f गत्यर्थः (प)
कात ।

✓दम् (दमु) ४/९०
श×

उपशमे (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।
उपशमने—जै-शा-हे ।
शमे—वो ।

✓तम् (तमु) ४/ काङ्क्षा-
याम् (प) ।

ग—दाम्यतु-पै. १३,१,३ । दाम्यत्—शत्रा. १४,८,२,२ ।

ङ—✓दम = निग्रहे । दमेइ-स. २८९ ।

छ—✓दवना (<दमनम्) = भारादधः पतने । शान्तौ ।

√दम्भ् (दम्भु) ५/२४
श

दम्भे (प)
क्षी-मै-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
दम्भने—सा ।

√दम्भ् १०/ संघाते (आ)
वो ।

√दम्भ् (दभि) १०/ क्षेपे
(प) इति नन्दी—क्षी ।
दम्भोति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

दभिरिति सौत्रो धातुः—सा ।

ग—दभन्ति-ऋ. ७,३२,१२ । आ दम्भुवन्ति-ऋ. १,५५,७; शौ. २०,५९,३ ।
दम्भोति-तै. ५,७,४,१; मै. ३,३,९ । स्तेनो वा यो दिप्सति नो वृको वा-
ऋ. २,२८,१० ।

√दय् (दय) १/४७८
श×

दानगतिरक्षणहिंसादानेषु
(आ)
क्षी-मै-सा-कात ।
दानगतिहिंसादानेषु—
काकृ ।
रक्षणे—च ।
दानगतिहिंसादहनरक्षणेपु-
जै-शा-हे ।
ग्रहणे गतौ वधे दानेऽ-
वने—वो ।

√दे (देङ्) १/ रक्षणे
(आ)
दयतिरनेककर्मा । उप-
दयाकर्मा । दानकर्मा वा
विभागकर्मा वा । दहति-
कर्मा । हिंसाकर्मा-निरु.
४,१७,२ ।

ग—दयते-ऋ. ८,१०३,६; कौ. १,४४; जै. १,४,१० ।

ङ—√दय (सक) = रक्षणे, (२) कृपायाम्, (३) काङ्क्षायाम्, (४)
दाने । दयइ-आचा. ।

√दरिद्रा २/६२
श

दुर्गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
दुर्गत्याम्—वो ।

√द्रा २/ कुत्सितायां गतौ
(प) ।
कुत्सिता गतिः = पलायनं
निद्रा च—क्षी ।

ग—दरिद्रति वियद्द्रुमे-विक्रमाङ्कदेव. ११,७४ । सर्व एव दरिद्रति-
हितोप. २,२ ।

ङ—√दलिद्वा (अक) = दौर्गत्ये । भूका-दलिद्वाइअ-संक्षि. ३२ ।

ङ—दरिद्र = (१) निर्धनः, (२) दीनः-प्रासू. २३; कप्पू.

√दल् (दल) १/५४७

श×

विशरणे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
भेदे-वो ।

√दृ ९/ विदारणे (प) ।

√दल् (दल) १०/ विदा-
रणे (प) ।

ग—दलन्ति-सुश्रु. १,३०५,८ । दलति-शिशु. ९,१५ ।

ङ—√दल=विकसने, (२) दीर्णे । दलइ-गा. ४९५ । वकृ-दलन्त-से. १,५८ ।

छ—√दलना=दीर्णे ।

√दस् (दसु) ४/१००

श

च=उपक्षये (प)

क्षी-मै-सा-कात-

शा-हे-वो ।

उपक्षेपे—च-काकृ ।

क्षये—जै ।

√तस् (तसु) ४/ उपक्षये
(प) ।

दस्यतेर्वा स्यात्—निरु.

१,९,१ = क्षयार्थस्य—

दुर्गाचार्यः ।

दस्युर्दस्यतेः क्षयार्थादुपद-

स्यन्त्यस्मिन् रसाः—निरु.

७,२३,१ ।

ग—अपदस्यन्ति-ऋ. १,१३५,८ । नोपदस्यन्ति-ऋ. १,६२,१२ । पशुभिरुप-
दस्यति-अ. वे. १२,४,२ । अदस्यन्-तै. १,६,११,३ ।

√दह् (दह) १/९७६

श

भस्मीकरणे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

दाहे-वो ।

√दघ् (दघ) ५/ घातने
(प) ।

ग—अनु.....दहन्ति-ऋ. १०,२८,८ । दहति-तै. १,५,९१; मै. १,८,९ ।

ङ—√दह=दाहे । दहइ-महा. ।

छ—√डह=दाहे । डहइ-महा. ।

+√दा (दाण्) १/९१४ दाने (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

√दा (डुदाञ्) ३/ दाने
(उ) ।

√दद् (दद) १/ दाने
(आ) ।

दाति—निघ. ३/२०=

दानकर्मा ।

ग—प्रयच्छति-गी. ९,२६ ।

√दा (दाप्) २/४८ श	लवने (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- शा-हे । लूनौ-बो ।	√दो ४/ अवखण्डने (प) । √दान १/ अवखण्डने (प) । √दी (दीङ्) ४/ क्षये (आ) ।
------------------------	---	---

ग—दान्ति-ऋ. १०, १३१, २; तै. १, ८, २१, १ । दाति-ऋ. १, ६३, ८ । दात्रम्-
शत्रा. ५३, ४, १८ ।

√दा (डुदाञ्) ३/९ श	दाने (उ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-बो ।	√दा १/११४ वत् ।
-------------------------	---	-----------------

ग—ददाति-ऋ. २, १२, १०; तै. १, ५, १, २ । दाति-ऋ. ६, २४, २; मै. ४, १०, १
इत्यादादिकोऽप्ययम् ।

ङ—√दा (सक) = दाने । दाइ, देइ-भवि. ।

+√दाय् (दाय) १/८६७ मै-सा-श-च-जै-काकृ- कात-शा-हे×	दाने (उ) इति कौशिकः- क्षी । क्षी-बो ।	<√दाश् (दाश्) दाने (उ) ।
--	---	---------------------------------

+√दान् (दान) १/९७९ श×	अवखण्डने (उ) क्षी-मै-च-काकृ-कात- शा-हे । खण्डने—सा-जै । आर्जवे छिदि—बो ।	द्र.√दा (दाप्) २/४८ ।
----------------------------	--	-------------------------

√दाश् (दाश्) १/८६७; ८७९ श×	दाने (उ) क्षी-मै-सा-च-काकृ- कात-शा-हे-बो । (जै-√दास् [दासृञ्] जै ।	>√दाय् (दायृ) दाने(उ) इति कौशिकः-क्षी । √दास् (दासृ) १/ दाने (उ) । दाशति—निघ. ३/२०= दानकर्मा ।
---------------------------------	--	---

ग—दाशसि—ऋ. ८, २४, २; शौ. १८, १, ३८ । दाशनोति-ऋ. ८, ४, ६ ।

+√दाश् (दाश) ५/३२ हिंसायाम् (प) √दास् ५/१७६ h वधे
 श-च-जै-काकृ-कात-शा× क्षी-मै-सा । (प) काकृ-कात ।
 हिंसने—बो । √दास् ५/२६ h वधे (प)
 (हे—√दास्) हिंसायाम्—हे । हे, बो ।
 दाशनोति-ऋ. ८, ४, ६ =
 दाने ।

√दास् (दास्) १/८७९ दाने (उ) > √दाश् (दाश्) दाने (उ)
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- इत्येके—क्षी ।
 कात-शा-हे-बो । दासति-निच. ३, २० =
 उपक्षये—हि. । दानकर्मा ।

ग—अभिदासति-ऋ. १, ७९, ११; तै. १, ६, १२, ४; शौ. १, १९, ३ । दासम्-वन-
 दुर्गोप. ४, ५९, २६; -[ऋ. १०, ८३, १]

+√दिन्व् (दिवि) १/५८८ प्रीणनार्थः (प) । √इन्व् (इवि) १/ प्रीण-
 श× क्षी-मै-सा-च-कात । नार्थः (प) ।
 प्रीणने—जै-काकृ-शा-हे । √धिन्व् (धिवि) १/ प्रीण-
 प्रीतौ—बो । नार्थः (प) ।

+√दिप् (दिष्ट) १/३५८ क्षरणार्थः (आ) इति च < √तिप् (तिष्ट) क्षरणार्थः
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- (आ) ।
 कात-शा-हे-बो× सा । √तेप् (तेष्ट) १/ क्षरणार्थः
 (आ) ।
 √देप् (देष्ट) १/ क्षरणार्थः
 (आ) इति च काश्यपः—
 सा ।

√दिव् (दिवु) ४/१ क्रीडाविजिगीषाव्यवहार- √देव् (देवृ) १/ देवने
 द्युतिस्तुतिगतिषु (प) । (आ) ।
 क्षी-शा । √दीप् (दीपी) ४/ दीप्तौ
 क्रीडाविजिगीषाव्यवहार- (आ) ।
 द्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्न- √द्युत् (द्युत) १/ दीप्तौ
 कान्तिगतिषु—मै-सा-काकृ । (आ) ।
 क्रीडायाम्—च ।

क्रीडाजयेच्छापणिगुति-
गतिषु—जै ।

क्रीडाविजिगीषाव्यवहार-
गुतिस्तुतिकान्तिगतिषु—
कात ।

क्रीडाजयेच्छापणिगुतिस्तुति-
गतिषु—हे ।

जिगीषेच्छापणिगुतौ क्रीडा-
गत्योः—वो ।

ग—अक्षैर्मा दीव्याः—ऋ. १०,३४,१३ । दीव्येयुः—मै. १,६,११ ।

✓दिश् (दिश) ६/३
श

अतिसर्जने (उ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

ओचे—वो ।

ओचे = दाने, आज्ञापने

वा—दुर्गादासः ।

✓दा (डुदाञ्) ३/ दाने
(उ)—दिस्सति, दिस्सते ।

ग—दिदिष्टन—ऋ. १०,९२,९ । दिशन्तु—तैत्रा. १,४,८,५ । अव देदिशम्—
ऋ. ८,७४,१५ ।

ङ—✓दिस (सक) = (१) कथने, (२) दाने । दिसइ—भवि. ।

✓दिह् (दिह) २/५
श

उपचये (उ) ।

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

लेपे—जै-हे ।

उपदेहे—शा ।

लिपि—वो ।

ग—अशनभिर्दिहाना—ऋ. १०,८७,४ । अदिहन्—अ. वे. ४,६,७ । मृदा दिग्धा-
शत्रा. ६,७,१,१५ ।

✓दी (दीङ्) ४/२६ [१/९५२] क्षये (आ) ।
श×

क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

उड्यने—ह्वि. ।

व्योथ-रौथ ।

दीयति—निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

✓डी (डीङ्) ४/ गतौ
(आ) ।

ग—विभिः इयेनेव दीयतम्-ऋ. ५, ७४, १ । दीयति-ऋ. ९, ३, १ । दीयते-कौ. २, ६०६; जै. ३, ४९, ४ । दीनाः-ऋ. ४, २४, ९ ।

✓दीक्ष् (दीक्ष) १/६०४
श ×

मौण्डयेऽयोपनयन-
नियमव्रतादेशेषु (आ)

✓दिश् (दिश) ६/ अतिसर्जने
(उ) ।

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।

धीक्षते-शत्रा. ३, २, २, ३० ।

‘मौण्डये’ अन्ये-क्षी ।
मौण्डये-च ।

धीक्षितम्-गोत्रा. १, ३, १ ।

✓दक्ष् (दक्ष) १/ वृद्धौ
शीघ्रार्थे च (आ) ।

मौण्डयेऽया-ऽयोरर्थे (=
नियमव्रतादेशोपनीतिषु

✓ईष् (ईष) १/ गतिहिंसा-
दर्शनेषु (आ) ।

—वो ।

ग—दीक्षते-तै. ६, १, १, ३; मै. ३, ६, १; काठ. २, ३, १; शत्रा. ३, ६, ३, १ ।

✓दीधी (दीधीङ्) २/६५
जै-शा ×, श

दीप्तिदेवनयोः (आ)

✓ध्यै १/ चिन्तायाम् (प) ।

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
हे-वो ।

दीदयति-निघ. १/१७ ज्वल-
तिकर्मा ।

दीप्तौ--च ।

दीधितयः-निघ. २, ५=अङ्गुलि-
नाम ।

चिन्तने-ह्वि ।

देवनम्=क्रीडा-क्षी ।

ग—दीध्यानः-ऋ. १०, १०, १ । अवदीधेत्-ऋ. १०, १४४, ३ । अनु... आ दीधी-
थाम्-शौ. २, १२, ५ । अनु... आदीध्याथाम्-पै. २, ५, ५ । दीधितिम्-ऋ. सं. ३, ४, १९, १ =
दीप्तौ । दीधितयः-निघ. १/५=रश्मिनाम ।

✓दीप् (दीपी) ४/४०
श

दीप्तौ (आ)

दीदयति-निघ. १/१७ =

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

ज्वलतिकर्मा; ऋ. ५, ६, ४ ।

दीपने--वो ।

दीधति-ऐत्रा. १, ८ ।

ग—दीप्यते-तै. ५, ६, ४, ४; काठ. १९, १०; शौ. १०, ७, २ ।

ङ—✓दीब् (सक) = (१) दीप्तौ, (२) ज्वलने, (३) प्रकाशे, (४)
निवेदने । दीवइ-ओघ. ४३४ ।

छ—✓दीपना* = प्रकाशने ।

+√दु १/९२९
श

गतौ (प) √दु १/ गतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

(काकृ-√दू) काकृ ।

ख-द्वँ इध्या < सं. दवन्त्याः = धावन्त्याः-अवे., यस्म. ९/१८ ।

ङ-√दव (सक) = गतौ, (२) त्यागे । दवण-विसे. २८ ।

√दु (दुदु) ५/१०
श

उपतापे (प) √दू (दूङ्) ४/ परितापे
क्षी-मै-सा-च-जै-कात- (आ) ।
शा-हे-वो । √दिव् (दिवु) १०/ अर्दने (प) ।
परितापे (उ)—काकृ ।
दाहे—ह्वि ।

सा-√दु (दुङ्) ५/३४ हिसायाम् (आ) केचित्तु—सा ।

ग—विदुनोति सर्वम्-अ. वे. ५, १८, ४ । नैनं दुन्वन्ति (अग्नयः)-शौ.
९, ४, १८ । दुनोति चित्तं यदि तं न पश्ये—मभार. ३, १००६९ । दुनोति साम्-
रघु. ८, ५४ ।

छ-√दवना = दाहे । “ग्रीष्म दवत दवरिया कुंज कुटीर”—रहीम० ।

+√दुङ् (दुङ्) ६/१०७
मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे X

निमज्जने (प) √हुङ् (हुङ्) ६/ निमज्जने (प) ।
क्षी ।
मज्जने—वो ।

+√दुर्व् (दुर्वी) १/५६९
श-जै X

हिसार्थः (प) √तुर्व् (तुर्वी) १/ हिसार्थः (प) ।
क्षी-मै-सा-च-कात । √थुर्व् (थुर्वी) १/ हिसार्थः (प) ।
हिसायाम्—काकृ-कात । √धुर्व् (धुर्वी) १/ हिसार्थः (प) ।
वये—वो । छ-√धुरना*† = आहतौ ।

क-॥देर् (ऐ) उआ = दूर्वा । मुंदार्त. तर्वे, तेर्वे । हॉले. तर्वे-वा. पॉकनीः ।

ग—दूर्वाया इव-ऋ. १०, १३४, ५; दूर्वा रोहन्तु-१०, १४२, ८ ।

√दुप् (दुष) ४/७२
श

वैकृत्ये (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे ।
वैकृते—वो ।

(जै√दुप् [दुषौ]) वितत्ये !—जै ।

ग—दुष्यति-शाङ्खा. आ. १२,५; छान्दो. ८,१०,१। दूषयन्ति-ऋ. ७,१०४,९; शौ. ८,४,९।

+√दुह् (दुहिर) १/७२९ श-जै×	अर्दने (प) इति चन्द्रदुर्गौ-क्षी क्षी-मै-सा-च-काकृ- कात-शा-हे-वो।	<√तुह् (तुहिर) १/ अर्दने (प)। दोधतः-कौ. २,१००२ (उप- तापेऽपि वृत्तिः)। √उह् (उहिर) १/ अर्दने (प)। √दुह् (दुह) २/ प्रपूरणे (प)। दोधति-निघ. २/ १२=कुध्य- तिकर्मा।
-------------------------------	--	--

अर्दनम् = पीडनम्।

ग—दोहन्-तैत्रा. २,१,१,३=निष्पीडने। दोहने निष्पीडनं भवत्येव।

√दुह् (दुह) २/४ श	प्रपूरणे (उ) क्षी-मै-सा-च-काकृ- कात-शा। क्षरणे—जै-हे। दुहि—वो।	पूर्ववत्।
----------------------	--	-----------

ग—दोहते-ऋ. १,१३४,४। दुहन्ति-ऋ. १,६४[६;] तै. ३,१,११,७। दोधि-
शत्रा. १,७,१,१७। दुह्यति-इतिहासो. १८,१२। दुह्यन्ति-भा. पु. ९,१९,१३ इति भ्वाद्यदा-
दिदिवादिषु विद्यतेऽयं धातुः।

+√दू (दूह्) ४/२५ श	परितापे (आ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे। खेदे—वो। कर्मणि दाहे—ह्वि।
-----------------------	---

ग—दूयामि भरतश्रेष्ठ ?—मभार. ४,५९१। मां कथं पश्यन् न दूयसे-रघु. ७^३।
ड—√दू (सक) = उपतापे, (२) कर्तने। कर्म-दुज्जुतु-पण्ह. १,२।

√दृह् (दृहि) १/७२६ श×	वृद्धौ (प)। क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो। दाढ्ये—ह्वि।	√दृह् (दृह) १/ वृद्धौ (प)।
--------------------------	---	----------------------------

ग—हृति-मै. १,६,३; शत्रा. १,१,२,२२ ।

√हृ १/७९६ भये (प) मित् । √दृ १/८०१ भये (प) मित् ।
क्षी-मै-श-जै-काकृ-हे-वो × सा-च-कात-शा ।
विदारणे—ह्रि ।

ग—दरयन्तः-शौ. २०,२१,४ ।

+√हृ ५/३३ हिसायाम् (प) । √हृ ४/३७ जिघांसायाम्
श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा । (प) काकृ ।
शा-हे × विदारणे (प) ।

√हृ (हृङ्) ६/१३० आदरे (आ) ।
श क्षी-मै-सा-च-शा-हे-वो ।
अनादरे—जै-कात ।
(काकृ√द्री) आदरणे—काकृ ।

ग—द्रियेत्-शाङ्खा. ब्रा. २५,१३ । न संयतमाद्रियेते-शत्रा. २,३,३,८ ।

√हृप् (हृप) ४/८३ हर्षमोहनयोः (प) । √हृप् (हृप) १०/ संदीपने
श क्षी-मै-सा-हे । (प) ।
हर्षे—च ।
मोहने—जै ।
प्रहर्षणे विमोचने च—
काकृ ।
हर्षगर्वयोः—वो ।

ग—हृष्यति-ऐत्रा. २,७ । हृष्यसि-जैउ. ३,६,१,४ । अहृपत्-शौ. २०,१३६,५ ।
अद्राप्सीत्-काठ. २८,४; क. ४४,४ ।

+√हृप् (हृप) ६/३३ उत्कलेशे (प) वामनस्तु <√हृप् (हृप) उत्कलेशे (प) ।
क्षी-श-जै-काकृ- मै √हृप् (हृप) ६/ उत्कलेशे
कात-शा-हे × मै-सा-च । (प) ।
वाधने—वो । √हृम्प् (हृन्फ) ६/ उत्कलेशे
(प) ।
√हृम्प् (हृन्प) ६/ उत्कलेशे
(प) च ।

अदृपत्-शौ. २०, १३६, ५ इत्यस्मिन् प्रयोगे व्याकरणदृष्टिं विना विचारेण श्यनोऽ-
भावान् तौदादिकता स्पष्टैव । एकस्मिन्नेव लकारे प्रयोगस्योपलम्भादयं दिवादौ पुषा-
दिनियमान्तः पाणिनिना विलीनीकृतः ।

छ—√तड्पना (<तरपना <दरपना <दर्पणम्) = उत्क्लेशे ।

+√दृफ् (दृफ) ६/३६ उत्क्लेशे (प) पूर्ववत् ।

श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
क्लेशे—वो ।

छ—√तड्पना }
छ—√तड्पना } (<तरफना <दरफना <दर्पणम्) = व्याकुलतायाम्,
उत्क्लेशे ।

छ—√डीफना (<डीफ <डिफ <दृफ) = उत्क्लेशे [बुं. ख.] ।

√दृभ् (दृभी) ६/४४ ग्रन्थे (प)

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-हे ।
ग्रन्थने—शा ।
गुम्फने—वो ।

√दृभ् (दृभ) १०/ सन्दर्भे
(प) ।

√दृभ् (दृभी) १०/ भये (प) ।

ग—दृभति-इति द्वितीरुदाहृतवान् । मया नाधिगतोऽयं प्रयोगः । दृभीकम्-
ऋ. २, १४, ३ ।

+√दृम्फ् (दृम्फ) ६/३७ उत्क्लेशे (प)

श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
क्लेशे—वो ।

द्र. √दृप् ६/३३ ।

द्र. √दृप् ६/३३ ।

√दृश् (दृशिर्) १/९७३ प्रेक्षणे (प)

श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
प्रेक्षे—वो ।

√दृप् १/२९७ धारणे (प)
काकृ ।

ग—पश्यन्ति—ऋ. १, २२, २० ; तै. १, ३, ६, २ । दृश्यन्ति—मभार. ५, १४२,
४ = पश्यन्ति ।

स्वार्थयगन्तोऽयं कण्ठ्वादेराकृतिगणत्वादिति तट्टीकायां नीलकण्ठः । वस्तुतो
लट्यपि √ दृश् धातोर्महाभारतकाले प्रयोग आसीदिति स्पष्टम् । दृश्येत्—मभार.
५,४३,२८ = पश्येत् ।

ङ—√ दक्ख (सक) = प्रेक्षणे । दक्खामि, दक्खिमो—अभि. ११६;
विक्र. २७ ।

ङ—√ दिक्ख (सक) = प्रेक्षणे । दिक्खइ—पि. ६६ ।

ङ—√ देह (सक) = प्रेक्षणे । देहइ, देहए—उत्त. १९,६; पि. ६६ ।

च—√ देख (सक) = प्रेक्षणे । देखइ—भवि. ।

छ—√ देखना (सक) = प्रेक्षणे ।

√ दृह् (दृह) १/७२५
श-काकृ-कात ×

वृद्धौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-शा-
हे-वो ।
दाह्ये—हि. ।

√ दृह् ४/३७ जिघांसायाम्
(प) काकृ ।
√ दृह् १/१८७ धारणे (प) ।
काकृ ।

ग—इन्द्र द्रह्यस्व पूरसि—ऋ. ८,६९,७—दैवादिकः । दृळहानि—ऐत्रा. ३,३१ ।
दृढम्—१ योत. १५; योशि. १,१४; गी. ६,३४ ।

√ दृ १/८०१
श-च-कात-शा ×

भये (प) मित्
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-हे ।
भियि—वो ।

√ दृ १/७९६ भये (प) सा ।
√ दृ ९/ [२२] भये (प) ।
√ दृ १०/२८८ भये (प) काकृ ।

√ दृ विदारणे—हि. ।

ग—दरयन्तदीदेः—ऋ. ७,५,३ ।

ङ—डर = भयम्-लण. ।

+√ दृ ४. (१/८०१)
मै-सा-श-च-जै-काकृ-
कात-शा ×
चिदारणे (प) इति
पञ्जिका-क्षी
क्षी (हे) ।
विदारणे—वो ।

√ दृ ९/२२ विदारणे (प) ।
√ दल् (दल) १/ विशरणे
(प) ।

ग—पर्वता अपि दीर्येयुः—वा. रा. ५,५८,११ । दीर्यतीव वसुन्धरा—मभार.
६,६७७; हृदयं दीर्यतीव च—१,२०६२ ।

√दृ ९/२२
श

विदारणे (प)

इन्द्र इरां दृणातीति वा—निरु.

क्षी-मै-सा-च-काकृ-हे ।

१०, ८, २ ।

विदारणे—वो ।

√दल् (दल) १/ विशरणे

(कात √दृ)...

विदारणे—कात ।

(प) ।

जै-शा ?

अवदृणीयात्—शत्रा. ५, २, १, १८ । दर्षि-ऋ. १०, ६९, ३ इत्यादादिकोऽपि ।

+√दे (देङ्) १/९४७
श×

रक्षणे (आ)

√दय् (दय) १/ दानगति-

क्षी-मै-सा-च-जै-शा ।

रक्षणहिंसादानेषु (आ) ।

पालने—कात-हे-वो ।

(काकृ—√दै) काकृ ।

ग—एको देवत्रा दयते मर्तान्-ऋ. ७, २३, ५ । त्वां मृत्युर्दयताम्-अ. वे. ८, १, ५ ।
अस्याशीर्लिङि रूपे दृष्टे √दय् १/ धातुतो भेदः शक्यः कर्तुम्, उभयत्र रूपसादृश्यात् ।

+√देप् (देष्टृ) १/३५९
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो×

क्षरणार्थः (आ) इति च
काश्यपः—सा ।
सा ।

<√तेप् (तेष्टृ) क्षरणार्थः
(आ) ।

√देव् (देवृ) १/४९६
श

देवने (आ) ।

√दिष् (दिबु) ४/ क्रीडा-

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

विजिगीषा० (प) ।

कात-शा-हे-वो ।

√दिव् (दिवु) १०/ अर्दने

रोदने—ह्वि ।

(प) ।

ग—‘देवते’ इति द्विट्नीः । मया नोपालम्भि रूपमिदम् । परिदेवन०—वा. रा. २, ३९, ४१—परिदेवनम्=रोदनम् (तिल.) ।

√दै (दैप्) १/९०८
श

शोधने (प) ।

√दा (दाण्) १/ दाने

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-

(प) ।

शा-हे-वो ।

√दा (डुदाब्) ३/ दाने

(काकृ√दे [देप्])

काकृ ।

(उ) ।

√दे (देङ्) १/ रक्षणे (आ) ।

√दो ४/ अवखण्डने (प) ।

ग—प्रभ्राजमाना व्यवदाताः—तैआ. १, ९, ४ । सुधावदात०—वा. रा. ४, ३३, १०;
मभार. ५, १, १९४ । दानधर्मः—मभार. १२, २०, ९=शुद्धिधर्मः (नील.) ।

ङ—अवदाय (<अवदातम्)=(१) पवित्रम्-सुपा. ४९१, (२) श्वेतम्-पण्ड. १,४।

√दो ४/३९ (=३८) अवखण्डने (प)।
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-शा।
छेदने—हे।
छेदे—जै-वो।

ग—अव द्यति-तै. २,३,२,२; मै. १,१०,१८। आ द्यति-अ. वे. १२,५,१५।

+√द्यु २/२९ अभिगमने (प) √द्युत् (द्युत) १/ दीप्तौ
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ)।
कात-शा।
अभिगमे—हे।
अभिसर्पणे—वो।

√द्युत् (द्युत) १/७३२ दीप्तौ (आ) √दिव् (दिवु) ४/ क्रीडा-
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- विजिगीषाव्यवहार० (प)
कात-शा-हे।
द्युत्याम्—वो।

ग—द्योतमाना-ऋ. १०,१७७,२। द्योतताम्-शत्रा. ८,६,३,२१। द्योतते-गायत्रीरहस्यो. ४५०:१९।

+√द्यौ १/८९० न्यङ्गविधाने (प)
श × क्षी।
न्यकरणे—मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-वो।
न्यङ्गकरणे—शा-हे।

√द्रम् (द्रम) १/४६० गतौ (प) द्रमति-निघ. २/१४=गतिकर्मा।
श-जै × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे-वो।

ग—दन्द्रम्यमाणाः-कठोप. १,२,५; मैत्र्यु. ७,९।

✓ द्रा २/४३

श×

कुत्सितायां गतौ (प)

क्षी ।

कुत्सायां गतौ—मै-सा-

जै-काकृ-कात-शा ।

कुत्सितगतौ—हे ।

पलायने—च-हे ।

स्वप्ने पलायने—वो ।

कुत्सिता गतिः = पलायनं निद्रा च-क्षी ।

✓ द्रै १/ स्वप्ने (प) ।

द्राति-निध.-२, १४-गतिकर्मा ।

ग—अप द्रान्तु-ऋ. १०, ८५, ३२; शौ. ६, १२९, १-३ । द्रातु-शौ. ६, ६६, १ ।
 दद्रुः-ऋ. १, ६२, ११ ।

+✓ द्राख् (द्राख्) १/१२४ शोषणालमर्थयोः (प)

श×

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

शोषणे—च ।

ओखार्थे (= शोषाल-

मर्थयोः)—वो ।

✓ ध्राख् (ध्राख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

✓ राख् (राख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

✓ लाख् (लाख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

+✓ द्राघ् (द्राघ्) १/१११

श×

सामर्थ्ये (आ) क्षी ।

द्र. उत्तरधातुः ।

उत्तरधातोरभिन्नोऽयं स्वामिना पृथक् संख्यायते । द्र. उत्तरधातुः ।

+✓ द्राघ् (द्राघ्) १/११३ आयासे, च = सामर्थ्ये (आ)

श×

क्षी-च-जै-कात-शा-हे ।

आयासे, च = सामर्थ्ये—

मै-सा ।

आयासे—काकृ ।

कौशिकस्तु—‘आयासे’—क्षी ।

क्षी-हे ।

श्रमायामशक्तिषु—वो ।

✓ राघ् (राघ्) १/१०९

सामर्थ्ये (आ) ।

✓ लाघ् (लाघ्) १/११०

सामर्थ्ये (आ) ।

शेषः ✓ द्राख् (द्राख्)

१/१२४ वन् ।

आयासः = कदर्थनम्-क्षी ।

कौशिकस्तु-आयासे = दैर्घ्यविशिष्टायां

क्रियायामित्याख्यत्-क्षी ।

ग—द्राव्मन् [व्मा]—ऋ. १०, ७०, ४; मै. २, ११, २ । द्राघिष्ठाभिः—कौ. २, १४; जै. ३, २, ५ । काल्पनिके हि प्रकृतिप्रत्ययविभागे द्राघिमादयः कस्मिंश्चिद् व्याकरणे धातोरेव साधिताः । एवं नेदिष्ठादयो नेदत्यादेः—क्षीरस्वामी ।

+√द्राङ् (द्राक्षि) १/६६१ काङ्क्षायाम् (प)
क्षी ।

उत्तरधातोरभिन्नोऽयं क्षीरेण पृथक् संख्यायते ।

+√द्राङ् (द्राक्षि) १/६६४ घोरवाशिते, च = काङ्क्षा-√धाङ् (ध्राक्षि) १/ घोर-
श × याम् (प) वाशिते, च = काङ्क्षायाम्
क्षी-मै-च-हे । (प) ।
घोरवासिते, च = काङ्क्षा-√धाङ् (ध्राक्षि) १/ घोर-
याम् — वाशिते, च = काङ्क्षायाम्
सा-जै-काकृ-कात । (प) इति दुर्गः—क्षी ।
काङ्क्षे घोररुते—वो । √जाङ् १/२८३० काङ्क्षायाम्
(प) काकृ ।

घोररुतमिह तिरश्चामेव घोरशब्दः—दुर्गादा ।

छ—दलौकना (< दराँकना < दराँखना < द्राङ्गम्) = वृषभगर्जने—(बुं. ख.) ।

√द्राङ् (द्राड्) १, २८५ विशरणे (आ) √धाङ् (ध्राड्) १/ विशरणे
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- (आ) ।
शा-हे । √दल् (दल) १/ विशरणे (प) ।
शीणौ—वो ।

ग—उन्मूलयन् द्रुमान् गण्डशैलान् उद्द्राडयन् बलात्-शबुञ्जयमा. १४, ४४ ।

+√द्राङ् (द्राड्) १/६३८ निक्षेपे (आ)
श × क्षी-सा-जै-शा-हे ।
निद्राक्षये—मै-सा-च-काकृ-
कात ।
निद्राक्षेपे—हे ।
जागरे निक्षेपे—वो ।

ग—द्राह्यायणः = सामगानां कल्पसूत्रकारक ऋषिभेदः (छ) ।

√हु १/१३०

श

गतौ (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

सुतौ गतौ—वो ।

√हु १/ गतौ ।

द्रवति—निघ.

गतिकर्मा ।

२/१४=

ग—दुद्रवत्-ऋ. ७,१६,२; तै. ४,४,४,४ । द्रवन्ति—काठ. २८,१; क. ४४,१ ।

+√हु ५/३३

मै-सा-श-च-जै-काकृ-
कात-शा×

हिंसायाम् (प) इति

दुर्गः—क्षी ।

क्षी-हे ।

उपतापे—वो ।

√हु १/ गतौ (प) ।

√हुह (हुह) ४/ जिघांसा-
याम् (प) ।√द्रु (द्रुञ्) ९/ हिंसायाम्
(उ) ।

+√हुण् (हुण) ६/५७

श

हिंसागतिकौटिल्येषु (प)

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

हिंसायाम्—च ।

गतौ—काकृ ।

हिंसायां गतौ—कात ।

जैह्यये वधे गतौ च—वो ।

द्रुलति—निघ.

गतिकर्मा ।

१,१४-

√हु १/ गतौ (प) ।

√हु ५/३३ हिंसायाम् (प) ।

क—द्वरेड् (ऑ)—वा. पौकनीः ।

ग—द्रोणमेघ इवोदितः—मृच्छकटिक. १०,२६ । बृहद्द्रोणीशैलकान्तारम्—
मालतीमा. ९ ।

√हुह (हुह) ४/८४

श

जिघांसायाम् (प) ।

क्षी-मै-सा-जै-कात-

शा-हे ।

द्रोहे—च ।

जिघांसे—वो ।

√हुहि ५/१७ जिघांसायाम्
(प) काकृ—द्रुहिणोति ।

द्रुह्यत्-ऋ. २,११,१५ ।

पूर्ववत् ।

(काकृ-√हुह [हुह]) जिघांसायाम्—काकृ ।

जिघांसः=इहानिष्ठाचरणम्-दुर्गादासः ।

ग—अभिदुद्रोह-ऋ. १,२३,२२ । द्रुह्यति—तैआ. १,६,३; गोत्रा. २,२,२ ।

ङ—√द्रोह (सक)=द्रोहे-संबोध. ४ ।

ङ—√दुह (सक)=द्रोहे । दुहइ-विचार. ६४७ ।

√द्रू (द्रूञ्) १/१ हिंसायाम् (उ) । द्रूणाति-निघ. २/१९ =
च-कात × (जै√ट्), श क्षी-मै-सा-काकृ-शा-हे । वधकर्मा ।
५/१, ९/ ववे गतौ—वो । √ट्ट ५/३३ हिंसायाम् (प) ।

ग—द्रूणानः—ऋ. ४,४,१ । द्रूणाति-मै. ३,७,३ । द्रूतः—काठ. १६,१५;
क. २५,६ ।

+√द्रेक् (द्रेकृ) १/७५ शब्दोत्साहे (आ) । √द्राह् (द्राक्षि) १/ घोर-
श × क्षी-जै-शा-हे । वाशिते (प) ।
शब्दोत्साहयोः—मै-सा-
काकृ-कात ।
वृद्धौ—च ।
स्वनोत्साहे—वो ।

ग—द्रेकः } = लग्नवृतीयभागैकभागः । यथा ज्योतिस्तत्त्वे-
ग—द्रेकाणः } स्वपञ्चनवमानां ये राशीनामधिपा ग्रहाः ।
ते द्रेकाणाधिपा ज्ञेया द्रेकाणास्त्रय एव हि ॥ -श. क. ट्ट. ।

√ट्रै १/८९१ स्वप्ने (प) । √द्रा २/ कुत्सितायां गतौ
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो । कुत्सिता गतिः = पलायनं
√द्रा ४/ हिट्नीः । निद्रा च—क्षी ।

ग—नाद्रासीदेषः—काठ. २८,४ । यदि निद्रायान्-शब्दा. ३,९,३,१ । निद्रायते-
मभार. १३,७४१८ । निद्रौ—नैष. १,१२१ ।

√द्विष् (द्विष) २/३ अप्रीतौ (उ) ।
श × क्षी-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
वैरे—वो ।

ग—द्वेष्टि-ऋ. ३,५३,२१; खि. ४,५,१८ । द्वेष्टते—तै. ४,१,१०,३ । न त्यागोऽस्ति
द्विषन्त्याश्च-मनु. ९,७९ = परिचरन्त्याः (मन्वर्थ.) ।

√ट्ट १/९१८ वरणे (प) । √वृ १/९३४ संवरणे (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- सि. कौ. ।
कात-शा-हे ।
अनादरे—मै ।
स्थगने—वो ।

√ट्ट ? हि. ।

क—धुएर्-, धुएर्-, धुओर्-, धुर्-, धुक्त-वा. पॉकनीः ।

ग—स हि द्वरो द्वरिषु वत्र ऊधनि-ऋ. १,५२,३; दुर् (= दार) —दुरो
घृतान्यक्षरन्-१,१८८,५ ।

+√धण् (धण) १/४५३ शब्दे (प) ।
मै-सा-श-च-काकृ-कात × क्षी-जै-शा-हे ।
ध्वाने—वो ।

>√धन् (धन) शब्दे (प)
इति कौशिकः—क्षी ।
√ध्रण् (ध्रण) १/ शब्दे
(प) ।
√ध्वण् (ध्वण) १/ शब्दे
(प) ।

+√धन् (धन) १/४५३ शब्दे (प) इति
मै-सा-श-च-जै-कात-
शा-हे ×
क्षी-काकृ ।
रवे—वो ।

ध्वनयः पूर्ववत् ।

√धन् (धन) ३/२३
श-जै-शा ×
धान्ये (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-हे-वो ।
द्रुतगत्याम्—ह्वि ।

√धन्व् (धवि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
पूर्ववत् ।

ग—दधन्युः-ऋ. ४,३,१२ । दधनत्-तैत्रा. २,८,३,५ । दधन्वान्-कौ. २,६७४;
जै. ३,५६,२ ।

√धन्व् (धवि) १/५९३ गत्यर्थः (प)
श-काकृ-कात ×
क्षी-मै-सा-च ।
गतौ—जै-शा-हे ।
व्रजे—वो ।

धन्वति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।
√धन्व् (धवि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√धव् १/२५६ गतौ (प)
काकृ ।
√धाव (धावु) १/ गतिशु-
द्धयोः (उ) ।

ग—धन्वन्ति-ऋ. १,९७,२० । वाजाय धन्याय धन्वसि-ऋ. १,८६,३४ ।

✓धम् (धम) १/९११ शब्दाग्निसंयोगयोः (प) धमति-निघ. २/१४=गतिकर्मा ।
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- प्रकृत्यन्तरमित्येके—क्षी । धमति-निघ. २/१९=वधकर्मा ।
 कात-शा-हे क्षी । धमति-निघ. ३/१४=अर्चति-
 ध्वाने—सौ.धा.—वो । कर्मा ।

ग—इयमस्य धम्यते नालीः—ऋ. १०, १३५, ७ । ते बाहुभ्यां धमितमग्निम्...
 जटुः—२, २४, ७ । शरीरं विधमिष्यन्ति गङ्गाकूलमिवोर्मयः—वा. रा. ३, ६२, ७ । वायुना
 धम्यमानोऽत्र-सभार. ३, १६८२५ ।

छ—धमना = संधुक्षणे, (व्यजनवायौ, मुखवायौ च) ।

✓धा (डुधाब्) ३/१० दानधारणयोः (उ) ✓दध् (दध) १/ दाने (आ) ।
 दाने धारणे च—जै- ✓धन् (धन) ३/ धान्ये (प) ।
 शा-हे । ✓धी (धीङ्) ४/ आधारे
 धारणपोषणयोः—मै-सा- (आ) ।
 काकृ-कात । होतारं रत्नधातमम्—निरु.
 धारणे—च । ७, १५, १=धनानां दातृतमम् ।
 धारणे पुष्टौ दाने—वो ।

ग—इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि—ऋ. १०, १८, ४; धत्ते—३, १०, ३; दधाति—
 ६, १०, ३ ।

✓धाव् (धावु) १/५९७ शुद्धौ (उ) ✓सर्तेर्वेगितायां गतौ धावादे-
 श-जै× क्षी । शमिच्छन्ति—काशिका
 वेगितायां गतौ— ७/३/७८ ।
 इत्याहुः—क्षी । ✓धव् १/२५६ गतौ (प) काकृ ।
 गतिशुद्धयोः—मै-सा-च- ✓धन्व् (धवि) १/ गत्यर्थः
 काकृ-कात-शा-हे । (प) ।
 जवे मृजि—वो ।

ग—धावति—ऋ. ९, ३, ७; धावते—६, ४८, ६ । शुद्धौ—धावते—तै. २, ५, १, ७ ।

ङ—✓धोअ (सक) = प्रक्षालने, शुद्धौ । धोएज्जा—आचा. ।

ड—✓धुव (सक) = प्रक्षालने, शुद्धौ । धुवइ, धुवंति—गा. ४३३ ।

ढ—✓धावना * † (< धावनम् = गतौ) = द्रुतगमने ।

छ—✓धोना (< धावनम् = शुद्धौ) = प्रक्षालने, शुद्धौ ।

+√धि ६/१२५
श

धारणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वृत्तौ—वो ।

√धा (डुधाञ्) ३/ दान-
धारणयोः (उ) ।
√धा > √धि इति क्रम-
सङ्केतः ।

ग—अनु... धिषीय-तै. ३, ५, ६, ३; काठ. ३, ९; क. २, १६ ।

+√धिक्ष (धिक्ष) १/५९९
श×

सन्दीपनक्लेशनजीवनेषु
(आ) ।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे ।
सन्दीपनजीवनक्लेशेषु—जै ।
सन्दीपने—च ।
सन्दीपे क्लेशे जीवे—वो ।

√दह् (दह) १/ भस्मी-
करणे (प) ।
√धुक्ष् (धुक्ष्) १/ संदीप-
नक्लेशनजीवनेषु
(आ) ।

छ—धिकना † (< धिक्षणम्) = संदीपने, तपने, अग्न्यौष्ण्येन रक्ताभत्वे ।
छ—धिकाना † (प्रयोज.) = संदीपने, तपने, अग्न्यौष्ण्येन रक्ताभत्वे ।

√धिन्व् (धिवि) १/५८९ प्रीणनार्थः (प)
श-काकृ-कात-शा-
हे-वो×

क्षी-मै-सा-च ।
प्रीणने—जै ।

√धिन्व् ५/२१ प्रीणने (प)
काकृ-कात ।
√धिन्व् ५/२२ प्रीणने (प)
शा २६, गतौ—हे ।
√धिन्व् ५/ प्रीतौ गतौ—वो ।
√हिन्व् (हिवि) १/ प्रीणनार्थः
(प) इति च चान्द्राः—क्षी ।

ग—अभिधिनोति-तै. ६, ६, १०, २ । धिनोति-ऐत्रा. ५, ३; शत्रा. १, ६, ४, ४ ;
कुमारसं. ७, ९४ ।

+√धिष् (धिष) ३/२२ शब्दे (प)
श-जै-शा×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-हे ।
रवे—वो ।

√धा (डुधाञ्) ३/ दान-
धारणे च (उ) ।

ग—मिमाति मायुं धिषणावधिश्रिता-ऋ. सं. २, ६, १९, ३ ।

+√धी (धीङ्) ४/२८ आधारे (आ)
श
क्षी-हे ।
आदाने—सा ।

√धि ६/धारणे (प) ।
√धा (डुधाञ्) ३/दान-
धारणयोः (उ) ।

अनादरे—मै-च-जै- √ट् ६/अनादरे (आ) जै ।
काकृ-कात-शा-हे । √ट् १/अनादरे (प) मै ।
आधारेऽनादरे—वो ।

ग—अभिधीतः—मा. ८, ५४; का. ९, ७, १ ।

छ—धीजना (< धीय [ते]) = ग्रहणे, स्वीकारे, (२) धैर्याधारे, (३)
अतिप्रसादे, सन्तुष्टौ ।

√धु (धुञ्) ५/९ कम्पने (उ) इति चन्द्रः—क्षी √धू १/कम्पे (उ) वो ।
च-शा × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-हे । √धव् २/२५६f गतौ (प)
कम्पे—वो । काकृ ।
√धाव् (धावु) १/ शुद्धौ
(उ)

ग—धुनोति—पारमात्मिकोप. २, ८ । धुनोति शमलं कृष्णः—भा. पु. २, ८, ५ ।

√धुक्ष (धुक्ष) १/ ५९८ संदीपनक्लेशनजीवनेषु √दुह् (दुहिर) १/ अर्दने
श × (आ) (प) ।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे । √धिष् (धिष्) १/संदीपन-
संदीपने—च । क्लेशनजीवनेषु (आ) ।
संदीपनजीवनक्लेशेषु—जै ।
संदीपे क्लेशे जीवे—वो ।

ग—धुक्षामि—पै. ८, १६, ६ [धुक्षसि इति BKA. शोधप्रस्तावः] । संधुक्ष-
ध्वम्—मभार. १३, ३६७७ ।

√धूर्व (धूर्वी) १/५७० हिंसार्थः (प) धूर्वति—निघ. २/१९=वधकर्मा
श × क्षी-मै-सा-च-कात ।
हिंसने—जै ।
हिंसायाम्—काकृ-शा-हे ।
हिंसे—वो ।

ग—धूर्वन्तु—ऋ. ६, ७५, १९; शौ. १, १९, ४ । धूर्वति—तै. १, १, ४, १; शत्रा.
५, २, ४, २० ।

✓धू (धूञ्) ५/९
श-काकृ×

कम्पने (उ) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
शा-हे ।
कम्पे—वो ।

✓धु (धुञ्) ५/९ कम्पने
(उ) ।
अव....धवन्ते-ऋ. ६,४७,
१४ ।

✓धू १/ कम्पने (उ) वो ।

ग—अधूनुतम्-ऋ. ३,१२,६; तै. १,१,१४,१ । अव....धूनुहि-ऋ. १०,६६,१४ ।
धूनोति-शौ. ९,४,१३ ।

✓धू ६/११७
श

विधूनने (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
कम्पे—वो ।

ग—धुवते-तैत्रा. १,४,६,७ । धुवन्ति-१,४,६,७ । जरायै निधुवामि त्वा-
अ. वे. ३,११,७ ।

✓धू (धूञ्) ९/१५
श

कम्पने (उ) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ।
कम्पे—वो ।

ग—स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया-शाकु. १८३ । धुनीयाद् वा
करौ—सुश्रु. १,१०९,१० ।

+✓धूप (धूप) १/३९४
श

सन्तापे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
तापे—वो ।

✓धू ६/११७ विधूनने (प) ।
शेषः पूर्ववत् ।
✓धूप (धूप) १०/ भासार्थः
(प) ।

ग—ततो विधूपायत्प्रत्यक्तारम्-अ. वे. ४,१९,६ । धूपायन्-तैत्रा. २,१,१०,१ ।

ङ—✓धूव (सक) = सन्तापे । धूवेज्ज-आचा. २,१३ ।

छ—✓धूप *† = सौगन्ध्ये, व्रजने, सन्तापे ।

+✓धूर् (धूरी) ४/४६
श

हिंसागत्योः (आ) ।
क्षी-मै-सा ।
हिंसायाम्—च-काकृ-
कात ।

✓तूर् (तूरी) ४/ गतित्वरण-
हिंसनयोः (आ) ।
✓धुर्व (धुर्वी) १/ हिंसार्थः
(प) ।

गतिर्हिसयोः—जै-शा ।
हिंसायां गतौ च—हे ।
गतौ वधे—वो ।

√धृ (धृञ्) १/९०४
क्षी-श ×

धारणे (उ) मै ।
मै-सा-व-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
धृत्याम्—वो ।

धृति-निघ. २/१४ =
गतिकर्मा ।

√धृ (धृङ्) १/९४५ अव-
ध्वंसने (आ) ।

√धृ (धृङ्) ६/१३१ अव-
स्थाने (आ) ।

√धृ प्रीतौ इति महिनाथः—
रघु. १६, ८२ ।

ग—धरते-पारमात्मिकोप. १, ५ । धरन्ति [अवस्थाने गतौ वा]—चरा. ५, ३१ ।
['चरन्ति' इति अड्या] ।

√धृ (धृङ्) १/९४५

अवध्वंसने (आ) ।

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

'अविध्वंसने' इति क्षीर-

पूर्ववत् ।

स्वामी—इति पुरुषकारे

३७ पृ० ।

अविध्वंसने—जै-शा-हे ।

अविध्वंसे—वो ।

ग—धरते-पारमात्मिकोप. १, ५ ।

+√धृ (धृङ्) ६/१३१ अवस्थाने (आ)

पूर्ववत् ।

श ? (काकृ-√धी) क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

स्थाने—जै-शा-हे ।

स्थितौ—वो ।

कर्मणि—

ह्वि ।

ग—ध्रियते-ऋ. ५, ३४, ७; मै. ४, ६, ५; कात्रा. १, २, ४, ७ । ध्रियेत्-मभार.
२, १११, १२ = जीवेत् (नील.) । इन्द्राय ध्रियस्व-तैत्रा. २, ६, ३, ३ ।

+√धृज् (धृजि) १/२१६ गतौ (प) मै

√धृज् (धृजी) १/ गतौ (प) ।

श-च-कात ×

मै-सा-जै-काकृ-शा-हे-वो ।

√धृज् (धृजि) १/२१७

क्षी-√धृज् [धृजी]

गतौ (प) मै ।

✓धुज् १/६४ b गतौ (प)
काकृ। ध्रजति—निघ.
२/१४=गतिकर्मा।

द्रष्ट. ✓ध्रज् १/२१६।

+✓धृञ् (धृजि) १/२१७ गतौ (प) मै। ✓धृज् (धृज) १/२१६ गतौ
क्षी-श-काकृ× मै-सा-च-जै-कात-शा-हे-वो। (प) मै।

✓धृष् (विधृषा) ५/२३ प्रागल्भ्ये (प) ✓धृष् १/ संहतौ हिंसे
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) वो।
कात-शा-हे-वो।

ग—धृष्णहि-ऋ. १/८०, ३; कौ. १/४१३; जै. १/४०, ५। धृष्णाति-शत्रा.
३/७, ४, २।

✓धृ९/२३ वयोहानौ (प) इति त्वेके <✓जू वयोहानौ (प)।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति मैत्रेयः—सा
कात-शा-हे-वो× सा।

✓धे (धेट्) १/८८७ पाने (प) ✓धा (डुधाव्) ३/ धारण-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पोषणयोः (उ) मै।
कात-शा-हे-वो।

ग—धयति-ऋ. १/१७९, ४; मै. १/६, ४; काठ. २७, २; क. ४२, २; शत्रा.
१२, ९, २, ११।

+✓धेप् (धेष्टु) १/३७० गतौ (आ) इति च क्वचित् <✓रेप् (रेष्टु) गतौ (आ)।
क्षी-मै-श-च-जै- पठयते—सा। ✓हेप् (हेष्टु) गतौ (आ)
काकृ-कात-शा-हे- इति च
वो× क्वचित् पठयते—सा।

+✓धोर् (धोर्ह) १/५५२ गतिचातुर्ये (प) ✓धोल् १/२५३ b गतिचातुर्ये
श×(काकृ- क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे-वो। (प) काकृ।
कात×)

✓धौङ् १/१८७ गतिचातुर्ये
(प) कात।

✓दोल् १/२५३ a गतिचातुर्ये
(प) काकृ।

✓ डोल् १/२५३ c गतिचातुर्ये
(प) काकृ ।

✓ डोल् १/२५३ d गतिचातुर्ये
(प) काकृ ।

क—धेउएर—(धुएर—, धौइर)—= जलावर्तः—जू. पौकनीः ।

छ—दौड़ना } (< दोलनम् < धौडनम् < धोलनम् < धोरणम्) = द्रुतगत्याम् ।
छ—दौरना }

✓ ध्मा १/९११
श

शब्दाग्निसंयोगयोः (प)

✓ धम् (धम) १/ शब्दाग्नि-
संयोगयोः (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

अग्नियुतौ ध्वनौ—वो ।

ग—धमन्ति-ऋ. ९,१,८; जै. ४,४,८ ।
१४,५,४,९ ।

शङ्खस्य ध्मायमानस्य-शत्रा.

✓ ध्यै १/८९३
श

चिन्तायाम् (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

चिन्तने—वो ।

✓ धी (धीङ्) ४/ आधारे
(आ) ।

दीध्यानः—मा. २९, २३;

का. ३१, ३, २२ ।

ग—ध्यायति-तै. ५,१,५,८; शत्रा. १२, ९, १, १३ । धीमहि-तैआ. १, ११, २ ।

ङ—✓ धा = चिन्तने । धाअति-संक्षि. ७६ ।

ङ—✓ झिया = चिन्तने । झियाइ, झियायइ-उवा.; भग.; कस.; पि. ४७९ ।

छ—✓ धिआना, ✓ ध्याना, ✓ ध्यावना = ध्याने ।

✓ ध्रज् (ध्रज) १/२१६
श-च-जै-शा X

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-

हे-वो ।

✓ धृज् १/६४d गतौ (प) ।

ध्रजति—निघ. २/१४=गति-
कर्मा ।

ध्रयति—निघ. २/१४=गति-
कर्मा ।

✓ धृज् (धृज) १/ २१६ गतौ
(प) मै ।

ग—वातमिव ध्रजन्तम्-ऋ. ४, ३८, ३; ७, ३६, ३ । ध्रजतः—तै. १, ७, ८, ३ ।

+√धञ् (धृजि) १/२१५ गतौ (प) पूर्ववत् ।
 श-जै-काकृ-शा× क्षी-मै-सा-च-कात- √धृञ् (धृजि) १/२१७ गतौ
 हे-वो । (प) मै ।

+√धण् (धग) १/४५८ शब्दे (प) √धण् (धग) १/४५३ शब्दे (प) ।
 क्षी-सा-श-काकृ-कात× मै-च-जै-शा-हे । √ध्वण् (ध्वग) १/४४५
 ध्वाने—वो । शब्दार्थः (प) ।
 √धन् (धन) १/४५८ शब्दे—मै-सा । √ढण् १/२०७hh शब्दे (प) काकृ ।
 √ढुण् १/२०७ii शब्दे (प) काकृ ।
 √ध्वन् (ध्वन) १/४५६ शब्दे (प) ।

क—धेङ्, धेङ्, धेङ् = शब्दे, कलकलशब्दे, गर्जने । पु. सैक्सॉ. द्रनॉ =
 मधुमक्षिका; वाद्यविशेषस्य नलिका । पु. उ. ज.—त्रेनॉ = मधुमक्षिका; वाद्यविशेषस्य
 नलिका—वा. पौकनीः ।

+√धस् (उधस्) १/५२ उञ्छे (प) √धस् (उधस्) १०/
 कात ?; श क्षी-मै-सा-च-जै, कात ? उञ्छे (प) ।
 शा-हे । √उद्धस् (उद्धस्) १०/ उञ्छे
 उत्क्षेपे उञ्छे च—वो । (प) ।
 काकृ-√धश् [धश] उञ्छे—काकृ ।
 उत्क्षेपे—काकृ-कात-हे ।

+√धाख् (धाख्) १/१२५ शोषणालमर्थयोः (प) √द्राख् (द्राख्) १/ शोष-
 श-शा× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- णालमर्थयोः (प) ।
 कात-हे । √राख् (राख्) १/ शोषणा-
 शोषणे—च । लमर्थयोः (प) ।
 ओखार्थे (= शोषाल- √लाख् (लाख्) १/ शोषणा-
 मर्थयोः)—वो । लमर्थयोः (प) ।

+√धाष् (धाष्) १/११२ सामर्थ्ये (आ) √द्राष् (द्राष्) १/ सामर्थ्ये
 मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा । (आ) ।
 शा-हे× शक्तौ—वो । √राष् (राष्) १/ सामर्थ्ये
 (आ) ।

√लाष् (लाष्ट) १/ सामर्थ्ये
(आ)।

√धाख् (धाख्) १/ शोषणा-
लमर्थयोः (प)।

+√धाह् (धाक्षि) १/६६२ काह्वायाम् (प)
श× क्षी।

√धाह् (धाक्षि) १/
घोरनिवाशिते च (प)।

√द्राह् (द्राक्षि) १/
काह्वायाम् (प)।

उत्तरसूत्रादभिन्नः क्षीरस्वामिना पृथक् संख्यायते।

+√धाह् (धाक्षि) १/६६५ घोरनिवाशिते, च=
श-जै× काह्वायाम् (प)
क्षी।

दष्ट.√द्राह् १.६६४।

घोरवाशिते, च=

काह्वायाम्—

मै-च-शा-हे।

घोरवासिते, च=

काह्वायाम्—सा-काकृ-कात।

काह्वा घोरस्ते—वो।

+√धाड् (धाड्) १/२८५ विशरणे (आ)
श×, (जै√धाड्)—क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
संभवतो मुद्रणदोष-कात-शा-हे।
दूषितः। शीर्णो—वो।

√द्राड् (द्राड्) १/ विशरणे
(आ)।

ड—√धाड (सक)=(१) प्रेरणायाम्, (२) नाशे। धाडेंति—सूअ. १,४,२।

ड—√धाडना=मल्लिलुचानामाक्रमणे।

+√धु १/९२८ स्थैर्ये (प)
श-च-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-जै-शा-हे-वो।
ग—उत्तरसूत्रं विलोकनीयम्।

√ध्रुव् (ध्रुव्) १/स्थैर्ये (प)।

+√ध्रु ६/११९ गतिस्थैर्ययोः (प)
श-च-कात× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-शा-हे।
स्थैर्ये सर्पणे—वो।

ग—ध्रुवो अस्तु-ऋ. ४,२,७। ध्रुवा गावो मयि गोपतौ-अ. वे. २,२६,४।
तिङन्तप्रयोगमन्तरा भ्वादेस्तुदादेर्वा निश्चयोऽशकः कर्तुम्।

+√ध्रुव् (ध्रुव) ६/११६ गतिस्थैर्ययोः (प) इति √ध्रु ६/११९ गतिस्थैर्ययोः
क्षी-मै-जै-काकृ-शा-हे स्वाभ्यादयः—सा। (प)।
वो ×, श सा-च-कात।

उक्तं च 'ध्रुवमाये' इति सूत्रे हरदत्तेन—“ये 'ध्रुव' गतिस्थैर्ययोरिति पठन्ति,
तेषामिगुपधलक्षणः कप्रत्ययः”—सा ११६।

+√ध्रेक् (ध्रेक्) १/७६ शब्दोत्साहे (आ) √द्रेक् (द्रेक्) १/ शब्दो-
श × क्षी-जै-शा-हे। त्साहे (आ)।
शब्दोत्साहयोः—मै- √ध्रेक् (ध्रेक्) १९१५
सा-काकृ-कात। दर्शने (प) इत्येके—
वृद्धौ—च। सि. कौ।
स्वनोत्साहे—वो।

+√ध्रौ १/८९२ वृत्तौ (प) √त्रै १/२७५ a वृत्तौ (प) शा।
श × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।
दीप्तौ—च

√ध्वंस् (ध्वन्सु) १/७४६ अवसंसने (आ)
श क्षी-सा।
उत्तरधातोरभिन्नः क्षीरेण पृथक् संख्यातः।
ग—ध्वंसताम्-वा. रा. २,३५,२३।

√ध्वंस् (ध्वन्सु) १/७४८ गतौ, च = अवसंसने (आ) √ध्वंसति-निघ. २/१४ =
श × क्षी-मै-सा-कात-शा-हे। गतिकर्मा।
गतौ—च-काकृ।
अवसंसने गतौ च—जै।
गतौ भ्रंशे—वो।

ग—यत्र सर्वत्र आपः प्रध्वंसेरन्-आश्व. गृह्य. ४,१।

+√ध्वज् (ध्वज) १/२१७ गतौ (प) इत्येके-क्षी। <√ध्वञ्ज् (ध्वजि) गतौ (प)।
श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √धुज् (धुज) १/६४ b गतौ
कात-शा-हे-वो। (प) काकृ।

क—धुएज्=कम्पने १-वा. पौकनीः ।

ग—येषु ध्वजेषु पतन्ति-ऋ. ७, ८२, २ ।

छ—धज, धजा (< ध्वजः) ।

+√ध्वञ् (ध्वजि) १/२१७ गतौ (प)

श-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-च-जै-
शा-हे-वो ।

>√ध्वज् (ध्वज) गतौ (प) ।

√धुज् (धुज) १/६४ d
गतौ (प) काकृ ।

छ—धौजना = द्रुतगत्याम्, व्याकुलतायाम्, (२) पादाभ्यां मर्दने, (३)
पादाभ्यां सम्मर्द्य विरूपणे ।

+√ध्वण् (ध्वग) १/४४५ शब्दार्थः (प)

मै-श-च-काकृ-कात× क्षी-सा ।
शब्दे—जै-शा-हे ।
ध्वाने—वो ।

√धण् (धण १/ शब्दे (प) ।

√ध्वन् (ध्वन) १/ शब्दे (प) ।

√वन् (वन) १/ शब्दे (प) ।

√ध्वन् (ध्वन) १/४५६ शब्दे (प)

मै-सा-श-जै-शा-हे-वो× क्षी-च-काकृ-कात ।
ग—अध्वनत्—काठ. २७, ३; क. ४२, ३ ।

√द्रष्ट. √ध्रण् १/४५८ ।

√ध्वन् (ध्वन) १०/ शब्दे
(प) ।

√ध्वन् (ध्वन) १/८०३ शब्दे (प)

श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
रवे—वो ।

पूर्ववत् ।

ग—ध्वनयन्-तैआ. ४, २४, १ ।

√ध्वन् (ध्वन) १/८१२ शब्दे (प) घटादिः फणादिश्च । पूर्ववत् ।

श-जै-शा× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-हे ।
रवे—वो ।

ग—उदाहरणं पूर्ववत्

+√ध्वाङ् (ध्वाक्षि) १/६६३ घोरनिवाशिते, च =

काङ्क्षायाम् (प) इति

दुर्गः—क्षी ।

घोरवाशिते, च =

काङ्क्षायाम्—मै-च-शा-हे ।

<√ध्राङ् (ध्राक्षि) घोर-
निवाशिते च (प) ।

√वाङ् (वाक्षि) १/
काङ्क्षायाम् (प) ।

घोरवासिते च = काङ्क्षायाम्-

सा-जै-काकृ-कात ।

काङ्क्षे घोररुते-वो ।

ग-हविर्धाङ्क्षा इवाध्वरात्-ब्राह्मणविला. २,१७ ।

✓धृ १,९२३

श×

(जै-काकृ-✓धृ)

हृच्छने (प)

क्षी-मै-सा-च-कात ।

कौटिल्ये-शा-हे-वो ।

हृच्छने-काकृ ।

कौटिल्ये-जै ।

✓हृ १/ कौटिल्ये (प) ।

ध्वरति-निघ. २/१९ =

वधकर्मा ।

✓धुर्व (धुर्वी) १/ हिंसार्थः (प) ।

ग-ध्वरति-तै. २,५,८,६ । अवृषत-ऋ. ५,१२,५ । ध्वराम-मै. १,१,४ ।

✓नक्ष् (णक्ष) १,६५३

श×

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

व्रजे-वो ।

नक्षति-निघ. २/१४ = गतिकर्मा ।

नक्षति-निघ. २/१८ = व्याप्तिकर्मा ।

नंशे-ऋ. १,१२२,५ ।

ग-अभिनक्षति-ऋ. १,९५,१०; पै. ८,१४,१० । नक्षति-शौ. २,२७,३; मै. २,१६,६ । नक्षते-तैत्रा. १,५,२,५ ।

छ-✓नकना* † = चलने ।

• छ-✓नाकना† * = वर्धने, प्रस्थाने ।

+✓नख् (णख) १,१३४ गत्यर्थः (प)

मै-श शा×

क्षी-सा-च-कात ।

गतौ-जै-काकृ-हे-वो ।

✓नक्ष् (णक्ष) १,६५३ गतौ (प) ।

✓नख् (णख) १/ गत्यर्थः (प) ।

शेषः पूर्ववत् ।

छ-✓नखना = पारगमने ।

छ-✓नाकना † * = पारगमने, (२) प्रस्थाने, लङ्घने-“परिमान नखे” केशव. ।

छ-✓नाखना* † = (१) क्षेपणे, पातने, (२) लङ्घने-“नीरनिधि नाख्यो ई”-केशवदासः ।

+✓नख् (नख) १,१३४ गत्यर्थः (प)

श-च-जै-काकृ-

कात×

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ-शा-हे-वो ।

सर्पणे-वो ।

पूर्ववत् ।

छ—√नाखना * † = लङ्घने ।

छ—√नाकना † * = लङ्घने ।

+√नङ् (णखि) १/१३५

गत्यर्थः (प)

मै-श-च-जै-काकृ-कात-

क्षी-सा ।

पूर्ववत् ।

शा-हे-वो ×

छ—पूर्ववत् ।

+√नज् (ओनजी) ६/१० ब्रीडे (आ) इति चन्द्रः-क्षी

<√लज् (ओलरजी)

मै-सा-श-च-जै-काकृ-क्षी ।

ब्रीडे (आ) ।

कात-शा-हे-वो ×

√नज् (ओनजी) १/ह्रियि

(आ) वो ।

√नञ्ज् १/३१३ b हिंसा-

गत्योः (प) काकृ ।

ग—अभ्यूर्णाति यन्नग्नम्-क. ८, ६८, २ ।

√नट् (नट) १/३०६

मै-श ×

नृतौ (प)

क्षी-सा-च-कात-शा-हे ।

नृतौ—सा-जै-काकृ ।

नृत्ये हिंसे—वो ।

‘नृतौ’ इत्येके—क्षी ।

‘नृतौ’ इत्युचितः पाठः

द्र. पुरुषकारे ६६ पृ. ।

√नट् (नट) १०/अवस्य-

न्दने (प) ।

√नट् (नट) १०/भासार्थः

(प) ।

√नथ् (नथ) १०/१९

अवस्कन्दने (प) काकृ ।

शेष उत्तरधातुवत् ।

ग—नटः—दे. भा. १, ७, ४२ । नटति—पञ्चत. १, ४, ३३ । नटते—राजत. ३, २१८ ।

छ—नटना = (१) नाट्ये, (२) नर्तने, (३) निषेधे ।

+√नट् (णट) १/३०८

क्षी-च-जै-काकृ-कात-

शा ×, श

नृतौ (प) मै

मै-सा-हे ।

नृत्यहिंसयोः—वो ।

+√नम् (णम्) १/९६६

प्रहृत्वे (प) ।

√नृत् (नृती) ४/८ गात्र-

विक्षेपे (प) ।

शेषः पूर्वधातुवत् ।

नृत्यम् = साभिनयनर्तनम्-दुर्गादासः ।

ग—पूर्ववत् ।

+√नट् (नट) १/७७४ नतौ (प) मिन् ।

मै-सा-श-हे×

क्षी-वो ।

पूर्वद्वयधातुवन् ।

नृतौ—च-कात-शा ।

नृत्तौ—जै-काकृ ।

ग—√नट् (नट) १/३०६ वन् ।

+√नट् (णट) १/७८५ नृत्तौ (प) मिन्—मै ।

क्षी-श-च-जै-काकृ-

मै-सा ।

कात-शा×

‘गत्तौ’ इत्येके—मै ।

पूर्ववन् ।

‘नतौ’ इत्यन्ये—मै ।

हे-वो ।

√नट् (णट) १/५२ अन्त्यक्ते शब्दे (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

क्लिष्टोक्तौ—वो ।

नटति—निघ. ३. १४=

अर्चतिकर्मा ।

√नट् (टुनदि) १, समृद्धौ (प) ।

ग—नानटति—ऋ. १, ६४, ८ । नटतो नभस्वतः—अ. वे. ४, १५, १ । ननाद-वा.

रा. २, ४१, २०=चक्रन्द (तिल.) ।

ङ—√णट् = शब्दे । वकृ. णटंत-सम. ५० ।

छ—√नटना*†=शब्दे ।

√नट् (टुनदि) १/६४ समृद्धौ (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

संवृधि—वो ।

√नन् ८/२ शङ्कायाम् (ड)

काकृ ।

ग—नन्दन्ति—ऋ. १०, ७१, १०; शौ. १९, ५३, ७; पै. १२, २, ७ । नन्दते—कौलोप.

८ : ४ । नन्दति—वा. रा. ३, ४५, ३ ।

ङ—√णट् = प्रसादे, (२) समृद्धौ । कवकृ.—णदिज्जमाण-औप. ।

छ—नादना (< नन्दनम्) = प्रफुल्लत्वे ।

√नभ् (णभ) १, ७४३

श×

हिंसायाम् (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

हिंसने—जै ।

हिंसे—वो ।

√नभते—निघ. २/१९—वधकर्मा ।

√नभ् (णभ) ४/ हिंसायाम् (आ) ।

√नभ् (णभ) ९/ हिंसायाम् (आ) ।

ग—नभन्ताम्-ऋ. १०, १३३, १; तै. १, ७, १३, ५; शौ. २०, ९५, २-४ ।

+√नभ् (णभ) ४/१२७ हिंसायाम् (आ) पूर्ववत् ।
श शेषः पूर्ववत् ।

+√नभ् (णभ) ९/४८ हिंसायाम् (आ) पूर्ववत् ।
शेषः पूर्ववत्

√नम् (णम) १/९६६ प्रह्वत्वे (प)
श × क्षी-जै-हे ।
प्रह्वत्वे शब्दे च—
क्षी-(यु. मी. सं.)-मै-सा-च ।
प्रह्वत्वे शब्दे—काकृ-कात-शा ।
शब्दनयोः—वो ।

√नम् (नम) १/८०३ अनुपसर्गाद्वा (उ)
श-जै-शा-हे-वो ×

प्रह्वत्वम् = नभ्रत्वम्-क्षी ।

ग—नमन्ति-ऋ. ८, ९७, १२; जै. ३, २३, १३; शौ. २०, ५४, ३ ।

ङ—√णम = नमने, प्रणामे । णमामि-भग. ।

+√नम्ब्व् (नन्व) १/४२२ गतौ (प) रेफस्थाने नकारं <√नर्ब्व् (नर्ब) गतौ (प) ।
मै-सा-च-जै-काकृ- कौशिको मन्यते (प) क्षी । √नम्ब्व् १/२०६ k मर्दने (प)
कात-शा-(हे) × क्षी-वो । काकृ ।

+√नय् (नय) १/४७६ गतौ (आ) √नी (नीव्) १/ प्रापणे
मै-सा-श-च-काकृ- क्षी-जै-शा-हे-वो । (उ) ।
कात ×

छ—उत्तरसूत्रवत् ।

+√नय् (णय) १/४७९ गतौ (आ) मै । √नाय् १०/७३ हेतौ (प)
क्षी-श-जै-शा-हे × मै-सा-च-काकृ-कात-वो । काकृ ।
रक्षणे च—मै-सा ।
गतिरक्षयोः—वो ।

छ—नयना * = नभ्रत्वे, (२) प्रलम्बत्वे, (३) गतौ ।

√नर्द् (नर्द) १/५४ शब्दे (प) √नर्द् (णर्द) १/१९ a शब्दे (प)
श-काकृ-शा × क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
हे-वो । काकृ; १/३०७ शब्दे—शा ;
१/३०३ शब्दे—हे-वो ।

ग—नर्देत्-ऐत्रा. ६,३२ । दुर्दुरः प्रतिनर्दति-मभार. ८,१८०६ । निनर्दन्निव
गायति—पत्रा. २,१; आश्व. श्रौ. ८, ३

+√नर्ब् (नर्ब) १/४२२ गतौ (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे-वो ।

कात-शा×

>√नम्ब् (नम्ब) गतौ
(प) ।

छ—नवारना=(१) चलने, पादविहारे, (२) यात्रायाम् ।

√नल् (णल्) २/८२२ गन्वे (प)

श-जै×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

बन्वे—वो ।

गन्धः=अर्दनम्—क्षी ।

√नड् (नड) १०/२६२

भाषार्थः (प) सा ।

√नल् (नल्) १८०३ भाषार्थः
(प) सि. कौ. ।

क—नर्द् (ह्) ओ—: (अथवा* नर्धो—: नृधो ?) ।

ख—* नर्द्—: न. पर्सि. नाल्=नलिका, वेत्रम्—वा. पॉकनीः ।

ग—नल्—: द्रौप. प्रमा. ५,९ ।

छ—√नलाना=बीजाकृतात् क्षेत्रात् तृणाद्यपनयने ।

√नश् (णश्) ४/८१

श

अदर्शने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात ।

नाशे—वो ।

(शा-हे)√नश् [नश्] ४/७१ अदर्शने—शा-हे ।

√नस् (णस्) १/ कौटिल्ये
(आ) ।

नशते—ऋ. ५,४,११ ।

नशत्-निघ. २/१८=व्याप्ति-
कर्मा ।

ग—अभिनशन्-ऋ. २,२७,१४ । नश्यति-तै. २,३,२,५; शत्रा. १२,४,१,११ ।

ङ—√णस (अक)=पलायने । णसइ-पिंग. ।

ङ—√णस्स (अक)=पलायने । णस्सइ-कुमा. ।

छ—√नशना *
√नसना *† } =नाशे ।

√नस् (णस्) १/६२०

श-काकृ×

कौटिल्ये (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-

कात-शा-हे ।

हृतौ—वो ।

√क्नस् (क्नस्) ४/ हृण-
दीप्योः (प) ।

नसते-निघ. २/१४=गतिकर्मा ।

नसतिराप्नोतिकर्मा वा, नमति-
कर्मा वा—निरु. ७,१७,१ ।

ग—नसते-ऋ. ९,७१,३ ।

छ—√नसना[†]=विकृतौ ।

√नह् (णह्) ४/५५
श

बन्धने (उ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
बन्धे—वो ।

√नथ् (णथ) १०/ अवस्कन्दने
(प) काकृ ।
√नाध् (नाधृ) १/ याचञोपता-
पैश्वर्याशीःपु (आ) ।

ग—अपि नह्यामि-ऋ. १०,१६६,३; शौ. १,१४,४ । नह्यते-तै. ३,१,७,१ ।
नह्यति-ऐत्रा. १,११ ।

√नाथ् (नाधृ) १/७
श×

याचञोपतापैश्वर्या-
शीःपु (आ)
क्षी-मै-सा ।
याचने—च ।
याचञाशीरुपतापैश्वर्येषु-
जै-शा ।
याचने उपतापाश्वर्या-
शीःपु-- काकृ ।
'आश्चर्य'- इत्यैश्वर्यस्थाने स्याल्लै-
पिकी वृटिः ।
याचने उपतापैश्वर्याशीःपुः—कात-हे ।
दवाशिपोरैदयेऽर्थने—वो ।

√नह् (णह्) ४/५५ बन्धने
(उ) ।
√नस् (णस) १/६२०
कौटिल्ये (आ) + क्तः =
नस्तम्-नस्तितम् ।
√नाध् (नाधृ) १/६ याचञो-
पतापैश्वर्याशीःपु (आ) ।

ग—अनाथत-मै. ४/५,८; काठ. १०,२; क. ४२,४ । इष्टदेवं नाथन्ति के नाम
न लोकनाथम्-नैषध. ३,२५ ।

छ—√नाथना=उपतापे, नाथने, नासान्ता रज्जुप्रोतत्वे ।

√नाध् (नाधृ) १/६
मै-श-काकृ-शा×

याचञोपतापैश्वर्याशीःपु (आ)
क्षी-सा । जै—पूर्ववत् ।
याचने—च । वो—उत्तरवत् ।
याचने उपतापैश्वर्याशीःपु—हे ।

√नह् (४/५५ + क्तः =
नद्धम् (:) ।
शेषः पूर्ववत् ।

√नाध् [णाधृ]
क्षी-श-च-जै-कात×

याचञोपतापैश्वर्याशीःपु (आ) मै-सा ।
याचञाशीरुपतापैश्वर्येषु—शा ।
याचने उपतापाश्वर्याशीःपु—काकृ ।
याचने उपतापैश्वर्याशीःपुः—हे ।
नाथे—वो ।

ग—नाधमानेव योषा-ऋ. ५, ७८, ४ । नाधमानस्य कारोः ऋ. १, १७८, ३ ।
नाधमानः—तैआ. ३, १५, २ ।

+√नास् (णास्) १/६१९ शब्दे (आ)
श-काकृ× क्षी-मै-सा-च-जै-
कात-शा-हे ।
ध्वाने—वो ।

√नास् १/५३५ शब्दे (आ)
काकृ ।
√नस् (णस्) १. कौटिल्ये
(आ) ।

ग—यो नासे परिसर्पति-अ. वे. ५, २३, ३ ।

√निस् (णिसि) २/१५ चुम्बने (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
चुम्बे—वो ।

√निक्ष् (णिक्ष) १/ चुम्बने
(प) ।

ग—निसते-ऋ. १, १४४, १ ।

√निक्ष् (णिक्ष) १/६१९ चुम्बने (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
चुम्बे—वो ।

√निस् (णिसि) २ चुम्बने
(आ) ।

ग—अनुनिक्षन्ति पृष्टीः-शौ. ९, ८, १५; पै. १६, ७५, ५ । निक्ष् दर्भं
सपत्नान् मे-शौ. १९, २९, १=छेदने ।

√निज् (णिजि) ३/११ शौचपोषणयोः (उ)
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
शुद्धौ—च ।
पोषे शुद्धौ च—वो ।

√निज् (णिजि) १/ शुद्धौ
(आ) ।

ग—नेनित्ते-ऋ. ९, ७१, ३ । निजमहे-पै. १, १११, ३ [पाठः ? नेनिज्महे इति
शोधः] । नेनिज्यान्नेजकः शनैः-मनु. ८, ३९६ ।

√निज् (णिजि) २/१६ शुद्धौ (आ)
(श) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-वो ।
विशुद्धौ—हे ।

√निज् (णिजि) ३/ शौच-
पोषणयोः (उ) ।

छ—नीदना † (< निङ्क्ते) = अङ्कुरितात् क्षेत्रात् तृणशोधने, तदपनयने ।

√निद् (णिट्) १/८५६	कुत्सासन्निकर्षयोः (उ)	>√निव् (णिवृ) कुत्सासन्नि-
श ×	क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।	कर्षयोः (उ) । इति प्राच्यो
	सन्निकर्षे—च ।	हेवाकिनः—क्षी ।
	कुत्सासन्निकर्षणयोः—	नेदति—निघ. २/१४ =
	काकृ-कात ।	गतिकर्मा ।
	सन्निधौ कुत्सने च—वो ।	

ग—निघमान०-ऋ. ६, ५२, ३ । अत्यनेदत्-मै. ३, १०, ४ । अभिनिनित्ससि-खि. ५, १५, ४ ।

√निन्द् (णिदि) १/६३	कुत्सायाम् (प)	√निन्द् (निदि) १/६६
श ×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-	कुत्सायाम् (प) । इति
	शा-हे ।	मैत्रेयाभरणसम्भताकाराः
	कुत्सने—जै-वो ।	—सा ।

ग—निन्दात्-ऋ. ५, ४२, १०; तै. ४, १, १०, ३ । निन्दति-तांब्रा. ५, ५, १३ ।

+√निन्व् (निवि) १/५८५	सेचने (प)	√मिन्व् (मिवि) १/ सेचने (प) ।
मै-सा-श-जै-काकृ-कात-	क्षी-च-शा-हे ।	√निन्व् (निवि) १/ सेचने
वो ×	'सेवने' इत्येके—	(प) वो ।
	क्षी ।	

√निन्व् (णिवि)	संसने—मै ।
१/५९०.....	सेचने—सा-काकृ-कात ।

[छ—निवान = जलाशयः, (२) पङ्क्तिं जलाप्लुता वा भूः । (< निम्नम् ?)]

छ—√निवाना (< निव्वनम्) = संसने, प्रलम्बे, नमने ।

+√निल् (णिल्) ६/८१	गहने (प)	निल् १/२५० T अदने (प)
श-जै ×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	काकृ ।
	कात-शा-हे-वो ।	

गहनम् = दुर्बोधः—दुर्गादा ।

छ—√नीरना † (< नेलनम्) = विकिरणे, विक्षेपे ।

ज—नेल्-आद् = प्रमाणवैफल्ये ।

+√निव् (णिवृ) १/८५६ कृत्सासन्निकर्षयोः (उ) <√निद् (णिद्) कृत्सा-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इति प्राच्यो हेवाकिनः— सन्निकर्षयोः (उ)।
कात-शा-हे-वो× क्षी।

+√निश् (णिश) १/७१४ समाधौ (प) √निस् (णिषु) b१/२९५
श×, (जै—√निस्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- सेचने (प) काकृ।
कात-शा-हे। √निस् (णिषु) १/२९५
शीले—वो। सेचने (प) कात।
√निस् (णिषु) १/सेके (प)।
वो।

ग—निशा-गी. २,६९। विनिक्षे-मभाष्ये. ६,१,४५. ३^१।

√नी (णीञ्) १/८८६ प्रापणे (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।

ग—नयति-क. ५,३४,६; तै. २,५,११,७। नयते-शौ. ५,१९,१५।
ङ—√णी (सक) = प्रापणे, (२) ज्ञाने। णेङ्, णञ्ङ-विसे. ९१४।
ङ—√णीण (सक) = प्रापणे-उत्त. १९,२२।

√नील् (णील) १/५२२ वर्णे (प) √नील् १/२५०८ अदने (प)
श-च-जै-शा = क्षी-मै-सा-काकृ-कात- काकृ।
हे-वो √निद् १/१८६ निवासे (प)
च-जै-शा √नील् [नील] च-जै-शा। काकृ।
√नीन् ८/३ सम्बोधने (उ)
काकृ।

वर्णे = वर्णोपलक्षितायां क्रियायाम्—क्षी।

क—नेङ् (ल्) = प्रभायाम्, द्युतौ-वा. पौकनीः।
ग—बभूव जलदं नीलं भित्त्वा चन्द्र इवोदयः-वा. रा. ३,५२,१९।
ज—नेद् = वर्णे।

+√नीव् (नीव) १/५६४ स्थौल्ये (प) √तीव् (तीव) १/स्थौल्ये (प)।
श× क्षी-च-शा-हे। √मीव् (मीव) १/स्थौल्ये (प)।
√नीव् (णीव) १/५६७- मै-सा-जै-काकृ-कात-वो।

√नु (णु) २/२४
श

स्तुतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√नु १/५५१० शब्दे (आ) काकृ ।
नवन्ते-ऋ. ९, ८६, २५

√नू (णू) ६/ स्तवने (प) ।
नवते—निघ. २/१४=गति-
कर्मा । नौति—निघ. ३/१४=
अर्चतिकर्मा ।

ग—नवीनोत्-ऋ. ६, ३, ७ । ओमोमिति प्रणौति—ऐत्रा. ५, ३२ । प्रणुयात्-
शाङ्खा. ब्रा. ६, ३, ११ । नोनुमः—अशि. ४, २० ।

+√नु (णु) ६/११३ स्तवने (प) सा
क्षी-मै-श-च-जै- सा ।
काकृ-शा-हे- स्तुतौ—कात ।
वो ×

√नू (णू) ६/११६ स्तवे (प) ।

ह्रस्वान्तोऽयमिति वररुचिः—दुर्गादासः ।
ग—√नू ६/११६ वत् ।

√नुद् (णुद्) ६/२
जै-काकृ-शा ×, श
नुद् (णुद्) ६/१४४
श-च-कात-वो ×

प्रेरणे (उ)

क्षी-मै-सा-च-कात-हे-वो ।
प्रेरणे (प)
क्षी-मै-सा-काकृ-हे ।
क्षोदे—जै ।
शा ?

√नुड् ६/ वधे (प) वो ।
√नुणुम्ब १/२०६४४ मर्दने (प)
काकृ ।

ग—नुदस्व-ऋ. ९, ५३, १ । नुदते—तै. ५, ४, २, २; शम्भा. १, ९, ३, ११ । नुदतु-खि.
४, ५, ३५ ।

+√नू (णू) ६/११६
श, (कात-√नु)

स्तवे (प)
क्षी ।
स्तवने—मै-सा-जै-
काकृ-कात-शा-हे-वो ।
स्तुतौ—च ।

√नु (णु) ६/११३ स्तवने
(प) सा ।

नवते—निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।
नौति—निघ. ३/१४=अर्च-
तिकर्मा ।

√नून् ८/४ निश्चये (उ)
काकृ ।

ग—गर्दभं नुवन्तम्-ऋ. १०, २९, ५। न्यनुवीत्-मभाष्ये १, १, ३, २. ८६।
अदादौ तु 'न्यनावीत्' इति रूपं भविष्यति।

√नृत् (नृती) ४/८ गात्रविक्षेपे (प) √नट् (नट) १/नृत्तौ (प)।
जै×, श क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा। √नृ १/८०२ नये (प) मित्।
नाट्ये—च।
नर्तने—हे।
नर्ते—वो।

ग—अनर्तिषुः-ऋ. १०, ९४, ४; काठ. ३५, १४; क. ४८, १३। नृतमानः-ऋ.
५, ३६, ६ तौदादिकः। नृत्यन्ति-शौ. १२, १, ४१। नृत्यति-शांत्रा. २०, ४।

ङ—√णञ् (अक) = नर्तने। वङ्-णञ्चन्त, णञ्माण-सुर. २, ७५; ३, ७७।

छ—√नचना } = नर्तने।
छ—√नाचना }

√नृ १/८०२ नये (प) मित् √नृन् (नृती) ४/गात्रवि-
श-शा×काकृ-√नृ [णृ] क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
(कात-√नृ [नृ]) कात-हे।
नीतौ—वो।
क्रीडने—ह्वि।

ग—नृभिर्नुवन्तः-ऋ. ७, ४१, ३। आपो नारा इति प्रोक्ता आपो वै नरसूनवः-
मनु. १, १०।

√नृ १/२४ नये (प) √नृ १/८०२ नये (प) मित्।
श (कात-√नृ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-√न्वी १/नये (प) मै।
शा-हे
नीतौ—वो।
क्रीडने—ह्वि।

गणरहितः-

√नेद् (णेद्) १/८५७ कुत्सासन्निकर्षयोः (उ) √निद् (णिद्) १/कुत्सा-
श× क्षी-मै-सा-जै-शा-हे। सन्निकर्षयोः (उ)।
सन्निकर्षे—च। √निन्द् (णिदि) १/कुत्सा-
कुत्सासन्निकर्षयोः—काकृ-
याम् (प)।
कात। √नेव् (णिवृ) १/कुत्सासन्नि-
सन्निकर्षौ कुत्सने च—वो √कर्षयोः (उ)।
प्रवाहे—ह्वि। नेदति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा।

काल्पनिके हि प्रकृतिप्रत्ययविभागे द्वाधिमादयः कस्मिंश्चिद् व्याकरणे धातोरेव साधिताः, एवं नेदिष्ठादयो नेदत्यादेः—द्रष्ट. √ द्राघ् १/११३-क्षी। नेदिष्ठः सन्निकर्षणार्थं चरितार्थः।

छ—√पचना, √पचाना, √पकना, √पकाना ।

+√पञ्च् (पचि) १/१७१ व्यक्तीकरणे (आ) √पच् (पच) १/ व्यक्तीकरणे
 श-कात × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-शा-हे । (आ) ।
 व्यक्तीकारे—वो । √पञ्च् १/३१३६ गतौ (प)
 काकृ ।
 √पञ्च् (पचि) १०/विस्तार-
 वचने (प) ।

क—पञ्चुर्णे = पञ्च ।

ख—अवे. पञ्च = पञ्च-वा. पौर्कर्त्तः ।

ग—ये के च कुरुपञ्चालानां राजानः—ऐवा. ८,१४ । पञ्चालानाचक्षते-शत्रा.
 १३,५,४,७ । पङ्के गौरिव सीदति—मनु. ४,१९१ । पञ्चिका = न्यासः । रागप्रायः प्रपञ्चः—
 कादम्ब. १५१ ।

छ—√पंजना (<पञ्चनम्) = धातुपात्राणां टङ्कनैर्योजने, सन्धाने
 (अञ्जने) ।

√पट् (पट) १/२९३ गतौ (प) √पत् (पल्ल) १/गतौ (प) ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √पद् (पद्) ४/गतौ (आ) ।
 कात-शा-हे-वो ।
 विदारे—ह्नि ।

ग—पटु०—तेजोविन्दूप. ४,२४ [धा. गतौ वृत्तिः] ।

√पठ् (पठ) १/३२८ व्यक्तायां वाचि (प) √प्रथ् (प्रथ) १/प्रख्याने
 श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- (आ) ।
 शा-हे ।
 उच्चारणे—च ।
 वाचि—वो । √पत् (पल्ल) १/गतौ (प) ।

ग—पठन्ति—तैआ. १०,४८,१; खि. ३,१०,१८ ।

ङ—√पठ । पठदि-शौ.; नाट-मृच्छ. १४० ।

√पण् (पण) १/४३२ व्यवहारे स्तुतौ च (आ) √पण् १/२०७ ण शब्दे (प)
 श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- काकृ ।
 शा-हे ।
 व्यवहारे—च । √फण् १/२०७ ण शब्दे (प)
 काकृ ।

व्यवहृतौ स्तुतौ—वो ।

पणायति-निघ. ३/१४=

अर्चतिकर्मा ।

पणते-निघ. ३/१४=

अर्चतिकर्मा ।

ग—पणयः—ऋ. ६,२०,४। पणते—शत्रा. ३,३,३,१। पणायन्ति—जैउ. ३,३,३,३।

+√पण्ड् (पडि) १/२७९ गतौ (आ)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

√पण्ड् १/१६८ धारणे (प)

काकृ ।

√पण्ड् १/१६४ मदे (प)

काकृ ।

√पन्थ् (पथि) १०/गतौ

(प) ।

क—पेल् = प्रेरणे—वा. पाँकर्नीः ।

ग—पण्डितम्मन्यमान०—मुण्डकोप. १,२,८। पण्डिताः—गी. ५,१७; छान्दो. ६, १४,२। गतिः = ज्ञानम् ।

√पत् (पत्ल) १/८२९

श

गतौ (आ)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे ।

गमने—जै ।

गत्याम्—वो ।

√पद् (पद) ४/गतौ (आ) ।

√पट् (पट) १/गतौ (प) ।

√पथ् (पथे) १/गतौ (प) ।

पण्डको वा—निरु. ६,३२,

१ = तृतीया प्रकृतिः—

दुर्गाचार्यः ।

ग—पतति—ऋ. ६,७५,११; तै. ४,६,६,४; शत्रा. १४,७,१,२० ।

√पत् (पत) ४/३८ ऐश्वर्ये (आ) इति द्रविडाः—क्षी । <√पत् (पत) ऐश्वर्ये

श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा-हे ।

शा× ऐश्ये गत्यां च—वो ।

(आ) । पत्यते—निघ.

२/२१ = ऐश्वर्यकर्मा ।

ग—अग्निर्देवेषु पत्यते—ऋ. ८,८१,९; २,३७,२; १,८४,९ ।

√पथ् (पथे) १/८३१ गतौ (प) ज्वलादिः

श×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-शा-

हे-वो ।

गमने—जै ।

√पत् (पत्ल) १/ गतौ (प) ।

√पद् (पद) ४/ गतौ (प) ।

न वास्तविको धातुः— गमने—ङि ।

क—पेन् (थ) = गमने—वा. पौकनीः ।

ग—(अग्निः) स एवैनं पुनर्यज्ञपथमपि पाथयति—शाङ्खा. ब्रा. ४, ३;
शाङ्खा. श्रौ. १६, १०, ९ ।

+√पद् (पद्) १/४९ स्थैर्ये (प) इति कण्ठः—क्षी < √वद् (वद्) स्थैर्ये (प) ।
मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी-वो ।
कात-शा-हे ×

√पद् (पद्) ४/५८ गतौ (आ) √पत् (पत्) १/ गतौ (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √पथ् (पथे) १/ गतौ (प) ।
कात-शा-हे-वो । √फण् (फण) १/ गतौ (प) ।

ग—पपाद-कृ. १०, ३४, २१ । पद्यते—शौ. २०, १३६, ३; शब्रा. ११, १, ६, ३२ ।

√पन् (पन्) १/४३३ च = स्तुतौ (आ) पनायते—निघ. ३/१४ =
श क्षी-मै-सा-च-जै-कात- अर्चतिकर्मा ।
शा-हे । पणायति—निघ. ३/१४ =
व्यवहारे स्तुतौ च— अर्चतिकर्मा ।
काकृ । पणते—निघ. ३/१४ =
इडे—वो । अर्चतिकर्मा ।

ग—महिमानं पनायत-कृ. ६, ७५, ६ । पनिष्ट-कृ. ७, ४५, २ ।

√पय् (पय) १/४७२ गतौ (आ) √पि ६/गतौ (प) ।
श-च × (मै-√यय्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- √वय् (वय) १/गतौ (प) ।
शा-हे-वो ।
√पि.... द्वि. ।

ग—पयते-कृ. १, १६४, २५ । अपयात्-मभार. ४, ५५, १७ = गत्यभावादित्यर्थः
(नील.) ।

√पद् (पद्) १/२८ कुत्सिते शब्दे (आ) ।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
अपानोत्सर्गे—वो ।

क—पेद् = अपानोत्सर्गे—वा. पौकनीः ।

ख—अवे. पूरुदैति = अपानोत्सर्गे—वा. पौकनीः ।

छ—√पादना = अपानोत्सर्गे ।

+√पर्प् (पर्प) १/४१३ गतौ (प) मै ।
क्षी-श-च-काक्- मै-सा-जै-शा ।
कात-हे×

√पर्ब् (पर्ब) १/गतौ (प)
बो ।

क—पर्प्-अथवा-पॉर्पो = पर्पः, खञ्जकुक्षियष्टिः-वा. पॉकर्नीः ।

+√पर्ब् (पर्ब) १/४१७ गतौ (प) मै
क्षी-श-जै-शा× मै-सा-च-काक्-कात-हे-बो । (प) ।

√पर्प् (पर्प) १/४१३ गतौ

√वर्ब् (वर्ब) १/गतौ(प) ।

√पठर्ब् (पठर्ब) गतौ (प) बो ।

छ—√पवारना = प्रेरणे (प्रक्षेपणे) ।

+√पर्व् (पर्ब) १/५७४ पूरणे (प)
श-जै× क्षी-मै-सा-च-काक्-कात-
शा-हे ।
पूतौ—बो ।

√पृ ३/पालनपूरणयोः (प) ।
शेषः पूर्ववत् ।

क—पर्-वा. पॉकर्नीः ।

ग—पर्वतं गिरिम्-ऋ. ५,५६,४ । पञ्चपर्वा नदी-श्वेताश्चतरोप. १,५ ।

+√पर्ष् (पर्ष) १/६०८ स्नेहने (आ)
सा-श-च-जै-शा× क्षी-मै-काक्-कात-हे ।
स्नेहे—बो ।

√पृष् (पृषु) १/ सेचने (प) ।
√वृष् (वृषु) १/ सेचने (प) ।

क—पर्स् = सेचने-वा. पॉकर्नीः ।

ग—खले न पर्षान् प्रति हन्मि भूरि-ऋ. १०,४८,७ । पर्षत्-याज्ञ. १,९;३,३०१ ।
भूतपर्षद्भिः-भा. पु. ३,१४,२३ ।

+√पल् (पल) १/८२३ गतौ (प)
श×(जै-√फल्) क्षी-मै-सा-च-काक्-कात-
शा-हे-बो ।
गमने—जै ।

√पिपल् १/२४८ i चलने (प)
काक् ।

√पिप्पल् १/२४८ j चलने (प)
काक् ।

√पल् १/ गतौ (प) बो ।

√पत् (पत्ल) १/ गतौ (प) ।

परा + √अय् = √ पल्
[आय्] ।

ग—दधिमधुपललविमृदित०—सुश्रु. १, १५८, १६ । पालिन्दी०—यज्ञस्तिल. च., ३
आ., १९९ पृ. = लहरी० ।

+√पव् (पव) १/५०८ गतौ (आ) इत्यन्ये-मै । { <√प्लेव् (प्लेवृ) गतौ (आ) ।
क्षी-सा-श-च-काक्- मै-जै-शा-हे-वो । { <√प्लव् (प्लव) गतौ (आ) ।
कात × इत्येके ।

√पश् (पश) १/८७२ बाधनस्पर्शनयोः (उ) स्वामि- उत्तरधातुवत् ।
क्षी-मै-श-च-जै-काक्- काश्यपादयः—सा
कात-शा × सा-हे ।
बाधे ग्रन्थे—वो ।

‘पश’ इति सौत्रो धातुः—काशिका—७/४/८६ ।

ग—पशुन्-ऋ. १०, ९०, ८ ।

+√पष् (पष) १/८७३ बाधनस्पर्शनयोः (उ) <√स्पश् (स्पश) बाधनस्पा-
मै-श-च-जै × इत्येके-क्षी शनयोः (उ) ।
क्षी । √पष् १/२९७ a धारणे
बाधनस्पर्शनयोः—सा- (प) काक् ।
काक्-कात-शा-हे ।
बाधे ग्रन्थे—वो ।

+√पस् (पस) १/८७२ बाधनस्पर्शनयोः (प) सौत्रो पूर्ववत् ।
क्षी-मै-श-च-जै- धातुः—सा ।
काक्-कात-शा × सा-हे ।
बाधे ग्रन्थे—वो ।

√पा १/९०९
श

पाने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे-वो ।

√पै १/ शोषणे (प) ।
√पा २/ रक्षणे (प) ।

ग—पिबन्ति-ऋ. १, ८४, १० । पिबति-तै. २, ३, ३, ३; शौ. ५, १८, ४ ।

ङ—√पा = पाने । भवि-पार्हिसि-कप्प.; पि. ३१५ । कर्मणि-पिज्जइ-उव. ।

ङ—√पिब = पाने । पिबामो-पि. ४८३ ।

ङ—√पिब = पाने । पिबइ-पिंग. ।

ङ—√पिअ = पाने । पिअइ-गा. १६१ ।

ङ—√पव = पाने । भग. ७,६-पत्र. ३०५ ।

छ—√पीना = पाने ।

√पा २/४५ श रक्षणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

ग—पाति-ऋ. ३,५,५; तै. २,३,१३,३ ।

ङ—√पा (सक) = रक्षणे । पाइ, पाअइ-विसे. ३०,२५ ।

+√पि ६/१२४ गतौ (प) पीयतिर्हिंसाकर्मा-निरु.
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- ४,२५,५—पियारुम् - ऋ. ३,
(काकृ-कात-√रिप् कात-शा-हे-वो । ३०,८ ।
[रिपि]) √प्यै (प्यैङ्) १/ वृद्धौ (आ) ।

ग—अभिपित्वम्-ऋ. ४,१६,१; शौ. २०,७७,१; अपपित्वम्-३,५३,२४ ।

पियानः-ऋ. १,७९,३ = वृद्धौ ।

+√पिछ् (पिछ) ६/१८ उत्कलेशे (प) इति <√मिछ् (मिछ) उत्कलेशे (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ- द्रमिडाः—क्षी √पिछ् (पिछ) १०/ कुट्टने
कात-शा× क्षी-हे । (प) ।
बाधे—वो ।

ग—पिच्छ०-कात्या. श्रौ. १३,३,१३ । पिच्छल०-छान्दोग्यो. ८,१४; मभार.
१,२१४७ । मायूरं पिच्छमच्छिनन्-अनर्घरा. ६,६५ ।

ङ—पिच्छ = लाङ्गूलम्-गउड. ।

+√पिञ् (पिजि) २/१७ अव्यक्ते शब्दे (आ) इति √पिष् (पिष्ट) ७/ सम्ब्रूणते
श-च-जै-काकृ-कात- कौशिकः—क्षी (प) ।
शा-हे× क्षी ।

वर्णे—मै-ता-हे ।

‘अव्यक्ते शब्दे’ इति

काश्यपः—सा ।

‘सम्पर्चने’ इति शाकटायनः

—सा ।

वर्णपूजयोः सम्पर्के [च]

—वो ।

क—पाइज्-तथा पाइक्=परिचयचिह्नम्, रञ्जितम्, वर्णयुतम् । लैति. पिंजो, पिंक्सि-वा. पौकर्नोः ।

ग—सिंहकेसरपिञ्जराः-वा. रा. ४, १, ७९; वृत्तपिङ्गलनेत्रा हि-वा. रा. ६, २७, ४४२ (गी. प्रे. सं.) ।

ङ—√ पिंज (सक) = पिचुशोधने (सध्वनि) तद्धनुषा ।

छ—√ पीजना (सक) = पिचुशोधने ।

छ—पीजन = पिचुशोधनधनुः ।

+√ पिञ् (पिजि) २/२० सम्पर्चने (आ) पूर्ववत् ।

क्षी-मै-श-च-काक्- सा-जै-शा-हे ।

कात-वो× अव्यक्तशब्दार्थे—हे ।

पूर्वधातोरभिन्नोऽर्थभेदार्थं पार्थक्यं नीतोऽयम् ।

+√ पिट् (पिट) १/३०७ शब्दसंघातयोः (प) √ पिड् (पिड) १/३१२
श क्षी-मै-सा-काक्-कात । शब्दे (प) ।

संघाते—च ।

संघाते शब्दे च—जै-

शा-हे ।

संहतौ ध्वनौ—वो ।

√ पिट् १/१२२ चलने (प)

काक् ।

परितः कुट्टनेन पांसूनव-

टेऽधः प्रवेशयति पिट्टय-

तीत्यर्थः—कात्या. श्री.

६, ३, ११ । √ पिट् धातुः

पाणिनीये सम्प्रदाये नास्ति ।

ग—कुडालदात्रपिटकम्—मार्क. पु. ५०, ८६ ।

ङ—√ पिट् (सक) = ताडने (शब्दे) । पिट्टइ, पिट्टेइ-आचा.; पिंग; गा. १७१; सिरि. ६५५ ।

छ—√ पीटना = आहतौ ।

+√ पिट् (पिट) १/३१२ शब्दे (प)
मै-सा-श-च-जै-काक्- अर्थभेदाद् द्विपाठः—
कात-शा-हे-वो× क्षी ।

>√ पिड् (पिड) शब्दे (प)

इत्येके-क्षी ।

शेषः पूर्ववत् ।

ग—पूर्ववत् ।

+√पिट् (पिट) १/३१३ आक्रोशे (प) इति मल्लः √बिट् (बिट) १/ आक्रोशे
मै-सा-श-च-जै-काक्- क्षी (प) मै ।
कात-शा-हे-वो× क्षी । √विट् (विट) १/ आक्रोशे
(प) मै ।
√विड् (विड) १/ आक्रोशे
(प) ।

भट्टमल्लस्तु नाक्रोशार्थे पठति धातुम्—“अथ पेटति शब्दसंघातयोः”—आ.
च. ३,३,६३—६४ ।

+√पिठ् (पिठ) १/३३६ हिंसासंक्लेशनयोः (प) √पिठ् १/१४३ स्थितौ (प)
श× (जै—पिठि) क्षी-मै-जै-काक्-कात- काक् ।
स्यात् ऋटिः । शा-हे ।
हिंसासंक्लेशनयोः—सा ।
क्लिशि वधे—वो ।

ग—पिठीनस्—ऋ. ६,२६,६ । सूर्यतप्तपिठराम्बुपायिनः—बृह. सं.
२४,३० । गृहीष्व पिठरम्—मभार. ३,३,७२ । पिठर०—आर्यासप्त. ५५२=गृह-
भेदः । पीठं दत्त्वा—मभार. ५,१३९९ ।

ङ—पिठर (<पिठरः) = भाजनविशेषः, स्थाली—आचा.; कुमा. ।

ङ—पीठ = इक्षुनिष्पीडनयन्त्रम्—दे. ६,५१ ।

+√पिड् (पिड) १/३१२ शब्दे (प) √पिण् १/२०७ bb शब्दे
मै-सा-श-च-जै-काक्- क्षी । (प) काक् ।
कात-शा-हे-वो× √पीण् १/२०७ aa शब्दे
(प) काक् ।
√पुण् १/२०७ x शब्दे (प)
काक् ।

ग—पिडकिन्—सुश्रु. १,८८,११ ।

+√पिण्ड् (पिडि) १/२७१ संघाते (आ) √पिट् (पिट) १/ शब्दसंघा-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- तयोः (प) ।
कात-शा-हे । √पिण्ड् १/१६९ धारणे (प)
संहतौ—वो । काक् ।
√पिण्ड् (पिडि) १०/ संघाते
(प) ।

संहतिः = राशीकरणम्—दुर्गादासः ।

ग—पिण्डानां प्रजुहोम्यग्निम्—ऋ. १, १६२, १९ ।

ड—पिंड } (< पिण्डम्)—प्राप्र.; कुमा. ।
पेंड }

छ—पींड (< पिण्डम्) = (१) शरीरम्, पिण्डम्, (२) कस्यचनार्द्रवस्तुनो गोलः, (३) खजूरफलविशेषः ।

√ पिन्व् (पिबि) १/५८३ सेचने (प) √ पीव् (पीव) १/५६२

श-जै×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

स्थौल्ये (प) ।

शा-हे-वो ।

‘सेवने’—इत्येके—क्षी ।

स्थौल्ये—ह्रि. ।

ग—पिन्वति—ऋ. ९, ७४, ५; पिन्वते—१, ५४, ७ । पिन्वन्ति—ऐआ. १, २, १ ।

+√ पिश् (पिश्र) १/७११ गतौ (प) इति सभ्याः— √ पिस् (पिस्त्र) गतौ (प) ।

मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी ।

शा-हे-वो×

क्षी-सा ।

ग—पेशलं स्मरः—रघु. ११, ४५ ।

√ पिश् (पिश्र) ६/१५४ अवयवे (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ

√ पिश् (पिश्र) १/७११ गतौ

(प) ।

(उ), कात-शा-हे ।

√ पिष् (पिष्ट) ७/ सञ्चूर्णने

(प) ।

ग—पिंशते—ऋ. ८, १९, २२ । पिंशतु—शत्रा. १४, ९, ४, २०; शौ. ५, २५, ५ ।

√ पिष् (पिष्ट) ७/१५४ सञ्चूर्णने (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

चूर्णने—वो ।

ग—पिनष्टि—ऋ. १०, १३६, ७; शत्रा. १, २, १, १९ । पिण्डु—शौ. १९, २९, ६ ।

ड—√ पीस = सञ्चूर्णने । पीसइ—पि. ७६ ।

छ—√ पीसना = चूर्णने ।

+√ पिस् (पिस्त्र) १/७११ गतौ (प)

श ?

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

>√ पिश् (पिश्र) गतौ (प)

इति सभ्याः—क्षी ।

पिस्यति—निघ. २/१४ =

गत्याम्—वो । गतिकर्मा । पेसुकं... पिस्यति—
४/ विस्तारे ?—हि. । शत्रा. १,७,३,१८ ।
पिपिसुः—शत्रा. ९,५,१,१७ ।

ग—पिस्यति—शत्रा. १,७,३,१८—व्यत्ययेन श्यन्, इति निघ. २/१४
टीकायां देवराजयज्वा ।

+√पी (पीङ्) ४/३३ पाने (आ) √पा १/ पाने (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- पीयति—ऋ. १,१४७,२=
कात-शा-हे-वो । वृद्धौ वृत्तिः ? पीयति—तै.
४,२,३,४= आक्रोशहिंसादौ
वृत्तिः ।

ग—तदाऽपीयत तत्तेजो राजा वारिमयम्-मभार. ३,१३६११ ।

ङ—√पी (सक)= पाने-रण. ५१ ।

छ—√पीना=(< पयनम्) पाने ।

+√पील् (पील) १/५२१ प्रतिष्टम्भे (प) । √पीङ् (पीङ) १०/ गहने
श× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- (प) ।
शा-हे ।
प्रतिष्ठायाम्—च ।
रोवे—वो ।

ग—पीलु=फलविशेषः, रागविशेषः.....?

ङ—√पील (सक)=पीडने । पीलङ्-पि. २४०; कवकृ-पीलिज्जंत-श्रा. ६ ।

+√पीव् (पीव) १/५६२ स्थौल्ये (प) । √पिन्व् (पिवि) १/ सेचने
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो । √प्यै (प्यैङ्) १/ वृद्धौ
(आ) ।
√प्याय् (ओप्यायो) १/
वृद्धौ (आ) ।
√मीव् (मीव) १/ स्थौल्ये
(प) ।

ग—पीवः—ऋ. १०,८६,१४; खि. १५,१२; शौ. २०,१३१,१० । पीवः—शौ.

९, १२, १८ ।

(ङ—√पीण (सक) = पुष्टौ । पीणंति-राय. १०१) ।

√ पुट् (पुट) ६/८७

श

संश्लेषणे (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

श्लिषि-बो ।

उन्मानादौ-ह्वि ।

√ पुट् (पुट) १०/ संसर्गे

(प) मै ।

‘पुटति’ इति द्वि । मया नावाप्तम् । ओष्ठौ परिपुट्यते-सुश्रु. १,३०२, १४ ।
करपुट०-मभार. १४, १९२८ । प्रतिग्रह्य पुटेनैव-मनु. ६, २८ ।

छ—√पोटना = समाहरणे, (२) हस्तगतीकरणे ।

+√पुड् (पुड) १/३२०

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-बो ×

प्रमर्दने (प) इति

शाकटायनः-सा ।

सा ।

+√पुड् (पुड) ६/१०४

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे-बो

उत्सर्गे (प) मै ।

मै-सा ।

√मुड् (मुड) ६/१०२ उत्सर्गे

(प) इत्यात्रेयः-सा ।

√बुड् ६/१०८ उत्सर्गे (प)

शा ।

√बुड् ६/१३७ उत्सर्गे

(प) हे ।

+√पुण् (पुण) ६/५३

श ×

कर्मणि शुभे च (प) ।

क्षी ।

कर्मणि शुभे-मै-सा-जै-शा ।

शुभे-च-हे ।

शोभे-काकृ-कात ।

धर्मे-बो ।

ग-शकुने भद्रमा वद पुण्यमा वद-ऋ. २, ४३, २ । निपुणं शुद्धिमिच्छताम्-
मनु. ५, ६१ ।

+√पुण्ड् (पुडि) १/३२०

मै-श-च-काकृ-कात ×

जै-√घुण्ड् [घुडि]

प्रमर्दने (प) इत्येके—

क्षी ।

क्षी-सा जै-शा-हे ।

मर्दे-बो ।

<√मुण्ड् (मुडि) प्रमर्दने ।

√मुट् (मुट) १/ प्रमर्दने

इति दुर्गाः-क्षी ।

ग—पुण्ड्र०-ऐत्रा. ७,१८; मभार. १,४२२१ ।

+√पुण्ड् (पुडि) १/३२७ खण्डने (प) चेत्येके—√पुण्ड् (पुडि) १/१८३
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात- मै । हिंसागत्योः (प) ।
शा-हे-वो× मै-सा । शेषः पूर्ववत् ।

ग—सागधपुण्ड्रैश्च-हरिवंश. १५८५१ । पुण्ड्रेक्षु०-राजत. ४,५०० ।

√पुथ् (पुथ) ४.११ हिंसायाम् (प) । √पुन्थ् (पुथि) १/ हिंसा-
श-जै× क्षी-मै-सा-च-काकृ- संक्लेशनयोः (प) ।
कात-शा-हे ।
हिंसे—वो ।

ग—कीचकस्याहं पोथयामि यदा शिरः-मभार. ४,६४३ (स्वार्थप्रयोज.) ।

+√पुन्थ् (पुथि) १.४२ हिंसासंक्लेशयोः (प) । √पुथ् (पुथ) ४/ हिंसा-
श-च× क्षी-जै-कात-शा-हे । याम् (प) ।
हिंसायाम्—काकृ । √बुन्थ् १/७० हिंसासंक्ले-
हिंसासंक्लेशनयोः— शयोः (प) काकृ ।
मै-सा । √बुन्थ् १०/७५b हिंसायाम्
कुन्थे—वो । (प) काकृ ।

[ग—भिक्षोर्नहि नखवृद्धेः फलमपरं पुन्दकण्डूतेः-यशस्ति. च., ३ आ.,
२५२ श्लो. = नितम्ब० ।]

[छ—पौद (<पुन्दम्) = नितम्बः-बुं. ख. । वं. पौद ? ।]

+√पुर (पुर) ६/६६ अग्रगमने (प) । √पुल् (पुल) १/ महत्त्वे
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे । √पृ ३/ पालनपूरणयोः (प) ।
अग्रगत्याम्—वो ।

ग—पुरा पुरं समिदम्-ऋ. १,५३,७ ।

+√पूर्व (पूर्व) १/५७६ पूर्वौ (प) मै । √पूर्व (पूर्व) १/ पूरणे (प) ।
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात- मै । √पृ ३/ पालनपूरणयोः (प) ।
शा-हे-वो× पूरणे—सा-कात ।

ग—अधिगच्छ दिशं पूर्वाम्-वा. रा. ४,४०,१९ (गी. प्रे. सं.) ।

(ङ—√पुञ्व = गतौ । पुञ्वन्ति-भग. १५-पत्र. ६७०; टी.-पत्र. ६७३.
[<√प्लु ?])

ङ—पुञ्व (<पूर्वम्)-ठा. ४,४; जी. १ ।

ङ—पुरव (<पूर्वम्)-गउङ. ।

+√पुल् (पुल) १/८२५	महत्त्वे (प) ।	√पुर (पुर) ६/अग्रगमने
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	√पुल् (पुल) १०/समुच्छ्राये
		(प) ।

ग—पुलस्त्यं पुलहम्-मनु. १,३५ । पुलस्त्य०-अ. वे. प्राति. ९१,२ । कोद्रवाः
पुलकास्तथा-मभार. १३,४३६३ । पुलोमा = दैत्यविशेषः—हरिवंश. २०,१३४ । पुलिन्द०
बृह. सं. ४,२२; वा. पु. ४३ अध्याये ।

ङ—√पुल (अक) = उन्नतौ-दस. १०,१६ ।

ङ—पुलिण = तटम्-पउम. [१०,५४;] (अनवरतं) द्वाविंशतिवासरान् यावदुप-
वासः-संबोध. ५८ ।

√पुष् (पुष) १/६९१	पुष्टौ (प)	√पुष् (पुष) ४/पुष्टौ (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	√पुष् (पुष) ९/पुष्टौ (प) ।
	शा-हे-वो ।	√पूष् (पूष) १/वृष्टौ (प) ।

ग—√पोषति प्रजा रसानुप्रदानेन-निरु. १०,३४,१ । पोषस्व-खि. ४,९,४ ।

छ—√पोषना—,√पोखना,√पोसना ।

√पुष् (पुष) ४/६९	पुष्टौ (प)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- पूर्ववत्
	शा-हे-वो ।

ग—पुष्यति-ऋ. १,८३,३; तै. २,१,९,४ । अयं तौदादिकोऽपि—सहस्रपोषं
पुषेयम्-मा. ४,२६; का. ४,९,२ । पुषन्तः-पारमात्मिको. ९,५ ।

√पुष् (पुष) ९/५७	पुष्टौ (प)	पूर्ववत् ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	
	शा-हे-वो ।	

ग—पुष्णासि-गी. १५, १३ । पुष्णाति-मभार. ३, ६५०; ३, २५०६; ३, २६०२ ।

+√पुष्प् (पुष्प) ४/१४	विकासे (प)	पूर्ववत् ।
श	क्षी ।	√पुष्प् १/४९ k गतौ (प)
	विकसने—	काकृ ।
	मै-सा-च-जै-काकृ-	√पुष्क् १/४१२ k गतौ (प)
	कात-शा-हे ।	काकृ ।
	फुल्लने—वो ।	

ग—कालेन पुष्प्यन्ति नगा वनेषु-मभार. १२, ७३९ । पुष्प्यन्ति च फलन्ति च-हरिवं. १२, ७९९ ।

स्यान् कण्ठादिगगान्तर्गतं मत्वा ह्रिट्नीमहाशयेनोपेक्षितः ।

+√पुस् (पुस) ४/१०२	विभागे (प) इत्येके-क्षी	<√प्युस् (प्युस) ४/विभागे
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-शा-हे-वो ।	(प) ।
कात ×		√प्युष् (प्युष) ४/विभागे
		(प) ।
		√पुष् ४/५२ विभागे (प)
		काकृ, ५४ कात ।

√पू (पूङ्) १/९५१	पवने (आ)	पवते-निघ. २/१४=
श-काकृ-√पु	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	गतिकर्मा ।
	कात-शा-हे ।	√पू (पूञ्) ९/पवने (उ) ।
	शोथे—वो ।	

ग—पवते-ऋ. २, १६, ५; तै. ४, ६, १, ४ ।

+√पू (पूञ्) ४/(९/१०)	पवने (उ)	
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी ।	पूर्ववत् ।
कात-शा-हे ×	शोथे (आ)—वो	

ग—पूयते-ऋ. ९, ८६, १२ । पूयन्ते सत्यसाक्षिणः-मनु. ८, २५७; पूयन्ते-८, ३११ ।

√पू (पूञ्) ९/१०	पवने (उ)	
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	पूर्ववत् ।
	कात-शा-हे ।	
	शोथे—वो ।	

ग—पुनाति-ऋ. १,१६०,३; सा. १,९,४। पुनीते-मै. १,५,६; काठ. २३,१।

ङ—√पुण=(१) पावित्र्ये, (२) धान्यस्य तुषराहित्ये (अवहनने)। पुण्ति-
गाया. १,७।

√पूय् (पूयी) १/४८१ विशरणे दुर्गन्धे च (आ)।

श×

क्षी-मै-सा-काकृ-कात।

विशरणे—च।

दुर्गन्धविशरणयोः—शा-हे।

दुर्गन्धशीर्ण्योः—वो।

दुर्गन्धविशरणयोः—जै।

ग—पूयति-तै. ५,३,१,१; शत्रा. ४,१,१,३। अपूयीत्-जैत्रा. १५७। हिदनी-
महाशय इमं भवादौ स्वीकृतवान्। दिवादौ कुतो नाङ्गीकृतवान् √प्यायादि-
(१।४८५)-धातुवत्!

ङ—पूअ (<पूयः)-पण्ह. १,१; गाया. १,८।

ङ—पूअ=दधि-दे. ६,५६।

√पूर् (पूरी) ४/४१

श

आप्यायने (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे।

पूतौ—वो।

√पृ ३/पालनपूरणयोः (प)।

√पूर्ण (पूर्ण) १०/संघाते

(प)।

ग—पूर्येथाम्-वा. सं. ५,२८। अभि नः पूर्यतां रयिः-पार. गु. ३,४। कुम्भस्य
पूर्यतः-वा. रा. २,६३,२१।

छ—पूजना (<पूर्य[ते])=आप्यायने, पूतौ।

+√पूर्व (पूर्व) १/५७३ पूरणे (प)

मै-सा-श-जै-कात×

क्षी-च-काकृ-शा-हे।

पूतौ—वो।

उदाहरणं √पूर्व (पूर्व) १/५७६ वत्।

√पृ ३/पालनपूरणयोः (प)।

√पर्व (पर्व) १/पूरणे (प)।

√पुर्व (पुर्व) १/पूरणे (प) मै।

+√पूल (पूल) १/५२८ संघाते (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे।

संहतौ—वो।

√पुण् (पुण) १०/संघाते

(प) सा।

√पूर्ण (पूर्ण) १०/संघाते

(प) जै।

√पूर्ण (पूर्ण) १०/संघाते

(प)।

ग—पूलक०-का. श्रौ. २२१,१ (=वृणसंहति०)। पूल्य०-अ.वे. १४,२,६३।

ङ—पूल=वृणसंहतिः-उप. ३२० टी; कुप्र. २१५।

छ—पूला
पूरा } =वृणसंहतिः-वुं.ख.।

+√पूष् (पूष) १/६६८ वृद्धौ (प) द्र.√पुष् १/६९१।
श×(काकृ-√पुष्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।

ग—पूषा-ऋ. ३,६२,९। पूषणस्य-ऋ. १०,५,५। पूषेम-शौ. १९,६७,५।

√पृ ३/४ पालनपूरणयोः (प) <√पृ पालनपूरणयोः (प)।
श-च-जै-काकृ-शा× ह्रस्वान्तोऽयमिति नन्दी-क्षी।
क्षी-मै-सा-कात-हे।
पालने पूतौ—वो।

ग—पिपर्तन-ऋ. १,१५६,३; पूर्थि-१,४२,९। पिपर्ति-ऐत्रा. ३,२५; गोत्रा.
२,६,१४।

√पृ ५/१२ प्रीतौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ (उ),-
कात-शा-हे-वो।
व्यापृतौ—ह्रि.।

ग—यदिन्द्रियप्रीतय आपृणोति-भा. पु. ५,५,४; व्यापृण्वानं यतोऽबुधः-
१,११,३७।

+√पृ (पृङ्) ६/१२१ व्यायामे (आ) √पृ ३/ पालनपूरणयोः (प)।
श (काकृ-√प्री) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
(कात-√पृ [पृङ्]) कात-शा-हे।
व्यायामके—वो।
५/ ह्रि.।

ग—सा व्यापृतः परकार्येषु भूस्त्वम्—मभार. २,२१२६।

ङ—√वावर (अक)=व्यापृतौ। वावरइ-भवि.।

ङ—वावड (<व्यापृतः)—कस.; सुर. १,९। वावह—(<व्यापृतः)

उपपृ. ८७।

ङ—शौरसे.-वापिद (<व्यापृतः)—नाट-वेणी. ६७।

+√पृच् (पृची) २/१९ सम्पर्के (आ) >√पृञ् (पृचि) सम्पर्के
 श× क्षी-मै-च-काकृ-कात-वो । (आ) इति कौशिकः-क्षी ।
 सम्पर्चने—सा-जै-शा-हे । √पृञ् (पृजि) २/ सम्पर्चने
 (आ) शाकटायनोऽपि-
 सा ।
 √पृज् (पृजी) २/ सम्पर्चने
 (आ) इत्यपरे-सा ।
 √पृच् (पृची) ७/ सम्पर्के
 (प) ।

ग—यं सीमकृण्वन्तमसे विपृचे- (चतुर्थी ?) -ऋ. ४, १३, ३ ।

√पृच् (पृची) ७/२५ सम्पर्के (प) पूर्ववत्
 श क्षी-मै-सा-च, काकृ (उ), पृणक्षि-निघ. ३/२०=दानकर्मा
 कात-शा-हे-वो ।
 सम्पर्चने—जै ।

ग—पृञ्जन्ति-ऋ. १०, १४, १३ । पृणक्ति-शत्रा. ७, ३, १, ३०; काठ २१, ६ ।
 काशकृत्समतेनोभयपदित्वात्-सम्पृङ्क्ते-ऋ. ७, १०३, ४ इत्यपि ।

+√पृज् (पृजी) २/२० सम्पर्चने (आ) सा । द्रष्ट.√पृच् २/१९ ।
 क्षी-मै-श-च-जै- सा ।
 काकृ-कात-शा-हे-वो×

+√पृञ्ज (पृचि) २/१९ सम्पर्के (आ) इति पूर्ववत् ।
 मै-च-जै-काकृ-कात- कौशिकः-क्षी
 शा-हे-वो×, श क्षी ।
 सम्पर्चने—सा ।
 दुर्गकाश्यपनन्दिधन-
 पालादयः—सा ।

ग—ऋतुभिर्न पृङ्क्ते-ऋ. १०, ९५, १; मध्वा पृञ्जे नद्यः—६, १२, ३ । रुधादाव-
 स्योभयपदित्वेन तत्रैव गतार्थता ।

+√पृञ्ज (पृजि) २/१९ वर्णे (आ) इत्येके-मै √पिञ्ज (पिजि) २/ वर्णे (आ) मै ।
 क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा । √पिञ्ज (पिजि) २/ अव्यक्ते
 कात-शा-हे-वो× शब्दे (आ) ।

+√पृञ् (पृजि) २/२० सम्पर्चने (आ)
क्षी-मै-श-च-काकृ- शाकटायनोऽपि-सा
कात-वो X सा-जै शा-हे ।

√पिञ् (पिजि) २/२०
सम्पर्चने (आ) सा ।

+√पृड् (पृड) ६/४९ सुखने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
मुदि-वो ।

√पृण् (पृण) ६/ प्रीणने (प) ।
√मृड् (मृड) ६/ सुखने (प) ।

√पृण् (पृण) ६/५० प्रीणने (प)
श (काकृ-√तृण्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
तृपि-वो ।

√पृड् (पृड) ६/ सुखने (प) ।
√प्री (प्रीड्) ४/ प्रीतौ (आ) ।
√प्री (प्रीञ्) ९/ तर्पणे
कान्तौ च (उ) ।
√पृण् १/२०८ ० अपनयने
(प) काकृ ।

ग—पृणति-ऋ. ३, ३६, ६ । पृणस्व-मा. ५, १९; तै. १, ७, १३, ४; शौ. २, ५, २ ।

+√प्रथ् (प्रथु) १/७५८ विस्तारे (आ)
मै-श-जै-काकृ-कात- क्षी-च ।
शा-हे-वो X प्रख्याने-सा ।

√प्रथ् (प्रथ) १/ प्रख्याने
(आ) ।
√प्रत् १/६६८ ० व्याप्तौ (उ)
काकृ ।
√प्रथ् १/६६८ b व्याप्तौ (उ)
काकृ ।

“प्रथिन्नदिभ्रस्जं सम्प्रसारणम्”—उणा. १/२८ इति वचनादनार्धममुं
मन्यन्ते-क्षी ।

ग—द्यावा पृथिवी-ऋ. ४, ५६, १ ।

√पृष् (पृष) १/६९६ सेचने (प)
श X क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
हिंसासंक्लेशनदानेषु-
इति काश्यपः-सा ।

√वृष् (वृषु) १/ सेचने ।
√पृष् १/४०२० गतौ (प) काकृ ।
√मृष् (मृषु) १/ सेचने (प) ।
√स्पृश् (स्पृश) ६/ संस्पर्शे (प) ।

ग-पर्षते-गोगृ. ३, ३, १५। इषुपर्षिन्-शत्रा. १३, ४, २, ५। दाता मे पृषती-
नाम्-ऋ. ८, ५४, १०। पृषन्-अ.वे. १, २३, २। खले न पर्षान् प्रतिहन्मि भूरि-ऋ,
१०, ४८, ७, -निरु. ३, १०, १ = सञ्चितवान्-दुर्गाचार्यः।

✓पृ ३/४
श-कात×

पालनपूरणयोः (प)
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
शा-हे।

पालने-च।
पालनपूरणे-जै।

पालनपोषणयोः-काकृ।
पालने पूतौ-बो।

द्वि।

>✓पृ पालनपूरणयोः (प) इति
नन्दी-क्षी।

✓पृ ९/ पालनपूरणयोः (प)।

✓पाइ (पार) १०/ कर्मसमाप्तौ
(प)।

✓पूर (पूरी) ४/ आप्यायने
(आ)।

✓पृ

ग-पिपर्ति-खि. ५, २०, ३; मै. १, २, ८; काठ. २, ९।

च-✓पुर (सक) = पूरणे। पुरह-पिंग. (प्रयोज.)।

✓पृ ९/१७
कात×

पालनपूरणयोः (प)

क्षी-मै-सा-शा-हे।

पालने-च।

पालनपूरणे-जै।

पालनपोषणयोः-काकृ (उ)।

पालने पूतौ-बो।

पूर्ववत्।

ग-पृणीतः-ऋ. १०, ११७, ९। पृणाति-शौ. ६, २२, ३।

✓पेव् (पेवृ) १/३७२ सेवने (आ) मै।

क्षी-सा-श-जै-काकृ- मै।

कात-शा-हे-बो×

गतौ-च।

+✓पेल् (पेल) १/५४०
श×

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे।

गतौ चाले च-बो।

पेलयति-निघ. २/१४ =

गतिकर्मा।

पिपीलिका पेलतेर्गतिकर्मणः-

निरु. ७, १३।

✓फेल् (फेल) १/गतौ (प)।

✓पेण् १/१५१ गतौ (प) च।

ग—पुष्पपेलव०-कथास. २१, ९७ ।

ङ—√उप्पेल (<उत्+√पेल्)=उच्चैः करणे, उन्नतौ । उप्पेलिअ-कुमा. ।

छ—√पेलना (<पेलनम्)=प्रेरणे, प्रवेशे । √पीड्धातोर्व्युत्पादनापेक्षया प्रकृतधातोर्व्युत्पादने लाघवम् ।

+√पेव् (पेवृ) १/५०४	सेवने (आ)	√प्लेव् (प्लेवृ) १/ सेवने
श×	क्षी-च-जै-शा-हे ।	(आ) ।
	सेचने—मै-सा-	√मेव् (मेवृ) १/ सेवने
	काकृ-कात । सेवे—वो ।	(आ) ।

+√पेश् (पेशृ) १/७१२	गतौ (प) इति	<√पेस् (पेस्) गतौ (प) ।
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	सभ्याः-क्षी	√पिस् (पिस्) १/ गतौ (प) ।
शा-हे-वो×	क्षी-सा ।	√पिश् (पिश्) १/ गतौ (प) ।

ग—एकोन्मीलनपेशलः-उत्तरराम. ६, ३४ ।

+√पेस् (पेस्) १/७१२	गतौ (प)	>√पेश् (पेशृ) गतौ (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	इति सभ्याः—क्षी ।
	कात-शा-हे ।	शेषः पूर्ववत् ।
	गत्याम्—वो ।	

ग—पेसुकः-शत्रा. १, ७, ३, १८ ।

+√पै १/९०५	शोषणे (प)	√पा १/ पाने (प) ।
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	√वै (ओवै) १/ शोषणे
	कात-शा-हे ।	(प) ।
	शोषे—वो ।	

ग—क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय-ऋ. १, ११६, ९ ।

+√पैण् (पैणृ) १/४५०	गतिप्रेरणश्लेषणेषु (प)	√पेण् १/१५० गतिप्रेरण-
श-च-काकृ-कात-वो×	क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।	श्लेषणेषु (प) कात ।
		√पेण् १/१५१ गतौ—च ।
		√प्रेण् १/२१३ a गतिप्रेरण-
		श्लेषणेषु (प) काकृ ।
		√फ्रेण् १/२१३ b गति-
		प्रेरणश्लेषणेषु (प) काकृ ।

ढ—√पेल्ल (सक) = प्रेरणे, क्षेपणे । कर्म—पेल्लिज्जइ—उव ।

छ—√पेंडना
छ—√बेंडना } (< पैणनम्) = प्रेरणे ।

छ—पैणा, पैडा = मार्गः, (२) सादी, (३) प्रणाली ।

√प्याय् (ओप्यायी) १/४८५ वृद्धौ (आ)

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-काक-

कात-शा-हे-वो ।

४/ हिट्सीः ।

√प्यै (प्यैङ्) १/ वृद्धौ

(आ) ।

√स्फाय् (स्फायी) १/

वृद्धौ (आ) ।

ग—प्यायताम्—शब्दा. ३,४,३,१८ । पिप्यताम्—ऋ. ६,५०,१२ । प्यायन्ति—
जैबा. ४८ ।

+√प्युष् (प्युष) ४/१०२ विभागे (प) इति दुर्गः— <√प्युस् (प्युस) विभागे

मै-सा-श-जै-काक-कात- क्षी ।

(प) ।

शा ×

क्षी-च-हे ।

दाहे भागे च—वो ।

√पुस् (पुस) ४/१०२

विभागे । (प) इत्येके—

क्षी ।

√प्युष् (प्युष) १०/१४०

उत्सर्गे (प) हे ।

√व्युस् (व्युस) ४/

विभागे (प) सा ।

√व्युष् (व्युष) ४/ विभागे

(प) मै-सा ।

√वुस् (वुस) ४/ विभागे

(प) सा ।

अपि +√उष् (उष) १/ दाहे (प) = अप्युष् । “वष्टिभागुरिरल्लोपम्”
इत्यकारलोपे सति √प्युष् इति धातुर्निष्पद्यते । बोपदेवमतेन दाहार्थकोऽप्ययमिति
वयम् ।

+√प्युस् (प्युस) ४/६ विभागे (प)

मै-सा-श-च-जै-काक-

क्षी ।

कात ×

दाहे—शा-हे ।

दाहे विभागे च—वो ।

पूर्ववत् ।

+√प्युस् (प्युस) ४/१०२ विभागे (प) पुष्पादिः >√प्युष् (प्युष) विभागे (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी ।
कात-शा-हे × दाहे विभागे - वो ।

√प्यै (प्यैङ्) १/९४९ वृद्धौ (आ) √प्याय् (ओप्यायी) १/
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- वृद्धौ (आ) ।
कात-शा-हे-वो ।

ग—तत आप्यायसे पुनः-ऋ. १०,८५,५ । आप्यायन्ते पुनः पुनः-सभार.
१४,९८९ ।

√प्रच्छ् (प्रछ) ६/१३२ ज्ञीप्सायाम् (प) पृच्छति—निघ. ३/१४=
श क्षी-मै-सा-कात-शा-हे । अर्चतिकर्मा ।
प्रश्ने—च ।
ज्ञीप्सने—जै ।
ईप्सायाम् (ज्ञीप्सायाम्)
—काकृ ।
ज्ञीप्से—वो ।

ग—पृच्छते-ऋ. ९,८९,३ । पृच्छति-तै. ६,३,१०,१; शत्रा. १,७,१,१७ ।
ङ—√पुच्छ (सक) = प्रश्ने । भूका.-पुच्छे-पि. ५१६; कुमा.; भग. ।

√प्रथ् (प्रथ) १/७५७ प्रख्याने (आ) √पृथ् (पृथ) १/ प्रख्याने
श × क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे । (आ) सा ।
विस्तारे—च ।
प्रख्यातौ—जै ।
प्रक्षेपे ख्यातौ च—वो ।

ग—प्रथते वृषायते-ऋ. १०,९४,९; प्रथते-तैत्रा. १,४,१०,९ ।

+√प्रस् (प्रस) १/७५९ विस्तारे (आ) इति √प्रथ् (प्रथ) १/७५७
श-च × दुर्गः-क्षी । प्रख्याने (आ); विस्तारे—
क्षी-मै-सा-जै-काकृ- च ।
कात-शा-हे ।
प्रसवे—क्षी-हे ।
सर्वे ततौ—वो ।

✓प्रा २/५०
श

पूरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
पूर्तौ—वो ।

✓पृ ३/ पालनपूरणयोः
(प) ।

ग—प्रासि-ऋ. १,४२,९; पप्रतुः-८,४१,९; पप्रौ-१,८१,५; १,११५,१ ।

✓प्री (प्रीङ्) ४/३५
श×

प्रीतौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
४/ कर्मणिवा... द्वि. ।

✓प्री (प्रीच्) ९/ तर्पणे
कान्तौ च (उ) ।

ग—त्वं तु निष्कारणादेव प्रीयसे-वा. रा. ६,१०,२३; मां प्रीयते कश्चित्—
२,१७,३२ । प्रीयामो दर्शनेन वः-मभार. ३,१५०२५ ।

✓प्री (प्रीच्) ९/२
श

तर्पणे कान्तौ च (उ)
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-वो ।
तृप्तिदीप्त्योः—जै ।
तर्पणे—च ।
कान्तितर्पणयोः—शा ।
तृप्तिकान्त्योः—हे ।

✓प्री (प्रीच्) १०/ तर्पणे
(उ) ।

ग—प्रीणीते-ऋ. ७,७,३ । प्रीणाति-तै. २,६,६,४ ।

✓पु (पुङ्) १/९४२
श

गतौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सर्पणे—वो ।

✓प्लु (प्लुङ्) १/ गतौ
(आ) ।
प्रवते-निघ. २/१४ ।

ग—अभिप्रवन्त समनेव योषाः-ऋ. ४,५८,८ । अत्यप्रवत-तै. ७,१,१,२ ।

+✓पुष् (पुष) १/६९४
श×

दाहे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

प्र+✓उष् (उष) १/ दाहे
(प) ।

✓प्लुष् (प्लुष) १/ दाहे
(प) ।

ग—प्रोष्ट० १-खि. ४,५,२३ [सपा. खिसा. २९,२३ प्रोथ इति पाभे.]

√प्रुष् (प्रुष) १/५५
श स्नेहनसेचनपूरणेषु (प)
क्षी-हे ।
स्नेहनमोचनपूरणेषु—मै ।
स्नेहनसेवनपूरणेषु—सा ।
स्नेहसेचनपूरणेषु—काकृ-
कात-शा ।
स्नेहने—च ।
स्नेहनसेचनसेवनपूरणेषु—जै ।
स्नेहे सेकपूर्त्योश्च—वो ।

ग—‘प्रुष्णन्त्’ इत्युदाहृतवान् हि. । मया नावाप्तम् । प्रुष्णते-मा. २२, २६;
तै. ७, ५, ११, २ । सौवादिकोऽपि—प्रुष्णुवन्ति-ऋ. १, १६८, ८ ।

अ+√प्रेण् (प्रेण) १/२१३a गतिप्रेषणश्लेषणेषु (प) द्र. √पैण् (पैण्) १/४५० ।
पा क्षी-मै-सा-श-च-जै- काकृ । √प्रेण् (प्रेण्) १/ गति-
णि कात-शा-हे-वो× प्रेषणश्लेषणेषु (प) सा ।
नी
यः

ग—प्रेणिम् आवतम्-ऋ. १, ११२, १० ।

+√प्रेष् (प्रेष्) १/६१४ गतौ (आ) √एष् (एष्) १/ गतौ
मै-श-च-जै-काकृ-कात- (आ) ।
शा-हे-वो×

+√प्रेण् (प्रेण्) १/४५४ गतिप्रेषणश्लेषणेषु (प) द्रष्ट. √पैण्—१/४५० ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति कचित् पठ्यते-सा ।
कात-शा-हे-वो× सि. कौ. ४५८ ।

+√प्रोथ् (प्रोथ्) १/८५२ पर्याप्तौ (उ) √प्रुथ् १/६६८ व्याप्तौ
श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात- (उ) ।
शा-हे ।
पर्यापणे—वो ।
काकृ ?
नासाशब्दे—हि. ।
√प्रुथ्.....

ग—प्रोथत् — ऋ. ७, ३, २; तै. ४, ४, ३, ३ । प्रोथन्तम्—ऋ. १०, ११५, ३; पोगुथत्—
१, ३०, १६ = शब्दे । नार्थसंवादः ।

+√प्लक्ष् (प्लक्ष) १/८७८ भक्षणे (उ) इति √भ्लक्ष् (भ्लक्ष) १/ भक्षणे
मै-श-च-जै-काकृ-कात- दुर्गः-क्षी (उ) ।
शा-हे× क्षी-वो ।
अदने—सा ।

सायणस्तु धातुमिममनार्थमाह—‘प्रक्षरतीति प्लक्षः’ इति प्रपूर्वान् क्षरतेः प्लक्ष-
शब्दस्य भाष्यकारेण व्युत्पादितत्वात् (अयं धातुः) अनार्थ एव—१/८७७ सा ।

इत्थं तु बहवो धातवोऽनार्थाः सेत्स्यन्ति । तत्र तत्र सायणेन कुतो न विचारः
कृतः ?

ग—प्लक्षः—तैब्रा. ३, ८, १९, २ ।

+√प्लव् (प्लव) १/५०८ गतौ (आ) इत्येके-मै । <√प्लेव् (प्लेवृ) गतौ
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा । (आ) ।
कात-शा-हे-वो× √पव् (पव) १/गतौ (आ)
इत्यन्ये-मै ।
√प्लु (प्लुङ्) १/ गतौ
(आ) ।

ग—प्लवते—ऐब्रा. ६, ३० । क्ते ‘प्लवित’-रूपं दृष्ट्वैव शक्यते स्वीकर्तुम्, ‘प्लवते’
इत्यस्य प्लुङ्धातुनापि सिद्धत्वात् ।

√प्लिह् (प्लिह) १/६३४ गतौ (आ) ।
श×, (च-शा√प्लीह्) क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे ।
चक्रगतौ—काकृ ।
गत्याम्—वो ।

क—(स) प्लिह्य = विस्तारे-वा. पौकनीः ।

ग—प्लिहा (प्लिहते = वृद्धिं गच्छतीति) = प्लीहरोगः । यथा याज्ञवल्क्ये
३, ९४—“नाभिः क्लोम यकृत् प्लिहा” ।

√प्ली १/३४ गतौ (प) मै । √व्ली १/ वरणे (प) ।
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा ।
कात-शा-हे-वो×

ग—‘विप्लीयन्ते’ इत्युदाहरति द्वि. ।

√प्लु (प्लुङ्) १/९४३ गतौ (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सर्पणे—वो ।

√प्रु (प्रुङ्) १/ गतौ
(आ) ।

ग—प्लवते-ऋ. १०, १५५, ३; पै. ६, ८, ७ ।

√प्लुप् (प्लुषु) १/६९५ दाहे (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
दहि—वो ।

√प्रुप् (प्रुषु) १/६९४ दाहे
(प) ।

ग—प्लोषति-इति द्वि. । मया नाधिगतम् । विप्लुष्ट०-वा. रा. २, १२५, ९ ।
मदनप्लोषणम्—मालतीमा. १ ।

+√प्लुष् (प्लुष) ४/७ दाहे (प)
च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा-हे ।
शा-वो×, श
ग—उत्तरधातुवत् ।

पूर्ववत् ।

+√प्लुष् (प्लुष) ४/१०३ दाहे (प) पुषादिः
श-शा× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-हे ।
दहि—वो ।

पूर्ववत् ।

ग—प्लुष्यते (कर्मणि ?)-सुश्रु. १, ३७, १; प्लुष्ट०-बृह. सं. ५, ९४, ३६ ।

+√प्लुष् (प्लुष) ९/५६ स्नेहसेचनपूरणेषु (प)
श क्षी-हे ।
स्नेहनमोचनपूरणेषु—मै
स्नेहनसेवनपूरणेषु—सा ।
स्नेहने—च ।
स्नेहनसेचनसेवन-
पूरणेषु—जै ।

√प्रुष् (प्रुष) १/ स्नेह-
सेचनपूरणेषु (प)

स्नेहनसेचनपूरणेषु—

काकृ-कात-शा ।

स्नेहे सेकपूर्त्योश्च—वो ।

ग—प्लुष्टश्लिष्टायतभुज०—मभार. ९,३०० । प्लुष्ट०—कथासरि. ४०,६८ ।

+√प्लेव् (प्लेवृ) १/५०५	सेवने (आ)	√पेव् (पेवृ) १. सेवने (आ) ।
श-च-काकृ-कात×	क्षी-जै-शा-हे ।	
	सेचने—मै-सा ।	
	सेवे—वो ।	

√प्सा २/४४	भक्षणे (प)	√भस् (भस्) ३/ भर्त्सन-
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	दीप्त्योः (प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	भक्षणदीप्त्योः—ऋग्भाष्ये
		१,२८,७—सायणः ।
		प्साति—निघ. २/१४ गति-
		कर्मा ।
		यदप्स इत्यभक्षस्य—निरु.
		५,१३ ।

ग—सपत्नान् प्साहि मे पूर्वान्-शौ. १०,३,१४ । प्यायान्-शत्रा. ३,५,४,२४ ।

√फक् (फक्) १/११५	नीचैर्गतौ (प)	√ध्वक् (ध्वक्) १/
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	गत्यर्थः (आ) ।
	शा-हे ।	
	असद्व्यवहारे शनैर्गतौ—	
	वो ।	

नीचैर्गतिः=मन्दगमनम् असद्व्यवहारो वा—क्षी ।

ग—भुजगराजफक्त्फणाः—प्रतापरुद्रीय. ३३,७९ ।

ङ—फक्किया (< फक्किका) = ग्रन्थविषमस्थलम्—सुर. १६,२४७ ।

छ—फौक = (< फक्किका) = खण्डम् ।

√फण् (फण) १/८०४	गतौ (प)	√फण् १/ निस्नेहने
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) वो ।
	कात-शा-हे-वो ।	√फण् १/२०७ शब्दे (प)
		काकृ ।
		फणति—निघ. २,१४ =
		गतिकर्मा ।

ग—ऋष्या इव पम्फणतः—खि. ५,५,११ । फणः (फणति=विस्तृतिं गच्छति)—
तैत्रा. ३,१०,१,४ । अफाणयन्—ऋ. ८,५८,१३; ऐत्रा. ४,४ ।

√फल् (विफला) १/५१७ विशरणे (प)	√फुल् (फुल) १/५३२
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	विकसने (प) ।
कात-शा-हे ।	
भिन्दि—वो ।	

ग—फलेन्मूर्धा स्म ते राजन्—वा. रा. २,६४,२२ (गी. प्रे. सं.) । शतधाऽस्य
फलेन्मूर्धा—मभार. ३,१६५६४ ।

√फल् (फल) १/५३० निष्पत्तौ (प)	√फल् १/३८१ गतौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	काकृ ।
कात-शा-हे-वो ।	√पल् (पल) १/२४२ b
	निष्पत्तौ (प) काकृ ।

ग—सर्वकामान् फलन्ति (नगाः)—वा. रा. ४,४४,१४ । दुमाः फलन्ति—
हरिवं. १२७९९ । आचारः फलते धनम्—मभार. ५,३८८७ ।

ङ—√फल् (अक) = निष्पत्तौ । फलइ-गा. १७,८९४ ।

छ—√फलना
छ—√फरना* } = फलने ।

+√फुल् (फुल) १/५३२ विकसने (प)	√फु १/५५२ । गतौ (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	काकृ ।
कात-शा-हे ।	√फुल् १/२४४ a विकसने
विकासे—वो ।	(प) काकृ ।

ङ—√फुल् (अक) = विकसने । फुल्लइ, फुल्लए, फुल्लेइ—रंभा.; सम्मत. १४० ।

च—√फुल (अक) = विकसने—पिंग. ।

छ—√फूलना = विकसने ।

+√फेल् (फेल) १/५४१ गतौ (प)	√पेल् (पेल) १/गतौ (प)।
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	√प्रेण् १/२१३a गतिप्रेषण-
कात-शा-हे-वो ।	श्लेषणेषु (प) काकृ ।
	√प्रेण् १/२१३ b गति-
	प्रेषणश्लेषणेषु (प)
	काकृ ।

√बन्ध् (बन्ध) ९/३७	बन्धने (प)	√पद् (पद्) १/४९ स्थैर्ये
श×	क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ (उ),	(प)।
	कात-शा-हे।	√बद् (बद्) १/४९ स्थैर्ये
	बन्धे--वो।	(प)।
		√वध् (वध) १/९५८ बन्धने
		(प)।
		√बन्द् (बन्द्) १/५१
		स्थैर्ये (प) सा।

ग—बध्नाति-तै. ६, १, ७, २; पै. १, ८५, १; ऐआ. ५, १, ३।

+√बभ्र् (बभ्र) १/५५६ गत्यर्थः (प)	√मभ्र् (मभ्र) १/ गत्यर्थः
जै×, श	क्षी।
मै-सा-च-काकृ-	गतौ--हे।
कात-शा√वभ्र्	गत्याम्--वो।
ग—वभ्रिर्वञ्जम्-ऋ. ६, २३, ४।	

+√बम्ब् (बम्ब) १/४१२ गतौ (प) इति कौशिकः-	<√बवर् (बवर्) गतौ (प)।
	क्षी।
मै-श-च-जै-काकृ-	क्षी-सा-हे।
कात-शा×	गत्याम्--वो।

+√बवर् (बवर्) १/४१२ गतौ (प)	>√बम्ब् (बम्ब) गतौ
श-च×, (जै)	(प)।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-	√ववर् (ववर्) १/४०८
शा-हे।	गतौ (प)।
गत्याम्--वो।	√ववर् १/१४३ a गतौ
	(प) च।

क—बल्-बल्-, बर्-बर्-वा. पौकर्नीः।

ग—खदिरवर्बुरौ गौरकाण्डौ-मभाष्ये १, १, ४५। बर्बरीतीर्थमाहात्म्यम्।
यथा बर्बरिका जाता-स्क.पु. १, ३७, १ (मन. रा. मोर. सं.)।

ङ—वव्वर (<बवर्ः)=अनार्यदेशविशेषः-पउम. ९८, ६५; बर्बरदेशनिवा-
सी—पण्ड. १, १; पउम. ९९, ५५।

ङ—वव्वरी = बर्बरदेशीयमहिला—णाया. १, १; औप.; इक.।

ङ—ब्रवरी=केशरचना-दे.६,९० ।

+√बर्ह् (बर्ह) १/६३१ प्राधान्ये (आ)
मै-श-काकृ× क्षी-सा-च-जै ।
(कात-शा-हे-वो-√बर्ह्) स्तृतौ हिंसायां दाने
वाचि—वो ।

√बल्ह् (बल्ह) १/प्राधान्ये
(आ) ।
√बर्ह् (बर्ह) १०/हिंसा-
याम् (प) ।
√बर्ह् (बर्ह) १/परिभाषण-
हिंसाच्छादनेषु (आ)
√बर्ह् १/५४५ प्रयत्ने (आ)
काकृ ।

ग—बर्हणा कृतः—ऋ. १,५४,३. बर्हणा परिवर्हणा—निरु. ६,१८,२. परिवर्हणा =
परिवृद्धिः, परिहिंसा वा-दुर्गाचा । शरबर्हिः—शत्रा. १४,९,४,११ ।

छ—√बहराना } (<बर्हणम्) = विस्मरणे (आच्छादने) ।
छ—√भुराना }

छ—√बहलाना (<बर्हणम्) = दुःखप्रसङ्गं विस्मर्य चित्तस्यान्यतो नयने
(आच्छादने, वाचि) ।

√बल् (बल) १/८२४ प्राणने धान्यावरोधे च (प) √बल् (बल) १/दाने वधे
श× क्षी-मै-सा । निरूपणे (आ) वो ।
प्राणने—च-काकृ-कात । √बल् ६/८० गतौ (प) काकृ ।
प्राणधान्यावरोधयोः—जै ।
प्राणनधान्यावरोधनयोः
—शा-हे ।
जीवने धान्यावरोधे च
—वो ।

ग—बल्वलीति—शत्रा. २,३,२,११; जै. २१२ [१ चक्रपरिवर्तने ('बल्वलि'
इत्येवं शब्दने-सा) २-प्राणन इति विवेकः]—वै. प. को. ।

+√बल्ह् (बल्ह) १/६३२ प्राधान्ये (आ)
श× क्षी-सा-च-जै ।
(मै-कात-शा-हे-
√बल्ह्) । प्राधान्यपरिभाषणहिंसा-
दानेषु—काकृ ।
स्तृतिहिंसादानवाक्षु—वो ।

√बर्ह् (बर्ह) १/प्राधान्ये
(आ) ।
√बिल्ह् १/५४४० प्राधान्य-
परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
काकृ ।

✓मल्ह् १/४४४b प्राधान्य-
परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
काकृ ।

✓वल्ह् (वल्ह्) १/६४१
परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
मै ।

ग—गच्छ बलिहकान् वा परस्तराम्—अ.वे. ५,२२,७ । बलिहक०—अ.वे.प्राति.
१,४६; शत्रा. १२,९,३,३ । असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्वाळहे अश्विना—ऋ. १,
१८१,७=वाचि, दाह्ये, घनत्वे ।

+✓बस् (वसु) ४/१०६ स्तम्भे (प) । <✓बस् (वसु) स्तम्भे (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- अपरे बकारादि-
कात-शा-हे-वो× माहुः—सा ।

✓बस् (वसी) ४/१०८ च=परिणामे (प) । ✓मस् (मसी) ४/ परिणामे
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात- इति कण्ठः—क्षी । (प) ।
शा-हे-वो×

परिणामः= विकारः—क्षी ।

ग—श्चानं बस्तः—ऋ. १,१६१,१३ । ता बस्ति नश्यतः—ऋ. १,१२०,१२ ।

+✓बाड् (बाट्) १/२८३ आप्लाव्ये (आ) सा । ✓बाट् १/१८९ b तीव्रगतौ
श× सा-च । (प) काकृ ।
(क्षी-मै-जै-शा-हे-काकृ-कात- आप्लाव्ये—क्षी-मै- ✓वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ
वो-✓वाड्) । जै-शा-हे । (आ) ।
आप्लावे—काकृ-
कात-वो ।

आप्लावः= उन्मज्जनम्—दुर्गादासः ।

ग—बालमेतमबालिशम्—वा. रा. ४,२१,९ ।

छ—बाढ=आपूरः (आप्लावे) ।

✓बाध् (बाधु) १/५ रोटने (आ) । ✓बाह् (बाह्) १/ प्रयत्ने
श× क्षी-शा-हे । (आ)
लोडने—मै-सा ।
विलोडने—च ।

प्रतीघाते—जै ।

लोटने—काकृ-कात ।

विहतौ—वो ।

ग—बाधते-ऋ. १०, १२७, [(३७, ४)२]; शौ. १, १६, ३; अप. बाधते १, ३५, ९ ।

ङ—√बाध (सक) = (१) विरोधे, (२) रोधे, (३) पीडायाम्, (४) विनाशे । बाधइ—पि. ५६३ ।

ङ—√बाह (सक) = (१) विरोधे, (२) रोधे, (३) पीडायाम्, (४) विनाशे । बाहइ, बाहए-पंचा. ५, १५; उव. ।

+√बाहु (बाह्) १, ६३७ प्रयत्ने (आ) ।

श-शा×

(मै-जै-काकृ-कात-हे-

वो-√बाह्)

क—भाधु-स्=कफोणिः, मणिवन्धः-वा. पौकनीः ।

ख—अवे. बाजु-स्=बाहुः-वा. पौकनीः ।

ग—सह ओजो बाह्वोर्धो बलं हितम्-ऋ. ५, ५७, ६; यं बाहुतेव पिप्रति-१, ४१, २ ।

√वेह् (वेह्) १/ प्रयत्ने

(आ) सा ।

+√बिट् (बिट्) १/३१५ आक्रोशे (प) मै ।

श-जै-कात-शा×

(क्षी-हे-वो-√बिट्) ।

मै-सा-च-काकृ ।

√बिड् (बिड्) १/३१६

आक्रोशे (प) मै ।

√बिड् (बिड्) १/ आक्रोशे (प) मै ।

√बिड् (बिड्) १/३१६

सा-श-च×

(क्षी-जै-कात-हे-वो-

√बिड्) ।

आक्रोशे (प) मै ।

मै-काकृ-शा ।

√बिट् (बिट्) १/३१५

आक्रोशे (प) ।

+√बिन्द् (बिदि) १/६२ अवयवे (प) ।

श×

क्षी-सा-च-काकृ-शा ।

अंशे—वो ।

√भिन्द् (भिदि) १/

अवयवे (प) सा ।

अथाप्यादिविपर्ययो भवति-
ज्योतिर्घनो विन्दुः-निरु.

२, १, १२ ।

(मै-जै-कात-हे-√बिन्द्)

√वट् १/१०७ अवयवे (प)

काकृ ।

क—बेन्द = बिन्दुः । ब्रेटो-बन्ने = बिन्दुः । इरि-बुइन्ने = विशाला नदी,
प्रवाहः, तरङ्गः-वा. पाँकनीः ।

ग—ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरत्-अ. वे. १०, १०, १९ ।

+√बिम्ब (बिबि) १/२०६। मर्दने (प) काकृ ।
अपाणिनीयः

क—ब०म्ब, भ०म्भ, पम्प-, फम्फ् = उड्डयने, वायुविहारे । लिधु. ब०म्ब =
नाभिः-वा. पाँकनीः ।

ग—प्रतिबिम्बन्ति-महो. ५, ५५; अत्र. ४, ७१ ।

ङ—√बिब (सक) = प्रतिबिम्बने । कर्म-बिबिज्झ-सूक्त. ४६ ।

+√बिल् (बिल) ६/८०	भेदने (प)	√भिल् (भिल) १०/भेदने(प)
श×	क्षी-मै-सा-कात-शा-हे- वो ।	इति कौशिकः-क्षी ।
	भेदे-च-शा-हे ।	विलं भरं भवति विभर्तेः-
(काकृ-√बल्)....	भेदने-काकृ ।	निरु. २, १७, १ ।
(जै-√बिल्)....	जै ।	विलं भिलं (=भेदनम्)
		भासनमिति वा-निरु. १,
		२०, २ । विलं भरणाद् वा
		भेदनाद् वा-निरु. १, १७४ ।

क—बेल = कर्तने, खनने ।

ग—माजिम दिधिषामि विलमैः-ऋ. २, ३५, १२ = प्रस्तरखण्डैः ?

ङ—बिल = सुषिरम्-विपा. १, ७; गडड. ।

+√विस् (विस) ४/१०४	प्रेरणे (प)	√विस्त् १०/४४जलोत्तरणे
काकृ×, श	क्षी-सा-च-जै	(प) ।
(मै-कात-शा-हे—	क्षेपे-वो ।	विश्यति-निघ. १/१४ =
√विस्)		गतिकर्मा ।
काकृ-√विश् ५/५४		विसं विस्यतेभेदनकर्मणो
		वृद्धिकर्मणो वा-निरु.
		२, २४, १ ।
		√विश् ४/५४ प्रेरणे (प)
		काकृ ।

ग—विसानि स्तेनो अप सो जहार-ऐत्रा. ५, ३०; अ. वे. ४, ३४, ५ ।

नास्य क्षेत्रे पुष्करिणो नाण्डीकं जायते विसम्—अ. वे. ५, १७, ६ ।

+ √बुक् (बुक्) १/११९ भाषणे (प) √भप् (भप) १/ भर्त्सने
 श×, (जै-√बुक्) क्षी-मै-सा-काकृ-कात । (प) ।
 भषणे इत्येके— √फक् (फक्) १/ नीचैर्गतौ
 क्षी-मै-सा-च-हे । (प) ।
 भाषणे भषणे च—काकृ । √बुक् (बुक्) १०/ भाषणे
 आभाषणे—शा-हे । (प) ।
 आदिशब्दे—बो ।

क—बु—: कण्ठ्यसंयोगे—बुक्-वा. पौकर्णीः ।

ख—अवे. बुक्स्ति=गर्जने, श्वशृगालादिशब्दे ।

ङ—√भुक् = भषणे । मुक्कइ—गा. ६६४ अ. ।

छ—√भूकना, √भूकना, √भौकना = भषणे ।

√बुङ् (बुङ्) ६/११७ संवरणे (प) मै √ब्रुङ् (ब्रुङ्) ६/ संवरणे
 क्षी-सा-श-च-जै× मै-काकृ-कात । (प) ।
 संवरणे उत्सर्गे च—हे । √बुङ् १/१६५ उद्गमने (प)
 संवृतौ । उत्सर्गे—बो । काकृ ।

ग—बुडिल०, बुलिल०—शब्रा. ४, ६, १, ९; १०, ६, १, १; ऐब्रा. ६, २०, छान्दो.
 ५, ११, १ ।

छ—√बूङना } = निमज्जने । अयमुत्सर्गः ।
 छ—√ब्रूवना }

√बुध् (बुध्) १/८४२ अवगमने (प) अनिट् √बुध् (बुध्) १/ बोधने (उ) ।
 श× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- √बुन्ध् (उबुन्धिर्) १/
 शा-हे । निशामने (उ) ।
 ज्ञाने (उ)—जै । √बुध् (बुध्) ४/ अवगमने
 (आ) ।

ग—बोधति—ऋ. २, २५, २ ।

छ—√बोधना = अवगमने ।

√बुध् (बुध्) १/८६० बोधने (उ) सेट् > √बुध् (बुधिर्) बोधने (उ)
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- इति नन्दी—क्षी ।
 कात-शा-हे । शेषः पूर्ववत् ।
 छेदने—बो ।

ग—बोधतु—मन्त्रत्रा. १,५,३ । बोधिषीमहि—मै. ४,९,६ ।

√बुध् (बुध) ४/६० अवगमने (आ) पूर्ववत् ।
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे ।
ज्ञाने—जै-शा-हे
वेदने—वो ।

ग—सर्वो हि कृतमनुबुध्यते—शत्रा. २,२,३,१७ । बुध्येत—योशि. १,७८ ।
बुध्यति—गर्भ. १ । श्रोत्रं बुध्यते शब्दम्—मभार. १४,६६९ ।

ढ—√बुञ्ज (सक) = ज्ञाने, (२) जागरे । बुञ्जइ—उव. ।

छ—√बृञ्जना = ज्ञाने ।

+√बुन्द् (उबुन्दिर्) १/८६१ निशामने (उ) { >√बुन्ध् (उबुन्धिर्) निशा-
श-च-काकृ-कात× क्षी-सा-जै-शा-
(मै—√बुन्द्) हे-वो । { मने (उ) इति नन्दी-क्षी ।
>√चुन्द् (उचुन्दिर्) : १/६००
निशाने (उ) च ।
निशानम् = आलोचनम्—क्षी । √बुद् १/ निशाने (उ) वो ।
√बुध् (बुध) १/ बोधने (उ) ।

ग—आ बुन्दं वृत्रहा ददे—ऋ. ८,४५,४; ८,६६,६; साधुर्बुन्दो हिरण्ययः—
८,६६,११; बुन्द इषुर्भवति । बुन्दो वा भिन्दो वा भयदो वा भासमानो द्रवतीति वा-
निरु. ६, ३३, १ । अत्र भासमानार्थो गतार्थो भवति ।

+√बुन्ध् (उबुन्धिर्) १/८६१ निशामने (उ) <√बुन्द् (उबुन्दिर्) निशामने
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इत्यन्ये—क्षी-वो । (उ) ।
कात-शा-हे× शेषः पूर्ववत् ।

√बुन्द् > √बुन्ध् इति सुस्पष्टो विकासः ।

+√बुस् (बुस) ४/१०६ उत्सर्गे (प) √बुस् (बुस) ४/ विभागो
श ? (काकृ—√बुश्) क्षी-सा-च-काकृ-कात । (प) सा ।
(मै-जै-शा-हे—√बुस्) हानौ—वो । √प्युष् (प्युष) ४/ उत्सर्गे
(प) हे ।
बुसम्—निघ. १/१२ = उदक-
नाम ।

क—बु, भु = उच्छ्रयने, उन्मादने । 'स्'—इत्यस्य विस्तारः—बुस्-वा. पौकर्णीः ।

ग—गूहते बुसम् (बुस्यते = उत्सृज्यते (मेघैः)—ऋ. १०, २७, २४ ।

छ—√बुसना = पर्युषितौ, उत्सर्गे ।

छ—भूसा, भुस (<बुसम्) ।

+√बुस् (बुस) ४/१०७ विभागे (प) । पूर्ववत् ।

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- अपरे त्वयकारमिच्छन्ति-

कात-शा-हे-वो ।

सा ।

पूर्वस्माद् धातोरभिन्नोऽयमर्थभेदान् पृथक् संख्यातः ।

√बृंह् (बृहि) १/७२८

वृद्धौ (प) क्षी ।

√बृंह् (बहि) १/वृद्धौ (आ) ।

श ×

शब्दे, च = वृद्धौ

√मंह् (महि) १/वृद्धौ (आ) ।

(मै-सा-च-जै-कात-हे-वो-

क्षी-शा ।

√बृष् (बृधु) १/वृद्धौ (आ) ।

-√बृंह्)

वृद्धौ—काकृ ।

√बृह् १/३२०८ वृद्धौ (प)

काकृ ।

ग—विशा क्षत्रं परि बृंहति तदिवं क्षत्रम्-शत्रा. ३, ६, १, २४ । बृंहन्ति कुञ्जराः-
मभार. ९. १९४६ ।

ङ—√बिह (सक) = पोषणे । ठा. ६-पत्र. ३७५; णाया. १, १, -पत्र. १० ।

ङ—√बूह (सक) = पोषणे । बूहए-सूअ. २, ५, ३२ ।

+√बृह् (बृह) १/७२७

शब्दे, (प) ।

पूर्ववत् ।

मै-श-जै-शा ×

क्षी ।

√बृह् (बहिर)

इति दुर्गः—क्षी ।

(सा-च-कात-हे-वो-

शब्दे—काकृ ।

√बृह्)

६/ वृद्धौ—ह्रि. ।

ग—यज्ञं सं बवर्ह-शत्रा. १, ७, ३, ४ । सं बवर्ह-अ. वे. ९, ३, ३ । बवृहाणस्याङ्गेः
(= वर्धमानस्य-इति सायणः) ऋ. ५, ४१, १२; हर्यश्वाय बर्हया- (= उत्साहय-सायणः)
समापीन्-७, ३१, १२ । बर्हय-कौ. १, २९८; जै. १, ३१, ६ । [धा. वृद्धौ वृत्तिः] ।

√बृह् (बृहु) ६/६७ उद्यमे (प)

अतिबृहति रेतः (= उद्य-

(मै-सा-श-च-जै-कात-क्षी-काकृ ।

च्छति-दुर्गाचार्यः) निरु.

हे-वो-√बृह्)

उद्यमने—शा ।

९, २२, १ ।

वरं मूलं बृहतीति वा

(= उद्यच्छति-दुर्गाचार्यः)

निरु. ५, ४, १ ।

ग—बृहति-पै. २०, ४३, ८ ।

+√बेद् (उवेदिर्) १/८६१ निशामने (उ)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इत्यन्ये—क्षी ।
कात-शा-हे-वो ×

<√बुन्द् (उबुन्दिर्) निशा-
मने (उ) ।

+√वेह् (वेह्) १/६३४ प्रयत्ने (आ)
क्षी-मै-श-च-जै- इत्येके—सा ।
काकृ-कात-शा-हे-
वो ×

<√वेह् (वेह्) प्रयत्ने (आ) ।

+√व्युस् (व्युस) ४/१०७ विभागे (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- केचिदिच्छन्ति—
कात-शा-वो × सा-हे ।

<√व्युष् (व्युष) विभागे
(प) ।

√प्युष् (प्युष) ४/
विभागे (प) ।

√प्युस् (प्युस) ४/
विभागे (प) ।

+√व्रण् (व्रण) १/४४७ शब्दार्थः (प) सा
क्षी-मै-श-च-जै- वशादिः कचित् पठ्यते
काकृ-कात-शा-हे × —सा ।
शब्दे—वो ।

<√व्रण् (व्रण) शब्दार्थः (प) ।

√भ्रण् (भ्रण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

√वण् (वण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

+√ब्रुड् (ब्रुड) ६/११२ संघाते (प) इत्येके—मै ।
श × मै-शा-हे ।
(क्षी-सा-च-जै-वो- संवरणे—कात ।
√ब्रुड्) उत्सर्गसंहयोः—वो ।
(काकृ-√ब्रूड्) संवरणे—काकृ ।

√बुड् (बुड) ६/संवरणे (प) ।

√बुड् १/१६५ उद्गमने (प)
काकृ ।

√ब्रू (ब्रूच्) २/३३
श

व्यक्तायां वाचि (उ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वचने—च ।
उक्तौ—वो ।

ग—ब्रवीति-ऋ. १०, ६१, १२ । ब्रुवते-८, ६, ३; जै. ३, ५४, ११ । ब्रूते-सन्त्रा.
१, २, २ ।

ङ—√बू=वचने । बूम, बूहि-उत्त. २५, २९ ।

च—√बुव=वचने । बुवइ, बुवदि-कुमा. ।

√भक्ष् (भक्ष) १/८९७ भक्षणे (उ) मै
क्षी-श-जै-काक-वो ×, मै-च-शा-हे ।
(कात) अदने—सा ।

{ >√भ्रक्ष् (भ्रक्ष) भक्षणे (उ)
इत्येके-मै ।
>√भ्लक्ष् (भ्लक्ष) भक्षणे
(उ) इत्येके-मै ।

√भृक्ष् १/५७२b भक्षणे (उ)
शा ।

√भज् (भज) १/ सेवा-
याम् (उ) ।

ग—भक्षति-पै. २०, ११, ९ । भक्षन्ति शवसांसानि-पद्मपु. ६, १३९, १७ ।

भक्षना* }
छ—भच्छना* } (< भक्षणम्) = भक्षणे ।
भषना* }

√भज् (भज) १/९८२ सेवायाम् (उ)
झ क्षी-मै-सा-च-जै-काक-
कात-शा-हे ।
भोगसेवयोः—वो ।

√भज् (भज) १०/ विश्राणने
(प) ।

ग—भजन्ते-ऋ. १, १२५, ६ । भजध्वम्-शौ. १२, ३, ४ ।

ङ—√भय=सेवायाम्, (२) विभागे, (३) ग्रहणे । भयइ, भअइ-सम्म.
१२४; कुमा. ।

√भञ्ज् (भन्जो) ७/१६ आमर्दने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक-
कात-शा-हे ।
मोटने—वो ।

√भञ्ज् १/३१३ ० हिंसागत्योः
(प) काक ।

ग—वभञ्ज-ऋ. ८, ४, ५ । भनक्ति-शौ. १०, ३, १३ ।

✓भट् (भट) १/३०३	भृतौ (प)	<भृतः ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-	✓भट् (भट) १/७७३ परि-
	शा-हे ।	भाषणे (प) ।
	उच्छ्राये—काकृ ।	✓वट् (वट) १/ परिभाषणे
	भृतौ—बो ।	(प) ।
		✓भण्ड (भडि) १/ परि-
		भाषणे (प) ।

भृतिः = वेतनम्-क्षी ।

ग—हरिभिर्भटाः—भा. पु. ८, १०, ९ = योद्धारः । भटः—नैष. १, १३२ = वीरः ।
यो भाटयित्वा शकटं नीत्वा—वृद्धमनु.-विवादके ५१, १० ।

घ—भट = भृत्यः—मिलिन्दपञ्च २४० ।

+✓भट् (भट) १/७७३ परिभाषणे (प) षित्	✓भट् (भट) १/ भृतौ (प) ।
श×	✓भट् १/९३० ? (प) काकृ ।

ग—बलनाम्नोऽसुरस्य भटैः—ऋ. १, ६, ५ । यमं पाशभृतश्च तद्वटान्—भा. पु. ६, १, १९ । वैश्यायां शूद्रवीर्येण पुमानेको बभूव ह । स भट्टो वावदूकश्च सर्वेषां स्तुतिपाठकः॥ ब्र. वै. पु. ब्रह्मखण्डे, १० अध्या. ।

छ—भाट (<भट्टः) = चारणः, स्तुतिपाठकः ।

✓भण् (भण) १/४५२	शब्दार्थः (प)	भनति—निघ. ३/१४ = अर्चति-
श×	क्षी-मै-सा-च ।	कर्मा. ऋ. ६, ११, ३
	शब्दे—जै-काकृ-कात-	✓पण् १/२०७ शब्दे I (प) काकृ ।
	शा-हे-बो ।	✓फण् १/२०७८ शब्दे (प) काकृ ।
		✓भ्रण् (भ्रण) १/ शब्दार्थः (प) ।
		✓वण् (वण) १/ शब्दार्थः (प) ।

ग—बभाण—बृहज्जावालो. १, १ । भण्यते—तेजोबिन्दूप. ५, ९४; महोप. ६, ५० ।
वराहो. २, ५९ ।

घ—भणति—पुगलपञ्चत्ति ३३, ५६ । भणे—मिलिन्दपञ्च २१ ।

ङ—✓भण (सक) = भाषणे । भणइ, भणेइ—कुमा. ।

छ—✓भणना* † } (<भणनम्) = भाषणे ।
✓भनना*

+√भण्ड् (भडि) १/२७०	परिभाषणे (आ)	√भण् (भण) १/४५२
श×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	शब्दार्थः (प) ।
	कात-शा-हे ।	√भण्ड् (भडि) १/१७१
	परिभाषायाम्—जै ।	कुत्सायाम् (प) काकृ ।
	वाचि—वो ।	√भाण्ड् १/९५, १७२ परि-
	‘परिहासे’ इति देवः—सा ।	भाषणे (प) काकृ ।

ग—भण्डानः—पै. १७, १४, ५ [धा. भेदने वृत्तिः] ।

घ—भण्डति—विनय. १, ४६ ।

ङ—√भंड (सक) = भर्त्सने, आक्रोशे । भंडइ-सण. ।

छ—√भाँडना * = मुधा भ्रमणे, (२) भर्त्सने, परिनिन्दने, (३) नाशे, विकृतौ ।

छ—√भँडना = निन्दने, (२) अव्यवस्थायाम्, (३) त्रोटने ।

√भन्द् (भदि) १/१२	कल्याणे सुखे च (आ)	भन्दते—निघ. ३/१४=अर्चति-
श	क्षी-मै-सा ।	कर्मा ।
	कल्याणे—च-शा-हे ।	भन्दते—निघ. १, १६=ज्वलति-
	प्रियसुखयोः—जै ।	कर्मा ।
	कल्याणे सौख्ये च—	
	काकृ-कात ।	
	शुभे मुत्प्रीत्योश्च—वो ।	
	भासने—ह्रि. ।	

सुखम् = आत्मगुणोदयः—क्षी. ।

ग—भन्दते—ऋ. ३, ३, ४ । भन्दना—ऋ. ८, २४, १५; भद्रं भद्रमिति ब्रूयात्-मनु. ४, १३९=प्रथमं भद्रपदमभद्रपदपरम् (मन्वर्थ.) ।

ङ—√भद (सक) = (१) सौख्ये, (२) कल्याणे—विसे. ३४३९ ।

+√भर्व् (भर्व) १/४२१	गतौ (प)	√बर्ब् (बर्ब) १/गतौ (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी ।	√वर्फ् (वर्फ) १/ गतौ (प) ।
कात-शा-हे-वो×		√वभ्र् (वभ्र) १/ गत्यर्थः (प) ।

√भर्व् (भर्व) १/५७७	हिंसायाम् (प)	भर्वति—निघ. २/८=अत्ति-
श-जै-काकृ-कात×	क्षी-मै-सा-च-शा-हे ।	कर्मा । निरु. ९, २३ ।
	हिंसे—वो ।	√भर्व् १/७५९ हिंसने (प)
		जै ।

√भर्म १/१३९k हिंसार्थं (प)
कात् ।

ग—भर्वति-ऋ. १,१४३,५ । भर्वन्-तै. १,३,१४,४ । अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति
भर्वति-ऋ. १,१४३,५ ।

√भल् (भल) १/४९१ श × परिभाषणहिंसादानेषु (आ) ।
क्षी-मै-सा-काक्-कात्-हे । √वल् १/८१२ परिभाषण-
परिभाषणे—च । हिंसादानेषु (आ) हे ।
दानहिंसापरिभाषणेषु— मै ।
जै । √भल् १/४९२ परिभाषण-
हिंसादानपरिभाषणेषु— हिंसादानेषु (आ) ।
शा । √भल् (भल) १०/आभण्डने
वादिबत् (=दाने- (आ) ।
ववे नीरूपणे)—वो । √भण्ड् (भण्डि) १/ परिभा-
ज्ञाने (विचारे, पणे (आ) ।
इन्द्रिगोचरे)—ह्वि ।

ग—भद्रं भल त्यस्याः—ऋ. १०,८६,२३ । भलाय स्वाहा—गोगृ. ४,६,११ ।
कान्यकुब्जे नृपश्रेष्ठो भलन्दन उरुकमः—ब्रह्मवै., श्रीकृष्णजन्मखण्डे १७ अध्या. ।

लृ—भलटी = दात्रविशेषः (देश.) — (हिंसायाम्) ।

+√भल्ल् (भल्ल) १/४९२ परिभाषणहिंसादानेषु (आ) ।
श × काक् ।
क्षी-मै-सा-काक्-कात्-हे । √मल्ह् १/५४४b परिभाषण-
परिभाषणे—च । हिंसादानेषु (आ) काक् ।
दानहिंसापरिभाषणेषु—
जै ।
हिंसादानपरिभाषणेषु
—शा ।
दाने ववे नीरूपणे—वो ।

क—भेर्गो-स्, भेर्गो-स्, भेरु-स्, भेरु-स् = ईषत्कपिशम् । पु. उ. ज. बेरो;
एंग्लो-सैक्सॉ. बेर = भल्लः, ऋक्षः-वा. पॉकर्नीः ।

ग—क्षुरनाराचभल्लानाम्—मभार. १,१४०,६ = शस्त्रभेदः (हिंसायाम्)
 (भल्लते = हन्तीति) । द्वीपिनः खड्गभल्लकाः—मभार. १२,११६,६ = ऋक्षाः भल्ला-
 पल्लोल—बृहत्सं. १४,३०—भल्लः = देशविशेषः ।

✓भष् (भष) १,६८६ भर्त्सने (प) । ✓बुक्क् (बुक्क) १/ भाषणे
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
 कात-शा-हे ।
 बुक्के पिशुनोक्तौ—वो ।

ग—भषम्—मा. ३०,१९; का. ३४,४,१ । भषेयुः सहिताः सर्वे—मभार. २,१४२४;
 आ भषन्—१,५२४९; भषन्ते २,१४२४; तपस्विनं सम्पूर्णविद्यं भषन्ति—मभार.
 ३,१५६४१ ।

घ—भसति-जातक ४,१८२ ।

घ—भुसति, भुस्सति-दीघ. (A) १,३१७ ।

✓भस् (भस) ३,१९ भर्त्सनदीप्त्योः (प) ✓प्सा २ भक्षणे (प) ।
 श-जै-शा× क्षी-मै-सा-च-काकृ- ✓भष् (भष) १ भर्त्सने (प) ।
 कात-हे । वभस्ति-निघ. २/८ =
 भक्षणदीप्त्योः—ऋग्भाष्ये अतिकर्मा । भसथः—निघ.
 सा १२,८,७ । २/८ = अतिकर्मा ।
 भक्षणदीप्त्योः—द. उणा.
 वृ. ८/८७ ।
 भर्त्सने—च ।
 भर्त्सने द्युतौ च—वो ।

ग—भसत्—ऋ. ६,३,४; वप्सति—८,४३,३ । वभस्ति-शौ. ९,२,२, ।

✓भा २/४० दीप्तौ (प) ✓भास् (भास्) १/ दीप्तौ
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
 कात-शा-हे-वो ।

ग—भाति-ऋ. ७,९,३; शत्रा. ८,४,१,१० ।

घ—भाति-दीघ. २,२०५; विमानवत्थु ३५ ।

ङ—✓भा (अक) = दीप्तौ । भाइ-कण्व. ।

झ—✓भाअ (अक) = दीप्तौ । भाअदि-शौ. ।

छ—✓भाना *† (<भानम् = ज्ञानम्) = (१) प्रतीतौ, (२) रुचौ
 (३) शोभने ।

√भाम् (भाम) १/४३४ क्रोवे (आ) भामते-निघ. २/१२ = कुध्यति-
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कर्मा ।
कात-शा-हे-वो । √भा २/४० दीप्तौ (प) ।

ग—वीरान् मा रुद्रो भामितो वधीः-ऋ. १,११४,८ । भामितः-श्वेताश्वतरो.
४,२२; मना. २,५३ । भामः-व. ४६० : ५; [ऋ. १०,८३,४] । मदेचितस्य प्ररुजन्ति
भामाः-ऋ. ५,२,१०-भामाः=क्रोधा दीप्तयो वा-इति सायणः । गुरुं मित्रं तथा
भामं पुत्रं च भगिनीं तथा-ऋ. भा. ६,१६,४९-भामः=भगिनीपतिः ।

√भाष् (भाष) १/६०७ व्यक्तायां वाचि (आ) √भा २/४० दीप्तौ (प) ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- √भास् (भासु) १/ दीप्तौ
शा-हे । (आ) ।
वचने-च ।
वाचि-वो ।

ग—भाषते-ऐआ. ३,१,६; गोत्रा. १,१,३१ ।
ध—भासते-सुत्तनिपात ४५२ । भासति-धम्मपद १,२४६; सुत्तनिपात १५८ ।
ङ—√भास (सक) = वचने । भासइ, भासंति-भग.; उव. ।

√भाषना * †
छ—√भाखना * † } (<भाषणम्)=भाषणे ।
√भासना * †

√भास् (भासु) १/६१७ दीप्तौ (आ) √भा २/४० दीप्तौ (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √भाष् (भाष) १/६०७
कात शा-हे-वो । व्यक्तायां वाचि (आ) ।

ग—भासते-कौलोप. २,५; योशि. ६,७७ ।
ङ—√भास (अक)=(१) शोभने, (२) प्रतीतौ । भासए, भासंति-मोह.
२९; भक्त. ११०; सुर. ७,१६२ ।

छ—√भासना=(१) दीप्तौ, (२) प्रतीतौ, (३) दृग्गोचरत्वे,
(४) सम्पर्चने, लिप्तौ ।

√भिक्ष (भिक्ष) १/६०२ याचवायामलाभे लाभे च √भज् (भज) १/ सेवायाम्
(आ) (उ) ।
क्षी-हे ।
भिक्षायामलाभे लाभे
च—सा ।

याच्चायां लाभेऽलाभे

च—मै ।

याच्चायाम्—च-जै-

काकृ-कात-शा ।

लाभार्थ्यालाभोक्ति-

क्लिशि—वो ।

क्लेशे च व्यक्तायां वाचि

—क्षी ।

तत्तद्देशप्रसिद्धार्थानां

पृथङ्निर्देशः—क्षी ।

ग—भिक्षते-ऋ. ७,३२,१७; शत्रा. ११,३,३,५ ।

घ—भिक्षति-संयुत्त. १,१७६; चरियापिटक १,१४ ।

ङ—√भिक्ष (सक)=भिक्षणे । भिक्षइ-संबोध. ३१ ।

√भिद् (भिदिर्) ७/२ विदारणे (उ)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

भिदि—वो ।

ग—अण्डानि भेदति-ऋ. ८,४०,१० (भौवादिकः) । अप.....भिन्धि-ऋ. ८,४५,४० । भिनत्ति-तै. २,१,५,७; पै. ७,७,२ ।

घ—भिन्दति-दीघ. २,१०७ ।

ङ—√भिद् । भिदइ-महा. ।

+√भिन्द (भिदि) १/६४ अवयवे (प)

क्षी-मै-श-च-जै- सम्मतायाम्—सा

काकृ-कात-शा- सा ।

हे-वो ×

<√बिन्द (बिदि) अवयवे (प) ।

√भिण्ड १/१८५ हिंसायाम्
(प) काकृ ।

√भिद् (भिदिर्) ७/२
विदारणे (उ) ।

ग—भिन्दुः—सात्रा. १,४,१४ ।

ङ—√भिद् (सक)=(१) भेदने, (२) विभागे (अवयवे) । भिदइ, भिदए-महा. ।

ङ—√भिद् (सक)=(१) भेदने, (२) विभागे (अवयवे) । भिदंति—
आचा. २,१,६,९ ।

√भी (बिभी) ३/२ भये (प) √भ्यस्(भ्यस)१/ भये(आ)।
 श क्षी-मै-सा-च-जै- √भी (बिभी) ९/२६ भये
 काकृ (उ),-कात-शा-हे। (प) च।
 भीत्याम्—वो।

क—भोइ—: भूइ—: भी—जू. पौकनीः।

ख—अवे. वयेन्ते, व्येन्ते—वा. पौकनीः।

ग—भयते—ऋ. १,५८,५; तैत्रा. २,८,३,४। विभेति—ऐत्रा. ४,५; शत्रा.
 ५,२,१,१९।

घ—भायसि—थेरीगाथा २,२४८।

ङ—√भा } (अक)=भये। भाइ, भाअइ—महा.; स्वप्न. ८०।
 ङ—√भाअ }

+√भुङ् (भुगि)१/१५७ भर्जने (प) <√वुङ् (वुगि) वर्जने (प)।
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी।
 कात-शा-हे-वो×

√भुज् (भुजो) ६/१३६ कौटिल्ये (प) √भुङ् (भुगि) १/ भर्जने
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प)।
 कात-शा-हे। √भुज् (भुज) ७/ पालना-
 वक्रणे—वो। भ्यवहारयोः (प)।

ग—परिभुजद्रोदसी—ऋ. १,१००,१४। निर्भुजति—याज्ञ. २,१४; सुश्रु. २,३३१,
 १९। व्याभुग्न इव घर्मान्ते—हरिवंश. ४३१३।

√भुज् (भुज) ७/१७ पालनाभ्यवहारयोः (प) भोजते—निघ. २/१२=
 श क्षी-मै-सा, काकृ (उ),- कृध्यतिकर्मा।
 कात-शा-हे।
 रक्षाशनयोः—जै।
 पालने—च।
 त्राणे भक्षे—वो।

ग—उभये भुञ्जते विशः—ऋ. २,२४,१०; कं मानुषी भोजते विट्—ऋ. १,७२,
 ८। भुङ्क्ते—शांआ. ६,२०—(भुजोऽनवने १,३,६६ इति तङ्) मै. ४,२,१। भुनक्ति—तै.
 २,६,२,४।

घ—भुञ्जति—सुत्तनिपात १०२।

ङ—√भुंज (सक) = अभ्यवहारे, (२) पालने, (३) उपभोगे, (४) अनुभवे । भुंजइ-कस.; उवा. ।

+√भुण्ड् (भुडि) १/[२७४] वरणे (आ) । √हुण्ड् (हुडि) १ संघाते
मै-सा×,श [क्षी] शा-हे । (आ) ।
भरणे—च-काकृ-कात ।
भृतौ वृतौ—वो ।

√हुण्ड् (हुडि) १/२७४ वरणे—क्षी-सा ।
श-च-जै-काकृ-कात-शा-
हे-वो× हरणे—मै-सा ।

√भू १/१ सत्तायाम् (प) । √भु १/५५२ ॥ गतौ (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-काकृ ।
कात-शा-हे-वो ।

क—भौइ; भौईए—(भुआ-, भुए-,) : भोउ-: भू-:

ख—अवे. बवैति = भवति-जू. पौकनीः ।

ग—भवति-ऋ. १,२८,१; खि. ४,१०,१; मा. ३२,८; का. ३२,१,५ ।

घ—भवसि-मज्झिम. ३,१४० ।

घ—होमि-जातक. ३,२६० ।

ङ—भोमि-पि. ४७६ ।

ङ—भुवइ-पि. ४७५ ।

ङ—हुअइ, हुएइ, हुंति-पि. ४७६ ।

ङ—हवइ-कप्प. ।

ङ—होइ, होअइ-कप्प.; उव्व.; महा. ।

छ—√होना = सत्तायाम्, उद्भवे ।

√भूष् (भूष) १/६७३ अलङ्कारे (प) । √भू १/१ सत्तायाम् (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
भूषणे—वो ।

ग—भूषसि-ऋ. ८,९२,२६; भूषेम-शौ. १९,६७,७ ।

ङ—√भूस (सक) = (१) अलङ्कृतौ, (२) शोभने । भूसेमि-कुमा. ।

छ—√भूषना *† } (< भूषणम्) = अलङ्कारे ।
छ—√भूखना

✓भृ (भृञ्) १/८८४
श×

भरणे (उ) ।
क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ-
शा-हे ।
भृतौ—वो ।

✓भृ (डुभृञ्) ३/ धारण-
पोषणयोः (उ) ।
भुरन्तु-ऋ. ५, ६, ७ ।

(कात-✓वृ [वृञ्]) वरणे—कात ।

क—भर्=भृतौ ।

ख—अवे. बरैति=भरति-जू. पौकनीः ।

ग—अव...भरते-ऋ. १, १०४, ३ । भरते-तै. २, ३, १४, ३ । भरति-शौ. ८, ३, १५ ।

ङ—✓भर (सक)=भरणे । भरइ-भवि.; पिंग. ।

✓भृ (डुभृञ्) ३/५
श

धारणपोषणयोः (उ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा ।

✓भृ (भृञ्) १/ भरणे
(उ) ।

धारणे—च ।

धारणे पोषणे च—हे ।

भृतिपुष्ट्योः—वो ।

✓भृ (डुभृञ्) ३/५
श-च-जै-काकृ-कात×

‘धारणपोषणयोः’ इति

द्रमिडाः—क्षी ।

क्षी-मै-सा-शा-हे ।

भृतिपुष्ट्योः—वो ।

ग—बिभर्मि-ऋ. १०, १२५, १ । बिभर्ति-मा. १९, ९४; का. २१, ६, १५; तै. ४, ३, ११, ५; मै. १, ६, ३ ।

+✓भृज् (भृजी) १/१७५ भर्जने (आ) ।
श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓भ्रस्ज् (भ्रस्ज) ६/ पाके
(उ) ।

भर्जनम् = पाकविशेषः—क्षी ।

क—भैर्ज्=भर्जने ।

ख—म. पर्सि. बर्स्तन्-वा. पौकनीः ।

ग—भर्जति-मैत्रायण्युप. ५, ७ । भर्जितम्-शि. ६, २३ । माषाणां भर्जयेद्
वाटीः-सुश्रु. १, २३०, १७ ।

(भृज्येयुः-मै. १, १०, ११; काठ. ३६, ६;) भर्गः-शौ. ९, १, ४; पै. ६, १९, १
(=दीप्तौ); भृजः-मै. २, ८, ७ (तैक्षये) ।

+√भृड् (भृड) ६/११९ निमज्जने (प) इत्यप्येके-मै >√भृड् (भृड) ६/ निमज्जने
(क्षी) श-च-काकृ- 'निमज्जने' इत्येके—आत्रेयः (प) इत्यपरे—मै ।
कात, शा ?, -सा । √हुड् (हुड) ६/ निमज्जने
हे-वो× संघाते—शा । (प) ।
√कुड् (कुड) ६/ निमज्जने
(प) ।
√भृड् (भृड) ६/ निमज्जने
(प) ।

+√भृश् (भृशु) ४/१११ अधःपतने (प) √भ्रश् (भ्रन्शु) ६/ अधः-
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-शा-हे । पतने (प) ।
अधःपते—वो ।
(जै-कात-√भ्रश् अधःपतने—जै-कात ।
[भ्रश]

ग—भृशनिखनाः—वा. रा. २,४०,३१ । भृशम्-मनु. ७,३२ ।

ङ—√भुल्ल (अक) = (१) च्युतौ, (२) अधःपाते, (३) विस्मृतौ—आत्म. १९ ।

+√भृष् (भृषु) १/७०० हिंसासंघातयोः (प) √वृप् १/५११० हिंसायां
मै-सा-श-च-काकृ- क्षी । संघाते च (प) शा-हे ।
कात-शा-हे-वो× हिंसायां संघाते च—जै ।

+√भृ ९/२० भरणे (प) √वृ ९/१८ भरणे (प) शा,
श (शा) क्षी-हे । २६-हे ।
भर्त्सने—मै-सा-च-जै- √वृ ९/१७b वरणे-काकृ, हे ।
काकृ-कात-हे । √वृ ९/ वरणे (प) ।
भृतौ भृजि भर्त्से—वो ।
(कात-√भृ) भरणे—कात ।

+√भृ ९/२१ भर्जने, च=भरणे (प) पूर्ववत् ।
क्षी-हे ।
भर्जने—शा ।
भृतौ भृजि भर्त्से—वो ।

पूर्वधातोरभिन्नोऽयं क्षीरस्वामिना पृथक् संख्यायते ।

+√भेष् (भेषु) १/८६९ भये (उ) √भ्यस् (भ्यस) १/ भये (आ) ।
श× क्षी-मै-सा-च, जै ? √भी (जिभी) ३/ भये (प) ।

काकृ-कात-शा-हे-वो ।

✓भीष् (हेतुभये षुक् ७/३/४०) ।
✓भ्रेष् (भ्रेषृ) १/८७० भये (उ) ।

✓भ्यस् (भ्यस) १/६२१ भये (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

> ✓भेष् (स) भ्रेष् (स) भये
इति चन्द्रः-क्षी ।
शेषः पूर्ववत् ।
भ्यसते भयवेपनयोः-निरु.
३,२१,६ ।

ग—अभ्यसेताम्-ऋ. २,१२,१; तै. १,७,१३,२; शौ. २०,३४, १ । भ्यसात्-
जै. १,३९,२ ।

✓भ्रंश् (भ्रन्शु) १/७४७ अवसंसने (आ)
श (जै ✓भ्रंस्) । क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे ।
(काकृ-सा—✓भ्रंश्) अवसंसने—सा-काकृ ।

✓भृश् (भृशु) ४/ अधःपतने
(प) ।

✓भ्रंस् (भ्रन्सु) १/ अवसंसने
(आ) सा ।

✓भ्रंश् (भ्रन्शु) ४/ अधः-
पतने (प) ।

✓भ्रश् (भ्रश) १/ अवसंसने
(आ) सा ।

ग—भ्रंशते-तै. १,६,११,१; ऐत्रा. ७,५ ।

✓भ्रंश् (भ्रन्शु) ४/११२ अधःपतने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
अधःपते—वो ।

✓भ्रश् ४/४९ अधःपतने
(प) जै, कात ।
शेषः पूर्ववत् ।

ग—भ्रश्यतु क्षिप्रमद्यैव-वा. रा. २,७५,३४ ।

घ—भ्रस्सति-जातक ४,२२३; ४,५३० । ।

+ ✓भ्रंस् (भ्रन्सु) १/७४३ अवसंसने (आ) सा
क्षी-मै-श-च-काकृ- सा ।
कात-शा-हे-वो × अवसंसे—जै ।

> ✓भ्रश् (भ्रश) अवसंसने
(आ) सा ।
शेषः पूर्ववत् ।

+ ✓भ्रक्ष् (भ्रक्ष) १/८९७ भक्षणे (उ) मै
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै ।

✓भक्ष् (भक्ष) १/ भक्षणे
(उ) मै ।

कात-शा-हे-वो × अदने—सा ।

✓भलक्ष् (भलक्ष्) १/ भक्षणे
(उ) ।

+✓भ्रण् (भ्रण) १/४४४ शब्दार्थः (प)

श-काकृ-कात × क्षी-मै-सा-च ।

✓भण् (भण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

शब्दे—जै-शा-हे-वो ।

✓व्रण् (व्रण) १/ शब्दार्थः
(प) ।

✓भ्रम् (भ्रमु) १/८३४ चलने (प)

श-जै ×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे ।

चाले—वो ।

भ्रमति-निघ. २/१४ =
गतिकर्मा ।

ग—भृमात्-कृ. ७,१,२२ । [धा. भ्रान्तौ वृत्तिः] । भ्रमति-ध्या. ५०; योचू.
१४; गी. १,३० ।

घ—भ्रमति-जातक १,४१४ ।

ङ—✓भुम = भ्रमणे । भुमइ-सण. ।

छ—✓भरमना
✓भ्रमना* } = चलने ।

छ—✓भौना
✓भवना
✓भवना*† } (< भ्रमणम्) = चलने ।

✓भ्रम् (भ्रमु) ४/९२

श

अनवस्थाने (प) पुषादिः

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-शा-हे ।

चलने—जै ।

चाले—वो ।

ग—भ्राम्यति-पार. गृह्य. ३,७; मभार. १३,४३१६ ; कथासरि. ९,९ । भ्राम्यते-
श्वेताश्वतरो. १,६ ।

✓भ्रश् (भ्रश) १/७४३

अवसंसने (आ) सा ।

कचित् पठ्यते-सा-काकृ ।

✓भ्रस् (भ्रसु) अवसंसने
(आ) ।

द.✓भ्रश् १/७४७

ग—भ्रशन्-कृ. १०,१७३,१; शौ. ६,८७,१; शत्रा. ६,७,३,७ ।

✓भ्रज् (भ्रज) ६/४

श

पाके (उ)

क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ (प),

कात-शा-हे-वो ।

✓भृज् (भृजी) १/भर्जने
(आ) ।

✓भृष् (भृपु) १/हिंसा-
संघातयोः (प) ।

ग—भृज्जाति-ऋ. ४, २४, ७ । यवमुष्टिं भ्रज्जति-गोगृ. ३, ७, ४ ।

घ—भज्जति-विनय. ४, २६४ ।

ङ—√भज्ज (सक)=पाके । भज्जन्ति, भज्जन्ति-सूअनि. ८१; विपा. १, ३ ।

छ—√भूजना
छ—√भूजना† } (< भूजनम्)=भर्जने ।

√भ्राज् (भ्राजू) १/१७८ दीप्तौ (आ)
श-जै-शा-हे-वो × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

√राज् (राजू) १/दीप्तौ
(उ) ।

भ्राजते-निघ. १/१६=
ज्वलतिकर्मा ।

भ्राशते-निघ. १/१६=
ज्वलतिकर्मा ।

ग-अग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः-ऋ. १, ४४, १२; भ्राजते-१, ५६, ३ ।

ङ—√भाज (अक)=दीप्तौ । विसे. ३४४७ ।

√भ्राज् (भ्राजू) १/८०६ दीप्तौ (आ)
क्षी-च-काकृ ।

√भ्राज् (दुभ्राजू) ... 'दीप्तौ' इत्येके-क्षी । पूर्ववत् ।
क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।
भासि-वो ।

ग—भ्राजसे-तैब्रा. ३, १, ६, ४ । भ्राजन्ते-मा. १२, १०६ ।

+√भ्राश् (दुभ्राश्) १/८०७ दीप्तौ (आ)
श × (काकृ-कात-हे-क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
√भ्रास्) कात-शा ।
भासि-हे-वो ।

पूर्ववत् ।
भ्राशते-निघ. १/१६=ज्वलति-
कर्मा ।
भ्राश्यति-निघ. १/१६=
ज्वलतिकर्मा ।
भ्राश्यति-निघ. १/१६=
पाठान्तरम्-देवराजयज्वा ।

क—भेरेश्=दीप्तौ-वा. पौकर्त्तः ।

ग—नि तिग्मानि भ्राशयन् भ्राशयानि-ऋ. सं. ८, ६, २०, ५; वा भ्राशम्लाश.
३/१/७० इति पक्षे श्यन् । उभयपदित्वं वक्तुं शक्यम्, अस्य धातोरात्मनेपदित्वाद्
वैदिकप्रयोगस्य परस्मैपदित्वाच्च ।

✓भ्री ९/३४

श

(च-✓भी)

भरणे (प)

क्षी मै-सा-काकृ कात-हे ।

भये—सा-जै-शा-हे ।

✓भी (बिभी) ३/भये
(प) ।भ्रीणाति-निघ. २/१२=
क्रुध्यतिकर्मा ।

✓भृ ९/२० भरणे (प) ।

ग—भ्रीणन्ति-ऋ. २,२८,७; मै. ४,१४,९ ।

+✓भृड् (भृड) ६/११० संवरणे (प)

सा-श-जै-काकृ-

कात×

क्षी-च ।

‘संघाते’ इत्येके-मै ।

शा-हे ?

संवृत्तिसंहयोः-वो ।

✓ब्रुड् (ब्रुड) ६/संवरणे
(प) ।✓भृड् (भृड) ६/निमज्जने
(प) ।✓भृड् (भृड) ६ संवरणे
(प) मैत्रेयस्तु-सा ।

+✓भ्रेज् (भ्रेजृ) १/११७ दीप्तौ (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

भासि—वो ।

२+✓एज्/रेज् (रेजृ) १/
दीप्तौ (आ) इति
चन्द्रः-क्षी ।

भृ+✓रेज्=✓भ्रेज् ।

✓एज् (एजृ) १. दीप्तौ
(आ) ।✓भ्राज् (भ्राजृ) १/१७८
दीप्तौ (आ) ।

✓भ्रेष् (भ्रेषृ) १/८७०

श-च-जै×

भये (उ)

क्षी ।

✓भ्रंश् (भ्रंश्चु) १/१७४
अवसंसने (आ) ।भ्रेषति-निघ. २/१२=
क्रुध्यतिकर्मा ।

उत्तरधातोरभिन्नः क्षीरेण पृथक् संख्यातः ।

ग—भ्रेषते जनो न रेषन्मनः-ऋ. ७,२०,६ । भ्रंशेऽपि—रथो वर्तमानो
भ्रेषन्नेति-ऐत्रा. ५,३३ । भ्रेषम्-तै. ७,३,१,१; काठ. ७,११; क. ३१,१० ।

✓भ्रेष् (भ्रेषृ) १/८७१

श-च-जै×

चलने, च=भये (उ)

क्षी-शा-हे ।

गतौ—सा ।

चलने—काकृ-कात ।

पूर्ववत् ।

चले भये—वो ।

क—भेर्-स्—: नार्वे. (प्रादे.) व्रीस=क्रोधे, उद्वेगे, प्रकाशक्षेपे-वा. पौकर्णीः ।

ग—रथो वर्तमानो भेषन्नेति-ऐत्रा. ४,३३ (भ्रंशे) ।

+√भ्लक्ष् (भ्लक्ष्) १/८७८	भक्षणे (उ)	>√प्लक्ष् (प्लक्ष्)	भक्षणे
श-च-जै-शा × (कात-	क्षी-मै-कात-हे-वो ।	(उ) इति दुर्गः-क्षी ।	
√ल्लष्) स्यात् वृटिः ।	अदने—सा ।	√भक्ष् (भक्ष्) १/८९७	भक्षणे (उ) मै ।
	काकृ ?	√भ्रक्ष् (भ्रक्ष्) १/८९७	भक्षणे (उ) मै ।

+√भ्लाश् (दुभ्लाश्) १/८०८	दीप्तौ (आ)	√भ्राश् (दुभ्राश्) १/दीप्तौ	
श ×, (काकृ-कात-हे-	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(आ) ।	
√भ्लास्)	कात-शा-हे ।	भ्लाश्यति-निघ. १/१६=	
	भासि—वो ।	ज्वलतिकर्मा-पाठान्तरम्-	
		देवराजयज्वा ।	

√भ्लेष् (भ्लेषृ) १/८८९	चलने (उ) मै ।	√भ्रेष् (भ्रेषृ) १/चलने	
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-	मै ।	च=भये (उ) ।	
शा-हे-वो ×	गतौ—सा ।		

√मंह् (महि) १/६२७	वृद्धौ (आ)	√मह् (मह) १०/ पूजायाम्	
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।	
	कात-शा-हे-वो ।	मघमिति धननामवेयं मंहते-	
		दानकर्मणः—निरु. १,७,१ ।	
		मघम्-निघ. २/ १०=	
		धननाम ।	

ग—शूरो मघा मंहते-ऋ. १, ११, ३; शौ. २०, ५१, ३ । अमंहत्-शत्रा. १३, ५, ४, ४ ।

+√मक्ष् (मक्ष्) १/६५४	रोषे (प)	√मक्ष् १/५२२	दंशने (आ)
श-च-काकृ-कात ×	क्षी-हे ।	काकृ ।	
	संघाते—मै-सा-जै-	√म्रक्ष् (म्रक्ष्) १/ संघाते (प) ।	
	शा-हे ।	√वक्ष् (वक्ष्) १/ रोषे (प) ।	
	संघाते रोषे च—वो ।	√मट् १/९२ b संघाते (प)	
		काकृ ।	

क—मकॉ-अथवा-मॉक्-ऑ (लॉ-,कॉ)=अश्वः, मक्षिका । मक्षु, आर्या-
णाम्-मॅक्शू=मङ्क्षु, शीघ्रम् । लैति.-मॅक्स्=क्षिप्रम् । म. किन्निक्-मॉक्षू=मङ्क्षु,
दुतम् । पु. इरिश्-मास्=मङ्क्षु, त्वरितम् ।

ख—अवे. मक्षिँ=मक्षिका । अवे.-मॉशू=मङ्क्षु, आशु-वा. पॉकर्नीः ।

ग—मध्वो न मक्षः-ऋ. ४, ४५, ९; मधुमन्मक्षिकारपत्-१, ११९, ९ । यूका-
मक्षिकमत्कुणम्-मनु. १, ४० । मक्षु (मङ्क्षु)-निघ. २/ १५=क्षिप्रनाम (संघाते) ।
मक्षुयुभिः-ऋ. ७, ७४, ४ ।

छ—मॉखना*† (<मक्षणम्)=क्रोधे ।

छ—माखना*† (<मक्षणम्)=क्रोधे- "अव जनि कोउ माखइ भट
मानी"-तुलसी ।

छ—मॉखी *† (<मक्षिका) ।

+√मङ्क् (मकि) १/८६ मण्डने (आ) √मङ्क् (मकि) १/३३३ गत्यर्थः
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- (आ) कात ।

कात-शा-हे । √मङ्क् (मखि) १/ गत्यर्थः
भूपे—वो । (प) ।

√मङ्क् (मगि) मण्डने (प)
इति जयमङ्गलः-भट्टिः
१४, १० ।

√मक् १/ गतौ (आ) वो ।

क—मॅक्=गोधने (चूर्णादेः), परिवेष्टने (निष्पीडने, चूर्णने) । स्ल.-
मॅक्-क=मृदु । लैति. मॅक्स्=हस्तः । पु. उ. ज. मॅगॉन्=न्यूनत्वे, कार्यादेः साहा-
यप्रमन्तरा करणे । लिथु. मॅङ्क्स्=दुष्टः, क्षुद्रः, लघुः-वा. पॉकर्नीः ।

ग—सोमातिपूतो मङ्कुरिव चचार-शत्रा. ५, ५, ४, ११ (=गतौ-, प्रस्पन्दने) ।
मङ्कणक०-मभार. ३, ६०८६ । कथासरि. ३२, १००=ऋषिविशेषः ।

घ—मंक्=आपन्न०- विनय. २, ११८ ।

ङ—मंकिअ (<मङ्कितम्)=कूर्हिंत्वा गमनम्-वे. ८, १५ ।

ड—मंकाइ (<मङ्कातिः)=अन्तकृन्महर्षिरेकः-अंत. १८ ।

छ—√मनकना=प्रस्पन्दने, चलने ।

+√मख् (मख) १/१३२ गत्यर्थः (प) पूर्ववत् ।
श× क्षी-मै-सा-च-कात । √मच्छ १/३५५ गतौ (प)
गतौ—जै-काक्- काक् ।
शा-हे । √मयूख् १/३८० गतौ (प) काक् ।

सर्पणे—वो ।

✓मृख् १/४६० ० चलने (आ) काकृ ।

✓मुख् १. ३८ ८ गतौ (प) काकृ ।

क—मख्-ऑ-स्,—(स्) लो—=प्रसन्नम् ?-वालदेः पौकर्त्तः ।

ग—मखस्य ते (इन्द्रस्य)-कृ. ३, ३४, २ । मखः-निघ. ३/ १७=यज्ञनाम;

मखेभ्यः-निरु. ३, २१, ६=मरुद्भ्यः-दुर्गाचार्यः (गतौ) ।

+✓मङ्ख् (मखि) १/१३३ गत्यर्थः (प)

द्र.✓मङ्क् १/८६ ।

मै-श-च-काकृ-कात-

क्षी-सा ।

✓मङ्क् (मगि) १/१४७ गत्यर्थः

शा× गतौ—हे ।

(प) ।

सर्पणे—वो ।

ग—मङ्क्० = मगधदेशः-राजत. ८, ९९७; मङ्क्क०-८, ३४५५; मङ्क्ना-७, १०५ ।

ङ—मंख = वृषणौ-दे. ६, ११२ ।

ङ—मंख = चित्रपटेन जीवनस्य निर्वाहयित्री भिक्षुकजातिः-णाया. १, १ टी; औप.; पण्ड. २, ४; पिंड. ३०९ ।

+✓मङ्क् (मगि) १/१४७ गत्यर्थः (प)

द्रष्ट.✓मङ्क् १/८६ मण्डने

श× क्षी-मै-सा-च कात ।

(आ) ।

गतौ—जै-काकृ-शा-हे । ✓मग् १/४१० k आदाने

सर्पणे—वो ।

(आ)काकृ ।

(भट्टि. १४, १० मण्डने— अङ्गलम् (एतन्मकारोपजनेन

जयमङ्गलः

मङ्गलम्-दुर्गाचा.) अङ्गवन्

-निरु. ९, ४, १ ।

क—मंग्-अथवा-मैग्=मण्डने, भूषे । ऑस्तेतन्-मंग्=छलम्, वञ्चना-वा. पौकर्त्तः ।

ग—मङ्गलोपेसा-शत्रा. १३, ८, १, १६ । मङ्गलार्थम्-मनु. ५, १५२ ।

ङ—✓मंग (सक)=(१) गमने, (२) साधने, (३) ज्ञाने । कर्म-मंगिज्जए-विसे. २२ ।

+✓मङ्क् (मधि) १/१०७ गत्याक्षेपे (आ)

✓मङ्क् (मकि) १/३३३ ०

श× क्षी ।

गत्यर्थः (आ) कात ।

✓मख् (मख) १/ गत्यर्थः (प) ।

✓मङ्ग (मखि) १/गत्यर्थः (प)।

✓मङ्ग (मगि) १/गत्यर्थः (प)।

गत्याक्षेपः = वेगगतिः, गमनारम्भो वा—क्षी ।

उत्तरधातोरभिन्नः क्षीरेण पृथक् संख्यातः ।

+✓मङ्ग (मधि) १/१०८ कैतवे, च = गत्याक्षेपे पूर्ववत् ।
श × (आ) ✓मघ् १/४१४ b गत्याक्षेपे कैतवे
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- च (आ) काकृ ।
कात-शा-हे ।
अद्यर्थे (= गते निन्दार-
म्भजवेपु) —वो ।

+✓मङ्ग (मधि) १/१५८ मण्डने (प) ✓मङ्ग (मगि) १/ मण्डने (प)
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा-हे । इति जयमङ्गलः—भट्टि. १४, १० ।
कात-शा × भूपे—वो । ✓मह् (मह) १. ७२२ पूजायाम्
(प) ।

ग—मघवा (न्)—मभार. ३, ४५, १०—(मघ्यते = पूज्यते । उणा. २/१५८) ।
एवं सत्यपि ✓मघ् इति दर्शनादिहोस्लेखः कृतो मया ।

+✓मच् (मच) १/१६८ कल्कने (आ) । > ✓मुच् (मुच) कल्कने
श-कात × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) इति चन्द्रः—क्षी ।
शा-हे । ✓मञ्च् (मचि) १/१७१
कल्कने दम्भे शाठ्ये—वो । कल्कने (आ) सा ।

क—मेंक् = गोधने (चूर्णादेः), परिवेष्टने, (निष्पीडने, चूर्णने) । लिथु.—
मेङ्कस् = दुष्टः, क्षुद्रः, लघुः—वा. पाँकर्नीः ।

+✓मज् (मज) १/२४७ शब्दार्थः (प) । { > ✓मुज् (मुज) शब्दार्थः
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी । (प) इत्यप्याहुः—पुरुष-
कात-शा-वो × शब्दे—हे । > ✓मृज् (मृज) शब्दार्थः
(प) इत्यप्याहुः—क्षी ।
कारः (५७ पृ.) ।

छ—✓मचना = कोलाहलप्रधाने कार्यारम्भे, (२) विस्तारे (खेन तुलनीयः) ।

+√मञ्च् (मचि) १/१७० श-काकृ X	धारणोच्छ्रायपूजनेषु- (आ) । क्षी-मै-सा-कात । धारणे—च । कल्कने धारणोच्छ्राय- पूजासु च—जै । कल्कने धारणोच्छ्रायपूज- नेषु च—शा-हे । उच्छ्रायधृत्यर्चाभासु कल्कने दम्भे शाठ्ये— वो ।	√मञ्च् १/४९० गतौ (आ) च । √मञ्च् १/३१३a हिंसागत्योः (प) काकृ । √मुच् १/४२२a धारणो- च्छ्रायपूजनेषु (आ) काकृ । √मुच् १/४२२a धारणोच्छ्रा- यपूजनेषु (आ) काकृ । √मुञ्च् १/४२२ b धारणो- च्छ्रायपूजनेषु (आ) काकृ । √मच्छ् १/३५५j गतौ (प) काकृ ।
---------------------------------	---	--

√मञ्च् (मन्चु) १/१७१ धारणोच्छ्रायपूजनेषु—
सा ।
पवित्रीकरणे ?—द्वि. ।

क—द्रष्ट. √मच् १/१६८ ।

ग—मञ्चाश्च कारयामासुः—मभार. १,५३२३ (=उच्छ्राये) ।

छ—√माँचना (<मञ्चनम्)=प्रारम्भे ।

छ—√माँछना (<मञ्चनम्)=प्रवेशे—(लशक.)—तुल. √मच्छ् १/३५५ j
गतौ (प) काकृ ।

+√मञ्च् (मचि) १/१७१ कल्कने (आ) सा ।
क्षी-मै-श-च-कात X सा-जै-काकृ-शा-हे-वो । पूर्ववत् ।
पूर्वस्मादभिन्नोऽयम् ।

+√मट् (मठ) १/३३० मदनिवासयोः (प) । √मट् १/६२b संघाते (प)
श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । काकृ ।
निवासे—च-काकृ-कात । √मट् १/ सादे (प) सौ.
वासमदयोः—वो । धा.-वो ।
१/३२९ 'गतौ' इति कचित् √मण्ट् १/९८ दाहे (प)
पठ्यते—सा । काकृ ।
मण्टयेदिव-तैत्रा.
२,३,९,९ ।

ग—मठः—मैत्रेय्युप. २, १५; निर्वाणोप. २९८, १; मठाग्नायोप. ४९, १४; मठम्—
१ योत. ३२; १ संन्या. २, ७०। ०माठरीपुत्र०—शत्रा. १४, ९, ४, ३१। माठरस्य वनम्—
मभार. ३, ८३३५; कुटीमठम्—मभार. १२, ५३४८। (मठची—छान्दो. १, १०, १)।

छ—√मठोरना † = तक्षणेन काष्ठचिकणादित्वे।

छ—√मट(क)ना = साङ्गकम्पं गतौ, (२) अपमृतौ, (३) विचलने। तुल.
√मठ् १/३२९ गतौ (प) सा।

√मण् (मण) १/४४०
श×

शब्दार्थः (प)।

क्षी-मै-सा-च।

शब्दे—जै-काकृ-कात-

शा-हे।

कूजे—वो।

√मज् १/२४७ शब्दार्थः
(प)।

ग—मणिना-कृ. १, ३३, ३। मणितम्—शिशु. १०, ७५।

+√मण्ठ् (मठि) १/२६० शोके (आ)।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे।

आध्याने—वो।

शोकः = आध्यानम्—क्षी।

आध्यानम् = उत्कण्ठापूर्वकस्मरणम्।

√मण् (मण) १/४४०
शब्दार्थः (प)।

छ—माँड़ा (<मण्ठः) = वटकविशेषः। “मण्ठस्तु बृंहणो वृष्यः”—इति
राजनिर्घण्टः।

छ—मंठ (<मण्ठः) = वटकविशेषः।

छ—माँठी* = फुल्लधातोर्विलाप्य (द्रवीकृत्य) संहिताः (घटिताः) कङ्कणाः।

+√मण्ड् (मडि) १/२६९ विभाजने (आ)।

श×

क्षी-सा।

वेष्टने—मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे।

विभागे वेष्टे च—वो।

√वण्ड् (वडि) १/ वेष्टने
(आ)।

√मण्ड् (मडि) १/ भूषा-
याम् (आ)।

मण्डूका मञ्जूका मञ्ज-
नात्, मन्दतेर्वा मोदति-
कर्मणः, मन्दतेर्वा वृप्ति-
कर्मणः। मण्डयतेरिति
वैयाकरणाः, मण्ड एषा-

मोक इति वा । मण्डो
मदेर्वा मुदेर्वा-निरु.
९,५,२ ।

क—मेला^x = प्रकाशने-वा पौकनीः ।

ग—करालकणमण्डलम्-रघु. १२,९८ ।

ङ—√मंड (सक) = (१) अग्रे करणे, (२) प्रारम्भे-भवि. । माँडवुं-
गुर्जरभाषा ।

छ—√मदना
छ—√मदवाना (प्रयो.) } (< मण्डनम्) = वेष्टने ।

छ—√माँडना = परिवेष्टने (चूर्णादेः) ।

√मण्ड् (मडि) १/३१८	भूषायाम् (प)	√मण्ड् (मडि) १/२६९
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	वेष्टने (आ) ।
	कात-शा-हे ।	√मट् १/११६ भूषायाम्
	भूषे—वो ।	(प) काकृ ।
		शेषः पूर्ववदवगन्तव्यः ।

ग—मण्डूकः-ऋ. ७,१०३,१ । मानक्षमं मण्डनकालहानेः-रघु. १३,१६ । मण्ड-
नान्मण्डनम्-कुमारसं. ७,५ ।

घ—√मंड (सक) = भूषायाम्, मंडन्ति-पि. ५५७ ।

छ—√मंडना * = भूषायाम्, (२) प्रतिपादने, पुष्टीकरणे ।

√मथ् (मथे) १/८३२	विलोडने (प)
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
	शा-हे ।
	कुन्थे गाहे च—वो ।

(काकृ-√गथ (गथे) विलोडने—काकृ ।

ग—मथ-मथ-त्रिपुरातापिन्यु. ३,३१; व. ४३०:११ । ममथुः-कथासरि.
४६,२२० । दैवादिकोऽप्ययम्—न गर्गरो मध्यति-मभार. १२,१३२०४; समुद्रस्येव
मध्यतः-१,८२२३ ।

छ—√महना[†]
छ—√मथना } (< मथनम्) = विलोडने ।

√मद् (मदी) १/३०३०	हर्षग्लपनयोः (प) मिन्	√मुद् (मुद) १/ हर्षे
श×	क्षी जै-शा-हे ।	(आ) ।

हर्षग्लेपनयोः—मै-सा-

काकृ-कात ।

हर्षे गर्वे ग्लपने—वो ।

ग—मदन्ति-ऋ. १,८४,१० । मदयन्ति-पै. १६,७२,९ ।

√मद् (मदी) ४/९५

श

हर्षे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

ग—माद्यति-नारदपरिव्राजको. ६,३१ । प्रमाद्यति-शत्रा. ११,३,१,७ ।

ङ—√मज्ज (अक) = अभिमाने । मज्जइ, मज्जई-उव.; सूअ. १,२,२,१;

धर्मसं. ७८ ।

√मन् (मन) ४.६३

श

ज्ञाने (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

बोधे—वो ।

ग—यन्न जरा इति मन्यसे-ऋ. ८,८२,५; मन्यते-१०,१४६,४; मनामहे-१,२६,८ ।

√मन् (मनु) ८/८

श

अवबोधने (आ)

क्षी-सा-कात ।

बोधने—मै-च-जै,

काकृ- (उ),-शा-हे ।

बोधे—वो ।

ग—मनवते (उ-शप्-विकरणौ द्र.)-ऋ. १०,१२,६; मनुते-तै ५,५,६,१; शत्रा. ४,५,६,४ ।

घ—मनुते-धम्मसंगणि १२३ ।

√मन्थ् (मन्थ) १/४१

क्षी-श-जै-शा-हे ×

विलोडने (प) मै ।

मै-सा-च-काकृ (कात) ।

कुन्थे गाहे—वो ।

१/४४ संक्लेशार्थेनैवायं गतार्थ इति वागीशः । उदाहरणं च तत एव बोधनीयम् ।

√मन्थ् (मन्थ) १/४४ हिंसासंकलेशयोः (प) > √मान्थ् (माथि) हिंसा-
मै-श-च-काकृ-कात × क्षी-जै-शा-हे । संकलेशयोः (प) इत्यपि
हिंसासंकलेशनयोः—सा दुर्गः—क्षी ।
(स्मरति) ।

√मन्थ् (माथि) हिंसासंकलेशयोः (प) इत्यपि
दौर्गाः—क्षी ।
क्षी-काकृ ।
हिंसासंकलेशनयोः—मै-सा
कुन्थे गाहे च—वो ।

ग—मन्थन्ति—ऋ. ६, १५, १७ । मन्थति—तै. ६, २, १, ७; कात्रा. १, ५, ३, २ ।

√मन्थ् (मन्थ) १/४० विलोडने (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
गाहे—वो ।

ग—मन्थन्तः—ऋ. १, १२, ७, ७ । मन्थामि—शौ. २, ३०, १; पै. २, १७, १ ।

ङ—√महुण (सक) = (१) विलोडने, (२) विनाशे—महा. ।

√मन्द् (मदि १/१३ स्तुतिमोदमदस्वप्नगतिषु मन्दते-निघ. ३/१४=अर्च-
श × (आ) । तिकर्मा ।
क्षी-सा-जै-शा-हे । मन्दते-निघ. १/१६=
स्तुतिमोदमदस्वप्न- ज्वलतिकर्मा ।
कान्तिगतिषु— √वन्द् (वदि) १/ अभि-
(काकृ√मिन्द्[मिदि]) मै-काकृ-कात । वादनस्तुत्योः (आ) ।
स्यात् श्रुतिः । जाड्ये—च । √मद् (मदी) ४/ हर्षे (प) ।
स्वप्ने जाड्ये मदे मोदे
स्तुतौ गतौ—वो ।

ग—मन्दसे—ऋ. १, ५१, १२; मन्दमानः—९, ६५, ५ । मन्दासि—तै. ४, २, ६, १ ।

+√मभ्र् (मभ्र) १/५५० गत्यर्थः (प) √वभ्र् (वभ्र) १/ गत्यर्थः
श क्षी-मै-सा-च-कात । (प) ।
गतौ—जै-काकृ-कात- √अभ्र् (अभ्र) १/ गत्यर्थः
शा-हे । (प) ।
गत्याम्—वो ।

+√मय् (मय) १/४७३ गतौ (आ)
श-कात् × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
शा-हे-वो ।

√मे (मेङ्) १/५४६ प्रणि-
दाने (आ) ।
√पय् (पय) १/ गतौ (आ) ।
√मयूय् १/३८ गतौ (प)
काकृ ।

क—मोइ=गतौ, भ्रमणे,-वा. पौकनीः ।

ग—सरस्वती नः सुभगा मयस्करत्-ऋ. १,८९,३ । मयः=दानवविशेषः, स तु
दैत्यानां शिल्पी । मय इवापः-ऋ. १,१७५,६; यो न ते मयः-१,१७६,८; शं च मे
मयश्च मे-१०,१८,८ ।

+√मर्ब (मर्ब) १/४१९ गतौ (प) मै ।
क्षी-श-च-जै-शा- मै-सा-काकृ-कात् ।
हे × गत्याम्—वो ।

अपमृपः-पै. १,६४,३ ।
√मर्ब (मर्ब) १/ गतौ
(प) वो ।
√मम्ब (मम्ब) १/ गत्याम्
(प) वो ।
√मर्क् सर्प-सौ. धा.—वो ।
√अर्ब (अर्ब) १/ गतौ (प) ।

+√मर्व (मर्व) १/५७५ पूरणे (प)
श-जै × क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात्-
शा-हे-वो ।
पूतौ—वो ।

√पर्व (पर्व) १/ पूरणे (प) ।
√पूर्व (पूर्व) १/ पूरणे (प) ।

+√मल् (मल) १/४८९ धारणे (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
धृतौ—वो ।

√मल्ल (मल्ल) १/ धारणे
(आ) ।

क—मैल्=मलम्=वा. पौकनीः ।

ग—स्विन्नः स्नातो मलादिव-अ.वे. ६,११५,३ । माला-आश्व. गृह्य. ३,८,१७ ।
गोगृ. ३,५,१० ।

ङ—√मल (सक)=धारणे-भग. ९,३३ टी.-पत्र. ४८० ।

छ—√मलना (<मलनम्)=मुहुर्मुहुः स्पर्शे, मर्दने, (२) वेष्टने (धारणे) ।

छ—√मलमलाना (<मलनम्)=मुहुर्मुहुः स्पर्शे, (२) असकृन्निमीलनो-
न्मीलनयोः, असकृदालिङ्गने ।

+√मल्ल (मल्ल) १/४९० धारणे (आ)	√मल्ल (मल्ल) १/४८९ धारणे
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(आ) ।
कात-शा-हे ।	√मुल्ल १/४९८० धारणे (आ)
धृतौ—वो ।	काकृ ।
	√मुल्ल १/४९८ d धारणे
	(आ) काकृ ।
	√मल्ल १/५४४ b हिंसायाम्
	(आ) काकृ ।

क—मैला x = प्रकाशने-वा. पौकनीः ।

ग—मल्ल०—मभार. २, १०७७ । मार्क. पु. ५७, ४४; भा. पु. १०, ४३, १७
(मल्लते = धरति वलम् इति) = बाहुयोधी ।

घ—मल्ल = बाहुयोधी-विनय. २, १०५ ।

घ—मल्लक = पात्रम् ?-विनय. २, १०६ ।

ङ—√मल्ल (सक) = धारणे-भग. ९, ३३ टी.-पत्र. ४८० ।

छ—माल (< मल्लः) = बाहुयोधी ।

+√मव् (मव) १/५९५ बन्धने (प)	√मु १/५९८ a बन्धने (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-कात-शा-हे ।	काकृ ।
बन्धने पालने च—काकृ ।	√मव्य् (मव्य) १/ बन्धने
नहे—वो ।	(आ) ।
(जै-√मट्) बन्धने—जै ।	√मू (मूङ्) १/ बन्धने
	(आ) ।

क—मेउ- (आर्याणाम्-मौइए-; मिण्ड्रै)-वा. पौकनीः ।

+√मव्य् (मव्य) १/५०९ बन्धने (प)	√मव् (मव) १/ बन्धने (प) ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात-	√मु १/५५८ a बन्धने (आ)
शा-हे ।	काकृ ।
बन्धने पालने च—काकृ ।	
बन्धने—वो ।	

दिवादिविकरणको भ्वादौ प्रयुक्तः ।

+√मश् (मश्) १/७१६ शब्दे रोषकृते च (प)	√मष् (मष्) १/ हिंसार्थः
श× क्षी-मै-सा-जै ।	(प) ।
शब्दे—च ।	√मक्ष् (मक्ष) १/ रोषे (प) ।
शब्दे रोषे च—काकृ-कात-हे ।	√मिश् (मिश) १/ शब्दे

शब्दे रोषकृतौ च—शा ।

रोषकृते च (प) ।

ध्वनौ कोपे—वो ।

क—मशो—अथवा—मोशओ (—लो—को—) = अश्वः, मक्षिका (मशकः)—
वा. पौकनीः ।

ग—मशकस्यारसं विषम्—अ. वे. ७, ५६, ३ ।

छ—मसैरी, मसहरी, मसारी (< मशहरी । —हरतेरनुवमने ३/२/९ अच् ।
स्त्रियां डीष्) ।

+√मष् (मष) १, ६८२ हिंसार्थः (प)

√मुप् (मुप) १ हिंसार्थः

श×

क्षी-मै-सा-कात ।

(प) ।

हिंसायाम्—च-जै-काकु-शा-हे ।

वधे—वो ।

क—मर्=सञ्चूर्णने । मर्-स्—वा. पौकनीः ।

ग—एकविंशत्या मापैः—तै. ५, १, ८, १ । मष्मपाकरं द्रपदा खल्वौ इव—अ. वे. ५,
२८, ८ (= आघाते, सञ्चूर्णने) । रोमाणि मषं कारयित्वा—शाङ्खा. गृ. १, २४ । मष्णार०
ऐत्रा. ८, २३; मा. पु. ९, २०, २८ ।

+√मस् (मसी) ४, १०८ परिणामे (प)

>√वस् (वसी) च=परि-

श

क्षी-हे ।

णामे (प) इति कण्ठः—

परिमाणे—मै-सा-च-जै-

क्षी ।

काकु-कात-हे ।

√पस् ४, ६० a परिणामे (प)

परिभाषणे—शा ।

च ।

परीणामे—वो ।

मासा मानात्—निरु.

४, २७, १ ।

√मस्त् १०/४२ धारणे (प)

काकु ।

परिणामः = विकारः—क्षी ।

क—मॅर्षो, मॅस्षो=सारः, तत्त्वम्—वा. पौकनीः ।

क—मेर्नस्—(मेन्स्—मेस्)

ख—अवे.—माँ, (षष्ठी) माँहो । न. पर्सि. माहू=मासः ।

ग—मस्तिष्काज्जिह्वायाः—ऋ. १०, १६३, १ । मस्तक०—मनु. ११, ४३; मभार.

५, २०४६ । भारपीडाव्यथितमस्तकः—मा. पु. १४, ७८ । मसारगल्बर्क०—वा. रा. ३, ४८,

१२; ५, ९, १८; मभार. १२, १५८५ (= इन्द्रनीलमणिः) । मसारताराक्षि—नैषध.

९, १०४ । यशो मसीमयम्—नैषध. ९, ६३ (मसी=काली) ।

छ—माथा (<मस्तकः) ।

छ—मसा (<मसकः-भावप्रकाशे (श. क. द्रु.)-“माषवत्कृष्णमुत्सन्नं मलिनं मसकं दिशेत्”) ।

+√मस्क् (मस्क) १. ९९ गत्यर्थः (आ)

श-काकृ-कात×

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ—जै-शा-हे-वो ।

√मस् (मसी) ४/ परिणामे (प) ।

√वस्क् (वस्क) १/ गत्यर्थः (प) ।

√मस्त् १०/४२ धारणे (प) काकृ ।

? छ—√महकना (<मस्कनम्) = (गति) -गन्धयोः ।

√मस्ज् (दुमस्जो) ६. १३४ शुद्धौ (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

स्नाने ब्रुडने-वो ।

√मृज् (मृजूप्) २. ५५

शुद्धौ (प) ।

√म्रश् (म्रश्) १/६६५ संघाते (प) मै ।

ग—मज्जन्ति-ऋ. ९. ६४, २१ । मज्जति-पत्रा. ५. ७ ।

घ—निमुज्जति-अंगुत्तर. ४, २ ।

ङ—√मज्ज (अक) = स्नाने, (२) ब्रुडने । मज्जामो-महा. ५. ७, ७ ।

छ—√मज्जना* = स्नाने, (२) ब्रुडने ।

छ—√माँजना (<मज्जनम्) = परिमार्जने ।

√मह् (मह) १/७२२ पूजायाम् (प)

श-जै-शा×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-हे ।

पूजे—वो ।

क—मज्ज् (ह्र) = दीर्घम्, विशालम् ।

ख—अवे.-मजन् = दीर्घता, विशालता-वा. पाँकनीः ।

ग—सं महेम-ऋ. १. ९५, ९४; ७, २, ३ । रातिं सत्पतिं महे-वा. सं. २२, १३ ।

घ—महति-विमानवत्थु ४७ ।

√मा २/५१

श

माने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

मानम् = वर्तनम्—क्षी ।

ग—क्षेत्रमिव वि ममुः—ऋ. १,११०,५। तनौ ममुस्तत्र—शिशु. १,२३। गिरं निर्मान्ति वाग्मिनः—मनु. ५,६४। माति—भा. पु. २,७,०; कथासरि. २०,१३१।

√मा (माङ्) ३/६ माने शब्दे च (आ)
श क्षी-मै-सा-काङ्-कात।
माने—च-जै-शा।
मानशब्दयोः—हे।
शब्दे माने च—वो।

ग—मिमीते—ऋ. ३,१,५; शत्रा. ३,३,२,९। गावो निर्मान्ति धेनवः—ऋ. ९,३३,४।

(+)√मा (माङ्) ४/३३ माने (आ) इति दुर्गः—क्षी। मायते-निघ. ३/१९=
च-शा×,श क्षी-मै-सा-जै-काङ्-कात- याच्ञाकर्मा।
हे-वो।

+√माङ् (माक्षि) १/६६० काङ्क्षायाम् (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काङ्-कात-शा-हे।
स्पृहे—वो।

‘न’-मध्यपाठेनैवेष्टसिद्धेः, इदनुबन्धो वेदेपूचारणभेदार्थः—दुर्गादासः।

ङ—√मह (सक) = काङ्क्षायाम्। महइ-कुमा. ; सण.।

+√मान् (मान) १/९५७ पूजायाम् (आ) √मन् (मन) ४/ज्ञाने (आ)।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काङ्-
कात-शा-हे।
विचारे, अर्चे च—वो।

√मन् +सन्— द्वि.।

ग—मीमांसन्ते—तै. ६, २, ६, ४; शांत्रा. २, ९; नृसिंहपूर्वतापिन्यु. ३, ३;
वरदपूर्वतापिन्यु. २, २।

ङ—√मीमंस (सक) = विचारे—स. ७३०।

ङ—√वीमंस (सक) = विचारे, पर्यालोचने—सम्मत. ५६।

+√मान्थ् (माथि) १/४४ हिंसासंकलेशयोः (प) { <√मन्थ् (मन्थ) हिंसासंकले-
मै,सा (चौ. सं. इत्यपीति दौर्गाः— शयोः (प)।
×),-च-जै-काङ्- क्षी-हे। { <√मन्थ् (मथि) हिंसासंकले-
कात-शा× कुन्थे—वो। शयोः (प) इत्यपीति
दौर्गाः—क्षी।

कुन्थः = वधकलेशौ—दुर्गादासः।

+√माह् (माह्) १/८८० माने (उ)
श×(च-√माह् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
[माह]) कात-शा-हे-वो ।

मानम् = वर्तनम् ।

ग—माहकस्थली-ग्रामादिगणे पा. ४/२/१२७ ।

छ—माहिल = आल्हाखण्डस्य योद्धकः ।

√मह् (मह) १/ पूजायाम्
(प) ।

√मि (डुमिच्) ५/४ प्रक्षेपणे (उ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
क्षेपे—वो ।

√मि १/२२५ गतौ (प) काकृ ।
मिनोति-निघ. २/१९=
वधकर्मा ।
मिनाति-निघ. २/१९=
वधकर्मा ।
मिनाति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

ग—मिनोतु-ऋ. १०,१८,१३; तैआ. ६,७,१ । मिनोति-तै. ५,५,७,१; शत्रा.
३,६,१,२ ।

ङ—√मिण (सक) = (१) परिमाणे, माने उन्माने, (२) ज्ञाने, निश्चये ।
मिणइ-विसे. २१८६ ।

+√मिच्छ् (मिछ्) ६/१८ उत्क्लेशे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वाधे—वो ।

<√पिच्छ् (पिछ्) उत्क्लेशे
(प) इति द्रमिडाः-क्षी ।
√मिष् (मिष) ६/स्पर्धा-
याम् (प) ।
√मिष् (मिषु) १/सेचने
(प) ।

ग—मिच्छमानाः-खि. २,१४,११ ।

ङ—√मीचना } (< मिच्छनम्) = उन्मीलनवाधे, निमीलने ।
ङ—√मीटना }

स्पर्धार्थक-मिष्-धातुतो व्युत्पत्तिः शक्यते कर्तुम् ।

√मिथ् (मिथृ) १/८५३ मेधाहिंसनयोः (उ)
मै-श-जै काकृ-कात× क्षी-सा ।
मेधाहिंसयोः—शा-हे ।
वधे मेधायाम्—वो ।

मेथतिराक्रोशकर्मा-निरु.
४,२,१ ।
√मिद् (मिद्) १/८५३ मेधा-
हिंसनयोः (उ) ।

✓मिध् (मिधृ) १/८५३ मेधा-
हिंसनयोः (उ) सा ।

✓मृध् (मृधु) १/८५९ उन्दे
(उ) ।

✓मथ् (मथे) १/ विलोढने
(प) ।

ग—मिथती (तौदादिकः ?) -ऋ. ७, ९३, ५; मेथते-१, ११३, ३ । मिथुनम्-
वा. रा. १, २, १५ । मिथित्वा-भा. पु. ४, २९, ५३ = मिथुनीभूय ।

✓मिद् (जिमिदा) १, ७३४ स्नेहने (आ) पूर्वचन् ।
श × क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात शा-हे ।
स्निहि—वो ।
स्नेहे—जै ।

✓मेद् ६/.... —हि. ।

ग—मेदताम्-ऋ. १०, ९३, ११ । मेदुरम्-गी. गोवि. १, १ ।

+✓मिद् (मिहृ) १/८५३ मेधाहिंसनयोः (उ) इति द्रष्ट. ✓मिथ् (मिधृ) १/
श-जै-शा × दुर्गः-क्षी मेधाहिंसनयोः (उ) ।
क्षी-सा ।
मेधाहिंसयोः—मै-च-
कात-हे ।
गतिहिंसयोः—काकृ ।
वधमेधयोः—वो ।

✓मिद् (जिमिदा) ४, १३० स्नेहने (प)
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।
स्नेहे—जै ।
स्निहि—वो ।

✓मिद् (जिमिदा) १, स्नेहने
(प) ।
✓मिन्द् (मिदि) १०/ स्नेहने
(प) ।

ग—मेद्यन्तु-ऋ. १०, ९३, ११ । मेद्यति-तै. ५, १, ५, ५ ।

घ—मेज्जति-धम्मसंगणि १९२ ।

+√मिन्व् (मिवि) १/५८४ श-जै×	सेचने (प) क्षी-मै-सा-च-काकृ- कात शा-हे । सेके—वो ।	√निन्व् (निवि) १/ सेचने (प) । √पिन्व् (पिवि) १/ सेचने (प) ।
√मिल् (मिल) ६/८३ (क्षी) श-च-जै×	श्लेषणे (प) मै क्षी-मै-सा-काकृ- (लौकिकान्-६/८२-क्षी) कात-शा-हे । श्लिषि—वो (उ) ।	√मील् (मील) १/ निमेषणे (प) ।

ग—अभिसंमिलत्-मै. १,५,१२ । मिलित्वा-योगकुण्डल्यु. १,६५; वरदोत्तर-
तापिन्यु. ४,२६ । मिलन्ति-कथासरि. १९,५३ ।

ङ—√मील् (अक) = श्लेषणे-वि. ११ ।

√मिल् (मिल) ६/१५५ सङ्गमे (उ) मै ।	
क्षी-श-जै-काकृ- कात-शा-हे×	मै-च । सङ्गमने—सा । श्लिषि—वो ।

ग—(मेलके बलाबलमुक्तम्-मनुटीकायां कुल्लूकभट्टः-२,१३६) । मिलिता
देवदानवाः-दे. भा. १,११,८० । ततो विद्याधरेन्द्रेण मिलिष्यामः सुमेरुणा-कथासरि.
४५,७ ।

ङ—√मिल (अक) = मेलने-रंभा.; महा.; वक्तृ.-मिलंत-से. १०१६ ।

छ—√मिलना = सङ्गमे, साक्षात्कारे, श्लिषि ।

+√मिश् (मिश) १/७१५ शब्दे रोषकृते च (प) श×	√मश् (मश) १/ शब्दे रोष- कृते च (प) । क्षी-मै-सा-जै-कात । शब्दे रोषकृतौ च—शा । शब्दे—च । शब्दे रोषे च—काकृ- कात-हे । ध्वनौ कोपे—वो ।
--	--

ङ—√मिस (सक) = शब्दे-तंदु. ४४ ।

+√मिप् (मिपु) १/६९० सेचने (प) श×	√मृप् (मृपु) १/६९८ सेचने (प) । क्षी-मै-सा-च-जै-
-------------------------------------	---

काकृ-कात-शा-
हे वो ।

√मिह् (मिह) १/१७७
सेचने (प) ।

ग—मेषत्-मै. ४,१४,१६ ['नेपत्' इति शोधः (तु. सपा. १०,१७,५; Be.)] ।
मिष्टः=मधुररसः । यथा—'मिष्टः कदुश्च'—भावप्र. (श. क. द्रु.) ।

+ √मिष् (मिषु) ६/७३ स्पर्धायाम् (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।
स्पर्धायां वाचि—काकृ ।
कात ?
स्पर्धे—वो ।
निमीलोन्मीलनयोः—हि. ।

मेषो मिषतेः (= दर्शना-
र्थस्य—दुर्गाचा.) — निरु.
३,६,७ ।

क—मेइस्=निमीलोन्मीलनयोः—वा. पौकर्णीः ।

ग—गौरमीमेदनु वत्सं मिपन्तम्-ऋ. १,१६४,२८; शौ. १,१५,६; -मिपन्तम् =
अनिमिपन्तम् (= अव्यवहितदर्शनम्—दुर्गाचा.) — निरु. ११,४२, १ । पीवानं मेषम-
पचन्त वीराः—ऋ. १०,२७,१७ (मिषति=अन्योन्यं स्पर्द्धते इति) । सुखं मेषाय मेष्टै-
वा. सं. ३,५९ । मिषम्—नैषध. १,११८ = छलम् । मिषं कृत्वा—कथासरि. ६४,१२५ =
स्पर्द्धनम् । मिषताम्—मभार. ८,४१,३० = पश्यताम् (नील.) ।

घ—निमिसति दीघ. २,२०

√मिह् (मिह) १/१७७ सेचने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सिचि—वो ।

मिक्षति-निच. २/१४ =
गतिकर्मा ।
मेक्षामि-शौ. ७,१०७,१ ।
मेघयन्ती-तै. ४,४,५, १ ।

क—मेइधु=जलोत्सर्गे, मूत्रोत्सर्गे । अर्मे. मेज् । लैति, मेइओ । पु. आइस्-
मीग । लिथु. मुस्ति=मूत्रणे । (लिथु. मेडित्) स्ला. मूजुति ।

ख—अवे. मएजैति=मेहति-जू. पौकर्णीः ।

ग—अवमेहन्ति-ऋ. १,७४,४ । मेहति-तै. ७,१,१९,३; शब्रा. १०, ६, ४,१ ।
मेहतु-वा. रा. २,७५,२२ = अभिमुखं मूत्रादिकं करोतु (तिल.) ।

√मी (मीङ्) ४/२९ हिंसायाम् (आ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वधे—वो ।

ग—मीयते-गोत्रा. २,२,४ । तस्यै द्वै अक्षरे अमीयेताम्-तै. ६,१,६,२ । मीयते ?
अमीयत-कौषीतकिब्राह्मणो. ३,१ । प्रमीयताम्-वा. रा. २,७५,३५=म्रियताम् (तिल.) ।
बालाश्च न प्रमीयन्ते-मनु. ९,२४७=म्रियन्ते (मन्वर्थ.) ।

✓मी (मीच्) १/४ श हिंसायाम् (उ) ✓मिनोति, मिनाति-निघ.
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- २/१४=वधकर्मा ।
कात-शा-हे ।
ववे-वो ।

ग—मिनाति-तैत्रा. २,६,४,३ । मेति (आदादिकः ?) तैआ. १०,४८,१३ ।
[१ गतौ, २ हिंसायामिति विवेकः]; प्रमीणाति, प्रमीणीते-मभाष्ये-
८,४,१५, ४६३ ।

घ—मिनाति-विभंग. १०८=मापने (ऋ. १,७१,१०) ।

+✓मीम् (मीम्) १/४३२ गतौ (प) ।
श-जै×(काकृ-✓मि, क्षी-मै-सा-च-काकृ-
✓म्, इति द्वौ धातू) । कात-शा ।
गतौ शब्दे-वो ।
गतौ शब्दे च-हे ।

✓मीम् (मीम्) १/४६३ शब्दे, च=गतौ (प) । मिमाति-३/ गर्जने, ह्वि-
क्षी । ✓मा । गावो मिमस्ति
धेनवः-ऋ. ९,३३,४ ।

पूर्वधातोरभिन्नमिमं क्षीरस्वामी पार्थक्येन संख्याति ।

ग—मीमति-ऋ. १,३८,८ (=शब्दे); १,६९,४; गौरमीमेत्-१,१६४,२८;
मीमयत्-२०,२७,२२ ।

✓मील् (मील) १/५१८ निमेषणे (प) । ✓मिल् (मिल) ६/ संगमे
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे । ✓मिष् (मिष) ६/ स्पर्धा-
निमेषे-वो । याम् (प) ।

क—द्रष्ट. ✓मिष् ६/७३ ।

ग—उन्मीलन्ति निमीलन्ति-पत्रा. ६,१०. (इन्द्र. स्तू. १,४१,१०) । तदा
सर्वं निमीलति-मनु. १,५२ । मीलितः-ऐआ. २,१,४ ।

घ—निमीलति-जातक १,२७९।

छ—मीङना (<मीलनम्) नेत्रमर्दने-बुं. ख.।

√मीव् (मीव) १/५६३

श×

स्थौल्ये (प)।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे।

पीवे—वो।

प्रेरणे, अपसारणादौ—

द्वि.।

क—मेङ्, मेङ्- (आर्याणाम्-मिष्टेङ्-: मीङ्-)=प्रेरणे। लिथु. मौति=परिवर्तने।

ख—अवे. मीवामहि=पार्थक्ये, अपसारणे-जू. पॉकर्नीः।

ग—तं स्तोत्राय प्रमीवति-शत्रा. ५,२,२,१९; ५,४,४,२५=प्रेरणादौ।

ग—[मीवगः=दीर्घः, महान्, :पर्वतः-महाव्युत्पत्तिः १७९;] (बौद्ध-साहित्ये प्रयुक्तप्रायः)।

+√मुङ् (मुखि) १/१३९ गत्यर्थः (प) चन्द्रः

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-

पपाठ—सा।

कात-शा-हे-वो×

सा।

√मङ् (मखि) १/ गत्यर्थः

(प)।

√मुख् १/३८ g गतौ (प)

काकृ।

? ग—मुङ्ग-राजत. ७,१९०; मुङ्गट-८,१०९२।

+√मुच् (मुच) १/१६८

मै-श-च-जै-काकृ-शा×

कल्कने (आ) इति <√मच् (मच) कल्कने

चन्द्रः—क्षी।

(आ)।

क्षी-सा-कात-हे।

कल्कने दम्भे शाठ्ये—

वो।

√मुच् १/४२२ a धारणा-

च्छायपूजनेषु (आ)

काकृ।

√मुच् (मुच्छ) ६/१४७

जै×,श

मोक्षणे (उ)।

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे।

मोक्षे—वो।

द्रष्ट. √मञ्च् १/१७०।

क—मोङ्ग्, मोङ्ग्-स्-:=सर्पणे, स्खलने। लिथु.-मुक्ति=मोचने, पलायने, रक्षणे-जू. पॉकर्नीः।

ग—मुमोक्तु-ऋ. ८, ६७, १४; मुमोचति-८, १८ [१२; ६७, १८] । मुञ्चति-
तै. २, १, २, २ ।

घ—मुञ्चति-जातक १, ३७५ ।

ङ—√मुंच (सक)=त्यागे । मुंचइ-कुमा. ।

ङ—√मुअ=त्यागे । मुअंति-गा. ३१९ ।

च—√मुव=त्यागे । मुवइ-भवि. ।

च—√मुक्क (सक)=त्यागे । मूक्कुं-गुर्जरभाषा ।

छ—मोकना *†=त्यागे, (२) प्रक्षेपणे ।

+√मुञ्च (मुचि) १/१६९ कल्कने (आ) । √मुच् (मुच्छ) ६/ मोक्षणे
श-जै-काक-शा× क्षी-मै-सा-च-कात-हे । (उ) ।
कल्कने दम्भे शाक्ये— √मुञ्च १/५१५ गतौ (प)
वो । जै ।

कल्कनम्= दम्भः कथनं च—क्षी । द्र.√मञ्च १/१७० ।

कल्कनम्= दम्भः शाक्यं च—मै ।

मच् १/१६८ > √मञ्च १/१७१ > √मुच् १/१६८ > √मुञ्च इति
व्युत्पत्तिः ।

+√मुज् (मुज) १/२४७ शब्दार्थः (प) इत्य- √मज् (मज) शब्दार्थः
श-जै-कात-वो× प्याहुः—क्षी । (प) ।
क्षी-मै-सा-च । √मुज् १०/ मृजाध्वन्योः
शब्दे—काक-शा-हे । (प) वो ।

क—द्रष्ट. उत्तरधातुः ।

+√मुञ्ज (मुजि) १/२४८ शब्दार्थः (प) > √मृञ्ज (मृजि) शब्दार्थः
श-जै-वो× क्षी-मै-सा-च-कात । (प) इत्यप्याहुः—क्षी ।
शब्दे—काक-शा-हे । √मुञ्ज १/७९i शब्दे (प)
काक ।
√मृञ्ज १/७९j शब्दे (प)
काक ।

क—मु-, मू-कण्ठ्यवर्णविस्तारः-ग् (ज्)=ध्वनौ । लैति. मोगिओ-ईरे=
गर्जने, ध्वनौ-वा. पौर्कर्त्तः ।

√मुच् ६/१४७ > √मुञ्च १/१६९ > √मुञ्ज इति विकासः । निरुक्ते
९.८, १ तु मुञ्जशब्दः √मुच् ६/१४७ धातुना साध्यते । तद्यथा—“सोमस्येव मौज-

वतस्य भक्षः मौजवतो । मूजवति जातः । मूजवान् पर्वतो मुञ्जवान् । मुञ्जो विमुच्यते इपीकया ।" अत्र विकासक्रमः स्पष्टः ।

ग—स मुञ्जं प्राविशत् तस्मात् स सुषिरः—शत्रा. ६,३,१,२६; आसन्दी मुञ्ज-विवायना—१२,८,३,१६ । मुञ्जः—शौ. १,२,४ ।

छ—मूँज (<मुञ्जः) ।

✓मुट् (मुट) १/३२० प्रमर्दने (प) इति
श-च-जै-काकृ-शा × दुर्गः—क्षी ।
क्षी-मै-सा-कात-हे-वो ।

<✓मुण्ड् (मुडि) प्रमर्दने (प) ।

✓मुट् (मुट) ६/ आक्षेप-
प्रमर्दनयोः (प) ।

✓मुट् १/११८ प्रमर्दने (प)
काकृ ।

✓मुट् १०/२६ b सञ्चूर्णने
(प) काकृ ।

क—मेर्-, मेराख्=वेष्टनम्, कवरी, अन्तर्गुम्फितम् । लिथु. मेल्डम्-
कण्टकमयम्, निशितम्-वा. पॉर्कनीः ।

ग—तरुलतामुन्मोटते-इन्दिशे स्प्रूशे ५६६; मोटन०-का. श्रौ. ७,३,२१;
२६,३,३ ।

+✓मुट् (मुट) ६/९४ आक्षेपप्रमर्दनयोः (प) पूर्ववत्
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
प्रमर्दने—च ।
प्रमर्दने, आक्षेपे च—वो ।

छ—✓मोड़ना (<मोटनम्) =मर्दने । परिवर्तनार्थकाः 'मुड़ना, मोड़ना'
प्रभृतयोऽस्माद् भिन्नाः ।

+✓मुड् (मुड) १/३२० प्रमर्दने (प)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति धनपालः—सा
कात-शा-हे-वो ×

<✓मुट् (मुट) प्रमर्दने (प)
सा ।

✓मुट् १/१६२ सेचने (प)
काकृ ।

शेषः पूर्ववत् ।

छ—✓मोड़ना (<मोडनम्) =मर्दने ।

✓मुट् >✓मुड् इति सुस्पष्टो विकासः ।

+√मुङ् (मुङ) ६/१०२ उत्सर्गे (प) <√पुङ् (पुङ) उत्सर्गे (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इत्यात्रेयः—सा । √बुङ् ६/१०८ उत्सर्गे (प)
कात-शा-हे-वो × शा ।

√बुङ् ६/१३७ उत्सर्गे (प)
हे ।

+√मुण् (मुण) ६/५४ प्रतिज्ञाने (प) √मन् (मन) ४/ ज्ञाने
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
कात-शा-हे-वो । √मुण् १/२०७ शब्दे (प)

काकृ ।

√पुण् (पुण) ६/ कर्मणि
शुभे च (प) ।

√मुर (मुर) ६/ संवेष्टने
(प) ।

ग—मुणन्तु-तैआ. १,२७,६ ।

घ—मुनाति-धम्मपद ३,३९६ ।

ङ—√मुण (सक) = ज्ञाने । मुणङ्, मुणन्ति-कुसः ।

छ—√मुनना = स्वीकारे—बुं. ख. ।

+√मुण्ट् (मुटि) १/३२२ खण्डने (प) इति <√मुण्ड् (मुडि) खण्डने
कौशिकदुर्गौ—क्षी । (प) ।

प्रमर्दने—च ।

मर्दे—वो ।

√मुट् (मुट) १/३२० प्रम-
र्दने (प) ।

√मिण्ट् १/१०३ प्रहरणे
(प) काकृ ।

+√मुण्ड् (मुठि) १/२६२ पलायने (आ)
श क्षी-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
पालने—मै-सा ।
पलाये—वो ।

अत्र पलायनार्थे बहुमतम् । मै-सा. पालनार्थे पठतुः । स्यादत्र देशभेदसङ्केतः,
उत वा 'पलायने' इत्यत्र भ्रान्त्या लैपिक्या वृत्त्या वा यकारलोपे लकारोत्तरवर्त्याकारस्य
पूर्वभावत्वे सति 'पालने' इति भवत्येव । पुलिन्दखण्ड- (बुन्देलखण्ड)-भाषायां

‘मौठ’-शब्दः पोटलिकार्थे प्रयुज्यते । सा च पोटलिका महिष्ठा भवतीति रक्षणार्थत्वं तत्र युक्तमेव ।

छ—मौठ (<मुण्ठः) पोटलिका—वुं. ख. ।

+√मुण्ड् (मुडि) १/२७२ मञ्जने (आ) द्रष्ट. √मुट् १/३२० ।

श क्षी-काकृ-कात । द्रष्ट. √मुड् १/३२० ।

(जै—√मण्ड् [मडिङ्]).... शुद्धौ—जै ।

मार्जने—मै-सा-च-शा-हे

मग्ने—वो ।

मञ्जनम्=शुद्धिर्न्यग्भावश्च—क्षी ।

ड—√मुंड (सक)=मुण्डने, परिवापणे, (२) दीक्षायाम्, संन्यास-दाने । मुंडइ—भवि. ।

+√मुण्ड् (मुडि) १/३२० प्रमर्दने (प)

मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे ।

शा ×

छिदि मर्दे—वो ।

>√मुट् (मुट) प्रमर्दने (प)

इति दुर्गः—क्षी ।

√मुड् (मुड) १/ प्रमर्दने

(प) इति धनपालः—सा ।

√मुण्ड् (मुडि) १/

खण्डने (प)

शेषः पूर्ववत् ।

ड—पूर्ववदुदाहरणं ज्ञानीयम् ।

+√मुण्ड् (मुडि) १/३२२ खण्डने (प)

श ×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा ।

प्रमर्दने खण्डने च—हे ।

छिदि मर्दे—वो ।

‘खण्डप्रमर्दनयोः’ इति

कण्ठः—क्षी ।

√मुण्ड् (मुडि) १/ प्रमर्दने

(प) ।

शेषः पूर्ववत् ।

क—मैल्=प्रमर्दने, संकुट्टने, सञ्चूर्णने । * मैल्—ङ्—वा. पौकनीः ।

ग—क्षत्रधर्मो न मुण्डनम्—मभार. १२, २३, ४६=केशच्छेदनम् ।

घ—मुण्डेति (प्रयोज.)=परिवापणे—महाबोधिवंस १०३ ।

ङ—√मुंड (सक)=मुण्डने, परिवापणे, (२) दीक्षायाम्, मुंडइ—भवि. ।

छ—√मूँङना = प्रवञ्चने, (२) मुण्डने, परिवापणे ।

√मुद् (मुद) १/१६	हर्षे (आ)	√मद् (मदी) ४/ हर्षे(प) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	√मुद् (मुद) १०/ संसर्गे
	कात-शा-हे-वो ।	(प) ।

क—मौइद्-; मुद-रौ = मुदितः (म्)-जू. पौकनीः ।

ग—मोदते-कृ. २,५,६; शत्रा. ९,४,१७ । अमोदन्-वा. रा. २,४८,४-मोदः
= आन्तरो हर्षः (तिल.) ।

ङ—√मुअ (सक) = मोदे-से. ७,३७ ।

छ—√मोदना = मोदे, (२) गन्वे ।

† मुर् (मु) ६/६४	संवेष्टने (प)	√मुट् (मुट) ६/९४ आक्षेप-
	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-	प्रमर्दनयोः (प) ।
	शा-हे ।	√मुड् (मुड) १/३२०
	संवरणे—काकृ ।	प्रमर्दने (प) सा ।
	वेष्टने—वो ।	√मुच्छ् (मुच्छा) १/२०९
		मोहसमुच्छाययोः (प) ।

ग—मुरा (मुरति = सौरभेण वेष्टयति)-ग. पु. १९० = स्वनामख्यातगन्ध-
द्रव्यम् । मुरला (मुरम् = वेष्टनं लातीति) उत्त. रा. च. ३,१ = नर्मदा नदी ।
मुरली—राधातन्त्रे । मुरः क्लेशे च सन्तापे कर्मभोगे च कर्मिणाम् । दैत्यभेदेऽप्यरि-
स्तेषां मुरारिस्तेन कीर्तितः-त्र. वै. श्रीकृष्णजन्मखण्डे ११० अध्या. । मुरलामारुतोद्-
धूतम्-रघु. ४,५५ ।

छ—√मुङना } = वेष्टने । परितो भ्रमणे ।
√मुरना }

छ—√मोरना > √मोङना = वेष्टने । परितो भ्रामणे ।

√मुच्छ् (मुच्छा) १/२०९	मोहसमुच्छाययोः (प)
श×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
	शा-हे ।
	मोहे—च ।
	मोह उच्छ्रये—वो ।

क—मरे = घनत्वे, आतञ्चने-वा. पौकनीः ।

ग—मूर्च्छति-मै. २,६,६; काठ. १५,५। रोषमूर्च्छिता-वा. रा. २,१४,२० = क्रोधव्याप्ता (तिल.)। शिलोच्चये मूर्च्छति मारुतस्य-रघु. २,३४ = प्रसरति (सञ्जी.)।

घ—मुच्छति-धम्मपद २,६७; दीघ. ३,४३।

ङ—√मुच्छ (अक) = मूर्च्छाभावे, (२) आसक्तौ, (३) वृद्धौ। मुच्छइ, मुच्छए-कस.; सूअ. १,१,४,२।

छ—√मुरछना
छ—√मुरुछना } (< मूर्च्छनम्) = संज्ञानाभावे।

+√मुर्व् (मुर्वी) १,५७२ बन्धने (प)

श-जै×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे।

नहे—बो।

√मु १/५५८ व बन्धने (आ)

काकृ।

√मू (मूङ्) १/ बन्धने
(आ)।

√मव् (मव) १/ बन्धने
(प)।

क—मेळ = संकुटने, संचूर्णने। लैत. मत्व = वन्यगुह्यविशेषः-वा. पौर्कर्त्ताः।

ग—मूर्वा-सुश्रु. १,१३७,९ = वृणम्; बृ. सं. ५४,८७।

√मुष् (मुष) १/६८३

मै-श-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे×

हिंसार्थः (प) कपादिः

क्षी-सा।

वधे—बो।

चौर्वे—हि.।

√मप् (मप) १/ हिंसार्थः
(प)।

√मुश् ४/५७ खण्डने (प)
काकृ।

√मुष् (मुष) ४/ खण्डने
(प) इत्येके-मै।

√मुष्क् १/४१२ p गतौ
(आ) काकृ।

ग—मोषथा वृक्षं कषन्नेव-ऋ. ५,५४,६।

+√मुष् (मुष) ४/११४

क्षी-जै-काकृ-

कात-शा×,श

खण्डने (प) इत्येके-मै <√मुस् (मुस) खण्डने (प)।

मै-सा-च-हे।

छिदि—बो।

पूर्ववत्।

ग—मुषलः-मभार. १३,४,५२ = विश्वामित्रसुतः।

√मुष् (मुष) १/५८

श

स्तेये (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे।

लुण्टने—बो।

क—मेउस् = मोषणे-जू. पॉकनीः ।

ग—अमुष्णीतम्—ऋ. १,९३,४. तैत्रा. २,८,७,१० । मुष्णामि-पै. २,४१,५ ।

+√मुस् (मुस्) ४/१०७	खण्डने (प)	√मुष् (मुष्) ४/ खण्डने
श-च-काकृ×	क्षी-मै-सा-जै-कात-	(प) मै ।
	शा-हे ।	
	छिदि—वो ।	

ग—सन्नमुसले-मनु. ६,५६; मभार. १२,८८३१ । स्कन्वेनादाय मुसलम्-मनु. ८,१५ = आयुधविशेषम् । मुसलः—मा. पु. ११६,१८ ।

√मुह् (मुह्) ४/८५	वैचित्त्ये (प)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
	शा-हे-वो ।

भ—मुह्वन्तु-ऋ. १०,८१,६; तै. ४,६,२,६; मै. २,१०,२; शौ. ६,६७,१ ।
मुह्वति-शत्रा. १,५,२,१५ ।

घ—मुह्वति-मिलिन्दपञ्च ३८६ ।

ङ—√मुज्झ (अक) १-मोहे, २-सम्भ्रमे । मुज्झइ-आचा.; उव.; महा. ।

च—(√मोह (सक) १-मोहे, २-सम्भ्रमे । मोहइ-भवि.)

छ—√मोहना (<मोहनम्) ।

√मू (मूह्) १/९५२	बन्धने (आ)	√मव् (मव) १/ बन्धने
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे ।	√मव्य् (मव्य) १/ बन्धने
	बन्धे—वो ।	(प) ।
		√मु १/५५८ बन्धने
		(आ) काकृ ।

ग—मूते (सप्तमी)-मै. १,१०,२०; काठ. ३६,१४ [नाप. (वंशादिनिर्मिता करण्डिका)] । मूक०-मभार. ३,३९,७ = दानवभेदः; मूकांश्च पङ्गून्-२,५,१२५ ।

यद्यप्ययं मूकशब्द उणादौ √मव् धातुतः साधितस्तथाप्यस्माभिः 'मू' इति दर्शनादिहैवोपन्यस्तः ।

+√मूल (मूल) १/५२९	प्रतिष्ठायाम् (प)	√मूल (मूल) १०/रोहणे
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	(प) ।
	शा-हे. वो (उ) ।	

क—मौ [उ] लॉः मूल्लं = मूलम्, क्षुषः-वा. पौकनीः ।

ग—महादुमा उन्मूलन्ति-पत्रा. (इन्दिशे स्तूदियन् १४१); बद्धमूलस्य मूलं हि-शिशु. २,३८ ।

+√मूष् (मूष) १/६६९ स्तेये (प)	√मुष् (मुष) ९/स्तेये
श×(काकृ√मूष् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	(प) ।
[मुष] शा-हे ।	√मुप् (मुप) १/हिसार्थः
लुण्टने—वो ।	(प) ।
	√मूषः-निघ. ४,१
	(=मूषिका-देवराजय.) ।

ग—मूपो न शिश्ना व्यदन्ति-ऋ. १,१०५,८ । मूपकैः परिधावद्भिः-वा. रा. २,३३,१९ । मूपासितं यथा ताम्रम्-पञ्चद. ४,२-मूपा = तैजसावर्तिनी ।

घ—मुसति-दीघ. २,१८३ = व्याकुलत्वे ।

ङ—√मूखना } (<मूपणम्) = चोरणे ।
 ङ—√मूसना }

√मृ १/४८ मरणे (प) इत्याभरणे पठ्यते-
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- तद् भाण्यविरोधादुपेक्ष्यम्-सा ।
 कात-शा-हे-वो×

क—द्रष्ट. उत्तरधातुः ।

ग—सो चिन्तु न मराति न वयं मराम-ऋ. १,१९१,१०; जीबातुं न मरामहे-१,९१,६; जरसा मरते पतिः-१०,८६,११ ।

घ—मरति-महावंस ५,२७ ।

ङ—√मर (अक) = मरणे । मरइ-भग. ।

√मृ (मृङ्) ६/१२२ प्राणत्यागे (आ)
 श (काकृ-√म्री) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
 मृतौ—वो ।

क—मरु मरू = प्राणत्यागे । लिथु, -मर्देंति, मरिन्ति, मिरति = मरणे । सेर्ब.-मौरिति । हिताइ.-मर्इ-त (मेर्न्) = मरणे ।

ख—अवे.—म्रियेइते (= मुइर्येइते)-वा. पौकनीः । अवे.-मियेइते-पी. टी. एस. पालि-इंग्लिशकोशे ।

ग—म्रियसे-ऋ. १,१६२,२१ । म्रियते-शत्रा. २,१,३,४; कात्रा. १,१,३,३; तांत्रा
म्रियेत्-अमृतनादोप. ३९ ।

घ—म्रियति-सुत्तनिपात ८०४; नेत्तिपकरण २३ ।

ङ—√मिज्ज (अक) = मरणे । मिज्जंति-मृ.अ. १,७,९ ।

√मृक्ष (मृक्ष) १/६५३ संघाते (प)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।
कात-शा-हे-वो ×

√मृक्ष (मृक्ष) १/६६५
संघाते (प) मै ।
√मृक्ष (मृक्ष) १/संघाते
(प) ।
√मृक्ष (मृक्ष) १/रोपे (प) ।
√मृज् (मृज्) २/शुद्धौ
(प) ।
√मृक्ष १/२७९ संघाते (प)
काकृ ।

क—मेलज् प्रोच्छने, मार्जने, दोहने-, सू-:

ग—मृक्षाः-ऋ. ८,७४,१३ । मृक्षः-ऋ. ८,६६,३ [विप. ([शूर] इन्द्र-)
धा. वृषकर्मणि वृत्तिः (वैतु. वें. सा.)] √मृज् इत्यनेन शोधनसवृत्तितेति, PW. प्रभृ.
नाप. (अश्वदेहमार्जनापकरण-) ?] मृक्षिणीषु-ऋ. १०,९८,६ [नाप (वाहिनी-[धारा-
नदी-]) धा. प्रवहणे वृत्तिः (तु. [अंशतः] PW. ORN. प्रभृ. वैतु. वें. सा ? GRV. =
[विदीर्णा-] स्थली-इति, GW. झञ्झावात इति च)] नदीझञ्झावातादिषु संघातोऽपि
सुस्पष्टः ।

ङ—√मंख (सक) = म्रक्षणे । मंखइ-राज. ।

+√मृग् (मृग्) ४/१३९ अन्वेषणे ? (प) मै, (आ) सा ।
क्षी-श-च-जै-काकृ (मै सा) ।
कात-शा-हे-वो ×

ग—मृग्यम्-ऋ. प्राति. ४,४१ । मृग्यन्तः पदवीं तथाप्यकरुणा व्याधा न मुञ्चन्ति
माम्-(अम्बिका-पुरातत्त्वसभापत्रिका ७,११, ४० श्लो.)-इति त्वकारान्तस्यैव भावे
क्विपि, अकारलोपे मृगं करोतीति कण्ठादित्वात् क्ये साध्यम् इति दुर्गादासः ।

+√मृज् (मृज्) १/२४७ शब्दार्थः (प) सा
क्षी-मै-श-च-काकृ- सा ।
कात-शा-वो × शब्दे - जै-हे ।

<√मज् (मज्) शब्दार्थः
(प) ।
द्र. √मुज् १/२४७ ।
√मुज्ज् १/२४८ ।

क—द्र. $\sqrt{\text{मृक्ष}} १/६५३ ।$

$\sqrt{\text{मृज्}} (\text{मृज्}) २/५५$ शुद्धौ (प) $< \sqrt{\text{मृज्}} (\text{मृज्}) १/शब्दार्थः$
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- (प) ।
 शा-हे-वो । $\sqrt{\text{मार्ष्टि-निघ. २/१४}} = \text{गति-}$
 कर्मा ।
 $\sqrt{\text{मार्ज्}} १०/९०$ शुद्धौ (प)
 काकृ ।

क—मैलज् (अथवा-मैलज् ?) = प्रोच्छने, मार्जने । मॉलजो = प्रपूरणे । लिथु.
 मिलजति = प्रपूरणे; (द्विरुक्तौ)-मलज्यति । रसन; च. स्लावो. म्लेस्ति = प्रपूरणे-जू.
 पौकनीः ।

ख—मरूजैति, मूरूजैति = त्वगुत्पाटने, नग्नत्वे, स्पर्शे (प्रोच्छने)-वा.
 पौकनीः ।

ग—मृजन्ति-ऋ. ३, ४६, ५; मै. २, १, ९ । मृष्टे-शत्रा. १, २, ३, ३ । मार्ष्टि-शांआ.
 १२, २ ।

$+ \sqrt{\text{मृञ्}} (\text{मृजि}) १/२४८$ शब्दार्थः (प) इत्यप्याहुः-क्षी । $< \sqrt{\text{मुञ्ज्}} (\text{मुजि})$ शब्दार्थः
 मै-श-च-काकृ- क्षी-सा-कात । (प) ।
 शा-वो × शब्दे—जै-हे ।

ग—मृञत (व. व.)-ऋ. ९, २४, १; ९, ५६, २६ । निमृञ्यात्-शत्रा.
 १४, ९, ४, ५ ।

$\sqrt{\text{मृड्}} (\text{मृड्}) ६/४८$ सुखने (प) मृडतिर्दानकर्मा पूजाकर्मा
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- वा-निरु. १०, १५, १ ।
 कात-शा-हे । $\sqrt{\text{मुद्}} (\text{मुद}) १/$ हर्षे (आ) ।
 सुखसहने—शा ।
 मोदे—वो ।

क—मैलज् = प्रोच्छने, मार्जने, दोहने । —ड् = क्षमायाम्, सहने ।

ख—मूरूज्दा = सहने, क्षमायाम्-वा. पौकनीः ।

ग—ममृड्युः-ऋ. ४, १८, ८ । मृळ-ऐत्रा. ५, १९ । मृडसे-काठ. ३७, १३ ।

$+ \sqrt{\text{मृड्}} (\text{मृड्}) ९/४४$ सुखने (प) $\sqrt{\text{मृड्}} ६/$ प्राणत्यागे (आ) ।
 काकृ ×, श क्षी-च-जै-कात-शा-हे । $\sqrt{\text{मृद्}} (\text{मृद}) ९/$ क्षोदे (प) ।

क्षोदे—मै-सा ।
 'सुखे च' इति केचित्—सा ।
 'सुखने' इत्यपरे—सा ।
 सुखसहने—शा ।
 मोदे—वो ।

√मृण् (मृग) ६/५१
 श

हिंसायाम् (प)
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 हिंसे—वो ।

√मृ (मृङ्) ६/ प्राणत्यागे
 (आ) ।
 √मृ ९/ हिंसायाम् (प) ।
 √मृण्ड् (मृडि) १०/ छेदने
 (प) सा ।

क—मल्-, मलू-; म्ले-, मल्-द्-; म्ले-द्-, मल्-ध्-, म्ल्-आइ-; म्लि, म्ली-,
 मलू-क्-; म्ला-क्-, म्लेउ-; म्लु, म्लू=आघाते, सञ्चूर्णने; लिथु.-मलिवन्ति (=मित्र्यति
 संस्कृ.)=नाशे । लिथु. मलित । सेवी-क्रोटि. म्लेजेति=सञ्चूर्णने । पु. च. म्लवो.
 म्लेत । रसन्. मॉलॉत-जू. पॉकनीः ।

√मृद् (मृद) ९/४३
 श×

क्षोदे (प)
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 क्षुदि—वो ।

√मृद् १/५१६ b मर्दने (आ)
 च ।
 √मृद् (मृद) १/ मर्दने (आ) ।
 मर्दति-निघ. २/१४=गति-
 कर्मा ।
 मर्दति-निघ. २/१९=वध-
 कर्मा ।
 मृध्नन्ति-का. श्रौ. २२, ३, ४५
 <मृध्नन्ति ।

क—मल्-द्-, (मृ ए) ल्-द्=मृदु । पु. उ. ज.-मिलिज । ऍग्लो-सैक्सॉ.
 मिले । पु. आइस्. मिलित=प्लीहा, रोषः ।

ख—अवे.-मर्दते-जू. पॉकनीः ।

ग—परिमृद्नन्तौ-वा. रा. २, ७७, २६=मार्जयन्तौ (तिल.); मृद्नन्ती
 कुशकण्टकान्-२, २७, ७ ।

घ—मदति-जातक ३, २४५, ३७२; सुत्तनिपात ७७० ।

ङ—√मह (सक)=चूर्णने, (२) अभ्यङ्गे, मर्दने । मदाहि-कण्प. ।

च—√मल (सक)=मर्दने । मलइ, मलेइ-भवि. ।

छ— $\sqrt{\text{मर्दना*}} \left\{ \begin{array}{l} \text{मर्दना*} \\ \text{मलना} \end{array} \right\} (<\text{मर्दनम्}) = \text{मर्दने ।}$

$\sqrt{\text{मृध्}} (\text{मृधु}) १/८५९$

श×

उन्दे (उ)

क्षी-मै-च-कात-शा-हे ।

उन्दने—मै-सा ।

रुन्धे—काकृ !

स्याल्लैपिकी त्रुटिः ।

क्विलिदि—वो ।

उपेक्षायाम्—हि ।

क—मेल्-ध् (*मेल्-ध्-औ)-जू. पौकनीः ।

ग—मर्धति-क. ७, ५९, ४; मृधाति-६, २९, ३ (तौदादिकोऽपि ?); मर्धतः—
कौ. २, २०३ ।

$\sqrt{\text{मृश्}} (\text{मृश}) ६/१४४$

श

आमर्शने (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-

शा-हे ।

आमर्शे—च-जै ।

मृशि—वो ।

$\sqrt{\text{मृष्}} (\text{मृषु}) १. सहने, च =$

सेचने (प) ।

आमर्शनम् = स्पर्शः—क्षी ।

क—मर्श = ग्रहणे, स्पर्शे, बोधने । मर्कु- (शु) । मेकर्स = वस्तु । मर्सेस्,—
एदिस = मूल्यम्, पुरस्कारः—वा. पौकनीः ।

ग—तमद्विरभिमृशति-शत्रा. १, २, २, ११ । विश्वं मृशन्तीम्-शौ. ८, ९, ९ ।
मृशते—पै. १, १०९, ४ (पाठभेदः) । सर्वो विमृशते जन्तुः—सभार. ९, १८७९ ।

$+\sqrt{\text{मृष्}} (\text{मृषु}) १/६९८$

श×

सेचने (प)

क्षी ।

$\sqrt{\text{मृज्}} (\text{मृजूष})$ शुद्धौ (प) ।

मृष्टम्—बृहत्संहि. ८५, ९ ।

उत्तरधातोरभिन्नोऽयं क्षीरेण पृथक् संख्यातः ।

$+\sqrt{\text{मृष्}} (\text{मृषु}) १. ६९९$

श×

सहने, च = सेचने (प)

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-

हे ।

सेचने—च ।

$\sqrt{\text{मृश्}} (\text{मृश}) ६/$ आमर्शने

(प) ।

$\sqrt{\text{मृष्}} (\text{मृष}) ४/$ तितिक्षायाम्

(प) ।

सेचने हसने च—काकृ ।
सेचने क्षान्तौ च—वो
(उ) ।

√मृष् (मृष) ४/५३
श

तितिक्षायाम् (उ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
क्षान्तौ—च-वो ।
क्षमायाम्—काकृ-कात ।

√मृष् (मृषु) १/ सहने च-
सेचने (प) ।
√मृश् (मृश) ६/आमर्शने(प)।

क—मर्ह-, मर्ह-स् = विधने, क्रोपे-जू. पौकर्णीः ।

ग—न तं पूषापि मृष्यते-ऋ. ६, ५४, ४ । मृष्यन्ति ये चोपपत्तिम्-मनु.
४, २१७ ।

ङ—√मरिस् (सक) = तितिक्षायाम् । मरिस्ङ-महा.; स. ६७० ।

च—√मरुस् (सक) = तितिक्षायाम् । मरुसिज्-भवि. ।

ङ—√मरह् (सक) = तितिक्षायाम्-णाय. १, ८-पत्र. १३५ ।

√मृ ९/१८

मै-च-काकृ-कात ×, श ?

हिंसायाम् (प)

क्षी-सा-जै-शा-हे ।
वधे—वो ।

√मृ १/ मरणे (प) ।

√मृ (मृङ्) ६/१२२ प्राणत्यागे
(आ) ।

मृ ९/२९

क्षी-श-जै-काकृ-कात-शा-
हे-वो ×

हिंसायामित्येके-मै ।
मै-सा-च ।

√मृण् (मृण) ६/५१ हिंसा-
याम् (प) ।

√कृ ९/२९ हिंसायाम् (प)
मै ।

मृ ९/...हि. ।

ग—मृणीहि-हि. । मया नोपलब्धम् ।

घ-मणाति-धम्मसंगणि २१८; खुदकपाठ २४ ।

√मे (मेङ्) १/९४६
श ×

प्रणिदाने (आ)
क्षी-मै-सा ।
प्रतिदाने—च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
प्रतीदाने—वो ।

√मा (माङ्) ३/ माने शब्दे
च (आ) ।

प्रतीदानम् = परीवर्तः-दुर्गादासः ।

क—माङ् = विनिमये । लेट्टिश्-मिजु, मीजु, मीत = विनिमये-वा. पौकर्णीः ।

ग—अपमयेत-मै. ४, २, ७ । निमयेत् पक्वमांसेन-मभार. १२, २९२३ । प्रणिम-
यते-मभाष्ये १, १, २०, ३१/४ ।

+√मेट् (मेट्) १/२८९ उन्मादे (प) इति <√मेट् (मेट्) उन्मादे (प) ।
सा-श-जै-काकृ- दौर्गाः—क्षी √मेड् (मेड्) १/५६१ उन्मादे
कात-शा-हे × क्षी-वो । (प) जै ।
उन्मादने—मै-च । √मेड् (मेड्) १/ उन्मादे (प) ।
√म्लेट् (म्लेट्) १/ उन्मादे
(प) ।

विकासः स्पष्टः—√मेट् > √मेड् > √मेट् > √मेड् > √म्लेट् ।

ग—मेळिं मदन्तम्-ऋ. ३, २६, ९ । मेडवः—कथासरि. ४०, ५ ।

+√मेथ् (मेथ्) १/८५४ मेधाहिसनयोः (उ) द्रष्ट. √मिथ् १/८५३
मै-श-च-जै-कात-शा × क्षी-सा ।
गतिहिसयोः—काकृ ।
मेधाहिसयोः सङ्गमे च—हे ।
ववे मेधायां सङ्गे च—वो ।

ग—मेथिष्ठाः पिन्वानाः—तै. २, ७, १६, ३ । इह मेथिमभिसंविशध्वम्-अ. वे.
८, ५, २० । विष्णवे त्वेति मेथीम्-शत्रा. ३, ५, ३२१—मेथी=स्तम्भः (मेथन्ते=सङ्गच्छन्ते
पशवोऽनेति) । √मिथ् १/८५३ धातुनास्य न शक्यते कर्तुं सिद्धिः, तस्य सङ्गार्थ-
त्वाभावात् ।

घ—मेधि (<मेथी)—दिव्यावदान २४४ ।

छ—मेढी, मेढी=स्तम्भः—बुं. ख. ।

+√मेड् (मेड्) १/८५४ मेधाहिसनयोः (उ) इति <√मेथ् (मेथ्) मेधा-
श-जै-शा × दुर्गः—क्षी । हिसयोः (उ) ।
क्षी-सा । शेषः पूर्ववत् ।
मेधाहिसयोः—मै-च- √मिद् (मिमिदा) १/
कात-हे । स्नेहने (आ) ।
गतिहिसयोः—काकृ ।
वधमेधयोः—वो ।

+√मेध् (मेध्) १/८५५ सङ्गमे, च=मेधाहिसनयोः √मिध् (मिध्) १/८५३
(उ) क्षी-सा । मेधाहिसनयोः (आ)
सङ्गमे, च=मेधाहिसयोः— सा ।

मै-जै-कात-शा-हे । शेषः पूर्ववत् ।
 सङ्गमे—च । मेधा-निघ. २/१०=
 गतिर्हिसयोः सङ्गमे च— धननाम ।
 काकृ । (सङ्गच्छतेऽनेन सर्वम्)
 मेथवत् (= वधे मेधायां
 सङ्गं च)—वो ।

ग—सन्ति मेधामयासिषम्-ऋ. १,१८,६; मेधं श्रुतपाकं पचन्तु-१,१६२,१० ।
 मेध्या-मभार. ३,२२१,२३=नदी; त्रीन् मेधानाहरिष्यति-मभार. १,१२३,३९-
 मेधान्=यज्ञान् । न मेधया न बहुना श्रुतेन-मुण्डकोप. ३,२,३ । मेधिर०-ऋ.
 १,२५,२०-मेधिरः=मेधावी । मेधयुम्-ऋ. ४,३८,३ ।

+√मेप् (मेवृ) १/३६७ गतौ (आ)
 मै-श-काकृ-कात× क्षी-सा-च-जै-शा-हे ।
 (च—√मेव् [मेवृ]) गत्याम्—वो ।

+√मेव् (मेवृ) १/५०६ सेवने (आ)
 श× क्षी-च-जै-शा-हे-वो ।
 सेचने—मै-सा-काकृ-कात ।

ग—मेवाडे च तथा प्रोक्तः-स्क. पु. १,३९,४० (मन. रा. मो. संस्करणम्) ।

छ—मेवा=सेवनीयं फलम् ।

छ—मेव=मरुस्थानाभिजना जातिः ।

छ—मेवड़ी='सँभाळ' इति भाषाप्रसिद्धम् ।

छ—मेवाड़=मरुस्थानप्रान्तः-(<मेवाडः-स्क. पु. १,३९,४०) ।

√मन् १/९१३
 श

अभ्यासे (प)
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।

√मन् (मन) ४/ ज्ञाने
 (आ) ।

समाम्नायः सामाम्नातः-
 निरु. १,१ ।

क—मैन्=चिन्तने, विचारणे-वा. पौकर्णीः ।

ग—मम्नाते इन्द्र रोदसी-ऋ. ७,३१,७ । एके समामनन्ति-आश्व. गु.
 ८,१३,३२ ।

+√अक्ष् (अक्ष) १/६६५ सङ्घाते (प) मै
क्षी-सा-श-जै-शा- मै-च-कात-वो ।
(हे ?) ×

√मक्ष् (मक्ष) १/ संघाते
(प) मै ।

म्यक्षति-निच. २/१४ =
गतिकर्मा ।

मिम्यक्ष-ऋ. ६/५०/५;
शौ. २०, ९४, २ ।

ग—पांशुना च अक्षन्ति-ललित. ३२५, १४ (कालिकातासंस्करणम्) =
अक्षणे ।

ङ—√मंख = अक्षणे । मंखङ्-राज. ।

छ—मक्खन, माखन (<अक्षणम्) = नवनीतम् ।

√अद् (अद) १/७६०
श × (जै/मद्
[मदैप् मदे])
प्रतीयते प्रमादः ।

मर्दने (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे ।
क्षोदे—वो ।

√मृद् (मृद) ९/ क्षोदे (प) ।
√म्रित्—गर्भः अपाख्यन्
म्रित्येन्-शत्रा. ३, २, १, ३१

ग—पणश्चेद् वि अदा मनः-ऋ. ६/५३, ३ । नेत्पशून् प्रमदे करवामहे-शत्रा.
४, ४, ३, ११ । यज्ञमेव तन्म्रदयति (मृदु-नामधा.)-तै. ६/१, ४, ४ ।

√मुच् (मुचु) १/१९२
श-काक् ×

गत्यर्थः (प)
क्षी-मै-सा-च ।
गतौ—जै-कात-शा-हे ।
गत्याम्—वो ।

√म्लुच् (म्लुचु) १/
गत्यर्थः (प) ।

ग—आदित्यः निम्रोचन्-अ. वे. २, ३२, १ । आदित्यः पुर उदेति पश्चान्नि-
म्रोचति-काठ. २३, ८ । सूर्योऽभिनिम्रोचति-तै. ६/४, २, १ ।

+√मुञ्च् (मुन्चु) १/१९०
श-कात ×

गत्यर्थः (प)
क्षी-मै-सा-च ।
गतौ—जै-काक्-शा-हे ।
गत्याम्—वो ।

√मुच् (मुचु) १/
गत्यर्थः (प) ।

√म्लुच् (म्लुचु) १/
गत्यर्थः (प) ।

√म्लुञ्च् (म्लुन्चु) १/
गत्यर्थः (प) ।

+√मेट् (मेट्) १/२८९ उन्मादे (प)
श-च-जै-काक्- क्षी-वो ।

√मेट् (मेट्) १/
उन्मादे (प) ।

कात-शा-हे×

उन्मादने—मै ।

सा (मैसू. संस्करणे) ।

✓मेड् (मेड्) १/५६१

उन्मादे (प) जै ।

✓मेड् (मेड्) १/२८९

उन्मादे (प) ।

✓म्लेड् (म्लेड्) १/२९०

उन्मादे (प) ।

✓मेड् (मेड्) १/२८९

मै-श-च-कात×

उन्मादे (प) इति

पठन्ति—क्षी

क्षी-सा-जै-शा-हे-वो ।

उन्मादने—काकृ ।

प्रसादीकरणे, कृतार्थी-

करणे (?)—ह्रि ।

<✓मेड् (मेड्) उन्मादे (प) ।

✓मेड् (मेड्) १/८२ a

अनादरे (प) कात ।

शेषः पूर्ववत् ।

ग—गच्छेयुरूप च निघेडेरन्-छान्दोग्यो. ३,१९,४ । वाक्यमाघेडयति देवराट्-
मभार. ३,१०३८३ ।

✓म्लुच् (म्लुच्) १/१९३

श-काकृ×

गत्यर्थः (प)

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ—जै-कात-शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

द्रष्ट.✓म्लुञ्च् १/१९० ।

ग—अ(उ)पम्लुक्तम्-ऋ.

१०,५२,४ ।

म्लोचन्ति-शत्रा.

१४,४,३,३३;

बृहदारण्यको. १,५,२२ ।

✓म्लुञ्च् (म्लुञ्च्) १/१९१

श-कात-शा-हे×

गत्यर्थः (प)

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ—जै-काकृ ।

गत्याम्—वो ।

पूर्ववत् ।

✓म्लुच् > ✓म्लुञ्च् इति क्रमः ।

✓म्लेच्छ् (म्लेच्छ्) १/२०२

श×

अव्यक्तायां वाचि (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-शा-हे ।

अव्यक्ते वचने—च ।

व्यक्तायां वाचि (!)—

(म्लिष्टम्=अविस्पष्टोक्तौ) ।

काकृ-कात ।

देश्योक्तौ—वो ।

ग—न ब्राह्मणो म्लेच्छेत्-शत्रा. ३,२,१,२४ । नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः-
मभार. २,२०,४० । ब्राह्मणेन न म्लेच्छितवै-मभाष्ये १,१,१ ।

+√म्लेद् (म्लेटृ) १/२९० उन्मादे (प)

श-जै-काकृ-कात- क्षी-हे-वो ।

शा-हे ×, (सा) उन्मादने—मै-च ।

धातुवृत्तौ नास्ति ।

वा. ग. प. पठति ।

√म्लेङ् १/८२ b अनादरे

(प) कात ।

शेषः √म्लेङ् १/२८९ वत् ।

+√म्लेव् (म्लेवृ) १/५०७ सेवने (आ)

श ×

क्षी-च-जै-शा-हे-वो ।

सेचने—मै-सा-

काकृ-कात ।

√मेव् (मेवृ) १/ सेवने

(आ) ।

√प्लेव् (प्लेवृ) १/ सेवने

(आ) ।

√म्लै १/८८९

गात्रविनामे (प)

क्षी-मै-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

हर्षक्षये—सा ।

‘गात्रविनामे’ इति क्वचित्

पठ्यते—सा ।

कान्तिसंक्षये—वो ।

विनामः = कान्तिसंक्षयः—क्षी ।

क—मेल् = सञ्चूर्णने, प्रमर्दने ।

ख—अवे. भ्रात = म्लातम्-वा. पौकनीः ।

ग—म्लातानि-ऋ. ८,५५,३ । म्लायति-शत्रा. ८,१,४,१ ।

घ—मिलायति-संयुक्त. १,१२६; इतिवृत्तक ७६ = मृदूभावे ।

ङ—√कुम्हलाना (<कु+म्लानम्) ।

√यज् (यज) १/९८६

श

देवपूजासङ्गतिकरणदानेषु

(उ) ।

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे ।

देवपूजायाम्—च ।

दानदेवपूजासंगत-

√यक्ष् (यक्ष) १०/१६१

पूजायाम् (आ) ।

यक्षते—तांत्रा. ९,१०,१ ।

इयक्षति-निघ. २/१४ =

गतिकर्मा ।

करणेषु—जै ।

इयक्षति-ऋ. ८, ३१,

देवार्चानदानसंगकृतौ—वो ।

[१५-१८] ।

यक्षामः—वा. रा. ७, ४, १२ ।

क—इअजु= धार्मिकी पूजा ।

ख—अवे. यजैते=यजते-वा. पौकनीः ।

ग—अव...यजति-ऋ. १, ३१, १५; तै. १, ५, ९, २ । यजते—ऐत्रा. १, १; तैत्रा. १, ३, २, ३ ।

घ—यजति—दीघ. १, १३९; अंगुत्तर. १, १६८ ।

ङ—√जय (अक) [यकारस्य जकारो जकारस्य च यकारो वर्णविपर्ययो वा] = (१) पूजायाम्, (२) यागे । जयइ-उत्त. २, ५, ४ ।

√यत् (यती) १/२९

प्रयत्ने (आ)

यतते—निघ. २/१४=गतिकर्मा ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे ।

यत्ने—वो ।

क—इअन्=यत्ने ।

ख—अवे. यतेइति, यतयेइति-वा. पौकनीः ।

ग—यतते-ऋ. १, ९५, ७; [सपा. पै. १५, १२, ५; 'यजते' इति पाभे.] तै. १, ५, ११, ३; शत्रा. १२, २, ३, १ । यतति-ऋ. ७, ३६, [(३, ५९, १) २]; येतिरे- १, ८५, ८ ।

√यभ् (यभ) १/९६५

श-कात×

विपरीतमैथुने (आ)

क्षी-सा ।

विपरीते मैथुने—मै ।

मैथुने—सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे-वो ।

>√जभ् (जभ) १/ विप-

रीते मैथुने (आ) मै ।

√जम्भ् (जभि) १/ च=

विपरीतमैथुने (आ) ।

क—इअम्—इम्=स्पर्शे, रतौ । पु. च. स्लावो. जेव्, जेति तथा जेवति = मैथुने-वा. पौकनीः ।

ग—न मा यभति कश्चन-तै. ७, ४, १९, २ । यभ माम्-अ.वे. २०, १३६, ११ । थियप्सत इव मे मनः—शाङ्खा. श्रौ. १६, ४, ६ । सुतां यभितुमुद्यतम्-भा. पु. १०, ८५, ४७ । यभस्व नित्यम्—सुभाषि. ।

√यम् (यम) १/९६९	उपरमे (प)	√यज् (यज) १/ देवपूजा-
श-च-जै-काङ्-कात-वो ×	क्षी-मै-सा-शा-हे ।	सङ्गतिकरणदानेषु (उ) ।
√यम् (यमु) १/९९२	मै-सा-च-काङ्-कात-हे ।	√यन् (यती) १/ प्रयत्ने
क्षी-जै-शा ×	विरतौ—वो ।	(आ) ।
√यम् (यमः) ८०३६६	अपरिवेषणे (प) मिन्	
श-जै-शा-हे ×	परिवेष्टने—काङ् ।	

क—इएम् = धारणे, ग्रहणे—वा. पौकनीः ।

ग—यच्छति—ऋ. ५,८०,२; तै. १,६,८,४; शौ. १,९,३२,२ । ? यमति—ऋ. १,१००,९ । (अपरिवेषणे तथा परिवेषणे)—यमयति—शत्रा. १,४,१,३,४ ।

घ—यमति—जातक ३,४८८ ।

ङ—√जच्छ (सक) = (१) उपरमे, विरामे, (२) दाने । जच्छइ—कुमा. ।

छ—√जमना (<यमनम्) = आतञ्चने, पूर्वस्याः स्थितेर्विरामे, स्थिरीभावे ।

+√यय् (यय) १/४७५	गतौ (आ) मै ।	√येल् १,२४७५	गतौ (प)
क्षी-सा-श-च-जै-काङ्-	मै ।	काङ् ।	
कात-शा-हे-वो ×			
ग—ययेयुः—मै. ३,६,९ ।			

√यस् (यसु) ४,९७	प्रयत्ने (प)	√येष् (येषु) १/ प्रयत्ने
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काङ्-	(आ) ।
	कात-शा-हे ।	यहुः—ऋ. ८,६०,१३; यहो—
	यतने—वो ।	ऋ. १,२६,१० ।

क—इएस् = प्रकम्पने, फेनः, उत्फगनम्, उत्क्वथनम् ।

ख—अबे. यएस् येइति = उत्क्वथने, उत्फणने—वा. पौकनीः ।

ग—तपुय्यस्तु—ऋ. ७,१०४,२ । रामाभिषेकार्थमिहायस्यसि—वा. रा. २,१४,६२ । आत्मार्थमायस्य—सा. पु. ३४,१२ ।

√या २,३८	प्रापणे (प)	याति—निच. २,१/४=गतिकर्मा ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-	√इ (इण्) २/ गतौ ।

काकृ-कात-शा-हे ।
गतौ—बो ।

यामि-निघ. ३/१९=याच्ञायाम्-
कर्मा ।

क—ऐइ=गतौ । *इआ (संस्कृते) । लैति.-जानुस् ।

ख—याइति=गतौ—वा. पौकनीः ।

ग—याति-ऋ. १,५०,९; तै. ४,६,३,३; शौ. १०,८,१८ ।

घ—यासि-जातक १,२९१ । यामि-पेतवत्यु २,८ ।

ङ—√या (सक)=(१) गतौ, (२) प्रापणे, (३) ज्ञाने । यंति-बिसे.
४३१; कुमा. ८,८ ।

ड—√जा (सक)=(१) गतौ, (२) प्रापणे, (३) ज्ञाने । जाइ-
सुपा. ३०१ ।

छ—जाना । महाराष्ट्रि.-जाणें ।

√याच् (डुयाच्) १/८४८ याच्ञायाम् (उ)

श-च-जै-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-शा ।

याचने—हे-बो ।

√याच् (डुयाच्) इति क्षी-मै-सा-च-काकृ-
दुर्गाः-क्षी कात-शा-हे ।

याचने—जै-बो ।

यामि—निघ. ३/१९=

याच्ञायाम्-कर्मा । ऋ. ८,

३३,११ ।

यानम् = दानम् -अवेस्ता

यस्न ९,१९ ।

{ अयासिषम्-ऋ. १,१८,

६=याचने ।

{ √यास् ।

क—इएक् = भाषणे, वचने-वा. पौकनीः ।

ख—यासदुह=याचस्व-अवेस्ता, यस्न ९,२ ।

ग—याचति-तै. १,५,९,६; मै. १,५,१२; शौ. ९,६,४ । याचते-शत्रा. २,३,४,३३ ।

घ—याचति-जातक ३,४९ ।

ङ—√जाय (सक) = प्रार्थने, याचने । वङ्-जायंत-पण्ह. १,३ ।

छ—√याचना } (< याचनम्) = याच्ञायाम् ।

छ—√याँचना * }

छ—√जाँचना = सत्यासत्याद्यनुसन्धाने, (२) याचने ।

√यु २/२२

श

मिश्रणे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

‘अमिश्रणे’ इत्येके-क्षी ।

यौति-निघ. ३१,४=

अर्चतिकर्मा ।

√यु १०/ जुगुप्सायाम्

(आ) ।

क्षी-सा ।

मिश्रणेऽमिश्रणे—वो ।

क—इएउ = मिश्रणे, लेट्टिश्-जौत् = मिश्रणे-वा. पॉकर्नीः ।

क—इएउ = बन्धे, योगे ।

ख—अवे.-यव् = व्यस्ततायाम् । (वर्तमानकाले-यवयेइति)—वा. पॉकर्नीः ।

ग—युवस्व-ऋ. ६, ६, ७; युयोतु-५, ५०, ३ । यौमि-शौ. २, २, १; पै. १, ७, १ ।

[+]√यु (युञ्) ९/७ बन्धने (उ) √यु २/२२ मिश्रणे (प) ।
 जै×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
 शा-हे-वो ।

+√युङ् (युगि) १/१५५ वर्जने (प) √जुङ् (जुगि) १. वर्जने
 श×(जै-√पुङ् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 [पुगि]) कात-शा-हे-वो ।
 मुद्रणदोषः ।

छ—जुंग = वृद्धदारको वृक्षः ।

√युच्छ् (युछ्) १/२११ प्रमादे (प) √यु २/२२ मिश्रणे (प)
 श×, (काकृ- क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 √युच्छ् [युछि]) कात-शा-हे-वो ।
 पार्थक्ये—ह्वि. ।

ग—युच्छति-ऋ. ५, ५४, १३ । युच्छन्ति-पै. ५, २२, ६ ।

+√युज् (युज) ४/६४ समाधौ (आ)
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
 शा-हे-वो ।
 कर्मणि—ह्वि. ।

ग—युज्यते-ऋ. ५, १, ३; तै. ३, १, १०, २; शौ. १०, २, ३ । युज्यस्व-गी. २, ३८ ।

√युज् (युजि) ७/७ योगे (उ) √यु २/२२ मिश्रणे (प) ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे । √यु (युञ्) ९/७ बन्धने
 युतौ—वो । (उ) ।

क—इएउ = बन्वे, योगे ।

ख—यओज्, युज् = बन्वे, योजने-वा. पौकनीः ।

ग—युङ्क्ते-ऋ. १,८४,१६; तै. २,११,३ । योजते-ऋ. ७,१६,२ । युनक्ति-शां. ३,३ । युनजते-ऋ. ७,२७,१; तै. १,६,१२,१ [इनमृशपौ विकरणौ द्रष्टव्यौ] ।

घ—युञ्जति-धम्मपद ३८२ ।

+√युत् (युत्) १/३० भासने (आ)

श×(हि-मुद्रणदोष-क्षी-मै-सा-शा-हे ।

दूषितो लीबिश-दीप्तौ—जै-वो ।

सं.) भाषणे—च-काकृ-कात ।

√जुत् (जुत्) १/ भासने

(आ) ।

√ज्युत् (ज्युत्) १/ भासने

(आ) ।

√युत् (युत्) १/ दीप्तौ

(आ) ।

√युध् (युध्) ४/६१

श

प्रहरणे (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

युद्धे—वो ।

युध्यति-निघ. २/१४ =

गतिकर्मा ।

क—इएउध् = प्रहरणे, युद्धे ।

ख—अवे. यूइयेइन्ति = प्रहरणे, युद्धे-वा. पौकनीः ।

ख—अवे. यओस्ति-पी. टी. एस. पालि-इंग्लिश्कोशे ।

ग—योस्ति-ऋ. १,१३२,४ । युध्यति-मै. ४,४,१; शां. ३,४,४,२२; युध्यन्ते-तै. ६,३,२ । युध्यस्व-गी. २,१८ ।

घ—युञ्जति-धम्मपद २,१५४ ।

ङ—√जुञ्ज (अक) = युद्धे । वकृ-जुञ्जंत-सुर. २, ५१; ९, २२२ ।

ङ—√जूञ्ज (अक) = युद्धे-सि. १०२५ ।

ङ—√जूञ्ज (अक) = युद्धे । जूञ्जति-संबोध. १८ ।

च—√जोह (अक) = युद्धे । जोहइ—भवि. ।

छ—√जूञ्जना†* = युद्धे ।

√युप् (युप्) १/१२२

श

विमोहने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

विमोहे—वो ।

ग—युयोप नाभिरुपरस्यायोः-ऋ. १,१०४,४; मृत्तोः पदं योपयन्तः-१०,१८,२ ।

युपितम्-शौ. ४,२५,२। युप्यतीति दिवादेः परिचायको प्रयोगो नोपलभ्यते।

+√यूप् (यूष) १/६७१ हिंसायाम् (प)	√जूप् (जूष) १/ च=हिंसा-
श-शा×	याम् (प)।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-	√युष् भजने-सौ. धा.-वा.।
हे।	√युप् १,२९३ i हिंसायाम्
हिंसायां संघाते च—जै।	(प) काकृ।
बधे—वो।	

ग—पात्राणि यूष् आसेचनानि-ऋ. १,१६२,१३। यूष्-शाङ्खा. श्रौ. ४,१८,१३;
गोगु. ४,१,७।

√येष् (येष्ट) १/६१०	प्रयत्ने (आ)
श×(सा-जै√एष्	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
[एष्ट])	कात-शा-हे।
	यत्ने—वा।
	औष्ण्ये—हि.।

क—इएस्=क्वथने, उत्फणने।

ख-अवे. यएस्येइति = उत्फणने, उत्क्वथने-वा. पौकनीः।

ग—उखा येषन्ती-ऋ. ३,५३,२२ [धा. उत्क्वथने वृत्तिः (वैतु. वें. सा.
स्त्रवणे इति, सा [शौ] = √जेष् [प्रयत्ने] इति च)]; शौ. ४,७,४। नियेषति
तै. २,५,१,४।

+√यौट् (यौट्) १/२८८ सम्बन्धे (प)	√यौड् (यौड्) १/३७१
श-काकृ-शा-हे×	सम्बन्धे (प) शा; २३४-हं।
क्षी-मै-च-कात-वो।	√यौण्ड् १/८१ सम्बन्धे (प)
बन्धे—सा-जै।	काकृ।
	युक्त० > युट् > √यौट्
	इति स्यात्।

√रंह् (रहि) १/७२४	गतौ (प)	रंहति-निघ. २/१४ = गतिकर्मा।
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	√रह् (रह) १/७२३ त्यागे (प)।
	कात-शा-हे।	
	गत्याम्—वो।	

क—लेगुह्, नासिक्यम्-लेगुह्-वा. पौकनीः।

ग—स रंहते उरुगाय-ऋ. ९,९७,९। रंहति-ऋ. ३,१,१। हम्मतिः सुगष्टेषु, रंहतिः प्राच्यमध्यमेषु गमिमेव त्वार्याः प्रयुञ्जते—महाभाष्ये पस्पशाह्निकम्।

✓रक्ष् (रक्ष) १/६४९ पालने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक-
कात-शा-हे-वो।

क—अलक् = अपसारणे, रक्षणे-जू. पौकनीः।

ग—यं सुगोपा रक्षसि-ऋ. २,२३,५। रक्षते-शांआ. ७,२०। रक्षति-तै. ४,३, ११,१। रक्षमाणाः-ऋ. १०,६८,१ [वेगवद् उत्पतने वृत्तिः]। रक्षीः-शौ. ५,५,१ [धा. द्विसायां वृत्तिः]।

घ—रक्खति-सुत्तनिपात २२०; जातक ४,२५५।

ङ—✓रक्ख (सक) = रक्षणे, पालने। रक्खइ-उव.; महा.।

छ—✓राखना*†
छ—✓रखना
छ—✓रक्खना
छ—✓रक्षना* } (<रक्षणम्) = रक्षणे।

+✓रख् (रख) १/१३६ गत्यर्थः (प)
श× क्षी-मै-सा-च-काक।
गतौ—जै-काक-शा-हे।
सर्पणे—वो।

✓रच्छ् १/३५५४ गतौ (प)
काक।
✓रद्ध् (रखि) १/ गत्यर्थः
(प)।

✓लख् (लख) १/ गत्यर्थः
(प)।
✓लद्ध् (लखि) १/ गत्यर्थः
(प)।

✓रव् १/४१२१ गतौ (आ)
काक।

+✓रग् (रगे) २/७७९ शङ्कायाम् (प)
श× क्षी-मै-शा-च-काक-
कात-शा-हे।
शङ्कने—जै।
शङ्के—वो।

✓लग् (लगे) १/ सङ्गे (प)।
✓रख् (रख) १/१३६ गत्यर्थः
(प)।

ग—[रगडः = तालः-क्षी] ।

+√रङ्ग (रखि) १/१३७ गत्यर्थः (प) √प्रेङ्गोल् (प्रेङ्गोल) १०/
मै-श× क्षी-सा-च-कात । चापले-वो ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।
सर्पणे—वो ।

ग—काकरङ्गः-मभार. ५, १३३, १४ = काकवत् रङ्गति = पलायते (नील.) ।
ङ—√रंगोल (अक) = चलने, कम्पने, (२) दोलने-वज्जा. ६४ ।

√रङ्ग (रगि) १/१४३ गत्यर्थः (प) रजति-निघ. २/१४ = गति-
श× क्षी-मै-सा-च-कात । कर्मा ।
गतौ—जै-काकृ-शा- √रख (रख) १/ गत्यर्थः (प) ।
हे-वो । √रङ्ग (रखि) १/ गत्यर्थः (प) ।
√लङ्ग (लखि) १/ गत्यर्थः (प) ।

क—रंग = परिवर्तने, निर्देशने, विस्तारे, गतिविशेषे । नासिक्क्यम्—
इरि.रंग् = नितम्बः, श्रोणिः-वा. पौकनीः ।

ग—रङ्गति-यशस्ति. च. २, ८६ = चलति ।

ङ—√रंग (अक) = इतस्ततश्चलने-कम्पः, पउम. १०, ३१ ।

ङ—√रंग (सक) = वर्ण । कर्मणि-रंगिज्ङ-संबोध. १० ।

√रङ्ग (रधि) १/१०२ गत्यर्थः (आ) रजति-निघ. २/१४ = गत्यर्थः ।
श× क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।
गमने—वो ।

ग—अवेक्ष्य धातोर्गमनार्थमर्थविच्छकार नाम्ना रघुमात्मसम्भवम्-रघु. ३, २१
इत्यत्र यद्यपि वैयाकरणा √लङ्ग धातुं स्मरन्ति, ८/२/१८ काशिकोक्त्या च लो रत्वमा-
पादयन्ति तथाप्यन्ते √रङ्ग वा √रघ् वा धातुः श्रूयते, इत्यनेनैव सम्बन्धः
साध्यताम्, क्लिष्टकल्पनाश्रयणानौचित्यात्, अर्थसादृश्याच्च ।

√रञ्ज (रन्ज) १/१८३ रागे (उ) रजति-निघ. २/१४ =
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- गतिकर्मा ।
कात-शा-हे-वो । रञ्जयति-निघ. ३/१४ =
√रञ्ज (रन्ज) १/८०३ मित् । अर्चतिकर्मा ।
श-जै-शा-हे-वो ×

ग—अनुरञ्जति—वा. रा. ७, ९९, ११। रामे रञ्जतु मे मनः—कथासरि. ४३, १६५।
रजतः—शत्रा. १२, ८, ३, ११; तांब्रा. १७, १, १४। रजतम्—ऐत्रा. ७, १२।

घ—रञ्जति—सुत्तनिपात ४२४।

ङ— $\sqrt{\text{रञ्ज}}$ (अक) = रागे। रञ्जइ—कुमा.; वज्जा. ११२।

ड— $\sqrt{\text{रज्ज}}$ (अक) = रागे, (२) वर्णे। रज्जइ—आचा.; उव.।

ढ— $\sqrt{\text{रय}}$ (अक) = रागे, (२) वर्णे—आचा.।

छ— $\sqrt{\text{रंजना}}$ * = (१) प्रसादे, (२) भजने, (३) वर्णे।

छ— $\sqrt{\text{रजना}}$ *
 $\sqrt{\text{रयना}}$ *† } = वर्णे, (२) अनुरागे, (३) संयुक्तौ।

छ— $\sqrt{\text{रौञ्चना}}$ *† (अक) } = रागे।
छ— $\sqrt{\text{रौञ्जना}}$ † (सक) }

$\sqrt{\text{रञ्ज}}$ (रन्ज) ४/५६ रागे (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।

रागः = वर्णान्तरोत्पादनमासक्तिश्च—दुर्गादासः।

क—रैग् = वर्णे, सौवर्णे रङ्गे—वा. पौकर्णीः।

ग—अरज्यत—अ.वे. १५, ८, १। स्त्रियो वा केषु रज्यन्ते—मभार. १३, २२३४।
न कामेऽपि वेश्या रज्यति—कथासरि. ३८, ३९। नेत्रे स्वयं रज्यतः—उत्तररा. १०२, १८
(१३८, २)। अरज्यत्—शिशु. ९, ७। $\sqrt{\text{युज्}}$ ४/ धातुवदिमं ह्रिद्विनीमहाशयः कर्म-
वाच्यं कुतो नाश्रुतवान् ?

$\sqrt{\text{रट्}}$ (रट) १/२९४ परिभाषणे (प) $\sqrt{\text{रठ्}}$ (रठ) १/ परिभाषणे (प)।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- $\sqrt{\text{रण्}}$ (रण) १/ शब्दार्थः (प)।
कात-शा-हे।
वाचि—वो।

ग—क्रौञ्चीं भयार्तामिव रारटन्तीम्—वा. रा. २, ७७, ३२। रटन्तः करटाः
कटु-काशीख. ६८, ५३। रटन्ति—बृ. सं. १९, ७; कथासरि. १८, १०९।

च— $\sqrt{\text{रड}}$ (अक) = (१) रोदने, (२) क्रन्दने, उच्चैः शब्दे। रडइ-
भवि.। रडते = रोदिति—महाराष्ट्रि.।

छ— $\sqrt{\text{रटना}}$ ।

छ—रार < रारि (< राटिः) = कलहः।

+√रट् (रठ) १/३३३
च ×, श

परिभाषणे (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
भाषणे—वो

√रट् (रठ) १/ परिभाषणे (प) ।
√रण् (रण) १/ शब्दार्थः (प) ।
√रिण् १/२०७० शब्दे (प)
काकृ ।

छ—√रठना* = रठने । “उतरे बनरा जै राम रठे”-तुलसी ।

छ—√रठना† = रठने । [रठ† = शुष्कः (म्)] ।

√रण् (रण) १/४३८
श ×

शब्दार्थः (प)
क्षी-मै-सा-च ।
शब्दे—जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
रुति—वो ।

√रट् (रठ) १/ परिभाषणे
(प) ।
√रण् (रण) १/ गतौ (प) मित् ।
वृ + √रण् = √व्रण् (व्रण)
१/ शब्दार्थः (प) ।

क—एर् । (ए) रे—उत्तेजने, प्रोत्साहने-वा. पौकर्त्ताः ।

ग—रणन्ति-ऋ. ८, ९२, २०; कौ. २, ७३; शौ. २०, ११०, २ ।

घ—रण = प्रमोदः, युद्धम् ।

छ—√रनना (<रणनम्) = शब्दे, झङ्कारे ।

छ—√लरना } (<रणनम्) = युद्धे ।
छ—√लङ्गना }

छ—[√रँठना† = रोदने, बिलापे (<रण्ठा ?)] ।

+√रण् (रण) १/७८९ गतौ (प) मित् ।
श ×
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√रल् १/२४७ hh गतौ
(प) काकृ ।
√रल् १/२४७ ii गतौ
(प) काकृ ।
√रिण्व् (रवि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√रम् (रमु) १/ क्रीडायाम्
(प) ।

क—अँग्ल. -√रन् = गतौ, धावने—वागीशः ।

ग—रणयन्तु-शौ. ४, २१, १; तैत्रा. २, ८, १ । रणय-सभार. ५, १५, २७ = इष्टं
कामं गमय = प्रापय (नील.)-टीकायामेव ।

√रण् (रवि) १/५९०	गत्यर्थः (प)	√रण् (रण) १/७८९ गतौ
श-काकृ-कात् ×	क्षी-मै-सा-च ।	(प) ।
(हे-√रम् [रबु])	गतौ—जै-शा-हे ।	√रण् (रवि) १/ गत्यर्थः
	ब्रजे—वो ।	(प) ।
		√रब् १/२५६० गतौ (प)
		काकृ ।

ग—रण्वः—ऋ. १, १४४, ७ । बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वति—तै. १, २, ५, १ = रमयतु ।

छ—√रामना * ‡ (<रम्वनम्-हे<रण्वनम्) = भ्रमणे, विचरणे ।

√रद् (रद) १/५१	विलेखने (प)
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात्-शा-हे ।
	उत्पाटे—वो ।

क—रेद्-ः-राद्-ः-रूद् = विलेखने । लैति. रादो = दन्तैर्दशने, विलेखने, भक्षणे;
रादो = दन्तैः खण्डने, विलेखने-वा. पौकनीः ।

ग—रदन्ति—ऋ. ७, ६०, ४; मै. ४, १२, ४ । रदति—तांत्रा. १६, ६, ६; जैत्रा. १४४ ।

छ—रदना (<रदनम्) = यन्त्रविशेषेण विलेखनान्मसृणीकरणे ।

√रध् (रध) ४/८०	हिंसासंराद्धयोः (प)	रध्यतिर्वशगमनेऽपि दृश्यते
श	क्षी-मै-सा-शा-हे ।	—निरु. १०, ४०, २ ।
	हिंसायाम्—च-काकृ ।	
	संराध्ये हिंसने च—जै ।	
	संराद्धौ हिंसायां च—कात् ।	
	हिंसने पाके—वो ।	

क—लेम्-लन्ध् = भेदने, त्रोटने; पु. प्रशि. लन्दन् = रन्धम् (द्वितीया) -वा.
पौकनीः ।

ग—रध्यतु—ऋ. १, ५०, १३; शौ. १७, १, ६ । रध्यति—शत्रा. ३, ४, २, ३; (ऋ. ६, २५, ९-हिंसायाम्) ।

व—रन्धि = पाके-मिलिन्दपञ्च १०७ ।

छ—√राधना (<रन्धनम्) = पाके ।

√रप् (रप) १/३९९	व्यक्तायां वाचि (प)	√लप् (लप) १/ व्यक्तायां
श ×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	वाचि (प) ।
	कात्-शा ।	वि रप्शते—ऋ. ४, ४५, १ =
	वचने—च ।	पूर्णतायाम् ।

व्यक्ते वचने—हे ।

वदे—वो ।

क—लेप्=शब्दे । पामीर्. लॉवम्, लेवम्=शब्दाः, शब्दे, वचने, परस्पर-
—वा. पौकनीः ।

ग—रपति-ऋ. १०, ६१, १८; रपामि-१०, १०, ११; शौ. १८, १, १२ । रास्पीति-
ऋ. ६, ३, ६ ।

✓रफ् (रफ) १/४०९
श×

गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
ववे गत्याम्—वो ।

✓रम्फ् (रफि) १, गतौ
(प) ।

✓ऋफ् (ऋफ) ६, हिंसा-
याम् (प) ।

✓रिफ् (रिफ) ६, कत्थन-
युद्धहिंसादानेषु (प) मै ।

क—रेप्=सञ्चूर्णेन, मर्दने, अपसारणे । लैति.-रपिऑ-एरे=अपसारणे,
मर्दने—वा. पौकनीः ।

ग—रफिताय-ऋ. १०, ११७, २ [धा.रिक्तभावे वृत्तिः ? वैतु. सा. GW प्रभृ.
हिंसायां रोमे इति, वे. शब्दे इति] ।

छ—✓रपटना (<रफणनम्=सर्पणम् । तु. (फार.) रफतन्)=स्खलने ।

छ—✓रवड़ना (<रफगम्=सर्पणम्)=भ्रामणे, चालने ।

छ—✓रपाती=कृपाणः [हिंसायाम्]-(ङिग.) ।

✓रभ् (रभ) १/९५९
जै-शा×, श

राभस्ये (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।

✓लभ् (डुलभष्) १/प्राप्तौ
(आ) ।

आरम्भे—च

राभस्यम्=कार्योपक्रमः-क्षी ।

क—रम् (अथवा रेमा x)=विश्रान्तौ, एकत्रीकरणे, विश्वासे, स्थापने ।
लिथु. रम्बुस्=मन्दः (म्), निष्क्रियः । लिथु. रम्बेति-वा. पौकनीः ।

क—रब्=तीव्रम्, कलहकारिन् (री)—वा. पौकनीः ।

ग—ये त्वारभ्य-ऋ. १, ५७, ४ । रभस्व-शौ. ११, १, १४ । रभे-पै. १९, ३१, २ ।

ङ—✓रंभ=गमने । रंभंति-कुमा. ।

✓रम् (रम) १/८३८	क्रीडायाम् (आ)	रम्णाति-निघ. २/१९ =
श-च-जै-काकृ-कात-वो ×	क्षी-मै-सा-शा-हे ।	वधकर्मा ।
✓रम् (रमु) १/८५६	मै-सा-च-जै-काकृ-	✓रम् १०/७१ b परिवेष्टने
क्षी-श-शा ×	कात-हे ।	(प) काकृ ।
	क्रीडे—वो ।	रामयः-ऋ. १, १२१, १३
		[धा. दीपने. वृत्तिः] ।

क—रम् = विश्रान्तौ, शयने, निमज्जने, वेगेन क्षेपणे, उच्छालने ।

ख—रम्यातु = विश्रान्तौ, शयने-वा. पौकनीः ।

ग—रमते-ऋ. २, ३८, २; शौ. १०, ७, ३७; पै. ५, २१, ७ ।

घ—रमति-संयुक्त. १, १७९ ।

ङ—✓रम (अक) = (१) क्रीडायाम्, (२) संभोगे । रमइ; रमए-कुमा. ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{रमना}} \\ \sqrt{\text{रवना}} \end{array} \right\} (< \text{रमणम्}) = \text{क्रीडायाम्} ।$

छ—✓रामना*† = भ्रमणे, विचरणे ।

✓रम्फ् (रफि) १/४१० गतौ (प)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वधे गत्याम्—वो ।

ङ—✓रंभ (सक) = गतौ । रंभंति-कुमा. ।

ङ—रफ् = वल्मीकम्-दे. ७, १; गुर्जरभाषायाम्-राफडो ।

छ—राँपी = पादकृतानुपकरणम् ।

✓रम्ब् (रवि) १/३७३	शब्दे (आ)	✓लम्ब् (लवि) १/ शब्दे
श-जै-काकृ-शा ×	क्षी-मै-सा-कात-	(आ) ।
	हे, -वो (प) ।	✓अम्ब् (अवि) १/ शब्दे
	अवस्त्रं सने—च ।	(आ) ।
		✓रम्ब् (रवि) १/ गत्याम्
		(प) वो ।
		✓रम्ब् १/३६२a धारणे (प)
		काकृ ।

क—रम्ब् = विरूपणे, वेष्टने । लिथु. रम्बति = वृद्धौ, प्रापणे; रम्बुस् = मन्दम् ।
इरि.—रम्बद् = विरूपणम्, वेष्टनम् —वा. पौकनीः ।

ग—रम्बते—ऋ. १०, ८६ (१६; १७); शौ. २०, १२६, १६; अवग्रम्बमाणः—ऋ. ८, १, ३४ ।

√रम्भ् (रभि) १/३८२ शब्दे (आ) इति <√रेम् (रेभृ) शब्दे (आ) ।
 मै-श-च × दुर्गः—क्षी । √अम्भ् (अभि) १/ शब्दे
 क्षी-सा-जै-काकृ-कात- (आ) ।
 शा-हे-वो । शेषः पूर्ववत् ।
 √रस् (रस) १/ क्रीडायाम्
 (आ) ।

ग—रम्भमाण०—भा. पु. १०, ३६, २ ।

√रँभाना }
 छ—√रँहाना } (<रम्भणम्) = हम्भारवे ।
 √रँभना }

+√रय् (रय) १/४७९ गतौ (आ) √री ९/ गतिरेषणयोः (प) ।
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- रयीथान ऋ. ३, ६२, २ ।
 कात-शा-हे ।
 गत्याम्—वो ।

ग—रयः—वा. रा. २, ६४, ६९ । वृक्षस्येव नदीरयाः—सभार. २, १७, ६ ।

छ—रई (<रयः = स्पन्दने) = खजः, सन्धनदण्डः ।

√रस् (रस) १/७०६ शब्दार्थः (प) √रास् (रास्) १/ शब्दे
 श × क्षी । (आ) ।
 शब्दे—मै-सा-च-जै- रसति—निघ. ३/१४ =
 काकृ-कात-शा-हे-वो । अर्चतिकर्मा ।
 रथो रंहतेर्गतिकर्मणः ।
 रसतेर्वा—निरु. ९, ११, ३ ।
 रसा नदी रसतेः शब्दक-
 र्मणः—निरु. ११, २५, १ ।

क—रास् = शब्दे । गोथि. रज्ज् । पु. उ. ज. रस्त = भाषणम्—वा. पौकनीः ।

ग—अरसत्—झात्रा. ६, १, १, ११ । रसति—गोपालपूर्वतापिन्यु. ५ । ररास राक्षसः—
 वा. रा. ७, ७, २८ ।

घ—रसति—जातक २, ४०७ ।

ङ—रस = क्रन्दने, उच्चैः शब्दे । रसइ—गा. ४३६ ।

✓रह (रह) १/७२३ त्यागे (प) ✓रह (रह) १०/ त्यागे (प) ।
 श× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 परित्यागे—च ।
 त्यजि—बो ।

क—रेघ् = त्यागे ।

ख—अवे. रजह् = रहः (निर्जनता) । न. पर्सि. -राज् = ऋणदाने-वा.
 पौकनीः ।

ग—नोत्सहे त्वां विरहितुं शून्ये-वा. रा. २, ५१, १७ । रहित०-मभार. ६,
 ५८२४ । रहति-यशस्ति. च., ३ आ., ४२९ पृ. = मुञ्चति ।

ङ—✓रह (सक) = त्यागे—कण्ठ् ; पिङ्ग ।

✓रा २/४६ दाने (प) ✓ला २/आदाने (प) ।
 श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । ✓रै १/८९४ शब्दे (प) ।
 आदाने—च-काकृ- राति-निघ. ३/२० = दान-
 कात । कर्मा ।
 दाने ग्रहणे—बो

क—रा (इ) = दाने-वा. पौकनीः ।

ग—रासि—ऋ. १, १४०, १२ । राते-तै. ३, ४, ९, १; तैत्रा. १, ७, २, १ । राति-
 राप्. १, १ ।

+✓राख् (राख्) १/१२२ शोषणालमर्थयोः (प) ✓लाख् (लाख्) १/ शोषणा-
 श× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- लमर्थयोः (प) ।
 कात-शा-हे । ✓द्राख् (द्राख्) १/ शोषणा-
 शोषणे—च । लमर्थयोः (प) ।
 ओख्वत् (= शोपालम- ✓धाख् (धाख्) १/ शोषणा-
 र्थयोः)—बो । लमर्थयोः (प) ।
 ✓लाघ् (लाघ्) १/ सामर्थ्ये
 (प) ।

+✓राघ् (राघ्) १, १०९ सामर्थ्ये (आ) पूर्ववत् ।
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 शक्तौ—बो ।

✓राज् (राजृ) १/८०५ दीप्तौ (उ) ✓रा २ दाने (प) ।
 श क्षी-मै-सा-च, जै (आ), ✓रास् (रासृ) १, २४०
 काकृ-कात-शा-हे-वो । दीप्तौ (आ) जै ; १४४—
 शा ।

क—रेज् = पदम्, विस्तारे, निर्देशनम्, उद्देश्यम् ।

ख—अवे. रस्तर = राष्ट्रम्—वा. पौकर्णीः ।

ग—राजति-ऋ. ४, ५३, ४; राष्ट्रि-१, १०४, ४ । राजते-ध्यानविन्दूप. १०४;
 योशि. १, ३८ ।

घ—राजति-विमानवत्थु १३४ ।

छ✓राजना * (< राजनम्) = (१) उपस्थितौ, (२) शोभने ।

✓राध् (राध) ४/६७ राधोऽकर्माद्-बृद्धावेव (प) ✓रध् (रध) ४. हिंसासंरा-
 क्षी-मै-सा-हे । द्वयोः (प) ।
 संसिद्धौ—च-जै-काकृ-
 कात-शा ।
 सिद्धौ—वो ।

क—रे-ध्, रॉ-ध्, रू-ध् :—जू. पौकर्णीः ।

ग—नरकाय राध्यति-आपस्त. १०५; राध्यते विद्युति मानवद्ववति-
 तैत्तिरीयो. ३, १०, ६ । तन्मे राध्यताम्—वा. सं. १, ५ । दैवं तत्रापराध्यति—वा. रा.
 ६, १०१, ९ ।

✓राध् (राध) ५/१६ संसिद्धौ (प) ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 सिद्धौ—वो ।
 संराध्ये—जै ।

क—पूर्ववत् ।

ग—राधति-ऋ. ११, ६३, ६ । राध्नोति-शत्रा. १, ३, ५, १०^३; जैड. १, १६, ३, १० ।

छ—✓राधना = (१) आराधने, पूजायाम्, (२) सिद्धौ, पूर्तौ, (३) साधने ।

✓रास् (रासृ) १/६१८ शब्दे (आ) । रासति-निघ. ३/२००
 श-जै× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- दानकर्मा ।
 शा-हे-वो । ✓राश् १/ शब्दे (आ) वो

क—रास्=शब्दे, कन्दने-वा. पौकनीः ।

ग—रासते-ऋ. १,९६,८; शत्रा. ३,९,४,४। रासमाना-पै. १७,३,१२; [धा. दाने वृत्तिः] ।

छ—√राहना=यन्त्रकुट्टने (टङ्कने)-[कुट्टनेन शब्दो जायते, तत्रैवाकृतम्] ।

√रि ५/२९	हिंसायाम् (प) ।	रिणात्ति-निघ. २/१४=
श-च-जै काकृ-कात-	(क्षी. यु. मी. सं. ×)	गतिकर्मा ।
शा-हे-बो ×	क्षी-मै-सा ।	रिणात्ति-ऋ. १,१६६,६ ।
	प्रवाहे, शनैः सर्पणे	√रि ६/ गतौ (प) ।
	—हि. ।	√चिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।

अरिषन्-मै. सं. इति हि. । मया नावाप्तम् ।

+√रि ६/१२३	गतौ (प) ।	√रि ५/ हिंसायाम् (प) ।
श (काकृ-कात √रिप्	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
[रिपि] संभूय पठितं	कात-शा-हे-बो ।	
धातुद्वयम्) ।		

ङ—√रिअ (सक)=गतौ । रियइ-सूअ. २,२,२०; सुपा. ४४५ ।

√रिख् (रिख) १/१३९	गत्यर्थः (प) द्रमिडाः <√रङ्क् (रखि) गत्यर्थः (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-कात-शा-	पठन्ति—सा ।
हे-बो ×	सा ।
	गतौ—काकृ ।
६/	हि. ।
	√रेखा (कण्ठा. ३५)
	इलाघासादनयोः (प)
	सा ।
	√लेखा (कण्ठा. ३०) स्खलने
	च (प) सा ।
	√लिख् (लिख) ६/ अक्षर-
	विन्यासे (प) ।

ग—आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे-ऋ. ६,५३,७ । रेखा-कालाग्नि-रुद्रो. ४; त्रिपुरो. १०; रुद्रजाबालो. १,१४; जाबाल्यु. २० ।

ङ—√रेखना (<रेखणम्, लेखनम् ?)=रेखाकर्षणे, (२) विलेखने ।

√रिङ्क् (रिखि) १/१५३	गत्यर्थः (प) इति	<√रिङ्क् (रिगि) गत्यर्थः
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-	द्रमिडानाम्—क्षी ।	(प) ।

शा ×

क्षी ।

√लिङ् (लिङि) १/ गत्यर्थः
(प) ।

गतौ—हे ।

सर्पणे—वो ।

क—*(स) रेइष् (अथवा (स) रेइष्-?) = रोहणे, रिङ्गणे (दृढम्)—
वा. पौर्कर्णीः ।

ग—रिङ्गता—भा. पु. २, ७, २७ । अथाहमहमिकया सरिङ्गणम्—हालास्यच. १, ७ ।

ङ—√रिक्ख=चलने । रिक्खंतो—कुप्र. ६७ ।

√रिङ् (रिङि) १/१५३

गत्यर्थः (प) ।

>√रिङ् (रिखि) गत्यर्थः

श ×

क्षी-मै-सा-च-कात् ।

(प) ।

गतौ—जै-काकृ-शा-हे-

√रिङ् (रिधि) १/४१२ ॥

वो ।

गतौ (आ) काकृ ।

क—पूर्ववत् ।

ग—जानुभ्यां सह पाणिभ्यां रिङ्गमाणौ विजहतुः—भा. पु. १, ७, २१ ।

ङ—√रिङ्ग (अक) = रिङ्गणे, (२) प्रवेशे । रिङ्गइ-पिङ्ग; टि. ।

छ—√रिङ्गना (< रिङ्गणम्) = शनैर्गमने—बुं. ख. ।

छ—√रिङ्गना (< रिङ्गणम्) = कीटसरीसृपाणां गमने ।

√रिच् (रिचि) ७/४

विरेचने (उ) ।

√ऋज् (ऋज) १/ गति-

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

स्थानार्जनोपाजनेषु (आ) ।

कात्-शा-हे ।

√रिज् (रिज) १/ गतिस्थाना-

विरेके—वो ।

र्जनोपाजनेषु (आ) ।

√रिच् (रिच) १०/ वियो-

जनसम्पर्चनयोः (प) ।

क—लेइकु=निवृत्तौ, रोधे, शेषांशस्य त्यागे ।

ख—अवे.-रएक्सनहू=रेक्णस् (=साधु, शोभनम्) । इरिनक्सति=रिणक्ति
—वा. पौ. ।

ग—रिणक्-ऋ. २, १५, ८ । रिणक्ति-प्रेत्रा. ३, ७^३; गोत्रा. २, ३, ३^३; काठ. २८, १;
क. ४४, १ ।

छ—√रेचना* (< रेचनम्) = मलनिर्गमे, विरेचने ।

छ—√रीतना (< रिक्तम्) = रिक्तीभावे ।

+√रिज् (रिज) १/१७३ गतिस्थानार्जनोर्जनेषु <√ऋज् (ऋज) गतिस्थाना-
मै-सा-श-च-जै-काक्- (आ) । र्जनोर्जनेषु (आ) ।
कात-शा-हे× अन्ये तु—क्षी ।
ऋज्यर्थे (= भृजि)—वो ।

+√रिण्व् (रिवि) १/५९१ गत्यर्थः (प) । √रिम्ब्व् १/गत्याम् (प) वो ।
श-काक्× क्षी-मै-सा-च-कात । √रण्व् (रवि) १/ गत्यर्थः
(हे-रिम्ब्व् [रिबु]) गतौ—जै-शा-हे । (प) ।
√रण् (रण) १/ गतौ (प) ।

छ—√रेलना (< रेणना < रिणना < रिण्वनम्) = प्रेरणे, (२) अतिभोजने ।

अ√रिप् (रिपि) ६/१५ गतौ (प) √लिप् (लिप) ६/ उपदेहे
पा काक्-कात । (उ) ।
णि लेपे—हि ।
नी
यः

क—लाङ्प् = लेपे-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—रिरिपुः-ऋ. ५, ८५, ८; तै. ३, ४, ११, ६ । रिप्-ऋ. १, १६२, ९ ।

√रिफ् (रिफ) ६/२६ कथनयुद्धहिंसादानेषु <√ऋफ् (ऋफ) हिंसायाम्
क्षी×, श (प) मै । (प) ।
मै-हे । √रिह् (रिह) ६/ कथन-
कथनयुद्धनिन्दाहिंसा- युद्धहिंसादानेषु (प) ।
(च-काक्√ऋफ्) दानेषु—सा-जै-काक्- √ऋह् (ऋह) ६/ कथन-
कात । युद्धहिंसादानेषु (प) ।
कथने । हिंसायाम्—च ।
कथनयुद्धनिन्दनहिंसा-
दानेषु—शा ।
अर्फे (= दानश्लाघानिन्दा-
हिंसाजौ)—वो ।
भर्त्सनहिंसयोः—काक् ।

ग—रिफती-शौ. ३, २८, १ । विरिफितं विरिफितस्य-ऐत्रा. ५, ४ । रिफ्यते-आ.
श्रौ. १, ५, १० । अवरिफन्तौ-काठ. २७, ८ । आरेफन्तः-शांत्रा. १७, ९ (भौवादिकः ?) ।

✓रिश् (रिश) ६/१३९
श×

हिंसायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे ।
हिंसने—जै ।
हिंसे—बो ।
दारणे—हिं ।

✓रिप् (रिष) १ हिंसार्थः
(प) ।
✓रि ५/ हिंसायाम् (प) ।
वा लिशते—शत्रा. ४, ४.
३, १३ ।
✓लिश् (लिश) ६/ गतौ
(प)

क—राइ=दारणे । *राइश्-संस्कृते—वा. पौकर्णीः ।

ग—रिशन्तीः—ऋ. ६, २८, ७ [रुशन्तीः—इति पाभे.] । रिशाम्-शौ. ११, ११.
१५ । धीरा रिशन्ताम्-ऋ. १०, १६९, १ ।

✓रिष् (रिष) १/६८५
श×

हिंसार्थः (प)
क्षी-मै-सा-कात ।
हिंसायाम्—सा-च-जै-
काकृ-शा-ह ।
वये—बो ।

रिपण्यति—ऋ. २, २३, १२ ।

क—राइ-दारणे । राइस्—

ख—अवे. रएस्—, इरिस्=दारणे । (वर्तमानकाले-रएस्येइति, इरिस्वेइति)–

वा. पौकर्णीः ।

ग—भ्रेषते जनो न रेषत्-ऋ. ७, २०, ६; मा रिषाम वयं तव-१, ९४, १
(तौदादिकः) ।

✓रिप् (रिष) ४/१२२
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-बो×

हिंसायां, च=रोषे (प)
सा ।

✓रिष् (रिष) १/६८५
हिंसार्थः (प) ।

क—, ख—पूर्ववत् ।

ग—रिष्यति-शौ. १४, १, ३०; तैआ. १, ११, ७; जैत्रा. ५८; छान्दो. ४, १६, ३^३ ।

घ—रिस्सति-मज्झिम. १, ८५ ।

छ—✓रिसना †
रीसना* } =रोषे ।

✓रिह् (रिह) ६/२७ कथनयुद्धहिंसादानेषु (प) < ✓ऋह् (ऋह) कथनयुद्ध-
मै-श-च-जै-काकृ-कात- इति द्रमिडाः—क्षी हिंसादानेषु (प) ।

शा-हे-वो ×

आस्वादे—ह्रि. ।

✓ लिह् (लिह) २/ आस्वा-
दने (उ) ।

✓ रिफ् (रिफ) ६/ कथन-
युद्धहिंसादानेषु (प) मै ।

✓ रिह् १/ वधे (प) वो ।
रिहति—निघ. ३/१४ =
अर्चतिकर्मा ।

ग—रिहते—ऋ. ८, २०, २१ । रेढि—मै. १, ६, ५ । रिहन्ति—शत्रा. ४, २, १, १०;
रेढि—ऐआ. ३, १, ६ ।

✓ री (रीङ्) ४/३०
श

स्त्रवणे (आ)
क्षी-च-शा-हे ।
श्रवणे—मै-सा-च-जै-
काकृ-कात ।
क्षरणे—वो ।

✓ री (रीङ्) ९/ गति-
रेषणयोः (प) ।
रीयते—निघ. २/१४ =
गतिकर्मा ।

क—एरु = उत्तेजने, प्रवाहे । एरेइ—:—वा. पौकनीः ।

ग—रीयते घृतम्—ऋ. १, १३५, ७; रीयते १०, ५३, ८; शौ. १२, २, २६ ।

ङ—✓ री } (अक) = चलने, गतौ । रीयइ, रीइजा—आचा.; सूअ. १, २,
ङ—✓ रीअ } २, ५; उत. २४, ७ ।

✓ री ९/३०
श

गतिरेषणयोः (प) प्वादिः
क्षी-मै-सा-हे ।
गतौ रेषणे च—शा ।
श्रवणे—जै-काकृ-कात ।
वधे गतौ—वो ।
प्रवाहे—ह्रि. ।

✓ री (रीङ्) ४/ स्त्रवणे
(आ) ।
✓ व्ली ९/ गतौ (प) वो ।
रिणाति—निघ. २/१४ =
गतिकर्मा ।

क—पूर्ववत् ।

ग—रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा—ऋ. १, १६६, ६ = पृथक्करोति-दुर्गाचा ।

✓ रु (रुङ्) १/१४४
श-काकृ ×

गतिरेषणयोः (आ)
क्षी-मै-सा ।
गतौ—च ।
गतौ रोषे च—जै ।

✓ रु २/२३ शब्दे (प) ।

गतौ रोषणे च—कात-शा ।

गतौ रेषणे च—हे ।

वधे गत्याम्—वा ।

दारणे—ह्वि ।

ग—अरवन्त—तांवा. ७,५,११ । रवन्—तैत्रा. ३,६,६,४ ।

ङ—√रव } (सक) = वचने, (२) वधे, (३) गतौ, (४) [अक] रोदने,
ङ—√रय } (५) शब्दे । रवइ—संक्षि. ३३ ।

√रु २/२३
श

शब्दे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

रौति-निघ. ३/१४ = अर्चति-
कर्मा ।

क—रौइ-, रेड-, रु-, रु = गर्जने, शब्दे—वा. पौकनीः ।

ग—शून्ये रौमि-मभार. १,३०२२ । रौति नृत्यति-भा. पु. ७,७,३४ । रोरवीति
-शौ. १८,३,६५ । श्वखरोष्ट्रे च रुवति-मनु. ४,११५ ।

ङ—पूर्ववत् ।

+√रुङ् (रुगि) १/१५४ वर्जने (प) मै <>√वुङ् (वुगि) १ वर्जने (प) ।
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै ।
कात-शा-हे-वो ×

वकाररकारयोर्लिपौ भृशं सादृश्यम् । वकारोदरं मनाक् सङ्कोचं नीयेत चेत् तर्हि
वकारो रकारोपमः प्रतीयेत । इयमेव घटनेह घटिता । अक्षरचुञ्चूनामेषा पाठभेदकृपा ।

√रुच् (रुच) १/७३६ दीप्तावभिप्रीत्यां च (आ) √रोचते-निघ. १/१६ ज्व-
श क्षी-मै-शा-हे । लतिकर्मा ।
दीप्तावभिप्रीतौ च-
सा-जै (क्षी. यु. मी. सं.) ।
दीप्तौ—च-काकृ-कात ।
प्रीतिप्रकाशयोः—वो ।

अभिप्रीतिः = अभिलाषः—क्षी ।

क—लौइच् = दीप्तौ, दर्शने ।

ख—रओचन्त = रुचिमान्, रोचमानः, दीप्तियुतः (ता, तम्) । प्रयोज-
रओचयेइति = रोचयति-वा. पौकनीः ।

ग—रोचते-ऋ. १,५८,२; तै. १,३,१४,८; शौ. १०,८,२४; शत्रा. ६,५,१,७ ।

घ—रोचति-धेरगाथा २,४१५। रुचति-सुत्तनिपात ५६५।

ङ—√रोअ (सक)=निर्णये। रोअए—दस. ५,१,७७।

ड—√लोअ (अक)=रुचौ-कस.।

ढ—√रुचना* } =रुचौ।
√रुचना

√रुज् (रुजो) ६/१३५ भङ्गे (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।

√रुज् (रुज) १०/ हिंसा-
याम् (प)।

क—लॉइग् (ज्) भङ्गे। लिथु. लुजित=भङ्गे।

ख—अवे.-उरुक्सति=भङ्गे-वा. पॉकनीः।

ग—रुजति-ऋ. १०,८९,६; मै. ४,६,४। रुजामि-तै. १,२,१४,४।

+√रुट् (रुट) १/७३८ दीप्तौ (आ)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे।

कात-शा× दीप्तिप्रतिहृत्योः—वो।

>√रुट् (रुट) १/ प्रति-
घाते (आ) इत्येके।

√रुच् (रुच) १/७३६
दीप्तावभिप्रीत्याम् (आ)।

+√रुट् (रुट) १/७३८ प्रतीघाते (आ) इत्येके, बाधु <√रुट् (रुट) दीप्तौ (आ)
श-कात× रोटने इति लिङ्गात्-क्षी, √रुट् (रुट) १/ प्रतीघाते

मै-सा-च-हे।

(आ)।

प्रतीघाते—जै-काकृ-शा।

√लुट् (लुठ) १/ प्रतीघाते
(आ)।

दीप्तौ—हे।

दीप्तिप्रतीहृत्योः—वो।

√रुट् १/८८ विशरणगत्य-
वसादनेषु (प)

√रुट् (रुट) १/३३५
श-जै×

उपघाते (प) इत्यपि

दौर्गाः—क्षी

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे-वो।

काकेनालोड्यमानां ताम्-
वा. रा. २,१०५,३९।

काकेनारोध्यमानां ताम्-
वा.रा.२,९६,४०।

ग—रोठमानस्य वैदेहीं मांसार्थे वायसस्य वा. रा. ५,६६,३०।

✓रुठ् (रुठ) १/७३९	प्रतीघाते (आ)	>✓रुट् (रुट) प्रतीघाते
मै-सा-श-च-जै-शा×	क्षी-कात-हे-वो ।	(आ) इत्येके-क्षी ।
	प्रतिघाते-काकृ ।	✓लुठ् (लुठ) १ प्रतीघाते
	प्रतिघाते युतादौ—	(आ)
	रोठते-सा १०, २४८	

ग—पूर्ववत् ।

ङ—✓रुल (अक) = संवेक्षते, विश्रान्तौ-धर्मवि. ८० ।

+✓रुण्ट् (रुटि) १/३२४	स्तेये (प)	>✓रुण्ट् (रुटि) स्तेये
श-शा×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-	(प) इत्येके-क्षी ।
	हे-वो ।	✓लुण्ट् (लुटि) १/स्तेये
		(आ) ।
		✓रुण्ट्—स्तेये-सौ. धा. वो ।
		✓रुण्ड् (रुडि) १/स्तेये
		(प) सा ।

+रुण्ट् (रुटि) १/३२४	स्तेये (प) इत्येके-क्षी	<✓रुण्ट् (रुटि) स्तेये (प) ।
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी-वो ।	✓लुण्ट् (लुटि) १/स्तेये
शा-हे×		(प) ।
		शेषः पूर्ववत् ।

+✓रुण्ट् (रुटि) १/३४०	आलस्ये गतिप्रतिघाते	पूर्ववत् ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	च (प)	
कात-शा-हे×	क्षी ।	
	गत्यालस्यस्तेयखोटे—वो ।	

+✓रुण्ट् (रुटि) १/३४२	गतौ (प)	
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	पूर्ववत् ।
	कात-शा-हे-वो ।	

✓रुण्ड् (रुडि) १/३२३	स्तेये (प) शाकटायनः—सा ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात-	सा-शा ।
हे-वो×	

ग—तद्वार्या रुण्डेन रेमे-कथासरि. १५, ४१; पृष्ठः स रुण्डः पुरुषोऽभ्यधात्-
६५, ११ । अवरुण्डेनम्-यशस्ति. च., ३ आश्वा, ३९८ पृ. = आरुण्डेनम् ।

✓रुद् (रुदिर्) २/५६ अश्रुविमोचने (प) ✓रुध् (रुधिर्) ७/ आव-
श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-रणे (उ) ।
शा-हे ।
अश्रुविमोक्षणे—च ।
रोदे—वो ।

क—रौइ-, रोइ-, रु-, रू=शब्दे, रोदने । रौइद्—:

ख—अवे. रओद्=रोदने, क्रन्दने-वा. पौकर्णीः ।

ग—रुदन्ति-ऋ. १०, ४०, १०; तै. १, ५, १, २; शौ. १४, १, ४६ । रोदिति-छान्दो.
३, १५, २ । रुदति-पत्रा. ५, ७; वउ. ३, ५८ । रोदन्ति-जैउ. १, १०, २, ४. (भौवादिकः),
रोदमानायाः-भा. पु. ४, ३०, १४ ।

घ—रुदन्तो-दीघ. १, ११५; सुत्तनिपात ६७५; ६९१ ।

ङ—✓रुव (अक)=रोदने । रुवइ-संक्षि. ३६; भविः, महा. । रुवामि-कुप्र. ।

ञ—✓रुव्व (अक)=रोदने । रुव्वइ-संक्षि. ३६ ।

ड—✓रुअ (अक)=रोदने । रुअइ-संक्षि. ३६ ।

ढ—✓रोअ (अक)=रोदने । रोअइ-संक्षि. ३६ ।

छ—✓रोना=रोदने ।

+✓[अनु] रुध् (अनो रुध) ४/६२ कामे (आ) ✓रुद् (रुदिर्) २/अश्रुवि-
श क्षी-मै-सा-च-जै-मोचने (प) ।
काकृ-कात-शा-✓रुध् (रुधिर्) ७/आवरणे
हे-वो । (उ) ।

ग—अनुरुध्यसे-ऋ. ८, ४३, ९; तै. ४, २, ३, ३ ।

✓रुध् (रुधिर्) ७/१ आवरणे (उ) ✓रुद् (रुदिर्) २/ अश्रु-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-विमोचने (प) ।
कात-शा-हे ।
आवृत्तौ—वो ।
आवरणे व्याप्तौ—
क्रि. र. स. ।

क—उर्ए=आच्छादने, आश्रये, रक्षणे । रुध्—:

ख—अवे. रओदैति=आवरणे-वा. पौकर्णीः ।

ग—रुणद्धि-ऋ. १०, ४२, ९; शौ. ११, ५, ५; मै. ४, २, ४ ।

घ—रुन्धति-चरियापिटक ३,१०; मिलिन्दपञ्च ३,१३; रुम्भति-जातक ६,३९१ ।

घ—रुहति-विनय. २,५५ ।

ङ—√रोह=रोधे-काल.; वृह. ३ ।

छ—√रोधना * (<रोधनम्)=रोधे ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{रुधना}} \\ \sqrt{\text{रुझना}} \\ \sqrt{\text{रुझना}} \end{array} \right\} = \text{रोधे ।}$

रूप् (रूप) ४/१२३

श

विमोहने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

विमोहे—बो ।

√लुप् (लुप) ४/ विमोहने

(प) ।

√लुम् (लुम) ४/ विमोहने

(प) ।

क—रौङ्=सञ्चूर्णने, खनने, छेदे । रौङ्प्=छेदने, भङ्गे-वा. पौकनीः ।

ग—रुप्यन्ती-तैत्रा. २,१,१,२ । अरुप्यन्-काठ. २४,४; क. ३९,१ । रोपः-पै. ३,३७,१ [धा. छेदने वृत्तिः] ।

घ—रुप्पति-सुत्तनिपा. ७६७ ।

√रुश् (रुश) ६/१३८

श

हिंसायाम् (प)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे ।

हिंसने—जै ।

हिंसे—बो ।

√रुष् (रुष) १/ हिंसार्थः

(प) ।

रुशदिति वर्णनाम रोचते-
उर्जलतिकर्मणः—

निरु. २,२०,१; ६,१३,२ ।

√रुज् (रुज) १०/ हिंसा-

याम् (प) ।

ग—रुशन्तम्-ऋ १,९२,२; शौ १४,१,३८; रुशन्तीः-तैत्रा. २,८,८,१२; शौ. ४,२१,७ ।

रुष् (रुष) १/६८४

श×

हिंसार्थः (प)

क्षी-मै-सा-कात ।

हिंसायाम्-च-जै-काकृ-

शा-हे ।

वधे—बो ।

√रुष् (रुष) ४/ रोषे (प) ।

√रुट् (रुट) १०/ रोषे (प)

रुश् (रुश) ६/ हिंसायाम्

(प) ।

क—रै=उत्तेजने ।-विस्तारः—रौइ-स्- लिथु. रुस्तु, रुस्ति=रुष्टः (म्)-
वा. पौकनीः ।

ग—रोषति—ऋ. ८, ४, ८; शौ. २०, ५८, २; जै. ३, ५५, ११; कौ. २, ६७० ।
रुषता-पै. ५, ३१, १ (तौदा.), [भाप. । धा. बन्धने वृत्तिः] ।

✓रुष् (रुष) ४/११७ रोषे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
क्रुधि—वो ।

क—रौइ-स्- लिथु. रुस्तस्=रुष्टः, अप्रसन्नः-वा. पौकनीः ।

ग—रणे यस्य च रुष्यामि-वा. रा. ३, ३५, २७; इन्द्रेण रुष्यता-४, ४३, २०;
रुष्यन्ती-५, ३६, ३९ ।

ङ—✓रुस (अक)=रोषे । रुसइ, रुसए-उव.; कुमा. ।

छ—✓रुसना
✓रुखना } =रोषे ।

✓रुह् (रुह) १/८४३ बीजजन्मनि (प) ✓रुध् (रुधिर्) ७/१ आ-
श× क्षी-सा-शा । वरणे (उ) ।
जन्मनि प्रादुर्भावे— रोधति-ऋ. ८, ४३, ६=
मै-कात । वृद्धौ ।
बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च—
सा ।
प्रादुर्भावे—च ।
जनने—जै ।
जन्मनि—काकृ-हे ।
जन्याम्—वो ।

क—लौइध्=वृद्धौ, प्रादुर्भावे ।

ख—अवे. रओदैति=वृद्धौ, प्रादुर्भावे-वा. पौकनीः ।

ग—रोहति-ऋ. ८, ४१, ८; तै. ५, ३, ६, ३; शत्रा. ५, १, ५, १ ।

घ—रुहति-इतिवृत्तक ६७ ।

ङ—✓रुह (अक)=उत्पत्तौ, (२) व्रणपूर्तौ । रुहइ-नाट.; कर्मणि-स. ४१३ ।

ड—✓रोह (अक)=उत्पत्तौ । रोहंति-गण्ड. ।

ड—✓रुप्प (सक)=रोपणे, वपने । रुप्पसि-धर्मवि. ६७ ।

छ—√रुहना* (<रोहणम्) = आरोहणे, वृद्धौ ।

छ—√रोहना* (<रोहणम्) = आरोहणे, (२) सादित्वे (अश्वारोहणे) ।

√रूष् (रूष) १/६६५ भूषायाम् (प) ।

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति सुधाकरः-सा ।

कात-शा-हे वो ×

ग—शेते पांसुषु रुषितः-मभार. ९,३; पांसुषु रुषितगात्र०-वा.रा. २,६७,२४ ।
'रूषति' इति नावाप्यते प्रयोगः ।

+√रेकृ (रेकृ) १/७७ शङ्कायाम् (आ) ।

श × (काकृ-√एकृ क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

[एकृ]) लैपिकी व्रुटिः । कात-शा-हे-वो ।

√रग् (रगे) १/ शङ्कायाम्

(प) ।

अरेकलस्यत्-काठ. ७,१०;

क. ५,९ ।

[छ—√रेंकना (अनु. ?) = गर्हभरासने ।]

√रेजृ (रेजृ) १/१७८

मै-श-जै-काकृ-कात-

शा-हे ×

दीप्तौ (आ) इति च

चन्द्रः-क्षी ।

क्षी-सा-च-वो ।

कम्पने-ह्रि. ।

√भ्रेजृ (भ्रेजृ) १/ दीप्तौ

(आ) ।

रेजते-निघ. २/१४=गति-

कर्मा ।

√एजृ (एजृ) १/ कम्पने

(आ) ।

क—लाइज् (ग्)-, लॉइज् = कूर्हने, कम्पने ।

ख—न. पर्सि. आलेक्सतन् = कूर्हने, ताडने-वा. पॉकर्नीः ।

ग—रेजते—ऋ. १,८०,१४; भिया यामेषु रेजते-१,३७,८; रेजति-१,१६८,५ ।

ङ—√रेरिज् (अक) = अतिशयशोभने-णाया. १,२, -पत्र. ७८ ।

√रेट् (रेट्) १/८४९

श ×, (काकृ√रेट् [रेट्]) क्षी ।

परिभाषणे याचने च (उ)

क्षी ।

परिभाषणे—मै-सा-च-

जै-काकृ कात ।

याचने परिभाषणे च—

शा ।

परिभाषणयाचनयोः—हे ।

√रट् (रट्) १/ परिभाषणे

(प) ।

√रठ् (रठ्) १/ परिभाषणे

(प) ।

रेळते-निघ. २/१२=

क्रुध्यतिकर्मा ।

याचे वाचि च—वो ।

✓रेङ् वञ्चने—हिं ।

ग—अरेडता (= अनादरमकुर्वता) मनसा तच्छकेयम्—तै. १,६,३,२;
काठ. ३२,२ ।

+✓रेप् (रेष्ट) १/३६८ गतौ (आ) । ✓लेप् (लेष्ट) १/ गतौ
मै-श-च-काकृ-कात× क्षी-सा-जै-शा-हे । (आ) ।
शब्दे गमने च—वो । ✓ग्लेप् (ग्लेष्ट) १/ कम्पने
गतौ च (आ) ।
✓रेब् (रेष्ट) १/ गतौ
(आ) मै ।
✓रेव् (रेष्ट) १/ गतौ
(आ) मै ।

ग—न ध्वस्मानस्तन्वी ३ रेप आधुः—ऋ. ४,६,६ ।

+✓रेप् (रेष्ट) १/३७० शब्दे च=गतौ (आ) ।
मै-श-च-काकृ-कात× क्षी-हे ।
शब्दे गमने च—वो । पूर्ववत् ।
गतौ—सा-जै-शा ।

पूर्वधातोरभिन्नोऽयं धातुः क्षीरेण पृथक् संख्यायते ।

+✓रेब् (रेष्ट) १/३७४ गतौ (आ) ।
क्षी-सा-श-जै-काकृ- मै-च । पूर्ववत् ।
कात-शा-हे×

छ— ✓रेवना† } = कस्मिंश्चिद् वस्तुनि प्रवेश्य संघार्य वाऽवलम्बने (देशः) ।
✓रेना†

✓रेम् (रेष्ट) १/३८२ शब्दे (आ) । ✓रम्भ् (रभि) शब्दे (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-कात- कचित् पठ्यते—क्षी ।
शा-हे-वो । ✓रेप् (रेष्ट) १/ शब्दे, च=
भर्त्सने—काकृ । गतौ (आ) ।
✓रै १/८९४ शब्दे (प) ।
रेभति—निघ. ३/१४=
अर्चतिकर्मा ।

क—राइभू = शब्दे ? लेट्टिश्-रिवेत = तर्जने-वा. पौकनीः ।

ग—रेभते-मै. १,८,२ । रेभमाणाः—मभार. ४,१,५३,२५ = हम्बारवं कुर्वाणाः (नील.) । रिभ्यते-ऋ. ७,७६,७ इति रिभू धातुरपि । रेभति-ऋ. १,१०५,९ । रेभन्ति-तै. ७,१,१,३ ।

+√रेव् (रेवृ) १/५०८	प्लुतगतौ (आ) ।	√रेप् (रेष्टृ) १/ गतौ (प) ।
श×	क्षी-हे ।	√रेव् (रेवृ) १/ गतौ
	गतौ—मै-जै-शा-हे ।	(प) मै ।
	प्लवगतौ—सा-च-काकृ-	√प्लेव् (प्लेष्टृ) १, गतौ
	कात ।	(प) ।
	प्लुतौ व्रजे च—वो ।	

ग—न रेवता पाणिना-ऋ. ४,२५,७ । रेवा = नर्मदा ।

+√रेष् (रेष्टृ) १/६१५	अव्यक्ते शब्दे (आ) <√हेष् (हेष्टृ) अव्यक्ते
श×	इत्यपि चन्द्रः—क्षी । शब्दे (प) ।
	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे ।
	हेषायाम्—वो ।

√रै १/८९४	शब्दे (प) ।	√रा २/ दाने (प) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	
	कात-शा-हे-वो ।	

क—रे (इ)—, राइ = उच्चैरारावे, क्रन्दने, भषणे । लिथु.-रिष्टु, रिष्टि = तर्जने-वा. पौकनीः ।

ग—रायसि-ऋ. ७,५५, [३,४]; राय-७,५५,३ ।

+√रौड् (रौडृ) १/३५१	अनादरे (प)	√रौट् (रौटृ) १/ अनादरे
श-काकृ-कात×	क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।	(प) वो ।
	टान्तवत् (= अनादरे)	√रुट् (रुट) १/ प्रतीचाते
	—वो ।	(आ) ।
		शेषः पूर्ववत् ।

छ—रौरा (<रौडः) = कलहः ।

+√लख् (लख) १/१३८ गत्यर्थः (प)
श-काकृ× क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-शा-हे ।
सृपि—वो ।

√रख् (रख) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√रङ्ग (रखि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√लङ्ग (लखि) १/ गत्यर्थः
(प) ।

√लग् (लगे) १/७८० सङ्गे (प) घटादिः ।
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√लग् (लग्) १०/ आस्वा-
दने (प) ।
लभ्यतेर्वा स्यादाश्लेष-
कर्मणः—निरु. ४,९,१ ।

क—(स) लेग्—(स) लुग्-तथा—(स) लेग्=मृदु, शिथिलम्, मन्दम्-
वा. पौकर्त्तः ।

ग—लगति-नादविन्दु. ३८; यो. १,२७ । विवादोऽत्रालगत् तयोः—
कथासरि. ७७,१२ । खलु लगन्ति गिरः—शिशु. ९,६९ ।

घ—लगति-विनय. १,२०२ ।

ङ—√ लगना = सङ्गे ।

+√लङ्ग (लखि) १/१३९ गत्यर्थः (प)
श× क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।
सृपि—वो ।

√रङ्ग (रखि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√रङ्ग (रगि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√लङ्ग (लगि) १/ गत्यर्थः
(प) ।

ङ—लङ्ख (<लङ्गः) = लम्बतरवेणोरुपरि नटनशीला नटजातिः ।

+√लङ्ग (लगि) १/१४४ गत्यर्थः (प)
श× क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।
खञ्जने—हे ।
गतौ खञ्जे—वो ।

√लाङ्गलं लङ्गतेर्लाङ्गूलवद्
वा । लाङ्गूलं लगतेर्लङ्गते-
र्वा—निरु. ६,२५,१ ।
√लग् (लगे) १/ सङ्गे (प) ।
शेषः पूर्ववत् ।

क—(स) लेग्—(स) लुग्-तथा—(स) लेग्=शिथिलम्, मृदु, मन्दम्-
वा. पौकर्त्तः ।

क—लेंग = इतस्ततो दोलने, स्पन्दने-वा. पाँकर्नीः ।

ग—लङ्ग०-कात्या. श्रौ. २२, ३, १९ । कपीनां किल लाङ्गूलम्-वा. रा. ५, ५३, ३ (गी. प्रे. सं.); तस्य लाङ्गलहस्तस्य-वा. रा. २, ११८, २८ (गी. प्रे. सं.) ।

ङ—लंगिम = यौवनम्, (२) प्रत्यग्रता-कण्ठ् ।

छ—लँगड़ा (फा.-लंग) = पङ्कः ।

छ—लांग (< लाङ्गूलम्) = कच्छं धौतवस्त्रस्य ।

√ लङ् (लघि) १/१०३	गत्यर्थः (आ)	√ रंह् (रहि) १/ गतौ (प) ।
श ×	क्षी-मै-सा-च-कात ।	√ रङ् (रगि) १/ गत्यर्थः
	गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।	(प) ।
	भोजननिवृत्तौ चेति	√ लङ् (लगि) १/ गत्यर्थः
	स्वाम्यादयः—सा ।	(प) ।
	‘शोषणे’ इत्यग्रे—सा ।	√ लघ् १/ ४१२ jj गतौ (आ)
	अभुगगलोः—वो ।	काकृ ।

ग—इतस्ततो विलङ्घद्भिः-भा. पु. १०, ४६, १० । साकं भेकैर्विलङ्घन्तः-१०, १२, १० ।

घ—लङ्घति-जातक-३, २७२ ।

ङ—√ लंघ (सक) = (१) अतिक्रमणे, (२) भोजननिवृत्तौ । लंघइ, लघेइ-महा.; भवि. ।

छ—√ लौघना
छ—√ लंघना* } (< लङ्घनम्) = अतिक्रमणे ।

√ लङ् (लघि) १/१०४ भोजननिवृत्तौ, च = गत्यर्थः (आ)
क्षी ।

पूर्वस्माद् धातोरभिन्नमिमं क्षीर एव पृथक् संख्याति ।

+√ लङ् (लघि) १/१५६ शोषणे (प) मै ।

क्षी-(सा)-श-शा × मै-च-जै-कात-शा-हे ।

शोषणे उत्पवने च—काकृ ।

शोषे—वो ।

सा (१/१०६) गत्यर्थके

स्परति, नात्र पठति ।

+√लृङ् (लृङ्) १/२०३ लक्षणे (प) श ×, (काकृ— √लृङ् [लृङ्]) कात-शा-हे-वो ।	√लक्ष् (लक्ष्) १०/ दर्शनाङ्क- नयोः (उ) । √लाञ्छ् (लाञ्छि) १/ लक्षणे (प) ।
+√लज् (लज्) १/२३४ भर्त्सने (प) श × क्षी-च-जै-काकृ-कात- शा-हे-वो । भर्जने भर्त्सने च—मै- सा । भर्जने—जै ।	√लाज् (लाज्) १/ भर्जने च (प) । √लज् (लज्) १०/ प्रकाशने (प) सा । लजति-निघ. २/१४= गतिकर्मा ।

ग—आचारलजैरिव पौरकन्याः—रघु. २, १० ।

+√लज् (ओलजी) ६/१० व्रीडे (आ) वो ×, श क्षी-मै-सा-च-जै- कात-शा-हे । व्रीडायाम्—काकृ ।	√लज् १/ व्रीडे (आ) वो ।
---	---------------------------

+√लञ्ज् (लजि) १/२३५ भर्त्सने (प) श × क्षी-च-काकृ-कात- शा-हे-वो । भर्जने भर्त्सने च—मै- सा ।	√लज् १/२३४ भर्त्सने (प) । √लाज् (लाज्) १/ भर्त्सने (प) । √लाञ्ज् (लाजि) १/ भर्त्सने (प) ।
--	---

छ—लंज = पादः, कच्छम्, पुच्छः, लंपटता, स्रोतः ।

छ—लंजिका (< लञ्जिका) = वेश्या ।

+√लट् (लट्) १/५९५ बाल्ये (प) क्षी-मै-सा-च । परिभाषणे बाल्ये च— जै-काकृ-कात-शा-हे । बाल्योक्त्योः—वो ।	√रट् (रट्) १/ परिभाषणे (प) । √लत् घाते-सौ. धा.—वो । √रण् (रण्) १/ शब्दार्थः (प) ।
---	---

बाल्यम् = बालक्रिया—क्षी ।

ग—लटभललनाभोगमुलभः—वैराग्यशतके द्वात्रिंशः श्लोकः; लटभ० = सला-
वण्य० । शोभते लटभभुवः—विक्रमाङ्कदेव. ८, ६ ।

छ—लट (< लट्) = चूर्णकुन्तलः ।

छ—√ लटकना (< लटनम्) = प्रेङ्गणे, दोलने, कालक्षेपे ।

छ—लटक = हावः, मनोहराङ्गभङ्गिः, (२) कुञ्चनीयता, नम्यता ।

छ—लटका = सविलासं भाषणम् ।

छ—√ लटना (< लटनम्) = प्रेङ्गणे, दोलने, श्रान्तिहेतुके स्खलने (बाल-क्रियेयम्) ।

+√ लट् (लट) १/३५४	विलासे (प)	√ लट् (लट) १/ वारये (प) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो ।	√ लट् (लट) १/ ईप्सायाम् (प) सा ।

लट् (लटिः) १/८०३ जिह्वोन्मथनयोः (प)
श× मित् ।
क्षी, सा ।
जिह्वोन्मथने—मै-सा-जै ।
उन्माथने—सा ।
जिह्वोन्मथने—च-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
उन्मनजिह्वयोः—वो ।

ग—सावित्रे लड्डुकान् दद्यात्-मत्स्यपु. २५५, २० । लड्डुकानि तिलानां च-
ब्रह्मवै. पु. ३, ८, ५३ । लड्डुकैः फेनिकाभिश्च-काशीख. ४, ९५ ।

घ—ललति-जातक २, १२१ ।

(ङ—√ लल (अक) = विलासे, (२) प्रेङ्गणे । ललइ, ललेइ-सण.) ।

छ—लड़का; लड़की; लाड़; लाड़ला (ली) ।

√ लप् (लप) १/४००	व्यक्तायां वाचि (प)	√ रप् (रप) १/ व्यक्तायां
श×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा ।	वाचि (प) ।
	वचने—च ।	
	व्यक्ते वचने—हे ।	
	भाषे—वो ।	

क—लेप् = वचने । पामीर्-लेवम्, लेवम् = वचने । रसन्-लेपेतत =
प्रलापे ।

ख—न. पसि. लावा, लावा=विकथनम्, मिथ्याप्रशंसनम्-वा. पौकर्त्तीः ।

ग—विलपन्-अ.वे. ६,२०,१; लालपन्ती-त्रिपुरो. ६ । विलपामहे-वा. रा. ६,९५,२६ । प्रलपन्-गी. ५,९ । लपतु-मभार. १३,४५१७ ।

घ—लपति-सुत्तनिपात ७७६; इतिवृत्तक १२२ ।

ङ—√लव (सक)=वचने । लवइ-कुमा.; संबोध. १८; सण. ।

ञ—√लालप्प (सक)=अतिवचने, (२) मुहुर्भाषणे, (३) गर्हितवचने । लालप्पइ-सूअ. १,१०,१९ ।

ड—√लाव (सक)=आकारणे (प्रयोज.) । लावएज्जा-सूअ. १,७,२४ ।

ढ—√लवइता ः (< लपनम्) [इ > ङ् स्वयंभूः]=असत्यभाषणे, (२) गल्पे (जल्पने) ।

√लभ् (डुलभ्) १/९६० प्राप्तौ (आ) √लभ् (लभ) ६/१२५ प्राप्तौ
जै-शा ×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ- (आ) शा ।
कात-हे-वो ।

क—रब्=कोपाकुलम्, प्रचण्डम्, स्पृष्टम्, आहतम् ?-वा. पौकर्त्तीः ।

ग—अन्वालेभिरे-ऋ. १०,१३०,७ । लभते-शत्रा. २,२,३,१ । लभेत्-शौ. २०,१३६,१६ । लभामि-खि. २,६,१७ ।

घ—लभति-थेरगाथा १,३५; सुत्तनिपात १८५ ।

ङ—√लच्छ { (सक)=प्राप्तौ । लभइ, लभए-आचा.; कस.; विसे. १२१५;
ङ—√लभ { भवि-लच्छिसि-उव. । कर्मणि-लज्झइ; लब्भइ-महा.
ङ—√लज्झ { ६०,१६ ।

ड—√लह (सक)=प्राप्तौ । लहइ, लहेइ, लहए-महा.; पि. ४५७ ।

च—√लह (सक)=प्राप्तौ-पिंग. ।

छ—√लहना=प्राप्तौ ।

+√लम्ब (लवि) १/३७४ शब्दे (आ) √लम्ब १/ शब्दे (आ) वो ।
मै-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा । √लम्ब (लवि) १/ अवसं-
शा-हे-वो ×, श सने, च=शब्दे (आ) ।
√रम्ब (रवि) १/ शब्दे (आ) ।

√लम्ब (लवि) १/३७६ अवसंसने, च शब्दे (आ) √रम्ब (रवि) १/ शब्दे
श क्षी-मै-सा-हे । (आ) ।

अवसंसने—च-काकृ- $\sqrt{\text{रेभ्}}$ (रेभ्) १/ शब्दे (आ) ।
 कात-शा । $\sqrt{\text{रम्ब्}}$ १/४०३a अवसंसने
 अवसंसे—जै । (आ) च ।
 शब्दे संसने च—वो
 लम्बने—ह्वि ।

क—लेव्-, लेव्, लोव्-, लोव्, लाव्, लूव् = शैथिल्ये, लम्बने । नासिक्यम्—
 लेम्ब—: वा. पौर्कर्णीः ।

ग—तिष्ठेल्लम्बते वा-शत्रा. ११,१,६,३२ । लम्बति-तैआ. १०,११,२; महा.
 १,१ । लम्बते-मभार. १२,३६८० ।

घ—लम्बति-महावंस ३२,७० ।

ङ— $\sqrt{\text{लंब}}$ (सक) = (१) आश्रयणे, आलम्बने, (२) अक-लम्बने ।
 लंबेइ-महा. ।

+ $\sqrt{\text{लर्ब}}$ (लर्ब) १/४१४ गतौ (प) सा $\sqrt{\text{लर्द्}}$ = भारन्यासे-सॉनि.
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । विलि. ।
 कात-शा-हे-वो × स्पृहि—वो ।

$\sqrt{\text{लल्}}$ (लल्) १/३५५ ईप्सायाम् (प) सा $\sqrt{\text{लड्}}$ (लड्) १. विलासे
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । (प) ।
 कात-शा-हे-वो ×

$\sqrt{\text{लड्}}$ विलासे १/३५५ अनन्तरे “लल् ईप्सायाम्” इति क्वचित् पठ्यते ।
 तन् क्षीरस्वामिपुरुषकारादयो नानुमन्यन्ते, यद् रलयोर्दलयोश्चैकत्वस्मरणादललयति
 ललनेत्याहुः—सा १/३५५ ।

ग—वत्स इव मां ललन्-वा. रा. २,४२,१५; ललस्व, ललन्तु-५,२२,२४ ।
 ललन्तु-मभार. १३,३०२९ ।

ङ— $\sqrt{\text{लल}}$ = (१) विलासे, (२) लम्बने । ललइ, ललेइ-सण.; महा.;
 सुपा. ४०३ ।

छ—रलना*† (<ललनम् = ईप्सायाम्) = एकत्र सङ्गतौ, मिश्रणे ।

छ—ललाना (<ललनम् । <लाला ?) = ईप्सायाम् ।

$\sqrt{\text{लष्}}$ (लष्) १/८७४ कान्तौ (उ) $\sqrt{\text{लस्}}$ (लस्) १/ इलेषण-
 श-जै × क्षी-मै-सा-च-काकृ- क्रीडनयोः (प) ।
 कात-शा-हे । $\sqrt{\text{लष्}}$ (लष्) ४/१४६;
 स्पृहि—वो । १५४—श ।

√लष् (लष) ४/ स्पृहि (उ)
वो ।

क—लस्=इच्छुकम् (ः), इच्छायाम्, उपद्रवि (न्)—वा. पौकनीः ।

ग—अभिलषन्ते—मभार. १३, ४३९०; मा. पु. ६३, ५७ । लषतो बुभुक्षितौ—भा.
पु. १०, २३, ७ ।

√लस् (लस) १/७७७ श्लेषक्रीडनयोः (प)
श× क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
शा-हे ।
क्रीडायाम्—च ।
श्लेषक्रीडनयोः—जै ।
श्लिपि क्रीडे—वो ।

√लश् (लश) १०/ शिल्पो-
पयोगे (प) ।
√लष् (लष) १०/ शिल्पो-
पयोगे (प)
शेषः पूर्ववत् ।

क—पूर्ववत् ।

ग—लसन्त०—मभार. ३, १५५३३; कथासरि. ११६, ३३ (=द्युतौ); लसद्गर्भ-
देवी-२३, ५३; लसन्मदविलासा-५२, ३०६ । मुक्ताहारेण लसता—का. प्रका. १० ।
सरसलसत्—गीतगो. १० ।

ङ—लस (अक)=(१) श्लेषणे, (२) द्युतौ, (३) क्रीडायाम् । वकृ-
लसंत-सण. ।

ड—√लास (सक)=गात्रविक्षेपे । लासंति—राय. १०१ (प्रयोज.)

ळ—√लसना (<लसनम्)=श्लेषणे ।

ळ—√लसना (<लसनम्) (अक)=द्युतौ, शोभने, (२) सत्तायाम् ।

√लस्ज् (ओलस्जी) ६/११ व्रीडे (आ)
वो×, श क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
शा-हे ।
व्रीडायाम्—काकृ ।

√लज् (ओलजी) ६/ व्रीडे
(आ) ।
√लस्ज् १/ व्रीडे (आ) वो ।

निष्ठायां स्कोरिति सूत्रेण सलोपे सति 'लम्नम्' इत्यस्य साधुत्वार्थं √लस्ज्धातुः ।
वस्तुतोऽपरेण √लज् (ओलजी) व्रीडे इत्यनेनापि तत्सिद्धेः, एतत्प्रयोगानुपलम्भात्
सर्वत्र लकारादिषु 'लज्' इत्यस्यैव वर्तमानाच्च 'लज्' इत्यस्य धातोरुपन्यासौचित्य-
मिति वागीशः ।

क—[लेस्—:] लूस्=मृदु, शिथिलम्—वा. पौकनीः ।

ग—स्तुषा श्वसुरालज्जमाना—ऐत्रा. ३, २२ । लज्जसे—वा. रा. २, १२, ५२; मभार.
३, १५६४० । लज्जते स्म कचैर्विना—कथासरि. ६१, १८० ।

छ—√लजाना } = व्रीडायाम् ।
छ—√लजाना*+

√ला २/४७

श

आदाने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

ग्रहे—वो ।

√रा २. दाने (प) ।

ग—लातव्यः—तांत्रा. ८,६,८; गोत्रा. १,१,२५ । लाति—सा. द. ११,१२ ।

ड—√लय (सक) = ग्रहणे । लएइ, लयति—उव. ।

ड—√ले (सक) = ग्रहणे । लेइ—कुमा. ।

छ—√लेना = ग्रहणे ।

+√लाख् (लाख्) १/१२३

श×

शोषणालमर्थयोः (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

शोषणे—च ।

ओख्वन् (= शोपा-

लमर्थयोः)—वो ।

√द्राख् (द्राख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

√धाख् (धाख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

√राख् (राख्) १/ शोषणा-

लमर्थयोः (प) ।

√राघ् (राघ्) १/ सामर्थ्ये

(आ) ।

+√लाघ् (लाघ्) १/११०

श×

सामर्थ्ये (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

शक्तौ—वो ।

पूर्ववत् ।

+√लाज् (लाज्) १/२३६.

श-जै×

भर्जने, च = भर्त्सने (प)

क्षी-शा-हे ।

भर्त्सने, च = भर्जने—

मै-सा ।

भर्त्सने—च-काकृ-कात ।

भर्त्सने भर्गे—वो ।

√लज् (लज) १/ भर्त्सने

(प) ।

√लञ्ज् (लजि) १/ भर्त्सने

(प) ।

√लाञ्ज् (लाजि) १/ भर्जने

च = भर्त्सने (प) ।

√राज् (राज्) १/ दीप्तौ

(प) ।

ग—आचारलाजैः—रघुः २,१० । क्षीरस्वामिभानुजिदीक्षितौ—√लज् भर्जने
इत्यस्माद् व्युत्पादयतः । उभयर्थैतच्छक्यम् ।

√लाञ्छ् (लाछि)	लक्षणे (प)	√लश् (लक्ष) १०/ दर्शना-
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	ङ्कनयोः (उ)।
	कात-शा-हे-वो।	लक्ष्मीः.....लाञ्छनाद्वा-
		निरु. ४,९,१।

ग—लाञ्छनैः—गोउ. ५३। लाञ्छनः—कात्या. श्रौ. २०,१,३३।

घ—लञ्छति-धम्मपद (A) १,३५।

ङ—√लंछ (सक) = छेदने, (२) कलङ्कितत्वे-दसनि. ८,१४।

+√लाञ् (लाजि) १/२३७	भर्जने, च=भर्त्सने (प)।	द्रष्ट.√लाञ् १/२३६।
श×	क्षी-शा-हे।	
	भर्त्सने, च=भर्जने—मै-सा।	
	भर्त्सने—च-काकृ-कात।	
	भर्जने—जै।	
	भर्त्सने भर्गे—वो।	

√लिख् (लिख) ६/८५	अक्षरविन्यासे (प)	√रिख् (रिख) १/ गत्यर्थः
श	क्षी-मै-सा-जै-शा-हे।	(प) सा।
	लेखने—च-कात-वो।	√लिख् १/३८ j गतौ (प)
(काकृ—√खल् [खल])	काकृ ?	काकृ।
वृद्धितो धातुः।		

क—राइ=विलेखने, छेदने। विस्तारः—: राइक् (ह्)। लैति.-रिक्स=कलहः, संख्यम्। पु. उ. ज. रीग। म. उ. ज. रीहे=रेखा (लेखा)—वा. पॉकर्नीः।

ग—अनुपरिलिखति-मै. ३,७,७। लिखति—शत्रा. २,६,१,१२।

घ—लिखति-मज्झिम. १,१२७।

ङ—√लिह् (सक)=(१) अक्षरविन्यासे, (२) रेखायाम्। प्रयो.-लिहावेइ, लिहावन्ति-कुप्र. ३४८; सिरि. १२७८। कर्मणि-लिक्खइ-उव.।

ड—√लिखाप (सक)—प्रयो.-पि.।

ढ—महाराष्ट्र.-√लिहणे=लेखने।

+√लिङ् (लिङ्) १/१५४	गत्यर्थः (प)	√इङ् (इङि) १/ गत्यर्थः
श×	क्षी-मै-सा-च-कात।	(प)।
	गतौ-जै-काकृ-शा-	√रिङ् (रिङि) १/ गत्यर्थः
	हे-वो।	(प)।
		√लिङ् १/४१२ kk गतौ
		(आ) काकृ।

क—(लाइग्-), लीग्=आकृतिः, प्रकारः । सदृशम् ।

ख—अवे. हप्तो-इरिङ्ग=कृत्तिकानक्षत्रम् । चारुणां सप्तत्रसूनां निकरः-वा. पौर्णर्मीः ।

ग—लिङ्गम्-शत्रा. १४, ७, २, ८; गोत्रा. १, १, २४ । आलिङ्ग-०-मभार. १२, ६०८९ ।

ङ—√लिङ्ग (सक)=(१) ज्ञाने, (२) गतौ, (३) आलिङ्गने । कर्मणि-लिङ्गिज्ज्ञ-संबोध. ५१ ।

√लिप् (लिप) ६/१५०	उपदेहे (उ)	√रिप् (रिपि) ६/ गतौ (प)
जै×, श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-	काकृ-कात ।
	शा-हे ।	√लेप् (लेपृ) १/ गतौ (आ) ।
	लेपे—वो ।	

क—लाइप्=लेपे-वा. पौर्णर्मीः ।

ग—नि लिप्पामि-अ.वे. ११, १०, १३ । अलिम्पन्-तैत्रा. २, १, १, १ । लिम्पन्ति-गी. ४, १४ ।

घ—लिम्पति-थेरगाथा २, ३८८ ।

ङ—√लीपना } (< लेपनम्) = लेपे ।
√लेपना }

+√लिश् (लिश) ४/६६	अल्पीभावे (आ)	√रिश् (रिश) ६/ हिंसायाम्
श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	(प) ।
	कात-शा ।	√लिट् (लिट) कण्डा- अल्पार्थे कुत्सायां च (प) ।

ग-लेशेन वचनम्-क. प्रातिशा. १४, ५ । सर्वे स्पर्शा लेशेन.....वक्तव्याः-छान्दो. २, २२, ५ । एतद् वै लेशमात्रेण कथितं ते...-मभार. १३, ५५२९ ।

√लिश् (लिश) ६/१४०	गतौ (प)	√लिख् (लिख) ६/ अक्षर-
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	विन्यासे (प) ।
	कात-शा-हे ।	
	गत्याम्—वो ।	
	दारणे—हि. ।	

क—राइ-बिलेखने, छेदने ।-राइश्-(संस्कृते)-वा. पौर्णर्मीः ।

ग—अलिशन्त-मै. १,८,४; काठ. ६,५; क. ४,४।

√लिह् (लिह) २६ श	आस्वादाने (उ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । स्वादे—वो ।	√रिह् (रिह) ६/कस्थनयुद्ध- हिंसादानेषु (प) ।
-----------------------	--	--

क—लाइघ् = आस्वादे, लेहने-वा. पौकर्णीः ।

श—अवालेट्-मै. ३,१०,६। लेहे-पै. १३,९,७। लिहानाः-वरदोत्तरतापिन्यु. ३,२७; जिह्वा लिहती मुखम्-वा. रा. २,६६,२८। नो मेऽनिमिषो लेहि-भा. पु. ३,२५,३८।

घ—लेहति-जातक. २,४४।

ङ—√लिह (सक) = अवलेहने । लिहइ-कुमा. । वक्त्र-लिहंत-भक्त. १४२।

√ली (लीड्) ४/३१ श	इलेषणे (आ) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । श्लिषि—वो ।
------------------------	---

क—लाइ=मसृणमृत्पूर्णम् (:), स्तिग्धम् (:); मसृणम् (:)-वा. पौकर्णीः ।

ग—रात्र्यागमे प्रलीयन्ते-गी. ८,१८ = तिरोभवन्ति (म. व्या.); प्रलयं यान्ति (श्री. व्या.) । कालः सूक्ष्ममपि कलां न लीयते-सुश्रु. १८,२० ?

+√ली ९/३१ श	इलेषणे (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । श्लिषि—वो ।	√ल्पी ९/२७ इलेषणे (प) कात । √ल्पी ९/२१ इलेषणे (प) हे । √ल्पी ९/श्लिषि-वो ।
----------------	---	---

√लुञ्च् (लुन्च) १/१८४ च×,श	अपनयने (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो ।
√लुञ्च् (लुन्चु) १/१८५ क्षी-मै-श-जै-काकृ-कात शा-हे-वो× अपनयने=	केचित् । तदनार्पम्—सा । अपनयने—च । अनुपयुक्तापासने—क्षी ।

क—रौइ=अपनयने, वर्षणे । विस्तारः—रौइक्—वा. पौकनीः ।

ग—लुलुचुः—वा. ग. ६.३७, ५०; सभा. ९.१६३५ । इमश्रूणि भृगोर्लुलुचु-
भा. पु. ४, ५, १९ ।

घ—लुञ्जति—जातक १.२४४ ।

च—√लुंच (सक) = केशोत्पादने, (२) अपनयने । लुंचइ—भवि. ।

छ—√लौचना = केशोत्पादने—बुं. ख. ।

+√लुट् (लुट) १.३१० विलोडने (प)

श×

क्षी-च-कात-शा-हे ।

√लुट् (लुट) ४. विलोडने

(प) ।

‘विलोडने’ इति दुर्गः—क्षी

क्षी-मै-सा-जै-काकृ ।

√लुट् (लुट) ६ विलोडने

(प) ।

विलोटविलोडयोः—वो ।

√लुट् (लुट) १. प्रतीघाते

(प) ।

√लुट् (लुट) १/प्रतीघाते

(प) ।

√लुट् (लुट) १. विलोडने

(प) सा ।

√लुट् (लुट) १.३१०

विलोडने (प) ।

ड—√लोट्ट (अक) = संवेशने, (२) प्रवृत्तौ । लोट्टइ—सूअ. १.१५, १४ ।

छ—√लोटना ।

+√लुट् (लुट) १.७३८ प्रतीघाते (आ) इत्येके—क्षी ।

श-कात×

क्षी-मै-सा-च-हे

पूर्ववत् ।

प्रतीघाते—जै-काकृ-शा ।

लोटेते—निघ. २/१४=गति-

दीप्तिप्रीतहयोः—वो ।

कर्मा ।

+√लुट् (लुट) ४/१०९ विलोडने (प)

श

क्षी-च-कात-शा-हे

√लुट् (लुट) ४. मन्थे (प)

वो ।

विलोडने—मै-सा-जै-काकृ ।

शेषः पूर्ववत् ।

विलोटविलोडयोः—वो ।

+√लुट् (लुट) ६/८७b

मै-श-जै-काकृ-शा-

हे-वो×

विलोडने (प) इति दुर्गः—क्षी

क्षी ।

पूर्ववत् ।

संश्लेषणे—सा-च-कात ।

ग—सर्वत्रैव लुट्सु रत्ननिचयैः—अमे. ओ. सो. जर्न. (तत्र हस्तलेखे) ७, ७,
२० श्लो. ।

घ—लुटति—मिलिन्दपञ्च २५९ (कर्मणि ?) = विलोडने ।

छ—√लुटना (कर्मणि) ।

+√लुट् (लुठ) १/३३५ उपघाते (प) इत्यपि श × जै ?	दौर्गाः—क्षी क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- शा-हे । विलोडने—जै ? रादिवन् (= उपघाते)—वो ।	√उट् (उठ) १/ उपघाते (प) । √लुट् (लुट) १/ प्रतीघाते (आ) । √लुट् (लुठ) १/ ७४० प्रतीघाते (आ) । लोठते—निघ. २/१४= गतिकर्मा ।
--	---	--

+√लुट् (लुठ) १/ ७४० प्रतीघाते (आ) श्रुतादिः ।
श-च × क्षी-मै-सा-कात-हे-वो ।
प्रतिघाते—जै-काकृ-शा । पूर्ववत् ।
रादिवन् (= प्रतीघाते)—वो ।

लुठतीति लक्ष्यदर्शनात् तुदादौ पाठ्यः—क्षी ।

√लुट् (लुठ) ६/८७a संश्लेषणे (प) इत्येके—क्षी √द्रष्ट. √लुट् १/३१० ।
सा-श-च-जै-कात-शा × क्षी-मै-काकृ-हे । √लुट् १/३३५ ।
लोठे—वो ।

ग—लुठतु—महो. ३, २८; कुण्डिको. २४; मां विषाणाग्रेण लुठति—(= संघट्ट-
यति)—भा. पु. ५, ८, १८ । लुठन्—कथासरि. ७१, ५५ ।

ङ—√लुढ (अक) = लुण्ठने, (श्लेषणे), संवेशने । वक्त्र-लुढमाण-स. २५४ ।

ड—√लुल (अक) = लुण्ठने, श्लेषणे, संवेशने । लुलइ-पिंग. ।

ढ—√रुल (अक) = लुण्ठने, श्लेषणे, संवेशने । वक्त्र-रुलन्तं—पण्ह. १, ३-
पत्र. ४५; धर्मवि. ८० ।

ल—√लुठना* = भूमिश्लेषणे ।

छ—√लुढना * † = स्खलने, भूपाते ।

√लुड् (लुड) १/३१० मै-श-च-जै-काकृ-कात- शा-हे ×	विलोटने (प) इति द्रमिडाः—क्षी । क्षी ।	<√लुट् (लुट) विलोटने (प) । √लुल् (लुल) १/३११
---	--	--

विलोडने—सा ।

विलोडने (प) सा ।

मन्थे—वो ।

द्रष्ट. √ लुट् ६ ८७ a ।

ग—मृगयूथलोडिता (सरिन्)—वा. रा. २, ११३, १८; काकेनालोडितां ताम्-
२, १०५, ३९. लोडयामास दुष्यन्तः—मभार. १, २८३३; वल्लवा लोडयन्ति—शिशु. ११, ८ ।

छ—√ लोरना = विलोडने—बुं. ख. ।

+√ लुङ् (लुङ्) ६ १०१	संश्लेषणे (प) इत्येके—मै	<√ लुट् (लुट्) संश्लेषणे
क्षी, श ?-जै-काक-	मै-सा-शा-हे ।	(प) ।
कात ×	विलसने—च ।	
	संवृत्तौ श्लेषे—वो ।	द्रष्ट. √ लुट् ६ ८७ a ।

छ—√ लुङ्कना = भूपाते. स्मृतने । द्रष्ट. √ लुट् ६ ८७ a ।

+√ लुण्ट् (लुटि) १ ३२५	स्तेये (प)	√ रुण्ट् (रुटि) १ स्तेये
श-शा ×	क्षी-मै-सा-च-जै-काक-	(प) ।
	कात-हे ।	√ रुण्ट् (रुटि) १ स्तेये
	हृत्तौ—वो ।	(प) ।

ग—तिलान् विलुण्ठ्य-पञ्चत. १२३, १३; लुण्टाकः—पा. अ. ३, २/११५ ।

ङ—√ लुटं (सक) = स्तेये । लुटंति—मुपा. ३५२ ।

ड—√ लूड (सक) = स्तेये । लूडइ, लूडेइ—धर्मवि. ८०; संवेग. २६ ।

छ—√ लूटना = बलादपहरणे ।

√ लुण्ट् (लुटि) १/३२५	स्तेये (प) इत्येके—क्षी	<√ लुण्ट् (लुटि) स्तेये (प) ।
मै-श-च-जै-काक-कात-	क्षी-सा ।	√ रुण्ट् (रुटि) १/ स्तेये
शा-हे ×	चौर्ये—वो ।	(प) ।
		√ रुण्ट् (रुटि) १/ स्तेये
		(प) ।

क—उत्तरधातुवत् ।

ग—द्विषां लुण्ठयता यशः—राजत. ४, १२० । लुण्ठयामासतुः कृत्स्नं पुरम्-
कथासरि. ११४, ११९ (स्वार्थे णिच्) । विलोडनार्थकोऽप्ययम्—लुण्ठिता क्रीडता तेन
नर्मदा—हरिवंश. १८७० । पीडिताः पुनरन्योन्यं लुण्ठन्तो रणमूर्धनि—मभार. ६, १८८२ ।
लुण्ठाकः—कलाविलासे १, ३ = चौरः । लुण्ठतीति द्वि. । मयैतन्नोपलब्धम् ।

+√लुण् (लुठि) १/३४३ गतौ (प) √रुण् (रुठि) १/ गतौ (प) ।
 श × क्षी-मै-सा-च-जै- √रुण् (रुठि) १/ स्तेये (प) ।
 काकृ-कात-शा-हे-वो । लोटते-निघ.२/१४=गतिकर्मा ।
 क—उर्णल्=दारणे, विलेखने, घासभक्षणे, स्पर्शे-वा. पौकर्नीः ।

+√लुण् (लुठि) १/३४५ आलस्ये । गतिप्रतिघातेऽपि √रुण् (रुठि) १/ आलस्ये
 क्षी-श-काकृ × वृत्तिरस्य—मै । गतिप्रतिघाते च (प) ।
 आलस्ये प्रतिघाते च—सा ।
 आलस्ये—च-जै-शा ।
 गतिप्रतिघाते आलस्ये च—
 कात-हे ।
 गत्यालस्यस्तेयखोटे—वो ।

वस्तुतो √लुण् (लुठि) धातुरेकोऽर्थभेदान् त्रैविध्यं प्रापितः ।

+√लुण् (लुठि) १/३२४ स्तेये (प) शाकटायनः <√लुण् (लुठि) स्तेये
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- पपाठ—सा- (प) ।
 कात-हे-वो × सा-शा । √लुण् (लुठि) १०/ चौर्णे
 (प) वो ।

ग—कक्षातललुण्डीकृतं पटमाकृष्य-मृच्छक० ३४,११ । मेपलोमलुण्डिकया
 घृष्टा—मैपज्यरत्नाव.—लुण्डिका = एकत्रवेष्टितमेपलोमादिः ।

+√लुण् (लुथि) १/४३ हिंसासंक्लेशयोः (प)
 श × क्षी-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
 हिंसासंक्लेशनयोः—मै-सा ।
 हिंसायाम्—च ।
 कुन्थे (= वधे क्लेशे च)—वो ।

+√लुप् (लुप) ४/१२४ विमोहने (प) √लुभ् (लुभ) ४/१२५
 श क्ष-मै-सा-च-जै-काकृ- गाद्वर्णे (प) ।
 कात-शा-हे । √रुप् (रुप) ४/विमोहने
 युपि (= विमोहे)—वो (प) ।
 ग—(लुप्यमान०—मैज्युप. ३,२ [६,३०]) ।

√लुप् (लुप्) ६/१४८ छेदने (उ) √लृ (लृप्) ९/११
 जै ×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- छेदने (उ) ।
 शा-हे ।
 छेदे—वो ।

क—रौड्प्=भङ्ग, छेदे-वा. पौकनीः ।

ग—अवलुम्पन्ति-तै. ३,२,२१ । ह्रस्वं लुम्पन्ति-ऋ. प्राति. १४,१३ । लुम्पति-भा. पु. ७,३,२७; शार्ङ्ग सं. १,४,२१ ।

ङ—√लुंप् (सक)=(१) लोपे. (२) ऋषीडने । लुंपइ, लुंपहा-सूअ. १,३,४,७ ।

छ—√लुपना * =निलयने ।

छ—√लोपना * (अक)=(१)नाशे. (२) निलयने ।

√लुम् (लुभ) ४/१२५
श

गाढर्थे (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√लुह् १ गाढर्थे (प)
वो ।

√लुम् (लुभ) ६/२६
विमोहने (प) ।

क—लौड्म्=इच्छायाम्. याचने-वा. पौकनीः ।

ग—लुभ्यति-पेन्ना. २,३७; मभार. १३,३०२४ ।

घ—लुभति—इतिवृत्तक ८४ ।

ङ—√लुभ
√लुब्भ }=(१) लोभे. (२) आसक्तौ । लुब्भइ-कुमा. ।

छ—√लुहना * =लोभने, गाढर्थे ।

+√लुम् (लुभ) ६/२६
श

विमोहने (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

प्रतिलोभयन्ती-निरु. ९,३३ ।

ग—[कथमिह परिलोभसे धनेन-मृच्छकटि.-भौवादिकः] । आकृतिर्लोभनीया-रघु. ६,५८=आकर्षणीया—(सञ्जी.) ।

छ—√लोभना*† =मोहने ।

+√लुम्ब (लुवि) १/४२७ अर्दने (प) मै ।

क्षी-श-च-जै-शा×

मै-सा-काकृ-कात-हे-वो ।

मर्दने—काकृ ।

ग—लुम्बिनी-ललित. (कालिकातासंस्क०) ८९,१३; ९०,७; लुम्बनीय०-९२,१३ ।

छ—√लुमना =लम्बने, दोलने, प्रेङ्गणे (<लम्बनम् इति व्युत्पत्तिर्यद्यप्यर्थ-साम्यं धत्ते-तथापि नावहति ध्वनिसादृश्यम् इति मयोपेक्षिता । अर्दनं नाम पीडनम् त्यतो लम्बना र्थः शक्यते वक्तुम् ।

√लृत् (लृल) १/३११	विलोडने (प)	<√लृड् (लृड) विलोडने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात-	लान्तोऽपि दृश्यते—	(प)।
शा-हे-वो×	सा।	√लृत् विमर्दने-सौ. धा.-
		वो।
		√लृट् (लृट) १/ विलोडने
		(प)।
		√लृठ् (लृठ) १/ विलोडने
		(प)।

ग—लुलिताकुल०-वा. ग. ७, २६, ४२; शोकाश्चलुलितानना-२, ६५, १८; लोल-
लृज०-शिशु. ३, ७२।

ङ—√लोल (सक)=विलोडने। लोलङ्-पिङ. ४२२; पिङ्ग., वक्क—लोलन्त-
कप्प.।

छ—√लोलना * (<लोलनम्)=दोलने।

√लृ (लृच्) १/११	छेदने (उ)।
जै×, श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
	शा-हे।
	छिदि—वो।

क—लेङ्=छेदने-वा. पौर्कणीः।

ग—लुनन्तः-शत्रा. १, ६, १, ३; जैत्रा. १९०। लुनोति-तैत्रा. ३, २, २६।

घ—लुनाति-मिलिन्दपञ्च ३३।

ङ—√लुण (सक)=छेदने। लुणेप्पि-पि. ५८८।

छ—√लुनना
√लृनना *† } =छेदने।

छ—√नुनवौ=लवने-बुं. ख.।

+√लृष् (लृष) १/६६९	स्तेये (प) इति दुर्गः—	√लृ (लृच्) १/११ छेदने
मै-श-च-काकृ-कात×	क्षी।	(उ)।
	क्षी-जै-शा-हे-वो।	√लृष् (लृष) १०/ हिंसा-
	भूषायामिति सुधाकरः	याम् (प)।
	—सा।	√लृष् (लृष) १/ भूषायाम्
	वधे स्तेये च—वो।	(प) सा।

ङ—√लृस (सक) = (१) वधे, (२) पीडने, (३) दूषणे, (४) स्तेये, (५) विनाशे, (६) अनादरे, (७) भङ्गे । लृपति—सू.अ. १.३.१.१४ ।

+√लेण् (लेण्) १/४५४ गतिप्रेरणश्लेषणेषु (प) । √पैण् (पैण्) १/ गति-
इति कचिन् पठ्यते—सा । प्रेरणश्लेषणेषु (प) ।

ग—√उत्ससर्ज बृहत्लेण्डम्—त्र. वै. पु. श्रीकृष्णजन्मखण्डे धेनुकासुरवधे २२
अध्यायः । लेण्डम् = गूथम् ।

+√लेप् (लेप्) १/३६९	गतौ (आ)	√रेप् (रेप्) १/ गतौ (आ) ।
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी-सा-हे ।	√ग्लेप् (ग्लेप्) च = कम्पने.
शा×	गमने—बो ।	गतौ (आ) ।

√लोक् (लोक्) १/७३	दर्शने (आ)	रोचतेर्ज्वलतिकर्मणः—निरु. २,
श	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	२०, १ ।
	कात-शा-हे ।	रोचते—निघ. १. १६ = ज्वल-
	लोचने—जै ।	तिकर्मा ।
	ईक्षे—बो ।	अति रोचसे (= दृश्यसे-
		दुर्गाचा.) निरु. ३, ११, २ ।
		अति रोचसे = सन्दृश्यस
		इति—निरु. ३, ११, २ ।

क—लॉइक् = दीप्तौ, दर्शने—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—लोकेते—ऐब्रा. ४, १५ ।

ङ—√लोअ (सक) = दर्शने । वङ्—लोअअंत—नाट. कवकृ-लुक्कमाण-
उप. १४२ टी. ।

छ—√लौकना
छ—√लौकना*† } (<लोकनम्)—(अक) = दर्शने, (२) दीप्तौ ।

√लोच् (लोच्) १/१६२	दर्शने (आ)	√लोक् (लोक्) १/७३
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	दर्शने (आ) ।
	कात-शा-हे ।	शेषः पूर्ववज्ज्ञेयः ।
	ईक्षे—बो ।	√लोच् (लोच्) १०/
		भासार्थः (प) ।

ग—आलोचयते—मभार. १२, ७४१६ ।

छ—√लोचना †=(१)प्रकाशने, (२) रुचौ ।

+√लोड् (लोड्) १/३५८	उन्मादने (प) मै ।	√लड् (लड्) १/ उन्मन्थने
क्षी-श-च-कात् ×	मै ।	(प) ।
	उन्मादे—सा-जै-काक्-	√रोड् (रोड्) १/ उन्मादने
	शा-हे-वो ।	(प) मै ।
		√लोट् (लोट्) १/१५४
		उन्मादने (प) कात् ।
		√लोड् (लोड्) १/ उन्मादे
		(प) ।
		√लुड् (लुड्) १/३१० विलो-
		टने (प) ।

+√लोष्ट् (लोष्ट्) १/२५६	संघाते (आ)	√श्रोण् (श्रोणृ) १/ संघाते
श ×	क्षी-मै-सा-च-जै-	(आ) ।
	काक्-कात्-शा-हे ।	श्रोण् वर्णविपर्ययेण—
	संहतौ—वो ।	लोश्ण इति (णकारस्य
		टकारे) √लोष्ट् इति
		वागीशः ।

ग—लोष्टो विध्वंसते-शत्रा. १४,४,१,८ ।

+√लौड् (लौड्) १/३५२	उन्मादे (प)	√रोड् (रोड्) १/ उन्मादे
मै-सा-श-जै-काक् कात्-	क्षी-च-हे-वो ।	(प) मै ।
शा ×		√लोड् (लोड्) १/ उन्मादने
		(प) मै ।
		√लोट् १/१५४ उन्मादने
		(प) कात् ।

+√ल्पी ९/३२	गतौ (प)	√ल्पी ९/२७ श्लेषणे (प)
मै-सा-श-च-जै-काक्-	क्षी-शा-हे ।	कात् ।
कात् ×	गत्याम्—वो ।	√ल्पी ९/२१ श्लेषणे
		(प) हे ।
		√ल्पी ९/ श्लिषि—वो ।

+√वंह् (वहि) १/२४७	वृद्धौ (आ) जै	√वंह् (वहि) १०/ त्विषि
श × (क्षी-मै-सा-च-	जै-काक्-कात्-वो ।	(प) वो ।

शा-हे-√बंह[बहि]

अपाणिनीयो धातुः ।

ग-बंहयन्ते-तोत्रा. २३.१६.५ ।

√वक्ष् (वक्ष्) १. ६५५

श×

संघाते (प)

क्षी-सा-हे ।

रोपे-मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे ।

रोपसंहयोः-वा ।

वृद्धौ-ह्वि ।

√वक्ष् १. ५१९ पाठने (आ)

काकृ ।

√मक्ष् (मक्ष्) १. रोपे

(प); संघाते रोपे च-वा ।

√उक्ष् (उक्ष्) १. सेचने (प) ।

...वह्णेषु-सुधु.

३३८.१९ ।

ग-यन्तु वक्षणीः-ऋ. १०.६४,९; वक्षगानि यज्ञैः-ऋ. ६.२३.६; वक्षयम्-१०.४९.८ ।

+√वख् (वख्) १. १३० गत्यर्थः (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-कात ।

गतौ-जै-काकृ-शा-हे ।

सृपि-वा ।

√वह् (वखि) १. गत्यर्थः

(प) ।

√भज् (भज्) १. सेवा-

याम् (उ) ।

छ-√वगना* (<वखनम्) = भ्रमणे-“खोरिन वग रहै”-देवः ।

छ-√वागना* (<वखनम्) = चलने, भ्रमणे-“देश देश हम वागिया”

—कबीरदासः ।

√वङ्क् (वकि) १. ८५

श×

कौटिल्ये (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो

कुटिलायां गतौ-ह्वि ।

√वञ्क् (वन्चु) १. १८६

गत्यर्थः (प) ।

√वेङ्क् १. ४१२ गतौ (आ)

काकृ ।

ग-वङ्कू, वङ्कु-ऋ. १.५१.११; यथा वणिग्वङ्कुरापा पुरीषम्-५.४५.६ ।

ङ-वङ्कण (<वङ्कनम्) = कौटिल्ये-ठा. २.१-पत्र. ४० ।

ङ-वङ्क = अरालम्, जिह्वम्-कुमा.; सुपा. १७२; पि. ७४ ।

छ-√वाँकना† = कौटिल्ये । वङ्गा (<वङ्कः) = कुटिलः (म्), मूर्खः,

उद्दण्डः ।

√वङ्क् वकि १/९४

क्षी-श-च-जै-काकृ-शा×

गत्यर्थः (आ)

मै-सा-कात ।

गतौ-हे-वो ।

कुटिलायां गतौ-ह्वि ।

√विङ्क् १/४१२ c.dd गतौ

(आ) काकृ ।

शेषः पूर्ववत् ।

√वञ्क्

ग—पूर्वस्यैव प्रपञ्चः ।

+√वङ्क् (वखि) १/१३१ गत्यर्थः (प)
श-च-जै-कात-शा × क्षी-मै-सा ।
गतौ—काक् ।
हे ?
सृपि—वो ।

√वख् (वख) १/१३०
गत्यर्थः (प) ।
√वङ्क् (वकि) १/१४
गत्यर्थः (प) ।
√विङ्क् १/४१२ c.dd गतौ
(आ) काक् ।
√वेङ्क् १/४१२g गतौ (आ)
काक् ।

छ—वीख † = दीर्घविक्रमः, दीर्घपादन्यासः (—डग-हि.)—तु.√विङ्क्
गतौ—काक् ।

+√वङ्क् (वगि) १/१४६ गत्यर्थः (प)
श × क्षी-मै-सा-च-कात ।
गतौ—जै-काक्-शा-हे ।
खञ्जे—वो ।

√त्वङ्क् (त्वगि) १/
गत्यर्थः (प) ।
√मङ्क् (मगि) १/ गत्यर्थः
(प) ।
√वङ्क् (वकि) १/ गत्यर्थः
(प) ।

क—उअ-न्-ग् = न्युञ्जम्, वेष्टितम्, प्रत्यावर्तितम् । अल्बेनियन्-वंक, वंगु =
नेमिः (चक्रवलयम्)—वा. पौकनीः ।

ग—वङ्ग०—वा. रा. ४,४०,२५ । वङ्ग०—मभार. १,१०४,४७-५१ = दीर्घतमस
औरसो बलेः क्षेत्रजश्च ।

घ—वग्गति-जातक २,३३५ ।

छ—वँगरी (< वङ्गुरिः) = आभूषणभेदः—बुं.ख. ।

छ—वाँगा = अपृथक्कृतबीजः पिचुः (दे.) ।

छ—वाँगर = उपरि वरूथवद्वो वेणुदण्डः ।

छ—वैगन् (< वङ्गनः—शब्दरत्नावल्याम्) = भाण्टाकी ।

+√वङ्क् (वधि) १/१०६ गत्याक्षेपे (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे ।

√वङ्क् (वकि) १/ गत्यर्थः
(आ)
√वङ्क् १/ (वखि) गत्यर्थः
(प) ।

अध्यर्थके (= गते निन्दा-

रम्भजवेषु)—वो ।

√वल् (वल्) १/ गत्यर्थः
(प) ।√वङ् (वङि) १/ गत्यर्थः
(प) ।

गत्याक्षेपः = वेगगतिः, गमनारम्भो वा—क्षी ।

ग—वङ्०—अथर्व. कौशि. सू. ७ = वृक्ष०, दण्ड०—इत्यादि ।

√वच् (वच) २/५२
श

भाषणे (प)

क्षी-मै-च-शा-हे ।

परिभाषणे—सा-जै-काकृ-
कात ।

वाचि—वो ।

√व्रू (व्रूच्) २/ व्यक्तायां
वाचि (उ) ।√वल्क् (वल्क) १०/
परिभाषणे (प) ।वोचे (=आह्वयामि—
दुर्गाचा.)—निरु. ५, ७, १ ।

पारायणिकैर्नाधीतोऽयम्—क्षी ।

क—उर्एकु = वचने—वा. पौकनीः ।

ग—वक्ति-नाप. ३, ६३; शि. ७, ४ । वच्मि-त्रिता. २, ४८; करु. ४२;
गणपत्यु. ३; वरा. १, ९ ।

ङ—√वाच (सक) = (१) वचने, (२) वाचने—नाट-मालवि. ६१ ।

ङ—√वाए (सक) = (१) वचने, (२) वाचने । वाएइ-भग.; कप्प. ।

छ—√वंचना } (< वचनम्) = वचने, पठने ।
छ—√वाँचना }

छ—√वकना * (< वचनम्) = प्रलापे ।

√वज् (वज) १/२५० गतौ (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

दाढ्ये—हि. ।

√व्रज् (व्रज) १/२५१ गतौ (प) ।

√वज् (वज) १०/ मार्गसंस्कार-
गत्योः (प) ।ग—वाजमवर्त्सु-ऋ. ५, ८५, २ = बलम् । वाजेभिः—ऋ. ४, २२, ३ = अन्नैः
(साय.) । वाचस्पतिर्वाजम्—वा. सं. ९, १ । विचित्रवाजैर्निशितैः शिलीमुखैः—भा. पु.
१०, ५९, १६ = शपथैः ।

√वञ्च् (वञ्चु) १/१८६ गत्यर्थः (प)

श ?

क्षी-मै-सा-च ।

वञ्चति-निघ. २/१४ = गतिकर्मा ।

गतौ—जै-काकृ-कात-शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

कुटिलायां गतौ—द्वि ।

क—उअ-न्-ग् = वेष्टितम्, कुटिलम्, नतम्, प्रत्यावर्तितम्-वा. पौकनीः ।

क—उआइक्-कौटिल्ये-वा. पौकनीः ।

ग—वञ्चति-वा. सं. २३, २२ । वञ्चति, वञ्चन्ति-शब्दा. १३, २, ९, ६ ।

घ—वञ्चति-जातक १, २१४ = गतौ ।

ङ—√ वंच (सक) = प्रतारणे । वंचइ-महा. ।

+√वट् (वट) १/२९७

श

वेष्टने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

वेष्टने—वो ।

√वट् (वट) १०/ ग्रन्थे

(प) ।

√वेष्ट् (वेष्ट) १/ वेष्टने

(आ) ।

√वट् (वट) १/१०७ अव-

यवे (प) काकृ ।

ग—वटः-वा. रा. २, ५२, ९६; हरिवं. ३११४ (वटति = वेष्टयति मूलम्) ।
वटारका०-मभार. १२, ३२९, ३९ = रञ्जुः । यज्ञवाटं गताः-वा. रा. १, १३, ४१ ।

छ—√वटना (< वटनम्) = वेष्टने, रञ्जुनिर्मितौ ।

+√वट् (वट) १/७७२

श×(शा√वट्
[वट])

परिभाषणे (प) मित् ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

उक्तौ—वो ।

√भट् (भट) १/ परिभाषणे

(प) ।

√भल् (भल) १०/

आभण्डने (आ) ।

√भल् (भल) १/ परि-

भाषणहिंसादानेषु (आ) ।

√वण् (वण) १/४३९

शब्दार्थः (प) ।

+√वठ् (वठ) १/३२९

श×

स्थौल्ये (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√वड् आरोहणे—सौ.

धा.—वो ।

+√वण् (वण) १/४३९

श×

शब्दार्थः (प)

क्षी-मै-सा-च ।

√भण् (भण) १/ शब्दार्थः

(प) ।

शब्दे—जै-काक-कात- $\sqrt{\text{व्रण}} (\text{व्रण}) \text{१/}$ शब्दार्थः
 शा-हे ।
 रुति—वो ।
 (प) ।

ग-वाणी-मा. पु. ४१,४;=वचनम् । वाणिनीनाम्-रघु. ६, ७५ ।

छ—बेड़िनी (< वाणिनी) = नर्तकी गायिका च-बुं. ख.

✓ वण्टू (वटि) १/३६८; ३२३ विभाजने (प)
सा-श-वो × क्षी-मै-च-काक-
कात-हे ।

(जै-शा-√ वण्ड् विभाजने—जै-शा ।
[वडि])

ग—ज्ञातिभिर्वण्ट्यते नैव विद्यारत्नं महाधनम्-इन्दिशे स्पूशे १८५ ।

छ- $\sqrt{\text{बाँटना}} = \text{विभागे}।$

छ-√ बँटना (कर्मणि) = विभागे ।

+√ वण्ठ् (वठि) १/२५९
श
एकचर्यायाम् (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ
कात-शा-हे ।
एकचरे—वो ।

एकचर्यायाम् = एकस्य चर्या = सहायत्वेनागमनम्-क्षी ।

ग—वण्ठरण्डाकल्पः—मभाष्ये ३,३,२०—वण्ठः=मृतभार्यः—नागेशभट्टः ।

✓ वण्ड् (वडि) १/२६८ श
 विभाजने (आ) > ✓ वण्ट् (वटि) विभाजने
 क्षी-सा । (प) इत्येके—क्षी ।
 'वेष्टने' इति नन्दी-क्षी । ✓ मण्ड् (मडि) १/ च =
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकु- विभाजने (आ) ।
 कात-शा-हे । ✓ वण्ड् (वडि) १०/ विभा-
 विभागे वेष्टे—वो । जने (प)

विभाजनम् = भागीकरणम्, चर्माभावश्च-क्षी । चर्माभावो नाम
शिपिविष्टता (द्विनग्नता)-वागीशः ।

छ-बाँड़ा (<वण्डः) = पुच्छादिहीनः ।

छ-बंडा (< वण्डः) = धान्यरक्षणार्थं कृतः पृथिव्या विभागः-बुं. ख. ।

+√वद् (वद) १/९९३
श

व्यक्तायां वाचि (प)
क्षी-मै-सा-जै,-काक्
(उ),-कात-शा-हे ।
वचने—च ।
वाचि—वो ।

√वद् (वद) १०/ संदेशने
(प) ।
अपि.....वतेम-ऋ. [७,
३, १०] गतिसंभक्त्यात्मक-
स्यार्थद्वयस्यापि वाचकः—
वै. प. को. ।

क—अउ-, अओइद् = वचने-जू. पौकनीः ।

क—उर्एद् = वचने-वा. पौकनीः ।

ग—अनुवदति-ऋ. २, १३, ३; वदामि-ऋ. १, १०५, ७ । वदति-शत्रा. १, १, १, १;
कात्रा. १, २, २, १४; तैआ. १, २३, १ ।

घ—वदति-अङ्गुत्तर. ४, ७९ ।

ङ—√वद् (सक) = कथने । वदसि-उवा.; भग्ग.; कप्प. ।

ङ—[√वय (सक) = कथने । वयसि-कस.; कप्प.] (<√वच् ?) ।

ङ—√वज्ज (अक) = वादने । वज्जइ-सुपा. ३३४ ।

छ—वदना (<वदनम्) = (१) कथने, वर्णने, (२) स्वीकरणे, (३) निश्चये ।

छ—वजना (<वदनम्) = (१) शब्दे, (२) आहतौ, (३) शस्त्रचलने, (४)
हठे, (५) ख्यातौ ।

√वध् (वध) १/
क्षी-मै-सा-श-च-जै-
काक्-कात-शा-हे×

हतौ (प) वो ।

√वध् (वध) १/ बन्धने
(आ) ।

अपाणिनीयो धातुः ।

क—उर्एध् = आहतौ, छेदने ।

ख—अवे. वद् = छेदने, वधे-वा. पौकनीः ।

ग—वधेत्-शत्रा. ५, ३, ५, २८ । वध्यात्-तैत्रा. १, ७, ३, ७ । वध्यते-गोत्रा.
२, ३, ९; इ. १०:१५ । कैकेयीं च वधिष्यामि-वा. रा. २, ९६, २६; वध्यमानौ-२, ७४, २०
= ताड्यमानौ (तिल.) ।

घ—वधेथ-विमुद्धिमग्ग ३१४ । वधिस्सति-महावंस २५, ६२ ।

ङ—√वह (सक) = वधे । वहेइ, वहंति-उत्त. १८, ३, ५; स. ७२८; संबो.
४१ । [तुल.-यो वाहयति सौनिकः-मनु. ४, ८६ (= व्यापादयति-कुल्लूक.)] इह
संस्कृते प्राकृतसंक्रान्तिः !

छ—वधना = मारणे ।

✓वन् (वन) १/४५१
श ×

शब्दे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
संभक्तिशब्दयोः—वो ।
साफल्येन प्राप्तौ—ह्रि.

✓स्वन् (स्वन) १/ शब्दे (प) ।

क—; ख—द्रष्ट. ✓वन् १/४५७ ।

ग—यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः—ऋ. ५,४१,११; नि वो वना जिहते-
५,५७,३ । तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम्—ऋ. १,१४०,११ । वनाम-जैउ. २,२,१,२ ।
वनेः—ऐत्रा. १,३,८ ।

✓वन् (वन) १/४५७
श-च ×

भक्तौ (प)
क्षी ।
संभक्तौ—
मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
संभक्तिशब्दयोः—वो ।
साफल्येन प्राप्तौ—ह्रि. ।

✓वेन् १/२२० संभक्तौ (प)
काकृ ।
शेषः ✓वन् १/७९६ वन् ।
वनुष्यति—निघ. २/१२=
कुध्यतिकर्मा ।

भक्तिः = भजनम्—क्षी ।

क—उएन् = इच्छायाम्, प्रीतौ ।

ख—अवे. वनैति = जये, साफल्येन प्राप्तौ—वा. पौकनीः ।

ग—वनाम-जैउ. २,२,१,२; वनेः—ऐत्रा. १,२५ । वनते—तैत्रा. ३,५,१०,५ ।

घ—वनति-सुत्तनिपात २४; धम्मसंगणि ३६४ ।

✓वन् (वनु) १/७९६
श-च-जै-शा-हे ×

च नोच्यते (प) मिन्
क्षी-मै-सा-कात ।
नोपलभ्यते (चौ.
सं.)—सा ।
स्मरणे—काकृ ।
व्यापृतौ—वो ।

✓वन् (वनु) ८/७ याचने
(आ) ।
✓वन् (वन) १/४५१ शब्दे
(प) ।

ग्लास्नावनुवमाञ्च १/८०३
श-जै-शा-हे-वो ×

अनुपसर्गान्मिस्त्वं वा—
क्षी ।

तथानुकर्षणार्थश्चकारः । यद्वा न केवलं कगे, यावद् वनु च नोच्यते, क्रिया-
सामान्यवाचित्वान्—क्षी १/७९६ ।

ग—वनयति—अ.वे. प्रातिशा. ४,९३ ।

घ—वनयति—खुदकपाठ ३ ।

✓ वन् (वनु) ८/७

श

याचने (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै, काकृ

(उ),-कात-शा-हे ।

याचे—वो ।

साफल्येन प्राप्तौ,

जये—हि. ।

पूर्ववत् ।

वनं वनोतेः (सम्भजनार्थस्य
-दुर्गाचा.) निरु. ८,३,१ ।

वनोति—निघ. २/६=कान्ति-
कर्मा ।

क—उएन्=इच्छायाम्, प्रीतौ ।

ख—अवे.—वनओइति=जये, साफल्येन प्राप्तौ—वा. पौकर्णीः ।

ग—वनोति—ऋ. १,१३३,७; वनुते ७,१०७,७ ।

घ—वनोति, वनुते—धम्मसंगणि (A) ३६४ ।

ङ—✓ वण (सक)=याचने । वणेइ—पिंड. ४४३ ।

✓ वन्द् (वदि) १/११

श

अभिवादनस्तुत्योः (आ)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।

अभिवादने—च ।

स्तुत्यभिवादनयोः—

जै-शा-हे ।

तुत्यभिवादयोः—वो ।

✓ वद् (वद) १/ व्यक्तायां

वाचि (प) ।

✓ मन्द् (मदि) १/ स्तुति....

(आ) ।

क—उएद=वचने । नासिक्यं संस्कृते—वा. पौकर्णीः ।

ग—वन्दे—ऋ. १,१४७,२; अग्ने वन्दे तव श्रियम्—४,२८,४ । वन्दते—ऐत्रा.
८,२६ । वन्देत्—शि. ७,९२ ।

घ—वन्दति—सुत्त. निपात ३६६ ।

ङ—✓ वंद (सक)=(१) प्रणामे, (२) स्तवने । वंदइ—उव.; महा.; कप्प. ।

छ—✓ बंदना (सक)=प्रणामे ।

✓ वप् (वुवप) १/९८७

श

बीजसन्ताने (उ)

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

गर्भाधाने—सा ।

बीजनिक्षेपे—च ।

बीजतन्तुसंताने—

✓ उभ् (उभ) १/ पूरणे

(प) ।

काकृ-कात ।

छेदने—सा ।

मुण्डबीजोप्योः—वो ।

क—उर्एप्=क्षेपे, विकीर्णौ ।

ख—अवे. वि-वापत्=भ्रंशे, विनाशे-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—वपन्ति-ऋट्. ८,७,४; क्षां वपन्ति-६,६,४; संवत्सरे वपत् (=नापितकार्यं करोति) एक एषाम्-१,१६४,४४ । यत्क्षुरेण वप्ता वपसि केशश्मश्रु-अ.वे. ७,२,१७; शत्रा. ३,१,२,७ ।

घ—वपति-जातक १,१५० ।

ङ—√वव = बीजसन्ताने । ववन्ति-सत्त. ७२ ।

ड—√वव = दाने । ववइ-वव १; कर्म. उप्पइ-कुप्र. ४१ ।

छ—√बोना; √बोवना; √बवना *; √बयना *; √वपना * (<वप-नम्)=बीजसन्ताने ।

+√वभ्र् (वभ्र) १/५५८ गत्यर्थः (प) मै । √अभ्र् (अभ्र) १/ गत्यर्थः
(क्षी-श-हे-वो-√वभ्र् (क्षी)-मै-सा-च-कात । (प) ।

[वभ्र] । गतौ—(जै) काकृ-
(जै-√व्यभ्र् शा-(हे) ।
[व्यभ्र])— गत्याम्—(वो) ।

√वम् (दुवम्) १/८३३ उद्गिरणे (प)
श-जै-काकृ-कात-शा- क्षी-मै-सा-च-हे ।
वो×

√वम् (दुवम्) १/८३३ इत्येके—क्षी ।
मै-श च×

क्षी-सा-काकृ-कात-
शा-हे ।
उद्गिरणे—जै ।
उद्गिरे—वो ।

ग्लास्नावनुवमां च १/८०३ मित्—क्षी ।
श-जै-शा-हे-वो×

ग—वमन्ति-ऋ. १०,१०८,८ । वमति-शत्रा. ५,५,४,९ । वमन्तः-वा. रा. १,४५,१९ ।

घ—वमति-सुत्तनिपात १९८=जातक १,१४६ ।

ङ—√वम (सक)=वान्तौ-गडड.; विपा. १,७ ।

छ—√वमना*† (< वमनम्)=उद्गिरणे ।

<p>+√(वय् (वय) १/४७१ गतौ (आ) श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे । गत्याम्—वो ।</p>	<p>√पय् (पय) १/४७२ गतौ (आ) । √वे (वेब्) १/ तन्तुसन्ताने (उ) । √व्रज् (व्रज) १/२५१ गतौ (प) । √वज् (वज) १/२५० गतौ (प) ।</p>
---	--

ग—वयस्-अ.वे. ३,२१,२ । वायसास्तर्कयन्ति-मृच्छकटि. १०,३ ।

ङ—√वय (सक)=गतौ । वयइ-सुर. १,२४८ (< √व्रज् ?) ।

+√वर्च् (वर्च) १/१६० दीप्तौ (आ)
श × (काकृ-कात— क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
√वर्च् [चर्च]) कात-शा-हे-वो ।

ग—सं माग्ने वर्चसा सृज-ऋ. १,२३,२४; वर्चो धा यज्ञवाहसे-ऋ. ३,८,३;
वर्चः सुवीर्यम्-ऋ. ९,६६,२१-वर्चः=तेजः । वर्चस्क०—मभार. १३,२५,१९=दीप्ति० ।

<p>+√वर्फ् (वर्फ) १/४०८ गतौ (प) मै-सा-जै-काकृ-शा × क्षी-च-कात-हे । (च-√वर्फ्) 'हिसार्थः'-इति कण्ठः—क्षी । वधे गत्याम्—वो ।</p>	<p>√वफ् १/२०४ a गतौ (प) काकृ । √वर्ब १/६५३ गतौ (प) जै । √वर्ह् (वर्ह) १/ परिभा- षणहिसादानेषु (आ) । वर्पस्-निघ. ३/७=रूपनाम ।</p>
--	---

<p>√वर्ष (वर्ष) १/६१३ स्नेहने (आ) क्षी-श-च-काकृ-कात- हे-वो × मै-सा-शा । स्नेहे—जै ।</p>	<p>√पर्ष (पर्ष) १/ स्नेहने (आ) । √वस् (वस) १०/ स्नेहच्छे- दापहरणेषु (प) । √वृष् (वृषु) १/ सेचने (प) ।</p>
--	--

ग—पुनरेवाभ्यवर्षत-वा. रा. ३,५८,३०; पर्यवर्षत-६,७५,४७ । वर्षमाणा घना
इव-मभार. १,५४६४ । वर्षते देवः-भा. पु. ३,२९,४० ।

घ—वस्सति-विनय. १,३२ ।

+√वह् (वर्ह) १/६३३	परिभाषणहिंसादानेषु (आ)	√वल्ह् (वल्ह) १/६४१
श-च-काकृ× (शा-हे-	क्षी-मै-सा ।	परिभाषणहिंसादानेषु
वो-√वह्)	परिभाषणाच्छादन-	(आ) मै ।
	हिंसासु—जै ।	√वह् (वर्ह) १०/११७
	प्राधान्यपरिभाषणहिंसा-	वधे (प) जै ।
	दानेषु—कात ।	

√वल् (वल्) १/४८८	संवरणे (आ)	√वल् (वल्) १/ प्राणने
श×	क्षी-मै-च-काकृ-शा-हे ।	(प) ज्वलादौ ।
	संवरणे संचरणे च—सा ।	√वल् १/३७८ प्राणधान्याव-
	संवृतौ—जै ।	रोधयोः (प) जै ।
	चलने संवरणे च—कात ।	√वल् १/२४२a निष्पत्तौ (प)
	स्वृतौ—वो ।	काकृ ।

दलिवलि०-भोजसूत्रम्	मित्—क्षी ।	शतवल्शो नाम वट०-
—क्षी १/८०३		भा. पु. ५,१६,१५ ।
मै-श-च-जै-काकृ-कात-		वल्श०-ऋ. ३,८,११;
शा-वो×		वा. सं. ५,४३ ।

क—उएल्=एकतो दिशि परितो भ्रमणे, वेष्टने-वा. पौर्णमीः ।

ग—वलन्ति-महो. ५,७८ ['वलगन्ति' इति अड्या.] । तस्मिन्नेव पुनर्वलते-
गीतगो. ७,४०, ववलिरे (=परिवृत्ताः-मल्लि.)-शिष्ट. ६,११; ६,३८ । विवलति-
काव्यप्र. १५४,१० ।

च—√वाल (प्रयोज.)=(१) परिवर्तने, (२) प्रतिवर्तने । वालइ, वालेइ-
भवि. ४,३३० ।

√वल्ग (वल्ग) १/१४२	गत्यर्थः (प)	√वल् (वल्) १/ संवरणे
श-काकृ×	क्षी-मै-सा-च-कात ।	(आ) ।
	गतौ—जै-शा-हे ।	√वल् (वल्) १/ संवरणे
	व्रजे—वो ।	संचरणे च (आ) सा ।
	प्लुतगतौ—भट्टमलः ।	√वल्क् (वल्क) १०/ परि-

भाषणे (प) । वल्गू-
यति-ऋ. ४,५०,७ ।
वल्गूयति-निघ. ३/१४=
अर्चतिकर्मा ।

क—कण्ठ्यवर्णविस्तारः—* उअल्गू=उत्प्लवने-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—अभिवल्गन्ति-अ.वे. १२,३,२९ । वल्गन्ति-मुक्तिको. २,२,४० [वल्गन्ति
इति JC.] । वल्गते स्वाहा-वा. सं. २२,७; तै. ७,१,१३,१ । वल्गते-मभार.
१३,७४८ । वल्गन्-भा. पु. १०,४४,११ । वल्गु-वा. रा. २,२६,१०=सुन्दरम् (तिल.) ।

घ—वग्गति-विमानवत्यु (A) २७८;६४=प्लुतगतौ ।

ङ—√वग्ग=गतौ, (२) कूर्दने, (३) बहुभाषणे, (४) अभिमान-
व्यञ्जके शब्दे । वग्गइ-भवि.; सण.; पि. २९६ ।

+√वल्भ् (वल्भ) १/३८८ भोजने (आ) √वृ (वृङ्) १/ संभक्तौ
श×(काकृ-√वल् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) । संभक्तिः=सेवनम्-
[वल्भ]) कात-शा-हे । दुर्गादासः ।
स्याल्लैपिकी वृष्टिः । मुक्तौ—वो ।

+√वल्भ् (वल्भ) १/४८८ संवरणे (आ) इति <√वल् (वल्) संवरणे (आ) ।
श-च× दुर्गाः—क्षी । √वल्भ् १/४७५f गतौ(प)शा ।
क्षी-मै-काकृ-शा-हे । √वल्भ् १/२४२e निष्पत्तौ
संवरणे सञ्चरणे च—सा । (प) काकृ ।
संवृत्तौ—जै ।
चलने संवरणे च—कात ।
स्तृत्तौ—वो ।

ग—प्रायेण हि नरश्रेष्ठ ! ज्येष्ठाः पितृषु वल्भमाः—वा. रा. १,६१,१८ । वल्भद्विधा-
धर०—कथासरि. ११०,८७ । वल्भ०—मभार. १२,१८४,१३=लता० । वल्भ्यः—मनु. १,४८ ।

ङ—√वल्भ् (अक) =सञ्चरणे, स्पन्दने—कुप्र. ८४ ।

√वल्भ् (वल्भ) १/६३९ प्राधान्ये (आ) मै √वल्भ् (वल्भ) १/ परिभाषण-
श×(क्षी-सा-जै-काकृ- (क्षी)-मै-(सा-च-जै- हिंसादानेषु (आ) ।
√वल्भ्) काकृ)-कात-शा-हे । वल्भ०—ऋ. ३,८,११; वा. सं.
श्रैष्ठ्ये—वो । ५,४,३ शतवल्भो नामवट०—
आह्वाने—हि. । भा. पु. ५,१६,१५ ।

बल्हति, ते-ह्नि । मया नोपलब्धम् ।

√बल्ह् (बल्ह) १/६४१	परिभाषणहिंसादानेषु (आ) मै-सा ।	√वर्ह् (वर्ह) १/ परिभाषण-हिंसादानेषु (प) ।
क्षी-श-च × (काकृ-शा-हे-वो-√बल्ह्)	परिभाषणाच्छादनहिंसासु—जै ।	√कल्ह् १/५४४ d प्राधान्य-परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
	प्राधान्यपरिभाषणहिंसादानेषु—काकृ-कात ।	√बिल्ह् १/५४४ c प्राधान्य-परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
	परिभाषणहिंसाच्छादनेषु—शा-हे ।	काकृ ।
	श्रैष्ठ्ये—वो ।	√मल्ह् १/५४४ b प्राधान्य-परिभाषणहिंसादानेषु (आ)
	आह्वाने—ह्नि ।	काकृ ।

ग—(बाह्लिक०-मभार. १,२२२,४९ = तद्देशजाते । व्युत्पत्तिः ?) लहयोः स्याद् वर्णविपर्ययः । पह् > पहल (पहलवीत्यादि) > वहल् > बह् > √बल्ह् इति स्यात् क्रमः । बल्ह् इत्यारव्यभाषायाम् ।

√वश् (वश) २/६८	कान्तौ (प)	√वश् (वश) १/२४८ गतौ
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।	(प) च ।
	स्पृहि—वो ।	वष्टि-निघ. २/६ = कान्ति-कर्मा ।

कान्तिः = इच्छा-क्षी ।

क—उपेश् = इच्छायाम् ।

ख—अन्-उसन्त्-, उसैते = इच्छायाम्-जू. पौकर्तीः ।

ग—वष्टि-ऋ. १,३३,३; २,२२,१; ऐत्रा. ६,१८ । उशन्ति—शत्रा. ४,१,३,१९ ।

छ—√बिसाना (< वशनम्) = वशे, बले, अधिकारे ।

+√वष् (वष) १/६८१	हिंसार्थः (प)	√वष्क् (वष्क) १/१६७ गतौ
श ×	क्षी-मै-सा-कात ।	(आ) जै ।
	हिंसायाम्—च-जै-काकृ-शा-हे ।	√वष्क् (वष्क) १०/३६९ दर्शने
	वधे—वो ।	(प) सा ।

ग—वषट्-दुतेभ्यः—अ.वे. ७,९७,७ । वषट्-ऋ. १०,११५,९ (√वह + ङषट् ?) ।

✓वस् (वस) १/९८९ निवासे (प) ✓वस् (वस) २/ आच्छादने
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ (आ) ।
-(उ),- कात-शा- ✓वास (वास) १०/ उपसेवा-
हे-वो । याम् (प) ।

क—उर्हस्=स्थितौ, निवासे ।

ख—अवे. वड्‌हैति=वसति-वा. पॉकनीः । [वरूहैति=वसति-पी. टी.

एस. पालि-इंग्लि. कोशः]

ग—वसति-शत्रा. १,६,४,३; तैत्रा. १,८,५,४; तांत्रा. ५,९,२ । वसन्ते-षत्रा.

४,६ ।

ङ—✓वस (अक)=निवासे, (२) सक. बन्धने । वसइ-कप्प.; महा. ।

छ—✓वसना=निवासे ।

✓वस् (वस) २/१३ आच्छादने (आ) ✓वस् (वस) १/ निवासे (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- विवासति-शत्रा. १,४,१,२७^३;
कात-शा-हे । तैत्रा. ३,५,२,२ ।
स्तृतौ—वो ।

क—उर्हस्=आच्छादने ।

ख—अवे. वस्ते, वड्‌हैति-वा. पॉकनीः ।

ग—उताधि वस्ते सुभगा-ऋ. १०,७५,८ । अवस्त-वा. रा. २,३७,७=धृत-

वान् (ति.) ।

+✓वस् (वसु) ४/१०१ स्तम्भे (प) ✓वस् (वस) १/ निवासे (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै- ✓वस् (वस) २/ आच्छादने
काकृ-कात-शा-हे-वो । (आ) ।

ग—वस्यति-मभार. ५,७०,३=स्तम्भाति (नील.)-टीकायामेव ।

छ—वस=(अलम्), स्तम्भे ।

✓वष्क् (वस्क) १/९८ गत्यर्थः (आ) ✓वष्क् (वष्क) १/ गतौ (आ) ।
श-जै-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-च । ✓वश (वश) १/२४८ गतौ (प)
गतौ—शा-हे-वो । च ।

[ग—वष्कयणी-पा.अ. २/१/६५=चिरप्रसूता गौः] ।

✓वह् (वह) १/९८८ प्रापणे (उ) स बाह्यते राजपथः-रघु.
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- १६,१२=गम्यते । वहेर-
कात-शा-हे-वो । न्यो वहिधातुः (सञ्जी.) ।

✓वध् (वध) १/ हतौ
(प) वो ।
शेषः पूर्ववत् ।
वहते-निघ. २/१४=गति-
कर्मा ।

क—उर्ध्व् = प्रेरणे, प्रापणे । [लैति.-बेहो = प्रेरणे-पी. टी. एस्. पालि-
इंग्लि. कोशः]

ख—अवे. वजैति = वहति-वा. पाँकर्नीः ।

ग—रथः सूर्या वहति-ऋ. ४,४४,१; तैत्रा. २,२,७,४ ।

ङ—✓वह
✓वन्भ
✓वुन्भ } (सक) = प्रापणे । वहइ-कुमा.; उव.; महा. । कर्म.-
वन्भई, वुन्भई-कुमा. ।

ड—✓वह (सक) = व्यापादने । वहेइ, वहंति-उत्त. १८,३,५; स. ७२८;
संबो. ४१ । द्रष्ट. ✓वध् १/ हतौ (प) ।

छ—✓बहना (< वहनम्) ।

✓वा २/३९
श

गतिगन्धनयोः (प) ✓वै (ओवै) १/ शोषणे
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- (प) ।
शा-हे । ✓वात (वात) १०/ गति-
गतौ—च । सुखसेवनयोः (प) ।
गमनहिंसयोः—वो । ✓वह् (वह) १/ प्रापणे
(उ) ।

ग—अपवाति-ऋ. १,१६२,१०; मा. २५,३३; तै. ४,६,८,४ । वाति-शत्रा.
६,१,३,१३ ।

ङ—✓वा (सक) = गतौ, चलने । वाइ-से. ६,५२ ।

ड—✓वाय (सक) = गतौ, चलने । वायंति-भग. ५,२ ।

+✓वाङ् (वाक्षि) १/६५९
श

काङ्गायाम् (प) ✓ध्वाङ् (ध्वाक्षि) १/ काङ्गा-
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- याम् (प) ।
कात शा-हे । ✓वाञ्छ् (वाछि) १/२०५
काङ्गे—वो । इच्छायाम् (प) ।

√वाञ्छ् (वाञ्छि) १/२०५	इच्छायाम् (प)	√वन् (वनु) ८/ याचने (आ) ।
श (काकृ-√वाञ्छ् [वाचि])	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।	वनोति-निघ. २/६ = कान्तिकर्मा ।
लैपिकी त्रुटिः ।	कामे—वो ।	वाञ्छति-निघ. २/६ = गतिकर्मा ।

क—उएन् = प्रयत्ने, वाञ्छायाम् । स्कु-इत्यपि-वा. पौकनीः ।

ग—सर्वा वाञ्छन्तु-ऋ. १०, १७३, १ । वाञ्छन्ति-शत्रा. ६, ७, ३, ७ । वाञ्छति-महो. २, ४७ ।

छ—√वञ्चना (< वाञ्छनम्) = अभिलाषे ।

+√वाड् (वाड्) १/२८४	आप्लाव्ये (आ)	√वृ (वृच्) ५/ वरणे (उ) ।
श×(सा-च-√वाड् [वाड्])	क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।	
	आप्लावे—काकृ-कात-वो ।	

ग—वाडेयीपुत्र०-शत्रा. १४, ९, ४, ३० । वाडः = अश्वः.....? । बालः (बालः)-वा. रा. १, २०, ७ (गी. प्रे. सं.) ।

छ—बाड् (< वाडः = वेष्टनम्-इति शब्दमाला) = वेष्टनम् ।

[छ—बाड् (< वर्द्ध- ?) = आपूरः] ।

+√वावृत् (वावृत्) ४/४९	वरणे (आ)	√वृत् (वृत्) १/ वर्तने (आ) ।
(च×लीबि. सं.)	क्षी-मै-सा-हे ।	वावत्तेति (वि+आ+
जै-काकृ-कात×,	वर्तने—च ।	√वृत्)-मञ्जिम. १, १२ ।
शा ?-श	संभक्तौ वरणे—वो ।	

अन्ये ऋवादेरेव 'वृतोः' वरणे दिवादित्वं वा मन्यन्ते । तेन वरणे द्युतादि-कार्यं न भवति-क्षी ।

√वाश् (वाश्) ४/५२	शब्दे (आ)
श, (काकृ-कात-√वास्)	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे-वो ।

क—उअग्-, उअकु- (श) = शब्दे, क्रन्दने-वा. पौकनीः ।

ग—वाश्यते-ऐत्रा. ५, २७ । वाश्यन्ते-जैउ. ३, ३, ३, २ । काका वाश्यन्ति-वा. रा. ७, ६, ५८ । वाशति-ऋ. ५, ५४, २ इति भौवादिर्कोऽपि । चीची कूचीति वाशन्ति सारिकाः-मभार. १६, ३८ ।

च—√वास=तिरश्चामारावे, (२) अःह्वाने-वासइ-पउम. ५५, ३१ ।

√वाह् (वाह्) १/६४५	प्रयत्ने (आ)	√वेह् (वेह्) १/ प्रयत्ने
श-शा ×, (क्षी-सा-च-	(क्षी)-मै-सा-च-	(आ) सा ।
√वाह्)	जै-काकृ-कात-हे ।	√वेह् (वेह्) १/ प्रयत्ने
	यत्ने—वो ।	(आ) ।

ग—प्रवाहस्व-सुश्रु. १, ३६८, १३ ; प्रवाहेथाः शनैः शनैः—१, ३६८, १४ ; प्रवाह-माण०—२, ४७, ४ ।

√विच् (विचिर्) ३/१२	पृथग्भावे (उ) इति	<√विज् (विजिर्) पृथग्भावे
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	सभ्याः—क्षी ।	(उ) ।
(शा) ×	क्षी-सा-हे ।	
	पृथक्त्वे—वो ।	

क—अउआइक्=विभागे ।

ख—अवे. अव-वएक्=विभागे-वा. पॉकर्नीः ।

ग—अप० वेवेक्ति-अ. कौ. सू. ६१ । अध्यप वेवेक्ति-शत्रा. १, १, ४, २२ ।
धर्माधर्मौ व्यवेचयत्-मनु. १, २६ = पृथक्त्वेनाभ्यधात् (मन्वर्थ.) ।

√विच् (विचिर्) ७/५	पृथग्भावे (प)
(श)	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे ।
	पृथक्त्वे—वो ।

ग—वि विश्रन्ति वनस्पतीन्-ऋ. १, ३९, ५ । विनक्तु-वा. सं. १, १६ ; शत्रा. १, १, ४, २२ ।

+√विच्छ् (विछ्) ६/१४२	गतौ (प)
श ×	क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे-वो ।

√विज् (विज) १/२१४	गतौ (प) इत्येके-क्षी	<√वृज् (वृज) गतौ (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी ।	
शा-हे-वो ×		

+√विज् (विजिर्) ३/१२	पृथग्भावे (प)	>√विच् (विचिर्) पृथग्भावे
श (शा)	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।

कात-(शा)-हे-वो ।

वेके—वो (उ) ।

✓विज् (ओविजी) ६/९
श

भयचलनयोः (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
उद्वेगे—च ।
भीकम्पे—वो ।

✓विज् (विज) १/ गतौ
(प) ।
✓विज् (विजिर्) ३/
पृथग्भावे (प) ।

क—उआइक्=, उआइग्=नतौ, न्युञ्जे, परिवर्तने ।

ख—अवे. चएग्-(चएजो)=इतस्ततश्चलने, दोलने, स्पन्दने-वा. पाँकर्नीः ।

ग—ऊर्ध्वः समुद्रो विजते-शत्रा. ७,१,१,१४ । विजन्ते-ऐत्रा. ३,४; शांत्रा. ३,१ ।
अपविजमाना-शौ. १२,१,३७ । विग्ना-रघु. १४,६८=भीता (संजी.) ।

+✓विज् (ओविजी) ७/२३ भयचलनयोः (प)
च×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ(उ),-
कात-शा-हे ।
भीकम्पे—वो ।

+✓विट् (विट) १/३१२ शब्दे (प) इति
मल्लः—क्षी
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात—हे ।
आक्रोशे स्वने—वो ।

✓पिट् (पिट) १/ शब्दे (प) ।
✓पिड् (पिड) १/ शब्दे (प) ।
✓विड् (विड) १/ आक्रोशे
(प) ।

ग—वेट्कार०-शत्रा. ९,२,१,७ ; ९,३,३,१४ । विटः-नाटयशा. १८,४६ ।
स्त्रिया विटानामिव साधु वार्ता-भा. पु. १०,१३,२ ।

+✓विट् (विट) १/३१३ आक्रोशे (प)
श-जै-कात-शा×, क्षी-हे- (मै-सा-च-काकृ) । पूर्ववत् ।
(मै-सा-च-काकृ-
आक्रोशे स्वने—वो ।
✓विट्)
ग—पूर्ववत् ।

+✓विड् (विड) १/३१३ आक्रोशे (प) इति
सा-श-च×, (मै-काकृ- नन्दी—क्षी ।
५७

<✓विट् (विट) आक्रोशे
(प) ।

शा-हे✓विड्)

क्षी-(मै)-जै-(काकृ)-

✓पिट् (पिट) १/ शब्द-

कात-(शा, हे ?) ।

संघातयोः (प) ।

आकृशि-वो ।

✓पिड् (पिड) १/ शब्दे

शब्दे इति मल्लः—क्षी ।

(प) ।

(आ.चन्द्रिकायां

नास्ति—वागीशः) ।

ग—विडालः—हितोपदेशे ६५ पृ. ।

छ—वेडा (< वेडा = नौका-हेमचन्द्रः) = नौका ।

छ—विडरना (< ✓विड् = आक्रोशे) = तीर्णवित्तीर्णतायाम्, (२) पलायने ।

+✓विथ् (विथृ) १/ ३२ याचने (आ) ।

✓व्यथ् (व्यथ) १/ भय-

श× (काकृ-✓विथ्

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

चलनयोः (आ) ।

[वीथृ])

कात-शा-हे ।

कौशिकस्तु—‘यातने’

इत्याह—क्षी ।

क्षी-हे ।

याचे—वो ।

ग—विथुरेव रेजते भूमिः—ऋ. १, ८७, ३ = भर्तृवियुक्ता नारी । यद्यपि “व्यथेः सम्प्रसारणं किञ्च” (उणा. १/३९) इत्यनेन विथुरसिद्धिर्जायते तथापि तत्र ✓विथ् इति दर्शनान्मयेहोल्लेखः कृतः । कौशिकहेमचन्द्रमतेन यातनार्थकोऽप्ययम् ।

✓विड् (विद) २/५३

ज्ञाने (प)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

मतौ—वो ।

क—उआइड् = ग्रहणे, ज्ञाने ।

ख—अवे. विस्त = वित्तम् (ऋ. १, १०, ५, १) = ज्ञातम्-वा. पौकर्णीः ।

ग—स वेद देव आनमं देवान्—ऋ. ४, ८, ३ । वेत्ति-इवेताश्वतरो. ३, १९; गी.

१०, ३ ।

ङ—✓विअ (सक) = ज्ञाने । वियसि-विसे. १६०० ।

+✓विड् (विद) ४/५९ सत्तायाम् (आ)

✓विड् (विद) ७/विचारणे

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

(आ) ।

कात-शा-हे ।
भावे—वो ।

विद् (विद्) १०/ चेतना-
ख्यातविवादेषु (आ) ।
✓विद् (विद्) ६/ लाभे
(उ) ।

ग—विद्यते—शत्रा. ११,७,१,२; [विन्दते: कर्मणीत्यर्वाङ्चः]; तैआ. १,५,१;
छान्दो. ८,१,२ । दुर्मतेर्विद्यते फलम्—मनु. ११,३० = भवति (मन्वर्थ.) ।

ङ—✓विज्ज (अक) = भावे । विज्जइ, विज्जए—भग.; महा.; कस. ।

✓विद् (विद्) ६/१४९ लाभे (उ) विन्धते—ऋ. ८,९,६ ।
जै×, श क्षी-मै-सा-च-काकृ- पूर्ववत् ।
कात-शा-हे-वो ।

क—उआइद् = ग्रहणे ।

ख—अवे. विदैति, वीदैति, विनस्ति, वीनस्ति—वा. पौकर्णीः ।

ग—ऋते स विन्दते युधः—ऋ. ८,२७,१७; शत्रा. ३,३,३,१५; तैत्रा. २,१,५,८ ।

+✓विद् (विद्) ७/१३ विचारणे (आ) पूर्ववत् ।
श क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
शा-हे ।
विचारे—च-जै ।
मीमांसे—वो ।

ग—तौदादिकः— नैवं विदामो भगवन्—भा. पु. ४,९,८१ ।

+✓विध् (विध्) १/३३ याचने (आ) इति ✓विथ् (विथ्) १/ याचने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- कौशिकः—सा (आ) ।
कात-शा-हे-वो× सा । अयं हि.....विन्धते—ऋ.
८,९,६ ।

✓विध् (विध्) ६/४६ विधाने (प) विधेम-निघ. ३/५ = परि-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- चरणकर्मा ।
कात-शा-हे । ✓व्यध् (व्यध्) ४/ ताडने
विधौ—वो । (प) ।
पूजायाम्—हि. ।

अनेकार्थत्वाच्छिद्धकरणेऽप्ययम्—दुर्गादासः । निमित्तवेधी—मभार. ५,९६,३० =
वेधकर्ता—वागीशः ।

ग—यस्तेऽविधत्-ऋ. २,१,७। विधते-ऋ. ४,२,१३। वेध्यम्-मार्क. पु. ४२,७।

छ— $\sqrt{\text{वेधना}}$ } ($<\text{वेधनम्}$) = छेदनम्।
 $\sqrt{\text{वीधना}}$

छ—विधना = प्रापणे, साहचर्ये।

+ $\sqrt{\text{विल्}}$ (विल) ६/७८ संवरणे (प) $\sqrt{\text{विल्}}$ (विल) ६/ भेदने (प)
 श-च-काकृ-कात् ×, क्षी-मै-सा-जै।
 (जै- $\sqrt{\text{षिल्}}$) वरणे—शा-हे।
 मुद्रणदोषः। स्तृतौ—वो।

ग—अन्तर्विक्षोभितजलाविल०-मभार. १,१२१६। आविलाम्-वा. रा. ५,१८,३।

$\sqrt{\text{विश्}}$ (विश) ६/१४३ प्रवेशने (प) $\sqrt{\text{विच्छ्}}$ (विछ) ६/ गतौ
 श क्षी-मै-सा-च-काकृ- (प)।
 कात्-शा-हे। $\sqrt{\text{विश्}}$ ४/५४ प्रवेशने ? (प)
 प्रवेशे—जै-वो। काकृ।

क—उएकु (श)-; उइश्-; उओइशौ = निवासः, गृहम्, व्यवस्थायाम्।

ख—वीसैति = विशति-वा. पाँकर्नीः।

ग—विशति-त्रिवि. ३,७; शाण्डिल्यो. १,७,९; महो. २,६३। विशते-मुण्डकोप.

३,२,४।

ङ— $\sqrt{\text{विस}}$ (सक) = प्रवेशे। विसइ, विसंति-वज्जा. २६; सणः; गउड।

ङ— $\sqrt{\text{विस्स}}$ (सक) = प्रवेशे। विस्सामि-सुर. २,१२७।

ङ— $\sqrt{\text{वेस}}$ = उपवेशे-ओघ. ५७१।

च— $\sqrt{\text{वइस}}$ } = उपवेशे-[वेसवुँ-गुर्जरभा.] वइसइ, वईसइ-भवि.।
 $\sqrt{\text{वईस}}$

छ— $\sqrt{\text{वैसना}}$ * † ($<\text{वेशनम्}$) = उपवेशने।

छ— $\sqrt{\text{वैठना}}$ ($<\text{वेशनम्}$, विष्ट० ?) = उपवेशने।

$\sqrt{\text{विष्}}$ (विषु) १/६८९ सेचने (प)। $\sqrt{\text{विश्}}$ (विश) ६/ प्रवेशने
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प)।
 कात्-शा-हे-वो। $\sqrt{\text{विष्}}$ (विष) ९/ विप्र-
 चापल्ये, उद्योगे—हि. योगे (प)।

क—उआइस् = इतस्ततः क्षेपणे, विकीर्णौ, क्षरणे, द्रवीभावे-वा. पाँकर्नीः।

ग—वेषति-ऋ. १,१८१, ६ ।

✓विष् (विष्) ३/१३ व्याप्तौ (उ) वेवेष्टि-निघ. २,८ = अत्ति-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कर्मा ।
कात-शा-हे-वो ।
चापल्ये, उद्योगे—ह्वि ।

ग—वेविषत्-ऋ. १०,९१,७ । वेवेष्टि यज्ञम्-शत्रा. १,१,२,१; कात्रा.
२,१,२,३ ।

✓विष् (विष) ९/५४ विप्रयोगे (प) ✓विश् (विश) ६/ प्रवेशने
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो । ✓विष् (विष्) ३/ व्याप्तौ
(उ) ।
✓विष् (विषु) १/ सेचने (प) ।

ग—विषम्-शांत्रा. २९,१; शत्रा. ९,१,१,१०; सात्रा. २,३,११ ।

‘विष्णाति’ इति प्रयोगे समुपलब्धे सत्येव निर्णयो धातोरस्य शक्यः कर्तुम् ।

+✓विस् (विस्) १/७०६ गतौ (प) इत्यपि ✓पिस् (पिस्) गतौ (प) ।
क्षी-मै-शा-च-जै-काकृ- पठ्यते-सा । ✓पेस् (पेस्) १/ गतौ (प) ।
कात-शा-हे× सा । ✓वेस् (वेस्) १/ गतौ (प) ।
इतौ—वो ।

+✓विस् (विस) ४/१११ प्रेरणे (प) मै ।
(क्षी-सा-श-च-जै-वो- मै (क्षी-सा-च-जै-काकृ)-
✓विस् [विस]) कात-शा-हे ।
(काकृ-✓विश् इतौ—वो ।
[विश])

ग—नवविसकिसलय०-कलाविलासे ६,१-विसम्=मृणालम् ।

✓वी २/३७ गतिप्रजनकान्त्यसन- वेति-निघ. २/६ = कान्ति-
खादनेषु (प) कर्मा ।
क्षी-मै-सा । ✓ई २/ गतिप्रजनकान्त्य-
गतौ—च । सनखादनेषु (प) सा ।

गतिप्रजनकान्त्यशनेषु—जै ।
 गतौ प्रजनकान्त्यासन-
 खादनेषु च—काकृ ।
 गतौ प्रजनकान्त्यसन-
 खादनेषु च—कात-हे ।
 गतिप्रजनकान्त्यशन-
 खादनेषु—शा ।
 कान्तिगतिव्याप्तिक्षेप-
 प्रजनखादने—वो ।

क—उआइ-, उआइआः = कान्तौ = इच्छायाम् ।

ग—अति-वेति-ऋ. ५, ४४, ७; अपवेति—५, ६१, १८; शौ. २०, १७, २ ।
 वेति—शांआ. ५, १ । वीते—छागलेयो. २५:९ [गतौ, लटि, प्रपु. १] ।

+√बुङ् (बुगि) १/१५७ वर्जने (प) < भङ्गः ।
 मै-श × (काकृ-कात- क्षी-सा-च-जै-काकृ-
 शा—√बुङ्) कात-शा-हे ।
 त्यागे—वो ।

छ—बोंग = ऋटिते दन्ते सत्यवकाशः, त्यागः—बुं. ख. ।

+√बुन्द् (उबुन्दिर्) १/८८० निशामने (उ) मै √बुन्ध् (उबुन्धिर्) १/ निशा-
 श-च-काकृ-कात × (क्षी- (क्षी-सा-जै-शा-हे- मने (उ) ।
 सा-जै-शा-हे-वो— वो) । √चुन्द् (उचुन्दिर्) १/६७४
 निशामने (उ) काकृ ।
 √बुन्द् ५८३ निशामने (उ) कात ।

+√बुस् (बुस) ४/११३ उत्सर्गे (प) √प्युष् ४/७३ उत्सर्गे (प) हे ।
 (क्षी-सा-श-च-कात-वो मै-जै-शा-हे (क्षी-सा-
 -√बुस्) । (काकृ- च-कात-) -काकृ ।
 √बुश्)

छ—√बुसना } = पर्युषिते, त्याज्ये ।
 छ—√भुसना }

√बृह् (बृहि) १/७३९ वृद्धौ (प) √बृह् (बृह) १/ वृद्धौ (प) ।
 श, (क्षी-काकृ-शा— (क्षी-) मै-सा-च-जै- √वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ (आ) ।

✓वृंह [वृहि]) (काकृ)-कात-(शा)-हे । ✓वृह् (वृह) ६/ वृद्धौ (प)मै ।
शब्दे च—मै-सा-जै-हे ।

१/७२३

शब्दने—सा ।

वृद्धौ, च = शब्दे—(क्षी-शा) ।

ध्वने ऋद्धौ—वो ।

ग—वृंहतीति हि । मया नाप्तम् । बर्हिः—ऋ. ७, ७५, ८ = यज्ञम्-साय ।
वृंहितम्.....?

✓वृ (वृच्) ५/८
श

वरणे (उ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

वृत्तौ—वो ।

✓वर् (वर) १/ ईप्सायाम्
(प) ।

✓वृ (वृच्) १०/ आवरणे
(उ) ।

क—उर्णल् = वेष्टने, वाञ्छायाम् ।

ख—अवे. वूरुनवैति = आच्छादने-वा. पौकनीः ।

ग—वृणोति-श्वेताश्वतरो. ५, १२ । वृणुते-गोत्रा. १, २, २४४; तैत्रा. ३, १, ३, २ ।
वृण्वन्-रघु. १८, ३८ = गच्छन् (संजी.) ।

ङ—✓वर (सक) = आच्छादने, (२) याचने, (३) सेवायाम् । वरङ्-
सुज्ज. १९ ।

छ—✓वरना (< वरणम्) = वरत्वेन वधूत्वेन वाङ्गीकरणे, विवाहे ।

✓वृ (वृङ्) ९/३८
काकृ ×, श

संभक्तौ (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-कात-

शा-हे-वो ।

वरणे—हि. ।

संभक्तिः = सेवनम्-दुर्गादासः ।

ग—वृणीते-कठो. १, १, २९; कौषीतकिब्राह्मणो. ३, १ ।

+✓वृक् (वृक) १/८९
श ×

आदाने (आ)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

जै ?

✓वर्ग १/४१०१ आदाने (आ)
काकृ ।

✓वृक् १/४१०६ आदाने (आ)
काकृ ।

वृकश्चन्द्रमा भवति विवृत-

ज्योतिष्को वा विक्रान्तज्यो-
तिष्को वा-निरु. ५, २०, १।
वृकः-निघ. २/२०=वज्र-
नाम।

ग-वृक०-मनु. ८, २३५-वृकैः=शृगालप्रभृतिभिः-मेधातिथिः। वर्करः-का.
श्रौ. ९७६, ६। वृकः-निघ. ३/२४=स्तेननाम। वृको लाङ्गलं भवति विकर्तनात्-
निरु. ६, २६, १।

+√वृक्ष (वृक्ष) १/६०० वरणे (आ) √व्रश् (ओव्रश्) ६/
श× क्षी-मै-सा-च-काकृ- छेदने (प)।
कात-शा-हे। √वृच् (वृची) ७/२४ वरणे
वृत्तौ-जै-वो। (प) इति दौर्गाः-क्षी।
(जै-‘वृत्तौ’-इति मुद्रण-
दोषः)।

ग-वृश्नामि तं कुलिशेनेव वृक्षम्-अ. वे. २, १२, ३। वि वृक्षान् हन्ति-ऋ.
२, ८३, २। वैयाकरणाश्छेदनार्थकाद्√व्रश् धातोः ‘वृक्ष’-शब्दं व्युत्पादयन्ति (उणा.
२/६६)। यास्कस्तु व्युत्पत्तिद्वयं प्रस्तौति-‘वृक्षो व्रश्नात्। वृत्वा क्षां तिष्ठतीति वा’
-निरु. २, ६, १। यास्कमतेन वरणार्थकत्वमस्य सिद्धयति। वस्तुत एकस्य नाम्नो
भवन्त्यनेके व्यापाराः। तान् व्यापारानुद्दिश्यैव नामानि प्रख्यायन्ते। यथाऽग्नेर्गत्य-
र्थकत्व-दाहार्थकत्व-द्युत्यर्थकत्वाद्यनेके सन्ति व्यापाराः।

+√वृच् (वृची) ७/२४ वरणे (प) इति दौर्गाः- <√वृज् (वृजी) वर्जने (प)।
मै-श-च-जै-कात× क्षी-सा-शा-हे।
हिंसायाम्-काकृ (उ)।
वृत्तौ-वो।

ग-वर्कः..... ? (वर्करः-का. श्रौ. ९७६, ६)।

+√वृज् (वृज्) १/२१४ गतौ (प) ><√धृज् (धृज्) १/२१६ गतौ
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी। (प) मै।
कात-शा-हे-वो× √व्रज् (व्रज्) १/२१५ गतौ
(प) तरङ्गिणीकाश्यपसम्भ-
तास्तु-सा।

मैत्रेयस्य-“ध्रज ध्रजि धृज ध्वज ध्वजि गतौ” इति दण्डकः “वृज ध्रजि ध्रज
ध्वजि गतौ” इति क्षीरस्वामिनो दण्डकाद् युक्ततरो भाति। धकारक्रमके दण्डके क्षीर-

स्वामिनो वकारक्रमको वृज् धातुः कमपि लिपिभ्रंशं संकेतयति । $\sqrt{\text{धृज्}}$ धातुगतस्य 'धृ' इत्यस्याधस्तनभागेऽस्पष्टतां गते सति $\sqrt{\text{धृज्}}$ इत्यस्य 'वृज' इति पठ्यमानता नैसर्गिकी । $\sqrt{\text{व्रज्}}$ १/२५१ गतौ (प) इति धातोर्देशभेदाद् $\sqrt{\text{वृज्}}$ इत्यपि शक्यते भवितुम् । प्रयोगालाभाद् वयं किमपि निश्चेतुमनर्हाः ।

+ $\sqrt{\text{वृज्}}$ (वृजी) २/१८	वर्जने (आ) इति	$\sqrt{\text{वृञ्ज्}}$ (वृजि) २/१९
श-जै-शा ×	दौर्गाः-क्षी ।	वर्जने (आ) सा ।
	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	
	कात-हे ।	
	त्यागे वृतौ च—वो ।	

अपिवृक्तम्-ऋ. ६,६२, १० । तन्मे रेतः पिता वृक्ताम्-मनु. ९,२० = शोधयतु-
(कुल्लू.) । अत्रार्थो विचारणीयः । सम्पूर्णः श्लोक इत्थम्—
यन्मे माता प्रलुलुभे विचरन्त्यपतिव्रता ।
तन्मे रेतः पिता वृक्तामित्यस्यैतन्निदर्शनम् ॥

$\sqrt{\text{वृज्}}$ (वृजी) ७/२४	वर्जने (प)
शा ×, श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-(उ)-कात-हे ।
	त्यागे वृतौ च—वो ।
	वेष्टने—ह्वि ।

क—ऑइर् = वेष्टने, परिवर्तने । ऑइर्-वा. पौर्कर्णीः ।
ख—अवे. वीवरजदवतो = विवृक्तवतः (अधर्मिणः)—अवेस्ता, यस्न ९,३० ।
ग—वृणक्ति-ऋ. ४,७,१० । वृञ्जन्ति-ऐआ. १,३,४ ।
घ—वज्जति-मिलिन्दपञ्च २२७ ।

छ— $\sqrt{\text{वरजना}}$ } (< वर्जनम्) = रोधे, निवारणे ।
 $\sqrt{\text{वरकना}}$

+ $\sqrt{\text{वृञ्ज्}}$ (वृजि) २/१९	वर्जने (आ)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	इत्यात्रेयादयो दौर्गाश्च—सा ।
कात-शा-हे ×	त्यागे—वो ।

ग—इन्द्राग्नी वृद्धक्ते-ऐत्रा. ६,६; शत्रा. १,५,३,९-१३; तैत्रा. १,५,६,५; तांत्रा. ६,५,१५ । शाबरभाष्ये—'प्रवृञ्जनम्' इति प्रयुज्यते—सा । गुणान्न वृद्धे-भा. पु. ५,१,१६ ।

'वृद्धे' इत्यादीनि रूपाणि रौधादिकाद् $\sqrt{\text{वृज्}}$ (वृजी) वर्जने इति धातोः साधयितुं नार्हाणि, तस्य परस्मैपदित्वात् । काशकृत्स्नस्य मतेन रौधादिकस्य धातोरुभयपदित्वादस्य

धातोर्दादौ पाठो न सध्रीचीनः । आर्धधातुके खल्वेतस्य रूपाणि भवन्ति सनुस्कानि
रौधादिकस्य $\sqrt{\text{वृज्}}$ धातोश्च विनुस्कानि । अयमेवोभयोर्भेदः । एवं सत्यप्यस्माभि-
रेतस्य धातोर्आर्धधातुरूपाणि (सनुस्कानि) नासाद्यन्ते । शाबरभाष्ये 'प्रवृञ्जनम्'
इति प्रयोगोऽवश्यमुपलभ्यते । सायणीयोऽयं निर्देशः । नास्माभिरक्षिसाक्षीकृतः ।

+ $\sqrt{\text{वृण्}}$ (वृण) ६/४९ प्रीणने (प) < $\sqrt{\text{पृण्}}$ (पृण) प्रीणने (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इत्यप्यत्र पठि-
कात-शा-हे-वो × तव्यः—सा ।

“धात्वन्तरे पृणिवृणी” इति भाष्यम् । “धात्वन्तरे इति तौदादिकावित्यर्थः”
इति कैयटे-सा ।

ग—वृणसे-तैआ. ६,४,२ । वृणे-ऐआ. ६,७; जैउ. १,१६,२,६ । वृणताम्-अ.वे.
३,४,२, । अनेन धातुनात्मनेपदिनापि भाव्यम् । उभयपदित्वमस्येति स्पष्टोऽर्थः ।

$\sqrt{\text{वृत्}}$ (वृत्) १/७५० वर्तने (आ)
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-शा-हे-वो ।
वृत्तौ—जै ।

वर्तनम् = स्थितिः—क्षी ।

ग—वर्तते यज्ञभि क्षाम्-ऋ. १,१८३,२; शत्रा. ८,४,१,९ ।

घ—वर्तति-सुत्तनिपात ६५४; पेतवत्थु २,९ । वट्टति-संयुक्त. १,१५ ।

ङ— $\sqrt{\text{वट्ट}}$ = वर्तने, (२) आचरणे । वट्टइ, वट्टए, वट्टति-सुर. ३,३९; उव.;
कप्प. ।

छ—वर्तना } (< वर्तनम्) = व्यवहारे, वर्तने
वरतना }

+ $\sqrt{\text{वृत्}}$ (वृत्) ४/४९ वरणे (आ) अन्ये-क्षी $\sqrt{\text{वृत्}}$ ६/३५ ग्रन्थे हिंसा-
श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- यां च (प) काकृ ।
शा-हे । $\sqrt{\text{वृत्}}$ ६/१ हिंसायाम्-कात ।
संभक्तौ वरणे—वो ।

अन्ये भ्वादेरेव (१/७५०) वरणे दिवादित्वं वा मन्यन्ते । तेन वरणे द्युतादि-
कार्यं न भवति-क्षी ।

$\sqrt{\text{वृध्}}$ (वृधु) १/७५१ वृद्धौ (आ) $\sqrt{\text{ऋध्}}$ (ऋधु) ४/१३२
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- वृद्धौ (प) ।

कात-शा-हे-वो ।

✓ ऋध् (ऋधु) ५/२५
वृद्धौ (प) ।

✓ वृध् (वृधु) १०/९६
वर्धने (प) काकृ ।

क—उर्ध्वेध्, उर्ध्वेध् = वृद्धौ ।

ख—अवे. वरुद् = ऊर्ध्वम्, उच्चम्-वा. पौकनीः ।

ख—वृरुदैति = वर्धते (पी. टी. एस. पालि-इंग्लिशकोशात्) ।

ग—वर्धते-ऋ. २, २५, २; शत्रा. १, ६, २, ११; वर्धन्ति-१, ८, १, २८ ।

घ—वृद्धति- [संयुक्त. १, १५;] सुत्तनिपात ३२९ ।

ङ—✓ वृद्ध (अक) = वृद्धौ—संक्षि. ३४ । वृद्धन्ति-भग. ५, ८ ।

ञ—✓ वृद्ध (अक) = वृद्धौ । वृद्ध-महा.; काल. ।

छ—✓ वृद्धना (< वृद्धनम्) ।

+✓ वृश् (वृश) ४/११३
काकृ ×, श

वरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-
कात-शा-हे ।
वृत्त्याम्—वो ।

✓ वृ (वृच्) ५/ वरणे (उ) ।
✓ वृच् (वृची) ७/ वरणे
(प) ।
✓ वृक्ष (वृक्ष) १/ वरणे
(आ) ।

✓ वृष् (वृषु) १/६९७

सेचने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
हिंसासंक्लेशनयोश्च—सा ।
हिंसायाम्—शा-हे ।

✓ विष् (विषु) १/ सेचने
(प) ।

ग—वर्षन्ति वृष्टयः-ऋ. ५, ८४, ३ । अववृष्टेन-काठ. ३५, १९; कठो. ४८, १७ ।
जठर आ वृषस्व-ऋ. १, १०४, ९ (तौदादिकः) । वृषणः-तैत्रा. ३, ६, ९, १ ।

ङ—✓ वास = वर्षणे । वासन्ति-भग. ।

छ—✓ वरसना
छ—✓ वरखना
छ—✓ वरषना*† } (< वर्षणम्) = वर्षणे ।

+✓ वृह् (वृहिर्) १/७२३
मै-श-जै-शा × (क्षी-
काकृ-✓ वृह्)

शब्दने (प) इति
चन्द्र-गुप्तौ—सा ।
सा ।

शब्दे—च-कात-हे ।

शब्दे, च = वृद्धौ—इति

दुर्गः—क्षी ।

वृद्धौ—काकृ ।

ध्वने ऋद्धौ—वो ।

+√वृह् (वृह) १/७३८

श-कात×(क्षी-काकृ-

शा-√वृह्)

वृद्धौ (प) मै ।

क्षी-मै-सा-च-जै काकृ-

शा-हे-वो ।

(सा-मैसू. सं.) ।

√वृंह् (वृहि) १/ वृद्धौ (प) ।

√वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ

(आ) ।

√वृद्ध् १/१८८ पालने (प)

काकृ ।

ग—केतकवर्हमन्यः—रघु. ६, १७ इति शब्दकल्पद्रुमः । वस्तुतस्तूभयथा पाठो
वकारविशिष्टो वकारविशिष्टश्च । वर्हम् = पत्रम् ।

√वृह् (वृह) ६/६६

श (क्षी-काकृ-शा-√वृह्)

उद्यमे (प) मै ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

उद्यमने—सा-जै-शा ।

ग—वावृहाणम्—आर्षेयो. ९ : १९ । (वि) वृहति-शत्रा. १२, ९, २, ७ । (वि)
वृहेत्—जैत्रा. १४०^३ ।

√वृ (वृञ्) ९/१४

जै-कात×, श

वरणे (उ)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-हे ।

वृत्याम्—वो ।

√वृ (वृङ्) ९/ संभक्तौ

(आ) ।

√व्री ९/ वरणे (प) ।

√वृ (वृञ्)

मै-सा-श-च-काकृ-शा×

‘वरणे’ इति नन्दी—क्षी । √वृ (वृञ्) ५/वरणे (उ) ।

क्षी-जै-कात-हे ।

वृतौ—वो ।

ग—वृणीमहे—वनदुर्गो. ४३९ : १४ । वृणीते—तैत्रा. १, ६, ९, १ । वृणीष्व—मैत्र्यु.
१, २ ।

√वृ ९/१९

श-च×(काकृ-शा-हे-वो-

√वृ)(कात-√वृ)

भरणे (प) क्षी-शा-हे ।

वरणे—मै-सा-जै-काकृ-

कात-हे ।

√भृ ९/ भरणे (प) ।

√व्री ९/ वरणे (प) ।

वृत्त्यां भृत्याम् — वो ।

पूर्वस्यैव प्रपञ्चः ।

√वे (वेञ्) १/९९०

श

तन्तुसन्ताने (उ) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

स्यूतौ—वो ।

√वा, √वि, √उ ४/ द्वि. ।

क—उआइ = वेष्टने, नतौ—वा. पॉकनीः ।

ग—न यं वयन्ति—ऋ. ६, ९, २ । वयति—शत्रा. ३, १, २, १९; तैत्रा. २, ६, ४, १ ।

घ—विद्यति (कर्मणि)—विनय. ३, २५९ ।

ङ—√वा (सक) = तन्तुसन्ताने—दसनि. २ । कृ—वाइम ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{बुनना}} \\ \sqrt{\text{बिनना}} \end{array} \right\} = \text{वयने ।}$

+√वेण् (वेणृ) १/८६२

श×

गतिज्ञानचिन्तानिश्चामन-√वी २/ गतिव्याप्ति...

वादित्रग्रहणेषु (उ)

(प) ।

क्षी-मै-सा-शा-हे ।

गतौ—च ।

गतिचिन्ताज्ञानवादित्र-
ग्रहणेषु—जै ।

√वेण् १/२१३ e गति-
प्रेषणश्लेषणेषु (प) काकृ ।

√वेन् १/२२० e संभक्तौ
(प) काकृ ।

(काकृ-√वीण्)—

गतौ ज्ञानचिन्तानिशा-
मनेषु—काकृ ।

वेनति—निघ. २/६ =
कान्तिकर्मा ।

√वेन् (वेन्) '.....

भाष्यकारास्तवर्गपञ्चमा-
न्तमसुं पेठुः—सा ।

अत्यभिलाषे—द्वि. ।

वेनति—निघ. २/१४=गति-
कर्मा ।

वेनति—निघ. ३/१४=
अर्चतिकर्मा ।

क—उआइ-, उआइआx = अत्यभिलाषे—वा. पॉकनीः ।

ग—वेणु०—शत्रा. १, १, ४, १९ । वेणानां भाण्डवादनात्—मनु. १०, ४९; ४, २१५
(वादित्रार्थे); वेणो विनष्टोऽविनयात्—७, ४१ । 'वेनः' पुस्तकेषूपलभ्यमानेष्वस्ति ।
वेणोः सुषिरम्—तै. ५, १, १, ४ (वादित्रार्थे) । अभिवेनन्तः—ऋ. १०, १२३, ६ । वेनन्ति—
ऐत्रा. १, २० ।

+√वेथ् (वेथृ) १/३३
श×

याचने (आ) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
यातने—(क्षी) हे ।
याचे—वो ।

√विथ् (विथृ) १/३२
याचने (आ) ।
√व्यथ् (व्यथृ) १/ भय-
संचलनयोः (आ) ।

कौशिकस्तु विथुरसिद्धये यातन इत्याह, तन्न, व्यथेः संप्रसारणं किञ्च (उणा.
१/४०) इति सिद्धेः—क्षी ।

√वेप् (डुवेप्) १/३६३
श×

कम्पने (आ) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ ।
चलने—जै-कात-शा-हे ।
चले—वो ।

वेपः-निघ. २/१ = कर्मनाम ।

क—उआइप्-उआइव् = वेष्टने, उत्तेजने-वा. पॉकर्नीः ।
ग—वेपते भियसा मही-ऋ. १,८०,११ । वेपन्तीम्-वा. रा. १,६३,१३ = वेप-
मानाम् (तिल.) ।

ङ—√वेव (अक) = कम्पने । वेवइ-कुमा. ।

ङ—√वेअ (अक) = कम्पने-गा. ३१२ अ. ।

+√वेल् (वेल्) १/५३५
क्षी-श×

चलने (प) मै
मै-सा-च-जै-शा-हे-वो ।
गतौ—काकृ-कात ।

√वल् (वल्) १/४१७ a चलने
(आ) कात ।

√वल् (वल्) १/४१७ b चलने
(आ) कात ।

√क्ष्वेल् (क्ष्वेल्) १/ चलने
(प) ।

√वेल् (वेल्) १/५३५
चलने (आ) ।

ग—उद्वेलन्त्०—मालतीमा. १४०,३, (दोषपूर्णः पाठः ! उद्वेलन्त्० इति
स्यात् !) ।

√वेल् (वेल्) १/५३५ चलने (प)
श-च-काकृ-कात-शा × क्षी-मै-सा-जै-वो ।
(मै-√वेल् [वेल्]) गतौ—हे ।

√वेह् १४३७ गतौ (प) हे ।
शेषः पूर्ववत् ।

क—उआइ = वेष्टने, उत्तेजने । उआइ-ल्—वा. पॉकर्नीः ।

ग—वेल्द्वीचिर्महानदी-कथासरि. ३९, १४४ । वेल्दति नवपरिणया वधूः-काव्यप्र.
१५०, १० ।

घ—संवेल्दति-विसुद्धिमग्ग ३२७ = संघाते ।

ङ—√वेल्द (अक) = कम्पने, (२) संवेशने, (३) प्रेरणे । वेल्दइ-पि.
१०७ । वेल्दंति-गउड ।

ड—√विल्द (अक) = चलने, दोलने । विल्दंति-रंभा ।

√वेवी (वेवीङ्) २/६६ वेतिना तुल्ये (आ) √वी २/ गतिव्याप्ति....(प) ।
जै-शा×, श क्षी-मै-सा-काङ्-कात ।
गतौ—च ।

वीसमानार्थे—हे ।
कान्तिगतिव्याप्तिकेप-
प्रजनखादने—बो ।

√वी- हि. ।

छान्दसोऽयमिति भाष्यम् १/१/६ ।

क—उआइ-, उआइआ× = अत्यभिलाषे-वा. पौकर्णीः ।

ग—वेवेति श्रेणिभी रथानाम्-ऋ. ४, ३८, ६; न वेवेति पलितो दूत आसु-
३, ५५, ९ ।

√वेष्ट् (वेष्ट) १/२५३ वेष्टने (आ) √वी २/ गतिव्याप्तिप्रजन....
L श-काङ्× क्षी-मै-सा-च-जै-कात- (प) ।
शा-हे । √विष् (विष्ल) ३/ व्याप्तौ
वेष्टे—बो । (ड) ।

√विश् (विश) ६/ प्रवेशने
(प) ।

वेष्टनम् = ग्रन्थनम्, लोटनम्, परिहाणिश्च (परिणाहश्च-पाठा.)
—क्षी ।

क—उआइस् = वेष्टने । लिथु. व्यस्तस् = कञ्चुकम्, रोधे-पौकर्णीः ।

ग—मयि ते वेष्टतां मनः-अ. वे. ६, १०२, २ ।

घ—वेठेति (प्रयोज.)-जातक १, ५; मिलिन्दपञ्च २८२ ।

ङ—√विंट (सक) = वेष्टने [विंटवु'-गुर्जरभा.]; विंटइ-सुपा. ५७३ ।

ड—√वेढ (सक) = वेष्टने । वेढइ, वेढेइ-उवा. ।

छ— $\sqrt{\text{वेङ्ना}}$ } = रोवे, वेष्टने ।
छ— $\sqrt{\text{वेदना}}$

+ $\sqrt{\text{वेस् (वेस्त) १/७१२}}$ गतौ (प) इति
मै-श-च-जै-काकृ- सभ्याः—क्षी ।
कात-शा-वो× क्षी-सा-हे ।

< $\sqrt{\text{पेस् (पेस्त) गतौ (प) ।}$
 $\sqrt{\text{पेष् (पेष्ट) गतौ (प)}$
इति सभ्याः—क्षी ।
वेसति—निघ. २/६=
कान्तिकर्मा ।

$\sqrt{\text{विस् (विस) ४/१११}}$
प्रेरणे (प) मै ।

ग—प्रणोदितं वेसरयुग्यमध्वनि-शिशु. १२, १९ = सङ्कराश्चो वेसरः (सर्वङ्कषा) ।
[मुद्गादिवेसवाराणाम्—सुश्रु. १, ४६-श. क. दृ.] ।

छ—(नक) वेसर = नासाभूषणम् ।

+ $\sqrt{\text{वेह् (वेह) १/६३५}}$ प्रयत्ने (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
यत्ने—वो ।

$\sqrt{\text{वाह् (वाह) १/ प्रयत्ने}}$
(आ) ।
 $\sqrt{\text{एष् (एष्ट) १/ प्रयत्ने}}$
(आ) सा ।

$\sqrt{\text{वेह् (वेह) १/६३४}}$ 'प्रयत्ने' इत्येके—सा ।

क—उआइक्-, उआइग् = न्युब्जीभावे, वेष्टने । लिथु.-विजगोति = कम्पने,
चलने-वा. पॉकनीः ।

छ— $\sqrt{\text{बेहरना}}$ = दीर्णे, द्विधाभावे, ईषदीर्णे (देश.-बेहर) ।

$\sqrt{\text{वै (ओवै) १/९०६}}$ शोषणे (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
शोषे—वो ।

$\sqrt{\text{वा २/गतिगन्धनयोः (प) ।}$
 $\sqrt{\text{पै १/ शोषणे (प) ।}$

$\sqrt{\text{वा/४}}$ समीरणे, वाते—ह्वि. ।

क—उप्ते-, उई = निर्वलम्, शिथिलम् । इच्छा-वा. पॉकनीः ।

ग—न वायन्ति-ऋ. ७, ६७, ८ । वायति-ऐआ. ३, २, ४ ।

ङ— $\sqrt{\text{वा (अक) = शोषणे । वाइ-से. ६, ५२ ।}$

झ— $\sqrt{\text{वाअ (अक) = शोषणे । वाअइ-संक्षि. ३६ ।}$

√व्यच् (व्यच) ६/१३
श ×

संभवे (प)
क्षी ।

वि+√अच् (अचु) १/
गतौ (प) ।

व्याजीकरणे—

√विच् (विचिर्) ७/ पृथ-
भावे (प) ।

मै-सा-च-जै-काक्-

कात-शा-हे ।

√विज् (ओविजी) ६/
भयचलनयोः (आ) ।

व्याजे सम्भवे—वो ।

√व्यज् (व्यज) ६/ व्याजी-
करणे (प) ।

ग—विव्याच पृथिवी—ऋ. ३,३६,५; ऐत्रा. ४,१२; ऐआ. १,२,२ ।

√व्यज् (व्यज) ६/१४
मै-सा-च-जै-काक्-कात-
शा-हे-वो ×, श

व्याजीकरणे (प)
क्षी ।

वि+√अज् (अज) १/
गतिक्षेपणयोः (प) ।

व्यजने—ह्वि ।

ग—(चमैव समविद्यक्तमांसि—ऋ. ७,६३,१) । विव्यजुर्व्यजनैः—मभार. ९,४८ ।

√व्यथ् (व्यथ) १/७५६
श ×

भयचलनयोः (आ)
क्षी-मै-सा-शा-हे ।

√विथ् (विथू) १/३२
याचने (आ) ।

भयसञ्चलनयोः—

सा ।

‘दुःखचलनयोः’—इति

दुर्गे—क्षी, सा ।

दुःखे—च ।

चलभीत्योः—जै ।

दुःखभयचलनयोः—

काक् ।

दुःखे चाले भये—वो ।

क—उङ्ऐथ्—, उङ्थ् = कम्पने—वा. पौकनीः ।

ग—व्यथते—शत्रा. २, २, २, २; तैआ. १, ११, ७ । व्यथन्ति—गी. २, १५;
१४, २ ।

ङ—(√वह् = पीडायाम्, प्रहारे—पण्ह. २, १—पत्र. १००) ।

√व्यध् (व्यध) ४/६८
श

ताडने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

कात-शा-हे ।

ताडे—वो ।

√व्यध्, √विध्

छेदने—हि ।

क—उआइध्—, उइध् = विभागे—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—अति... विध्यति—ऋ. ४, ८, ८ । अवविध्यति—तै. २, ५, ५, ६ । विध्यति—शत्रा. ३, ५, २, ८ । आविद्धम्—वा.रा. २, ५७, २७ = दुःखाभिहतम् (तिल.) ।

घ—व्यधति—विनय. २, २०२ (पद्ये प्रयुज्यते) ।

ङ—√विद्ध (सक) = वेधने, छेदने । विद्धइ—नाट-रत्ना. ७ ।

ड—√विंघ (सक) = वेधने, छेदने । विंघइ, विंघेज्जा—पि. ४८९; भग. ।

ढ—√विह (सक) = ताडने—उत्त. २७, ३; सुख. २७, ३ ।

ढ—√वेह (सक) = वेधने । वेहइ—पि. ४८९ ।

$\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{वीधना}} \\ \sqrt{\text{वीधना}} \\ \sqrt{\text{वेधना}} \end{array} \right\}$	= वेधने, पाशने ।
--	------------------

√व्यय् (व्यय) १/८६६

श-जै×

गतौ (उ)

क्षी-मै-सा-च-काक-

कात-शा-हे ।

गतौ—वो ।

√वय् (वय) १/गतौ (आ) ।

वि+√अय् (अय) १/

गतौ (आ) ।

वि+√इ (इण्) २/ गतौ (प)

वि+√अय् (अय) १/ गतौ (प)

ग—व्ययति—हि. । मया न प्रस्तुतम्, लिटि, लङि, लुङि, लृङि च वस्तुत एतज्ज्ञानात् । एतेषु लकारेषु च न रूपाप्तिः । सुबहवो व्ययम्—मभार. १२, १३८८ ।

+√व्युष् (व्युष) ४/८

क्षी-श-च-जै-काक-

कात-शा-हे-वो×

दाहे (प)

मै-सा ।

वि+√उष् (उष) १/दाहे

(प)

√प्युष् (प्युष) ४/ दाहे

(प) वो ।

ग—व्योषम्—सुश्रु. १/४४ = त्रिकटुः ।

+√व्युष् (व्युष) ४/१०९ विभागे (प)

क्षी-श-च-जै-काक-कात- मै-सा ।

शा-हे-वो×

√व्युस् (व्युस) ४/१०७

विभागे (प) केचित्

—सा ।

√बुस् (बुस) ४/१०७
विभागे (प) अपरे तु
—सा ।

√प्युष् (प्युष) ४/ विभागे
(प) ।

ग—(उषसो व्युष्टिषु-ऋ. २,३४,१२ < √ उच्छ्र विवासे इत्यतो व्युत्पत्तिरिति
क्षीरस्वामिभानुजिदीक्षितौ-नामलिङ्गानुशा. ३, ३, ३८) ।

√व्ये (व्येच्) १/१९१
श

संवरणे (उ)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।
जै—भ्रष्टोऽर्थः ।
वृत्तौ—वो ।

√वी २/ गतिव्याप्तिप्रजन-
कान्त्यस.....(प) ।

√व्या, √वी/४ ? द्वि. ।

ग—अभि व्ययस्व-ऋ. ३,५३,१९; अप व्ययति-ऋ. ७,८१,१ । अव्ययत्-तैत्रा.
२,७,१५,२; अव्ययम्-२,४,३,१ ।

√व्रजू (व्रज) १/२५१
जै×, श

गतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√व्रजू (व्रज) १/२१५

गतौ—तरङ्गिणीकाश्यप- < √ ध्रज् (ध्रज) गतौ (प) ।
संमतास्तु—सा ।

क—उर्ग (ज्)—(तथा उर्ग—?) = प्रेरणे—वा. पौकनीः ।

ग—अभिव्रजद्विः-ऋ. १,१४४,५ । व्रजति-षत्रा. १,४ । वव्राज-शत्रा.
११,५,१,४ । व्रजन्-तैआ. २,१२,१ ।

घ—व्रजति-सुत्तनिपात १२१ ।

ङ—√वज्ज (सक) = गतौ । वज्जइ-नाट-मृच्छ. १९३ ।

ड—√वच्च (सक) = गतौ । वच्चइ-महा. ।

च—√वुञ्च (सक) = गतौ । वुञ्चइ-कुमा. ।

छ—√भजना
√भगना } (< व्रजनम्) = पलायने, द्रुतगतौ ।

छ—√व्रजना* (< व्रजनम्) = गतौ ।

√ब्रञ्ज् (ब्रजि) १/२१६	गतौ (प) तरङ्गिणी-	<√ध्रञ्ज् (ध्रजि) गतौ
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात-	काश्यपसंमतास्तु—सा ।	(प) ।
शा-हे-वो ×	सा ।	√धृञ्ज् (धृजि) १/ गतौ
		(प) सा ।
		√व्रज् (व्रज) १/ गतौ
		(प) ।

क्षीरतरङ्गिण्यां तु √ध्रञ्ज् (ध्रजि) धातुरेव न तु √व्रञ्ज् (व्रजि) इति । समुपलभ्यमानायां तात्कालिक्यां पुस्तकलिपौ ध्रजिगताधोभागस्य धृष्टत्वान्मृष्टत्वाद् वा सायणेन ध्रजिः 'व्रजि' इत्यवबुद्धः स्यात् । यद्ययं कस्मिंश्चित् प्रदेशविशेषे व्यवहृतपूर्वः स्यात् तर्हि नूनं √व्रज् १/२५१ धातौ स्वयम्भ्वनुस्वारद्योतकः ।

√व्रण् (व्रण) १/४४३	शब्दार्थः (प) ।	> <√व्रण् (व्रण) १/ शब्दार्थः
श-काकृ-कात ×	क्षी-मै-सा-च ।	(प) कचित्—सा ।
	शब्दे—जै-शा-हे ।	√वण् (वण) १/ शब्दार्थः
	रुति—वो ।	(प) ।
	शब्दे ?—हि ।	√कण् (कण) १/ शब्दार्थः
		(प) ।
		√ध्वण् (ध्वण) १/ शब्दार्थः
		(प) ।
		√भण् (भण) १/ शब्दार्थः
		(प) ।
		√भ्रण् (भ्रण) १/ शब्दार्थः
		(प) ।
		√रण् (रण) १/ शब्दार्थः
		(प); व् + √रण् = √व्रण् ।

ग—व्रणतीति व्रणः—सुश्रु. २, २, १ ।

√व्रश्च् (ओव्रश्च्) ६/१२	छेदने (प) ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे ।
	छेदे—वो ।

क—उर्ऌर्=छेदने । विस्तारः—उर्ऌर्क (श)—उर्ऌर्-क्— वा. पौकनीः ।
उर्ऌर्स्क— (* उर्ऌर्क्-स्क), उर्ऌर्स्क— रसन्. व्रस्क—जू. पौकनीः ।

ग—अव... वृश्च्-ऋ. १, ५१, ७ । अपिवृश्च्-ऋ. ८, ४०, ६ । वृश्चति—शत्रा. ३, ६, ४, ६; वृद्धि—शांआ. ४, ७ ।

+√ब्री (ब्रीड्) ४/३२
श

वृणोत्यर्थे (आ) ।
क्षी-मै-सा-जै-शा ।

वरणे—च-काकृ-कात-हे ।

वृत्याम्—वो ।

वृणोत्यर्थः = वरणम्—क्षी ।

√वृ (वृञ्) ५/८ वरणे (उ) ।

सैन्धव इव ळीयन्ते-
मैत्र्युप. ६, ३५ ।

+√ब्री ९/३३
श×

वरणे (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

वृत्याम्—वो ।

√वृ ९/ वरणे (प) ।

√ब्री (ब्रीड्) ४/ वृणोत्यर्थे
(आ) ।

√वृ (वृञ्) ५/८ वरणे (उ) ।

वृलीनाति-तैत्रा. २, २, ५, १ ।

√वृली > √ब्री इति क्रमः ।

√ब्रीड् (ब्रीड) ४/१९
श

चोदने (प) ।

क्षी-मै-सा-च-काकृ ।

चोदने लजायां च—
कात ।

लजायाम्—जै-शा-हे ।

ह्रि. ।

√विल (विल) १०/७१ क्षेपे
(प) सा ।

√वी २/ गति-कान्त्य-
सन- (प) ।

वीळयतिश्च ब्रीळयतिश्च

संस्तम्भकर्माणौ पूर्वेण

प्रयुज्येते-निरु. ५, १६, १ ।

[४/] १/

चोदनम् = लजा—क्षी ।

क—उराइ-:-वा. पौकनीः ।

ग—ब्रीडमाना-मभार. ४, ११८५; नातिब्रीडे-भा. पु. ८, २२, ७ ।

ङ—√विल (अक) = लजायाम्-स. ३७५ ॥

√ब्रुड् (ब्रुड) ६/१०९
श-काकृ×(मै-कात-शा-
हे-√ब्रुड्)

संवरणे (प) ।

क्षी-सा-च-कात ।

उत्सर्गे—जै ।

संघाते—मै-शा-हे ।

भ्रुड्यर्थ (= संवृत्तिसंहयोः)

—मज्जयोः—वो ।

मज्जने—ह्रि. ।

√बुल (बुल) १०/६६
निमज्जने (प) ।

ग—ब्रुडित-ह्रि. । मया नोपलब्धम् ।

छ—√बूङना; (वर्णविपर्य०)—√डूवना=मञ्जने । महाराष्ट्रि-बूळणे ।

अ √वल्ङ् १/३८१ वल्गि गत्यर्थः (प) √वल् (वल्ग) १/ गत्यर्थः
पा क्षी-मै-सा-श-जै-काकृ- च । (प) । वर्णवि० √वल्गम् ।
णि कात-शा-हे-वो × अनुसरणे—हि ।
नी ग—अभिवल्ङ्गैः—ऋ. १, १३३, ४; अभिवल्ग्या—१, १३३, १ ।
यः √वल्ङ् (वल्ङ्) इति भाव्यम्, √वल्ङ् (वल्गि) इत्यसमञ्जसम्, 'अभिवल्ग्या' इति वैदिकप्रयोगे (निपातनात्) क्यपि नुम्लोपाभावप्रसङ्गात् । √वल्गम् इति धातुल्लेखस्य क्वाप्यसत्त्वात् 'वल्ङ्ग्यात्' इति प्रयोगानुपलम्भाच्च ।

√व्ली ९/२९ वरणे (प) । √व्री ९/३३ वरणे (प) ।
श × (काकृ-कात- क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √री ९/२३b गतौ (प) च ।
√व्ली) कात-शा-हे ।
गतौ—च-हे ।
वृत्त्यां गत्यां च—वो ।

ग—नैनं दक्षिणा व्लीनाति-तैत्रा. २, २, ५, १ । व्लिनाति-शत्रा. १, ६, ३, ३१ ।
प्र"व्लीनः—अ. वे. ११, ९, १९ ।

+√शंस् (आङ् : शसि) १/६२२ इच्छायाम् (आ)
च-जै-श × क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा-हे ।
आशिषि—वो ।

√शंस् (आङ् : शन्सु) ६२० इच्छायाम्-सा-च-जै ।
क्षी-मै-श-काकृ-कात-
शा-हे-वो ×

ग—आशंसेत भूत्याम्-अ. वे. १२, ४, ४४ । आह वा"शंसन्ते-शत्रा. १, ६, ४, १७ ।
चिरं जीवितुमाशंसे रुदन्ती चापि मैथिलीम्-वा. रा. २, १२, ७० (= इच्छायाम्, आशिषि) । इत्याशंसे करणैरबाह्वैः—रघु. १४, ५० (= आशिषि) ।

√शंस् (शन्सु) १/७२१ स्तुतौ (प) शंसति-निघ. ३/१४=
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- अर्चतिकर्मा ।
कात-शा-हे ।
स्तुतौ, च=हिंसायाम्
इति दुर्गः—क्षी ।
कथने—मै ।

हिंसायाम्—हे
हिंसास्तुयोः—वो ।

क—शेंस् = कथने-वा. पॉकनीः ।

ख—अवे. संहैति = घोषणायाम्, प्रकाशने-पी. टी. एस्. पालि-इंग्लिश-कोशात् ।

ग—देवाय शस्ति शंस-ऋ. ४,३,३ । शंसति-शत्रा. ५,५,५,१६ । शोंसामः (शंसामः) शांत्रा. १४,३ ।

घ—संसति-जातक ५,७७ ।

ङ—✓संस (सक) = (१) कथने, (२) प्रशंसायाम् । संसइ-चेइय. ७३७; भवि. ।

+✓शक् (शक) ४/७४ विभाषितो मर्षणे (उ) ।
श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।
क्षान्तौ—च ।
क्षमायाम्—काकृ-कात ।
शक्तौ—वो ।

शक्तिः = दिवादिपक्षे क्षमा, स्वादिपक्षे सामर्थ्यम्-दुर्गादा. ।

ग—मर्तुं न शक्यामि-मभार. १,६७५४ । न शक्यामः प्रवेष्टुं विवरं भुवः-वा. रा. २,५९,२२; मभार. १,८३९५ । शक्यसे-गी. ११,८ ।

घ—सक्कति-नेत्तिपकरण २३ ।

✓शक् (शकृ) ५/१५ शक्तौ (प) ✓सष् ४/१७ a शक्तौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ काकृ ।
(उ),-कात-शा-हे-वो ।

क—शक्-(शक् ?) = सामर्थ्ये-वा. पॉकनीः ।

ग—यदि शक्नवाम-ऋ. १,२७,१३; ५,४०,९ । शक्नोति-कात्रा. १,१,४,२४ । शग्धि-[ऋ. ८,६१,१३] तैत्रा. ३,७,११,४ । भौवादिक्लोऽपि—शक्मे-मन्त्रा. २,४,४ ।

घ—सक्कोति-दीघ. १,२४६; विनय. १,३१ ।

ङ—✓सक्क (अक) = सामर्थ्ये । सक्कइ, सक्कए-महा. ।

छ—✓सकना = शक्तौ ।

✓शङ्क् (शकि) १/८३

शङ्कायाम् (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

त्रासशङ्कयोः—वो ।

क—कङ्, केंग्, तथा—कक्, केंक्=(वि) लम्बने, अधीनतायाम् । तालव्य-वर्णेन—शक्, शङ्क् । लैति. शङ्क्तोर=संशयः, विलम्बः, दीर्घसूत्रता-वा. पौकनीः ।

ग—शङ्केत-शत्रा. ३, ८, ३, ३६ । क्षेत्रज्ञो नाभिःशङ्केते-मनु. ८, ९६=शङ्केत (मन्वर्थ.) ।

घ—संके-जातक ३, २५३ ।

ङ—✓संक (अक)=(१) संशये, (२) भये । संकङ्, संकण-संक्षि. ३० ।

छ—✓सुंकना *† } =संदेहे, (२) भये ।
✓सकाना *† }

छ—✓सनकना (<शङ्कनम्)=भ्रान्तमतौ, उन्मादे ।

+✓शच् (शच) १/१६३

श-च×

व्यक्तायां वाचि (आ)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

वाचि—वो ।

शची-निघ. १/११=

वाङ्नाम ।

शचीर्मदन्तः (=शच्या

वाचा स्तुतिभिः-दुर्गा-

चार्यः)-निरु. १, ११, १ ।

ग—शचीपती शचीभिः-ऋ. ७, ६७, ५; कया शचीनां भवथः शचिष्ठा-४, ४३, ३ ।

+✓शट् (शट) १/२९६

श

रुजाविशरणगल्यवसादनेषु (प) ✓शट् (शट्) १/८४०

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।

विशरणे—च ।

काकृ—भ्रष्टः पाठः ।

सादे शीणौ गतौ रुजि

—वो ।

शातने (प) ।

✓सट् (षट्) १/ विशरण-

गल्यवसादनेषु (प) ।

✓शट् (शट) १/१८७निवासे

(प) काकृ ।

ग—शटी-भावप्रकाशः (श. क. द्रु.)=कर्चूरः । शाटक०-कथासरि. ५३, ३८ =पट० । शाट्यायनः=मुनिविशेषः.....

ङ—✓सड (अक)=(१) विशरणे, (२) खेदे, (३) रुजायाम्, (४)-(सक) गतौ । सडङ्-विपा. १, १-पत्र. १६ ।

ङ—✓शोड (सक)=वृक्षादेः पत्राद्यादिपातने (विशरणे) । शोडङ्-पि. ३२६ ।

03

ग—इन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम्—ऋ. २, ३०, ८ । शण्ड०—शत्रा. ४, २, १, ४; तैत्रा. १, १, १, ५ । शाण्डिल०—शत्रा. ९, १, १, ४३ ।

✓शद् (शद्ल) १/८४० शातने (प) ✓सद् शातने १/ गतिविशरण-
श क्षी-मै-सा-च- योश्च (प) जै ।
काकृ-कात-शा-हे ।
अवशातने—जै ।
शाते—वो ।
पतने—ह्वि ।

शातनम् = तनूकरणम्—क्षी ।

ग—शीयते—तैत्रा. ३, १२, ७, २ । अवशीयताम्—शौ. १८, ३, ६०. [पात्रा० ७/३/७८ इति शीयादेशः, शदेः शितः १/३/६० इति तडानौ] । शशाद्.....? शत्स्यति.....?

ङ—✓झड (< ✓शद्) = (१) विशरणे, गलने, (२) हीनभावे । वकृ-
झडंत-कुमा । कवकृ-झडिज्जंता-आव. १ ।

+✓शद् (शद्ल) ६/१४५ शातने (प)
श-जै-शा-वो × क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-हे ।

✓शप् (शप) १/९८४ आक्रोशे (उ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
क्रोशे—वो ।

क—कुप्-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—(यद्वा शेष उतानृतम्—ऋ. १, २३, २२) शपति—शत्रा. १४, ९, ४, ११;
शपामहे; ३, ८, ५, १० । शपे-वा. रा. २, ११, १३ = शपथपूर्वकं कथयामि
(तिल.) ।

घ—सपति-जातक ५, १०४ ।

ङ—✓सप (सक) = (१) आक्रोशे, (२) आह्वाने । सपइ-विसे. २२२७ ।

ड—✓सव (सक) = (१) आक्रोशे, (२) आह्वाने । सवइ-गा. ३२४; ४०० ।

ढ—✓सापना * † = शपने, आक्रोशे ।

[+]✓शप् (शप) ४/५७ आक्रोशे (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
क्रोशे—वो ।

✓शम् (शमु) ४/८८
श

उपशमे (प)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात ।
उपशमने—जै-शा-हे ।
शमे—वो ।

✓शम् १/८०३००....
श-जै-शा-हे-वो ×

अदर्शने (प) मित् ।

क—कम् (आx) = श्रान्तौ-वा. पौकनीः ।

ग—कस्ते गात्राणि शम्यति-वा. सं. २३, ३९ । शम्यति-शत्रा. १, २, ५, २६ ।
शमयति-शात्रा. ३, ३ । शमयते-शत्रा. १, ७, ४, १७ । प्रशाम्यति-मनु. ४, १८६ = विनश्यति
(मन्वर्थ.) ।

ङ—✓सम (अक) = (१) शान्तौ, (२) नाशे, (३) आसक्तौ । समइ,
समंति-कुमा. ।

ङ—✓सम (सक) = उपशमे, नाशे-धर्मा. ३ ।

+✓शम्ब (शन्व) १/४१७ गतौ (प)
मै-श-च-जै-काकृ- (क्षी-हे)-वो ।
कात-शा ×

<✓शर्ब (शर्व) गतौ (प) ।

अर्बेयादौ रेफस्थाने नकारं कौशिको मन्यते—क्षी ।

+✓शर्ब (शर्व) १/४१७ गतौ (प)
श × (काकृ-✓शर्ब) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
शा-हे ।
गतौ हिंसायां च—
कात ।
गतौ हिंसे च—वो ।

✓शब् (शव) १/गतौ (प) ।

✓शर्ब १/३०८b गतौ (उ)
काकृ ।

✓चर्ब (चर्व) १/गतौ (प) ।

✓सर्ब (षर्व) १/गतौ (प) ।

+✓शर्व (शर्व) १/५८१ हिंसायाम् (प)
श × (काकृ-कात-
✓शर्व)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।
हिंसने—जै ।
हिंसे—वो ।

✓शृ १/१६ हिंसायाम् (प) ।

ग—शर्व०—अ.वे. ६,९३,१; तैआ. १०,१६; रघु. ११,९३ । यद्यपि (उणा. १/११५ इति) √शृ धातुतः शर्वशब्दो व्युत्पाद्यते तथापि पाणिनेर्मूर्धन्यत्वादयमुदाहरणत्वेन प्रस्तूयते । अति ष्कन्दति शर्वरी—ऋ. ५,५२,३ । अयं शब्दोऽपि कृशृ० २/१२१ इत्युणादिसूत्रेण सिद्धयति, इहापि पूर्वोक्तो हेतुः प्रस्तुतौ । पाणिनिज्यायानुपादिकारात् ।

+√शल (शल) १/४८७ चलनसंवरणयोः (आ) √शल (शल) १/५४८ आशु-
श-जै× क्षी-जै-सा । गमने (प) ।
चलने—च काकृ । √शल (शल) १/८२७
चलने संवरणे च— गतौ (प) ।
कात-शा-हे । √शलङ्क् १/४९४ ० चलने
स्तृतौ चलने च—वो । (आ) काकृ ।

ग—अभक्ष्या ब्राह्मणैर्मत्स्याः शलकैर्ये वै विवर्जिताः—मभार. १२,३६,२३
(=संवरणे) ।

छ—√सलना = पङ्काद्यन्तर्गतौ-बुं. ख. ।

+√शल (शल) १/५४८ आशुगमने (प)
मै-सा-श-जै-काकृ- क्षी-च ।
शा× आशुगतौ—कात-हे ।
वेगे—वो ।

ग—शल०—मभार. १,५७,५=वासुकिवंशीयसर्पविशेष० । शला दोषणी
कृणुतात्—तैत्रा. ३,६,६,३ (शल्याँ अशनिभिर्दिहानः—ऋ. १०,८७,४) ।

√शल (शल) १/८२७ गतौ (प) √क्षल् (क्षल) १/ सञ्चये,
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- च=सञ्चलने (प) ।
कात-शा-हे-वो ।
गमने—जै ।
उच्छलने—ह्रि. ।

ग—स्वच्छोच्छलदुद्या०—कथासरि. २५,९; उच्छलद्भिः—५०,७ । चलद्वारि-
वीचिच्छटोच्छलच्छ०—शिशु. ३,३७ ।

+√शलम् (शलम्) १/३८७ कथने (आ) √शल १/ कथने (आ) वो ।
श× (काकृ-√शल) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
कथने—जै-काकृ-कात । व्रुटिः ?
'कथने' इति भाव्यम् ।

+√शब् (शब्) १/७१७ गतौ (प) √शु १/९२४ गतौ (प) ।
 श×(च-√वश् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- शवति-निघ.२/१४=गतिकर्मा ।
 [वश]) कात-शा-हे । √शब् १/३०८ b गतौ (प)
 गतौ विकारे च—वो । काकृ ।
 √श्चि (दुओश्चि) १/ गति-
 वृद्धयोः (प) ।

शवतिर्गतिकर्मा काम्बोजेष्वेव भाष्यते । विकारमस्यार्येषु भाषन्ते शव इति-
 निरु. २,८ तुल. महाभाष्ये ५२ पृ. । आ शुयायी शवतेर्वा स्याद् गतिकर्मणः—निरु.
 ३,१८,९ । शूरः शवतेर्गतिकर्मणः—निरु. ३,१३,१ ।

ग—आ भर शूर शवः—ऋ. ६,१९,६ । शवः—शत्रा. १,८,३,१८; १३,८,३,१८ ।

√शश् (शश) १/७१८ प्लुतिगतौ (प)
 श× क्षी-जै-हे ।
 प्लुतगतौ—मै-सा-च-
 काकृ-कात-शा ।
 प्लवने—वो ।
 प्लवने—ह्वि. ।

ग—शशति—ह्वि. । मया नाधिगतम् । शशः क्षुरं प्रत्यञ्चं जगार—ऋ. १०,२८,२ ।
 शश उल्कुषीमान्-अ.वे. ५,१७,४ । शश आस्कन्दमर्षति—वा. सं. २३,५६ । द्विरंशे च
 शशो महान्-मभार. ६,१९२ ।

+√शष् (शष) १/६८० हिंसार्थः (प) √शस् (शसु) १/ हिंसा-
 श-च-काकृ-कात× क्षी-मै-सा । याम् (प) ।
 हिंसायाम्—जै-शा-हे ।
 वधे—वो ।

ग—शष्पम्—का. श्री. १९,१,२३; ऐत्रा. ८,५; शत्रा. १२,७,२,८ ।

√शस् (शसु) १/७२० हिंसायाम् (प)
 श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 वधे—वो ।

क—कुस्=छेदने—वा. पौकनीः ।

ग--यच्छसने न गावः-ऋ. १०,८९,१४ = शसने = विशसनस्थाने-सायणः ।
वि शसन्ति-शत्रा. ३,८,१,१४ । विशशास-वा. रा. १,१३,३५ ।

+√शाख् (शाखृ) १/१२६	व्याप्तौ (प)	√श्लाघ् (श्लाघृ) १/१२७
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	व्याप्तौ (प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	√श्राख् १/३७ b व्याप्तौ-
		(प) काकृ ।
		शाखाः खशयाः शक्नोतेर्वा
		—निरु. १,४,१९ ।

ग--शाखा-ऋ. १,८,८; ७,४३,१; १०,९४,३; अवे. ३,६,८ (शाखति=गगनं
व्याप्नोतीति) । साङ्गाः सशाखाः-मनु. ९,७६ । कतमां शाखामधीषे-कथासरि.
४९,१५६ ।

+√शाड् (शाडृ) १/२८६	इलाघायाम् (आ)	√शल (शल) १०/ श्ला
श×	(जै-च-क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	घायाम् (आ) ।
√श्लाड् (कात-	कात-शा-हे ।	√शठ् (शठ) १०/ श्ला-
√शाट्)	इलाघे—वो ।	घायाम् (आ) ।
		√शट् (शट) १०/ श्ला-
		घायाम् (आ) ।

ग--शालते-मल्लि. (किरा. ५,४४) । शालयः-वा. रा. ३,२२, १७ । मनु.
९,३९ । निसर्गशालीनः स्त्रीजनः—मालतीमा. ४ । (लडयोश्चैकत्वान्) ।

+√शान् (शान) १/९८०	तेजने (उ)
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे ।
	अथतेजने—काकृ-कात ।
	तेजे—वो ।

ग--शीशांसति-अ. वे. प्राति. १,८७-टीका ।

ङ—√साण (सक)=तेजने । साणिज्जदि-शौ., नाट. ।

+√शास् (आडः शासु) १/६२२	इच्छायाम् (आ) दुर्गं	<√शंस (आडः शसि)
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	इत्याह—क्षी ।	इच्छायाम् (आ) ।
शा-हे×	क्षी-कात ।	
	आशिषि—वो ।	

✓शास् (आङः शासु) २/१२ इच्छायाम् (आ)
श-कात् ×

क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-शा-हे ।
आशिषि—वो ।

✓शास् (आङः शास) ... इच्छायाम् (आ)
मै-श-च-जै-काकृ-शा-वो × इति दौर्गाः-क्षी ।
क्षी-सा-कात्-हे ।

क—वयमाशास्महे-ऋ. १,३०,११ । आशास्ते-तैत्रा. १,१,८,४ । आशास्य-
वा. रा. २,६,३=प्रार्थ्य । सङ्कलयेत्यर्थः (तिल.) ; देवानां कच्चिदाशास्ते प्रसादम्-
५,३३,३२ । योऽस्माकं नित्यमाशास्ते महत्त्वम्-मभार. ३,१२४३० । आशास्यमन्यत्पुन-
रुक्तभूतम्-रघु. ५,३४=आशीःसाध्यम् आशंसनीयं वा-(संजी.) ।

✓शास् (शासु) २/६४ अनुशिष्टौ (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
शासने—वो ।

क—शास्-, शूस्=आज्ञायाम्, अनुशासने ।

ख—अवे. सस्न=प्रतिमा, आदर्शः । शासनम्, आदेशः-वा. पौकर्णीः ।

ग—शास्ति-शत्रा. १३,१,६,१; मनु. ७,१८=आज्ञां करोति (मन्वर्थ.) ।
शाधि-वा. रा. २,१०५,१०=शिक्षयसि (तिल.) ; १,२८,१३=आज्ञापय-(तिल.) ।

ङ—✓सास (सक)=दण्डने, (२) शिक्षायाम्, (३) आज्ञायाम् । कर्म.
सासिज्जइ, सासइ-नाट-मृच्छ. २००; कुप्र. ३९९ ।

ड—✓साह (सक)=कथने । साहइ, साहेइ-उव.; काल.; महा. ।

ढ—✓साँसना* † (<शासनम्)=शासने, (२) तर्जने, (३) दुःखने ।

+✓शि (शिन्) ५/३ निशाने (उ) ✓शो ४/३६ तनूकरणे (प) ।
श (जै-✓श्रि [श्रिन्]) क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात्-शा-हे-वो ।
निशातने—हे ।

३/

ह्रि. ।

निशानम् = तनूकरणम्-क्षी ।

ग—(निशित०-कठो. ३,१४; मभार. ३,२३८९-✓शो ४/३६ धातुतो
व्युत्पाद्यते-शाच्छोः ७/४/४१) ।

√शिक्ष् (शिक्ष) १/६०१ विद्योपादाने (आ) √शक् (शकृ) ५/ शक्तौ (प)
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √शक् + सन् = शिक्षते-ऐत्रा.
 कात-शा-हे । १,१३ ।
 शिक्षणे—वो ।

ग—यत्र नार्युपच्यवं शिक्षते-ऋ. १,२८,३ । अशिक्षितास्त्रं पितुरेव मन्त्र-
 वित्-रघु. ३,३१ = अभ्यस्तवान् (संजी.) ।

ङ—√सिक्ख (सक) = शिक्षणे, अभ्यासे । सिक्खइ-गा. ४७७; ५२४ ।
 छ—√सीखना (< शिक्षणम्) ।

+√शिङ्क् (शिखि) १/१३९ गत्यर्थः (प) सम्मतायां √शीक् (शीकृ) १/७८
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- तु—सा । गत्यर्थः (आ) ।
 कात-शा-हे-वो × √सिङ्क् १/३८w गतौ (प)
 काकृ ।
 √शेखृ १/४१२x गतौ (आ)
 काकृ ।
 √शिखण्ड् १/१९२ निर्वीजे
 (प) काकृ ।

ग—शिङ्खप०—N. pr. eines Mannes Tāran. 87 fg. शेखर०—कुमारसं.
 ७,३२ । वशिष्ठहनुः शिङ्गीनि कोरयाभ्याम्-वा. सं. ३९,८ । √शिङ्क् > शिङ्क् ?

√शिङ्क् (शिचि) १/१५९ आघ्राणे (प)
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।

ग—शिङ्गाणिकः—आपस्त. १,१६,१४ ।

छ—√सूघना = आघ्राणे ।

√शिञ् (शिजि) २/१७ अव्यक्ते शब्दे (आ) √शिञ् १०/ अस्फुटध्वनौ
 श (काकृ-√सिञ् (आ) वो ।
 [सिजि]) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √पिञ् (पिजि) २/ अव्यक्ते
 कात-शा-हे । शब्दे (आ) ।
 शब्दे—च । शिङ्क्ते-निरु. २,९,१;
 अस्फुटध्वनौ—वो । ९,१८,१ ।

ग—अयं स शिङ्क्ते-ऋ. १,१६४,२९; योषेव शिङ्क्ते वितताधिधन्वं ज्या-
६,७५,३। ह्यशिञितनिर्घोष०-वा. रा. २,४०,१९; (पञ्चिन्यः) भ्रमरैः परि-
शिञिताः-४,४८,१०। भूषणानां तु शिञितम् (१,५,१६) इत्यमरसिंहो न्यक्कृतः।

ङ—√सिज (अक) = अस्फुटशब्दे-सुपा. ५०; सण.।

+√शिट् (शिट) १/२९९	अनादरे (प)	√सिट् (षिट) १/ अनादरे
श	क्षी-मै-सा-च-जै (आ),	(प)।
	काकृ-कात-शा-हे-वो।	√शिण्ड् १/१८३। हिंसाग- त्योः (प) काकृ।

+√शिल् (शिल) ६/८३	उच्छे (प)	√सिल् (षिल) ६/ उच्छे
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प)।
	कात-शा-हे-वो।	√शिल्ल १/१७७ गतौ (प) च।
		शिला=शिरा-महानारायणो. (इन्दिशे स्तू. २,९३)।

उच्छः = उद्धृतशस्यशेषाहरणम्-दुर्गा.

ग—शिला० = पाषाण०-मनु. २,२०४। परिगणितोच्छशिलाशन०-मभार. १२,
१३९४३। प्रतिग्रहाच्छिलः श्रेयांस्ततोऽप्युच्छः प्रशस्यते-मनु. १०,११२; शिलानप्यु-
च्छतः-३,१००।

+√शिष् (शिष) १/६७७	हिसार्थः (प)
श×	क्षी-मै-सा-कात।
	हिसायाम्—च-जै-काकृ-
	शा-हे।
	वधे—वो।

√शिष् (शिष्ल) ७/१४	विशेषणे (प)	√शास् (शासु) २/ अनु-
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	शिष्टौ (प)।
	कात-शा-हे।	√शिस्त १०/४८ मर्यादा-
	विशेषे—वो।	याम् (प) काकृ।

विशेषः = उपरञ्जनम्-दुर्गादासः।

ग—शिनष्टि-ह्वि.। मया नावाप्तम्। शिष्यते-गोत्रा. १,२,४। तल्लोकं शिषति-
तैत्रा. ३,३८,२ (तौदादिकः ?)। शिष्यति-पै. ३,४; यो. ३,३५ (दैवादिकः ?)।

✓शी (शीङ्) २/२१
श

स्वप्ने (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

क—शाङ्=शयने ।

ख—अवे. सएते=शेते-वा. पॉकर्नीः ।

ग—उप शेषे-ऋ. १०, १८, ८; अशयन्-१, ३२, ७ (भौवादिकः ?) । शेते-शत्रा. १, १, १, ११ । शयते-तैत्रा. २, ५, ४, ३ (भौवादिकः) ।

ङ—✓सय (अक)=शयने । सयइ, सए, सएजा-कप्प.; आचा. १, ७, ८, १३ ।

+✓शीक् (शीकृ) १/७२ सेचने (आ)
श (काकृ-कात- क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
✓सीक् [सीकृ]) कात-शा-हे ।
सर्पे सेके च—वो ।

क—शिक्-, शीक्=विन्दुशो वर्षणे, सेके-वा. पॉकर्नीः ।

ग—पक्षैः सजलशीकरैः-वा. रा. ४, ५१, ३८ ।

+✓शीक् (शीकृ) १/७८	गत्यर्थः (आ)	>✓सेक् (सेकृ) गत्यर्थः
मै-श-च-जै-काकृ-	क्षी-सा ।	(आ) अन्ये-क्षी ।
कात-शा×	गतौ—हे ।	✓सेक् (सेकृ) १/ गत्यर्थः
	सर्पे सेके च—वो ।	(आ) ।
		✓सेक् (सेकृ) १/ गत्यर्थः
		(आ) ।

शीकेरर्थभेदात् पुनः पाठः । अत एव चन्द्रो नैनमध्यैष्ट-क्षी । पूर्वधातोरभिन्नोऽ-
यमर्थभेदार्थं पार्थक्यं नीतः ।

+✓शीभ् (शीभृ) १/३८०	कथने (आ)	✓चीभ् (चीभृ) १/ कथने
श×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	(आ) ।
	कात-शा-हे-वो ।	शीपालमिव-ऋ. १०,
	कथने—जै ।	६८, ५ ।
	‘कथने’ इति वृटिः,	✓शलभ् (शलभ) १/ कथने
	‘कथने’ इति भाव्यम् ।	(आ) ।

ग—शीभ्याय च नम ऊर्माय-वा. सं. १६, ३१ । “शीभो जलप्रवाहो वा शीभः
क्षिप्रो वा” इति तट्टीकायां महीधरः । प्र यात शीभमाशुभिः-ऋ. १, ३७, १४; ३, ३३,
१२; १०, ४४, २ ।

+√शील् (शील) १/५२३ समाधौ (प) ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√शील् (शील) १०/ उप-

धारणे (प) ।

तत्परुच्छेपस्य शीलम्-

निरु. १०,४२,२ ।

समाधिः=सेवानुभावनं प्रवृत्तिर्वा—दुर्गादासः ।

ग—स्वप्नशीलज्ञाः-वा. रा. २,६५,१४=स्वप्नभावज्ञाः (तिल.) । शीलति-
नैष. ८,६४=करोति (प्रका.) ।

+√शु १/९२४

मै-काकृ-कात-वो×

गतौ (प) ।

क्षी-सा-च-जै-शा-हे ।

‘शुवादीनां दीर्घश्च’ इति

शवतेः क्रानि शूरशब्दो

व्युत्पाद्यते-१/९२२ सा ।

√श्चि (दुओश्चि) १/ गति-

वृद्धयोः (प) ।

√शव् (शव) १/ गतौ

(प) ।

ग—यदश्चत् तन्मेध्यमभूत्-शत्रां. १०,६,५,७ ।

+√शुक् (शुक) १/११८

सा-श-जै-शा×

गतौ (प) ।

क्षी-मै-च-काकृ-कात-हे ।

सर्पे—वो ।

पूर्ववत् ।

ग—शुकेषु मे हरिमाणं रोपणकासु दध्मसि-ऋ. १,५०,१२; वा.सं. २४,३३ ।

√शुच् (ईशुचिर्) ४/५४ पूतिभावे (उ) ।

श

क्षी-च-जै-कात-शा-हे ।

पूतिभावे—मै-सा-काकृ ।

शौचे विशरणे क्लेदे—वो ।

√शुच्य् (शुच्यी) १/ अभि-

षवे (प) ।

√शुच् १/२३१ a अभिषवे

(प) काकृ ।

पूतीभावः=क्लेदः—क्षी ।

क—उत्तरधातुवत् ।

ग—यदुपनद्धस्य संशुच्यति-शत्रा. ६,४,४,२० ।

छ—√सौचना (<शोचनम्)=शौचे, (२) हस्तपादादिप्रक्षालने ।

✓शुच् (शुच) १/१८०
श×

शोके (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
पाके—जै ।
'पाके' इति पाठो मुद्रण-
दूषितः ?
प्रकाशे—द्वि. ।

शोचति-निघ. १/१७=उच-
लतिकर्मा ।

क—शौङ्क् (च) = युतौ ।

ख—अवे. उप-सुक्स्त । न. पर्सि. सोक्सतन = प्रकाशने-वा. पौकनीः ।

ग—शोचति-शत्रा. १,४,१,२६; गी. १२,१७ ।

ङ—✓सोच (सक) = नाट-मृच्छ १८१; णाया. १,१-पत्र. ४७ ।

ढ—✓सोअ (सक) = (१) शोके, (२) शुद्धौ । सोअइ, सोएइ, सोयंति-
से. १,३८; आचा. ।

+✓शुच्य् (शुच्यी) १/५१४ अभिषवे (प) । <✓चुच्य् (चुच्यी) अभि-
मै-सा-श-जै×(काकृ-क्षी-च-काकृ-कात-शा-हे-वो । षवे (प) इति दुर्गः—क्षी ।
✓शच् । शुच्यतीति
व्याख्यातः) ✓शूच् (शूच) १/२३१b
अभिषवे (प) काकृ ।

✓शुच्य् (शुच्य) १/५१४ अभिषवे—मै ।
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो । मै-सा ।

✓सु (षु) ५/१ अभिषवे
(प) ।

+✓शुठ् (शुठ) १/३३८
च×, श

गतिप्रतिघाते (प) इति
दुर्गः—क्षी ।
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
शा-हे ।
गतिप्रतीघाते—कात ।
खोटने—वो ।

<✓शुण्ठ् (शुठि) गति-
प्रतिघाते (प) ।
✓शुण्ठ् (शुठि) १/
शोषणे (प) ।

✓शुण्ठ् (शुठि) १/३२२

खण्डप्रमर्दनयोः (प) ।
इति कचिद् धातु-
कोशे पठ्यते—सा ।

शुण्ड०—मभार.
७,१५,७३ ।

✓शुण्ट् (शुठि) १/३३८
मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा ×

गतिप्रतिघाते (प) ।
क्षी-सा-हे ।
खोटने—वो ।

<✓शुण्ट् (शुठि) गति-
प्रतिघाते (प) ।
✓शुण्ड् १/१८३ m गतौ
(प) काकृ ।

+✓शुण्ट् (शुठि) १/३४१ शोषणे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓शुण्ड् १/१२१ ० शोषणे
(प) च ।
✓हिण्ट् १/१०१ शोषणे
(प) काकृ ।

ग—शुण्ठी-का. श्रौ. २५, १३, २० । शुण्ठ०—तै. १, ८, १७, १; ५, ६, १६, १; काठ.
१३, ५; का. श्रौ. २२, ११, २९ । तस्मिन् गताद्रभावे वीतरसे शुण्ठिशकल इव पुरुषे-
आर्यासप्तश. २७१ ।

✓शुध् (शुध) ४/७८
जै ×, श

शौचे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓शुन्ध् (शुन्ध) १/शुद्धौ
(प) ।
✓शुन्ध् (शुन्ध) १०/
शौचकरणे (प) ।

क—शौड्=प्रकाशे, शुतौ, स्पष्टम् । शु-ध्—

ख—अवे. सुदु=शुद्धम्, पवित्रीकरणम्-वा. पौकर्णीः ।

ग—शुध्यति-तांब्रा. १४, ११, २८; जाबालदर्शनो. ४, ५४ । (पापम्)

वेदाभ्यासेन शुध्यति—मनु. ११, ४६=नश्यति (मन्वर्थ.) ।

ङ—✓सुज्ज (अक)=शौचे । सुज्जइ-महा. ।

ङ—✓सोह (प्रयोज.)=(१) शौचे, (२) गवेषणे, (३) शोधने ।

सोहेइ-उव. ।

छ—✓शोधना (<शोधनम्)=(१) शौचे, (२) व्यवस्थितौ, (३)

अन्वेषणे ।

+✓शुन् (शुन) ६/५६
श

गतौ (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
गत्याम्—वो ।

✓शु १/गतौ (प) ।
शुनम्-निघ. ३/६=
सुखनाम ।
शुण्ड०=करिकर०-
मभार. ७, ३५, ३५ ।

ग—शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम्-ऋ. ४, ५७, ४; शुनं हुवेम मघ-
वानमिन्द्रम्—३, ३०, २० । कुक्कुटं शुनकं तथा-मभार. १३, १२७, १६ । इन्द्राय
शुनासीराय पुरोडाशम्-तै. १, ८, ७, १ ।

√शुन्ध् (शुन्ध) १/७१
श×

शुद्धौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-, वो (उ)।

√शुध् (शुध) ४/शौचे (प)।
√शुन्ध् (शुन्ध) १०/
शौचकरणे (प)।

क—, ख—द्रष्ट.√शुध् ४/७८।

ग-सूर्याया रूपाणि ब्रह्मा शुन्धति-ऋ. १०, ८५, ३५। शुन्धति-तैत्रा. ३, २, ३, १।
शुन्धन्ते-कात्रा. २, १, ३, ७।

+√शुभ् (शुभ) १/४३२
क्षी-श-च-जै-कात।
शा-हे-वो×

भाषणे हिंसायां च
(प) मै
भाषणे—सा-काकृ।
हिंसायाम् इति—देवमैत्रे-
यादयः—सा।

√शुभ् (शुभ) १/ दीप्तौ
(आ)।

उत्तरधातोः प्रपञ्चः। अत्र 'भाषणे' इत्यस्य स्थाने 'भासने' इति भाव्यम्।

√शुभ् (शुभ) १/७४१
श

दीप्तौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे।
दीप्तौ हिंसने च—वो।

√शुभ् (शुभ) १/ भाषणे
हिंसायां च (प)।

ग-बभ्रू यामेषु शोभेते-ऋ. ४, ३२, २३; सं देवैः शोभते वृषा-९, २५, ३; ऐत्रा.
३, १०।

ङ—√सोभ (अक)=द्युतौ। सोभत-सुज्ज. १९।

छ—√सोभना * † (<शोभनम्)=शोभने।

छ—√सोहना
छ—√सोहाना } (<शोभनम्)=शोभने, सज्जने।

+√शुभ् (शुभ) ६/४२
श

शोभार्थे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे।
दीप्तौ (हिंसने च)—वो।

ग—(शुभयति-तैत्रा. ३, ३, १, ५)।

ङ—√सुह (अक)=द्युतौ। सुहइ-वज्जा. १४; पिंग।

छ—√शुभाना
छ—√सुहाना
छ—√स्वहाना * } =शोभने।

+√शुम्भ् (शुम्भ) १/४२६ भाषणे हिंसायां श × च (प) ।
 क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे । हिंसायां च (प) इति
 भाषणे—च-काकृ । गुप्तः-क्षी ।
 हिंसार्थः—कात । √सुम्भ् १/२०६१ मर्दने
 दीप्तौ हिंसने च—वो । (प) काकृ ।
 'भासने' इति दुर्गः-क्षी ।
 क्षी-सा ।

ग—निशुम्भः—मालतीमा. ५,२२=हिंसायाम्; महावीरच. २,३३=कुञ्जी-भावे । शुम्भः प्रतापवान्-मार्क. पु. ८८,२ ।

√शुम्भ् (शुम्भ) ६/४३ शोभार्थे (प) √शुम् (शुभ) १/ दीप्तौ
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
 कात-शा-हे । √शुम् (शुभ) ६/ शोभार्थे
 दीप्तौ हिंसने च—वो । (प) ।
 निशुम्भा निश्रथ्यहारिणः-
 निरु. ६,४,१ (= शीघ्र-
 हारिणः-दुर्गाचार्यः) ।

ग—शुम्भत स्वाः-ऋ. १०,९५,९। परि शुम्भति (अग्निम्)-अ.वे. १३,१,५१ ।

√शुष् (शुष) ४/७० शोषणे (प) √श्वस् (श्वस्) २/५८
 क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- प्राणने (प) ।
 कात-शा-हे । √श्वि (दुओश्वि) १/
 शोषे—वो । गतिवृद्धयोः (प) ।
 √उष् (उष) १/ दाहे
 (प) ।
 √व्युष् (व्युष) ४/८ दाहे
 (प) मै ।

क—सौस्-सुस्=शोषणे । लिथु. सुसु; सुस्ति=रूक्षभावे । लेट्टिश् सुस्त=
 शोषणे ।

ख—अवे. हुस्क=शुष्कम्, शोषणे । न. पर्सि. उस्क=शुष्कम्, शोषणे-वा.
 पॉकनीः ।

ग—प्रति शुष्यतु यशो अस्य-ऋ. ७, १०४, ११ । शुष्यति प्राण ऋतेऽन्नात्-शत्रा. १४, ८, १३, १ ।

ङ—√सूस (अक) = शोषणे । सूसइ, सूसंति-कुमा. ३७४ ।

ङ—√सुक्ख (अक) = शोषणे—गा. ४१४; वज्रा. १४६ ।

ङ—√सुक्क (अक) = शोषणे । सुक्कइ-विसे. ३०३२; पच. १७ ।

छ—√सूकना } = शोषे ।
छ—√सूखना }

+√शूर (शूरी) ४/४६ हिंसास्तम्भनयोः(आ) । √शू ९/ हिंसायाम् (प) ।
श क्षी-मै-सा । √सूर ४/ स्तम्भे हिंसे
हिंसास्तम्भयोः—जै-शा । (आ) वो ।
हिंसायाम् —च ।
हिंसायां स्तम्भे च—काकृ
कात-हे ।
स्तम्भे हिंसे—वो ।

ग—शूरणः = मूलविशेषः (अर्शोधनः) ।

छ—सूरन (< शूरणः) ।

+√शूल (शूल) १/५२६ रुजायाम् (प) √शूर (शूरी) ४/ हिंसा-
श × क्षी-च-जै-काकृ-कात- स्तम्भनयोः (आ) ।
शा-हे-वो । √शू ९/हिंसायाम् (प) ।
रुजायां संघाते च—मै-सा ।

ग—शूल०-ऋ. १, १६२, ११; शत्रा. ६, ७, १४ । ततस्ते शूल आरोप्य-मभार. १, १०७, १२ । शूलः = रोगविशेषश्च ।

छ—सूर (< शूलः) = उदररोगः—बुं. ख. ।

छ—√सूलना (< शूलनम्) = पीडने, कुन्तेन छेदने ।

+√शूष् (शूष) १/६७० प्रसवे (प) इति <√सूष् (शूष) प्रसवे (प) ।
मै-श-च-काकृ-कात- चरकः-क्षी । √शूष् ४/७० शोषणे (प) ।
शा × क्षी-सा-जै-हे-वो । √सु (षु) १/प्रसवैश्वर्ययोः
(प) ।
√शूय् १/ प्रसवे—वो ।

✓श्वस् (श्वस) २/ प्राणने (प)।
शूषम्-निघ. २/९ = बलनाम;
३/६ = सुखनाम ।

ग—इन्द्राय शूषमर्चति-ऋ. १, ९, १०; = (बलम्); प्रमन्महे शूषम्-१, ६२, १ ।
इन्द्रियं शूषमिन्द्रे वयोऽदधत्-वा. सं. २८, ४१ । (शूषा = शाकम्-क्षी) ।

✓शृध् (शृधु) १/७५२ शब्दकुत्सायाम् (आ) ✓शृध् (शृधु) १/८५८ उन्दे
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
कात-शा-हे । ✓कर्द् १/३९४b कुत्सिते शब्दे
पर्दे—वो । (आ) काकृ ।
औदृत्ये, साहसे—ह्वि । ✓गर्द् १/३९४c कुत्सिते शब्दे
(आ) काकृ ।
✓शर्द् १/३९४d कुत्सिते शब्दे
(आ) काकृ ।
शर्द्स्-निघ. २/९ =
बलनाम ।

क—शेर्ध् (ऑ) = समूहः, आदेशः । गाँथि. हैर्द; पु. आइस्. हूजोर्द;
एंग्लो-सै. हेरौर्द; पु. उ. ज. हेर्त् = मिथः, परस्परम् ।

क—(शेर्द्)-, शर्द्-, शर्द् = बलम्, साहसम् ।

ख—अवे. सरूद् = पतिर्वा पत्नी वा । पु. पर्सि. सर्द् = पतिर्वा पत्नी वा-
वा. पॉर्कनीः ।

ग—शर्ध०-ऋ. ४, १, १२; ५, ८७, १ = उद्धत०, धृष्ट० । शर्धांसि स्तुकावि-
नाम्-ऋ. ८, ६३, १३ = बलानि । शर्धति; ते-ह्वि. । मया नाप्तम् । शर्धाय गृणानः-
ऋ. १०, १४७, ५ (= मरुते ?) । अवशर्धयतो गुदम्-मनु. ८, २८२-शर्धनम् =
कुत्सितो गुदशब्दस्तेनावमानयतः (मन्व.) ।

✓शृध् (शृधु) १/८५८ उन्दे (उ) पूर्ववत् ।
श × (जै-काकृ-✓सृध्) क्षी-च-जै-काकृ-शा-हे ।
उन्दे—मै-सा-कात ।
रुन्धे—काकृ । (लैपिकी त्रुटिः
'उन्दे' इति भाव्यम्)
क्लेदने—वो ।

पूर्वस्यैव प्रपञ्चः । अर्थभेदाद् विभक्तः ।

✓शृ ९/१६
श

हिंसायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
हिंसने—वो ।

✓सृ ९/१५b हिंसायाम् (प)
काकृ ।
✓चिरि ५/ हिंसायाम् (प) ।

क—शेर् (शेर्)—तथा—* शेरा = शीणौ—वा. पौकनीः ।

ग—शृणाति—ऐत्रा. ४, १३ । शृणीयात्—शत्रा. १, ७, ३, १९ । देवादिकोऽप्ययम्—
विशीर्यन्तीं नावमिव—मभार. ३, १५७१३; शीर्येत्—३, ५९१ । विशीर्यति—मनु. २, ७४ ।

छ—✓झड़ना (< शरणम् ? क्षरणम् ?) ।

+✓शेल् (शेल्) १/५४२ गतौ (प)

✓शल्ल (शल्ल) १/ गतौ (प) ।

श-काकृ×

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।
चलने—च ।
केल्वत् (= चालगत्योः)—
—वो ।

ग—शेलु०—सुश्रु. ४, ३८ = बहुवारकवृक्षः (श. क. द्र.) । शेलुं गव्यं च—मनु.
५, ६ = बहुवारकवृक्षफलम् ।

+✓शेव् (शेव्) १/४९८ सेवने (आ)

✓सेव् (षेव्) १/ सेवने (आ) ।

श-कात-शा-हे-वो×

क्षी-च-जै ।
सेचने—मै-सा-काकृ ।

✓खेव् (खेव्) १/ सेवने (आ) ।
शेवम्—निघ. ३/६=सुखनाम ।
शेवधिः (= सुखनिधानम्)—
निरु. २, ४, १ ।

ग—शेवारे वार्या पुरु-ऋ. ८, १, २२; शेवलं शुने-अ. वे. १, ११, ४ । शेवधिमृ-
ऋ. २, १३, ६; मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने—ऋ. १, ५८, ६ ।

उणादौ (१/१५०) शेवशब्दः शीङ्धातोर्निष्पाद्यते, निरुक्ते (१०, १७, १) तु
✓शिष् धातोः । तथा—“शेव इति सुखनाम शिष्यतेर्वकारो नामकरणोऽन्तस्थान्तरो-
पलिङ्गी” इति ज्ञायते यद् व्युत्पत्तिरव्यवस्थिता कल्पिता च भवति । शेवादौ शेव-
दर्शनात् सेवनार्थकः ✓शेव्धातुर्निश्चयः । शेव्यते इति शेवम् = सुखम् ।

+✓शै १/१०२

पाके (प)

✓श्रै १/ पाके (प) ।

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।

✓खै १/ पाके (प) ।

कात-शा-हे-वो×

✓शो ४/३६
श

तनूकरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा ।
तक्षणे—हे ।
निशाने—वो ।

६/ १ द्वि ।

क—शोइ (: शाइ-) तथा शो (: शू-) = निशाने-वा. पॉकर्नीः ।
ग—इयति-शत्रा. ४, ३, २, ३ ।

+✓शोण् (शोणृ) १/४४७ वर्णगत्योः (प)
श × क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वर्णे—च ।
गते वर्णे—वो ।

ग—शोण०-ऋ. १, ६, २; १, १२६, ४; १, ३, ३५; वा. रा. ५, १२, ३५ ।
शोणितम्-मनु. ११, २०८=रुधिरम् । भागीरथी शोण इवोत्तरङ्गः-रघु. ७, ३६=गतौ ।

+✓शौट् (शौटृ) १/२८७ गर्वे (प) ✓शौण्ड् १/८० गर्वे (प)
श-काकृ-शा-हे × क्षी-मै-सा-च-जै-कात- काकृ ।
वो । ✓शौड् १/३७० गर्वे (प)
शा । २३३—हे, वो ।

ग—शौटीर्यम्-वा. रा. २, ७३, २३=गर्वः (तिल.) ; शौटीरः-मभार. ५, १२६, ३१; १२, ८३, ४३=गर्वोन्विते ।

✓श्रुत् (श्रुतिर्) १/४० क्षरणे (प) कौशिकस्तु- < ✓श्च्युत् (श्च्युतिर्)
श-च-जै-काकृ-कात × क्षी । क्षरणे (प) ।
क्षी-मै-सा-शा-हे । श्रोतति-निघ. २/१४=
क्षरे—वो । गतिकर्मा ।

✓चुत् (चुतिर्) १/ क्षरणे
(प) द्रमिडाः—क्षी ।

✓च्युत् (च्युतिर्) १/३९
आसेचने (प) ।

क्षरणम्=स्त्रवणम्-क्षी ।

ग—ओतन्ति-ऋ. ३, १, ८; ३, २१, २; तैत्रा. ३, ६, ७, १। ओतति-शत्रा.
४, ५, २, ६।

+√श्च्युत् (श्च्युतिश्) १/४० क्षरणे (प)	>√श्चुत् (श्चुतिश्) क्षरणे
श×	(प)।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	पूर्ववत्।
कात-शा-हे।	
क्षरे—वो।	

ग—भल्लातकनिश्च्युतितः स्नेहः-सुश्रु. २, ५१, १७। लोचनेनामृतश्च्युता-कथा-
सरि. १०१, ३०४; गिरा प्रेममधुश्च्युता-१०३, ६४। निश्च्योतन्ते सुतनु कवरीविन्दवो
यावदेते-मालतीमाध. ८, २ (इति मालत्यां गणकृतानित्यत्वम् इति दुर्गादासः)।
एतास्ता मधुनो धाराश्च्योतन्ति सविषास्त्वयि-उत्तरराम. ३, ३४। श्च्योतद्भिः
समधिकम्-शिशु. ८, ६३।

√श्नथ् (श्नथ) १/५३६ a	हिंसायाम् (प)	><√अथ् (अथ) १/७९२
क्षी-मै-सा-श-जै×	च-काकृ-कात-हे	हिंसार्थः (प) मित्।
(कात-हे-√स्नथ्)	हिंसार्थः—शा।	
(सा-√श्नथ्-मैसू-	वधे—वो।	
संस्करणे)		

अपाणिनीयः ?

क—शन्तु=छेदने, प्रवेशने।

ख—अवे.स्तत् (थ्)=ताडने; स्तत् (थ्) न्ति-वा. पौर्कर्णीः।

ग—अभिश्नथः-ऋ. १०, १३८, ५। श्नथत्—तैत्रा. २, ८, ५, १।

+√श्मील् (श्मील) १/५१९ निमेषणे (प)	√मील् (मील) १/ निमेषणे
च-जै-×, श	(प)।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-	√क्ष्मील् (क्ष्मील) १/
शा-हे-वो।	निमेषणे (प)।
	√स्मील् (स्मील) १/
	निमेषणे (प)।

निमेषणम् = सङ्कोचः—क्षी।

स्पष्टो विकासो वर्णोपजनत्वात्।

√श्यै (श्यैङ्) १/९४८	गतौ (आ)	श्यामं श्यायतेः-निरु. ४, ३,
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	२।
	कात-शा-हे-वो।	

ग—बलिष्ठं श्यायति-शत्रा. ४, ३, १, १९। यावन्नाश्यायते वेदिः-रघु. १७, ३७=शुष्यति (संजी.) । हिमो यच्च शीयते—तैत्रा. ३, १२, ७, २ (कर्मवा.) ।

+√श्रद्ध् (श्रकि) १/८१ गत्यर्थः (आ) √श्रक् १/३३८ ० गत्यर्थः
श-च× क्षी-मै-सा-कात् । (आ) च ।
गतौ—जै-काक्-शा-हे । √श्लद्ध् (श्लकि) १/
सर्पे—वो । गत्यर्थः (आ) ।
√श्रङ्ग (श्रगि) १/
गत्यर्थः (प) ।

+√शङ्ग (श्रगि) १/१५० गत्यर्थः (प) √श्लङ्ग (श्लगि) १/
श-जै-काक्-कात्-शा× क्षी-मै-सा-च । गत्यर्थः (प) ।
गतौ—हे । √सिङ्ग १/३८ w गतौ (प)
ब्रजे—वो । काक् ।

+√शण् (श्रण) १/७९१ दाने (प)
श-च× क्षी-मै-च-जै-काक्-कात्-
शा-हे-वो ।
'गतौ' इत्येके—मै ।
दाने, च = गतौ—सा ।

ग—विश्राणनात्-रघु. २, ५४=दानात्-संजी. ।

+√श्रथ् (श्रथ) १/७९२ हिंसार्थः (प) मित् श्रथति-निघ. २/१९=वध-
श-च-जै-काक्-कात्- क्षी-मै-सा । कर्मा ।
शा-हे-वो× √श्रथ् (श्रथ) १/ हिंसा-
(सा-√श्रथ्-मैसूर- याम् (प) च ।
संस्क.) √श्रथ् (श्रथ) १०/ दौर्बल्ये
(प) ।

ग—अनु श्रुतिताः-ऋ. १०, ९४, ११ [√श्रथ् > < शृथ्] ।

+√श्रन्थ् (श्रथि) १/३४ शैथिल्ये (आ) √श्रथ (श्रथ) १०/३१७
श×(काक्√शृन्थ्) क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- दौर्बल्ये (प) ।
कात्-शा-हे-वो । √श्रथ् (श्रथ) १०/
दौर्बल्ये (प) ।

ग—श्रन्थति ? पाशान्-अ. वे. १४, १, ५७ ।

✓अन्थ् (अन्थ) ९/३९
च ×, श

विमोचनहर्षयोः (प)
क्षी ।

✓अथ (अथ) १०/ दौर्बल्ये
(प) ।

विमोचनहर्षणयोः—
मै ।

✓अन्थ् (अधि) १/ शैथिल्ये
(आ) ।

विमोचनप्रतिहर्षयोः—सा ।

प्रतिहर्षविमोचनयोः

—जै ।

विमोचनप्रतिहर्षणयोः

—काकृ (उ), -हे ।

मोचनप्रतिहर्षणयोः

—कात-शा ।

मोक्षे प्रतिहृषि—वो ।

ग—अश्रन्तन्-ऋ. २, २४, ३; श्रन्तीते-९, ६९, ३ ।

✓अन्थ् (अन्थ) ९/४२
क्षी-श-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ×

सन्दर्भे (प) मै
मै-सा-च ।

पूर्ववत् ।

पूर्ववत् । अर्थभेदात् पृथगुपन्यस्तः ।

✓अम् (अमु) ४/९१
श

तपसि खेदे च (प)

✓क्लम् (क्लमु) ग्लानौ (प) ।

क्षी-मै-सा-काकृ-

✓ग्लै १/ हर्षक्षये (प) ।

कात-शा ।

✓आम् (आम) १०/ मन्त्रे

खेदे—च ।

(प) वो ।

क्लेशने—जै ।

खेदतपसोः—हे ।

तपःखेदयो—वो ।

क—क्लेम्-, क्लेम्-, क्लम्=श्रान्तौ, शैथिल्ये-वा. पाँकनीः ।

ग—सिन्धवो न श्राम्यन्ति-ऋ. २, २८, ४; ९, २२, ४। श्राम्यति-शब्दा.
१४, ४, ३, ३१^३ ।

ङ—✓सम्म (अक) = (१) खेदे, (२) श्लथे । सम्मङ्-उत्त. १, ३७ ।

✓अम्भ् (अम्भु) १/३९०
मै-श-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ×

प्रमादे (आ)

✓सम्भ् (सम्भु) १/ प्रमादे

क्षी-सा-च ।

(आ) ।

विश्वासे—ह्वि. ।

क—अभ=विश्वासे-वा. पौर्कनीः ।

ग—कामेषु विश्रम्भेत-भा. पु. ३,३,२३; विश्रम्भ-१,१९,२४ ।

✓श्रा १/८०३

श×

पाके (प) मित्त्वार्थः

पाठः ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

स्वेदे—वो ।

प्रयोज. द्वि.।

ग—अपयति-वा. सं. १,२२; शत्रा. ३,८,३,२० । अपयामास-वा. रा. १,१४,३६ ।

+✓श्रा २/४२

पाके (प)

✓श्रै १/ पाके (प) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

ग—यदि श्रातो जुहोतन-ऋ. १०,१७९,१ । श्रातम्-शत्रा. १४,३,१,३०^२ ।

✓श्रि (श्रिच्) १/८८२

श (काकृ ✓श्री)

सेवायाम् (उ) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

सेवने—वो ।

क—इलाइ=नतौ, आश्रये ।

ख—अवे. स्तित (: सय्)=(आ) श्रितम्-वा. पौर्कनीः ।

ग—शिश्राय मघवा कामम्-ऋ. १०,४२,६ । श्रयते-ऐत्रा. २,२; शत्रा. १,६,४,७ ।
श्रयति-अक्ष्यु. ११ ।

ङ—✓सय (सक)=सेवायाम् । सयति-भग. १३,६-पत्र. ६१७ ।

+✓श्रिम् (श्रिभु) १/४३० हिंसार्थः (प)

इत्यन्ये—मै ।

<✓सृम् (सृभु) हिंसार्थः

(प) ।

वा. ग. पत्सुले-महाशयो विस्मृतवान् ।

✓श्रिम् (श्रिभि) १/४३१ हिंसार्थः (प)

इत्यन्ये—मै ।

<✓सृम् (सृभु) हिंसार्थः

(प) ।

वा. ग. पत्सुले-महाशयो विस्मृतवान् ।

✓श्रिष् (श्रिषु) १/६९२
श ×

दाहे (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकु-
कात-शा-हे-वो ।
वेष्टने, आलिङ्गने—हि ।

✓दिलिप् (दिलिषु) १/
दाहे (प) ।

ग—कस्येमां हृदि शेषाम सुष्ठुतिम्-ऋ. ४,४३,१; अभिश्रिषः-८,१,१२;
कौ. १,२४४ ।

छ—✓सेकना (<सेखना<सेखना<शेषणम्)=भर्जने (दाहे) ।

✓श्री (श्रीन्) ९/३
श

पाके (उ) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकु-
कात-शा-हे ।
पचे—वो ।

✓श्रा २/ पाके (प) ।

क—शेराX-, शेराXइ=मिश्रणे-वा. पौकर्णीः ।

ग—अभिश्रीणन्ति-ऋ. ९,९३,३; कौ. २,७७० । श्रीणाति-शत्रा. ४,१,४,८^३;
तांब्रा. ८,२,११ । श्रितः-वा. रा. २,५६,२८=पकः (तिल.) । (शृतम्-तै. ६,५,९,१) ।

✓श्रु १/९२५
श-च-जै-शा-हे-वो ×

गतौ (प) ।

क्षी ।

श्रवणे—मै-सा-काकु-कात ।

✓श्रु ५/१६....

श्रवणे—च-जै-शा-हे ।

क्षी-मै-सा-काकु-कात ×, श

गतौ—जै-हे ।

गतौ श्रुतौ—वो ।

क—श्लोइ=श्रवणे-श्लोउए-, श्ल-वा. पौकर्णीः ।

ख—अवे.-सुरुनओइति=शृणोति ।

ग—रेवन्तं हि त्वा शृणोमि-ऋ. ८,२,११; १,१०९.५ । शृणोति-शत्रा. १,४,३,४ ।
शृणुते-तैत्रा. ३,१,५,७ ।

ङ—✓सुण (सक)=श्रवणे । सुणइ, सुणेइ-महा. ।

छ—✓सुनना=श्रवणे ।

+✓श्रेक् (श्रेकु) १/८१
क्षी-श-कात-हे-वो ×
(च-✓श्रक्)
(जै-✓शेक्)

गत्यर्थः (आ) मै ।

मै-सा-च ।

गतौ—जै-काकु-शा ।

✓सेक् (सेकु) १/ गत्यर्थः
(आ) ।

✓सेक् (सेकु) १/ गत्यर्थः
(आ) ।

✓ श्रै १/९०४

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

शा-हे ।

पचने—वो ।

स्वेदे—वो ।

✓ श्लेक् (श्लेक्) १/ ३३३०

गतौ (आ) जै ।

✓ स्रै १/ पाके (प) ।

✓ श्रा १/ पाके (प) मित्त्वार्थः
पाठः ।

क—शेरा×, शेरा×इ = मिश्रणे-वा. पौकनीः ।

ग—श्राय-तैआ. ४, २, ६ ।

+✓ श्रोण् (श्रोण्) १/४४८ संघाते (प)

श×

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

✓ श्लोण् (श्लोण्) १/ च =

संघाते (प) ।

ग—प्रतिश्रोणः स्यात्-ऋ. २, १५, ७ । यदश्लोणत् तच्छ्रोणा-तैत्रा. १, ५, २, ९;
३, १, २, ५ । श्रोणिः-बृहत्संहि. ५६, ७ = कटिः । उज्ज्वलदत्तः श्रोणशब्दसिद्धयर्थ-
मुणादि-(३/६)-टीकायां ✓श्रु श्रवणे बाहुलकात् 'नः' इत्युक्तवान्, तन्न सङ्गतम्
“यदश्लोणत् तच्छ्रोणा” इति तैत्तिरीयब्राह्मणात् । उणादौ श्रोणिशब्दोऽपि ✓श्रुधातोः
“वहिश्रिश्रुष्विति” उणा. ४/५१-साध्यते तदपि न मनोरमम्, “श्रोणिः श्रोणतेर्गतिचला-
कर्मणः । श्रोणिश्चलतीव गच्छतः”—इति ४, ३, २, निरुक्तवचनसत्त्वात् ।

+✓ श्लङ्क् (श्लकि) १/८२ गत्यर्थः (प)

श-च×

क्षी-मै-सा-कात ।

गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।

सर्पे—वो ।

✓ सङ्क् (सकि) १/

गत्यर्थः (आ) मै ।

✓ स्लङ्क् १/४१२०० गतौ

(आ) काकृ ।

+✓ श्लङ्ग (श्लगि) १/१५१ गत्यर्थः (प)

श-जै-काकृ-कात-शा×

क्षी-मै-सा-च ।

गतौ—हे ।

ब्रजे—वो ।

✓ श्रङ्क् (श्रगि) १/१५०

गत्यर्थः (प) ।

✓ श्लथ् (श्लथ) १/८०४

क्षी-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो×

हिसार्थः (प) मित्

मै ।

शैथिल्ये—हि. ।

✓ श्लथ (श्लथ) १०/

दौर्वल्ये (प) ।

ग—श्रथद्दुकूलं संनहती-भा. पु. ८, १२, २१; श्रथद्वसन०-१०, १६, ३१; १०, ३३,
११ । दृढ आश्लथेत-भा. पु. ५, ५, ९ । श्लथ०-शिशु. ७, ६२ = शिथिल० ।

+√श्राख् (श्राखृ) १/१२७	व्याप्तौ (प)	√श्राख् १/३७b व्याप्तौ (प)
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	काकृ ।
	कात-शा-हे-वो ।	√शाख् (शाखृ) १/
		व्याप्तौ (प) ।

सुस्पष्टो विकासः-√शाख् > √श्राख् > √श्लाख् इति ।

√श्राघ् (श्राघृ १/११४)	कथने (प)	√शाल् १/ कथने (आ)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	वो ।
	कात-शा-हे-वो ।	

कथनम् = उत्कर्षाख्यानम्-क्षी ।

ग-भूयिष्ठं श्लाघेत-शत्रा. ११,३,३,७ । श्लाघते ज्ञातिमध्ये स्म-मभार. ५,२६९५; स्वयं श्लाघति कथितेन-३,१३३०६ ।

ङ-√सलाह (सक) = प्रशंसने । वकृ-सलाहमाण-गा. ३४६; सम्म. १५९ ।

ड-√सलह (सक) = प्रशंसने । कर्म.-सलहिज्जइ-पि. १३२ ।

छ-√सराहना (<सलाहणा<श्लाघनम्) = प्रशंसायाम् ।

√श्लिष् (श्लिष) ४/७३	आलिङ्गने (प)	√श्रिष् (श्रिषु) १/ दाहे
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे ।	√श्लिष् (श्लिषु) १/
	श्लेषे-वो ।	दाहे (प) ।

ग-श्लिष्यन्तु-मन्त्रत्रा. १,८,३ । श्लिष्यति कामपि-गीतगो. १,४४; ६,७ ।

ङ-√लिस् (सक) = आलिङ्गने-सूअ. २,७,१० ।

ड-√लिस्स (सक) = आलिङ्गने । लिस्सन्ति-सूअ. १,४,१ (२) ।

+√श्लिष् (श्लिषु) १/६९३	दाहे (प)	√श्रिष् (श्रिषु) १/६९२
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	दाहे (प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	

सुस्पष्टो विकासः-√श्रिष् > √श्लिष् । हिन्धां √सेकना (<श्रेषणम्) इति प्रयोग उपलभ्यत एव ।

+√श्लोक् (श्लोक) १/७४	संघाते (आ)	श्लोकः-निघ. १/११ =
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	वाङ्नाम ।
	कात-शा-हे ।	श्लोकः शृणोते:-निरु.
	संघाते वर्जने सर्जने-वो ।	९,९, १ ।
संघातः =	ग्रन्थः-सा १/७७	

ग—हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्रिभिः—ऋ. ३, ५३, १० । श्लोकाय—शत्रा.
८, २, ३, ३ ।

+√श्लोण् (श्लोणृ) १/४४९	संघाते (प)	√शूल (शूल) १/५२६
श-च×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- शा-हे-वो ।	रुजायां संघाते च (प) मै ।
		√श्रोण् (श्रोणृ) १/४४८
		संघाते (प) ।

ग—यदश्लोणत् तच्छ्रोणा-तैत्रा. १, ५, २, ८, ।

+√श्वङ्क् (श्वकि) १/९२	गत्यर्थः (आ)	√स्वङ्क् १/४१२dगतौ (आ)
श×	क्षी-मै-सा-च-कात ।	काकृ ।
√स्वङ्क्	गतौ—जै-काकृ-शा-हे ।	√ष्वक् (ष्वक्) १/ गत्यर्थः (आ) ।
	सर्पे—वो ।	

+√श्वङ्क् (श्वगि) १/१४६	गत्यर्थः (प)	√श्वङ्क् (श्वकि) १/९२
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- कात-हे-वो×	मै । गतौ—शा ।	गत्यर्थः (आ) ।
		√स्वङ्क् १/४१२dगतौ (आ) काकृ ।
		√स्वङ्क् १/४५९ गतौ (प)जै । ३८p गतौ (प)कात, वो ।

+√श्वच् (श्वच) १/१६४	गतौ (आ)	√शु १/ गतौ (प) ।
श-च×	(कात-√स्वच्) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे ।	√शुक् (शुक्) १/ गतौ (प)
	गत्याम्—वो ।	√श्वञ्च् (श्वचि) १/ गतौ (आ) ।

ग—मर्यायेव कन्या शश्वचै ते-ऋ. ३, ३३, १० ।

√श्वञ्च् (श्वचि) १/१६५	गतौ (आ)	√श्वङ्क् (श्वकि) १/९२
श×	(कात-√स्वञ्च्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे ।	गत्यर्थः (आ) ।
	गत्याम्—वो ।	√श्वच् (श्वच) १/१६४ गतौ (आ) ।

क—शूर्एक्- (नासिक्यम्-शूर्एक्-) : शुक्=जृम्भणे, प्रसारणे-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—उच्छ्वस्व पृथिवि-ऋ. १०, १८, ११ ।

+√श्चल् (श्चल) १/५५०	आशुगमने (प)	√शल्ल (शल्ल) १/ चलन-
क्षी-श-च-कात् ×	मै-सा-जै-शा ।	संवरणयोः (आ)
(काक्—√स्वल्)	आशुगतौ—काक्-हे ।	√शल्ल (शल्ल) १/ आशुगमने
	वेगे—वो ।	(प) ।

ग—श्चल्—सुश्रु. १, ९६, ७ ।

+√श्चल्ल (श्चल्ल) १/५४९	आशुगमने (प)	√शल्ल (शल्ल) १/ आशुगमने
श × (काक्—√स्वल्ल)	क्षी-मै-सा-च-जै-शा ।	(प) ।
	आशुगतौ—काक्-कात्-हे ।	√श्चल् (श्चल) १/ आशु-
	वेगे—वो ।	गमने (प) ।

√श्चस् (श्चस) २/५८	प्राणने (प)	श्चसिति-निघ. २/१९ =
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-	वधकर्मा ।
	कात्-शा-हे ।	√सस् (सस) २/ स्वप्ने (प) ।
	प्राणे—वो ।	

क—शुष्स् = श्वसने-वा. पौकनीः ।

ग—श्चसिलप्सु हंसो न सीदन्-ऋ. १, ६५, ९ । श्वसति-छागलेयो. २५:१३ ।

छ—√सस (अक) = श्वसने । ससइ-रयण. ६ ।

छ—√सुसाना * † = सगद्गदं रोदने ।

छ—√सुसाना = निद्रागतस्य श्वसने, श्वसनशब्दे-बुं. ख. ।

√श्चि (दुओश्चि) १/९९४	गतिवृद्धयोः (प)
श	क्षी-मै-सा-जै, काक् (उ)-
	कात्-शा-हे-वो ।
	गतिवृद्धौ—च ।

क—शौइ = उच्छ्वसने, वर्द्धने-वा. पौकनीः ।

ग—विश्वयन्त्—ऋ. ७, ५०, १ । अश्वयत्-शत्रा. ४, २, १, ११ ।

छ—√सूजना (< श्वयनम्) — शोथरूपवृद्धौ ।

✓श्चित् (श्चिता) १/७३३ वर्णे (आ) ✓श्चिन्द (श्चिदि) १/ श्चैत्ये
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
कात-शा-हे ।
शौक्ल्ये—वो ।

क—शुआइत् = द्युतौ । लिधु-स्विद्युओति = इवेतम्, स्वच्छम् ।

ख—अवे. स्पएत् (सुएतू) = द्युतौ-वा. पॉकर्नीः ।

ग—स (अग्निः) श्चितानस्तन्यतू रोचनस्थाः—ऋ. ६,६,२; अशिश्चितत्-
८,५,१; नाञ्जिभिर्व्यश्चितन्-१०,७८,७ ।

+✓श्चिन्द (श्चिदि) १/१० श्चैत्ये (आ) ✓श्चित् (श्चिता) १/७३३
श × (काकृ- क्षी-मै-सा-च- वर्णे (आ) ।
✓स्चिन्द) काकृ-शा-हे ।
(कात-✓स्चिन्द ? श्चैत्ये—जै-कात ।
-✓स्चिद्) शौक्ल्ये—वो ।

क—शुआइत् = द्युतौ;—दू—वा. पॉकर्नीः

+✓ष्टचै १/८९५ शब्दसंघातयोः (प) स्त्रियः स्त्रायतेरपत्रपणकर्मणः-
श × क्षी-मै-सा-काकृ-कात । निरु. ३,२१,२ ।
शब्दे संघाते च—च-शा-हे ।
जै ?
संहतौ ध्वनौ—वो ।

“ष्टचै स्तयै” उभयोरुपदेशे उपादानाद् “धात्वादेः षः सः” (६/१/६४) नास्ति
इति स्वामी । सायणस्तु मतमिदं स्मृत्वा निरास्यत्—१/८९५ । पुरुषकारोऽप्येवमेव
कृतवान् (१६ पृ.) ।

ग—निष्ठ्यायताम्-वा. सं. ६,१५,३८,१८ । उत स निष्ठ्याय सह वसति-तै.
६,२४,१ ।

✓ष्टिव् (ष्टिवु) १/५५९ निरसने (प) ✓क्षीव् (क्षीवु) १/ निरसने
श (काकृ-ह्वि-✓ष्टीव्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे । ✓क्षेव् (क्षेवु) १/ निरसने
निरासे—वो । (प) ।
थूकृतौ—भट्टमल्लः । ✓ष्टीव् १/ निरासे (प)
✓स्थिव् (ष्थिवु) ... ‘निरसने’ इत्येके—क्षी । वो ।

श-च-जै-काकृ-कात-शा × (हे) क्षी-मै-सा (द्र. काशि. ६/१/६४) ।

ष्टिवेरभ्यास्य तो वेति तन्त्रान्तरीयम्-मै १/५६१ । अस्य द्वितीयस्थकारप्रकारो वेति वृत्तिः-सा १/५५३ । आचार्येण शिष्येभ्य उभयथा प्रतिपादनादुभयमपि प्रमाणमिति व्याख्यातारः-सा १/५५३ ।

क-स्प् (ह्) इण्ड-: स्प्ऊ-: स्प्ऊ=(निरसने) शूक्तौ, वान्तौ-वा. पौकनीः ।

ग-ष्टीवति-जैत्रा. १५७ । अवनिष्टीवतो दर्पात्-मनु. ८, २८२=इलेषमणाऽपमानयतः (मन्वर्थ.) । ष्टीवन्त्यस्य च मूर्धनि-भा. पु. ११, २३, ३५ । तेन यत्राहमष्टीवमभूत् तत्र तत् काञ्चनम्-कथासरि. १०८, ७८ ।

+√ष्टिव् (ष्टिवु) ४/४ निरसने (प) मै ।
क्षी-जै-शा- (काकृ- मै-सा-च-काकृ-कात-हे ।
√ष्टिव् [ष्टिवु]) निरासे-वो ।

तुल. ष्टिवेरभ्यासस्य तो
वेति तन्त्रान्तरीयम्-
मै १/५६१ ।

+√ष्वक्क् (ष्वक्क) १/९७ गत्यर्थः (आ)
सा-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै ।
हे-वो × (शा- शा ?
√स्वक्क्)

ष्वःकति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

√ष्वक्क् (ष्वक्क) १/ गत्यर्थः
(आ) सा ।

√ष्वक्क् १/३४६ गत्यर्थः
(आ) च; १/६६ गतौ
(आ) जै ।

महाभाष्येऽपि-“ष्वक्क-
तीनां प्रति०” (६/१/६४)
इति पठ्यते ।

घ-ओ सक्कति (< अवष्वक्कते) चरियापिटक-१ a ।

ङ-√सक्क (सक)=गतौ । सक्कइ-पि. ३०२ ।

+√ष्वक्क् (ष्वक्क) १/१०० गत्यर्थः (आ) पूर्ववत् ।
क्षी-मै-श-च-जै × सा-कात ।
गतौ-काकृ-शा-हे ।
सर्पणे-वो ।

परिष्वस्वित० }
ग—परिस्वस्वित० } -हालसात० परिशिष्टे ५१, ५९।
परिष्वस्वित० }

+√संस्त् (षस्ति) २/७० स्वप्ने (प) मै । सम्+√स्था=संस्थ>√संस्त्
क्षी-श-च-काकृ-कात्× मै-सा-जै-शा-हे-वो । इति वागीशः ।
√संस्त् (सस्ति) २/६७ ससने (प) इति √सस्त् (षत्) २/ स्वप्ने
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात्- चैके-क्षी । (प) ।
शा-हे-वो× क्षी ।

+√सग् (षगे) १/७८३ संवरणे (प) इति <√स्थग् (छगे) संवरणे
श× दुर्गः—क्षी । (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
संवृतौ—वो ।

√सघ् (षघ) ५/२२ हिंसायाम् (प) >√चषघ् (चषघ) हिंसा-
श क्षी-मै-सा-च-जै-शा-हे । याम् (प) इत्येके-क्षी ।
(काकृ√सिघ्) (कात् √सङ्घ् १/२०४१ गतौ (प)
√सग्) कात् । काकृ ।
हिंसे—वो । √सह् (षह) १/ मर्षणे
सादृश्ये—ह्वि । (आ) ।

क—सेघ्, सेगुह्-नासिक्यम्-सेगुह्=पराजये, जये ।

ख—अवे. अजगत=अजेयम् (:)-वा. पौकर्णीः ।

ग—असघ्नोत्-जैत्रा. १७९३; सघ्नयात्-जैत्रा. १७९। सघ्न्यासम्-तैआ.
४,३,३। असघ्नोर्भारम्-ऋ. १,३१,३; गिरः सघत्-ऋ. १,५७,४।

√सच् (षच) १/१६१ सेचने (आ) । सिषक्तु सचत इति सेवमा-
श× क्षी-मै-सा-च-काकृ- नस्य—निरु. ३,२१,५।
कात्-हे । साक्षतिराप्नोतिकर्मा—निरु.
सेवने—शा-वो । ११,२१,२
सेवायाम्—जै ।
साहचर्ये—ह्वि ।

क—सेकु=अनुसरणे, संघटने । लिथु.-सक्ति; लैति. सेकुऑर्-ई=साहचर्ये ।

ख—अवे. हचैते=सचते—वा. पॉकनीः ।

ग—ताभिः सचते गोपितिः सह-ऋ. ६,२८,३; पुष्यन् रयिं सचते-४,१२,२ ।

✓सच् (सच) १/३९८
मै-श-काकृ-कात-शा×

समवाये (प) इति
चन्द्रः—क्षी ।

<✓सप् (षप) समवाये
(प) ।

क्षी-सा-च-जै-हे ।

सचति-निघ. २/१४=

सम्बन्धे—वो ।

गतिकर्मा ।

साहचर्ये—हि. ।

✓सच् (षच) १/१००५
(क्षी १६१) श-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे-वो×

समवाये—मै ।

(क्षी) मै-सा ।

क—, ख-पूर्ववत् ।

ग—सचते-शत्रा. २,३,२,९; कात्रा. २,१,३,१७ । सिषक्ति-शात्रा. २४,७ ।

सिषक्तु-शत्रा. २,३,४,३५ ।

✓सज् (षन्ज्) १/९७२
श

सज्जे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

✓सज् १/६४१ गतौ (प)
काकृ ।

✓सज् १/३१३१ हिंसागत्योः
(प) काकृ ।

क—सज् (ग्)-नासिक्यम्-सैग् (ज्)=बन्धने-वा. पॉकनीः । लिथु.-
सगित=बन्धने—जू. पॉकनीः ।

ग—सजन्ति-तैत्रा. १,६,१०,५ ।

ङ—✓सज्ज (अक)=आसक्तौ, (सक) आलिङ्गने । सज्जइ-उत्त. २५,२० ।
सज्जह-णाया. १,८-पत्र. १४८ ।

+✓सट् (षट्) १/३०९
श (काकृ-✓वट्)
लैपिकी व्रुटिः ।

अवयवे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
अंशके—वो ।

✓सट् १/९२० (प) काकृ ।

ग—सदास्तस्य पञ्च चक्रे-मभार. ३,१५७८५ ।

✓सद् (षट्) १/८३९ विशरणगत्यवसादनेषु (प) ✓शट् (शट्) १/ रुजावि-
 वो ×, श क्षी-मै-सा-काकृ- शरणगत्यव... (प) ।
 कात-शा-हे । ✓शट् (शट्) १/ शातने
 विशरणे—च । (प) ।
 शातने गतिविशरणयोश्च—जै ।
 उपवेशने—ह्वि ।

क—सद् = उपवेशने—वा. पौकनीः ।

ख—अवे. हिदैति = (नि) सीदति, उपवेशने—जू. पौकनीः ।

ग—अभि.....सीदति—ऋ. ९, ७, ५ । सीदति—शत्रा. ६, २, १, ५ ।

ङ—✓सीअ (अक) = (१) विषादे, (२) श्रान्तौ, (३) पीडायाम्, (४) फलने ।

सीअङ्-पि. ४८२ ।

+✓सद् (षट्) ६/१४६ विशरणगत्यवसादनेषु (प)
 श × क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
 शा-हे ।
 अवसादे—च ।
 शातने गतिविशरणयोश्च—जै ।
 विषादे शरणे गतौ—वो ।

शरणम् = हिंसा-दुर्गादासः ।

✓सन् (षण्) १/४३८ भक्तौ (प) क्षी । ✓सन् (षण्) ८/२ दाने (उ) ।
 श × संभक्तौ—
 मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।

ग—सनेम सनन्तः—ऋ. ७, ५२, १ । सनेम्—तैत्रा. १, २, १, १५; मना. २, ५० ।

✓सन् (षण्) ८/२ दाने (उ)
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।

क—सन् = प्रापणे, दाने—वा. पौकनीः ।

ग—अग्निः सनोति वीर्याणि—ऋ. ३, २५, २ । सनोति—ऐत्रा. १, १३; शत्रा.

६, ४, ३, १० ।

✓सप् (षप) १/३९८
श×(च-जै—✓सच्)

समवाये (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सम्बे—वो ।

✓सच् (सच)

समवाये इति चन्द्रः—क्षी ।

वस्तुतश्चान्द्रे धातुपाठे ✓सच् (षच) १/१४० समवाये (प) इति षोपदेशः
पाठो विद्यते ।

क—सप्=प्रेरणे ।

ख—अवे. हप् (हफिसु, हप्ती)=ग्रहणे, धारणे, आश्रये-जू. पौकनी ।

ग—अभि.....सपन्ते-ऋ. ७, ३८, ५; सपेम-६, १५, १०; शत्रा. १४, १, ४, १६ ।

+✓सम् (षम) १/८१३
श-जै×

अवैकल्ये (प)
क्षी ।

वैकल्ये—मै-सा-च-
काकृ-कात-शा-हे-वो ।

✓स्तम् (ष्टम) १/ अवैकल्ये
(प) ।

✓सम १०/ वैकल्ये (प) वो ।

✓क्षम्प् १०/३५० क्षान्तौ
(प) काकृ ।

वैकल्यम्=विह्वलीभावः-दुर्गादा ।

+✓सय् (षय) १/४७६
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो×

गतौ (आ) इति कचित् <✓नय् (णय) गतौ (आ) ।
—सा ।

सा ।

ग—सय० (विशेषण.)-ऋ. प्रा. १४, १५ ।

✓सर्ज् (सर्ज) १/२२०
मै-सा-श-काकृ×

अर्जने (प)
क्षी-च-कात-शा-हे-वो ।
सर्जने—जै ।

कर्कशशब्दे, क्रन्दने—ह्वि ।

✓सर्ज् (षर्ज) १/१२२
क्षी-श-च-जै-कात-शा-हे×

अर्जने—मै ।
मै-सा-काकृ ।

ग—शकटीरिव सर्जति-ऋ. १०, १४६, ३ । प्रारब्धं न सर्जन्ति (?)-पञ्चत.
२००, २१ ।

+√सर्व् (षर्व) १/४१८ गतौ (प)
 श×(काकृ-√सर्व्
 [सर्व]) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे।
 सर्पणे—वो।
 √सर्व् (सर्व) १/४१९ गतौ (प)।

+√सर्व् (षर्व) १/५८६ हिंसायाम् (प) √शर्व् (शर्व) १/ हिंसायाम्
 क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा। (प)।
 कात-शा-हे-वो×

+√सल् (सल) १/५४६ गतौ (प) √शल्ल (शल) १/ गतौ (प)।
 श-जै-काकृ-कात× क्षी-मै-सा-च-शा-हे-वो। √सृ १/ गतौ (प)।
 (च-√पल्)
 √षल् इति भाव्यम्।
 छ—सलना (बुं. ख.) = पङ्के मज्जनम्।

√सश्च (षश्च) १/१९९ गतौ (प) इति <√सस्ज् (षस्ज) गतौ (प)।
 मै-श-च-जै-काकृ-कात- शिवः—क्षी √सश्च १/५२३ गतौ (प)
 शा× क्षी-सा-हे-वो। जै।
 साहचर्ये—ह्वि। √सच् (षच) १/ समवाये
 (उ) मै।

क—सेचु=अनुसरणे।

ख—अवे. हचैते, हछैति=सश्चति वा. पॉकर्नीः।

ग—सश्चत्-ऋ. २,२२,१। सश्चसि-शत्रा. २,३,४,३८। अप...सश्चिरे-
 ऋ. ५,२०,२।

√सस् (षस) २/६७ स्वप्ने सस्ति-निघ. ३/२२=स्वपिति-
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कर्मा।
 कात-शा-हे।
 स्वापे—वो।

ग—अचित्रे अन्तः पणयः ससन्तु-ऋ. ४, ५१, ३। सस्ति-ऋ. १, २९, ३;
 ४, १, १०३

+√सस्ज् (षस्ज) १/१९९ गतौ (प) >√सश्च (षश्च) गतौ (प)
 श-जै-काकृ-शा × क्षी-मै-सा-च-कात-हे । इति शिवः-क्षी ।
 सर्पणे—वो । √सज् १/६४ f गतौ (प)
 १/२०० भाष्यप्रयोगादयमात्मने- काकृ ।
 पद्यपि-सा ।

ग—सज्जति-तैआ. १, ११, ८; नाप. ३, ६३ । सज्जते-१ संन्यासो. २, ९०;
 पिण्डब्रह्माण्डो. ३, ६३ ।

ङ—√सज्ज (अक) = तत्परतायाम्, (२) -सक. -सज्जने । सज्जेइ, सज्जेति-
 कुमा. ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{सजना}} \\ \sqrt{\text{साजना}}^{\#t} \\ \sqrt{\text{सँजोना}} \end{array} \right\} = \text{सज्जने ।}$

छ—√छजना = सज्जने, शोभने, (२) उपयुक्तत्वे ।

√सह् (षह) १/८३७ मर्षणे (आ) √सह् (षह) ४/ सम्भक्तौ
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
 कात-शा-हे ।
 शक्तौ—वो ।

क—सेघ् = ग्रहणे, धारणे-वा. पौर्कनीः ।

ग—सहध्वै-ऋ. ६, १, १; ७, ३१, १२ । सहते-शांआ. १२, ४; शत्रा.
 ७, ४, २, ३३ ।

ङ—√सह् = मर्षणे । सहइ, सहंति = उवः; महाः; कुमा. ।

छ—√सहना = मर्षणे ।

√सह् (षह) ४/२१ सम्भक्तौ (प) <√सुह् (षुह) शक्यर्थे
 श-च-जै-शा × इति दुर्गः—क्षी (प) ।
 शक्यार्थे—मै ।
 'चक्यर्थे' आत्रेयमैत्रेयदुर्गाः
 —सा ।
 शक्तौ—काकृ-कात-हे-वो ।

सहेरिह पाठो न्यासकारहरदत्तरामदेवादीनामप्यनभिमतः, यत् तत्र तत्र भौवा-
 दिकमेवाहुः—सा ४/२१ ।

ग—सह्यामि-मै.-इति द्वि. । मया नोपलब्धम् । साह्याम-वनदुर्गो. ४५९:२२
[ऋ. १०, ८३, १] ।

[+] $\sqrt{\text{साध्}}$ (षाध) ५/१७ संसिद्धौ (प)
श-मै× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सिद्धौ—वो ।

$\sqrt{\text{साध्}}$ (साध) 'संसिद्धौ' इत्येके—क्षी ।
श-च-जै-काकृ-
कात-शा×

क—से (इ)ध्-: सीध्-तथा : सेध्=निमीलने, बन्धने ।

ख—अवे. हाद्=आदेशे, परिवर्तने-जू. पॉकर्नी: ।

ग—भौवादिकः—साधति-ऋ.६, ७०, ३; साधन्-६, ६६, ७ ।

ङ— $\sqrt{\text{साह}}$ (सक)=(१) सिद्धौ, (२) वशीकरणे । साहइ, साहेइ-भग.;
कप्प.; उव.; प्रासू. २७; महा. ।

छ— $\sqrt{\text{साधना}}$ =सिद्धौ, (२) संधाने (लक्ष्ये), (३) मापने, (४)
अभ्यासे, (५) शोधे, (६) सत्यप्रमायाम्, (७) निर्धारणे ।

$\sqrt{\text{सि}}$ (षिन्) ५/२ बन्धने (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
बन्धे—वो ।

ग—असिनोत्-जैत्रा.-द्वि. । पाठस्तु-असिनात्-जैत्रा. १६० इत्युपलभ्यते ।

$\sqrt{\text{सि}}$ (षिन्) ९/५ बन्धने (उ)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
बन्धे—वो ।

क—साइ-, सूइ-, सि-, सी=बन्धने ।

ख—अवे. हा (य्)=बन्धने (वर्तमा.-हयेइति, हित=सितम्), हित्=
युगनद्धौ द्वौ ततोऽधिका वाश्वाः-वा. पॉकर्नी: ।

ग—उत्तिनाति-ऋ. १, १२५, २ । सिनीतः-कठो. २, १ । सिनीथः-ऋ.
७, ८४, २ ।

✓सिच् (षिच) ६/१५१ क्षरणे (उ) ✓सिक् सेचने-सौ. धा.-वो।
जै×,श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो।

क—साइक्=क्षरणे-वा. पॉकर्नीः। लैति. सिअत्; पु. उ. ज., म. उ. ज.-
साइच्=मूत्रम्-जू. पॉकर्नीः।

ख—हएक्, हिञ्चैति (हिचैति)=सिञ्चति, सेचने, क्षरणे-वा. पॉकर्नीः।

ग—सिञ्चति-ऐआ. २,५,१; शत्रा. ६,३,१,७; कात्रा. १,३,४,१२। सेचते-तैत्रा.
२,४,३,१०।

ङ—✓सिच (सक)=सेचने, विकिरणे। सिचइ-महा।

छ—✓सीचना (<सिञ्चनम्)=सेचने, (२) क्लेदने।

+✓सिट् (षिट) १/३०० अनादरे (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे-वो।

ग—षिङ्गैरगद्यत ससम्भ्रममेव काचित्-शिशु. ५,३४=वितैः (सर्वङ्कषा)।

छ—✓सिट (षिटाना)=नम्रीभावे, सङ्कोचे, सम्पिण्डे।

छ—✓सीटना=विकथने, मुधा प्रशंसने।

✓सिध् (षिधु) १/४५ गत्याम् (प) सेधति-निघ. २/१४=
श क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- गतिकर्मा।
शा-हे-वो।
गतौ—जै।

✓सिध् (षिध) ... गत्याम् (प) निर-
श-च-जै-काकृ-कात-शा× नुबन्धपाठे तु-क्षी।
क्षी-मै-सा-हे-वो।

ग—अपसेध-ऋ. ६,४७,२९। सेधति-तैत्रा. २,४,१६; ते सेधन्ति पथो वृकम्-
ऋ. १, १०५, ११।

छ—✓सेधना (<सेधनम्)=दूरीभावे, अपसारणे।

छ—✓सिधाना *=गमने, प्रस्थाने।

+✓सिध् (षिधू) १/४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च (प)
श× क्षी-मै-सा-काकृ-कात।
शिष्टौ—च।
शास्त्रमाङ्गल्ययोः—जै-शा-हे।
शिवे शास्त्रे—वो।

शास्त्रम् = शास्त्रविषयं शासनम् ।

माङ्गल्यम् = मङ्गलविषया क्रिया—क्षी ।

पूर्वस्यैव धातोरर्थान्तरे प्रपञ्चः ।

ङ—द्रष्ट. √सिध् ४/७९ ।

√सिध् (षिधु) ४/७९

संराद्धौ (प)

श

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-शा-हे ।

केचिद्वदितं पठन्ति

सिद्धौ—वो ।

तदसत्—सा ४/८४

क—सा x (इ) ध्-, सिध्-, सीध् तथा : सूध् = निमीलने, साफल्ये-वा. पौकनीः ।

ग—यस्मादृते न सिध्यति यद्वाः—ऋ. १, १८, ७ । सिध्यति—सात्रा. ३, ४, ७ ।

ङ—√सिञ्ज (अक) = (१) निष्पत्तौ, (२) पाके, (३) मुक्तौ, (४) माङ्गल्ये, (५) गतौ, (६) शासने । सिञ्जइ-भग.; महा. ।

छ—√सीज्ञना
छ—√सिज्ञाना } = पाके ।

+ √सिन्व (षिवि) १/५८२ सेचने (प) अन्ये—सा < √निन्व (णिवि) सेचने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । (प) ।
कात-शा-हे-वो x

√सिभ् (षिभु) १/४३० हिंसार्थः (प) इत्येके < √सृभ् (षृभु) हिंसार्थः
क्षी-श-च-काकृ-कात- —मै-सा । (प) ।
शा-हे-वो x हिंसायाम्—जै । √श्रिभ् (श्रिभु) १/
हिंसार्थः (प) इत्यन्ये—
मै ।

+ √सिम्भ् (षिम्भु) १/४३१ हिंसार्थः (प) इत्येके—मै < √सृम्भ् (षृम्भु)
क्षी-श-च-काकृ-कात x मैसा । हिंसार्थः (प) ।
हिंसायाम्—जै-शा-हे । √श्रिम्भ् (श्रिम्भु) १/
हिंसने—वो । हिंसार्थः (प) इत्यन्ये—
मै ।

ग—सिम्भुक०—पञ्चत. १९१, २४ ।

+√सिल् (षिल्) ६/८४
श

उञ्छे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√शिल् (शिल्) ६/ उञ्छे
(प) ।

ग—सिलाची-अ.वे. ५,५,१;८ । सिलक०—इन्दिशे स्तू. १,१९३; २५५ ।

√सिब (षिवु) ४/२

तन्तुसन्ताने (प) ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
तन्तुततौ—वो ।
ऊतौ—हे (उतौ—किर्स्ते-संस्क.) ।

√सीव्, √स्यू....

ह्वि. ।

क—सुऊ, सीऊ = सीवने-वा. पॉकनीः ।

क—सीऊ, सिऊ = सीवने । (लिथु. सिउतस = स्यूतम्)—जू. पॉकनीः ।

ग—सीव्यत्वपः सूच्या-ऋ. २,३२,४ । सीव्यति-ऐत्रा. ३,७; तैत्रा. ३,१०,११,७ ।

ङ—√सिब्व (सक) = सीवने । सिब्वइ-विसे. १३६८ ।

ङ—सीव (सक) = सीवने-आचा. ।

छ—√सीवना } = युतौ, सीवने ।
छ—√सीना }

+√सीक् (सीकृ) १/७५ सेचने (आ) इति <√शीक् (शीकृ) सेचने
क्षी-मै-श-च-जै-शा-हे × धनपालकाश्यपौ—सा । (आ) ।

सा-काकृ-कात ।

सेके गत्याम्—वो ।

स चायं पक्षः 'शीकरः' इति प्रयोगाननुगुणः—सा ।

ग—स नर्मदारोघसि सीकराद्वैः—रघु. ५,४२ ।

√सु (षु) १/९२६

श × (जै-√सु)

मुद्रणदोषः स्यात्

प्रसवैश्वर्ययोः (प)

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

प्रसवे—च-काकृ-कात ।

ऐश्वर्यप्रसवयोः—जै-शा-वो ।

क—सॉइ-, सु-, सू = प्रसवे-वा. पॉकनीः ।

ग—सवति-ह्वि. । मया नाधिगतम् । सोष्यति-छान्दो. ३,१७,५ । सोष्यन्ती-
शत्रा. १४,९,४,२२ ।

+√सु (षु) १/९४४ गतौ (प) √सु १/ गतौ (प) ।
क्षी-श-च-जै-शा-हे× मै-सा-काकृ-कात-
(काकृ-√सू) वो (उ) ।
पूर्वस्यैव प्रपञ्चो धातोः ।

√सु (षु) २/३० प्रसवैश्वर्ययोः (प) √सु (षु) १/ प्रसवैश्वर्ययोः
च×, श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । (प) ।
ऐश्वर्यप्रसवयोः—
(जै-शा)—वो ।
प्रसवे—काकृ-कात ।

ग—सुसाव-ऋ. ४,१८,१०; १०,८७,२३; सुवे-१०,१२५,१० ।

√सु (षुच्) ५/१ अभिषवे (उ) √सु (षु) १/ प्रसवैश्वर्ययोः
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे । √सु (षु) २/ प्रसवैश्वर्ययोः
सन्धाक्लेदपीड- (प) ।
मन्थे—वो ।

क—सॉइ-, सेउपु-: सू=क्षरणे, इच्योते, द्रुतगतौ, प्रवाहे ।

ख—अवे. हुनओइति=सुनोति-जू. पॉकर्नीः ।

ग—सुनु सोमम्-ऋ. १,२८,६ । सुनोति-शत्रा. १२,८,२,१२; तांब्रा. १२,९,१२

+√सुम्भ् (षुन्भ) १/४२६ भाषणे हिंसायाञ्च (प) <√शुम्भ् (शुन्भ) भाषणे
मै-श-च-जै-काकृ- इति गुप्तः—क्षी । हिंसायाञ्च (प) ।
कात-शा× क्षी-सा-हे ।
दीप्तौ हिंसने च—वो ।
‘सुम्भनाद्यर्थे’ इत्येके-
क्षी ६/४३ ।
९/ आसावरोधे—ह्वि ।

ग—सावष्टम्भनिषुम्भसम्भ्रम०-मालतीमाध. ५,२२ । कुषुम्भम्...?

छ—सुम्ह (<सुम्भः)=जातिविशेषनामधेयम् ।

छ—सुंभी=अयश्छेदनोपकरणमश्रिविहीनम् ।

+√सुर् (सुर) ६/६० ऐश्वर्यदीप्त्योः (प) √सु (षुच्) ५/१ अभिषवे
मै-सा-श-च-जै- क्षी-हे । (उ) ।
काकृ-कात× दीप्तैश्वर्ययोः—शा । सुरा सुनोतेः—निरु. १,११,२

√सुर् (घुर) ...
श-शा ×

भैश्ययोः—वो ।
ऐश्वर्यदीप्त्योः (प)
इति दुर्गः—क्षी ।
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-हे ।
ऐश्वर्ये—च ।
दीप्तैश्वर्ययोः—जै ।
भैश्ययोः—वो ।

ग—सुरा इत्यभिविश्रुताः—वा. रा. १,४५,४८ । (दुर्मदासो न सुरायाम्-ऋ. सं. ५,७,१९,१) ।

+√सुह् (घुह) ४/२१
श

शक्यर्थे (प)
क्षी-सा ।
'संभक्तौ' इति दुर्गः—क्षी ।
शक्यार्थे—मै ।
चक्यर्थे—सा ।
शक्तौ—च-काकृ-कात-हे ।
शकने—जै ।
शक्तौ तृपि च—वो ।

शक्यर्थः = तृप्तिः—क्षी ।

चक्यर्थः = तृप्तिः इति स्वामिधनपालशाकटायनाः—क्षी ।

ग—अहेरिव गणाद् भीतः सौहित्यान्नरकादिव ।

कुणपादिव च स्त्रीभ्यस्तं देवा ब्राह्मणं विदुः ॥ मभार. १२,२४४, १३ ।

छ—सुह्य-गौडदेशात् पश्चिमस्यां प्राचीनः प्रदेशः, (२) यवनानां जातिविशेषः ।

√सू (घूङ्) २/२०
श

प्राणिगर्भविमोचने (आ) √सु (घु) २/३० प्रसवै-
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-श्वर्ययोः (प) ।
कात-शा-हे ।
प्रसवे—च ।
सूतौ—वो ।

क—सौङ्, (संघृष्ट-)—, सु—, सू=जनने—वा. पौकर्त्तः ।

ग—असूत पूर्वो वृषभः—ऋ. ३,३८,५ । सूते-तैत्रा. १,८,६,४; त्रिपुरातापिन्यु. १,२०^१ । आयुष्मन्तं सुतं सूते-मनु. ३,२६३ ।

✓सू (षूङ्) ४/२४
श

प्राणिप्रसवे (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
सूतौ—वो ।

✓सू (षूङ्) २/ प्राणिगर्भ-
विमोचने (आ) ।
पूर्ववत् ।

क—सॉइ-, (सेङ्गु-) सु-, सू=जनने-जू. पॉकर्नीः ।
ग—सूयते-मन्त्रिको. ४; गी. ९, १० । सूयन्ते-मैत्र्यु. ६, १६ ।

✓सू (षू) ६/१२७
श

प्रेरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
क्षेपे—वो ।

क—सॉइ-, सु-; सेङ्गु=प्रेरणे । हिती. शुउआइ=प्रेरणे, उत्क्रवथने ।
ख—अवे. हव=सवः—जू. पॉकर्नीः ।

ग—सविता सुवाति-ऋ. ७, ४०, १; (सूयन्ती-५, ५८, ५) । सुवत्-तैआ.
३, ११ । अभिषुवति-काठ. १३, २ । सुवति-शत्रा. ५, ३, ३, ४ ।

✓सूद् (षूद्) १/२४
श ×

क्षरणे (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
निरासे—वो ।
हिंसायामपि वर्तते—
सा ।
आदेशे—हि. ।

क—सूआद्=मधुरम् । लिथु. सूयति (गॉथि. सूट्स)—वा. पॉकर्नीः ।
इंग्लि. सूट् (=भुशुण्ड्यादिप्रयोगेण मारणे)—वागीशः । तुल. सायणीयेनार्थेन ।

ग—असुपूदन्त-तैत्रा. १, ७, ४, ४ । सूदः-शत्रा. ८, ७, ३, २१ ।

ङ—✓सूड (सक)=छेदने, विनाशे, । कर्म.-सूडिज्जंतु-पण्ह. १, २-पत्र. २९ ।

छ—✓सूटबौ (बुं.ख.)=ताडने ।

✓सूर्क्ष् (सूर्क्ष) १/६५७
मै-श-कात-शा ×

अनादरे (प) इति
चन्द्रः—क्षी
क्षी-च-जै-काकृ-हे ।
आदरे—सा ।
'अनादरे' इति कचित् पठ्यते
तदसत्—सा ।
नादरे—वो ।
ध्याने अवधाने—हि. ।

<✓सूर्क्ष्य् (सूर्क्ष्य) अनादरे
(प) ।

✓सूर्क्ष् (सूर्क्ष) १/६६९ अनादरे (प) मै ।
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- नादरे—वो ।
कात-शा-हे ×

क—सूर्क्ष् = व्याकुलम्, उद्विग्नम्, चिन्तितम् । दुःखे । गौथि. सूर्क्ष् =
दुःखम् । पु. आइस., ऍग्लो-सैक्सॉ. सॉर्ग; पु. सैक्सॉ., पु. ड. ज. सॉर्ग =
दुःखम्—वा. पॉकनीः ।

ग—सूर्क्षति-गोत्रा. २, ३, ९; सूर्क्षत-२, २, १० । सूर्क्षेत्-आपस्त. २, २८, ९ ।

+✓सूर्क्ष्य् (सूर्क्ष्य) १/५१० ईर्ष्यार्थः (प) ✓सूर्क्ष् (सूर्क्ष) १/ अनादरे
मै-सा-श-च × क्षी-जै-कात-शा-हे । (प) ।
ईर्ष्यायाम्—काकृ । ✓सूर्क्ष्य् (सूर्क्ष्य) १/ अना-
ईर्ष्ये—वो । दरे (प) ।
✓सूर्क्ष्य् (सूर्क्ष्य) १/५१० ईर्ष्यार्थः—मै ।
क्षी-श-जै-काकृ-कात-शा × मै-सा-च-हे ।
(च-✓सूर्क्ष्) ईर्ष्ये—वो ।

ग—असूर्क्ष्यत्-काठ. १०, ६; मा सूर्क्ष्यत-३४, १७ । नर्तुन् सूर्क्ष्येत्-न्याय-
मालाव. २४८ ।

+✓सूर्क्ष्य् (सूर्क्ष्य) १/६५७ अनादरे (प) >✓सूर्क्ष् (सूर्क्ष) अनादरे
मै-सा-श-च-जै-काकृ × क्षी-कात-शा-हे । (प) इति चन्द्रः—क्षी ।
(हे) अनादरे ईर्ष्ये—वो ।
पूर्वस्यैव धातोः प्रपञ्चः ।

+✓शूष् (शूष्) १/६७० प्रसवे (प) ✓शूष् (शूष्) प्रसवे (प)
श-जै-शा × क्षी-मै-सा-च-काकृ- इति चरकः—क्षी ।
कात-हे-वो । (सूष्यन्ती-ऋ. ५, ७८, ५)
✓शूष् (शूष्) १/६६६ 'प्रसवे' केचित्, तदनाधर्मम् ;
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- षोपदेशलक्षणविरोधात् —
कात × सा, शा ।
प्रसवे—वो ।

ग—सूषणा-अ.वे. १, ११, ३; सूषा-१, ११, ३ ।

√सृ १/९१९
श

गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√सृप् (सृष्टल) १/ गतौ (प) ।

क—सर्=प्रवाहे, द्रुतगतौ ।

ख—(अवे. सरैति)-जू. पौकनीः ।

ग—सरन्नाप०-ऋ. ४,१७,३; ससार-४,३०,११ । असरत्-तैआ. १,३०,१ ।

ङ—√सर (सक)=(१) सर्पणे, (२) अवलम्बने, (३) अनुसरणे ।

कृ-सरणीअ-चउ. २७ ।

छ—√सरना (<सरणम्)=चलने, (२) भ्रमणे, (३) निर्वाहे ।

√सृ ३/१७
श-जै×(शा)

गतौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।

क—पूर्ववत् ।

+√सृज् (सृज) ४/६५ विसर्गे (आ)
श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।

ग—संसृज्यन्ते परस्परम्—मभार. १२,९३६२ । (वायुः) संसृज्यते सरसिजैर-
रुगांशुभिन्नैः—रघु. ५,६९=संगच्छते (संजी.) ।

√सृज् (सृज) ६/१३३ विसर्गे (प)
श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

क—सैलज् (ग)=क्षेपणे, विसर्गे ।

ख—अवे. हरूजैति, हरूजैति=सृजति—जू. पौकनीः ।

ग—अवसृजन्ति—ऋ. ५,३०,१३ । सृजति—ब्रह्मो. १; नृपू. २,८; त्रिता.
४,९ । सृजते-मुण्डको. १,१,७; शत्रा. २,५,१,११ ।

छ—√सृजना*
छ—√सिरजना* } =रचनायाम् ।

√सृप् (सृष्टल) १/९६८ गतौ (प)
श(जै√सृ) भ्रष्टः पाठः । क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
गत्याम्—वो ।

सर्पति-निघ. २/१४=गतिकर्मा ।

क—सर्प् = रिङ्गणे, सर्पणे । (लैति. सर्पो)-जू. पॉकनीः ।

ग—उप सर्प मातरं भूमिमेताम्-ऋ. १०, १८, १० । सर्पति-शत्रा. ७, ४, १, २७ ।

ङ—√सप्प (सक)=गतौ, (२) आक्रमणे । सप्पति-सुर. २, २४३ ।

+√सृम् (सृभु) १/४२४	हिसार्थः (प)	√सृम्भ् (सृन्भु) १/
मै-श-जै-काकृ-शा ×	क्षी-सा-च-कात ।	हिसार्थः (प) ।
(कात √सृम्)	हिसायाम्—हे ।	
	हिसे—वो ।	
√सृम्भ् (षृभु) १/४३०	हिसार्थः—मै-सा ।	
क्षी-श-च-जै-कात-शा-हे-	भर्त्सनहिसयोः—काकृ ।	
वो ×		

सृवर्जम्—६/१/६४ इति भाष्येणाषोपदेशस्यापि ग्रहणात्-क्षी ।

+√सृम्भ् (सृन्भु) १/४२५	हिसार्थः (प)
मै-श-जै-काकृ-शा ×	क्षी-सा-च-कात ।
	हिसायाम्—हे ।
	हिसे—वो ।
√सृम्भ् (षृन्भु) १/४३१	हिसार्थः—मै-सा ।
क्षी-श-च-जै-कात-शा-हे-	भर्त्सनहिसयोः—काकृ ।
वो ×	

+√सेक् (सेकृ) १/७८	गत्यर्थः (आ) इत्यन्ये- <√शीक् (शीकृ) गत्यर्थः
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	(आ) ।
शा ×	√सीक् १/४२ गतौ (आ) ।
	काकृ ।
	अत्र क्वचित् √सीक्
√सेक् (सेकृ) १/७९	गत्यर्थः—क्षी-मै-सा-च-
	(सीकृ) दन्त्यादिरपरो धातुः
	पठ्यते, तदनार्थम्—१/८१
	सा ।
	√सेक् (सेकृ) १/ गत्यर्थः
	(आ) ।
	√शेष् १/४१२ x गतौ
	(आ) काकृ ।

(ग—गोर्न सेके-ऋ. १, १८१, ८—√सिच् ?) ।

✓सेल् (षेल्) १/५४२ मै-श-काकृ-कात×(क्षी.यु. मी. सं.×)	गतौ (प) क्षी-सा-च-जै-शा-हे । केल्वत् (= चालगत्योः) वो ।	✓शेल् (शेल्) १/ गतौ (प) ।
+✓सेल् (सेल्) १/५४२ मै-श-च-जै-शा×	गतौ—क्षी-सा-काकृ- कात-हे-वो ।	

सेलतेस्तु दन्त्यादेः पाठः षोपदेशपर्युदासवाक्येऽनुपादानादनार्धः । मूर्द्धन्यादिस्तु
सेलुः श्लेषमान्तक इत्यादिदर्शनाद् ग्राह्यः १-सा १/५३५ ।

ग—सेलु०-सुश्रु. १,२३७,२१ (सेलग०-ऐत्रा. ७,१;८,११; शब्रा. १३,४,३,१०;
आश्र. श्रौ. १०,७,६) ।

✓सेव् (पेवृ) १/४९९ श×	सेवने (आ) क्षी-च-जै-शा-हे-वो । सेवने—मै-सा-काकृ- कात । सेवे—वो ।	✓खेव् (खेवृ) १/ सेवने (आ) । ✓केव् (केवृ) १/ सेवने (आ) ।
✓सेव् (सेवृ) १/५०० श-च-जै-काकृ×	सेवने—क्षी-शा-हे,वो (उ) । सेचने—मै-सा-कात । सेवे—वो ।	✓शेव् (शेवृ) १/ सेवने (आ) ।

ग—अश्वः श्वेतः स्थाणौ सेवते-शब्रा. ३,६,२,४; गी. १४,२६ ।

ङ—✓सेव (सक) = (१) आराधनायाम्, (२) आश्रये, (३) उपभोगे ।
सेवइ, सेवए-आचा.; उव.; महा. ।

+✓सै १/९०० मै-श-च-जै-काकृ- कात× ✓सै (वै) १/९१९	क्षये (प) क्षी-सा-शा-हे-वो । क्षित्याम्—वो । क्षये—मै-सा-च-जै- काकृ-कात-वो ।	✓क्षौ १/ क्षये (प) ✓सो (षो) ४/ अन्तकर्मणि (प) ।
✓सो (षो) ४/३८ श	अन्तकर्मणि (प) । क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-	

शा-हे ।

अवसाने—च ।

नाशे—वो ।

√सा ६/ ?

बन्धने—ह्वि ।

क—साइ-, सुइ-सि-, सी=बन्धने-वा. पौकनीः । लिथु. सिर् एति; लेट्टिश्-
सिर् एत् =बन्धने-जू. पौकनीः ।

ग—अवस्यति-ऋ. १०, ६१, २०; तै. २, ५, ६, १; मै. ४, ६, ५ ।

√स्कन्द् (स्कन्दिर्) १/९६४ शोषणे (प) क्षी ।

श×

गतिशोषणयोः—

मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

गतौ—च ।

शोषणे गत्याम्—वो ।

कूर्दने—ह्वि ।

√कन्द् (कदि) १/६७

आह्वाने रोदने च (प) ।

√स्कृन्द् (स्कृदि) १/

आप्रवणे (आ) ।

√स्कन्ध (स्कन्ध) १०/

समाहारे (प) ।

क—स्कन्द् =बन्धने, वेष्टने, पाशने । लैति. स्कन्दो, -एरे =आरोहणे—वा.
पौकनीः ।

ग—अतिस्कन्दति-ऋ. ५, ५२, ३ । स्कन्दति-शत्रा. ४, १, १, २६ ।

+√स्कम्भ् (स्कम्भि) १/३८४ प्रतिबन्धे (आ)

श×

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात ।

स्तम्भे—जै-शा-हे-वो ।

√स्कम्भ् १/३१९ b स्तम्भने

(प) काकृ ।

√कम्भ् १/३५९ स्तम्भने (प)

काकृ ।

ग—स्कम्भथुः स्कम्भनेन-ऋ. ६, ७, २, २ ।

छ—√खटाना (<प्रा. खड्ड ? <स्कन्धम्) =स्तम्भे, निर्वाहे ।

√स्कम्भ् (स्कम्भु) ५/४ सौ. धा. स्तम्भार्थः (प) सा ।

९/

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात- सा ।

शा-हे×

क—स्कम्भ्, स्कम्भ् =आश्रये, स्थितौ । लैति. स्कम्भुम् (*स्कम्भोम्)—जू.
पौकनीः ।

ग—स्कभ्नुवन्तः—शत्रा. ५, १, ५, १७ । स्कभ्नाति—ह्वि. । मया नावाप्तम् ।

ङ—√खंभ (सक) = (१) क्षोभणे, विचलने । खंभेज्जा, खंभाएज्जा—ठा. ५, १—पत्र. २९२ ।

√स्कु (स्कुच्) ५/६ सौ. धा. आप्रवणे (उ)
९/ क्षी-मै-श-च-जै-

कात-शा-हे ।

श, (काकृ-√स्कृ) आच्छादने—काकृ ।

उद्धृतौ—वो ।

दारणे—ह्वि. ।

चोष्कूयते—निघ. ४/३ =

दानार्थः, व्युदसनार्थश्च—

देवराजयज्वा । निरु.

६, २२ ।

क—स्केउ- (त्-)=छेदने—जू. पौकनीः ।

ग—यो गोः कर्णावास्कृनोति—अ. वे. १२, ४, ६ । स्कृनाति—इत्यपि ह्वि. । मया नोपलब्धम् ।

+√स्कृन्द् (स्कृदि) १/९ आप्रवणे (आ)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

आप्लाव उद्धृतौ उत्प्लुत्य-

गत्याम्—वो ।

√स्कृन्द् (स्कृदिर्) १/
गतिशोषणयोः (प) ।

क—(स्) कौइद् = प्रक्षेपणे, उत्प्लुतौ । लिथु. स्कृदुस् = तीव्रम्, चपलम् ।
पु. बुल्गा. इस्-क्यदति = प्रक्षेपणे, उद्धरणे—वा. पौकनीः ।

छ—√कृदना (<स्कृन्दनम्) = उत्प्लवने ।

छ—√खृदना (<स्कृन्दनम्) = उत्प्लवने, (२) पदाघातैर्मर्दने ।

+√स्कृम् (स्कृम्) ५/५ सौ. धा. धारणार्थः (प) सा ।
९/ रोधने—वो ।

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे×

ग—स्कृब्ध्वा (स्कृब्धा, स्कृत्वा)—आपस्त. १, ३१, २४ ।

छ—√खुभना = प्रवेशने ।

छ—√खोपना (प्रयोज.) = प्रवेशने ।

छ—√गोपना = कण्टकादिनिशितोपकरणप्रवेशने—बुं. ख. ।

+√स्वद् (स्वद) १/७६१ खदने (आ) √खद् (खद) १/ स्थैर्ये (प) ।
श × क्षी-शा-हे ।

स्वदने—मै-सा-च-

काक्-कात ।

जै ?

विदारे—वो ।

√स्वद् (स्वदिर्) १/८०३०० अपपरिभ्यां च मित्—क्षी ।

श-जै-शा-हे ।

अवेति भोजः ।

न मित्—सा १०५ ।

खदनम् = विदारणम्—क्षी । विद्रावणमिति स्वामी—सा ७५६ ।

क—(स्)क्(ह्)एद-, (स्)क्(ह्)ए-न्-द् = विदारणे । लिथु.
स्कर्द्व् = तनीयस्याः पट्टिकाया दारणे । कर्दति, कर्दन्ति = दारणे । पु. च.
स्ला. स्कोन्द ।

ख—अवे. स्कन्दयेइति = विनाशे—जू. पौकनीः ।

√स्वल् (स्वल) १/५४३ चलने (प) √खल् (खल) १/ सञ्चलने
श × क्षी-च-जै-कात-शा-हे । (प) मै ।
सञ्चलने—मै-सा । √क्षर् (क्षर) १/ सञ्चलने
चलने चञ्चले च—काक् । (प) ।
चये चले—वो । √क्षल् (क्षल) १/ सञ्चलने (प) ।
सञ्चये—कात । √स्वल् १/२४७ b चलने
√स्वल् (स्वलिः) १/८०३ मित्—इति भोजसूत्रम्— चञ्चले च (प) काक् ।
मै-श-च-जै-काक्-कात- क्षी ।
शा ×

क—स्वद् = स्वलने । अर्मे. स्वल्म्, स्वलिम् = स्वलने—जू. पौकनीः ।

ग—स्वलन्ति—आर्षेयो. ७:१८ । स्वलते—ऐत्रा. ७,५ ।

ङ—√खल (अक) = स्वलने, (२) रोधे । वक्-खलन्त, खलमाण-से.
२,२७; गा. ५४६ ।

ड—√खस (अक) = स्वलने । खसइ-पिंग. ।

झ—√खसना = स्वलने । “खसी माल मूरति मुसकानी”—तुलसीदासः ।

छ-✓ खिसलना } = खलने-बुं. ख. ।
छ-✓ खसलना }

छ-√सकिलना (<स्खलनम्)=स्खलने, (२) सङ्कोचे, (३) पूर्णे।

+√स्तक् (ष्टक) १/७७६ प्रतिघाते (प)
 श-शा ×, (काकृ- क्षी-सा-काकृ ।
 √कष्ट्) वर्णविपर्यय- प्रतीघाते—मै-च-कात-
 तया हे-वो ।
 लोटने—जै ।

✓स्तक् (स्तक्) १/७७७ प्रति-
घाते (प) ।

क-स्ताक्=स्थितौ, व्यवस्थापने-वा. पॉकर्नीः ।

+✓स्तक् (स्तक) १/७७ प्रतिघाते (प)
मै-श-च-जै काकृ- क्षी-सा-शा ।
कात× प्रतिघाते—हे-वो ।

✓स्तक् (ष्टक्) १/७७६ प्रति-
घाते (प)।

✓ स्थग (घृगे) १/ संवरणे (प)।
✓ स्था (घा) १/ गतिनिवृत्तौ
(प)।

पूर्वस्माद् धातोरभिन्नः ।

✓स्तन् (स्तन) १/४५५	शब्दे (प)
श X	क्षी ।
✓स्तन् [घन]	मै-सा-च-जै-काक-
	कात-शा-हे-चो ।

✓ स्तूप १/२०७mm शब्दे
(प) कावृ।

✓स्त्वन् १/२०७००शब्दे (प)
काकृ ।

अङ्गन्यापराः सादयः षोपदेशः (६/१/६४) इति भाष्यात् षोपदेश एवायम् ।
क—उत्तरधातुवत् ।

ग—अस्तानीत्-ऋ. १०, १२, ८ । निष्टनन्ति च मातङ्गाः-मभार. ५, ४८४४ ।
सदा निष्टनसे उदन्वन्-भा. पु. १०, ९०, १७ ।

ड- $\sqrt{\text{थण (सक)}} = \text{गर्जने, (२) आक्रन्दे, (३) आक्रोशे}। \text{वक्त्र-थणत-}$
गा. २६०।

✓स्तन् (स्तन) १/८११ शब्दे (प) मित्
मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा-हे ।
कात-शा-वो ×

✓स्तन् (ष्टन) १/८११ शब्दे इति चन्द्रः—क्षी ।
मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा-हे ।
कात-शा-वो ×

क—स्तेन्-, तेन्=मेघशब्दे, गर्जने । लिथु. स्तेनु=स्तनति-वा. पॉकनीः ।
लैति. तॉनो; ऍग्लो-सैक्सॉ. स्तेनन्; म. नि. ज. स्तेनन्; रसन्-स्तान्=आर्तस्वरे-
जू. पॉकनीः ।

ग—स्तनयति-शत्रा. २,२,३,८ ।

+√स्तम् (ष्टम्) १/८१४
श-जै×

अवैकल्ये (प)
क्षी ।

वैकल्ये—मै-सा-च-
काक्-कात-शा-हे-वो ।

√सम् (षम्) १/ अवैकल्ये
(प) ।

√स्तम्ब् १/२०६w मर्दने
(प) काक् ।

√स्तम्भ् (ष्टम्भि) १/ प्रति-
बन्धे (आ) ।

√सम् > √स्तम् ।

√स्तम्भ् (ष्टम्भि) १/३८३
श×

प्रतिबन्धे (आ)
क्षी-मै-सा-च-काक्-
कात ।

स्तम्भने—काक् ।

स्तम्भे—जै-शा-हे-वो ।

√स्तब् १/२०६x मर्दने (प)
काक् ।

स्तम्ब् १/२०६w मर्दने
(प) काक् ।

√स्तुम्भ् ५/, ९/ रोधने
(प)—सौ. धा.-वो ।

प्रतिबन्धः =

क्रियानिरोधः—क्षी ।

क—उत्तरधातुवत् ।

ग—आपस्तस्तम्भरे यतः—मभार. १२,६८०७ । स्तभमानम्—ऐआ. १,४,१ ।
बाहुप्रतिष्टम्भ०-रघु. २,३२—प्रतिष्टम्भेन = प्रतिबन्धेन (संजी.) ।

√स्तम्भ् (स्तम्भु) ५/२, ९/ स्तम्भार्थः (प)
सौ. धा. सा ।

क्षी-मै-श-च-जै-काक्- रोधने—वो ।
कात-शा-हे×

पूर्वधातुद्वयवत् ।

क—स्तेब्- तथा स्तेब्- : स्तूब्-, नासिक्यम्-स्तेम्ब-; स्तेभ-तथा स्तेभ्-;
स्तूभ्-, नासिक्यम्-स्तेम्भ्- :—वा. पॉकनीः । लिथु.-स्तेम्ब्वति-जू. पॉकनीः ।

ख—अवे. स्तूम्बन् = स्थितौ, स्तम्भे । न. पर्सि. सितम्ब् (=स्तम्भः) = क्रूरः
(म्), तीव्रः (म्)—वा. पॉकनीः ।

ग—स्तम्भुवन्ति-शत्रा. ६,५,२,१५ । अस्तम्भुवन्-तात्रा. ७,४,७ । अस्तम्भनात्-
ऐत्रा. १,३०; शात्रा. ९,६ ।

ङ—√थम्भ (अक) = अहंकारे । थम्भइ-सूअ. १,१३,१० ।

च—√थम्भ (अक) = १-रोधे, स्थितौ । २-(सक) क्रियानिरोधे । थम्भइ-भवि. ।

छ—√थम्भना } (<स्तम्भनम्) = स्थितौ, (२), निरोधे, (३) धैर्ये ।
छ—√थमना }

√स्तिष् (ष्टिष्) ५/१९
श (काकृ-√सिष्
[षिष्])
लैपिकी स्यात् झुटिः

आस्कन्दने (आ)
क्षी-मै-सा-जै-कात-
शा-हे
स्कन्दने—च ।
आस्कन्दने—काकृ ।
स्कदि—वो ।

√तिक् (तिक्) ५/ आस्क-
न्दने (प) ।
√तिक् (तिक्) १/ गत्यर्थः
(आ) ।
√तिग् (तिग) ५/ आस्कन्दने
(प) ।
√स्तिक् ५/१९० हिंसायाम्
(प) च ।

क—स्ताइष् = लङ्घने, रोहणे । अल्बे. स्तेक्, स्तेग्-उ—वा. पाँकर्नीः ।

ग—स्तिघ्नोति-हस्तलेखे (द्रष्ट. जी.डी.एम.जी. ३३,१९५ स्तिघ्नोति)-ह्वि. ।

+√स्तिप् (ष्टिप्) १/३५९ क्षरणार्थः (आ)
श-च-जै-काकृ-कात × क्षी-मै-सा ।
क्षरणे—शा-हे ।
श्च्युति—वो ।

स्तिपा स्तियापालन उपस्थि-
तान् पालयति इति वा-निरु.
६,१७,८ ।
स्तिया आपो भवन्ति स्त्याय-
नात्-निरु. ६,१७,७ ।
स्तिपाः = कूप इत्युपपद्यते-
दुर्गाचार्यः ।
स्तिपाः-निघ. ४/३ =
अग्निरुच्यते-देवराजयज्वा ।
द्रष्ट. √स्तेप् १/३६० ।

√तिप् १/३५७ > √स्तिप् ।

√स्तिम् (ष्टिम) ४/१७
श

आर्द्रिभावे (प)
क्षी-मै-सा ।
आर्द्रभावे—च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

√तिम् (तिम) ४/ आर्द्रिभावे
(प) ।
√तीम् (तीम) ४/ आर्द्रिभावे
(प) ।

क्लेदे—वो ।

निश्चलीभावे—हि ।

√स्तीम् (ष्टीम्) ४/ आर्द्रा-

भावे (प) ।

√स्त्यै (ष्ट्यै) १/ शब्दसंघा-

तयोः (प) ।

ग—स्तिमितम्-आर्षेयो. ८ : १३ । स्तिमिता हृष्टरोमाण आसन् सर्वे सभासदः-
मभार. ५,३४४८ ।

ङ—√थिम (सक)=आर्द्राकरणे । हेङ्-थिमिङ्-राज. ।

√स्तीम् (ष्टीम्) ४/१८

श

आर्द्राभावे (प)

पूर्ववत् ।

क्षी-मै-सा ।

आर्द्रभावे—च-जै-

काकृ-कात-शा-हे ।

क्लेदे—वो ।

निश्चलीभावे—हि ।

ग—अप्सु स्तीमासु-अ.वे. ११,८,३४ ।

च—√तिम्म (अक)=आर्द्राभावे । वङ्-तिम्ममाण-पउम. ३५,२० ।

√स्तु (ष्टुञ्) २/३२

श (काकृ-√स्तू)

स्तुतौ (उ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√स्तूण् १/२०७mm शब्दे

(प) काकृ ।

स्तौति-निघ. ३/१४=

अर्चतिकर्मा ।

क—स्तौइ=स्तुतौ ।

ख—अवे. स्तओइति=स्तुतौ-वा. पाँकर्नीः ।

ग—अभिष्टुहि-ऋ. १,५४,२ । स्तौति-तैत्रा. १,३,५,४; तैआ. ५,४,१९ ।

सौवादिकोप्ययम्—स्तुन्वन्ति-प्रश्नो. २,४ । यं ब्रह्मा.....'स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैः-
भा. पु. १२,१३,१ । स्तुते-शत्रा. ८,४,१,२६ ।

ङ—√थुव (सक)=स्तुतौ । कवङ्-थुवन्त, थुवमाण-सुपा. ८८; सुर.
४,६६; स. ७०१ ।

च—√थुण (सक)=स्तुतौ । वङ्-थुणन्त-भवि. ।

+√स्तुच् (ष्टुच) १/१७२

श×

प्रसादे (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

√स्तु (ष्टुञ्) २/३२

स्तुतौ (उ) ।

कात-शा-हे-वो ।

अथाप्याद्यन्तविपर्ययो
भवति स्तोका रज्जुः-
निरु. २, १, १३ ।

✓श्चुत् (श्चुतिर्) १/
क्षरणे-दुर्गादासः ।

ग—स्तोको मेदसो घृतस्य-ऋ. ३, २१, १ । ये पुरस्तादपां स्तोकाः (= बिन्दवः)
-मा. पु. ४९, ५९ । स्तोकं ह्यपि न पश्यामि-मभार. १, १, २१८ = अल्पम् । स्तोककः-
मनु. १२, ६७ = चातकः पक्षी ।

+✓स्तूप् (स्तूप) ४/११९ समुच्छ्राये (प) इति
मै-सा-श-च-जै-काक्-
कात-शा-हे-वो ×
दुर्गः-क्षी ।

✓स्तूप् (स्तूप) समुच्छ्राये
(प) ।
✓स्तु (ष्टुब्) २/ स्तुतौ
(उ) ।

✓स्तुम् (ष्टुम्) १/३९२ स्तम्भे (आ)
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे-वो ।
स्तुतौ-ह्वि ।

✓स्तम्भ् (ष्टम्भि) १/ प्रति-
बन्धे (आ) ।
✓स्तु (ष्टुब्) २/ स्तुतौ
(उ) ।
स्तोभति-निघ. ३/१४ =
अर्चतिकर्मा ।
व्यत्ययेन परस्मैपदमिति
देवराजयज्वा ।

क—स्तौह = स्तुतौ-वा. पौकनीः ।

ग—सुतं परिष्टोभन्ति नो गिरः-ऋ. ८, ८१, १९ । स्तोभः-छान्दो. १, १३, ३ =
सामावयवविशेषः । स तु गीतालापपूर्णाक्षरः । स च त्रयोदशविधः । यथा-
“एवं वावलोको हा उकारः” प्रभृति । क्षीरस्वामी तु-स्तोभः = “श्रौतौऽनर्थकः श्रुति-
पूर्णः”—इति ।

छ—✓तुभना (< ✓स्तुम् = स्तम्भे) = स्तम्भे ।

✓स्तूप् (स्तूप) ४/११९ समुच्छ्राये (प)
मै-सा-श-जै-शा × (काक्-
✓स्तूप्) क्षी-च-काक्-कात-हे ।
उच्छ्राये-वो ।

>✓स्तूप् (स्तूप) समुच्छ्राये
(प) ।
स्तूपः स्त्यायतेः, सङ्घातः-
निरु. १०, ३३, १ ।

स्तूपः—स्तूयते—“स्तुवो-
र्दीर्घश्च” (उणा. ३/२५) ।

√स्त्प् १०/२८ समुच्छ्राये
(प) काकृ ।

ग—उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः—ऋ. ७,२,१; स्तूपं ददते—१,२४,७ । स्तूपः—
तैत्रा. ३,३,६,५ ।

ङ—थूभ (< स्तूपः) = स्मृतिस्तम्भः, मृल्लोष्ठादिचयः—विसे. ६९८; सुपा.
२०९ ।

ङ—थूव } (< स्तूपः) = स्मृतिस्तम्भः, मृल्लोष्ठादिचयः—सुर. १,५८ ।
ङ—थूह }

छ—√थुपरना=स्थूलकंगु—(वटक)—मञ्जरी राशीकृत्य तासां सभार-
माच्छादने ।

√स्तृ (स्तृव्) ५/६
श

आच्छादने (उ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
छादने—च ।
स्तृतो—वो ।

√स्तृ ५/ प्रीतिरक्षापालने
(प) वो ।
स्तृणाति—निघ. २/१९=
वधकर्मा ।

क—द्रष्ट.√स्तृ ९/२१ ।

ग—(स्तृणीत बहिरासदे—ऋ. ५,२६,८) । प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते—तैत्रा.
१,७,७,५ । यत्र वेदीं पुण्डरीकैः स्तृणोति—मभार. १३,४८९६ ।

+√स्तृह् (स्तृन्हू) ६/७१
मै-श-च-जै-काकृ-शा-हे ×
(कात-√स्तृह्)

√स्तृह् (स्तृन्हू)

हिसार्थः (प)

क्षी-सा-कात ।

वधे—वो ।

हिसायाम् (प) इति

दुर्गः—क्षी ।

√तृह् (तृह्) ६/ हिसा-
याम् (प) ।

√तृह् (तृन्हू) ६/ हिसा-
याम् (प) ।

√स्तृह् (स्तृहू) ६/ हिसा-
याम् (प) ।

“क्षीरस्वामी तु स्तृन्हू हिसार्थः”—पुरुषकारे १२१ पृ. ।

+√स्तृक्ष (स्तृक्ष) १/६५२
मै-सा-श × (काकृ
(√स्तृक्ष)

गतौ (प)

क्षी-च-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

गत्याम्—वो ।

√तृक्ष (तृक्ष) १/ गतौ
(प) ।

√स्तृक् १/४६० b चलने
(आ) काकृ ।

✓स्वृक्ष (ष्टृक्ष) 'गतौ' न्याय्यः—क्षी ।
श-च-जै-काकृ-कात-
शा-वो × क्षी-मै-सा-हे ।

✓स्वृहृ (स्वृहृ) ६/७० हिंसायाम् (प) क्षी-हे ।
श-च-जै-काकृ-कात-शा × हिंसार्थः—

मै-सा-कात ।

वधे—वो ।

✓स्वृहृ (ष्टृहृ) हिंसार्थः (प) ।
सा ×, श-(कात-
क्षी-मै-जै-कात-शा ।

✓स्वृहृ) हिंसायाम्—च-काकृ-हे ।
वधे—वो ।

ग—स्वृहृन्तीं गां नाचक्षीत्—आपस्त. १,३१,९ ।

✓स्वृ (स्वृञ्) ९/१२ छादने (उ) स्तृणाति-निघ. २/१९=वध-
श क्षी-च-वो । कर्मा ।
आच्छादने—
मै-सा-जै-कात-
शा-हे ।
आप्रवणे—काकृ ।

क—स्तेर्=विस्तारे, विकीर्णौ—वा. पाकर्णीः । लैति. स्तेर्नो; पु. उ. ज.—स्तिर्न;
एङ्लो-सैक्सौ. स्तेर्ऑर्नेदे=कूरम्—जू. पाकर्णीः ।

ख—अवे. स्तर् (वर्तमान-स्तरैति, स्तूरुनओइति, स्तूरुनाइति)—वा. पाकर्णीः ।

ग—स्तृणाति-शांत्रा ३,९; शत्रा. १,३,३,८ । स्तृणीहि-गोत्रा. २,२,१६ ।

+ ✓स्तेप् (ष्टेष्ट) १/३६० क्षरणार्थः (आ) ✓तिप् (तिष्ट) १/ क्षर-
श × क्षी-मै-सा-च-कात । णार्थः (आ) ।
क्षरणे—काकृ-शा-हे । ✓तेप् (तेष्ट) १/ क्षरणार्थः
जै ? (आ) ।
इच्युति—वो । ✓स्तिप् (ष्टिष्ट) १/ क्षर-
णार्थः (आ) ।
✓शिप् १/४५७० क्षरणे
(आ) काकृ ।

✓शेफ् १/४५७ a क्षरणे
(आ) काकृ ।
✓स्तिप् (स्तिप) १०/
क्षेपे (प) ।

✓स्तै (ष्टै) १/९२६
क्षी-श-शा-हे×

वेष्टने (प) मै
मै-सा-च-जै-काकृ-कात ।
वेष्टे—वो ।

✓स्नै (ण्नै) १/ वेष्टने
(प) ।

नो गणनिर्देशः—गुप्तत्वे, अप्राकाश्ये—ह्रिः ।

ग—स्तायन्त०-अ.वे. ४,१६,१; ७,१०८,१ (=चोरितम्, गुप्तम्, अप्रकाशितम्) ।

✓स्त्यै १/८९६
श×

शब्दसंघातयोः (प)
क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।
शब्दे संघाते च—च-शा-हे ।
संघाते—जै ।
संहतौ ध्वनौ—वो ।

✓ष्ट्यै १/ शब्दसंघातयोः
(प)
स्त्रियः स्त्यायतेरपत्रप-
णकर्मणः—निरु.२,२१,२

क—स्ताङ्, स्ति-, स्ती-, स्ति-आ = संघाते, घनीभावे ।

ख—अवे. स्ता (य्) = राशिः, संहतिः—वा. पौकर्णीः ।

ग—स्त्यायते ०गन्धः—उत्तरराम. ३४,१ (४५,३) ।

ङ—ठीण (<स्त्यान०) = घनीभूतम्, पिण्डीभूतम्—कुमा. ।

✓स्थग् (ष्ठगे) १/७८३
श-काकृ-कात-शा×

संवरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-हे ।
संवृतौ—वो ।

>✓सग् (षगे) संवरणे
(प) इति दुर्गः—क्षी ।

✓स्थग् (स्थगे) १/७८४
मै-श-च-जै×

संवरणे—क्षी-सा-काकृ-
कात-शा-हे ।
संवृतौ—वो ।

क—(स्) तग् = आच्छादने—वा. पौकर्णीः । लैटि.-तर्गो-एरे = आच्छादने ।
लिथु. स्तिर्गति = छादनेन सहोपस्थितौ—जू. पौकर्णीः ।

ग—स्थगयसि पुनरोष्ठम्—मालतीमा. ७,८; १४९,१५ । स्थगयति दिशं तमः—
रत्नाव. ६०,६ । स्थगयसि—बृहत्सं. ५,६ । शुद्धो भ्वादिप्रयोगो नोपलभ्यते ।

ङ—√थय (सक)=छादने । थएइ-पि. ३०९; गा. ६०५ ।

ङ—√ठय (सक)=छादने । ठएति-स. १५९ ।

ङ—√ठग (सक)=छादने । ठगेइ, ठएइ-सट्टि. २३ टी.; सुख. २,७ ।

+√स्थल् (स्थल) १/८२० स्थाने (प) √स्था (घा) १/ गतिनि-
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात × क्षी-शा-हे-वो । वृत्तौ (प) ।

√स्थल् (घल) 'स्थाने' इति चन्द्रः—क्षी ।
श-शा × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-हे-वो ।

क—स्तल्=स्थितौ, व्यवस्थितौ । म. नि. ज. स्तले, स्तल्=पदम् । पु. आइस्.
स्ताल्=वृणवुसादिचयः । पु. सैक्सॉ. स्तॉलो=स्तम्भाधारः, मूलम्, तलम् । पु. उ. ज.
स्तॉलो; म. उ. ज. स्तॉले; आइस्. स्ताल्मि; नॉर्वे. स्तल्मे-जू. पॉकनीः ।

ग—स्थलयोदकं परिगृह्णाति-तै. १,६,१०,५ । स्थली-मनु. ७,१९२ । स्थलम्-
रघु. ५,५२ । स्थालैः सह-याज्ञवल्क्य. ३,८५=अस्थिविशेषैः । स्थालानि="दन्तमूल-
प्रदेशस्थान्यस्थीनि" इति तत्र मिताक्षरा ।

ङ—थल् (<स्थलम्)=भूमिः-कुमा.; उप. ९८६ टी. ।

√स्था (घा) १/९१२ गतिनिवृत्तौ (प) √स्थल् (स्थल) १/
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- स्थाने (प) ।
कात-शा-हे ।
स्थाने—वो ।

क—स्ता=स्थितौ (आर्याणाम्-स्था-)-वा. पॉकनीः । लैति. स्तॉ (स्तारे,
स्तेती); गॉथि. स्तॉप-जू. पॉकनीः ।

ख—अवे. हिस्तेति=स्थितौ-वा. पॉकनीः ।

ग—आपो अर्वागतिष्ठन्-ऋ. ५,४५,१० । तिष्ठति-ऐन्ना. १,१४ । तिष्ठते-शब्बा.
१२,२३,९ ।

ङ—√ठा (अक)=स्थितौ, उपवेशे । वक्क-ठायमाण-उप. १३० टी; संकृ-
ठाइऊण-पि. ३०९ ।

ङ—√चिट्ठ (अक)=उपवेशे । वक्क-चिट्ठंत, चिट्ठेमाण-कुमा.; भग. ।

+√स्थुड् (स्थुड) ६/१०५ संवरणे (प) √थुड् (थुड) संवरणे
सा-श-च × क्षी-मै-जै-काकृ-कात- (प) ।

शा-हे ।

√ तुङ् ६/८७ a संवरणे
(प) च ।

वृत्याम्—वो ।

ग—मुकुलीकृतैः स्थूलैः-शिशु. १२,४ = दीर्घैः पटमण्डपैः (सर्वङ्कषा) ।

ङ—थुलम् = पटकुटी, वस्त्रगृहम्-दे. ५,२८ ।

+√ स्नस् (णसु) ४/४ निरसने (प) > √ स्नुस् (ण्सु) अदर्शने
 श-च-जै-काक् × क्षी-मै-सा-कात्-शा-हे । (प) इति द्रमिडाः-क्षी ।
 (मै-√ स्नुस् [ण्सु]) मिदित्येके-क्षी √ स्नुस् (ण्सु) ४/५
 निरासे—वो । अदने (प) ।
 √ स्नस् (ण्सु) १/८०५ c निरसने-मित्-सा

छ—√ छिनकना (< छिनखना < सिनसना < स्नसनम्) = निरसने, नासा-
 मलनिस्सारणे, नासातः कफनिस्सारणे ।

√ स्ना (णा) २/४१ शौचे (प) √ स्नै (णै) १/ वेष्टने
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- (प) ।
 कात्-शा-हे ।
 शोधने—वो ।

ग्लास्नावनुवमां च १/८०३ w मित्त्वं वा ।

श-जै-शा-हे-वो ×

क—स्ना-, स्नु-(त्), स्नौ-, स्नऑइ = प्रवाहे, द्रुतगतौ, द्रवे, आर्द्रता ।

ख—अवे. खयेइति = प्रक्षालने-जू. पाँकनीः ।

ग—स्नाति-शत्रा. ३, १, २, १०^३; तैत्रा. ३, ८; अव्यक्तो. ७ ।

ङ—√ सिणा (अक) = स्नाने । सिणाइ-सूअ. १, ७, २१ ।

ड—√ ण्हाण (अक) = स्नाने । ण्हाणेइ-पि. ३१३ ।

छ—√ न्हाना†*

छ—√ न्हाना

छ—(√ न्हाना-बुं. ख.) } = स्नाने ।

√ स्निह् (णिह) ४/८७ प्रीतौ (प)
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
 कात्-शा-हे-वो ।

√ स्निह् १/३१६f हिंसागत्योः
 (प) काक् ।

√ स्निह् (स्निह) १०/ स्नेहने
 (प) ।

√ स्निट् (स्निट) १०/ स्नेहने
 (प) ।

✓स्मिट् (स्मिट) १०/ स्नेहने
(प) ।

स्नेहयति-निघ. २/१९=
वधकर्मा । तुल. काकृ ।

क—स्नाइग् = रिङ्गणे, साष्टाङ्गप्रणामे, चाटुत्वे । स्नाइग् उह्-, स्नाइग्गुहोस् =
प्रालेयम्, हिमम्-वा. पौकर्नीः ।

ग—अपष्णिहाम्-पै. १२,३,९ । स्निह्यतेः-दैत्रा. ३,४; नरः स्निह्यति-चरक.
१,१३ । औरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः-शाकु. १०२,६ । यत् स्निह्यते भवान्-सभार.
७,४४५ ।

ङ—✓सिणिज्झ (अक) = प्रीतौ । कवकृ-सिण्पत-कुमा. ७,९० ।

✓स्तु (ष्णु) २/१७	प्रस्त्रवणे (प)	✓स्ना (ण्णा) २/ शौचे (प) ।
श × (च-मुद्रणदोषः)	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	
(जै✓सु)	कात-शा ।	
✓स्तु इति भाव्यम् ।	क्षरणे—जै ।	
	प्रस्नवने—हे ।	
	प्रस्तुत्याम्—वो ।	

क—स्ना-स्नाउ-तथा स्नाइ-जू. पौकर्नीः ।

ग—तस्याः प्रस्नौति स्म नासिका-कथासरि. १३,१२६ । मातरौ स्नुवन्त्यौ-भा.
पु. १०,८,२३ ।

+✓स्तुस् (ष्णुस) ४/४	अदर्शने(प)इति द्रमिडाः ✓स्तस् (ष्णुसु)निरसने (प) ।
श-च-जै-शा ×	-क्षी
	क्षी, सा (इत्यपरे) ।
✓स्तुस् (ष्णुसु) ४/५	अदने-मै-सा-काकृ-कात-
	हे ।
	आदाने इत्येके-सा ।
	भक्षे-वो ।
✓स्तुस् (ष्णुस) ४/६	'निरसने' इत्येके—मै ।
	मिच्च ।

+✓स्तुह् (ष्णुह) ४/८६	उद्गिरणे (प)	✓स्तुह् १/३१६J हिंसागत्योः
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ ।

कात-शा-हे ।

उद्गारे—वो ।

✓स्तु (णु) २/२७ प्रस्रवणे

(प) ।

✓स्तुस् (णुस) ४/६ निरसने

(प) ।

ग—स्तुही—सुश्रु. १,३२,१६ ।

✓स्तै (णौ) १/९०७

वेष्टने (प)

✓स्ना (णा) १/ शौचे (प) ।

श-च-जै-काक्-कात-वो × क्षी-मै-सा-शा-हे ।

✓स्ना ४/

स्नाने (आ)-ह्वि ।

क—(स्)न-तथा (स्)नाइ । लोट्तिश्-स्नते, स्नने, स्नात् (ए)ने-जू.
पॉकर्नीः ।

ग—स्नायन्-गोत्रा. १,२,५ [स्नाति-स्नायत्योः सन्देहः] । पाञ्चाल्याः पञ्च-
पत्राक्ष्याः स्नायत्या जघनं घनम्-मभार. इति वस्तरगाद् ।

✓स्पन्द् (स्पदि) १/१४

किञ्चिच्चलने (आ)

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

कात-शा-हे ।

ईषत्कम्पे—वो ।

क—स्प् (ह्) ए (न्) द् = स्पन्द तथा स्पन्ध् = दीप्तौ । ऍग्लो-सैक्सॉ. फिन्त,
स्पेन् = कर्षणे । लैति. पेन्डो, स्पेन = कर्षणे-वा. पॉकर्नीः ।

ग—स्पन्दते-पत्रा. ३,७ । स्पन्दते मे दृढं बाहुः-वा. रा. ३,७४,११ ।

ङ—✓फंद (अक) = स्फुरणे । फंदइ, फंदति-उत्त. १४,४५ ।

छ—✓फांदना (< स्पन्दनम्) = कूर्दने, लङ्घने ।

छ—फरफंद (< प्रस्पन्दः) = चाञ्चल्यम्, छलम्-बुं. ख. ।

✓स्पर्ध् (स्पर्ध) १/३

संघर्षे (आ)

स्पर्धसे-ऋ. ४, ६४, ४ ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-

स्पर्धन्-ऐत्रा. ५, १६ ।

कात-शा-हे-वो ।

संघर्षे—वो (श. क. दृ.) ।

संघर्षः = पराभिभवेच्छा-क्षी ।

क—स्प् (ह्) एरैद् (ह्)-नासिक्यम्—स्प् (ह्) रेन्द (ह्)-द् (ह्)-
विस्तारः स्प् (ह्) इ इत्यस्य = विस्तारे, उच्छालने, क्षेपणे, कूर्दने, गॉथि.-स्पौर्दस् =

अश्वधावनस्पर्धावर्तुलपथः; पद्या, एकपदी । ऍग्लो-सैक्सॉ. स्पू दू = अश्वधावनवर्तुलपथः, अश्वधावनस्पर्धा । पु. उ. ज.-स्पुर्त् = अश्वधावनवर्तुलपथः; म. उ. ज.-स्पोर्त्ते-अन्तः, पुच्छभागः-वा. पॉर्कनीः ।

ख-अवे. स्पूरूद्-जू. पॉर्कनीः । ३०. स्पूरूद् = लालसा-वा. पॉर्कनीः ।

ग-स्पर्धेते-शत्रा. २, २, २, १४; स्पर्धन्ते-ऐत्रा. २, २० । स्पर्धते-बृहदारण्यको. १, ५, २१ । स्पद्धी-मभार. १, २१, १७ = संहर्षः स्पर्धत्येष महाक्रतुः-३, १५२९२ ।

ङ-फद्धा (<स्पद्धा)-कुमा. ३, १८ ।

✓स्पश (स्पश) १/८७३
श-जै-काकृ-कात-शा×

बाधनस्पाशनयोः (उ) > ✓पष् (पष्) बाधनस्पा-
क्षी । शनयोः (उ) इत्येके

बाधनस्पर्शनयोः

—क्षी ।

—मै-सा-हे ।

✓पश (पश) १०/ वन्धने

बाधने—च ।

(प) ।

ग्रन्थबाधयोः—वो ।

✓स्पश (स्पश) १०/ ग्रह-

दर्शने—ह्वि, ।

णसंश्लेषणयोः (आ) ।

स्पाशनम् = ग्रथनम्-क्षी ।

स्पर्शनम् = ग्रथनम् इति स्वामी-सा ८७२ ।

क-स्पश = परीक्षणे, अन्वेषणे ।

ख-अवे. स्पस्त = (लैति. स्पकुस् =) स्पष्टः ।

ग-प्रतिस्पशो विसृज-ऋ. ४, ४, ३ । पस्पशे-शत्रा. ३, ७, १, १७ । स्पशम् = तैत्रा. २, ४, ६, ७ । सैषोभयतः स्पाशारब्जुर्भवति-मभाष्य. -६, १, ६८ = पाशः । स्पशः = चरः-मभार. १, १४७, २५ ।

छ-✓फँसना = बाधने ।

छ-✓फाँसना = बाधने ।

✓स्पृ ५/१३
श-काकृ-कात×

प्रीतिबलनयोः (प)

> ✓स्मृ प्रीतिबलनयोः (प) ।

इत्येके-क्षी ।

✓पृ ३/ पालनपूरणयोः

क्षी ।

(प) ।

प्रीतिपालनयोः—मै-सा ।

प्रीतौ—च ।

प्रीतिचलनयोः—इत्येके

—मै-सा ।

प्रीतौ चलने च—जै ।
 प्रीतौ बलने च—शा ।
 प्रीतौ पालने च—हे ।
 प्रीतिरक्षाप्राणने—वो ।
 जये—हि ।

क—स्पृ = शैथिल्ये । लैति. स्पेर्नो; पु. आइस्. स्पार. पु. उ. ज. -स्पॉरो, स्पॉर्न ।
 लिथु. स्पर्ति = प्रेरणे—जू. पॉर्कर्नीः ।

ग—स्पृणवास—ऋ. ५, ४४, १०; स्पृणुहि—१०, ८७, ७ । स्पृणोति—तांब्रा. २, १४, २ ।
 क्रैयादिकोऽपि—स्पृणाति—जैउ. ४७, १, ९ । स्पृणुते—शत्रा. १, ३, ५, १३ ।

✓स्पृश् (स्पृश) ६/१४१ संस्पर्शे (प) ✓छुप् (छुप) ६/१३७ संस्पर्शे
 श क्षी-मै-च-काकृ-कात-हे । (प) ।
 संस्पर्शने—सा ।
 स्पर्शे—जै ।
 स्पर्शने—शा ।
 स्पृशि—वो ।

ग—उशतीरुशन्तं स्पृशति—ऋ. १, ६२, ११ । स्पृशते—प्रश्नो. ४, २; वरा. २, ५८ ।

घ—छुपति—विनय. १, १९१ ।

ङ—✓फरिस (सक) = स्पर्शे । कवकृ-फरिसिज्जंत-धर्मवि. १३६ ।

ङ—✓फास (सक) = स्पर्शे, (२) पालने । फासइ-भग. ।

ङ—✓फंस (सक) = स्पर्शे । कर्म. फंसिजइ-कुमा. ।

ङ—✓फुस (सक) = स्पर्शे । फुसइ-भग. ।

ङ—✓फोस (सक) = स्पर्शे । फोसंति—जीवस. १९९ ।

ङ—✓छिव (सक) = स्पर्शे । वकृ-छिवंत-गा. २६९ । कवकृ-छिपंतं,
 छिविजमाण-कुमा.; गा. ४४३ ।

छ—✓छूना = स्पर्शे ।

छ—✓छीना = स्पर्शे—बुं. ख. ।

✓स्फट् (स्फट) १/३२६
 मै-श-जै-काकृ-कात-शा ×

विशरणे (प) इति
 नन्दिस्वामी—क्षी ।
 क्षी-सा-च-हे ।
 क्षीणौ—वो ।

<✓स्फण्ट् (स्फटि) विश-
 रणे (प) ।

✓फल् (विफला) १/
 विशरणे (प) ।

क—(स्) प् (ह्) एल् = दारणे-वा. पौर्कनीः ।

ग—स्फटिक०—श्वेताश्वतरो. २,११ । स्फाटिकम्—मभार. २,५५,१७ ।

ङ—√फङ् (सक) = खनने, शोधने—सुपा. ६१३ ।

च—√फट् (अक) = स्फटने, विशरणे । फट्इ—भवि. ।

छ—√फटना = विशरणे, मनाग्दीर्णे ।

+√स्फण्ट् (स्फटि) १/३२६ विशरणे (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे ।
कात-शा× शीणौ—वो ।

>√स्फट् (स्फट) विशरणे
(प) ।

√स्फर् (स्फर) ६/१११
श-च-काकृ-कात×

चलने (प)
क्षी-हे ।

√स्फल् (स्फल) ६/चलने(प) ।
√स्फुर् (स्फुर) ६/चलने

स्फुरणे—सा-जै-शा-हे । (प) ।

स्फुरणे सञ्चलने दीप्तौ √स्फुल् (स्फुल) ६/चलने
—वो । (प) ।

ग—अपस्फरीः—ऋ. ६,६१,१४; मै. ४,११,२; काठ. १७,१८; क. ४६,६ ।
कार्मुकं स्फारयामास—वा. रा. ५,४४,४ । विस्फारयति—मभार. १,६४४२ ।

छ—√फनना = कार्यारम्भे ।

छ—√फरकना } (<स्फरणम्) = चलने, स्फुरणे ।
छ—√फङ्कना }

√स्फल् (स्फल) ६/११३
मै-सा-श-च-काकृ-कात×

चलने (प)
क्षी-जै-शा-हे ।

√स्फर् (स्फर) ६/स्फुरणे
सञ्चलने दीप्तौ च (प)

स्फूर्तौ चाले च—वो । मै ।
ताडने—ह्वि. ।

ग—गजेन गजमास्फाल्य—हरिवंश. ६२२३ । आस्फालितं यत् प्रमदाकराग्रैः—रघु.
१६,१३ = ताडितम् (संजी.) ।

छ—√फिसलना (<सिफलना <स्फलनम्) = चलने, स्खलने । प्रसरणादस्य
व्युत्पत्तिश्चिन्त्या ।

√स्फाय् (स्फायी) १/४८४
श×

वृद्धौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-

√प्याय् (ओप्यायी) १/वृद्धौ(आ)
√प्यै (प्यैङ्) १/वृद्धौ (आ) ।

काकृ-कात-शा-हे ।
संवृद्धौ—वो ।

क—स्प् (ह्) ए (इ)—, स्पी-तथा स्फे—: स्फू=वृद्धौ । पु. उ. ज.—स्पाति, स्पातो, स्पःत्; ँग्लो-सैक्सॉ. स्पावन् = वृद्धौ; लिथु. स्फेति=अधिकारे; लेट्टिशु-स्फिते=अवज्ञा, आह्वानम् (युद्धाय), अविनयः; पु. च. स्ला. स्फेति=साफल्ये; स्पर=स्फिरम्—जू. पॉकनीः ।

ग—स्फात्थै-तैत्रा. ३,२,४,७ । स्फीयन्ते-सात्रा. ३,३,१ । अपस्फानस्य-पै. १,५८,१ । स्फावयिता-ऐत्रा. १,१३ ।

+√स्फुट् (स्फुट) १/२५७ विकसने (आ)
क्षी×,श मै-सा-च-जै-काक्-कात-
शा-हे ।
विशरणे—वो ।

उत्तरधातोरेवायं भेदः । आत्मनेपदनिमित्तं पार्थक्यम् ।

√स्फुट् (स्फुटिर्) १/३२७	विशरणे (प)	√स्फट् (स्फट) १/ विशरणे
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-कात-	(प) ।
	शा-हे-वो ।	
	विशरणे विकासे च—	
	काक् ।	

क—द्रष्ट. √स्फट् १/३२६ ।

ग—स्फोटतः—शत्रा. ८,१,४,९ ।

ङ—√फोड (सक)=विदारणे, (२) राजिकादिना शाकादेर्व्याघारणे ।
फोडेज्ज-कुप्र. ६७ ।

छ—√फोडना (< स्फोटनम्) ।

√स्फुट् (स्फुट) ६/९३	विकसने (प) कुटादिः	√स्फट् (स्फट) १/ विशरणे
श	क्षी-मै-सा-जै-काक्-कात-	(प) ।
	शा-हे ।	√स्फुट् (स्फुटिर्) १/
	भेदे—च ।	विशरणे (प) ।
	विकाशे—वो ।	√फुल् (फुल) १/२४४ a
		विकसने (प) काक् ।
		√फुल्ल् (फुल्ल) १/
		विकसने (प) ।

क—द्रष्ट. √स्फट् १/३२५ ।

ग—स्फुटति-षत्रा. ५,७। हृदयं प्रस्फुटिष्यति-वा. रा. ६,७२,५५। यदि पुरोडाशः स्फुटेत्-आश्व. श्रौ. ३,१४,१३।

ङ—√फुट, √फुट् (अक) = विकसने, (२) प्रकाशने, (३) विशरणे, (४) नाशे। फुटइ, फुटइ—संक्षि. ३६।

छ—√फूटना।

+√स्फुड् (स्फुड) ६/११६ संवरणे (प) मै पूर्ववत्।
क्षी-श-जै-काक्-कात-शा- मै-सा-च।
हे× वृत्याम्—वो।

ङ—√फुड = विकसने, संवरणादौ। फुडंति-उप. ७२८ टी; वक्-फुडमाण-सुर. ३,२४३।

+√स्फुण्ड (स्फुडि) १/२७५ विकसने (आ) पूर्वद्वयवत्।
मै-श-जै-काक्-कात- क्षी-च-हे।
शा× इति केचित् पठन्ति—सा।
फुल्ले—वो।

√स्फुर् (स्फुर) ६/११२	चलने (प)	√स्फुल् (स्फुल) ६/११३
श	क्षी-सा-च-हे।	चलने (प)।
	स्फुरणे संचलने दीप्तौ	शेषः √स्फुट् ६/९३ वत्।
	च—मै।	स्फुरति-निघ. २/१९=
	स्फुरणे—जै-काक्-कात-	वधकर्मा।
	शा-हे।	
	स्फूर्तौ चले—वो।	

क—स्फ् (ह्) ष्टृ—, स्फ् (ह्) ष्टृ = कर्षणे, उद्योगे, कूर्दने, उड्डयने—जू. पाँकनीः।

ग—क्षम्पमिव स्फुरत्-ऋ. १,८४,८; उपरि स्फुरन्ति-१०,३४,९। स्फुरति-योशि. ४,१७। स्फुरते नयनं सव्यम्-हरिवंश. ९२९८; कस्य स्फुरते जिह्वा स्तुतौ-१४९०२।

ङ—√फुर = चलने, (२) विकसने, (३) प्रकाशने। फुरइ-से. १५,७६; पिंग.।

ङ—√हुर = (१) चलने, स्फुरणे, (२) विकसने, (३) प्रकाशने-कुप्र. ४२०।

च—√फुल। फुला-पिंग.।

छ—√फुरना * = विकसने, निर्गमे।

+√स्फुच्छ् (स्फुछ्) १/२१० विस्मृतौ (प) इति
श ×
दुर्गः—क्षी
क्षी-च-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।
विस्मृतौ—मै-सा-जै ।

<√स्मुच्छ् (स्मुछ्) (स्मुछ्)
विस्मृतौ (प) ।

√स्फुल् (स्फुल) ६/११४
श ×

चलने (प)
क्षी-सा ।
सञ्चये च = चलने—
(क्षी.यु.मी.सं.)
च-जै-शा-हे ।
सञ्चलने—मै-सा ।
स्फुरणे सञ्चये च—
काकृ-कात-हे ।
स्फूर्तौ चले—वो ।
चये चले—वो ।

√स्फुर (स्फुर) ६/११२ ।
शेषः √स्फुट् ६/९३ वत् ।

ग—स्फुलिङ्गिनी-मुण्डको. १,२,४ = अग्निसप्तजिह्वान्तर्गतजिह्वाविशेषः ।
स्फुलिङ्ग०-वा. रा. ३,३४,६ । कर्णाभ्यर्णस्फुलित०-बालरा. ८७,१५ ।

√स्फूर्ज् (दुओस्फूर्जा) १/२३१ वज्रनिष्पेषे (प) पूर्ववत् ।
श क्षी-च ।
वज्रनिर्घोषे—मै-सा-जै-
काकृ-कात-शा-हे-वो ।

क—* (स्) प् (ह्) एर्ज्-, (स्) प् (ह्) एर्ज्-, (स्) प् (ह्) रेज्-
(नासिक्यम्-स्प्रेंज) स्प् (ह्) एर् इत्यत्र- ज् इत्यस्य विस्तारः = कर्षणे, वज्रवन्निर्घोषे;
उच्छलने । लिथु. (स्प्रञ्ज-एति = (वज्रनिर्घोषे) विस्फोटे; स्वरपरिवर्तनेन स्प्रो गति =
विशीर्योद्भूयने; सशब्दं विशरणे । लैति. स्पर्गो = सशब्दं विशरणे- जू. पौकनीः ।

ग—वाश्यमानाभिस्फूर्जति-अ.वे. १२, ५, २० । अर्चिषा स्फूर्जयन्-ऋ.
१०, ८७, ११ । अवास्फूर्जत्-पै. २, ७०, ४ । अवस्फूर्जते-मा. २२, २६; का. २४, १२, १ ।

√स्मि (स्मिङ्) १/९३३ ईषद्वसने (आ)
(-यु. मी. सं.—स्मिङ्) क्षी-मै-सा-शा-हे ।
च-जै-काकृ-कात ×, श स्मितौ—वो ।

√स्मिट् (स्मिट) १०/अनादरे
(प) ।

√स्मि (स्मिङ्) ईषद्वसने—जै-काकृ-कात ।
१/२६८ विहसने—च ।

क—(स) माइ-; स्माइ=ईषद्वसने, आश्चर्ये । लेट्टि. मेरुजु, स्मिणेत=हासे
अलेम. रि.मणु=आश्चर्ये; mengl. स्मीलिन्; ईंग्लि. स्माइल; पु. च. स्ला. स्मिज-
ति स्मै=हासे-जू. पॉकर्नीः ।

ग—श्रिये स्मयते विभाती (उषाः)-ऋ. १, ९२, ६ । स्मयसे, सिष्मिये-
जैत्रा. १५१ ।

+√स्मील् (स्मील) १/५२०	निमेषणे (प)	√इमील् (इमील) १/निमेषणे
श-काकृ-कात × (क्षी.	क्षी-मै-सा-च-जै-	(प) मै ।
यु. मी. सं. ×)	शा-हे-बो ।	√क्षमील् (क्षमील) १/ निमेषणे
		(प) ।
		√मील् (मील) १/ निमेषणे
		(प) ।

निमेषणम् =संकोचः—क्षी ।

√मील् > √स्मील् इति ।

+√स्मुच्छ् (स्मुच्छा) १/२१०	विस्मृतौ (प)	> √स्फुच्छ् (स्फुच्छा) विस्मृतौ
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-हे-बो ।	(प) इति दुर्गः—क्षी ।
कात-शा ×		√मुच्छ् (मुच्छा) १/
		मोहसमुच्छ्राययोः (प) ।

√स्मृ १/८००
श ×
आध्याने (प) ज्वलादिः
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
अध्ययने—च ।
औत्क्ये—बो ।

ग—नान्यद् दृष्टं स्मरयत्यन्यः—सर्वदर्शनस. ८४, १५ ।

√स्मृ १/९१७
श
चिन्तायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा हे ।
स्मृतौ—बो ।

क—(स) मेरु=स्मरणे, ध्यानाकर्षणे । पु. लिथु. मेरैति=चिन्तायाम्;
सेर्वि. मरिति=चिन्तायाम् ।

ख—अवे. मरैति, हि. मरैति=स्मरति, ध्याने, विचारणे-जू. पॉकर्नीः ।

ग—स्मरति-गर्भो. ३; सुवा. ११; गी. ८, १४ । स्मरन्ते-शांआ. ४, ४ ।

ड—√समर (सक)=स्मरणे-चउ. १७; नाट-शाकु. ६ ।

ड—√सर (सक)=स्मरणे । सरइ-गुरु. १२ ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{सौरना}*} \\ \sqrt{\text{सुमरना}*} \\ \sqrt{\text{स्मरना}} \end{array} \right\} (<\text{स्मरणम्}) = \text{स्मरणे, चिन्तने, ध्याने ।}$

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{सिमरना}†} \\ \sqrt{\text{सुमिरना}*} \end{array} \right\} (<\text{स्मरणम्}) = \text{स्मरणे, चिन्तने, ध्याने ।}$

+√स्मृ ५/१३
च-जै-शा×,श

प्रीतिबलनयोः (प) >√स्पृ प्रीतिबलनयोः (प)
क्षी । इत्येके-क्षी ।

प्रीतिचलनयोः—मै-सा ।

प्रीतौ पालने च—काकृ-

(उ),-कात-हे ।

जीवने—हे ।

प्रीतिरक्षाप्राणने—वो ।

√स्यन्द (स्यन्दू) १/७५३
श×

स्यन्दते-निघ. २/१४=गतिकर्मा ।

क्षी-मै-च-काकृ-

कात-शा-हे ।

प्रस्रवणे—सा ।

स्रवे—जै ।

सुतौ—वो ।

ग—स्यन्दते-ऋ. ९,८०,३; स्यन्दन्तां कुल्याः—५,८३,८ । स्यन्दन्ति-गोत्रा. १,२,१४ ।

घ—सन्दति-दीघ. २,१२८; जातक १,१८ ।

ङ—√संद (अक)=क्षरणे, इच्छोतने । संदति-सूअ. १,१२,७ ।

+√स्यम् (स्यम्) १/८०९
श-वो×

शब्दे (प) मित्
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।

√स्यम् ६/ ध्वनने (प) वो ।
स्यमति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

सीमिका स्यमनात्-निरु.

३,२०,७

सीमिका=पिपीलिका-

दुर्गाचार्यः ।

+√संस (सन्सु) १/३९१ प्रमादे (आ) इत्येके-क्षी < √सम्भ् (सन्भु) प्रमादे
श-च × (जै-काकृ- क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (आ) ।
√श्रंस्) कात-शा-हे-वो ।

अवसंसनार्थकस्य √सस् १/७४५ इत्यस्य धातोः स्यादर्थभेदः ।

√सस् (सन्सु) १/७४५ अवसंसने (आ) संसति-निघ. २/१४ = गतिकर्मा ।
श (काकृ-√श्रंस्) क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।
अवसंसने-जै ।
भ्रंशे-वो ।

क-स्रस्-अथवा स्रस् = संसने-जू. पौकनीः ।

ग-(अतिससेम वृजिनम्-ऋ. ६, ११, ६ ।) संसते-शब्रा. ४, ५, ७, ६; गी. १, ३० ।
संसमाने वसने-वा. रा. ५, ३६, ३७ इत्यत्र ससिधातुः ।

ङ-√ल्हस (अक) = संसने, स्खलने । वङ्-ल्हसंत-वज्जा. ९० ।

+√संह् (सन्हु) १/७४९ विश्वासे (आ) इति < √सम्भ् (सन्भु) विश्वासे
मै-सा-श-च-जै-काकृ- कौशिकः-क्षी । (आ) ।
कात-शा × क्षी-हे-वो ।
स्पष्टो विकासः ।

+√सङ्क् (सकि) १/८२ गत्यर्थः (आ) मै । √श्रङ्क् (श्रकि) १/ गत्यर्थः
क्षी-श-च-जै- मै-सा । (प) ।
कात-हे × गतौ-काकृ-शा । √श्रङ्क् (श्रकि) १/ गत्यर्थः
गत्याम्-वो । (प) ।
√सेक् (सेकृ) १/ गत्यर्थः (प) ।

क-स्लेङ्क्, स्लेङ्क् = वेष्टने-वा. पौकनीः ।

ग-सृङ्कां चेमानेकरूपां गृहाण-कठोप. १, १, १६ । सृङ्काम् = मालाम् ।

+√सम्भ् (सन्भु) १/३९० प्रमादे (आ) > √संस (सन्सु) प्रमादे (आ)
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे-वो ।
शा × इत्येके-क्षी ।
√श्रम्भ् (श्रम्भु) १/ प्रमादे
(आ) क्षी (यु. मी. सं.) ।

प्रमादः = अवलेपः-क्षी ।

+√संभ् (सन्भु) १/७४९ विश्वासे (आ) >√संह् (सन्हु) विश्वासे (आ)
 (श-काकृ-√श्रम्भ्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- इति कौशिकः-क्षी ।
 कात-शा-हे-वो ।

√सिक् (सिक्) ४/३ गतिशोषणयोः (प) √श्रिक् (श्रिक्) ४/३a गतौ (प)
 श-च-जै-कात-शा-हे× क्षी-मै-सा-काकृ । च ।
 शोषे गतौ—वो । √श्रिक् ४/३ गतिशोषणयोः
 √सीक् संसने—द्वि । (प) कात-शा ।
 √श्रिक् ४/२२ गतिशोषणयोः
 (प) हे ।

क—लैउऑ= ? पु. उ. ज.-स्लेऑ; ँग्लो-सैक्सॉ. स्लाक्; पु. आइस्. स्लजॉइ,
 स्लाइ; पु. सैक्सॉ. स्लेउ=निर्बलः, मन्दः, मूर्खः-वा. पॉकर्नीः ।

ग—सीव्यन्ति वै तानि-ऐव्रा. ४,२२ ।

√सू १/९२७ गतौ (प) √सु (सु) गतौ (प) मै ।
 श-जै×(काकृ-√सू) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √सु १/ गतौ (प) ।
 कात-शा-हे स्रवति-निघ. २/१४=
 द्रुवत् (=स्रुतौ गतौ) गतिकर्मा ।
 —वो √श्रु १/ गतौ (प) ।

क—स्रॉइ=प्रवहणे, द्रवे, द्रुतगतौ-जू. पॉकर्नीः । पु. च. स्ला. स्रवो=स्रवः ।
 लिथु. स्रुत=स्रुतम् (:); लेट्रिथ-स्रौत्स=स्रुतम् (:)-वा. पॉकर्नीः ।

ग—सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेनाः-ऋ. ४,५८,६ । स्रवति-शब्रा. ९,५,१,५७ ।
 स्रवते-हंसो. १९ ।

ङ—√सव (अक)=स्रवणे । सवइ-विसे. १३६८ ।

ङ—√सय (अक)=स्रवणे । सयइ-सूअ. २,२,५६ ।

छ—√स्रवना* =प्रवहणे, स्रवणे, निश्च्योतने (संसने) ।

छ—√स्रवना*† =प्रवहणे ।

+√सेक् (सेक्) १/८० गत्यर्थः (आ) √सेक् (सेक्) १/ गत्यर्थः
 श-कात× क्षी-मै-सा-च । (आ) ।
 गतौ—जै-काकृ-शा-हे । √शीक् (शीक्) १/ गत्यर्थः
 गत्याम्—वो । (आ) ।

ग—स्नेकपर्णाष्टीवन्ता कृणुतात्-तैत्रा. ३,६,६,३ ।

छ—सरगना = विकत्थने, मिथ्याप्रशंसने (देश. ?) ।

+√स्त्रै १/९०३
सा-श×

पाके (प)
क्षी-मै-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
पचि—वो ।

√श्रा २/४२ पाके (प) ।
√श्रै १/९०४ पाके (प) ।

ग—अभ्यवस्रातेन-पै. ९,२२,१८ ।

+√स्वङ्क् (स्वकि) १/९६
क्षी-मै-श-च-जै-शा-
हे-वो×

गत्यर्थः (आ) सम्म-
तायाम्-सा ।
सा-कात ।

<√श्वङ्क् (श्वकि) गत्यर्थः
(आ) ।

सु+√अङ्क्=√स्वङ्क्
इति वागीशः ।

√श्वङ्क् (श्वगि) १/
गत्यर्थः (आ) मै ।

√स्वञ्ज (ष्वन्ज) १/९६१
जै-शा-हे×,श

परिष्वङ्गे (आ)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात ।
आलिङ्गे—वो ।

√स्वञ्ज ६/१४४ सङ्गे (आ)
जै ।

√स्वञ्ज ६/१२३ सङ्गे (आ) शा ।
√स्वञ्ज ६/१५० सङ्गे (आ) हे ।

क—सुर्णङ्क्-, सुर्णङ्क्-, सुर्णङ्क्-, सुर्णङ्क्-: सौङ्क् = नमने, इतस्ततो दोलने-
वा. पौकनीः । नार्वे. स्वेक् = स्वक्तम्; म. उ. ज.-स्वङ्केन् = स्वक्तम्-जू. पौकनीः ।

* ख—पङ्क्तिस्वक्तम् = परिष्वक्तम्—वा. पौकनीः ।

ग—परिष्वजे-ऋ. १०,४०,१० । पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व-अ.वे. १२,३,१२ ।
स्त्री पुमान् संपरिष्वक्तौ-शत्रा. १४,४,२,४ ।

√स्वद् (ष्वद्) १/१८
श×

आस्वादने (आ)
क्षी-मै-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।
'संवरणे' इति क्षीरस्वामी-
सा ।
आस्वादे—जै ।
प्रीतिलिहोः—वो ।

सु+√अद् २/१ भक्षणे
(प) = √स्वद्-इति
वागीशः ।

क—सुआद् = मधुरम्, प्रियम्, रमणीयम्-वा. पौकनीः ।

ख—अवे. क्स्वास्तो-जू. पौकनीः । अफगा. क्स्वन्द-वा. पौकनीः ।

ग—सस्वदे वर्मम्-ऋ. १,११९,२; ३,१४,७; सोमं स्वदन्ति गावः-९,९२,५ ।
स्वदते-शत्रा. २,४,४,१६; कात्रा. १,३,४,९ ।

√स्वन् (स्वन) १/८१०
श×

शब्दे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे-वो ।

+√स्वन् (स्वनः) १/८०३
श-च-काक्-कात×

अवतंसने-मित्-

दुर्गः-क्षी ।

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

तंसने-वो ।

सु+√अन् प्राणने =

√स्वन्-इति वागीशः ।

सु+√अण् शब्दार्थः =

√स्वन्-इति वागीशः ।

√शण् १,२०७ q शब्दे (प)

काक् ।

√श्वन् १/२०७ ff शब्दे

(प) काक् ।

√स्वन् १/२०७ oo शब्दे

(प) काक् ।

√हण् १,२०७ t शब्दे (प)

काक् ।

ग—अव...अस्वनीत्-ऋ. ४,२७,३ । स्वनन्तम्-पारमात्मिको. ६,१० । मही
स्वनति गम्भीरम्-वा. रा. २,१०६,७ । अस्य शुष्मासः स्वनयन्-ऋ. १०,३,६-मित् ।

√स्वप् (विष्वप्) २/५७
श

शये (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे-वो ।

सु+√आप् (आप्ल) व्याप्तौ

(प) = √स्वप् इति वागीशः ।

क—सुर्हप्, सुप् = शयने । लैति. सौपिओ, -ईरे = शयने; ँङ्लो-सैक्सौ.
स्वफन् = स्वप्ने ।

ख—क्स्वप् = निद्रायाम्, शयने-वा. पौकनीः ।

ग—स्वपिति-ऐआ. ३,१,६; शत्रा. १,६,३,४१ । यदा स्वपिति शान्तात्मा-मनु.
१,५२ = निवृत्तेच्छो भवति (मन्वर्थ.)

ङ—√सुव (अक) = शयने । सुवई, सुवन्ति-महा.; रंभा. ।

ड—√सुअ (अक) = शयने । सुअइ-पि. ४९७; उव. सुयामि-निसा. १ ।

ड—√सोव (अक) = शयने । सोवइ, सोवन्ति-उव.; भवि. ।

छ—√सोवना*† }
छ—√सोअना* } = शये ।
छ—√सोना }

‘सोना’ इत्यस्य ‘शयनम्’ इत्यतो व्युत्पत्तिरसमञ्जसा ।

+√स्वर्द् (स्वर्द्) १/१९	आस्वादने (आ)	√स्वद् (ऽवद्) १/१८
श×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	आस्वादने (आ)
	कात-शा-हे ।	रकारोपजनेन √स्वर्द्—
	आस्वादे—जै ।	इति वागीशः; सु+
	प्रीतिलिहोः—वो ।	√अर्द् गतौ याचने च
		(प)=√स्वर्द् इति वा ।

√स्वाद् (स्वाद) १/२७	आस्वादने (आ)	√स्वद् (ऽवद्) १/१८
श×	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	आस्वादने (आ) ।
	कात-शा-हे	√स्वर्द् (स्वर्द्) १/१९
	आस्वादे—जै ।	आस्वादने (आ) ।
	प्रीतिलिहोः—वो ।	√स्वद् (स्वद्) १०/२६५
		आस्वादने (प) सा ।
		√स्वाद् (स्वाद) १०/२६५
		आस्वादने (प) इत्येके-
		सा ।

ग—स्वादः—ऋ. १, १८७, २ । अन्त्राणि च यथा स्वादेयम्—वा. रा. २, २५, ४६ ।
स्वादेतां तौ च ते फले—हरिवंश. ११३५ ।

√स्विद् (जिस्विदा) २/७३५	स्नेहमोहनयोः (आ)	<√क्षिद् (जिक्षिदा) स्नेह-
श×	इति नन्दी—क्षी ।	मोहनयोः (आ) ।
	क्षी ।	√क्षिद् (जिक्षिदा) स्नेह-
	स्नेहमोचनयोः—मै ।	मोहनयोः (आ) इत्या-
	गात्रप्रस्रवणे—सा ।	हृतः—क्षी ।
	पाके—च ।	सु+√इन्द् बन्धने=
	स्नेहे मोक्षे च—जै ।	√स्विद् इति वागीशः ।
	स्नेहने, मोचने च—	
	काकृ-कात-शा-हे ।	
	मोहस्नेहमोक्षे—वो ।	

क—सुआइद् = स्वेदे (स्नेहे), गात्रप्रस्रवणे-वा. पॉकनीः। लैति. सूदोर;
 ऍंग्लो-सैक्सॉ. स्वात्; पु. सैक्सॉ. स्वत्; पु. उ. ज. स्वाइज; पु. आइस्. स्वाइति;
 पु. उ. ज. स्विज्जेन = स्विद्यति। लेट्टिश-स्विण्ट्रि-जू. पॉकनीः।

ख—क्खएद् = स्वेदः (शार्मण्यभा.-* स्वैत)-वा. पॉकनीः।

ग—स्वेदते-ऐआ. १,३,५; छान्दोग्यो. ६,२,३।

छ—सेद (< स्वेदः)

✓स्विद् (पिवदा) ४/७५ गात्रप्रक्षरणे (प) पूर्ववत्।

मै-श-काकृ-कात-वो × क्षी-सा-जै-शा-हे।

पाके—च।

✓स्विद् (विपिवदा) ४/८२ गात्रप्रक्षरणे—मै।

मै-सा-काकृ-कात।

स्विदि—वो।

क—,ख—पूर्ववत्।

ग—स्विद्यति-ह्वि.। मया नोपलब्धम्। स्विद्यते-याज्ञ. २,१३। स्विद्यमान०
 सुश्रु. २,१८४,५।

✓स्वृ १/९१६

श ×

शब्दोपतापयोः (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो।

शब्दे—च।

सु + ✓ ऋ गतिप्रापणयोः, =

✓स्वृ इति वागीशः।

स्वरति-निघ. २/१४=

गतिकर्मा।

क—सुएल् = दीप्तौ। शनैर्ज्वलने-वा. पॉकनीः। ऍंग्लो-सैक्सॉ. स्वेल्न् = दीप्तौ;
 लिथु. स्खिलि = मनाग्दाहे (उपतापे); प्रयोजके तु स्खिलिन्ति-जू. पॉकनीः।

ख—अवे. क्खरूनः-वा. पॉकनीः।

क—सुएर् = भङ्कृतौ, भणभणशब्दे, सीत्कृतौ, अव्यक्तशब्दे। लैति. सुसु-
 र्स् = शनैः संभाषणे-वा. पॉकनीः।

ग—स्वरन्ति घोषं विततम्-ऋ. ५,५४,१२। स्वरति-तांत्रा. १३,१२,१३।

ङ—✓सर (सक) = शब्दे-सरइ, सरन्ति-विसे. ४६२।

+✓स्वृ १/९१८

क्षी-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ×

हिंसायाम् (प) मै।

✓स्वृ १/९१६ शब्दोपताप-
 योः (प)।

+√हट् (हट) १/३०८
श

दीप्तौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-
कात-शा-हे ।
त्विषि—वो ।

√हट् १/१२१ निवासे (प)
काक् ।
√खट् (खट) १/ काह्वा-
याम् (प) ।

ग—महाहाटकतोरणम्—वा. रा. ५,४,२४ (गी. प्रे. सं.)—अयं दीप्त्यर्थकः ।
तं जित्वा हाटकं नाम देशं गुह्यकरक्षितम्—मभार. २,२८,३ ।

ङ—हट्=क्रयविक्रयस्थानम्—गा. ७९४; भवि.; (२) विपणिः; निषद्या—सुपा.
११; १८६ ।

ङ—हट्टिगा } = लघुपण्यशाला—मोह. ९२; सुपा. १८६ ।
हट्टी }

+√हठ् (हठ) १/३३४
श×

प्लुतिशङ्कुबन्धनयोः (प)
क्षी-मै ।
प्लुतिशठत्वयोः—सा ।
स्तुतिशठत्वयोः—जै ।
'स्तुति—' स्यान्मुद्रणदोषः;
'प्लुति—' इत्युचितम् ।
प्लुतिशङ्कुत्वयोः—शा ।
'बलात्कारे' इति तु चान्द्राः—क्षी ।
क्षी-सा-च-काक्-कात-हे ।
बलात्कृतौ—वो ।

ग—हठेन मधुरेण च—वा. रा. ५,६१,१७ । हठे नैवास्ति पौरुषम्—मभार. ३,
६५९७ ।

ङ—हड (< हठः) = बलात्कारः—पण्ड. १,३—पत्र. ४४ ।

छ—√हठना = दुराग्रहे (शास्त्रे) ।

√हद् (हद्) १/९६२
श

पुरीषोत्सर्गे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-कात-शा-हे ।
ग्वर्थे (= विषोत्सर्गे)—वो ।

क—घेद् = हदने, विघ्नत्यागे ।

ख—अवे. जदह् (< हदः) = नितम्बः—वा. पौर्नर्नीः ।

ग—हदति—भा. पु. ५,५,३२ । हदते—यशस्तिलकच., ३ आश्वा., ३३८ श्लो. =
पुरीषोत्सर्गं करोति ।

घ—हनति (सम्भवतो निष्ठाप्रत्ययान्तहन्तशब्दसम्बद्धः)—पेतवत्यु ८५ ।

छ—√हगना = मलोत्सर्गे ।

√हन् (हन) २/२
श

हिंसागत्योः (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
हिंसायाम्—च ।
गतौ वधे—वो

√हण्ड् १/१८३ a
हिंसागत्योः (प) काकृ ।
√हण् १/२०७ t शब्दे (प)
काकृ ।
वधिः प्रकृत्यन्तरम्-द्र.
काशिका ७/३/३५ ।
√घन् इत्यपीति वागीशः,
घ्नन्ति, जघानेति
दर्शनात् ।
हनति-निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

क—गुहन् = ताडने-वा. पौकर्णीः ।

ख—अवे. जैन्ति = हन्ति-पी.टी. ऐस. पालि-इंग्लिशकोशात् । (जुत = हत
(म्)-वा. पौकर्णीः ।

ग—सानौ जघान-ऋ. १,३२,७ । हन्ति-ऐत्रा. १,४ । हनामि-तैत्रा. ३,१४,४ ।
आसीनं चाहनञ्छलैः-भा. पु. ७,६, ४० । हतस्य-वा. रा. २,७३,२ = प्रापितस्य
(तिल.) । ब्राह्मणो हन्तुमर्हति-मभार. ५,४२,३५ = गन्तुम् (नील.) । हतः-मभार.
८,१,५६ = गतः (नील.) । हन्यमानस्य-मभार. ५,१३३,४० = अनुदुतस्य । अत्र
हन्तिर्गत्यर्थः (नील.) ।

घ—हन्ति-सुत्तनिपात १२५ । हन्ति-जातक ४,१०२ ।

ङ—√हण (सक) = वधे, (२) गतौ । हणइ; हणिया-कुमा.; आचा. ।

ढ—√हम् (सक) = वधे । कुमा.; संक्षि. ३४ ।

छ—√हनना* (<हननम्) = वधे, (२) आघाते ।

+√हम् (हम्म) १/४६१ गतौ (प)

श-जै X, (च-√हम्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
(शा-√हर्म) कात-शा-हे-वो ।

√हम् १/२२५ e गतौ (प)

काकृ ।

√हय् १/५१३ गतिकान्त्योः
(प) ।

√हम्ब् १/२०६ ff मर्दने
(प) काकृ ।

ग—हम्मतिः सुराष्ट्रेषु, गमिमेव त्वार्याः प्रयुञ्जते—महाभाष्ये पस्पशाह्निकम्—
५२ पृ. । हम्मीर०—(शाकाम्भरीसम्बद्ध०)—राजतर. ७, ५३ ।

+√ह्य् (ह्य) १/५१३ गतिकान्त्योः (प) √हि ५/११ गतौ वृद्धौ च
श× क्षी-शा । (प) ।
गतौ—मै-सा-च-काकृ- √हर्य् (हर्य) १/
कात । गतिकान्त्योः (प) ।
भक्तिशब्दयोरपीति
केचित्—सा ।
गतिकलान्त्योः—जै ।
गतौ कलान्तौ च—हे ।
कलमे गतौ—वो ।

ग—ह्य०—ऋ. ५, ४६, १; ऐत्रा. ८, २२; शत्रा. १०, ६, ४, १ । √हि गतौ (प)
इत्यतोऽपि व्युत्पत्तिः ।

√हर्य् (हर्य) १/५१५ गतिकान्त्योः (प) हर्यति-निघ. २/१४=
श× क्षी-मै-सा-शा । गतिकर्मा ।
गतौ—च । हर्यति-निघ. २/६=
गतौ कलान्तौ च— कान्तिकर्मा ।
काकृ-कात-हे । √ह्य् (ह्य) १/५१३
गतिकलान्त्योः—जै । गतिकान्त्योः (प) ।
कलमे गतौ—वो ।
ह्रि. ।

√ह्र ४/

क—घर्=इच्छायाम्-वा. पौकनीः ।

ग—अभिहर्यन्ति देवाः—ऋ. १०, ११२, ६ । हर्यतम्-शात्रा. २५, ७; तांत्रा.
१५, ५, ४ ।

+√हल् (हल्) १/८२१ विलेखने (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
विलेखे—वो ।

क—घुल्=छेदने, (विलेखने) ? । अर्मे. उल्मे=सीता (लाङ्गलपद्धतिः);
जलोद्गमस्थलम्; चर्मरेखा, वलीरेखा; प्रणाली (कुल्या)—वा. पौकनीः ।

ग—हल-हल-वनदुर्गो. ४३:११ । हलम्-सभार. ३,८०९ ।

ङ—हल=लाङ्गलम्-उवा.; औप. ।

√हस् (हसे) १/७१३
श

हसने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
हासे—वो ।

√घस् (घस्ल) अदने (प) ।

√जक्ष् (जक्ष) २/

भक्षहसनयोः (प) ।

√हस् १०/४७ आदाने (प)

काकृ ।

हासमाने हासति स्पर्द्धायां

हर्षमाणे वा-निरु. ९,३९,१ ।

ग—हसति-छान्दोग्यो. ३,१७,३; योशि. ६,६७ । हसन्ति-पत्रा. ५,१० ।

घ—हसति-बुद्धवंस १, २८; महावंस ३५,५९ ।

ङ—√हस्=(१) हासे, (२) सक-उपहासे । हसमाण-औप.; दस. ७,५४ ।

छ— $\left. \begin{array}{l} \sqrt{\text{हँसना}} \\ \sqrt{\text{हँसना}*} \end{array} \right\} = \text{हसने ।}$

√हा (ओहाङ्) ३/७
श

गतौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√हा (ओहाङ्) ३/८ त्यागे
(प) ।

√जह् १/३१६m हिंसागत्योः
(प) काकृ ।

क—उत्तरधातुवञ्छेयम् ।

ग—द्यौर्जिहीत-ऋ. ८,२०,६; अनु...जिहते-६,१८,१५ । अतीव जिहीते-पञ्च.
ब्रा. १७,४,३ ।

ङ—द्रष्ट-उत्तरधातोः प्रथमो ङः ।

√हा (ओहाङ्) ३/८
श

त्यागे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√हा (ओहाङ्) ३/७ गतौ
(आ) ।

क—घा (ङ्)=स्खलतौ, (२) पार्थक्ये, दूरगमने ।

ग—यथा न पूर्वमपरो जहाति-ऋ. १०,१८,५ । जहाति-ऐत्रा. ८,२५;
छान्दोग्यो. ६,११,२ ।

घ—जहाति-मुत्तनिपात १,५०६ ।

ड—√हा (सक)=त्यागे, (२) गतौ, नैयून्ये । कर्म. हायइ, हायंति-भग.; उव. ।

ड—√जह (सक)=त्यागे । जहइ-पि. ६७ ।

√हि ५/११

श

गतौ वृद्धौ च (प)

क्षी-मै-सा-काकृ (उ),-कात ।

गतौ—च ।

गतिवृद्धयोः—जै-शा-हे ।

वर्धने गतौ—वो ।

क—घाइ=प्रेरणे, उत्तेजने, कम्पने ।

ख—अवे. जएनि=शीघ्रगामी, इच्छुकः—वा. पौर्कर्णीः ।

ग—वृजिनं हिनोति-ऋ. ७,१०४,१३; हिनुहि-१,१४३,४ । हिनोति-ऐआ. ५,२,२ ।

घ—पहिणति-विनय. ३,१४० ।

√हिंस (हिसि) ७/१९

श

हिंसायाम् (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

हिंसने—जै ।

हिंसे—वो ।

√हन् (हन) २/ हिंसा-

गयोः (प) ।

√सिंह् १/३१६ h हिंसा-

याम् ; गतौ (प) काकृ ।

क—घाइस्=(हिंसायाम्) पीडायाम् , आघाते-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—हिंसन्ति धीतयः-ऋ. ६,३४,३ । हिनस्ति-ऐआ. १,१३; ऐआ. २,५,१ ।

घ—हिंसति-दीघ. २,२४३; सुत्तनिपात ५१५ ।

ड—√हिंस (सक)=(१) वधे, (२) पीडायाम् । हिंसइ-आचा.; पव. १२१ ।

(छ—√हूँसना=शपने ।)

√हिक् (हिक्) १/८४६

श-जै×(काकृ-√हिष्क्)

स्याल्लैपिकी त्रुटिः ।

अव्यक्ते शब्दे (उ)

क्षी-मै-सा-कात-शा-हे ।

शब्दे—च ।

गतौ—काकृ ।

कूजे—वो ।

ग—हिक्कते-चरक. ८, १५। हिक्कन्त्-सुश्रु. २, ४९५, ११। हिक्केत्—
बृहत्सं.-५१, ३२। हिक्किका प्रोच्यते ज्वरः-मभार. १२, १२०६३।

ङ—हिक्का=रोगविशेषः-सुपा. ४८६।

छ— $\sqrt{\text{हीचना}}^{\dagger} = \text{हिक्कने, अनिच्छया सङ्कोचेन वा क्वापि}$
कार्याप्रवृत्तौ।

छ— $\sqrt{\text{हिचकना}} \left. \begin{array}{l} \text{ } \\ \text{ } \end{array} \right\} = \text{हिक्कने, अनिच्छया सङ्कोचेन वा क्वापि कार्या-}$
छ— $\sqrt{\text{हिलकना}}^{\dagger} \left. \begin{array}{l} \text{ } \\ \text{ } \end{array} \right\} \text{प्रवृत्तौ।}$

+ $\sqrt{\text{हिट् (हिठ) १/३१४}}$ आक्रोशे (प) केचित् < $\sqrt{\text{विट् (विट) आक्रोशे}}$
पठन्ति—सा। (प)।

$\sqrt{\text{हिण्ट् १/१०१}}$ शोषणे (प)
काकृ।

$\sqrt{\text{हिट् १/१२३}}$ बन्धने
(प) काकृ।

$\sqrt{\text{हिण्ड् (हिडि) १/२६५}}$
श

गत्यनादरयोः (आ)
क्षी-मै-सा-जै-शा।

$\sqrt{\text{हण्ड् (१/१८३ a}}$
हिसागत्योः (प) काकृ।

अनादरे गतौ च—
काकृ-कात्।

$\sqrt{\text{हेड् (हेडु) १/}}$ अनादरे
(आ)।

गतौ—च।

गतौ अनादरे च—

हे-वो।

रिक्तीभावे—ह्नि।

ग—पर्यहिण्डन्त शुष्काः काकमण्डल्यः-दशकु. १५१, ६। हिण्डसे-यशस्ति.
च., २ आ., ३५० पृ. = पर्यटसि।

घ—आहिण्डते-दिन्यावदान १६५। आहिण्डति-विनय. १, २०३।

ङ— $\sqrt{\text{हिङ (सक)}} = (१)$ भ्रमणे, (२) गतौ, चलने। हिङइ-सुपा.
२८४; महा.।

छ— $[\sqrt{\text{हँडना (< अभ्यटनम् ?)}} = \text{भ्रमणे, (२) वृथा भ्रमणे, (३)}$
अन्वेषणे।

✓हिन्व् (हिवि) १/५८९
श×

प्रीणनार्थः (प) इति
च चान्द्राः-क्षी ।

✓धिन्व् (धिवि) प्रीण-
नार्थः (प) ।

क्षी-मै-सा-च-कात् ।

प्रीणने—जै-काकृ-शा-हे ।

प्रीतौ—वो ।

हि १/ प्रवृत्तौ, प्रोत्साहने—हि ।

ग—हिन्वति-शत्रा. ३, ५, १, ३५, हिन्वन्ति-१२, ८, १, १ ।

+✓हिल् (हिल) ६/८२
श×

हावकरणे (प)

क्षी-मै-काकृ-कात्-शा-हे ।

भावकरणे—सा-जै ।

हावे—च ।

हावकृतौ—वो ।

>✓मिल् (मिल) श्लेषणे

(प) इति दुर्गः—क्षी ।

✓हिल्लो १०/ दोलने

(प) वो ।

ग—कथं हिलसि भोः ! छात्र !

छ—✓हिलना } =दोलने, हावे ।
छ—✓हीलना }

छ—✓हेलना *=(१) क्रीडायाम्, केलौ, (२) विनोदे ।

(छ—✓हीला (आरव्य.-हीलः)=व्याजः, मिषः ।)

✓हु ३/१
श (काकृ-✓हू)

दानादनयोः (प)

क्षी-सा-जै-शा-हे ।

दाने । आदानेऽप्येके—

मै ।

‘दानादानयोः’ इत्यन्ये—

सा-काकृ ।

होमेऽदने—वो ।

हवने—च ।

दाने—कात् ।

दानम्=हविःप्रयोगः । अदनम्=भक्षणम् ।

✓हुन्—हुनेत्-वृजा. ३, १६;

रार. २, ३४; वपू. २५ ।

सन्ध्याकर्म समाप्यान्तेऽ-

प्यग्निहोत्रं स्वयं हुनेत्-दे.

भा. ११, १७, ३४ ।

छ—✓हुण (सक)=होमे ।

हुणइ-भग. ११, ९-

पत्र. ५१६; कुमा. ।

छ—✓हुनना=हवने ।

ग—अव...पथिषु जुहति-ऋ. ५, ७, ५ । जुहोति—ऐत्रा. १, २; तैत्रा.

१, १, ६, ९ ।

ङ—√जुहु (सक) = (१) दाने, (२) हवने । जुहुणामि-ठा. ७-पत्र.
३८१; पि. ५०१ ।

+√हुङ् (हुङ्) १/३४९	गतौ (प)	√हुल् (हुल्) १/ गतौ
मै-श-च-काङ्	क्षी-सा-जै-कात-शा-	(प)
	हे-वो ।	√हुण् १/२१० a गतौ
		(प) काङ् ।
		√हुण्ड् १/१८३ b हिंसा-
		गत्योः (प) काङ् ।
		√हूङ् (हूङ्) १/ गतौ (प) ।

ग—जम्बुको हुड्युद्धेन वयं चाषाढभूतिना-पञ्चत. मित्र., १७३ श्लो.
[खेमराजश्रीकृष्ण. १९२३ स्त्रीस्ताच्चे] ।

ङ—हुङ = मेषः-दे. ८,७०; कुक्कुरः-मृच्छ. २५३ ।

ङ—हुङुअ = प्रवाहः-दे. ८,७० ।

ङ—हुङुम = पताका-दे. ८,७० ।

+√हुङ् (हुङ्) ६/१०२	सहने (प)	पूर्ववत् ।
क्षी-सा-श-च-जै-काङ्-	मै ।	
कात-शा-हे-वो	×	

ग—पूर्ववत् ।

ङ—हुङुक = वाद्यविशेषः-औप.; कण्ठः; सणः; विक्र. ८७ ।

ङ—√हुङकना = येनातिसङ्गतो बालकस्तदर्थं रोदित्वा व्याकुलताप्रकाशने ।

+√हुङ् (हुङ्) ६/१०८	निमज्जने (प) ।	√हुङ् (हुङ्) ६/ निमज्जने
श ? सा	×	(जै√हुङ्) क्षी-शा-हे ।
		(प) ।
		संघाते-मै-च-जै-काङ्-
		कात-हे ।
		मग्ने संघे च—वो ।

क—इंग्लि. हुङ = रथच्छदिः; शिरच्छादनम्

ग—सहुडोपला योधाः-मभार. ३,१६३२६ ।

पुरी समन्ताद् विहिता सपताका सतोरणा ।

सचक्रा सहुडा चैव सयन्त्रखनका तथा ॥

मभार. वनपर्वणि सौभववे १५ अध्यायः-हुडः=सैन्याश्रयस्थानम्। अन्ये तु विष्णुमूत्रोत्सर्जनशृङ्गाणि हुडा इत्याहुः, उदाहरन्ति च—

कल्पान्ते हुडशृङ्गाणि रथस्योपरि सूरिभिः।

विष्णुमूत्रस्पर्शशुद्धयर्थकरादिस्पर्श उद्यते ॥ श. क. हु.।

+√हुण्ड् (हुडि) १/२६६ सङ्घाते (आ) √हुञ् १/३१३ h हिंसा-
श क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- गत्योः (प) काक्।
कात-शा-हे।
मग्ने संघे च—वो।

ग—हुण्ड० (=राक्षस०)—मभार. ६, २०८१। हुण्डन०—चरक. ८, २६।

ङ—हुंङ=शरीरस्य विलक्षणः (विस्थितिकः) अवयवः—ठा. ६-पत्र. ३५७;
सम. ४४, १४९; विलक्षणावयवको मनुष्यः—विपा. १, १-पत्र. ५।

छ—हुंङार=वृकः।

छ—√हुदना †* (<हुण्डनम्)=स्तब्धीभावे, रोधने।

+√हुण्ड् (हुडि) १/२७४ वरणे (आ) > <√भुण्ड् (भुडि) १/३८३a
श-च-जै-काक्-कात- क्षी-सा। भरणे (आ) च।
शा-हे-वो× हरणे—मै-सा। √भुण्ड् (भुडि) १/११८
भृतौ (आ) जै।
√भुण्ड् (भुडि) १/४४६
भरणे (आ) काक्।
√भुण्ड् (भुडि) १/३६८
भरणे (आ) कात।

वरणम्=स्वीकारः—क्षी।

ग—हुण्डिका=मुद्रा—क्षीरस्वामी।

छ—हुंङी=धनार्पणादेशपत्रम्।

√हुच्छ् (हुर्छा) १/२०८ कौटिल्ये (प) √हृ १/९१५ कौटिल्ये
श×(काक्-√हृच्छ्) क्षी-मै-सा-च-जै-काक्- (प)।
कात-शा-हे-वो।

क—घुण्डल्=नमने, कौटिल्ये—वा. पौकर्णीः।

ग—यज्ञो हूच्छति—काठ. ३२, ६; विहूच्छति य एवं वेद—२७, १। अनुहूच्छन्ति-
मै. १, १०, ७; काठ. ३६, १।

√हुल् (हुल) १/८२८
श

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात-शा-हे

हिंसावरणयोः, च=

गतौ—क्षी, मै-सा-काकृ-

कात-शा-हे ।

गमने हिंसावरणयोश्च—जै ।

हतौ छदि—वो ।

√हुड् (हुड्) १/ गतौ
(प) ।

√हूड् (हूड्) १/ गतौ(प) ।

ग—चक्रयुक्ता हुला गुडाः—मभार. ३, १७१८ ।

ङ—√हुल (सक) = प्रक्षेपणे । हुलण-कुमा. = क्षेपणम् ।

छ—√हुलना = प्रेरणे ।

+√हूड् (हूड्) १/३४८
श-जै-कात×

गतौ (प)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-

शा-हे, -वो (आ) ।

द्रष्ट. √हुड् १/३४९ ।

छ—√हूलना = प्रेरणे ।

छ—√हूटना *† (<हूडनम्) = अपस्तृतौ, स्थगने, (२) परिवृत्त्य गतौ ।

√हृ (हृन्) १/८८३
श

हरणे (उ)

क्षी-मै-सा-च, -जै (प), -

काकृ-कात-शा-हे ।

हृत्याम्—वो ।

√भृ (भृन्) १/ भरणे (उ)।

क—घर् = ग्रहणे, हरणे ।

ख—अवे. जरू = हरः; आजरू = आहरः, निर्दयता, उत्पीडनम्—वा. पौकनीः ।

ग—तमाहरामि-ऋ. १०, १६१, २ । हरति-ऐत्रा. ५, ३४; शांत्रा. १७, १ ।

घ—हरति-जातक २, १७६ ।

ङ—√हर (सक) = हरणे, (२) प्रसादे । हरइ-उव.; महा. ।

छ—√हरना (<हरणम्) ।

√हृ ३/१५
श-च-जै-शा×

प्रसह्यकरणे (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-हे ।

प्रसह्यहृत्याम्—वो

√हृ (हृन्) १/ हरणे (उ) ।

ग—जिहृति-ह्वि. । मया नावाप्तम् ।

✓हृष् (हृषु) १/७०२
श×

अलीके (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

क—घेर्स् = निर्निमेषं दर्शने ।

ख—अवे. जस्युयम्न-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—सोमपीथाय हर्षते-ऋ. १,५१,७ । हर्षते अस्य सेना-ऋ. ९,६१,१ ।

घ—घंसति-जातक ४,५६ । हंसति-विनय ३,८; मज्झिम. १,७९ ।

ङ—✓हरसना, ✓हरसाना, ✓हरखना, ✓हरखाना, ✓हरषना,
✓हरषाना, ✓हर्षना, ✓हर्षाना (<हर्षणम्) = मोदे ।

✓हृष् (हृष) ४/११६
श

तुष्टौ (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
शा-हे-वो ।
पुष्टौ—काकृ ।

क—पूर्ववत् ।

ग—हृष्यति-नारदपरिव्राजको. ३,३८; महो. २,४,३; गी. १२,१७ । हृष्यसे-
मार्क. पु. ११०,११ । जहृषिरे मुदा-वा. रा. ५,१,८ ।

घ—हस्सति-सुत्तनिपात ८२३; ८२९ ।

+✓हेट् (हेठ) १/२६३
श×

विवाधायाम् (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
बाधे—वो ।

✓एट् (एठ) १/ विवाधायाम्
(आ) ।

✓हेट् १/५८६ विवाधायाम्
(प) जै ।

हेट् (हेठ) १/३१४

मै-सा-श-जै-काकृ-

कात-हे× (क्षी. यु.

मी. सं ✓हेड्)

विवाधायाम् —

क्षी-च ।

बाधे—वो ।

✓हेट् १/३९१ विवाधायाम्
(प) शा ।

✓हेट् १/३९३ विवाधायाम्
(प) हे; बाधे—वो

✓हेड् १/१९३ विवाधायाम्
(प) हे ।

ग—हेठस्य-यशस्ति. च., ३ आश्व., ५५६ पृ. ।

घ—हेठक-जातक ४,४४६; पेतवत्यु ३,५ ।

ङ—हेठी = मानहानिः, अपमानः ।

+√हेट् (हेठ) १/६० च=भूतप्रादुर्भावे (प)
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे
शा× खचे (=भूतिपूत्यो-
रुत्पत्तौ)—वो ।

√हेड् (हेड्) १/२८३
श-च×

अनादरे (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

हेळते—निघ. २/१२=
क्रुध्यतिकर्मा ।

√हिण्ड् (हिडि) १/ गत्य-
नादरयोः (आ) ।

√हेड् १/२१५ d गतौ (प)
काकृ ।

जिहीडिरे-शत्रा. १,२,५,
५; कान्ना. २,२,३,५ ।

क—घाङ्-: घी=जृम्भायां गात्रविनामे वा । गाङ्ल्—,घाङस्-तथा-घाङ्ज्-
द्=क्रोधे, उद्वेगे-वा. पौकर्त्तः ।

ग—मा हेळे भूम वरुणाय-ऋ. ७,६२,४ । अहेडमानाः-वा. रा. २,६८,२२=
उपेक्षारहिताः (तिल.) । हेलनम्—भा. पु. ६,२,१४ । (लङ्योरेकत्वस्मरणात्)

घ—(हीळेति-संयुक्त. १,३०८) ।

ङ—√हील (सक)=न्यक्कृतौ, (२) निन्दायाम्, (३) पीडने । हीलङ्-
उव.; सुख. २,१९ ।

छ—√हेलना* =तिरस्कारे, (२) अनवधाने ।

+√हेड् (हेड) १/७७१ वेष्टने (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वेष्टे—वो ।

ग—(अहेडन्-गोत्रा. १,२,२१;) कुनद्यामिव हेलमानाः-मभार. १०,५६५ ।

ङ—हेडा =घटा, समूहः-सुपा. ३८६; ५३०; अक्षवाटः-धम्म. १२ टी. ।

छ—√हेलना† = (१) प्रवेशे (विशेषतो जले), (२) जलसंतरणे ।

छ—√हेलान =क्षेपण्या नौस्थापने (वेष्टने)-लङ्क. ।

+√हेप् (हेष्ट) १/३७० गतौ (आ) कचिन् <√रेप् (रेष्ट) गतौ
पठ्यते—सा । (आ) ।
√धेप् (धेष्ट) १/गतौ(आ)
कचिन् पठ्यते—सा ।

√हेष् (हेष्ट) १/६१५ अव्यक्ते शब्दे (आ) √हेष् (हेष्ट) १/ अव्यक्ते
श-जै× क्षी-मै-सा-काकृ-कात- शब्दे (आ) सा ।
शा-हे । √रेष् (रेष्ट) १/ अव्यक्ते
शब्दे—च । शब्दे (आ) इत्यपि
स्वनेऽश्वानाम्—वो । चन्द्रः-क्षी ।

ग—न हेषन्तं पेरुमस्यसि-ऋ. ५,८४,२ । तद्यथाभिहेषते पिपासते-ऐत्रा. ६,८ ।
हयानां हेषताम्-मभार. १५,१००९ । जिहेषिरे-शिशु. १७,३१ ।

घ—हेसति-जातक १,५१,६२ ।

ङ—हिंसा (<हेषा) =अश्वशब्दः । ह्यहिंसं च-सुपा. १९४ ।

ड—हेसा (<हेषा) =अश्वशब्दः—सुपा. २८८; श्रा. २७ ।

छ—√हिंसना (<हेषणम्) =अश्वशब्दे ।

+√होड् (होड्) १/२८२ अनादरे (आ) द्रष्ट. √हुड् १/३४९ ।
क्षी-श-जै× मै-सा-च-काकृ-कात-
शा-हे-वो ।
गतौ अनादरे च—वो ।

छ—होड् =प्रतिस्पर्द्धा ।

+√होड् (होड्) १/३५५ गतौ (प) । द्रष्ट. √हुड् १/३४९ ।
क्षी-श-च-जै-शा-हे× मै-सा-काकृ-कात ।
गतौ अनादरे च
—वो (आ) ।

+√हौड् (हौड्) १/३५० गतौ (प) हौड् (हौड्) गतौ (आ) वो ।
मै-सा-श-जै-कात- क्षी-च-काकृ-हे-वो
शा× (आ) ।

ग— न होडेन विना चौरं घातयेद् धार्मिको नृपः ।

सहोढं सोपकरणं घातयेद्विचारयन् ॥ मनु. ९,२७० ।

इह प्राकृतप्रभावो लक्ष्यते ।

[छ—होढ=मोषवस्तु-(पा. स. म.)]

छ—पूर्वधातुवत् ।

छ—होढ=मोषितम् ।

√हु (हुङ्) २/७१

श (काकृ-√हू)

स्याल्लैपिकी वृत्तिः

अपनयने (आ)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

चौर्ये—वो ।

ग—न ते सख्यमप हुवे-कृ. १,१३८,४; देवानामपि हुतः-८,३१,७ ।
हुवते-तैत्रा. ३,९,६,१ । निर्दिश्यापहुते च यः-मनु. ८,५३=अपनयति (मन्वर्थः) ।

+√हल (हल) १/७९९

श×

चलने (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

चाले—वो ।

√हल् (हल) १/७९८

चलने (प) ।

√हल (हल) १/८०३९

श-जै-शा-हे-वो×

अनुपसर्गाद्वा मित् ।

√हल (हल) १/८२९

गतौ (प) सा ।

<√हुल् (हुल) गतौ (प) ।

ग—अप हलयति-अ.वे. प्राति. १,५८ टीकायाम् ।

+√हग् (हगे) १/७८१

श×

संवरणे (प)

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे-वो ।

√हग् (हगे) १/ संवरणे

(प) ।

√हस् (हस) १/७०४

श×(च-√हष्)

शब्दार्थः (प) क्षी ।

शब्दे—मै-सा-च-जै-

काकृ-कात-शा-हे ।

रवे—वो ।

संक्षेपे—ह्नि ।

√हस् (हस) १/ शब्दे

(प) ।

√रस् (रस) १/ शब्दे (प) ।

क—घृस्-(घृरे-?) = संक्षिप्तम् । धातुविस्तारः-घृस्, घ्रेस्, घेस्—

ख—अवे. जरहेहिस् = शैथिल्ये, नैर्बल्ये-वा. पौर्कर्नाः ।

ग—आयुर्हसति पादशः-मनु. १,८३ । दैर्घ्य एव हसन्तीमे-दे. भा. ८,५,१२ ।

धर्मो न हसते-मभार. १,२४७८ ।

यथालभ्यं लक्ष्येण्यं शब्दार्थको न प्राप्यते । स्याद्√रस् धातोर्विकासो हकारप्रसारेण ।

ङ—√हस (अक) = (१) न्यूनतायाम्, क्षीणतायाम् । हसङ्-पंच. ५, ५३ ।

ङ—√हस्स (अक) = (१) न्यूनतायाम्, क्षीणतायाम् । वङ्-हस्समाण-
णंदि. ८२ टी. ।

√ह्राद् (ह्राद) १/२५
श×

अव्यक्ते शब्दे (आ) ह्रदो ह्रादतेः शब्दकर्मणः—
क्षी-मै-सा-काङ्-कात । निरु. १, ९, १
शब्दे—च-जै-शा-हे ।
स्वने—वो ।

क—ह्लाद् = शब्दे ।

ख—अवे. आद = रक्षाकुक्कुरः । न. पर्सि. जिरिह् = तनुत्राणम्, कवचः
—वा. पौकर्नीः ।

ग—यदि प्रावाणः संह्रादेरन्-आश्व. श्रौ. ५, १२, २१ । संह्रादमानाभरण०-
हरिवंश. २६७८ ।

ङ—√हर (सक) = शब्दे । ०हरङ्-से. ५, १७ ।

√ही ३/३
श

लज्जायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काङ्-
कात-शा-हे ।
लज्जे—वो ।

√हीच्छ (हीछ) १/ लज्जा-
याम् (प) ।

ग—जिह्वेति-कथासरि. ४५, २६५ । जिह्वीयात्—वाग्भ. १, १२, ७४ ।

घ—हिरियति-पुगलपञ्चत्ति-२०, २४ ।

ङ—√हिरि (अक) = लज्जायाम् । हिरिआमि-अभि. २५५ ।

+√हीच्छ (हीछ) १/२०७
श×

लज्जायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-
काङ्-कात-शा-हे ।
लज्जे—वो ।

√ही ३/ लज्जायाम् (प) ।
गच्छ-दच्छवदत्रापि ही-
धातुतश्चकारो बोधनीयः ।

√गम्धातोरिव 'छ' इति जातमत्र ज्ञेयम् ।

√हेप् (हेष्ट) १/३६९
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे×

गतौ (आ) इति च
कौशिकः—क्षी ।
क्षी ।
गत्याम्—वो ।

<√रेप् (रेष्ट) गतौ (आ) ।
√लेप् (लेष्ट) १/ गतौ
(आ) ।
√हेप् (हेष्ट) १/गतौ (प)
कचित् पठ्यते—सा ।

√हेप् (हेष्ट) १/६१३
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे×

अव्यक्ते शब्दे (आ)
सा ।
स्वनेऽश्वानाम्—वो ।

√रेप् (रेष्ट) १/ अव्यक्ते
शब्दे (आ) ।
√हेप् (हेष्ट) १/ अव्यक्ते
शब्दे (आ) ।

ग—हेषमाण०—सभार. ४,२०००; हेषन्ति-सभार. ४,१४९७ ।

+√हेप् (हेष्ट) १/६१४
सा-श×

गतौ (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
सर्पणे—वो ।

पूर्ववत् ।

ङ—हरेस (अक) = गतौ—नाट-वेणी. ६७ ।

+√हृग् (हृगे) १/७८२
श×

संवरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

√हृग् (हृगे) १/ संवरणे
(प) ।
√लृग् (लृगे) १/ सङ्गे
(प) ।

+√हृस् (हृस) १/७०५
श×(च-√हृष्)

शब्दार्थः (प) क्षी ।
शब्दे—मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
रवे—वो ।

√हृस् (हृसे) १/ शब्दे
(प) ।
√रस् (रस) १/ शब्दे
(प) ।

√ह्राद् (ह्रादी) १/२६

सुखे, च=अव्यक्ते
शब्दे (आ)
क्षी-मै-सा
शब्दे सुखे च—
च-जै-शा-हे ।

ह्रादतेर्वा स्याच्छीतीभाव-
कर्मणः—निरु. १,९,१ ।
√ह्राद् (ह्राद) १/२५
अव्यक्ते शब्दे (आ) ।

सौख्ये, च = अव्यक्ते
शब्दे—काकृ-कात ।
स्वने मोदने च—वो ।

क—घृलृद् = प्रालेयम्—वा. पौकर्णीः । तुल. निरु. १,९,१ ।

ग—प्रह्लादते मनः—किराता. ११,८ । ह्लादयते—तैआ. १,३,४ ।

✓ हल (हल) १/७९८
श ×

चलने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
चाले—वो ।
गतौ—सा-शा ।

✓ हल (हल) १/ चलने
(प) ।

✓ हल १/२४७ m गतौ (प)
काकृ ।

< ✓ हल (हल) १/ गतौ (प) ।

उवलहलहल... १/८०३: मित् ।
श-जै-शा-हे-वो ×

क—घृ-उर्षल् = नमने, कौटिल्ये—वा. पौकर्णीः ।

ग—हलति-शत्रा. ५,१,३,६; ११,५,३,६ । विहलतीव मे मनः—मभार. १,२१६

ङ—✓ हल (अक) = चलने, दोलने । हलन्ति—सट्टि. ६८ ।

✓ हृ १/९१५
श ×

कौटिल्ये (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

हलति-निघ. २/८ =
अत्तिकर्मा ।

हुगाति तत्-ऋ. १,१६६,
१२ ।

✓ हृ १/३४८ वरणे (प)
काकृ, कात ।

क—घृ-उर्षल् = नमने, कौटिल्ये—वा. पौकर्णीः ।

ग—उप हलते-ऋ. १,१४१,१ । हार्षात्-शत्रा. १,१,२,१२; तैआ. ३,२,३,२ ।

✓ हृ (हृन्) १/९९२
जै ×, श

स्पर्धायां शब्दे च (उ)
क्षी-मै-सा ।

ह्यते-निघ. ३/१४ = अर्चति-
कर्मा ।

स्पर्धायाम्—च ।

स्पर्धायां वाचि—काकृ-
कात ।

स्पर्धाशब्दयोः—शा-हे ।

स्पर्धे शब्दे—वो ।

क—घुउआ-^३घुउ = शब्दे ।

ख—अवे. जवैति = ह्वयति, शब्दे, विलापे, शोके-वा. पौकनीः ।

ग—अव ह्वये-ऋ. ५,५६,१ ; ह्वयते-शत्रा. ३,२,१,२१ । ह्वयति-तैत्रा. ३,२,५,८ ।
हवामहे-वृहदारण्यको. ६,४,२२ [ऋ. १०,१८४,३] । हूमहे-वनदुर्गो. ४४२:८ [ऋ.
१,८९,५]

धातुपाठसमीक्षेयं भ्वादेः क्रयादिगणान्तगा ।

भागीरथप्रसादेन श्रीक्षेत्रेशप्रसादतः ॥

विहिता मानसी पूर्वं वृन्दारण्यनिवासिना ।

विद्यामभ्यस्यता सीतारामशर्मसकाशतः ॥

काश्यां पुष्टिमिता सा श्रीरघुनाथस्य शर्मणः ।

शब्दशास्त्रप्रकाण्डस्य कृपालोरनुकम्पया ॥

अथ चुरादिगणधातवः

चुरादिगणपठिता धातवो नवगणपठितधातुभ्यः प्रथक्कृत्योपन्यस्यन्ते । अमी प्रायशो नामधातव इति । तद्यथा क्षीरस्वामी—“अन्ये तु प्रातिपदिकाद् धात्वर्थे बहुल-मिष्टवच्च” (१०/२९६ यु. मी. सं.) इत्येव सिद्धे सूत्र-छिद्रान्ध-दण्डादय उदाहरणार्थं निदर्शिता इति व्याख्यन्—१०/३२५ (यु. मी. सं.) ।

तत्रैव पृष्ठे स्वामी “भूवादिनवगणोक्ताः स्वार्थे णिजन्ता अपि भवन्ति, चुरादिगणस्तु निदर्शनार्थं इत्येके । (तेनापठितेभ्योऽपि क्वचित् स्वार्थे णिच्-सि. कौ. धा. सं. १९४४)—रामो राज्यमकारयत्-वा. रा. ६,१२८,१०५” । “चुरादिणिचौ बहुलं निदर्शनं वेत्यपरे । तेन पक्षे ‘चोरति’ ‘चिन्तति’ इत्यादि सिद्धम् ।”

विलियम्-ड्वाइट्-हिट्नीमहाशयश्चुरादिगणं नाङ्गीकरोति । स इह नामधातूनां प्रयोजकधातूनां च संक्रान्तिमभिव्यनक्ति “संस्कृत ग्रामर” इत्याख्यस्य स्वपुस्तकस्य ६०७ तमेऽध्याये । तद्यथा—

“हिन्दुवैयाकरणा दशमगणम् उत वा चुरगणम् ‘अय’-विकरणा-न्वितं संख्यान्ति । अन्यादृशधातुभ्य इव तिबादयोऽपि ततः सञ्जायन्ते । इह यौगिकक्रियापदता प्रयोजकता च । सुतमाम् एष पूर्णतो यौगिकक्रियापदत्वेन व्यवहरिष्यते ।”

“पूर्वं (६०७ तमेऽध्याये) सूचितमासीद् यद् हिन्दुवैयाकरणा अनुतदु-दाहरणं च भूयिष्ठाः पाश्चात्या अपि (नवगणतः) अन्यं यौगिकधातुगणं प्रमाण-यन्ति वर्णितपूर्वं-(भवाद्यादिक्रियाद्यन्त)-तुल्यक्रमम् । यद्यप्येतद्गणधातुरुपाणि सामा-न्यतो मूलधातुसम्पृक्तम् ‘अय’-विकरणं दर्शयन्ति तथाप्ययं शुद्धो गणो नास्ति प्रत्युत सहकारी यौगिकक्रियापदात्मको वा । (अस्य क्रियापदानि सन्न्यशतः प्रयोजक-रूपाणि, परिवर्तितयतिना सहांशतो नामधातुरुपाणि च) ।

—“संस्कृत ग्रामर” इत्यस्य ७५५ तमेऽध्याये ।

वयं तु ब्रूमः—सर्वे धातवः पूर्वं नामान्येवासन्, व्यापाराणां नामस्वेव सत्त्वेन तेषां स्वातन्त्र्येणोपस्थानासम्भवात् । कस्यापि नाम्नो बहवो व्यापारा भवन्ति । अत एव कारणाद् धातूनां बहवोऽर्था लभ्यन्ते, कचन मिथो विरुद्धा अपि । तद्यथा—
✓चक् (चक) तृप्तौ प्रतिघाते च; ✓पुस्त् ✓बुस्त् आदरानादरयोः । भूशब्दः पृथिवीवाचको नाम । तस्मिन् स्थिति-वृद्धि-संक्रान्ति-द्रव-जय-पूज्यता-पालन-शोधन-जीवनावर्तन-क्षरणोत्पत्तिप्रभृतयो व्यापारा विद्यन्ते, इति हेतोः क्रियारूपतां गतेऽपि तस्मिंस्तथात्वं साम्प्रतम् । स्थितिद्रवादिविरुद्धार्थोदाहरणानि—भूत्यै-मनु.

५,३९=विवृद्धयर्थः (मन्त्रर्थः); भूयर्थम्-रघु. १,१८=वृद्धयर्थम् (संजी.); अभवत्-रघु. ४,१०=संक्रान्तः (संजी.); देवान् भावयतानेन-गी. ३,११=तर्पयत(नी. व्या.); भावेषु-रघु. ३,४१=वस्तुषु (संजी.); भवन्-नैष. २,३२=प्रपद्यमानः (प्रकाश.); भवन्ति-नैष. २,३२ (प्रकाशटीकायामेव)=भ्रमन्ति; भाविता=तर्किता, द्राविता (प्रकाश.); भविष्यन्ति-मभार. ५,१२८,४३=जेष्यन्ति (नील.); (प्रणयं) भावयन्ती-मभार. ४,३७,७=दर्शयन्ती (नील.); भावितस्य-मभार. ५,२६,१४=पूजितस्य (नील.); भावितः-मभार. ५,८७,१=हृष्टः (नील.); बुभूषति-मभार. १२,१३९,९७=पालयितुमिच्छति (नील.); भवन्ति-मभार. १२,२९५,३४=उत्पद्यन्ते (नील.); भावितैः-मभार. १२,३२६,२६=शोधितैः; भविष्यामि-मभार. २,११३,२४=जीविष्यामि (नील.); भवन्ति-हरिवंशे १,८,४०=आवर्तन्ते (नील.); भावयेत्-हरिवंशे १,६,१०=क्षरेत् (नील.) ।

भूवादयो धातवः १/३/१ इति सूत्रं नाम्नामेव क्रियावाचकानां धातुसंज्ञां विदधाति न तु धातूनाम् इति ह्रिदन्तीमहाशयेन चुरादिमेव नामधातुं वदता नाचिन्ति । अपरम्, चौरादिकानां धातूनां प्रयोजकता नास्ति, स्वार्थे णिच्चात् । यथा-चौरयति, चिन्तयति, कथयति, गणयति-प्रभृतीनि शुद्धधातुरूपवदेव प्रयुज्यन्ते । गणयति=गणनां करोति, न तु कारयति—“गणयति न दुःखं न च सुखम्” । आम्, केचन धातवः सन्ति ये प्रयोजकसारतामप्यादधते ।

यदीयः प्रथमः क्रमः कापि नास्ति तादृशाः केचन धातवः—√अंश १०/३६२; √कथ (कथ) १०/२९७; √क्षम् (क्षपि) १०/८३; √गण १०/२९९; √चम्प् (चपि) १०/८२; √चिक् (चिक्) १०/६०; चिन्त् (चिति) १०/२; √चुण्ट् (चुटि) १०/१९९; √चुम्भ् (चुभि) १०/९४; √चुर् (चुर) १०/१; √पर्यूल १०/३२८; √बुल् (बुल) १०/६६ प्रभृतयः सन्ति । मन्ये नवगणप्रयुक्ता बहवोऽत्र धातवः संक्रान्ताः । अत एव हेतोर्न ते प्रयोजकत्वेन निर्धारणीयाः, स्वार्थणिजन्तत्वेन भ्वाद्यादिवन् तदर्थकत्वात् ।

<p>+√अंश (अंश) १०/३६२ मै-सा-श-च-जै-शा×</p>	<p>समाधाते (प) क्षी-कात-हे संघाते—काक् । विभाजने—वो ।</p>	<p><√अंस (अंस) समाधाते (प) इति चन्द्रः—क्षी । √अक्ष (अक्ष) १/ व्याप्तौ संघाते च (प) । अंशुः शमष्टमात्रो भवति । अननाय शम्भवतीति वा —निरु. २,५,५ । √अश (अश) ५/ व्याप्तौ (आ)</p>
--	---	--

समाधातः = विभाजनम् —क्षी ।

क—एनेकु-, नेकु-, ऐकु-, अंकु=प्रापणे, दाने, उपस्थितौ (उपहारे), कर्षणे ।

ख—अवे. अस=अंशः-वा. पौकनीः ।

क—लैति. उमेरुस्; गौथि. अम्स; अमे. उस्-पी. टी. ऐस. पालि-इंग्लिश-कोशात् ।

ग—अंशु०-ऋ. १, ४६, १०; अंशुक० (ऋषि०)-ऋ. ८, ५, २६; त्वमंशो विदथे देव भाजयुः (अग्नि०)-ऋ. २, १, ४; वा. सं. १०, ५; अ. वे. ६, २, ५ ।

+√अंस (अंस) १०/३६२ समाघाते (प) इति <√अंश (अंश) समाघाते
श-च-काकृ-कात× चन्द्रः-क्षी । (प) ।
क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । √अंह (अहि) १०/
विभाजने—वो । भासार्थः (प) ।

क—ऑम् (ऐ) सौ-स्=स्कन्धः-वा. पौकनीः ।

ग—व्यंसयामास तस्य प्रहारम्-मभार. ३, ११७०८; शक्तिं व्यंसितां माधवेन-मभार. १, १९७ ।

घ—अंस=स्कन्धः-जातक १, ९ ।

+√अंह (अहि) १०/२३७ भासार्थः (प) √अंह (अहि) १/ गतौ
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-हे । (आ) ।
शा× भाषार्थः—सा √अंह १/३१९ कलुषे (प)
भासे—वो । काकृ ।

√अम् (अम) १/ गत्या-
दिषु (प) ।

अघायति-ऋ. १, १३१, ७ ।

अभ्यघायति-शौ. ७, ७३, ३ ।

√अह्व (अघि) १/ गत्या-
क्षेपे (आ)

+√अघ (अघ) १०/३८५ पापे (प)
मै-सा-श-च-जै-शा× क्षी ।
पापकरणे—
काकृ-कात-हे ।

√अघ् १/४१३b गत्याक्षेपे
(आ) काकृ ।

√अंह १/३१९ कलुषे (प)
काकृ ।

पापकृतौ—वो । $\sqrt{\text{अंह}} (अहि) १०/$
भासार्थः (प) ।

$\sqrt{\text{अंह}} (अहि) १/ गतौ (आ)$

क—अघ् (लॉ) = अननुकूलम्, धृणापूर्णम् (ः) ।

ख—अवे. अय = अघम्-वा. पौकर्णीः ।

ग—अघो वृकः-ऋ. १, ४२, २ । अघम्-खि. २, ११, १, ४; मा. ३५, ६; शौ. १, २८, ३ ।

अर्वाञ्च एतच्छब्दनिष्पत्त्यर्थं कल्पितम् $\sqrt{\text{अघ्}}$ इति धातुं $\sqrt{\text{अंह}}$ इत्यस्यैव रूपान्तरमाहुः । $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ इत्यस्य तु भौवादिकस्य गत्याक्षेपे पठितत्वादपार्थ एवायमायासः संभाव्येत । आक्षेपस्य निन्दायां वैयाकरणैर्व्याख्यातचरत्त्वान्निन्दितकर्मात्मकशब्दार्थसांगत्यस्य $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ इत्यनेन सहजप्राप्तत्वादिति भाव इति शास्त्री विश्वबन्धुः (वैदि. प. को. संहि. भा.)

वर्यं तु ब्रूमः $\sqrt{\text{अघ्}} १, ४१३७b$ गत्याक्षेपे (आ) काक्, $\sqrt{\text{अंह}} १/३१९$ कलुपे (प) काक्, $\sqrt{\text{अङ्क्}} १/१०५$ गत्याक्षेपे (आ) इत्येतेष्वस्ति कश्चन विकाससंबन्धः । $\sqrt{\text{अघ्}} > \sqrt{\text{अङ्क्}} > \sqrt{\text{अंह}}$ इति । अतः काशकृत्स्नीयस्य $\sqrt{\text{अघ्}}$ धातोः सत्त्वादपार्थ एवायमायास इति ।

+ $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अकि) १०/३७२	लक्षणे (प)	$\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अकि) १/ लक्षणे (आ) ।
मै-सा-च-काक्-	क्षी-जै-शा-हे ।	$\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अङ्क्) १०/ पदे लक्षणे
कात् ×, श	गतौ—हे ।	च (प) सा ।
	लक्ष्मणि—वो ।	$\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अङ्क्) १०/ च = पदे
		लक्षणे (प) मै ।
		$\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अङ्क्) १०/ पदलक्षणयोः
		(प) इत्येके—क्षी ।

ग—अङ्कयेत्-सुदर्शनो. २९४ : १० ।

घ—अकेति-जातक १, ४५१ ।

ङ— $\sqrt{\text{अँकाना}}$ = मूल्यनिर्धारणे, परीक्षणे ।

+ $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ (अङ्क्) १०/३७३	पदलक्षणयोः (प) < $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ पदलक्षणयोः (प) ।
श-च-जै-शा ×	इत्यन्ये-क्षी । शेषः पूर्ववत् ।
	पदे लक्षणे च—सा । पर्यङ्ग्याते—ऋ. १०, १६, ७ ।
	लक्षणे—मै-काक्-कात्- 'अञ्जतेरङ्कः' इति भाष्याद्
	हे । $\sqrt{\text{अङ्क्}}$ पदे लक्षणे चेति धातुर-
	पदे लक्ष्मणि—वो । नार्थ इत्यन्ये [नागेशः]—

महाभाष्ये ८, २, ४८; गु. प्र.
सं. १२३६।

पदम् = संख्यास्थानम्—दुर्गादासः ।

ग—विराधाङ्गतां शुभाम्—वा. रा. ३, २, १६ (गी. प्रे. सं.) —अङ्कः = उत्सङ्गः ।

+√अङ्ग (अङ्ग) १०/३७३ पदलक्षणयोः (प)	>√अङ्क (अङ्क) पदलक्षणयोः
श-च-काकृ-कात × क्षी ।	(प) ।
(जै-शा—√अङ्ग) पदे लक्षणे च—मै-	पूर्ववत् ।
सा-जै-शा-हे ।	
पदे लक्ष्मणि—वो ।	

ग—अङ्गं गलितं पलितं मुण्डम्—च. प. स्तो. (शङ्कगा०) । अङ्ग ! कश्चित् कुशली
तातः—कादम्ब. (मुम्बा. संस्क.) २२१ ।

+√अङ्ग (अङ्ग) १०/३७३ पदलक्षणयोः (प) इत्येके <√अङ्ग (अङ्ग) पदलक्षणयोः
मै-सा-श-च-जै-काकृ- -क्षी । (प) ।
कात-शा-हे-वो × पूर्ववच्छेषो ज्ञेयः ।
√अङ्क <√अङ्ग >√अङ्ग इति विकासो मननीयः ।

+√अञ्च् (अञ्चु) १०/२११ विशेषणे (प)	√अञ्च् (अञ्चु) १/गतौ याचने
श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- च (उ) मै ।	
कात-शा-हे ।	
व्यक्तौ—वो ।	
विशेषणम् = अतिशयः—क्षी ।	

ग—मुदमञ्चय-गीतगो. १०, ११ = जनय ।

+√अञ्ज (अजि) १०/२२८ भासार्थः (प)	√अञ्ज (अञ्जु) ७/ व्यक्ति-
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-हे ।	अक्षणकान्ति' (प) मै ।
शा × भासि—वो ।	√अज् (अज) १/ गतिक्षेप-
भाषार्थः—स्वामिकाश्य-	णयोः (प) ।
पानुसारेण लिख्यते—	
सा ।	

+√अट् (अट्) १०/२५ अनादरे (प) इति च	√अट् (अट्) १/ अतिक्रमण-
श × दुर्गः—क्षी	हिंसनयोः (आ) ।

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √अड् (अड्) १/ अभियोगे
कात-शा-हे-वो । (प) ।
तौच्छये-वो ।

ग—कालाट्टहसित०—राजतर. २,४७ ।

घ—अट्टियति = व्याकुलतायाम्, चिन्तायाम्-दीघ. १, २१३ ।

छ—अठाना*† (< अटनम् = अनादरे) = पीडने, क्लेशने ।

छ—आटना = दमने, भारेणानमने ।

ज—आटा-आटि = कलहे, तर्कणे (तु. सन्थाल-आट्ठा, आट्टि इति) ।

+√अन्ध (अन्ध) १०/३७० दृष्ट्युपसंहारे (प) √अन्त् (अति) १/ बन्धने
च X, श(जै-शा- क्षी-सा-जै-काकृ-कात- (प) ।
√अन्ध्) शा-हे । √अन्द् (अदि) १/
दृष्ट्युपघाते—मै-सा । बन्धने (प) ।
दृक्क्षये—वो ।

क—अन्धा = अन्धः; अन्धकारः । लैति. उम्त्र = छाया । म. नीदेले. अन्दा-
रेन्; पु. उ. ज. अन्दान्; म.उ.ज. अन्तान्, अन्दान्; आंगलभा. न्ल्आइन्द् ।

ख—अवे. अन्द् = अन्धः (म्), अन्धकारः—वा. पॉकर्नीः ।

ग—प्रेमान्धः ख्यन्निःश्रोणो भूत्—ऋ. १,११२,८; ४,४,१३ ।

ङ—√अंधाव (सक) = अन्धत्वे । अंधावेइ-विक्रान्तकौर. ८४ ।

+√अम् (अम) १०/१८८ रोगे (प) √अम् (अम) १/
च X, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- गत्यादिषु (प) ।
कात-शा-हे-वो ।

प्रयोजकः —हि. ।

क—ऑमॉ-; औमॉ = अपरिपक्वम्, असिद्धम् । लैति. अमारुस् = तीक्ष्णम् ।
अमै. हुम् = अपरिपक्वम्, असिद्धम् । पु. इरि. ऑम् = अपरिपक्वम्, असिद्धम्—वा.
पॉकर्नीः ।

ग—यस्या उदरमामयत्—ऋ. १०,८६,३३ । मूत्रं भवत्वामयत्—अ.वे. ९,८,१० ।

+√अर्क् (अर्क) १०/१०३ स्तवने (प) अर्चन्त्यर्कमर्किणः—निरु.
च X, श क्षी-मै-सा-कात-हे । ५,४,६
स्तुतौ—जै-काकृ-शा । √अर्च् (अर्च) १/
'तपने' इत्येके—क्षी-सा । पूजायाम् (प) ।
स्तवनपाठो युक्तः—सा । √ऋच् (ऋच) ६/

तापस्तुत्योः—वो ।

स्तुतौ (प) ।

√अर्क् १/४१० f आदाने
(आ) काकृ ।

√अर्च् (अर्च) १०/
पूजायाम् (प) ।

अर्कः—निघ. २/७=

अन्ननाम ; २/२०=

वज्रनाम ।

अर्को देवो भवति यदेन-

मर्चति—निघ. ५,४,६ ।

क—एर्क् = मयूखः, गभस्तिः, द्युतौ । अर्मे. एर्ग = किरणः; एर्किन् = स्वर्गः,
आकाशः—वा. पौकनीः ।

+√अर्च् (अर्च) १०/२५९ पूजायाम् (प) आधृषाद् वा √अर्क् (अर्क) १०/
क्षी-मै-सा (उ), काकृ- स्तवने (प) ।

जै-कात-शा-हे (आ) । शेषः पूर्ववत् ।

पूजे—वो ।

प्रयोज.

ह्वि ।

ग—अर्चयन्ति-अथर्वशिखो. ६,१६; रुह. ६; वड. ६,४५; अर्चय-बि. १७ ।
अर्चयेत्-मुण्डको. ३,१,१०; मैत्र्यु. ४,६; ब्रवि. ५५; अर्चयिष्यन्ति-भव. १,५६ ।

+√अर्ज् (अर्ज) १०/१९३ प्रतियत्ने (प) √अर्ज् (अर्ज) १/ अर्जने
च X, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (प) ।

कात-शा-हे ।

संस्कारे—वो ।

प्रयो.

ह्वि ।

प्रतियत्नः =

संस्कारः—क्षी ।

ग—यद् गर्हितेनार्जयन्ति कर्मणा ब्राह्मणा धनम्-मनु. ११,१९३ । धनमर्जयेत्-
कथासरि. ६,३६ । इह नास्ति प्रयोजकता, स्वार्थे णिच्त्वात् ।

+√अर्थ (अर्थ) १०/३४९ उपयाच्ञायाम् (आ) √ऋ १/ गतिप्रापणयोः
श (जै-शा—√अर्थ) क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- (प)—उणा. २/४ स्थन् ।

शा ।

√अर्द् (अर्द) १/ गतौ

याच्ञायाम्—च ।

याचने च (प) ।

उपयाचने—हे ।

अर्थोऽर्त्तेरणस्यो वा—

याचने—वो ।

निरु. १,१८,१ ।

क—एर्—:

ख—अर्त्त = कर्त्तव्यम्, अनुग्रह उपकारो वा-वा. पौर्कर्त्ताः ।

ग—अर्थयेथे—ऋ. १०,१०६,७; अर्थयाथे—१,८२,१; कौ. १,४१६; जै. १,४० ।
 अर्थयस्व धनं बहु-मभार. ३,१२६८१ । स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते-गी. ९,२० । समर्थये-रघु.
 ११,७२ = मन्ये (संजी.)

ङ—√अत्थ (सक) = याचने, प्रार्थने, विज्ञप्तौ । अत्थए-निशीथचूर्णि ४ ।

छ—√अरथाना = बोधने, विवरणे, (२) व्याख्यायाम् ।

+√अर्द् (अर्द) १०/२७७ हिंसायाम् (प)

√अर्द् (अर्द) १/ गतौ

श-च×

आधृषाद् वा

याचने च (प) ; यातने

क्षी-मै-सा-(उ)-काकृ-

च इत्येके—क्षी ।

जै-कात-शा-हे (आ) ।

अर्दयति—निघ.२, १९ =

वधे—वो ।

वधकर्मा ।

√ऋ १/ गतिप्रापणयोः
 (प) ।

ग—अर्दयोदधिम्-अ.वे. ४,१५,६; अर्दयन्-६,४९,२ । अर्दयति-मै. ४,५,६ ।
 अर्दयामास तौमरैः-मभार. ३,१६४५० ।

ङ—√अद् (सक) = वधे, ताडने-व्यवहारसूत्रभा. १० ।

छ—√अर्दना* = पीडने ।

छ—√अरदना*† = मर्दने, पेषणे, (२) वधे ।

+√अर्ह (अर्ह) १०/१९९ पूजायाम् (प)

√अर्ह (अर्ह) १/ पूजायाम्

च×,श

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

(प) ।

कात-शा-हे ।

√अर्घ (अर्घ) १/ मूल्ये

पूजने—वो ।

(प) वो ।

प्रयो. द्वि. ।

ग—स्रग्विणं तल्प आसीनमर्हयेत् प्रथमं गवा-मनु. ३,३; अर्हयेन्मधुपर्केण-
 ३,११९ ।

+√अवधीर (अवधीर) १०/३८६मै

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-

मै-सा×

शा-हे×

अवज्ञायाम्—वो ।

अवधीरितमुहृद्वचनस्य-हितो. १। अवधीर्य-शिशु. ९,५९=तिरस्कृत्य सर्वङ्कषा
अवधीरणाम्-रघु. ८,४८; शाकु. ३,१४। अवधीरिता प्रिया-शाकु. ६,१२।

+√अश्च (अश्चतर) १०/३८८ (आ) यः कश्चाध्वानमश्नुवीता-
श-जै-शा-हे-वो × तेनातिक्रामति। श्वः स वचनीयः—निरु.
१,१२,५।
आचक्षीरन्नष्टेत्तश्चम्—
निरु. १,१३,१।
अश्चः कस्मादश्नुतेऽध्वानम्।
महाशनो भवतीति वा—
निरु. २,२७,४।

अश्चतरः (=तनुरश्चः)--वत्सोक्षाश्चर्षमेभ्यश्च तनुत्वे-पा. अ. ५/३/९१।
अश्चतरी- पञ्चत. २३२।

+√आन्दोल(आन्दोल) १०/६४; ३८४ (प) √दुल् (दुल) १०/
श-च-जै-काकृ-कात-शा × क्षी-मै-सा × (हे)। उत्क्षेपे (प)।
(हे-√अन्दोल)। दोलने—वो।

ग—आन्दोलयति-महो. ४,११३।

ङ—√अंदोल (अक) =दोलने, (२) कम्पने, (३) संदेहे-स. ५२१।

ङ—√अंदोल (सक) =कम्पने-सुरसुन्दरीचरि. ३,६७।

+√आप् (आप्ल) १०/२८६ लम्भने (प) √आप् (आप्ल) ५/ व्याप्तौ
श-च × क्षी-मै-सा, (उ),-जै- (प)।
काकृ-कात-शा-हे।
व्यापने—वो।

प्रयो. द्वि.।

लम्भनम्=प्राप्तिः—क्षी।

ग—आपयतो वै तावन्योन्यस्य कामम्-छान्दोग्यो. १,१,६। आपयितुं भूपमाह
यौगन्धरायणः—कथास. १७,३२।

+√आह्वर (आह्वरक) १०/३९० (प) √हृ १/कौटिल्ये (प)।
श-जै-शा-हे-वो × आचष्टे;
तेनातिक्रामति वा।

+√इल् (इल) १०/१२०
श-च×

प्रेरणे (प) √इल् (इल) ६/ स्वप्नक्षेप-
क्षी-मै-सा-जै-णयोः (प)।
काकृ-कात-शा-हे। √ईर् (ईर) २/ गतौ
क्षेपे—वो। कम्पने च (आ)।
√एला (कण्ड्वा.) विलासे
(प)।

क—एल्=विश्रान्तौ, शयने ?—वा. पौकनीः।

ग—(कथं वातो नेलयति कथं न रमते मनः—अ.वे. १०,७,३७। यां यां
कामयते सा भूत्वेलयति—शत्रा. १०,३,३,८।)

+√ईड् (ईड) १०/१३०
च×, श

स्तुतौ (प) √ईड् (ईड) २/ स्तुतौ
क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (आ)।
कात-शा-हे-वो।
स्तवने—कात।

प्रयो. द्वि.।

ग—ईलयति—शत्रा. १०,३,३,८। गीर्भिर्गयाभिरैडयन्—वा. रा. ३,५,११
(गी. प्रे. सं.)। नास्त्यत्र प्रयोजकता।

+√ईर् (ईर) १०/२६१
च×, श

क्षेपे (प) √ईर् (ईर) २/ गतौ कम्पने
क्षी-मै-सा-काकृ- च (आ)।
हे। √ईड् (ईड) २/ स्तुतौ (आ)।
क्षेपणे—जै-कात।
प्रेरणे—शा।
गतौ नुदि—वो।
प्रयो. द्वि.।

ग—अपः समुद्रमैरयत्—ऋ. ८,६,१३। पन्थानो येभिर्विश्वमैरयः—अ.वे. ७,३३,
१। रथन्तरं साम ईरयति—मभार. १३,९८६; अथ वाचमीरयति तामु नाम्नीरयति—
१३,९८६।

+√उध्रस् (उध्रस) १०/२१४
मै-श-च-जै-काकृ-कात-शा×
(सा-हे-वो-√उध्रस्)

उञ्छे (प) उः √उत् + √ह्रस् (ह्रस) १/
प्रयोगसमवायी- शब्दार्थः (प)
त्येके—क्षी। √ध्रस् (उध्रस) ९/ उञ्छे
क्षी-सा-हे। (प)।
उञ्छे उत्क्षिपि
च—वो।

+√उलण्ड् (उलडि) १०/९ उत्क्षेपणे (प)	√ओलण्ड् (ओलडि) १०/
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	उत्क्षेपे (प) ।
कात-शा-हे-वो ×	√लण्ड् (लडि) १०/ उत्क्षेपे
	(प) अन्ये—क्षी ।
	√लण्ड् (लडि) १०/ उत्क्षेपे (प)
	चान्द्राः—क्षी ।

छ—√उलटना; √(उ) लाटना; √उलटना-नुं. ख. = अन्नादिपूर्णशकट्या अग्रत उपरि क्षेपणे, पृष्ठभागतश्चाधोनयने, (२) अधःक्षेपे ।

छ—उलटना*; √उलेडना*; √उँडेलना; √उलँडना (<उलण्डनम्) = पातने, क्षेपणे—“उलदत मद अनुमद ज्यौं जलधि जल”—कविभूषणः ।

+√ऊन (ऊन) १०/३३५ परिहाणे (प)	√ओण् (ओण) १/ अप-
श ×	क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-
	नयने (प) ।
	हे-वो ।
	√ऊ १/५५१ f शब्दे (आ)
	परिहाणौ—च ।
	काकृ ।
	परिहरणे—काकृ ।

क—ऑइ, ऐउआ = अपूर्णम्, न्यूनम् हीनम् । निष्ठान्तत्वेन-नो—:

ख—अवे. ऊन = ऊनम्, न्यूनम्, अपर्याप्तम्-वा. पौकर्णीः ।

ग—मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः-ऋ. १,५३,३ । (अनिलपयन्तत्वं तु यथालक्ष्यम्-क्षी. १०/२०१ यु. मी. सं.) आङ्योगेऽडभाव इति वागीशः । यत् ऊनं तत् आपूरयति-अ.वे. १२,१,६१ ।

√ऊर्ज् (ऊर्ज) १०/१६	बलप्राणनयोः (प)	√ओज १०/ बलतेजनयोः
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) वो ।
	कात-शा-हे ।	√ऊर्ज् १/४२५ g गतौ (आ)
	जीवने बले—वो	काकृ ।

ऊर्ज्-निघ.२/७=अन्ननाम ।

ऊर्जयमाने-निरु.९,४३,१ =

बलवती, ऊर्जतां च कुर्वाणे-
दुर्गाचार्यः ।

प्राणनम् = जीवनम्—क्षी ।

क—ऊर् (ऐ) गु = वायवाघाते, उच्छ्वनतायाम्, विस्तारे-वा, पौकर्णीः ।

ग—सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति-ऋ. ९,८७,४। स प्राणिति तमूर्जयति-शत्रा.
७,५,१,१८। ऊर्जयति-काठ. २०,७।

+√ऊष (ऊष) १०/३८५ मै-सा-श-च-जै-काकृ- कात-शा-वो×	छुरणे (प) क्षी-हे।	√ऊष् (ऊष) १/२९० a रुजायाम् (प) काकृ; कात २२३। √ऊष् (ऊष) १/ रुजायाम् (प)। √रूष् (रूष) १/ भूषायाम् (प) इति सुधाकरः-सा।
+√ओलण्ड् (ओलडि) १०/९ श	उत्क्षेपे (प) क्षी-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो। उत्क्षेपणे—मै-सा।	√लण्ड् (लडि) १०/ उत्क्षेपे (प) अन्ये-क्षी। √लण्ड् (लडि) १०/ उत्क्षेपे इति चान्द्राः—क्षी √ओलण्ड् १/ उत्क्षेपणे (प) —वो।

[छ—√ओंझना, √उडेलना, √उलझना-बुं. ख. (<ओलण्डनम्, आ+
उज्झनम् ?)=उदेलेने, पातने, क्षेपे।]

+√कण् (कण) १०/१८३ च×,श	निमीलने (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो।	√क्ष्मील् (क्ष्मील) १/ निमे- षणे (प)। √कण् (कण) १/ शब्दार्थः (प)। √कण् (कण) १/ गतौ (प) मित्रवम्। काणो विक्रान्तदर्शन इत्यौप- मन्यवः। कणतेर्वा स्यादणू- भावकर्मणः।दर्शनाणूभावान् काणः- निरु. ६,३०,१।
---------------------------	---	--

क—स्केह्, केह्=छेदने।

ग—काणः-ऋ. १०,१५५,१; अ.वे. १२,४,३; तै. २,५,१,७। (सरांसि
सोमस्य काणुका-ऋ. ८,६६,४)।

+√कण्ठ् (कठि) १०/२९४ शोके (प) आधृषाद्वा √कण्ठ् (कठि) १/ शोके
श× क्षी-मै-सा-च-जै- (आ) ।
काकृ-कात-शा-हे ।
आध्याने—वो ।

ग—कण्ठः स्तम्भितवाष्पवृत्तिकलुषः—शाकु. ४,५ ।

+√कण्ड् (कडि) १०/४५ भेदे (प) इत्येके—क्षी <√खण्ड् (खडि) भेदे (प) ।
श× क्षी-जै-काकृ-कात-शा । √खड् (खड) १०/ भेदे (प) ।
भेदने—मै-सा । √खण्ड् (खडि) १/ मन्थे
खण्डने—च । (आ) ।
भेदे खण्डने च—हे ।
भेदे रक्षणे—वो ।

क—केल्-, कला=ताडने, तोडने-वा. पौकनीः ।

ग—त्रिभिः काण्डैः—अ. वे. १२,३,४२ । काण्डचित्राणि—वा. रा. २,८९,१८
काण्डे = जले, चित्राणि (तिल.) । कण्डनी चोदकुम्भश्च—मनु. ३,६८ । काण्डात्
काण्डात् प्ररोहन्ती—वा. सं. १२,३,४२ ।

ङ—√कंड (सक)=(१) अवहनने, (२) कर्षणे, (३) खर्जने (प्रयोज.) ।
कंडित-गाया. १,७ । वक्तृ-कंडित-ओघ. ४६८; गा. ६६३ ।

छ—√काँड़ता † *=(१) मर्दने, (२) अवहनने, (३) अतिताडने ।

+√कत्र (कत्र) १०/३५७ शैथिल्ये (प) मै √कन्त्र् १०/६ उपाये (प)
क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा-कात-हे-वो । काकृ ।
शा× √कर्त् (कर्त्) १०/ शैथिल्ये
(प) इति चन्द्रः—क्षी ।
√कर्त्र् (कर्त्र्) १०/ शैथिल्ये
(प) इति दुर्गः—क्षी ।
√कथ (कथ) १०/३३५
शैथिल्ये (प) हे ।
√कध्र (कध्र) १०/२४०
शैथिल्ये (प) काकृ ।
√गात्र (गात्र) १०/ शैथिल्ये
(आ) वो ।

इह स्पष्टो विकासः । सर्वेषामन्ते √गात्रधातुः सुपरिचितः प्रतीयते ।

+√कथ (कथ) १०/२९७ वाक्यप्रतिबन्धे (प) √कथ् (कथ) १/ इलाघा-
 श क्षी-हे । याम् (आ) ।
 वाक्यप्रबन्धे—मै-सा-च-
 काकृ-कात-शा-हे-वो ।
 वदने—जै-हे ।

क—केत्-(१), कात्, कुत्=विकथने, कथने । लिथु. कतिलिन्ति=संभाषणे,
 कथने-वा. पौकर्णीः ।

ग—कथयति-त्रिपाद्विभूतिमहानारायणो. ५,६ । कथयन्ति-भव. २,५० ।
 कथयस्व-त्रिता. ५,१ । कथयिष्यामि-मै. २,३; मैत्र्यु. २, ३ ।

घ—कथेति-जातक ५,४६०=सूचनायाम् । कथेति-जातक १,२=कथने ।

ङ—√कह (सक)=कथने । वक्तृ-कथंत, कहिज्जंत-राज.; सुर. १,४४;
 गा. १९८ ।

ड—√कहाव (सक)=कथने । कहावेइ-महा. ।

ढ—√काह (सक)=कथने । काहयंते-महा. ।

छ—√कथना*=(१) कथने, (२) निन्दने ।

ज—√कहना (<कथनम्)=कथने, वर्णने ।

+√कर्ण (कर्ण) १०/३६९ भेदे (प)

श-च-जै-काकृ× क्षी-कात-शा-हे ।

(शा√कर्ण्) भेदने—मै-सा ।

मिदि—वो ।

√कड् १०/३८० भेदे (प)

काकृ ।

√कण्ड् (कडि) १०/ भेदे
 (प) इत्येके-क्षी ।

कर्णः कृन्ततेर्निकृत्तद्वारो

भवति-निरु. १,९,१। कीर्यते

क्षिप्यते शब्दो वायुना यत्र-

√कृ+उणा. ३/१० इति नन् ।

क—कर् —, कर् =ताडने, बलाद् ग्रहणे । किन्नि. कर्न्=ग्रहणे-वा.
 पौकर्णीः ।

ग—निचेतारा च कर्णैः-ऋ. १,१८४,२ । इत्याकर्ण्य क्षितीश-नैष. ५,१३७ ।

ङ—कण्ण (<कर्णः)-पि. ३५८; प्रासू. २ ।

+√कर्त् (कर्त) १०/३५८ शैथिल्ये (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ- इति चन्द्रः-क्षी ।

कात-शा-वो× क्षी-हे ।

<√कर्त् (कर्त्) शैथिल्ये (प) ।

दृष्ट.√कत्र १०/३५७ ।

√कृत् (कृती) ६/ छेदने (प) ।

+√कर्त (कर्त) १०/३६८ शैथिल्ये(प) अत्र दुर्ग <√कत्र (कत्र) शैथिल्ये (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इत्यपि-सा । पूर्ववत् ।
कात-शा× सा-हे-वो ।

+√कर्तृ (कर्तृ) १०/३५८ शैथिल्ये (प) पूर्ववत् ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी ।
कात-शा-हे-वो×

+√कर्त्र (कर्त्र) १०/३५८ शैथिल्ये (प) इति <√कर्तृ (कर्तृ) शैथिल्ये
मै-सा-श-च-जै-काकृ- दुर्गः—क्षी । (प) ।
कात-शा× क्षी-हे-वो । पूर्ववत् ।

+√कल् (कल) १०/६८ क्षेपे (प) √कल् (कल) १/ शब्द-
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- संख्यानयोः (आ) ।
कात-शा-हे । √कल (कल) १०/ गतौ
नुदि—वो । संख्याने च (प) ।
प्रयो. द्वि. । √किल् (किल) १०/
क्षेपे (प) ।
कालयति-निघ.२/१४=
गतिकर्मा ।

क—कल्=प्रेरणे-जू. पौकर्णीः ।

ग—संकालयन्—मभार. २,१०५,२२=क्षपयन् (नील.); कालयिता-
२,२१,२=संहर्ता (नील.) । संकालनम्-वा. रा. २,६६,१५=प्रेतनिर्हारम् (तिल.)

+√कल (कल) १०/३१२ गतौ संख्याने च (प) √गण (गण) १०/
श क्षी-मै-सा-काकृ-कात । संख्याने (प) ।
संख्याने—च । √कलञ्ज १/३१३ गतौ
गतौ—जै । (प) काकृ ।
आगतौ—शा । शेषः पूर्ववत् ।
संख्यानगत्योः—हे ।
गतिसंख्ययोः—वो ।

प्रयो. द्वि. ।

ग—कालः कलयतामहम्-गी. १०,३० । कालः कलयतां प्रभुः-भा. पु.
३,२९,३८ । कलये-तैत्रा. ३,४,१६,१ । [समकालयन्-मभार. १,२१,७=वनमनयन्

(नील.)] (प्राकालयत्-काठ. १०, ६-धा. गतौ वृत्तिः) । कलयेदमानमनसम्-शिशु.
९, ५८ = मन्येत ।

ङ—√कल (सक) = (१) संख्याने, (२) शब्दे, (३) ज्ञाने, (४)
प्रत्यभिज्ञाने, (५) संकोचे । कलयन्ति-विसे. २०२९ । वक्तु—कलयन्त-सुपा. ४ ।

+√काल (काल) १०/३२५ उपदेशे (प) पूर्ववत् ।

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-
शा×

मै-सा-हे ।

उपयोगे—सा ।

(चौ. सं.)

कालोपदेशे—वो ।

ग—कालयन्तः-सभार. २, १७, ३४ = नियमयन्तः (नील.) ।

+√कालोड (कालोडित) १०/३८९

मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-शा-
हे-वो×

..... (प) <√गालोड (गालोडित)

इति गुप्तः—क्षी । (प)

तदाचष्टे; तेनाति-

कामति वा ।

√लुङ् (लुङ) १/३१०

(प) ।

क्+आ+√लुङ्

√किल् (किल) १०/६९

मै-श-च-जै-काकृ-शा×

क्षेपे (प)

क्षी-सा-कात-हे ।

नुदि—वो ।

√कल् (कल) १०/६८

क्षेपे (प) ।

√किल् (किल) ६/

श्वैत्यक्रीडनयोः(प) ।

√केल् (केल) १/५३७

चलने (प) ।

√किष्क् (किष्क) १०/१५४

मै-सा-श-च-काकृ-कात×

हिंसायाम् (आ) >√हिष्क् (हिष्क) हिंसा-

क्षी-जै-शा-हे ।

वधे—वो ।

याम् (आ) इति

दुर्गः—क्षी ।

√हिक् (हिक्) १/

अव्यक्ते शब्दे (उ) ।

√कप् (कष) १/

हिंसार्थः (प) ।

√खप् (खष) १/

हिंसार्थः (प) ।

क—क्र् (ऑ) स्कॉ—, उ=दोर्दण्डः, हस्तः । अस्वे. क्रके=दोर्दण्डः, स्कन्धः—
वा. पौर्कर्नीः ।

ग—किष्किन्धा-वा. रा. १,१,६५। किष्किन्धा-वा. रा. ४,१०,३४; सभार.
३,१६१०७ (किं किं दधातीति किष्किन्धा। √धा+कः। पारस्करादित्वात् पूर्वस्य
किमो मलोपः सुट् षत्वं च निपातनात्-इति वैयाकरणाः)। चतुःकिष्कुः-
वा. रा. ५,३२,११।

ङ—किक्किङि = सपः (हिंसायाम्)-दे. २,३२।

ङ—किक्किधा = नगरीविशेषः-से. १४,१५।

च--किक्किधि = पर्वतविशेषः-पउम. ६,४५; नृपविशेषः-पउम. ६,१५४;
१०,२०।

छ—खीस (< किष्कः) = विनष्टम्।

छ—खीस जाना = नाशे-‘खीस खलाई’-तुलसीदासः।

+√कीट् (कीट) १०/१००	वरणे (प)	√कील् (कील) १/ बन्धे (प)।
च-वो×,श	क्षी।	√कीट् (कीट) १/ बन्धवर्णयोः
(काकृ-√टीक्)	बन्धने-मै-	(प) वो।
(वर्णविपर्ययः)	काकृ-कात।	√कट् (कटे) १/ वर्षा-
	वर्णे-सा-शा।	वरणयोः (प)।
	वर्णने-जै-हे।	√टङ्क् (टकि) १०/ बन्धने (प)।
		√टीक् १०/८० बन्धने (प)
		काकृ।

क—कुऋमि = कुमिः, कीटो जन्तुविशेषः-वा. पौकनीः।

ग—कीट०-अ. वे. ९,४,१६; शत्रा. १४,९,१,१९; छान्दोग्यो. ६,९,३; वा. रा.
२,२५,१६।

+√कुंश् (कुशि) १०/२३०	भासार्थः (प)	√कुश् (कुश) ४/१०५
च-जै-शा×,श	क्षी-हे।	संश्लेषणे (प)।
	भाषार्थः-मै-सा-	√कुंस् (कुसि) १०/२२९
	काकृ-कात।	भासार्थः (प)।
	द्युतौ-वो	

+√कुंस् (कुसि) १०/२२९	भासार्थः (प)	√कुश् (कुश) ४/१०५
श-च-कात×	क्षी-शा-हे।	संश्लेषणे (प)।
	भाषार्थः-मै-सा-	√कुंश् (कुशि) १०/२३०
	जै-काकृ।	भासार्थः (प)।
	भासने-वो।	

+√कुट् (कुट) १०/१६४ छेदने (आ) <√वृट् (वृट) छेदने (आ) ।
 क्षी-मै-श-च-जै-शा- 'इत्येके'स्वामी-सा । √कुट् (कुट्) १०/२३ छेदने-
 हे-वो× सा, काकृ-कात् (प) । कुत्सनयोः (प) ।
 √कुट् छिदि-सौ. धा.—
 वो ।
 √कृत् (कृती) ६/छेदने (प) ।

ग—कोटि०-मभार. १,४०,२२=धनुरग्रम् । कोटि०-रघु. ७, ४६=कोणः
 (कोट्यते=छिद्यतेऽनया । उणा. ४,११७ इतीन् । बाहुलकाद् गुणः) । कोटि०-कुमारसं.
 २, २६=रेखा ।

+√कुट् (कुट) १०/१७० प्रतापने (आ) >√कूट् (कूट) आप्रदाने (आ)
 च-काकृ-कात्×,श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे- इति दुर्गः-क्षी ।
 वो । √कुट् (कुट) ६/कौटिल्ये(प) ।
 पिता कुटस्य चर्षणिः (ऋ.
 १,४६,४) । पिता कृतस्य
 निरु. ५,२४,१ ।
 शेषः पूर्ववत् ।

ग—प्रकुट्य विधिवत् तदा-मभार. १,२८४२ । अवकुट्य-सुश्रु. २,१७५,२० ।
 कोटः (कुट्यते=प्रताप्यते शत्रुत्र, अनेन वा । दुर्गसाश्रित्य प्रबलविपक्षमपि प्रतापयितुं
 शक्यत इत्यर्थः)=दुर्गम् । प्रयोगो नोपलब्धः ।
 छ—कोट=परिधिः (दुर्गम्) ।

+√कुटुम्ब (कुटुम्ब) १०/१४७ धारणे (आ) पूर्ववत् ।
 मै-जै-काकृ-कात्-शा× क्षी-सा, च-१ हे ।
 धृत्याम्—वो ।

क—कुण्डेल=(कीटानां पशूनां मधुमक्षिकाणां वा) संघः, समूहः । ट्(ओ)-
 विस्तारः—वा. पौकर्त्नीः ।

ग—तयोरपि कुटुम्बाभ्यामाहरेत्-मनु. ११,१४ । स्वकुटुम्बान् महीपतिः—
 मनु. ११,२२ ।

ङ—कुडुं ब=परिजनः, परिवारः—उवा.; महा.; प्रासू. १६७ ।

+√कुट् (कुट्) १०/२३ छेदनकुत्सनयोः (प) √कुट् १/११७ वैकल्ये(प) ।
 काकृ-कात्×,श क्षी । √कुट् १०/२४ छेदने (प)
 छेदने—च । काकृ ।

छेदने कुत्सने च—जै-हे । शेषः पूर्ववत् ।
 छेदनभर्त्सनयोः—मै- ✓कृत् ६/ छेदने इत्यस्य प्राकृ-
 सा । तरूपमिति द्वित्यादयः ।
 कुत्सने—शा ।
 कुत्साछिदोः—वो ।
 'छेदनपूरणयोः' इति
 स्वामी—सा ।

प्रयोज. द्वि. ।

क—(स) कौडि = आच्छादने-वा. पौकर्णीः ।

ग—वाश्मकुट्टकः—याज्ञवल्क्य. ३,४९ । अश्मकुट्ट०—मभार. ३,१२३६०; मनु. ६,१७ । कुट्टनी (कुट्टयते = छिद्यते स्त्रीणां कुलमनया)—कथासरि. १२,७९ । कुट्टापरांत०—मभार. ६,३५६ । ससुधाकुट्टिमतलः—वा. रा. २,८०,३ । मणिप्रवरकुट्टिम०—मभार. १४,२५२२ ।

घ—कोट्टेति—जातक १,४७८ ।

ङ—✓कुट्ट (सक) = कुट्टने, ताडने, (२) कर्तने, (३) औष्ण्ये, (४) उपालम्भे ।
 भवि—कुट्टइस्सं—पि. ५२८ ।

ड—✓कोट्ट (सक) = कुट्टने, ताडने, (२) कर्तने । कवक—कोटिज्जमाण-
 आवम. । संकु—कोट्टिय—जीव. ३ ।

छ—✓कूटना (< कुट्टनम्) ।

ज—✓कोटे = मुहुरेण ताडने ।

+✓कुट्ट् (कुट्ट) १०/१६८ प्रतापने (आ) इति ✓कुट् (कुट) १०/१७० प्र-
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- क्षीरस्वामी—सा, वो । तापने (आ) ।
 कात-शा-हे × शेषः पूर्ववत् ।

सर्वाण्युदाहरणानि पूर्ववज्ज्ञेयानि । विशेषतः प्राकृतधातोरुदाहरणं सुस्पष्टमौष्ण्ये
 दृश्यते ।

+✓कुण (कुण) १०/३३९ आमन्त्रणे (प) ✓कुण् (कुण) ६/ शब्दोपकर-
 श-च × क्षी-मै-सा-जै-काकृ- णयोः (प) ।
 कात-शा-हे । ✓गुण (गुण) १०/ आमन्त्रणे
 आभाषमन्त्रयोः—वो । (प) ।
 ✓कूट् (कूट) १०/ आमन्त्रणे
 (प) सा ।

कुणारुम् इति—निरु.
२, २, ५; ६, १, ४ = कणः
शब्दार्थः—दुर्गाचार्यः ।

आमन्त्रणम् = गूढोक्तिः—क्षी ।

+√कुण्ठ् (कुठि) १०/५० वेष्टने (प) एके- >√गुण्ड् (गुडि) वेष्टने (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा । √गुण्ड् (गुठि) १०/ वेष्टने
कात-शा-हे-वो × 'रक्षणे' इत्येके—सा । (प) ।
√कुठ् १/ छेदने (प) सौ.
धा.—वो ।

+√कुण्ड् (कुडि) १०/४६ रक्षणे (प) इत्येके-क्षी >√गुण्ड् (गुडि) रक्षणे (प) ।
च ×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √गुण्ड् ६/ रक्षायाम् (प) ।
कात-शा-हे ।
रक्षे—वो ।

ग—कुण्डिनः = मुनिविशेषः । यथाश्रुलायने—“०कुण्डिनानां वाशिष्ठमैत्रा-
वरुणकौण्डिन्येति” (श. क. द्र.); कुरुवंशीयनृपभेदः । स च धृतराष्ट्रस्य पुत्रः । यथा
महाभारते १, ९४, ५८ ।

ङ—कुण्ड = आज्ञा, आदेशः—कण्प. ।

√कुत्स् (कुत्स) १०/१६६ अवक्षेपणे (आ) √कुत् १/ आस्तुतौ (प) सौ.
च ×, श क्षी-मै-सा-कात-शा । धा.—वो ।
अवक्षेपे—जै-काकृ-हे- अवकुत्सिते—निरु.
वो (उ) । १, ४, १४ ।
कुत्सितम्—निरु. १, २०, ५ ।

क—केउण्द-, कुद्-, कूद = आक्रोशे, तर्जने—जू. पॉकनीः ।

ख—न. पर्सि. निकूहीदन् = आक्रोशे, कुत्सने, अपमाने—वा. पॉकनीः ।

ग—बह्वकुत्समार्जुनेयं शतक्रतुः—ऋ. ८, १, ११; कुत्सयेन—४, १६, १२ । कुत्सनम्-
१ संन्या. २८६ । कुत्सन्तो धृतराष्ट्रजम्-मभार. २, २२९८ । अभ्यकुत्सयत्—वा. रा.
२, ७५, २ । न कुत्स्याम्यहं किञ्चित्—मभार. ३, १३७२३ ।

ङ—√कुच्छ (सक) = निन्दायाम्, धिक्कारे । कृ-कुच्छ, कुच्छणिज्ज-श्रा. २७;
पण्ह. १, ३ ।

√कुद् (कुट्) १०/६ मै-श-च-जै-काक-शा-हे- वो ×	अनृतभाषणे(प) इत्येके-क्षी । क्षी-सा-कात् ।	<√कुन्द्र (कुट्रि) अनृतभाषणे (प) । √कुण्ड् १०/१३ अनृतभाषणे (प) काक । √गुन्द्र (गुट्रि) १०/ अनृत- भाषणे—पारायणे—क्षी ।
---	--	--

द्रष्ट.—√कुन्द्र १०/६

ङ—कुदण=रासकः (रासा ?)—दे. २,३८ ।

+√कुन्द्र (कुट्रि) १०/६ अनृतभाषणे (प) काक-कात् ×, श क्षी-मै-सा-च-जै- शा-हे । मिथ्योक्तौ—वो ।	{ >√कुद् (कुट्) अनृतभाषणे (प) । >√गुन्द्र (गुट्रि) अनृत- भाषणे (प) । √कुण्ड् १०/१३ अनृत- भाषणे (प) काक ।
--	--

पत्यौ जीवति कुण्डः स्यान्मृते भर्तरि गोलकः-मनु. ३,१७४ । अज्ञाते सति कुण्डमपि सुतं जनाः पत्युरेवाख्यायन्ति । इदमनृतभाषणम् । काशकृत्स्नपठितः √कुण्ड् १०/१३ अनृतभाषणे (प) इति धातुर्भूषं संवदति । √कुण्ड् > √कुन्द्र > √गुन्द्र > √कुद् इत्येवं स्यात् प्रततिः (विकासः) ।

+√कुप् (कुप) १०/२५० भासार्थः (प) च ×, श (शा-√कूप) क्षी-शा-हे । जै-√वृप् [वृप] भाषार्थः—मै-सा-जै- मुद्रणदोषो भाति । काक-कात् । युतौ—वो ।	√कुप् (कुप) ४/ क्रोधे (प) । √गुप् (गुपू) १०/ भासार्थः (प) ।
--	--

ग—[कोपयथ पृथिवीम्-ऋ. ५,५७,३ = क्रोधे । सपित्तं कोपयेद् वायुम्-सुश्रु. १,३७,८ (क्रोधे ?)] ।

+√कुमार (कुमार) १०/३२४ क्रीडायाम् (प) श-च × क्षी-मै-सा-काक-कात्- शा-हे । क्रीडने—जै । केलौ—वो ।	कु=कुत्सितः, मारः=कन्दर्पो यस्मात् कुमारः । कु+√मृ (मृङ्) ६/ प्राण- त्यागे (आ) ।
--	---

✓कुमाल १०/३४३ क्रीडायाम्
(प) हे ।

कुमारः क्रीडयामास उत्सङ्गे शङ्करस्य च ।

कण्ठे स्थितं वासुकिं च पाणिभ्यां समपीडयत् ॥ स्क. पु. १,२७,१०७ ।

ग—कुमारं माता विभर्ति—ऋ. ५,२,१ । कुमाराणां च रक्षणम्—मनु. ७,१५२ ।

ङ—कुमार=प्रथमे वयसि स्थितो बालकः—ठा. १०; णाया. १,२ ।

✓कुम्प् (कुपि) १०/११५ छादने (प) } > ✓कुम्ब् (कुबि) छादने (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी । } इति कौशिकः—क्षी ।
शा-हे× स्तृतौ—वो । } > ✓कुम्भ् (कुभि) १०/१२० छादने
(प) अपरे—सा ।

क—कॉइ=न्युञ्जत्वे, प्रह्वत्वे । कॉइ-प्-: लिथु. कुम्भि=कुञ्जीभावे;
कुम्पस्=अराधता । लेट्टिश्-कुम्प्=कौटिल्यम् । गौथि. हम्पस्=संक्षेपे । रसन्-
कुपिन=कुञ्जः, कुञ्जवनिता । पु. प्रशि. एत्कुम्प्=पुनः, प्रत्यग्रतः—वा. पॉकर्नीः ।

ङ—खुंपा=वर्षावरोधार्थं निर्मीयमाणं तृणमयसुपकरणम्—दे. २,७५ ।

ङ—गुम्भइ=मूर्खः—ओघ. १३६; पूरितम्—दे. २,१०३; स्वलितम्—२,१०३ ।

छ—गुम्मा=मूकः, छादितवाक्कः—बुं. ख. ।

+✓कुम्ब् (कुबि) १०/११५ छादने (प) इति < ✓कुम्प् (कुपि) छादने
च×,श कौशिकः—क्षी । (प) ।
क्षी-सा-जै-काकृ-शा । शेषः पूर्ववत् ।
आच्छादने—मै-कात-हे ।
स्तृत्याम्—वो ।

क—कॉइ-ओष्ठ्यनासिक्ययोर्विस्तारे सति—कुम्-म्-, कुम्ब्—: नॉर्वेजियन्
(प्रादे.) हुप्प् तथा हुम्प्=आधीन्ये, मार्दवे । इंग्लि. हम्प=कूकुदः । न. ज. हम्पे=
घनत्वम्, स्थौल्यम्, शकलम् ।

ख—अवे. कसुम्ब=कुसुम्भम् (=कमण्डलुः), कुम्भः । न. पर्सि. कसुम्ब्,
कसुम्=कुसुम्भम्, कुम्भः—वा. पॉकर्नीः ।

ग—उदीचीनकुम्बां शम्यां निदधाति—तै. प्रा. १२२ । [गाथां वा कुम्ब्यां
वा-शत्रा. ११,५,७,१०] । कुम्बिक०—बृहत्सं. १४,३० ।

ङ—खुम्भिय=नामितम्—णाया. १,१-पत्र. ४७ ।

छ—गुम्मा=इष्टका—बुं. ख. ।

+√कुम्भ् (कुभि) १०/१२० छादने (प) अपरे—सा । <√कुम्ब् (कुवि) छादने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो × शेषः पूर्ववत् ।

कुम् = भूमिम्, उम्भ-
ति = जलेन पूरयति +
अच्-कुम्भः = घटः ।

क—,ख—पूर्ववत् ।

ग—शतं कुम्भाँ असिञ्चतं सुरायाः—ऋ. १, ११६, ६ । इभकुम्भ०—मालती-
मा. ५, ३२ ।

+√कुशूल (कुशूल) १०/३२२ क्रीडायाम् (प) कु+√शूल (शूल) १/
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ- इत्येके—मै । रुजायाम् (प) ।
कात-शा-हे-वो × कु+√श्वि (दुओश्वि) १/
गतिवृद्धयोः (प) ।

ग—कुशूलधान्यको वा स्यात्—मनु. ४, ७ । आधिक्येन 'कुसूल' इति
लभ्यते पाठः ।

ङ—कुसूल = धान्यागारम् (पाअ.)

+√कुस्म् (कुस्म) १०/१७९ नाम्नो वा (आ) कु+√स्मि (ष्मिङ्) १/
च ×, श कुस्मयने—दुर्गस्तु—क्षी । ईषद्वसने (आ) ।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
शा-हे ।
कुस्मितौ—जै ।
कुस्मृताविति मुद्रणदोषः ।
मतीक्षिते कुस्मितौ—वो ।

मतीक्षितम् = बुद्धिपूर्वकदर्शनम्—दुर्गादासः ।

कुस्मेति धातुर्मतिदृष्टं बुद्धयोत्पादितमर्थमादेति. च—क्षी ।

ग—आकुस्मयते—मभाष्ये १, ३, ६२, २८९^{११/१५} विकुस्मयते—१, ३, ६२, २८९^{११/१५} ।

+√कुह् (कुह) १०/३४५ विस्मापने (आ) √कुह् १/३१६ a हिंसागत्योः
श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) काकृ ।
कात-शा-हे-वो । कुहूः—निरु. ११, ३१ ।

क—(स) कौइ = छादने । स्कौइध्—वा. पौकर्नीः ।

ग—कुहः यत् त्वा पृच्छादीजानः कुहया कुहयाकृते—ऋ. ८, २४, ३० । कुहूः—ऐत्रा. ३, ४७ । कुह०—वा. रा. २, १०९, २७=माया० । जनः कुहुकुहायते—मभार. ३, १४१२९ । कुहकम्—भा. पु. १, १, १ । कोहलो वदनप्रियः—सुश्रु. सूत्रस्थाने ४५ अध्याये=मद्यभेदः (कोहयति=विस्मापयतीति) ।

ङ—कुह=अनोकहः—दस. ७ ।

+√कूट् (कूट) १०/१७० च-जै-शा ×, श	आप्रदाने (आ) इति दुर्गः—क्षी । क्षी-सा । अप्रमादे—मै-हे 'अवसादने' इत्येके— सा । प्रमादे—काकृ-कात । अप्रदाप्रमदोः—वो । अप्रसादे—व्योथ-रौथ ।	<√कुट् (कुट) प्रतापने (आ) √कूट् १/११३hगतौ (प) काकृ । कूटः (कूट्यते=दातुं न शक्यते स्थावर- त्वात् । कर्मणि घञ्) =गृहम् इति शब्द- रत्नावली ।
-------------------------------------	--	--

अप्रदा=दानाभावः—दुर्गादासः ।

क—कैल्, कैल् = कौटिल्ये—वा. पौकनीः ।

ग—अमुष्या हन्तु सेनाया इदं कूटं सहस्रशः—अ.वे. ८, ८, १६ । कूटयुद्धाः—वा. रा. १, २०, ८—कूटम् = कपटम् (तिल.) ।

ङ—√कूड (सक) = १-असत्यापने, २-अन्यथात्वे । कूडे—अणु. ५० टी. ।

ङ—√कूड (<कूटम्) = पाशः—राय.; उत्त. ५; सूअ. १, ५, २ ।

ङ—√कूड (<कूटम्) = असत्यम्, छलयुतम्—पडि.; प्रतारणम्—सुपा. ६२७; नरकः—उत्त. ५ ।

+√कूट (कूट) १०/३३७ श ×	दाहे (प) क्षी-च-जै-काकृ-शा । परिदाहे, आमन्त्रणे —मै । परीतापे—सा आमन्त्रणे—सा । दाहे आमन्त्रणे च —काकृ ।	√कुण्ड् (कुडि) १/ दाहे (आ) । शेषः पूर्ववत् ।
---------------------------	---	--

‘परिदाहे’ इत्यन्ये—

सा ।

दाहे मन्त्रे—वो ।

क—पूर्ववत् ।

ऋग्वेदे/कूल् धातुर्दाहार्थकः ? । तद्यथा—नेदीयसः कूल्यातः पर्णीरुत-
८, २६, १० । सुश्रुते—/कूल् दाहे । तद्यथा—(अग्निः) तासां प्राजमानो योनिमकूलयत् ;
अङ्गारैः खादिरैरेवकूलयेत्—सुश्रु. २, ३५०, १८ ।

✓कुण्ड् > ✓कूड् (> ✓कूल्) > ✓कूट् इति स्यात् क्रमः ।

ग—कूटं स्म रुंहत्—ऋ. १०, १०२, ४ ।

ङ—पूर्ववत् ।

+✓कूण् (कूण) १०/१५७
च-काकृ×, श

सङ्कोचने (आ)
क्षी-मै-सा-जै-कात-
शा-हे ।

✓कुण् (कुण) ६/ शब्दो-
पकरणयोः (प) ।

सङ्कुचि—वो ।

✓कुण् (कुण) १०/ आमन्त्रणे
(प) ।

✓कुण् (कुण) १०/१५४

सङ्कोचने(आ)अन्ये—
सा ।

आमन्त्रणम् = गूढोक्तिः—
क्षी ।

सा-काकृ ।

✓कूप (कूप) १०/ दौर्बल्ये
(प) इति । त्रिलोचन

✓कूण् (कूण) १०/३५१

सङ्कोचने (प) सा ।
सङ्कोचे—वो ।

इति कविकल्पद्रुमटीकायां
दुर्गादासः ।

✓कूण् (यौ. प्र.)

हि. ।

क—पूर्ववत् ।

ग—विकूणयन्तीव मुखम्—कामसूत्रे २, ५, ४२ = सङ्कोचयन्तीव । कूणित०—
सुश्रु. १, ३६२, १ ।

ङ—✓कूण (सक) = सङ्कोचने—गउड. ।

+✓कृप् (कृपेः) १०/२०८

तादर्थ्ये (प) ।

श-च×(मै-काकृ-

क्षी ।

✓कृप् [कृप])

अवकलकने—मै-सा-कात-हे ।

अवकल्पने—काकृ-शा ।

युतौ चिन्ते कल्पने च—वो ।

जै ?

प्रयो.

विलापे, शोके—हि. ।

तादर्थ्यम् = उद्देश्यविषयम्-क्षी । अवकल्कनम् = पीडनम्-मै ।

ग—उपकल्पितम्-वा. रा. २,१३,४ = सिद्धं कृतम् (तिल.) । अकल्पयन्-
मभार. १२,३२८,८ = प्रवर्तितवन्तः (नील.) ।

घ—कप्पेति-जातक १,६२ ।

+√कृप (कृप) १०/३१६	दौर्बल्ये (प)	√कृप् (कृपेः) १०/ तादर्थ्ये
श-च×	क्षी-मै-सा-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	√कृप् (कृप्) १/ सामर्थ्ये
	शैथिल्ये—जै ।	(आ) ।

प्रयो.

विलापे, शोके—हि. ।

ग—होत्राय वृतः कृपयन्नदीधेत्-ऋ. १०,९८,७; बृहस्पतिनाकृपयद्वलो गाः-
१०, ६८, १० । (कृपयसे-जैत्रा. १००) । कृपणम्-वा. रा. २,१२,७२ = कष्टम् (तिल.);
कृपणेभ्यः-२,३२,२८ = दीनेभ्यः (तिल.) । कृपणः-बृहदारण्यको. ३,८,१० [दौर्बल्ये
धा. वृत्तिः] । पुंसः कृपयतो भद्रे सर्वात्मा प्रीयते हरिः—भा. पु. ८,७,४० ।

ङ—√खिप्प (अक) = दौर्बल्ये । खिप्पइ-संक्षि. ३५ ।

छ—√कपटना (< कपलना < कल्पनम्) = संक्षेपणे, नैयून्ये । अंश-
निष्कासनेनाल्पत्वे ।

+√कृ १०/१७५	विज्ञाने (आ)	<√गृ विज्ञाने (आ) ।
मै-सा-च-जै-काकृ-कात×	इति चन्द्रः-क्षी ।	
(शा√कृ [कृन्])	क्षी-हे-वो ।	
मुद्रण-दोषः । कृङ् इत्यु-		
चितम् ।		

+√कृत् (कृत) १०/११३	संशब्दने (प)	√कृत् (कृती) ७/ वेष्टने
श×	क्षी-मै-सा-च-	(प) ।
	कात-शा-हे ।	√कृ (डुकृन्) ८/ करणे
	आख्याने—जै ।	(ड) ।
	संशब्दे—	
	काकृ-वो ।	

ग—नान्यासां कीर्तयाश्चन-ऋ. ७,३७,१ । यद्गुद्रस्य कीर्तयति-तै. ६,१,७,८ ।

घ—√कित्त संसहे-धापा. ५७९ कित्तेति, कित्तयति-पेतवथ्यु १२४ ।

ङ—√किट्ट (सक) = १-स्नायाम्, स्तुतौ, २-वर्णने, ३-कथने । किट्टइ,
किट्टइ-आचा.; भग. ।

+√क्लृप् (क्लृप) १०/२०० च=अवक्लृकने (प) मै ।
क्षी-सा-श-च-जै-कात्-शा- अवक्लृकने—काक् ।
हे-वो×

प्रयो. विलापे—हि. ।

ग—द्रष्ट. √कृप् (कृपेः) १०/२०८ तादर्थ्ये (प) इति ।

+√केत् (केत) १०/३३८ निश्रावणे (प) √कित् (कित) १/ निवासे
श-च× क्षी । रोगापनयने च (प) ।
'निमन्त्रणे' इत्येके— √कित् (कित) ३/ ज्ञाने
क्षी-सा । (प) ।
आमन्त्रणे—मै-सा-
जै-काक्-कात्-शा-हे ।
निश्रावणनिमन्त्रण-
योः—हे ।
मन्त्रणे निश्रावणे—वो ।

निश्रावणम् = समयोद्भावनम्—दुर्गादासः ।

क—कुऑई-, कुई=इच्छा । पु. प्रशि. कुआइत्स्=वाञ्छा, निर्णयः,
प्रवृत्तिः । गौथि. हैदुस्=केतुः—वा. पॉकनीः ।

ग—केतवेदस्-ऋ. १,१०४,३ । क्षात्रधर्माणमप्याजौ केतयेत् कुलजं द्विजम्-
मभार. १३,१५९६ । एकोद्दिष्टस्य केतनम्-मनु. ४,११०=निमन्त्रणम् (मन्वर्थः) ।
केतितः—मभार. १२,३,२७८=निमन्त्रितः (नील.) ।

ज—केडा=आमन्त्रणे, निमन्त्रणे ।

+√क्रथ् (क्रथ) १०/१३ प्रतिहर्षे (प) इति <√श्रथ् (श्रथ) प्रतिहर्षे
मै-श-च-जै-काक्-कात्- नन्दी—क्षी । (प) ।
शा-हे× क्षी-वो ।
'अतिहर्षे' इति बहवः—
सा ।
'प्रस्थाने' इति
मैत्रेयः—सा ।
प्रसादे, आनन्दे—हि. ।

क्रथिमपि केचिदत्र (१०/१३) पठन्ति स मैत्रेयादौ न दृश्यते—सा १३ ।
इति नैनं सायणोऽनुमोदते । द्विट्नीः संदिग्धार्थानि संज्ञारूपाण्युपस्थापितवान् ।
तान्येतदर्थकानि मया नाधिगतानि ।

+√क्रथ् (क्रथ) १०/२७५
श-च×

हिंसायाम् (प)
आधृषाद्वा
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वधे—वो ।
प्रसादे, आनन्दे—
हिं ।

√क्रंश्-निरु. २/२५ ।
√क्रथ् (क्रथ) १/ हिंसार्थः
(प) मित्—द्र. ।
√क्लथ् (क्लथ) १/
हिंसार्थः (प) मित्—द्रष्ट. ।

प्रयो.

ग—जासिनिप्रहणनाटक्राथपिषां हिंसायाम्-पा. अ. २/३/५६ । द्रष्ट. √क्रथ्
(क्रथ) १/७९३ ।

+√क्रन्द् (आङः क्रन्द) १०/१९५ सातत्ये (प) ।
श ? च-जै-शा× क्षी-मै-सा-काकृ-कात-हे ।
शब्दसातत्ये—वो ।

√घुष् (घुषिर्) १०/१९४ विशब्दने (प) इत्यस्माद् 'विशब्दने' इत्यस्या-
नुवृत्तौ "विशब्दन-सातत्ये" इति योजनीयमिति वागीशः ।

ग—आ क्रन्दय बलमोजो न आ धाः-ऋ. ६,४७,३० । आ क्रन्दय धनपते-
अ.वे. २,३६,६ । पुरुषानाक्रन्दयतः-शत्रा. ११,६,१,६; वा. सं. १६,१९ । मुहुराक्रन्द-
यिष्यतः-भा. पु. ३,१४,३८ ।

+√क्लप् (क्लप) १०/१२३
क्षी-मै-श ?-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो×

व्यक्तायां वाचि (प)
इत्येके—सा ।

√लप् (लप) १/ व्यक्तायां
वाचि (प) ।

छ—कल्पना (< कल्पनम्) = विलापे, दुःखोदन्तमनुचिन्तमनुचिन्त-
मुक्त्वोक्त्वा वा रोदने । * कल्पने ।

+√क्लव् (क्लव) १०/३८५
मै-श-च-जै-काकृ-कात-शा×

..... (आ)
क्षी-सा-हे×
भये—वो ।

√क्लु (क्लुङ्) १/
गतौ (आ) इत्येके-मै ।
√क्लु (क्लुङ्) १/ गतौ
(आ) इति क्वचित्
पठ्यते-सा ।

ग—विकलवं दूतमासाद्य-वा. रा. ५,२,३९; वैकलव्यम्-५,२,४१ ।

+√क्षञ् (क्षजि) १०/८४ कृच्छ्रजीवने (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

√खञ् (खजि) १/
गतिवैकल्ये (प) ।

कात-शा-हे ।

✓खज् (खज) १/ मन्थे

तङ्के—वो ।

(प)

ङ—✓खज् (अक) = गति-
वैकल्ये-कप्पू ।

क—स्केंज् = गतिवैकल्ये, तङ्के । स्त्रीङिश् -स्किक् = तङ्के; पु. आइस्. हिंक =
तङ्के-वा. पॉकनीः ।

+✓क्षप (क्षप) १०/३८५

प्रेरणे (प)

क्षपा (निघ. १/७)

श-च-जै-काक्-कात-शा ×

क्षी-मै-सा-हे ।

✓छम्प् (छपि) १०/

✓क्षप् (क्षप) १/८०३ क;

क्षेपे—वो ।

गत्याम् (प) ।

भोजः १,१,१९२—

मित्त्वम् ।

✓क्षम्प् (क्षपि) १०/

मै-श-च-जै-काक्-कात-

क्षान्याम् (प) ।

शा-वो × (हे)

✓क्षिप् (क्षिप) ४/६

संयमित्वे (उ)—ह्वि ।

प्रेरणे (प) ।

उपवासे (उ)—ह्वि ।

क—कृड् सप्- (?) = क्षपा, अन्धकारः ।

ख—अवे. क्षप् = अन्धकारः-वा. पॉकनीः ।

ग—क्षपयित्वा-ब्रसू. ४,१,१९ । क्षपय-वनदुर्गो. ४५९:१८ । संक्षपितोदकः-
वा.रा. २,४८,३७=क्षीणोदकः (तिल.) । कालं क्षपयित्वा-मभार. १२,२७९,१८=नीत्वा
(वाहयित्वा) । क्षपेयुस्त्र्यहमेव च-मनु. ५,६९=त्र्यहाशौचं कुर्यात् (मन्वर्थ.) ; कामं
तु क्षपयेद् देहम्-मनु. ५,१५७=क्षीणं कुर्यात् (मन्वर्थ.) । क्षपणः-शांआ. १२,७;
मभार. १,३,१२=संन्यासी । क्षपणं त्र्यहम्-मनु. ४,२२२=उपवासः (मन्वर्थ.) ।
क्षपिता-रघु. ८,४७=नाशिता (संजी.) ।

ङ—✓खव (सक) = नाशे, (२) प्रेरणे, क्षेपे, (३) उलङ्घने । खवेइ-उव. ।

छ—✓खपना, ✓खपाना (< क्षपणम्) = केनापि प्रकारेण व्यये, (२)
निर्वाहे, (३) नाशे

+✓क्षम्प् (क्षपि) १०/८३

क्षान्याम् (प)

✓क्षम् (क्षमूष्) १/ सहने

श-कात ×

क्षी-मै-सा-जै-शा ।

(आ) ।

क्षान्तौ—च-काक् ।

✓छम्प् (छपि) १०/ गत्याम्

हे ?

(प) ।

शक्तौ—वो ।

✓कम्प् १०/३५० क्षान्तौ

(प) काक् ।

✓चम्प् १०/३५ d क्षान्तौ
(प) काकृ ।

✓सम्प् १०/३५ e क्षान्तौ
(प) काकृ ।

✓क्षज् १०/२८ क्षान्तौ (प)
कात ।

शक्तिः = इह क्षमा-दुर्गादासः ।

छ—✓झाँपना = आवृतौ, व्यवधाने; (२) क्षान्तौ, लज्जायाम् ('झेंपना'
इति हिन्दी) ।

✓क्षल् (क्षल) १०/६१
श

शौचकर्मणि (प)

क्षी-मै-सा-जै-शा ।

शौचे—च-काकृ-कात-
हे-वो ।

प्रक्षालने—ह्वि ।

✓क्षल् (क्षल) १/ संचये,
च = संचलने (प) ।

✓क्षर् (क्षर) १/ संचलने
(प) ।

क—गुहर् (अथवा-गुअर् ??) = प्रवाहे, धावने ।

ख—अवे-य्युरैति = क्षलति । य्युरयेति = क्षालयति-वा. पौकर्नीः ।

ग—प्रक्षाल्य पाणी-शत्रा. १४, ९, ३, १३ । क्षालयन्ति-रुद्रो. २७ । क्षालयेत्-
जाबालदर्शनो. ५, १४ ।

ङ—✓खाल (सक) = प्रक्षालने । कृ-खालणिज्-उप. ३२६ ।

छ—✓पखारना (< प्रक्षालनम्) = शौचकर्मणि ।

छ—✓खंगारना + } = (< स्वयम्भूरनुस्वारः < खगालना < खकालना

छ—✓खंगारना + } < षकालनम् < क्षालनम्) = मनाक् प्रक्षालने, (२)

छ—✓खंगालना } सर्वस्वापहरणे ।

+ ✓क्षोट (क्षोट) १०/३१९ क्षेपे (प)

क्षी-श-च-जै-काकृ- मै-सा ।

कात-शा-हे-वो ×

✓खोट (खोट) १०/ भक्षणे
(प) मै ।

✓खोट्ट १०/२०८ क्षेपे
(प) काकृ ।

✓खोड (खोड) १०/ क्षेपे
(प)

ङ— { ✓खोड (< क्षोटनम्) = क्षेपणे, उन्मोचने । खोडइ, खोडइ-
च— { भविः, महा । संकृ-छोडिवि-सुपा. २४९ ।

छ—√छोड़ना = प्रेरणे, क्षेपे, उन्मोचने ।

+√खट् (खट्) १०/९२
श×

संवरणे (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वृत्तौ—वो ।

√कट् (कटे) १/ वर्षावर-
णयोः (प) ।

√कष् १/६७६ a संवरणे
(उ) काकृ; ५८५ a कात ।

√खुड् (खुड) ६/ संवरणे
(प) इत्येके-मै ।

√छुड् (छुड) ६/ संवरणे
(प) इत्येके-मै ।

√छद् (छद) १०/ संवरणे
(प) ।

छ—खटिया (<खट्टिका-शब्दमाला)=शवयानम् ।

छ—खटीक (<खट्टिकः-शब्दमाला । खट्टनम् = आवरणम्-खट्टः, स शिल्प-
त्वेनास्यास्तीति [ठन्]) = शाकुनिकः ।

+√खड् (खड) १०/४४
श

भेदे (प)
क्षी-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
भेदने—मै-सा ।

√खण्ड् (खडि) १०/ भेदे
(प) ।

√कण्ड् (कडि) १०/ भेदे
(प) इत्येके-क्षी ।

√कड् १०/३८ ० भेदे (प)
काकृ ।

क—केल्, केला = ताडने, नाशे । ड्-विस्तारः-वा. पौकनीः ।

ग—खड्डरेऽधिचक्रमां खर्विकां खर्ववासिनीम्-अ. वे. ११,९९६ । खङ्गः =
अस्त्रविशेषः-मभार. ४,४१,२५ (खडति = भिनत्तीति (उणा. १/१२३) इति गन्) ।
खङ्गः = गण्डकः । यथाह मनुः-३,२७२ ।

+√खण्ड् (खडि) १०/४५
वो×, श

भेदे (प)
क्षी-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
भेदने—मै-सा ।

>√कण्ड् (कडि) भेदे (प)
इत्येके-क्षी ।

√खड् (खड) १०/ भेदे
(प) ।

√खण्ड् (खडि) १/ मन्थे
(आ) ।

ग—आखण्डल०—ऋ. ८, १७, १२। अवखण्डयति—बृहदारण्यकोप. ५, ७।
खण्डयेत्—पै. ४, २२।

घ—वेतनं खण्डेत्वा—जातक ३, १८८।

ङ—√खंड (सक)=खण्डने, भेदने,। कवक-खंडिज्जंत-से. १३, ३२; सुपा.
१३४। हेक-खंडित-उवा.; क-खंडियन्व-उप. ७२८ टी.।

ज—√खांडा=खण्डने। खड्गः।

+√खुण्ड् (खुडि) १०/४८	खण्डने (प)	पूर्वधातुवत्।
मै-श-च-जै-काक-	क्षी-सा-हे।	√खुर् (खुर) ६/ खण्डने
कात-शा×	भेदे—वो	(प) मै।

ड—√खुड (सक)=खण्डने। खुडंति—से. ८४८; वक-खुडंत-स. ११३।

ढ—√खुट् (सक)=खण्डने। खुट्इ-नाट-साहित्य. २२९; खुट्ति—उव.।

छ—√खूँदना (<खण्डनम्)=पादैर्मर्दने, मर्दयित्वा विकृतौ, (२)
+कुट्टने।

छ—√खौंटना (<खण्डनम्)=खण्डने-बुं. ख.।

छ—√खूँदना (<खण्डनम्)=खण्डने।

+√खेट (खेट) १०/३२१	भक्षणे (प)	>√खेड (खेड) भक्षणे (प)
श-च-शा×	क्षी-मै-सा-जै-काक-	इति दौर्गाः—क्षी।
	कात-हे-वो।	√खिट् (खिट) १/ उत्त्रासे
		(प)।
		√खोट् (खोट) १०/ भक्षणे
		(प) इत्येके-सा।

क—स्कर्-, कर्=छेदने। अस्त्रे. केत् =कर्तरिका-वा. पॉकर्नीः।

छ—खेट=(<खेटम्=तृणम्-शब्दरत्नावली)=तृणकः।

छ—खेटकी='भड्डी' इति हिन्दी। "कोई पूछै चेटकीन, कोई पूछै खेटकीन"

-रघुराजः।

+√खेड (खेड) १०/३२१	भक्षणे (प) इति	<√खेट (खेट) १०/ भक्षणे
मै-श-च-जै-काक-कात×	दौर्गाः—क्षी।	(प)।
	क्षी-सा-शा-हे-वो।	√खेण् १/२१३ g गतौ (प)
		काक।
		शेषः पूर्ववत्।

+√खोट (खोट) १०/३१८	भक्षणे (प) इति च	<√खेट (खेट) १०/ भक्षणे
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-	—मै ।	(प) ।
शा-हे-वो ×	मै-सा ।	√खोट् १/ गत्याघाते (प)
		वो ।
		√खोट् १०/२०८ क्षेपे
		(प) काकृ ।

+√खोट (खोट) १०/३२२	क्षेपे (प) इति	√क्षोट (क्षोट) १०/ क्षेपे
मै-सा-श-च-काकृ-शा ×	पाठभेदः—क्षी ।	(प) मै ।
	क्षी-जै-कात-हे-वो ।	√खोद (खोद) १०/ क्षेपे
		(प) ।
		√खोड (खोड) १०/ क्षेपे
		(प) ।
		√खोट् १०/२०८ क्षेपे (प)
		काकृ ।

छ—खोट (<खोटः) = दोषः । “सूरदास पारस के परसे मिटत लोह की खोट”—सूरदासः ।

छ—खोड़ा (<खोटः) = भूतप्रेतादिकोपः ।

+√खोड (खोड) १०/३२२	क्षेपे (प)	>√खोट (खोट) क्षेपे (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी शा-हे-वो ।	√खोट् १/ खोटने (प)
कात ×		वो ।
		√खोल् १/ खोटने (प)
		वो ।

छ—खोड़ा (<खोडः) = भूतप्रेतादिकोपः ।

छ—खोंड़ा (<खोडः) = दूषितम् ।

+√खोद (खोद) १०/३२२	क्षेपे (प) इति	<√खोड (खोड) क्षेपे
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-	पाठभेदः—क्षी ।	(प) ।
शा-वो ×	क्षी-हे ।	

सुस्पष्टो विकासः—√खोट > √खोड > √खोद इति ।

छ—√खोदना (<खोदनम्) = प्रेरणे, क्षेपे । खननादस्य व्युत्पत्तिः क्लृष्ट-कल्पनात्मिका ।

+√गज् (गज) १०/१०७	शब्दार्थः (प)	द्रष्ट.√गज् (गज) १/ शब्दार्थः
मै-श-च-जै-काकृ-	क्षी-सा ।	(प) ।
कात×	शब्दे-शा-हे ।	
	खने-वो ।	

छ—गच=कस्मिंश्चिन्मृदुवस्तुनि कस्यचन निशितवस्तुनः प्रवेशशब्दः ।

+√गण (गण) १०/२९९	संख्याने (प)	√कल् (कल) १/ शब्दसंख्या-
श	क्षी-मै-सा-च-जै-	नयोः (आ) ।
	काकृ-कात-शा-	√कल (कल) १०/ गतौ
	हे-वो ।	संख्याने च (प) ।

क—गेर्=ग्रहणे-वा. पौकनीः ।

ग—मारुतं गणम्-ऋ. १,१४,३; ओगणासः-१०,८९,१५ । गणयाञ्चकार-जैत्रा. १८१ । सोऽहं न गणयाम्येनान्-मभार. २,१५५२ ।

घ—गणेति-धम्मपद १९; जातक ६,३३४ ।

ङ—गण (सक)=गणने, २-आहतौ, ३-अभ्यासे, ४-पर्यालोचने । गणइ, गणेइ-कुमा.; महा. ।

ड—√गिण (सक)=गणने । गिणंति-सट्टि. ९७ ।

छ—√गनना† } (<गणनम्)=संख्याने ।
छ—√गिनना }

+√गद् (गद्) १०/३०७	देवशब्दे (प)	√गद् (गद्) व्यक्तायां वाचि
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-	(प) ।
	काकृ-कात-शा ।	√गध् ४/ मिश्रीभावे-निरु.
	गर्जे-हे ।	५,१५ ।
	अभ्रध्वनौ-वो ।	आगधिता परिगधिता-ऋ.
		१,१२६,६ ।

ग—गदा-मभार. ९,५६,४५ (गदयति=पीडयत्यनया)=खनामख्यातलौह-मयास्त्रम् । (गदायते अश्वः-शत्रा. १२,४,१,१०) ।

+√गन्ध् (गन्ध) १०/१५३	अर्दने (आ)	√गण्ड् (गण्डि) १/वदनैकदेशे
(श) च-जै×	क्षी-मै-सा-काकृ-कात-	(प) ।
	शा-हे ।	गध्यति-निरु. ५,१५ ।
	डुहि-वो ।	

क—गृएध् = प्रेरणे, ताडने, पीडने ।

ख—अवे. गन्तय् = दौर्गन्ध्यम् । म. पर्सि.; न. पर्सि. गन्द् = दौर्गन्ध्यम्;
गन्दक् = पूतिगन्धि, मलिनम् । पु. पर्सि. गस्त = जुगुप्सितम् ।

ग—गन्धो अस्ति—ऋ. १,१६२,१० । त्वं गन्धेन विनाशय—अ.वे. ८,६,१० ।
गन्धन०—सुश्रु. १,७७,९ = हिंसा० । गन्धयति—अ. कौशि. सू. ११५ । गन्धर्वः—
ऋ. ९,८३,४ ।

ङ—गंध = वासः—औप.; भग., (२) देवजातिविशेषः—इक. ।

छ—√गंधानां = वासे, दौर्गन्ध्ये ।

+√गर्ज् (गर्ज) १०/१०७ शब्दे (प) √गर्ज् (गर्ज) १/ शब्दे (प) ।
क्षी-सा-च-शा-हे ×, श मै-जै-काक् ।
शब्दार्थ—कात ।
स्वने—वो ।
कलकलध्वनौ—काक् ।
द्रष्ट.√गर्ज् (गर्ज) १/ शब्दे (प) ।

+√गर्ज् (गर्ज) १०/१२५ शब्दे (प) इत्येके—क्षी । <√गर्द् (गर्द) शब्दे (प) ।
मै-श-च-जै-काक्- क्षी-सा ।
कात-शा ×

+√गर्द् (गर्द) १०/१२५ शब्दे (प) >√गर्ज् (गर्ज) शब्दे
मै-श-च-जै-काक्- क्षी-सा-हे । (प) इत्येके—क्षी ।
कात-शा × रवे—वो ।

छ—√गरदानना (फा.—गरदान) = शब्दरूपसाधने, (२) असकृत् कथने,
अभ्यासे । गणने, अवगमने ।

+√गर्ध् (गर्ध) १०/१२६ अभिकाङ्क्षायाम् (प) √गृध् (गृधु) ४/ अभि-
(श)च × (कात- क्षी-मै-सा-काक्- काङ्क्षायाम् (प) ।
√गर्द्) कात-शा-हे ।
अभिकाङ्क्षणे—जै ।
लिप्से—वो ।

क—घर्ल्ध् = अभिकाङ्क्षायाम् । गौथि. ग्रंदुस् = गर्धः (बुभुक्षा); पु. च.
स्लावो. ग्लद = गर्धः—वा. पॉर्कर्नीः ।

+√गर्व (गर्व) १०/३५१ माने (आ) √गृ ६/ निगरणे (प) ।
 श; (शा-√गर्व क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √गल् (गल) १/ अदने
 [गर्व]) कात-शा-हे । (प) ।
 दर्पे—वो ।

ग—(स्तौति गर्वायते चापि-मभार. १२, १०३००) ।

+√गहृ (गहृ) १०/२९२ विनिन्दने (प) द्रष्ट.√गहृ (गहृ) १/ कुत्सने
 श-च× आधृषाद्वा । (आ) ।
 क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √गल्ह (गल्ह) १/ कुत्सने
 कात-शा-हे । (आ) ।
 कुत्सने—वो ।

प्रयो. हि. ।

ग—न गर्हयेयुरस्मान् वै-मभार. १, ५७३१ । दुष्कृतं कर्म गर्हति-मनु. ११,
 २२९=निन्दति (मन्वर्थ.) ।

+√गल् (गल) १०/१५८ स्रवणे (आ) √गल् (गल) १/ स्रवणेऽपि
 मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा । (प) ।
 शा× स्रावणे—हे । √गल् १/२४७ x गतौ
 स्रावे—वो । (प) काकृ ।
 प्रयो. हि. । √गल् १/२४७ y गतौ
 (प) काकृ ।

ग—तौ भागौ तत्कषायेण गालयेत्-सुश्रु. १, १६६, ६; अवीमूत्रगालितः-
 २, ५४, ९ ।

घ—(गलयति=अश्रुविमोचने-सुत्तनिपात ६९१) ।

ङ—√गाल (सक)=(१) स्रावणे, (२) नाशे, (३) उल्लङ्घने ।
 गालयद्-विसे. ६४ ।

+√गवेष (गवेष) १०/३३० मार्गणे (प) गो+√इष् > √एष्=
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- √गवेष ।
 कात-शा-हे-वो । √गेष् (गेष्) १/ अन्वेषे
 (आ) वो ।
 √ग्लेष् (ग्लेष्) १/ अन्वि-
 च्छायाम् (आ) ।

ग—गवां गवेषणपरा-ऋ. १,६,५ । गवेषते-ज्ञा. १३,१,४,३ । गवेषयन्-
मभार. ३,१५५८ । गवेषय-कथासरि. २४,२३० ।

घ—गवेसति-धम्मपद् १४६ (गवेस्सथ) ; शेरगाथा १,१८३ ।

ङ—√गवेस (सक) =मार्गणे । गवेसइ-महा. ।

+√गालोड (गालोडित) १०/३८९(प) >√कालोड (कालोडित)
श-जै-शा-हे-वो × इति गुप्तः—क्षी ।
अङ्गलोड्य-, >अङ्ग-
लोड्य-, >गलोड्य-,
>गालोड्य० ।

ग—“उन्मादशीले रोगार्ते मूर्खे गालोडितः स्मृतः”—इति दुर्गासिंहकृतकलाप-
वृत्तिटीकायां त्रिलोचनदासः । गोलोहितोऽपि पाठः । (गाः = इन्द्रियाणि, आलोड्यन्तेऽ-
नेनेति गालोडः सोऽस्यस्य) । गालोड्यम् = पद्मबीजम्-राजनिर्घ. । गालोडितम् =
वाचां विमर्शः-पीटसर्व. ।

ङ—[कारोडिय (<करोडितः) =कापालिकः, (२) ताम्बूलवाहकः-
औप.] ।

+√गुण (गुण) १०/३४० आमन्त्रणे (प) √कुण (कुण) १०/ आ-
श-च-जै × क्षी-मै-सा-काकृ-कात- मन्त्रणे (प) ।
शा-हे । √गोण् १/२१३J गतौ (प)
मन्त्रे—वो । काकृ ।

क—गेह् = वेष्टने, परिवर्तने । (*गृ-नो-स्) = गुणः ।

क—गेह् = दाहयेत् प्रहणे-वा. पाँकनीः ।

ग—गुणयति-बृहत्सं. ८,२० । गोणी-यशस्ति. च., ३ आ., १९८ पृ. =
चर्ममयाच्छादनम् ।

घ—गोण = उक्षा-जातक ६,५३८ ।

ङ—√गुण (सक) = गणने, (२) आवृत्तौ । गुणइ-सूक्त. ५१ ।
गुणेइ-उव. ।

छ—गून् (<गुणः) = रज्जुः, यया नावाद्याकृष्यते । गूना--बुं. ख. ।

+√गुण्ठ् (गुठि) १०/४७ वेष्टने (प) √कुण्ठ् (कुठि) १०/ वेष्टने
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे । (प) सा ।
कात-शा × वेष्टे—वो । √कुण्ड् (कुडि) १०/ रक्षणे
प्रयो. आच्छादने—ह्वि. । इत्येके-क्षी ।

✓गुण्ड् (गुडि) १०/ वेष्टने
(प)।

✓गुण्ड् १/१२१ ० शोषणे
(प) च।

✓गुण्ड् १/१४४ आलस्ये
(प) काकृ।

ग—कालपाशेन गुण्ठिताः—मभार. ६, ८१९। तदवगुण्ठयाम्यात्मानम्—
मृच्छ. ३३, १२।

घ—गुण्ठित-सुत्तनिपात १३१।

ङ—गुठिअ=आच्छादितम्, व्याप्तम्-दे. १, ८५।

छ—✓ग्वैठना*† } (<गुण्ठनम्)=वेष्टने, परिवर्तने।
छ—✓गुमेठना

छ—✓गौंठना=पक्वान्नादेः प्रान्तभागवेष्टने।

+✓गुण्ड् (गुडि) १०/५० वेष्टने (प)

क्षी-क्ष-च-जै-शा ×

मै-सा-काकृ-कात।

वेष्टने रक्षणे च—हे।

वेष्टे रक्षे च—वो।

✓कुण्ड् (कुठि) १०/ वेष्टने
(प) सा।

✓गुण्ड् (गुठि) १०/वेष्टने(प)।

✓गुण्ड् १/१८३n हिंसागत्योः
(प) काकृ।

ग—गुण्डन०=गुण्ठन०-प्रबोधचन्द्रो. ३०, १७।

ङ—गुण्डण=धूलिलेपः—णाया. १, १-पत्र. ७१।

छ—गौंड़ा=गोष्ठम्, परिवेष्टितं स्थानम्।

+✓गुण्ड् (गुडि) १०/४६ रक्षणे (प)

क्षी-सा।

वेष्टने रक्षणे च—हे।

वेष्टे रक्षे च—वो।

✓गुड् (गुड) ६/ रक्षायाम्
(प)।

✓कुण्ड् (कुठि) १०/ रक्षणे
(प) सा।

✓कुण्ड् (कुडि) १०/ रक्षणे
(प) इत्येके—क्षी।

ङ—गुण्डिअ=आच्छादितम्, प्रावृत्तम्-आचा., प्रेरितम्-पणह. १, ३।

छ—पूर्ववत्। वेष्टनेन रक्षणं सम्पद्यत इति वेष्टनपूर्वकरक्षणत्वादुभयोर्धा-
त्वोरैक्यम्।

+√गुन्द्र (गुद्रि) १०/६ अनृतभाषणे (प) { <√कुन्द्र (कुद्रि) अनृत-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- पारायणे-क्षी । भाषणे (प) ।
कात-शा× क्षी-हे । <√कुद् (कुह) अनृतभाषणे
कुन्द्रे-वो । (प) ।
√कुण्ड् १०/१३ अनृत-
भाषणे (प) काकृ ।

कुन्द्रः = मिथ्योक्तिः - दुर्गादासः ।

ग-सगुन्द्राः काशाः कुशा वा-बृहत्सं. ५३, १०१, (१०२) । गुन्द्रः =
वृक्षविशेष इति भावप्रकाशः (श.क.ट्ट.) ।

ङ-गुन्द (<गुन्द्रः) = वृक्षविशेषः (पाअ.)

+√गुप् (गुपू) १०/२४० भासार्थः (प) √गुप् (गुपू) १/ रक्षणे(प)।
मै-सा-च-जै-काकृ-शा- क्षी ।
हे-वो×,श भाषार्थः-कात ।
+√गुप् (गुप) १०/२३४ भाषार्थः-मै-सा-जै-
काकृ ।
भासार्थः-शा-हे ।
भासि-वो ।

+√गुर्द् (गुर्द) १०/१२७ पूर्वनिकेतने (प) गूर्द्धयति-निघ.३/१४=अर्च-
मै-श-च-काकृ-कात× क्षी-सा-जै-शा-हे । तिकर्मा ।
निकेतने-क्षी-सा-हे-वो ।
निकेतने कूर्दे-वो ।

पूर्वनिकेतनम् = आद्यनिवासः-क्षी । 'आसाद्याभ्यवहारः' इति क्षीरनाम्ना
सायण उद्धृतवान् ।

छ-गुर्द (फा.) = गुर्दस्थान-(गुर्दिस्तान)-निवासी ।

छ-गुर्दिस्तान (<गुर्दस्थानम्) = फारसदेशस्य तस्मादुत्तरस्यां प्रदेशः,
यस्येषद्वागः सम्प्रति रुमराज्यान्तरायाति । कुर्दिस्तानत्वेनाप्ययमभिधीयते जनैः ।

+√गूर (गूरी) १०/१६३ उद्यमे (आ) √गूर (गूरी) ६/ उद्यमे
मै-च-जै-काकृ-कात- क्षी (आ) ।
शा-हे-वो×,श उद्यमने-सा ।
+√गूर (गूर) १०/१५५ उद्यमने-मै-सा ।

उद्यमे—कात-हे-वो ।

जै ?

+√गृ (गुरी) १०/१६०
क्षी-मै-श-च-जै-कात-
हे-वो ×

'उद्यमने' क्वचित् पठ्यते

—सा ।

सा-शा ।

तदात्रेयविरोधादुपे-

क्ष्यम्—सा ।

उद्यमे—काकृ ।

+√गृ १०/१७३
क्षी-मै-च-काकृ-हे-
वो ×, श

विज्ञाने (आ)

सा-कात ।

विज्ञापने—जै-शा ।

√कृ १०/ विज्ञाने (आ) ।

√गृ १०/ विज्ञाने (आ) ।

ग—द्रष्ट.√गृ १०/१७५ ।

+√गृह् (गृह्) १०/३४३
श × (जै-√ग्रह्
[ग्रहे])
स्यामुद्रणदोषः ।

ग्रहणे (आ)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

प्रग्रहणे—च ।

ग्रहे—वो ।

√ग्रह् (ग्रह्) ९/ उपादाने (उ) ।

√गृह् (गृह्) १/ ग्रहणे (आ) ।

√ग्लह् (ग्लह्) १/ ग्रहणे
(आ) ।

√ग्रस् (ग्रस्) १०/ ग्रहणे (प) ।

+√गृ १०/१७५
सा-श-च-जै-कात-शा ×

विज्ञाने (आ)

क्षी-मै-काकृ-हे ।

विज्ञाने विज्ञापे

च--वो ।

>कृ (विज्ञाने (आ) इति

चन्द्रः—क्षी ।

छ—√गारता (वाक्शैली)=तपस्यायाम् । तपसश्च ज्ञानविज्ञाने भवतः—

“तव तन गारि बहुत श्रम कीन्हों”—सूरदासः ।

+√गोम (गोम) १०/३२३
श-च ×

उपलेपने (प)

क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।

(उपक्षेपे—जै, मुद्रणदोषः) ।

उपलेपे—काकृ ।

लेपे—वो ।

प्रकृतिप्रत्ययविभागस्य काल्पनिकत्वात् कस्मिंश्चित् काले गोमाद् गोमयसिद्धिः ।
अद्यत्वे तु-‘गोश्च पुरीषे’ (४/३/१४५) मयद् । एवं कुमारादावनुमन्तव्यम्—क्षी ।

ग—गोमय०-कृ. १०, ६२, २=वसु० । ह्रद०-वा. रा. २, ६९, ८ । तासु गोमयानि
च शुम्बलानि-शब्दा. १२, ५, २, ३ ।

छ—√गूमना[†] = परिवेष्टने, वेष्टने ।

+√ग्रन्थ् (ग्रन्थ) १०/२६७ क्षी-श-च-जै-काकृ- शा-हे ×	बन्धने (प) आधृषाद्वा । मै-सा । बन्धने हिंसायां च— कात । ह्रि ।	√ग्रथ् १०/३२८ बन्धने (प) जैः १०/२४६ शा । ग्रथयति-सार. २७१:८ । ग्रथनम्-महो. ३, ११ ।
प्रयो. +√ग्रन्थ् (ग्रन्थ) १०/२८५ श-च ×	सन्दर्भे (प) आधृषाद्वा क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात- शा-हे । दर्भे—वो ।	

ग्रन्थन्ति-सार. २७४:२ ।

+√ग्रस् (ग्रस) १०/२१६ श-च-जै-शा ×	ग्रहणे (प) क्षी-मै-सा-काकृ- कात-हे । ग्राहे—वो । प्रयो. ह्रि ।	√ग्रस् (ग्रसु) १/ अदने (आ) । √ग्लस् (ग्लसु) १/ अदने (आ) । √ग्रह् (ग्रह) ९/ उपादाने (उ) ।
--------------------------------------	--	---

ग—ग्रासयति (प्रयो.)-शत्रा. १२, ४, १, १२; कात्या. श्रौ. २५ ।

ङ—√गाह् (सक) = ग्रहणे । गाहेइ-औप. । √ग्रह् इत्यनेनापि भवितुं शक्यते सम्बन्धः ।

छ—√ग्रासना (सक) = ग्रहणे, धारणे । “ग्रासत चित्त गयंद को”—रसनिधिः ।

+√ग्राम (ग्राम) १०/३३७ क्षी-श-च-काकृ-कात- हे-वो ×	आमन्त्रणे (प) मै-सा-जै ।	√श्राम १०/२२३ b आमन्त्रणे (प) काकृ । √श्राम १०/२०४ b आमन्त्रणे (प) कात । √श्राम १०/१७३ b आमन्त्रणे (प) शा । √श्राम १०/३२८ आम- न्त्रणे (प) हे, वो ।
---	-----------------------------	---

√ग्रस् (उणा. १/१४२)
मन् ; धातोराका-
रान्तादेशश्च ।

ग—ग्रामः-मभार. १३,१७,११३ । ग्रामेषु नगरेषु च-मनु. १०,५४ । क्षेत्रो-
पयोगभूमध्ये वसतिग्रामसंज्ञिका-मार्क. पु. (श. क. इ.) ।

+√घट् (घट) १०/१९१ हन्त्यर्थः (प) √हन् (हन) २/ हिंसा-
च×,श क्षी-जै-शा-हे । गत्योः (प) ।
'सङ्घाते' इति दुर्गः— क्ते-हत->घत-, >√घट् ।
क्षी ।
क्षी-मै-सा-काकृ-कात ।
सङ्घाते हिंसे द्युतौ च—
वो ।

ग—यन्त्रैरुद्धाटयामास-मभार. ३,१७१५८; कथासरि. ४,८०; १५,४३ ।
घटा=समूहः-कथासरि. १९,९ ।

ङ—√घट् (सक)=(१) योजने, (२) निर्माणे, (३) सञ्चालने ।
भवि-घडिस्सामि-स. ३६४ ।

ङ—√घडाव (सक)=(१) निर्माणे, (नायं प्रयोजकः) । (२) निर्माणे
(प्रयोज.) । घडावित्ता-आवम. ।

छ—√घालना=नाशे, विक्रियायाम् । “चित्रकेतु कर घर इन घाला”—तुलसी. ।

+√घट् (घट) १०/२२९ भाषार्थः (प) √घण् ८/१३ घण्टानादे (उ)
क्षी-च-जै-शा×,श मै-सा-काकृ-कात । काकृ ।
भासार्थः—हे । √घण्ट् (घटि) १०/ भासार्थः
द्युतौ—वो । (प) ।
√घण्ट् १/११२ निर्णये ?
(प) काकृ ।

+√घट् (घट्) १०/११ चलने (प) √घट् (घट्) १/ चलने
श× क्षी-मै-सा-च-जै- (आ) ।
काकृ-कात-शा-हे । √घुट् १/४३१ चलने (आ)
चाले—वो । काकृ ।

प्रयो. घर्षणादौ—ह्रि. ।

ग—घट्टयति-मभार. १२,१४१,४५=चालयति (नील.); घट्टयन्तः-६, ६४,८५=स्पृशन्तः (नील.); घट्टयन्ती-४,२०,२८=कम्पयन्ती (नील.) । विशिलष्टं सन्धिं वैद्यो न घट्टयेत्-सुश्रु. २,२८,४; घट्टयन् विपचेत्-२,८८,१९ ।

घ—घट्टेति-मञ्जिम. २,४; सुत्तनिपात ४८ ।

ङ—√घट्ट (सक)=चालने-दस. ५,१,३० ।

+√घण्ट् (घटि) १०/२३४
च×,श

भासार्थः (प)
भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।
द्युतौ—वो ।

पूर्ववत् ।

ग—घण्टाम्-मार्क. पु. ८२,२१ (घण्टयति=दीप्यते, पूजादिकाले वाद्येन शोभते, घण्टयति शब्दायते वा) ।

घ—घण्टा-जातक ४,२१५ ।

+√घर् (घर) १०/१०९ सावणे (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इति दुर्गः-क्षी ।
कात-शा-हे-वो× क्षी ।
प्रयो. ह्नि. ।

<√घृ सावणे (प) ।
√घृ ३/ क्षरणदीप्त्योः (प) ।
√गल् (गल) १/ सवणेऽपि
(प) ।
√घरट् १/११४ हिंसायाम्
(प) काकृ ।

ग—आज्येनाभिचारितः-अ.वे. ५,२१,३ ।

√घुष् (घुषिर्) १०/१९४ विशब्दने (प)
श क्षी-मै-सा-च-

द्रष्ट-√घुष् (घुषिर्) १/६४४
शब्दार्थः ।

कात-शा-हे ।
विशब्दे—जै-काकृ ।
'अविशब्दने' इत्येके—क्षी ।
हुतौ विशब्दे—वो ।

√घुष् (घुष) 'विशब्दने' इति कौशिकः—क्षी ।
प्रयो. ह्नि. ।

विशब्दनम्=विशिष्टशब्दकरणम्—क्षी ।

ग—घोषयः-ऋ. ९,१०८,३ । घोषयत्-जै. १,५९,६ । घोषयन्-कौ. १,५८३ ।
इति स द्रुपदो राजा स्वयंवरमघोषयत्-मभार. १,६९५६ ।

घ—घोसेति—('घोस' इत्यस्य नामधातुः ।) जातक २,११२ ; पेतवत्थु २,९ ।

✓घृ १०/११०

च-काकृ-कात×,श

स्त्रावणे (प)

क्षी-हे ।

सम्प्रस्त्रावणे—मै-सा ।

सेचने—जै ।

स्त्रावणे—शा ।

'आवरणे' इति पूर्वे पेटुः—क्षी ।

क्षी-हे ।

सेके छादने—वो ।

प्रयो. —ह्वि. ।

>✓घर् (घर) स्त्रावणे—द्रष्ट. ।

ग—अभिघारयति—तै. २,६,१,६ ; क. ४७, ७ ; मै. ३,१०,२ ।

ग—व्याघारयति (=वघारता है-हि.)—शत्रा. २,४,४,२४ ; कात्रा. १,३,४,१४ ।

ङ—✓घार (अक) = (१) विषप्रसरणे, विषव्याप्त्या व्याकुलतायाम्, (२) सक-विषेण व्याकुलीकरणे, (३) विषेण घातने । कर्म-घारिज्जंतो य तओ विसेण-स. १८९ । हेकृ-घारिज्जिङ-स. १८९ ।

+✓चक्क् (चक्क) १०/५९ व्यथने (प)

श (काकृ-✓चक्क्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

अतौ—वो ।

>✓चिक्क् (चिक्क) व्यथने

(प) ।

✓चक्क् १/४११ b तृप्तौ

प्रतिघाते च (आ)

काकृ ।

ग—चक०-पञ्चविं. ब्रा. २५,१५ (इन्दिशे स्तूदियन् १,३५ । पीटर्सवर्गकोशे) ।

+✓चट् (चट) १०/१८९ भेदे (प)

च×,श

क्षी-काकृ-कात-हे ।

भेदने—मै-सा ।

अन्ये तु आस्फोटौ =

आस्फोटने चुरादिरिति

व्याख्यन्—

क्षी, शा ?

वधे भेदे च—वो ।

गतौ—ह्वि. ।

✓चट् (चटे) १/ वर्षा-

वरणयोः (प) सा ।

✓चट् १/१०९a प्रैष्ये माने

च (प) ।

✓कड् १०/३८० भेदे (प)

काकृ ।

ग—चट-चट—वज्रपञ्जरो. ३१२,५। विचटत्-यशस्ति. च., १ आश्वा., १८ श्लो.। विचटन्ती=स्फुटन्ती। सहसोच्चचाट सैव देवी-भा. पु. ५,९,१८। उच्चचाटयन्-भर्तृ. ३,९।

[ङ—√चट (सक)=आरोहणे-सम्मत्त. १५९।]

छ—√चटकना (<चटनम्) = 'चट' इति शब्दं कृत्वा स्फोटने, भेदने।

छ—√छँटना (<चटनम्=छेदने)=शकलीभूय पार्थक्ये, (२) विकिरणे, (३) साहचर्यत्यागे।

+√चण्ड् (चडि) १०/५० कोपे (प) √चण्ड् (चडि) १/ कोपे (आ)।
सा-श-च-जै-काकु- क्षी-मै। √चण्ड् १/१७४ तैक्ष्ण्ये (प) काकु।
कात-शा-हे× रोषे—वो।

√चप् (चप) १०/८८ कल्कने (प) इति <√चह् (चह) कल्कने (प)।
श-च-जै-शा-हे× चन्द्रः—क्षी।
क्षी-मै-काकु-कात।
परिकल्कने—सा।
कल्के—वो।

+√चम्प् (चपि) १०/८२ गत्याम् (प) √छम्प् (छपि) १०/८२ गत्याम् (प)।
क्षी, श?, -च-जै-काकु- मै-सा। √कम्प् (कपि) १/ चलने (आ)।
कात-शा-हे-वो×

ग—अद्यापि तां कनकचम्पकदामगौरीम्-चौरपञ्चा. १।

छ—√चाँपना=पीडने, अतिभारेण विनामने। चापशब्दादपि व्युत्पत्तिः, सा न मनोरमा।

छ—√झाँपना=आच्छादने। 'झाँपवुं' इति गौर्जरी भाषा।

+√चर् (चर) १०/२०५ संशये (प) √चर् (चर) १/ गत्यर्थः,
च×, श क्षी-मै-सा-जै-शा-हे। भक्षणेऽपि (प)।
(सञ्चये—जै, मुद्रणदोषः) √चल् (चल) १/ कम्पने (प)।
'असंशये' इति दुर्गाः— √चल् (चल) १०/ श्रुतौ (प)।
क्षी।
क्षी-काकु-कात-हे।
संशीत्यसंशीत्योः—वो।

छ—√चराना=प्रवञ्चने।

+√चर्च् (चर्च) १०/१८० अध्ययने (प) √चर् (चर) १/ गत्यर्थः,
 श क्षी-मै-सा-च-जै- भक्षणेऽपि (प) ।
 काकृ-कात-शा-हे-वो ।

प्रयो. — द्वि. ।

ग—चर्चयति-ऋ. प्राति. १५, १०, १२ (=अध्ययने) । चर्चित०-देवीमा.
 ११, १८ (=लिप्त०) । अङ्गचर्चामरचयम्-कादम्ब. १५७ (मुम्बा. सं.) ।

ङ—√चञ्च (सक)=चन्दनादिविलेपने । चच्चेङ्-धर्मवि. १५ ।

ड—√चप्प (सक)=(१) अध्ययने, (२) कथने, (३) भर्त्सनायाम्, (४)
 चन्दनादिविलेपने । चप्पङ्-संक्षि. ३५ ।

छ—√चरचना (<चर्चनम्)=चन्दनादिलेपने ।

छ—√चरजना* (<चर्चनम्)=अनुमाने ।

+√चल् (चल) १०/७३ श्रुतौ (प) द्रष्ट.√चर् (चर) १०/
 मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा-हे-वो । संशये (प) ।
 कात-शा× √चल् (चल) ६/
 विलसने (प) ।

ग—चालय-पै. ५, ३४, ७ । चालयेत्-काठ. २८, ४ ।

+√चह् (चह) १०/८८ कल्कने (प) मित् √चह् (चह) १/ कल्कने (प) ।
 मै-(श)-च-जै-काकृ- क्षी । √चह (चह) १०/ कल्कने (प) ।
 कात-शा-हे× परिकल्कने—सा ।
 शाठये—वो ।

+√चह (चह) १०/३१३ कल्कने (प) √चह् (चह) १/ कल्कने (प) ।
 श-च× क्षी-हे । √चह् (चह) १०/ कल्कने (प) ।
 परिकल्कने—मै-सा-
 जै-काकृ-कात-शा ।
 शाठये—वो ।

कल्कनम्=दम्भः—क्षी ।

+√चि (चिञ्) १०/९० चये (उ) मित् √चि (चिञ्) ५/ चयने (उ) ।
 मै-श-च-जै-काकृ- —क्षी ।
 कात-शा× चित्याम्—वो ।
 (हे ५/५ इत्यत्र स्मरति) चयने—सा-हे ।
 चित्त्वमनित्यण्यन्तत्वे लिङ्गम्—क्षी ।

ग—चयते—ऋ. १, १६७, ८; ऐआ. २, ७ [चयने, हिंसायाम् इति विवेकः ।]

+√चिक्क् (चिक्क) १०/६० व्यथने (प) <√चक्क् (चक्क) व्यथने (प) ।
 मै-श-च-जै-काक्- इति कौशिकः—
 कात-शा× क्षी ।
 क्षी-सा-हे ।
 अतौ—वो ।

छ—चिक्का = प्रस्तरशकलम् । तद् भवति व्यथनाय ।

+√चित् (चित) १०/१४३ संज्ञाने (आ) √चित् (चिती) १/संज्ञाने(प) ।
 च×, श क्षी-मै-सा-काक् । √चिन्त् (चिति) १०/ स्मृत्याम्
 संचितौ—जै । (प) ।
 संवेदने—कात-शा-हे ।
 ज्ञाने—वो ।
 प्रयो. —हि. ।

ग—चेतयते—शत्रा. ८, ५, ४, ३; तैत्रा. २, १, २, ३; छान्दोग्यो. ७, ५, १ ।

ङ—√चेअ (सक) = (१) चेतनायाम्, (२) स्मृतौ-चेयइ-स. ५३८, (३) ज्ञाने, (४) अनुभवे—चेयए-आवम.; (५) दाने, (६) निर्माणे । चेयइ-आचा.; सम. ५१ ।

छ—√चेतना = ज्ञाने, विचारणे । √चिन्त् १०/२ इत्यस्मादस्य व्युत्पत्ति-कल्पना न युक्ता ।

+√चित्र (चित्र) १०/३६० चैत्रस्य करणे (प) √चि (चिञ्) ५/चयने(उ) ।
 श-च×(जै-शा) क्षी । चित्रं चायनीयं मंहनीयं
 चित्रीकरणे कदाचिद् धनम्-निरु. १२, ६, १ ।
 दर्शने च—मै ।
 चित्रकरणे—सा ।
 विचित्रदर्शनयोः—काक् ।
 विचित्रीकरणे कदाचिद्
 दर्शने—कात ।
 (जै-शा—√चित्र्)... चित्रकरणे कदाचिद् दर्शने
 च—जै-शा ।
 वैचित्र्यकरणार्थः—हे ।

चित्रस्य = आलेख्यस्य करणे—क्षी ।

चित्रकरणे = आलेख्यकरणे—सा ।

✓चित्र (चित्र) १०/३६१ कदाचिद् दर्शने (प) क्षी ।

अद्भुतदर्शने—क्षी-सा ।

क्षणिकेक्षणे लेख्ये—वो ।

क—(स्) काइ (-त्, -द्) = दीप्तम्, स्पष्टम् ।

ख—अवे. चित्र = स्पष्टम्, दीप्तम्-वा. पौकनीः ।

ङ—✓चित्त (सक) = चित्रणे । चित्तेइ—महा. ।

छ—✓चितरना* (<चित्रणम्) = चित्रणे ।

छ—✓चीतना (<चित्रणम्) = चित्रणे ।

✓चिन्त् (चिति) १०/२

स्मृत्याम् (प)

✓चित् (चित) १०/ संज्ञाने

श

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

(आ) ।

कात-शा-हे ।

स्मरणे—जै ।

स्मृतौ—वो ।

प्रयोज. —ह्रि. ।

क—कुआइ = परीक्षणे । कुआइत् (च्वाइत्) — वा. पौकनीः ।

ग—चिन्तयति-मैत्र्यु. ४,४; गर्भो. ३ । चिन्तयेत्-गोत्रा. १,१,२०; मनु.

७,५६ = निरूपयेत् (मन्वर्थ.) । चिन्ताम्-गोत्रा. १,१,१६ ।

घ—चिन्तेन्तो; चिन्तयन्तो-सुत्तनिपात ८६४ ।

ङ—चित = (१) चिन्तने, विचारणे, (२) स्मृतौ, (३) ध्याने, (४) चिन्तायाम्, पश्चात्तापे । चितेइ-उव.; कुमा. ।

छ—✓चितना* = (१) चिन्तने, ध्याने, स्मरणे, (२) विचारणे, मनने ।

+✓चीक् (चीक) १०/२७० च = आमर्षणे (प)

✓शीक् (शीक) १०/

क्षी-श-च ×

आधृषाद् वा ।

आमर्षणे (प) आधृषाद्

मै-सा-जै-काकृ-कात-

वा ।

शा-हे ।

मर्षणे—वो ।

+✓चीव् (चीव) १०/२४३ भासार्थः (प)

✓चीव् (चीव) १/

च ×, श

क्षी-शा-हे ।

आदानसंवरणयोः (उ) ।

भाषार्थः—मै-सा-जै-

काकृ-कात ।

दीप्तौ—वो ।

- ✓चुक् (चुक्) १०/६० व्यथने (प) <✓चिक् (चिक्) व्यथने
 श (काक्-✓चुक्) क्षी-मै-सा-च-जै- (प) इति च कौशिकः
 काक्-कात-शा-हे । —क्षी ।
 अतौ—वो । ✓चक् (चक्) व्यथने (प) ।
- +✓चुट् (चुट) १०/७७ छेदने (प) इति <✓छुट् (छुट) छेदने (प) ।
 चन्द्रः—क्षी ।
- ✓चुट् (चुट) १०/११९ छेदने (प) >✓चुण्ट् (चुटि) छेदने (प) ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै-
 काक्-कात-शा-हे ।
 छेदे—वो ।

ग—(उच्चोटनम्-क्षी) ।

छ—✓चुटयाना=आच्छेदने-बुं. ख. ।

[छ—चोटिया (<छोटिका)—बुं.ख.] ।

- +✓चुट् (चुट) १०/२४ अल्पीभावे (प) >✓पुट् (पुट) अल्पीभावे
 श-च×(कात-✓छुट्) क्षी-मै-सा-जै-काक्- (प) इत्येके—क्षी ।
 शा-हे । ✓चुट् (चुट) १०/ छेदने
 तुच्छने—वो । (प) ।
 ✓चुण्ट् (चुटि) १०/
 छेदने (प) ।
 ✓चुण्ड् (चुडि) १०/
 छेदने (प) ।

- +✓चुण्ड् (चुटि) १०/११९ छेदने (प) इति पूर्ववत् ।
 च-कात×, श
 नन्दी—क्षी ।
 क्षी-मै-सा-जै-काक्-
 शा-हे ।
 छेदे—वो ।

छ—✓चोटना=छेदने-बुं. ख. ।

- +✓चुण्ड् (चुडि) १०/११९ छेदने (प) इति <✓चुट् (चुट) छेदने (प)
 सा-श-च-जै-काक्-शा× दुर्गः—क्षी ।
 क्षी-मै-कात-हे-वो । ✓चुण् (चुण) ६/९१ a
 छिदि—वो । छेदने (प) काक्,
 कात-हे ।

शेषः पूर्ववत् ।

+√चुद् (चुद) १०/५६
शसंचोदने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
शा-हे ।
संनोदने—कात् ।√चुड् (चुड्) १/
हावकरणे (प) ।√चुन्द १/६०० निशाने
(उ) च ।

१/ प्रयो.

—हि. ।

सञ्चोदनम् = प्रेरणम्—क्षी ।

क—(स) कौड् [चोड्] = प्रेरणे, क्षेपणे ।

ख—न. पर्सि. चुस्त् = स्फूर्तिगुक्तम्, तीव्रम्, व्यस्तम्—जू. पॉकनीः ।

ग—चोदते—ऋ. १,६९,२; कौ. २,७२१; जै. ३,५९,१३ । चोदत्—तैत्रा. २,८,
५,८ । चोदयामि—शौ. ३,१५,१ । चोदयामास—रघु. ४,२४ = प्रेरयामास (संजी.) ।

घ—अचोदयि—जातक ५,११२ ।

ङ—√चोअ (सक) = (१) प्रेरणे, (२) कथने । चोएइ—उव.; स. १५ ।

ड—√चोए (सक) = (१) प्रश्ने, (२) शिक्षणे (प्रयो.) । चोएइ;
चोएह—वव. १ ।

छ—√चोदना (सक) = यभने ।

+√चुम्ब (चुभि) १०/९४ हिंसायाम् (प)
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात्- मै-सा ।
शा-हे-वो ×>√चुम्ब (चुभि)
हिंसायाम् (प) इत्येके-
मै ।√चुब् १/२०६ n मर्दने
(प) काकृ ।√चुम्ब १/२०६ m मर्दने
(प) काकृ ।√चुण्ड १/१८३ g
हिंसायाम् (प) काकृ ।√चुम्ब (चुभि) १०/९४ हिंसायाम् (प)
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ-कात्- इत्येके—मै
शा-हे-वो × मै ।<√चुम्ब (चुभि)
हिंसायाम् (प) ।
शेषः पूर्ववत्

छ—√चुभोना = छेदने ।

[छ—√चूथना = विदारणे ।]

+√चुर् (चुर) १०/१ स्तेये (प) उत्तरधातुर्द्रष्टव्यः ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो ।
 यौगिको धातुः —ह्वि ।

ग—चोरभयम्-खि. ७,७,१० । यश्चाग्निं चोरयेद् गृहात्-मनु. ८,३३३ ।
 अचूचुरच्चन्द्रमसोऽभिरामताम्-शिशु. १,१६ ।

+√चुल् (चुल) १०/६८ समुच्छ्राये (प) मै । √पुल् (पुल) १/ महत्त्वे (प) ।
 क्षी-जै-काकृ कात- मै-सा । √पुण् (पुण) ६/ कर्मणि शब्दे
 शा-हे-वो ×, श निमज्जने—च च (प) ।
 √चुल् (चुल) १/२४३ a
 द्रावकरणे पाकाग्निकुण्डे
 च (प) काकृ ।
 अग्निना चोपचूलनम्-मनु.
 ११,१९९ [१० प्रक्षिप्तश्लो.]
 √चुल् (चुल) १/
 हावकरणे (प) ।

ग—चोलकम्-यशस्तिल. च., ३ आ., ४३९ पृ. = परिधानधौतवस्त्रम् । ममौ स
 भद्रं चुलुके समुद्रः-नैष. ८,४५ ।

√चुलम्प् (चुलम्प) १०/३८५ लोपे (प) √लुप् (लुल्ल) ६/ छेदने (उ) ।
 मै-श-च-जै-काकृ- (क्षी-सा)-वो ।
 कात-शा-हे ×

नो गणनिर्देशः— शोषणे—ह्वि ।

ह्वि. सेण्टपीटर्सवर्गकोशोद्धृतं महावीरचरितप्रयोगं प्रमाणत्वेनोपन्यस्यति ।
 एकलमेवोदाहरणं च प्रमाणयति । मया यशस्तिलकचम्पवामन्यदप्युदाहरणमधिगतम्-
 उच्चुलुम्पन०-यशस्ति. च., १ आश्वा., ६८ पृ. = उच्चुण्टन० । उच्चुलुम्पन्त्यपो ये-
 महावीर. ५,८ ।

+√चूण् (चूण) १०/१०१ संकोचने (प) >√चूर्ण् (चूर्ण) संकोचने
 मै-सा-च-जै-शा ×, श क्षी-कात-हे । (प) ।
 (काकृ-√चुण्) संकोचे—काकृ-वो । √तूण् (तूण) संकोचने
 लैपिकी वृत्तिः । इति चन्द्रः—क्षी ।

व्याख्यायाम्—चूणय-
तीति ।

√कूण् (कूण) १०/ संको-
चने (आ) ।

+√चूर्ण् (चूर्ण) १०/१९ प्रेरणे (प)
श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

√चूर (चूरी) ४/ दाहे (आ) ।

कात-शा-हे ।

‘पेषणे’ इति चन्द्रः—क्षी ।

पेषे—वो ।

प्रेरणम्=दलनम्—क्षी ।

ग—चूर्णयित्वा—बृहज्जाबालो. ३, २८ ।

घ—चुण्णयति=चूर्णने-विनय. २, १०७; जातक ४, ४९७ ।

ङ—√चूर=दलने । चूरेभि-धम्म. ९ टी. ।

छ—√चूरना † * (<चूर्णनम्)=पेषणे, दलने, (२) त्रोटने ।

+√चूर्ण् (चूर्ण) १०/१०१ संकोचने (प)
श-च-काकृ-कात- इत्येके—क्षी ।
हे-वो× क्षी-मै-सा-जै-शा ।

<√चूण् (चूण) संकोचने
(प) ।

+√चृत् (चृत) १०/२६९ संदीपने (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- इत्येके—क्षी ।
कात-शा× क्षी-हे-वो ।
(सा-√चृप् [चृप]) सा ।
(सा-√छृप् [छृप]) सा ।

<√तृप् (तृप) संदीपने (प)
आधृषाद्वा ।

√छृद् (छृद) संदीपने (प)
इत्येके—क्षी ।

√चृत् (चृती) ६/ हिंसा-
ग्रन्थनयोः (प) ।

+√चृप् (चृप) १०/२७९ संदीपने (प) इति
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- क्षीरस्वामी—सा ।
कात-शा-हे-वो× सा ।

<√छृद् (छृदी) संदीपने
(प) ।

√छृप् (छृप) संदीपने
(प) सा ।

√तृप् (तृप) संदीपने
(प) सा ।

+√च्यु १०/२०६	सहने (प)	√च्यु (च्युङ्) १/ गतौ
श-च×(काकृ-	क्षी-सा-जै-शा-हे ।	(आ) ।
√च्यव्)	हसने—क्षी-मै-सा-	
	काकृ-कात-हे ।	
	हसे सहने—वो ।	

१ ग—च्यावयति-अ. वे. १०, १, १३ ।

+√च्युस् (च्युस) १०/२०६	सहने (प) इत्येके—क्षी	<√च्यु सहने (प) ।
मै-श-च-जै-काकृ-	क्षी-सा ।	
कात-शा-हे×	'हसने' च इत्येके—	
	क्षी-सा ।	
	हानौ—वो ।	

√छद् (छद) १०/४१	संवरणे (प)	√छन्द (छदि) १/ संवरणे
मै-श-च-वो×	क्षी-सा-जै-काकृ-	(प) मै ।
	कात-शा-हे ।	

प्रयोज. —ह्रि. ।

ग—मर्माणि ते वर्मणा छादयामि-ऋ. ६, ७५, १८ । अग्निमन्तश्छादयसि-
अ. वे. ९, ३, १४ ।

घ—छादेति-विनय. २, १११ ।

ङ—छाजन (<छादनम्)=वस्त्रम् । “छाजनं भोजन प्रीति सौ दीजै साधु
बुलाय”—कबीरदासः ।

√छद् (छद) १०/२७२	संवरणे (प) आवृषाद्वा
श×	क्षी ।
	अपवारणे—मै-सा (उ),-
	च-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
	संवृतौ (उ)—वो ।

१/ प्रयो.—ह्रि. ।

क—स्कृद्=आच्छादने । पु. उ. ज. हाज् ; म. उ. ज. हएजे=कूटम्
(=coat) ; चण्डातकम् ।

ख—अवे. सादयन्ती=कूटम्, चण्डातकम्-जू. पौकनीः ।

ग—छदति, ते-ह्रि. । मया नोपलब्धम् । छादयति-शब्रा. ३, ५, १, ३६ ।
आच्छत्-मा. १५, ४; का. १६, १, ४ ।

च—√छाय (सक) = आच्छादने । वक्तु-छायन्त-पठम. ७, १४ ।
 +√छद् (छद्) १०/३८१ अपवारणे (प) √छद् (छदि) १/ ऊर्जने
 मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-सा । (प) मित् ।
 कात-शा × संवरणे—हे । शेषः पूर्ववत् ।
 संवृत्तौ—वो ।
 प्रयोज. संवृत्तौ, प्रसादे—हि. ।

ग—एतद् देवेभ्यश्छदयति यत् कृष्णाजिनम्-ऐत्रा. १, ३०; छान्दोग्यो.
 १, ४, २ ।

+√छन्द (छदि) १०/४३ संवरणे (प) छन्दति-निघ. ३/१४ =
 क्षी-जै-काकृ-कात-शा- मै-सा-च । अर्चितकर्मा ।
 हे-वो ×, श
 १/ प्रयोज. प्रतीतौ, प्रसादे—हि. ।

ग—छन्दयति-शांआ. ११, ३; दैत्रा. ३, १९ । (छन्ति-स-ऋ. १, १६३, ४; तै.
 ४, ६, ७, २ । छन्दति-ऐआ. १, १, ३) तस्मादुपच्छन्दयति-रघु. ५, ५८ = प्रार्थय-
 माने (संजी.) ।

ङ—√छंद (सक) = (१) वाञ्छायाम्, (२) अनुज्ञायाम्, (३) निमन्त्रणे ।
 कवकृ-छंदिज्जन्तावि-उव. । संकृ-छदिअ-दस. १० ।

छ—√छाँदना = रज्ज्वादिना दृढं बन्धने ।

+√छम्प् (छपि) १०/८२ गत्याम् (प) √क्षम्प् (क्षपि) १०/
 मै-सा-श-च-जै × क्षी-शा । क्षान्त्याम् (प) ।
 गतौ—काकृ-कात-हे । √चम्प् (चपि) १०/ गत्याम्
 सर्पे—वो । (प) मै ।
 √छम्ब् (छवि) १०/८०
 गत्याम् (प) जै ।

छ—√झाँपना (<छम्पनम्) = (१) आच्छादने, निलयने, (२) उत्कूर्दने,
 (३) आक्रमणे, (४) लज्जायाम् । 'झाँपवु'—इति गुर्जरभाषा ।

छ—√झूमना = इतस्ततो दोलने ।

+√छद् (छद्) १०/५३ वमने (प) √छृद् (उच्छृदि) ७/
 च ×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- दीप्तिदेवनयोः (उ) ।
 कात-शा-हे-वो । √छृद् १०/२४१ वमने
 प्रयोज. —हि. । (प) शा; ३९८ हे, वो ।

क—स्कर्=विष्ठा, कुञ्जटिका, असारपदार्थः; प्रलापे । म. इरि. श्रेद्धिर्दिम्
=निष्ठीवने, वमने । पु. बुल्गा. स्कर्न्द=घृणितम्, पूतिगन्धि-वा. पौकनीः ।

ग—छर्दयन्ति-शत्रा. १२,४,२,९ । यः सोमं पीत्वा छर्दयेत्-लाट्या. ८,१०,९ ।
छर्दयन्ति च मानवाः-मभार. ५,९६,४२ ।

ङ—√छड् (सक)=(१) वमने, (२) त्यागे, (३) पातने । छड्-महा.; उवा. ।

छ—√छाँडना*†=त्यागे ।

छ—√छाडना } =वमने ।
छ—√छाडना†

+√छल (छल) १०/ प्रवञ्चने (उ) ?

अपाणिनीयः

ग—छलितुम्-वा. रा. ६,८६,१३ । छलयिष्यति-मभार. ३,१५५६० ।
द्युतं छलयतामस्मि-गी. १०,३६ । शैवाललोलान् छलयन्ति मीनान्-रघु. १६,६१
=प्रादुर्भावयन्ति (संजी.) ।

छ—√छल (सक)=प्रवञ्चने । छलिज्जेज्जा-स. २१३ ।

छ—√छलना=प्रतारणे ।

+√छिद्र (छिद्र) १०/३६८ भेदे (प)

च×, श (जै-शा-

√छिद्र्)

क्षी-कात-शा-हे-वो ।

भेदने—मै-सा ।

‘करणभेदे’ इति गुप्तः

—क्षी-सा ।

कर्णभेदने—सा ।

कर्णभेदे—जै-काकृ ।

√छिद् (छिद्) ७/ द्वैधी-

करणे (उ) ।

√छेद् (छेद्) १०/ द्वैधी-

करणे (उ) ।

√छिद् + “स्फायि०” उणा.

२/१३ रक् ।

√छुट् (छुट्) १०/७७

मै-सा-श-च×

छेदने (प)

क्षी-जै-काकृ-कात-शा-हे ।

छेदे—वो ।

√छुट् (छुट्) ६/ छेदने (प) ।

प्रयो. —हि. ।

ग—छोटिकाभिर्दशदिग्बन्धनं कृत्वा-तन्त्रसारः । छोटिका=तर्जन्य-
जुष्टाङ्गुलिध्वनिः ।

ङ—√छोड (सक)=बन्धनमुक्तौ । छोडइ, छोडेइ-भवि.; महा. ।

+√छृद् (छृद) १०/२६९ संदीपने (प) इत्येके
मै-श-च-काकृ-कात् × —क्षी । आशृषाद्वा ।
क्षी-सा-जै-शा-हे ।
संदीपे—वो ।
√छृद् (छृदी) १०/२६२ संदीपने (प)-मै-
क्षी-च-जै-शा-वो × सा-कात्-हे ।
संदीपे—काकृ ।

+√चृप् (चृप) १०/२७९ संदीपने (प) क्षीर-
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- स्वामिनस्तु—सा ।
कात्-शा-हे-वो ×
 $\left\{ \begin{array}{l} < \sqrt{\text{छृद् (छृदी)}} \text{ संदीपने} \\ & \text{(प) सा ।} \\ < \sqrt{\text{चृप् (चृप)}} \text{ संदीपने} \\ & \text{(प) सा ।} \end{array} \right.$

+√छेद (छेद) १०/३८० द्वैधीकरणे (प) √छिद् (छिदिर्) ७/ द्वैधी-
च ×, (श-च्छिदिर्) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- करणे (उ) ।
कात्-शा-हे ।
छेदे—वो ।
प्रयोज. —हि. ।

ग—छेदयति-शाङ्खा. श्रौ. १७,१,८; गोमृ. ४,२,९ । द्वावोष्ठौ छेदयेन्त्पः
-मनु. ८,२,८२; छेदयेल्लवशः क्षुरैः-८,२,९२ ।

ङ—√छेअ (सक)=छेदने (अप्रयोज.), (२) छेदने (प्रयोज.) ।
कर्म-छेद्जंति-पि. ५४३ ।

छ—√छेङना=(१) स्पर्शे, (२) विछेखने, खनने ।

+√जंस् (जसि) १०/१२८ रक्षणे (प)
च ×, श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
रक्षे—वो ।

+√जम् (जभ) १०/१८४ नाशने (प) इति >√जम्भ् (जभि) नाशने
मै-श-च-जै-काकृ- चन्द्रः—क्षी । (प) ।
कात्-शा-वो × क्षी-सा-हे ।
प्रयो. —हि. ।

ग—हनू वृकस्य जम्भय-अ.वे. १९,४७,९ । अजीजभम्-शौ. ७,५६,५ ।

+√जम्भ् (जभि) १०/१८४ नाशने (प)
च×, श क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।
नाशे—काकृ ।
नाशि—वो ।
प्रयो. —हि. ।

ग—जम्भयन्तः—ऋ. ७,२८,७; मा. ९,१६; तै. १,७,८,२; शत्रा. ५,१,५,२२ ।
जम्भयन्ति—पै. १७,१२,५ ?

+√जल् (जल) १०/१० अपवारणे (प)
च×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
पिधाने—वो ।

>√लज् (लज) अपवारणे (प)
इति तन्दी—क्षी ।
√जल् (जल) १/ वात्ये (प) ।
जलम्, जलांषम्—निघ. १/१२
= उदकनामनी ।
जालं जलचरं भवति जलेभवं
वा जलेशयं वा—निरु.
६,२७,१ ।

ग—जालान्तरप्रेषितदृष्टिरन्या—रघु. ७,९ ।

√जस् (जसु) १०/१३१ हिंसायाम् (प)
च×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
वधेऽनादरे—वो ।
हिंसार्थः—हे ।
प्रयो. हि. ।

√जस् (जसु) ४/ मोक्षणे (प) ।
√जह् १/३१६ m हिंसागत्योः
(प) काकृ ।
जसति—निघ. २/१४=
गतिकर्मा ।

ग—जासयति—शत्रा. २,२,२,१९ । अजीजसः—पै. ४,१६,७ । निजौजसो-
ज्जासयितुं जगद्ब्रह्माम्—शिशु. १,३७ ।

+√जस् (जस) १०/१८६ ताडने (प)
मै-सा-च×, श क्षी-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
वधेऽनादरे—वो ।
प्रयो. —हि. ।

√जस् (जसु) १०/ हिंसायाम्
(प) ।
शेषः पूर्ववत् ।

√जस् (जसु) १०/१७७ ताडने (प) मै-सा ।
क्षी-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो×

ग—जजस्तम्—ऋ. ४,५०, [११; ७,९७,९] शेषः पूर्ववत् ।

+√जुञ् (जुचि) १०/२५८ भाषार्थः (प) स्वामि- क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- काश्यपमतानुसारेण- कात-शा-हे-वो× सा ।	√तुञ्ज् (तुजि) १०/२२ भाषार्थः (प) सा ।
---	---

+√जुड् (जुड) १०/१०६ प्रेरणे श क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा-हे । नोदे—वो । व्यभिचारे—काकृ ।	√जुड् (जुड) ६/ बन्धे (प) । √जुड् (जुड) ६/ गतौ (प) इति दुर्गः—क्षी ।
--	--

+√जुष् (जुष) १०/२८१ परितर्पणे (प) श-च× क्षी-मै-जै । परितर्कणे—सा-कात-शा-हे । परितर्के—काकृ । तर्कतृप्त्योः—वो ।	√जुष् (जुषी) ६/ प्रीति- सेवनयोः (आ) । √जुष् १/२९३ हिंसायाम् (प) काकृ ।
--	---

प्रयोज. —हिं. ।

ग—जोषयेत् सर्वकर्माणि—गी. ३,२६ ।

छ—√जोखना (<जोषणम्=परितर्कणे)=तोलने, माने ।

छ—जोष } “तुलसी प्रेमपयोधि की तातें माप न जोष”—तुलसीदासः ।
छ—जोख*

छ—जोखा=आयव्ययविवरणम्, लेखविवरणम् (परितर्कणम्) ।

√जू १०/२६५ च×, श	वयोहानौ (प) आधृषाद्वा । क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । ज्याने—वो ।	>√ञि वयोहानौ (प) इति नन्दी-क्षी ।
---------------------	---	--------------------------------------

क—गेह्-, गेह्-, ग्रे=वयोवृद्धौ, जरायाम्, परिपक्वतायाम् । पु. च. स्ला.-

जरति=परिपक्वतायाम्-जू. पॉर्कनीः ।

ग—जारयन्ती—ऋ. १,१२४,१० । जरति-षोढो. १७ । न यं जरन्ति शरदो न
मासाः—ऋ. ६,२४,७ । अजीजरत्-पै. ११,२,१ ।

घ—जरयति (प्रयोज.)—जातक ५,५०१=६,३७५ ।

घ—जीरति, जीरयति (प्रयो.)—विनय. १,२३७=नाशे ।

ङ—√जर=जरायाम् । वक्तृ-जरंत-अच्यु. ७९ ।

ङ—√जीरव (सक)=जीर्णतायाम् । जीरवङ्-कुप्र. २६६ ।

छ—√झङना, √झरना (<जरणम्, क्षरणम् ?)=कस्यचन वस्तुनो लघीयसामंशानां विशीर्य पतने । केशानां विशरणे

+√झप् (झप) १०/८६ मारणतोषणनिशानेषु √ज्ञा १/मारणतोषणनिशाने-
जै-शा-हे×, श (प) मिच्च । बु (प) ।
(च—√ज्ञा) क्षी-च ।

ज्ञापने मारणादिषु
चाभिधानमस्यैव
—मै ।

मारणदिषु चाभिधानम-
स्यैव—सायणः (स्मरति) ।

मारणतोषणनिशामनेषु—

शाकटायनानुसारिणः—सा ।

ज्ञेये—काकृ ।

ज्ञप्तौ—वो ।

कात ?

प्रयो. द्वि. ।

ग—झपयिष्यामि-कौ. १,१ । झपयते-छान्दोग्यो. २,१३,१ । झपय राजपुत्र-
शाङ्खा. श्रौ. १५,२५,२ । झपयते स प्रस्तावः-छान्दोग्यो. २,१३,१ ।

+√ज्ञा १०/२०० नियोजने (प) √ज्ञा ९/ अवबोधने
श क्षी-मै-काकृ-कात-शा-हे । (उ) ।

नियोगे—सा-जै ।

तोषणे—च ।

प्रेरणे—वो ।

मारणादि-(=मारणतोषण-

निशान)-नियोजनेषु—हे ।

प्रयो. द्वि. ।

क—गुन्-, गुन्-, गुन्-, गुन्=ज्ञाने, परिचये, विचारणे-वा. पाँकनीः ।

ग—अज्ञापयत्-जैत्रा. १८६। भक्षयतामिति सुव्यक्तं प्रभुराज्ञापयिष्यति-वा. रा. ५, २५, ४८। परीक्ष्य ज्ञापयन्तर्धान्-मभार. १२, ४१४९।

ङ—√जाणाव=ज्ञापने। जाणावइ, जाणावेइ-कुमा.; महा.।

√ञि १०/२६५	वयोहानौ (प) इति	<√जृ वयोहानौ (प)।
मै-श-च-जै-काकृ-	नन्दी-क्षी।	√जृ (जृष्) ४/ वयोहानौ
कात-शा-वो×	आधृषाद्वा।	(प)।
	क्षी-सा-हे।	

+√टक् (टकि) १०/९८	बन्धने (प)	√टम्ब १/२०६ z मर्दने
च×, श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	(प) काकृ।
	कात-शा-हे।	
	बन्धे-वो।	
	प्रयो. आवरणे-हि.।	

एवमन्यत्रापीदित्वं णिज्विकल्पार्थं द्रष्टव्यम्-१०/२ सा।

ग—टक्-टक्-लाङ्लो, २१४:१७। जलवतोत्तानेन पात्रेण देहस्थालीं टङ्कयति-का. श्रौ. ४, २, ३४। टङ्कैश्च दात्रैः-वा. रा. २, ८०, ७=पाषाणदारणैः। (खनित्रम्-मेदि. के २४।)

छ—√टाँकना=बन्धने, योजने।

छ—टाँका (<टङ्कः)=योगः, बन्धनम्।

छ—टाँग (<टङ्का=जङ्गा-मेदि., के २५)

+√टिप् (टिप) १०/१३९	क्षेपे (प)	√तिप् (तिप) १०/
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी।	क्षेपे (प)।
कात-शा-हे×	नुदि-वो।	√स्तिप् (स्तिप) १०/
		क्षेपे (प)।
		√डिप् (डिप) १०/
		क्षेपे (प)।
		√तिप् (तिपृ) १/
		क्षरणार्थः (आ)।

ङ—टिप्पी=टीका, तिलकम्-दे. ४, ३। टिप्पणय=विवरणम्-सुपा. ३२४।

ङ—√टीपना (<टेपनम्=क्षेपे)=मन्दप्रहारे; (२) हस्तेनाङ्गुल्या वा विनामने, (३) अङ्गुले, टङ्कने।

छ—√टिपकना†=बिन्दुक्षेपे।

+√डप् (डप) १०/१३७
क्षी-च-जै-शा×

संघाते (आ)
मै-सा-काकृ-कात-हे ।
संहतौ—वो (उ) ।

√डम्प् (डपि) १०/
संघाते (प) ।
√डम्भ् (डभि) १०/
संघाते (प)

छ—डप्पू = स्थविष्ठम् ।

√डम्प् (डपि) १०/१३४
मै-सा-श-च-काकृ-कात×

संघाते (प)
क्षी-जै-शा-हे ।
संहतौ—वो (उ) ।
अभिमर्दने—हे ।

√डप् (डप) १०/
संघाते (आ) ।

+√डम्ब् (डबि) १०१/३६
मै-सा-श-च-जै-काकृ
कात-शा×

क्षेपे (प) इति
चन्द्रः—क्षी ।
क्षी-हे ।
नोदे—वो ।

√डम्ब् (डबि) १, २०६
aa मर्दने (प) काकृ ।

उपहासे, विडम्बनायाम् —

१/१, प्रयोज.

‘वि’-उपसर्गसहितः—हि. ।

ग—डम्बराडम्बरौ चैव ददौ धाता महात्मने-मभार. ९, २५४१ । ऋतुर्विडम्ब-
यामास-रघु. ४, १७ = अनुचकार (संजी.) । विडम्बयत्यस्तनिमग्नसूर्यम्-रघु. १६,
११ = अनुकरोति (संजी.) । विडम्बयति-यशस्तिल. च., ५ आश्वा., ११५ श्लो. =
ब्रिगोपयति । आडम्बरः—यशस्तिल. च., २ आश्वा., ९८ श्लो. = शोभा ।

ड—डम्बर = आडम्बरः, आटोपः—उप. १४२ टी.; पिंग. ।

ड—डम्बर = घर्म्मः, औष्ण्यम्, प्रस्वेदः—दे. ४, ८ ।

+√डम्भ् (डभि) १०/१३४
मै-सा-श-च-काकृ-कात-
शा×

संघाते (प) इति
दौर्गाः—क्षी ।
क्षी-जै-हे ।
संघे—वो (उ) ।

<√डम्प् (डपि) संघाते
(प) ।

√डम्ब् (डबि) १०/
क्षेपे (प) ।

√डम्ब् १/२०६ aa मर्दने
(प) काकृ ।

√डम्भ् १०/२०० a
संघाते (आ) शा ।

√डम्भ् १०/२६५ अभि-
मर्दने—हे ।

+√डिप् (डिप) १०/१३८
क्षी-च-जै-शा×,श

संघाते (आ)
मै-सा-काकृ-
कात-हे।
संहतौ—वो
(उ)।

√डिप् (डिप) १०/१४०
क्षेपे (प)।
√डिम्ब् (डिबि) १०/ क्षेपे
(प)।
√डिम्ब् १/३५२ d धारणे
(प) काकृ।

+√डिप् (डिप) १०/१४०
च×,श (काकृ-√दीप्)

क्षेपे (प)।
क्षी-मै-सा-जै-
कात-शा-हे।
क्षेपणे—जै।
नुदि—वो।

√डिम्ब् (डिबि) क्षेपे (प)
इति चन्द्रः—क्षी।
√डिप् (डिप) ४/ क्षेपे
(प)।
√डिप् (डिप) ६/ क्षेपे (प)।
√तिप् (तिप) १०/ क्षेपे
(प)।
√टिप् (टिप) १०/ क्षेपे
(प)।

ड—√डेव (सक) = उलङ्घने, कूर्दने, अतिक्रमणे। वकृ-डेवमाण-राजः।

+√डिम्प् (डिपि) १०/१३५
मै-सा-श-च-काकृ-कात×

संघाते (प)
क्षी-जै-शा-हे।
संहतौ—वो (उ)।
अभिमर्दने—हे।

√डिप् (डिप) १०/ संघाते
(आ) मै।
√डिम्ब् (डिमि) १०/ संघाते
(प)।
√डिम्ब् (डिमि) १०/
संघाते (प)।

+√डिम्ब् (डिबि) १०/१३७
मै-सा-श-च-जै-काकृ-
कात-शा×

क्षेपे (प) इति
चन्द्रः—क्षी।
क्षी-हे।
नोदे—वो।

<√डिप् (डिप) क्षेपे
(प)।
√तिप् (तिप) १०/
क्षेपे (प)।
√स्तिप् (स्तिप) १०/
क्षेपे (प)।
√टिप् (टिप) १०/
क्षेपे (प)।
√दिम्ब् (दिमि) १०/
क्षेपे (प)।

ड—डिब=(१) भयम्-से. २,१९; (२) विघ्नः-णाया. १,१-पत्र. ६; औप.;
३-विप्लवः, डमरः-जं २।

ड—डिफिअ=जले पतितम्-दे. ४,९।

+√डिम्भ् (डिभि) १०/१३५ संघाते (प) इति <√डिम्प् (डिपि) संघाते
मै-सा-श-च-जै-काकृ- दौर्गाः—क्षी। (प)।
कात-शा× क्षी-हे। √डिम् हिंसे-सौ.धा.-वो।
संघे—वो (उ)। √डम्प् (डपि) १०/
संघाते (प)।
√डिम्भ् १०/२८० संघाते
(आ) जै।
√डिम्भ् १०/२०० b
संघाते (आ) शा।
√डिम्भ् १०/२६६ अभि-
मर्दने (आ) हे।
√डिम्भ् १/३६२ धारणे
(प) काकृ।

ग—डिम्भकोऽनन्तरोऽभवत्-हरिवंशे भविष्यपर्वणि ३२,१८=स्वनामख्यातः
शाल्वदेशाधिपतेर्ब्रह्मदत्तस्य पुत्रः।

ड—√डिंभ (सक)=(१) अधःपातने, (२) ध्वंसे, नाशे। वकृ-डिंभन्त-
कुमा. ७,४२।

ड—डिंभ=बालकः, शिशुः-महा.; सुपा. १६।

+√तंस (तसि) १०/१६७ अलङ्कारे (प) इति
श-च-जै-काकृ-कात-शा× दुर्गाः—क्षी।
क्षी-मै-सा-हे
अलङ्कृतौ—वो।

प्रयोज. कम्पने—हि.।

√तंस (तसि) १/३८५ अलङ्कारे (प) क्षी।

ग—अतंसयत्-वा. सं. २३,२४।

+√तड् (तड) १०/४३ आघाते (प) इत्येके— <√तड् (तड) आघाते
मै-सा-च-जै-कात- क्षी। (प)।

शा-हे×

क्षी-काकृ ।

✓तट् (तट) १/ उच्छ्राये

आहतौ—वो ।

(प) ।

१/

शब्दे—हि ।

ग—करिष्यामि न सन्देहस्ताटकावधमुत्तमम्—वा.रा. १,२६,४ (गी. प्रे. सं.) ।
भौवादिकस्यैव ✓तट् धातोरर्थान्तरे प्रयोग इह ।

+✓तट् (तड) १०/४२

आघाते (प)

>✓तट् (तट) आघाते (प) ।

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।✓तण्ड् (तडि) १/ ताडने
(प) ।

त्विषि, आहतौ—वो ।

✓तल् (तल) १०/ प्रतिष्ठायाम्

२/ प्रयो.

ताडने—हि ।

(प) । विद्युत् तळिद् भव-

तीति शाकपूणिः । सा ह्यव-
ताडयति—निरु. ३,११,२ ।

ग—ताडय-ताडय-लाङ्ग्लो. २१४: १७ । तळित्-ऋ. १,९४,७ । ताडनम्-
बृहज्जाबालो. ५,१३ ।

ड—✓ताड (सक) = ताडने, (२) प्रेरणे, (३) गुणयुक्ततायाम् । कवकृ-
ताडिजमाण, ताडीअंत, ताडीअमाण—सुपा. २६; पि. २४० ।

ड—✓ताल (सक) = ताडने । तालेइ-पि. २४० ।

छ—✓ताडना = ताडने, दण्डने, (२) भर्त्सने, शासने ।

+✓तड् (तड) १०/२५३ भासार्थः (प)

पूर्ववत् ।

मै-च-श-जै-काकृ-कात- इत्येके—क्षी ।

शा-हे×

त्विषि आहतौ—वो ।

ग—तळित्-ऋ. १,९४,७; पै. १२, १७ । “ताडेर्णिलुक्च”—उणा. १/९८ इति
वैयाकरणास्तडिच्छब्दं ✓तड् आघाते धातुतो व्युत्पादयन्ति । निरुक्तकारोऽपि (३,११,२)
तथा प्रतिपेदे । वस्तुतः प्रकृतशब्दे ताडनार्थो भासनार्थश्चेति व्यापारद्वयम् । पाणिनि-
भासनार्थमपि प्रस्तौति धातुम् । ध्वन्यात्मकत्वेन धातुद्वयमभिन्नम् । अर्थभेद-
दर्शनायायं पार्थक्यं नीतः ।

+✓तन् (तनु) १०/२८७ श्रद्धोपकरणयोः (प)

✓वन् (वन) १०/ श्रद्धोप-

श-च×

क्षी-मै-सा-हे ।

हिंसनयोः (प) ।

श्रद्धोपहिंसायाम्
—जै-शा ।

श्रद्धोपकारयोः—कात ।

श्रद्धाघाते—हे ।

शब्दे—काकृ ।

उपहतौ श्रद्धाघाते श्रद्धोप-
कारयोः—वो ।

उपसर्गाच्च दैर्घ्ये—क्षी,-
मै-सा-च-कात-शा-हे ।
दैर्घ्यके—वो ।

✓ वन् (वन) १०/ श्रद्धोपका-
रयोः (प) ।

✓ चन् (चन) १८४१ श्रद्धो-
पहननयोः (प) इत्येके—
सि. कौ. ।

✓ तन् (तनु) ८/१ विस्तारे
(उ) ।

✓ तन्त्र (तत्रि) १०/१४७
श

कुटुम्बधारणे (आ)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
(प),-कात-शा-हे ।

‘धारणे’ इति चन्द्रः
—क्षी,-वो ।

भाषायामस्य विस्तारेण
प्रायः प्रयोगः—
दुर्गादासः ।

✓ तन् (तनु) ८/१ विस्तारे
(उ) ।

✓ तन्त्र १०/४ दर्शनीये (प)
काकृ ।

✓ तन्त्र सादे मोहे-सौ.
धा.—वो ।

✓ तित्न् १०/८ अम्लकरणे
(प) काकृ ।

क—तेन् = विस्तारे ।

ख—न. पर्सि. तार (अवे. * तन्न-)-वा. पौर्कर्णीः ।

ग—येन तन्त्रयतस्तन्त्रं वृत्तिः स्यात् तत् तदाचरेत्-मभार. १२,७८१४; तन्त्रैः-
२,१,३१=उपायैः (नील.) । प्रजाः प्रज्ञाः स्वा इव तन्त्रयित्वा-शाकु. ९१,१३ ।

✓ तप् (तप) १०/२६८
श-च×

दाहे (प) आधृषाद्
वा ।

क्षी,-मै(उ),-सा-च-
जै-कात-शा-हे (आ)-,
काकृ-वो ।

—हि. ।

✓ तप् (तप) १/ संतापे (प) ।

✓ तप् (तप) ४/ ऐश्वर्ये (आ) ।

✓ पत् (पत) ४/ ऐश्वर्ये (आ) ।

१/प्रयो.

ग—तपस्व तम्-ऋ. १०,१६,४ । शत्रूणां तापयन्मनः-अ. वे. १९,२८,२ ।
तापयन्ति महात्मानम्-वा. रा. ५,३२,३६ । मनस्तापयतीव मे-मभार. ४,१७५५ ।

+√तर्क् (तर्क) १०/२५१ भासार्थः (प) √तृ १/ प्लवनतरणयोः (प)।
 च×, श क्षी-शा-हे ।
 भाषार्थः—मै-सा-जै-
 काकृ-कात ।
 दीप्तौ—वो ।
 वितर्कणेऽप्ययम् (अत्र
 सक) दुर्गादासः ।
 प्रयो. विचारणे—हि. ।

क—तर्क्—, त्रक्—(तर्क्—, त्रक्—)= वेष्टने । लैति. ताकुएओ-एरे=वेष्टने-जू.
 पॉकनीः ।

क—तर्क्—(तेर्क्—, तर्क्—, त्रक्—)= वेष्टने-वा. पॉकनीः ।

ग—तर्कयाम्यहम्—वा. रा. ५, १, ५६ । तर्कयामास—वा. रा. ५, १८, २२; मभार.
 ३, १७२३ । तरङ्गान् को हि तर्कयेत्—कथासरि. २६, १८ । मन्ये भ्रातरं तर्कचक्षुषा—
 मभार. १, १६८, १८—तर्कः=ज्ञानम् । तद् दृष्ट्वा सौकरं रूपं तर्कयामास पद्मभूः—दे.
 भा. ८, २, ४ ।

ङ—√तक्क (सक)=तर्कणे, अनुमाने । तक्केमि-मै. १३ ।

छ—√ताङना (<तर्कणम्)=आभासे, अनुमाने ।

छ—√तरकना (<तर्कणम्)=तर्कणे, विचारे, अनुमाने ।

छ—√ताकना (<तर्कणम्)=चिन्तने, विचारणे, वाञ्छने—“अनभल
 ताका”—तुलसीदासः ।

छ—√ताकना (<तर्कणम्)=दर्शने, लक्षणे, (२) रक्षणे ।

[छ—√तरकना (<अनु. ? √तृ १/ प्लवने)=कूर्दने, उत्प्लवने—“तरकेड
 पवनतनय बलभारी”—तुलसीदासः] ।

√तर्ज् (तर्ज) १०/१५१ संतर्जने (आ) √तर्ज् (तर्ज) १/ भर्त्सने (प) ।
 च×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √तर्ज् १/६७ व्यथने (प) काकृ ।
 कात-शा-हे । √भर्त्स् (भर्त्स) १/संतर्जने (आ) ।
 वाग्भर्त्सयोः—वो ।

“लक्ष्ये तर्जयतीति दृश्यते । एवं निशामयति, भालयति, कोटयति, वञ्चयति
 निवेदयतीत्यादि । अत एव चुरादिभूतान् स्वरान्वितान् नाकरोत्”—क्षी । क्षीरस्वामिनैव-
 वदता नूनं महाभारतं न परिशीलितम् । तत्र ‘तर्जयसे’ इति प्रयोगो विद्यते । भट्टिकाव्य-
 कारोऽपि ‘तर्जयन्तः’ ७/३६ इति लिखन्तथैव ज्ञेयः ।

ग—तर्जयसे महावातमिव द्रुमः—मभार. ५,२४८५; तर्जयसे—१४,९१३ । तर्ज-
यमिव केतुभिः—रघु. ४,२८ = तर्जिभत्स्योरनुदात्तत्वेऽपि चक्षिडो डित्करणेनानुदात्तत्वं-
निमित्तस्यात्मनेपदस्यानित्यत्वंज्ञापनात् परस्मैपदमिति वामनः—(संजी.) । वाक्शरैस्तर्ज-
यिष्यन्ति गुरुन् शिष्याः—हरिवंश. १११६६ ।

+√ तिल् (तिल्) १०/६२ प्रतिष्ठायाम् (प) √ तृ १/ प्लवनतरणयोः (प) ।
श क्षी-मै-सा-च-काङ्- √ तड् (तड्) १०/ भासार्थः
कात-हे । (प) ।
प्रतिष्ठाकरणे—जै-शा ।
प्रतिष्ठितौ—वो ।

क—तेल् = तुल्यतला भूः; समीकरणे । अर्मे. तुल् = प्रदेशः, मण्डलम्, राष्ट्रम्,
भूतलभागः । पु. इरि. तलम्, तल्मन् = तलिमा, भूः; तलर् = पार्थिवम् । म. इरिश्-
तेल्, तौल्, तुल् = भालम्, तटम्-वा. पौर्कर्णीः ।

क—तेल्प् = स्थानम्, कोष्ठः, सदनम् । लिथु. तेल्पु, तल्प = पूर्वोक्तोऽर्थः—वा.
पौर्कर्णीः ।

ग—महीतलस्पर्शन०—रघु. २,५० । तल्पमुज्झाञ्चकार—रघु. ५,७५ । ०तालैः—
उत्तरराम. ३,१० । परिशुष्कतालवः—ऋतु. १,११ । प्राप तालीवनश्यामम्—रघु. ४,३४ ।

छ—√ तरियाना (<तले) = अधःकरणे, (२) आच्छादने, पिठरतले मृदादि-
लेपने, यतस्तत्र काष्ण्यं न संसज्येत । (अक) तलस्थितौ ।

+√ तिज् (तिज्) १०/११२ निशाने (प) √ तिज् (तिज्) १/ निशाने
श क्षी-मै-सा-च-जै- क्षमायाञ्च (आ) ।
कात-शा-हे ।

ग—संतेजयस्तदा वाग्भिर्मातरिष्वेव पावकम्—मभार. ५,२७४२ । अश्वमुत्तेजया-
मास-कथासरि. १८,९१ । उत्तेजयामि सुहृदः परिमोक्षणाय—मृच्छक. ६७,१९ ।

+√ तिप् (तिप्) १०/१३७ क्षेपे (प) √ टिप् (टिप्) १०/ क्षेपे (प) ।
क्षी (यु. मी. सं) । √ डिप् (डिप्) १०/ क्षेपे (प) ।
√ स्तिप् (स्तिप्) १०/क्षेपे (प) ।
√ तिप् (तिप्) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

ग—तिप्य०—राजत. ८,१५४५ (=वैश्य०) ।

+√ तिल् (तिल्) १०/७२ स्नेहने (प) √ तिल् (तिल्) १/ शैथिल्ये
 श-च-शा× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
 कात-हे । (प) ।
 स्निहि—वो । √ तिल् (तिल्) ६/ स्नेहने
 (प) ।

+√ तीर (तीर) १०/३५६ कर्मसमाप्तौ (प) √ तृ १/ प्लवनतरणयोः (प) ।
 श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
 कात-शा-हे ।
 कर्मणां समाप्तौ—वो ।

ग—तीरितं चानुशिष्टं च—मनु. ९, २३३ = शास्त्रव्यवस्थानिर्णीतम् (मन्वर्थः) ।
 तीरुभीरुहराय—हरिवंश. १४८९१ ।

ङ—√ तीर (सक) = समाप्तौ, परिपूतौ । तीरइ—भग. । संकृ-तीरित्ता-
 कप्प. ।

+√ तुज् (तुज) १०/३२ हिंसाबलादाननिकेत- √ तुज् (तुज) १/ हिंसायाम्
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
 कात-शा-हे-वो× नेषु (प) (प) ।
 शाकटायनस्तु—सा । √ तुञ्ज् (तुजि) १/ हिंसायाम्
 (प) ।

√ तुञ्ज् (तुजि) १०/२९ हिंसाबलादाननिकेत- पूर्ववत् ।
 श नेषु (प) √ तुञ्ज् (तुजि) १०/२२४
 क्षी-मै-सा । भासार्थः (प) ।
 हिंसायाम्—च ।
 हिंसाबलिदाननिकेत-
 नेषु—जै ।
 हिंसाबलदाननिकेत-
 नेषु—काकृ-कात-शा-हे ।
 निकेतने हिंसे बले दाने
 —वो ।

ग—[तुञ्जः = निकेतनम्—क्षी] ।

+√ तुञ्ज् (तुजि) १०/२२४ भासार्थः (प) पूर्ववत् ।
 च×, श क्षी-शा-हे ।
 भाषार्थः—मै-सा-जै-काकृ-कात ।
 भा-पट्टार्थ—वो ।

षट्कार्थः = निकेतनहिंसाबलदानानि-दुर्गादासः ।

+√तुत्थ् (तुत्थ) १०/३८६ आवरणे (प) मै ।
 श-च-जै-काकृ- क्षी×, मै-सा-हे ।
 कात-शा× स्तुतौ—वो ।

ग—पांशुर्दिशां मुखमतुत्थयदुत्थितोऽद्रेः—शिशु. ५, ११ = आच्छादयति स्म (सर्वङ्कषा) ।

+√तुम्प् (तुपि) १०/११७ अर्दने (प) इति <√तुम्ब् (तुबि) अर्दने (प) ।
 सा-श-च-जै-काकृ- दौर्गाः-क्षी ।
 कात-शा× क्षी-मै-हे-वो ।

+√तुम्ब् (तुबि) १०/११७ अर्दने (प) <√तुम्प् (तुपि) अर्दने (प) ।
 च×, श क्षी-मै-जै-काकृ-कात- √तुम्ब् (तुबि) १/ अर्दने
 शा-हे । (प) ।
 अदर्शने—सा । √लुम्ब् (लुबि) १०/ अर्दने
 अर्दे—वो । (प) ।

क—तेउ-, तुउ-, तु-, तू = उच्छ्रयने, वृद्धौ—वा. पाँकर्नीः ।

ग—सशिक्यतुम्बकरकौ-हरिवंश. ६४, ५ । (तुम्बति = नाशयत्यरुचिम् इति)
 [तुम्बिनी = कटुतुम्बी-राजनिर्घण्टः] । तुम्बुरुः—वा. रा. ३, ४, १६ (गी. प्रे. सं.) ।

+√तुल् (तुल) १०/६३ उन्माने (प) √दुल् (दुल) १०/ उत्क्षेपे
 श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
 कात-शा-हे । √तुल् (तुल) १/ उन्मितौ
 उन्मितौ—वो । (प) वो ।
 [१]/प्रयो. —हि. । √तुल् १/४९६ a द्रवणे (आ)
 काकृ ।
 √तुल्ल १/४९६ b द्रवणे
 (आ) काकृ ।

क—तेल्-, तेल्-, त्ले (इ)-, त्ला = उत्थापने, उन्माने (तोलने) । लैति-
 तौल्लो, -एरे = गायकानां नर्तकानां वा मण्डलम् ; अट्टालिका, कपोतपालिका । रसन्
 तेलः नौक् = वत्सः, मूर्खो मनुष्यः, हरिणश्चावः—जू. पाँकर्नीः ।

ग—तोलयिष्यामि—वा. रा. १,६९,१५; तोलयच्—४,९,९१। (ततः कृष्ण-स्तुलयामास-हरिवंश. ४५०४। खल्वहं त्वां न तुलये—वा. रा. ४,९,१०० इत्यणिचपक्षे कान्तात् (३/१/३५) तुलशब्दाणिच्—क्षी)।

ङ—√तोल (सक)=(१) उन्माने, (२) उत्थापने, (३) सम्यग्रूपेण निश्चये।
तोलइ, तोलेइ—पिंग.; महा.।

ढ—√तुल (सक)=(१) उन्माने, (२) उत्थापने, (३) सम्यग्रूपेण निश्चये।
तुलइ—उव.।

<p>+√तूण् (तूण) १०/१०१ संकोचने (प) इति मै-सा-श-च-जै-काकृ- चन्द्रः—क्षी। कात-शा-हे× संकोचे—वो।</p>	<p><√चूण् (चूण) संकोचने (प)। √कुण् (कुण) १०/ संको- चने (आ)। √कूण् (कूण) १०/ संको- चने (आ)। √चूर्ण् (चूर्ण) १०/ संको- चने (आ)।</p>
---	--

ग—तूणकम्=छन्दोविशेषः—छन्दोमञ्जरी।

<p>+√तूल् (तूल) १०/१५८ पूरणे (आ) च×,श क्षी-मै-सा-जै-कात- शा-हे-वो। पूरणे कौटिल्ये च—काकृ।</p>	<p>>√तूल (तूल) पूरणे (आ)।</p>
---	----------------------------------

क—तुओ (ऊ)ः तुएउः तू=वंशी, इषुः, नलिका, प्रणाली। (ab.) तुल=तूणी, तूणीरः—वा. पौकर्णीः।

ग—तूलखङ्गधरः शूरः—मभार. ३,१७,३।

<p>+√तूल (तूल) १०/१५८ पूरणे (आ) इति मै-सा-श-च-जै- चन्द्रः—क्षी। काकृ-कात-शा× क्षी-हे-वो।</p>	<p>√तु २/ वृत्तौ हिंसायां प्रतौ (प) वो। √तूल (तूल) १/ निष्कर्षे (प)।</p>
--	--

ग—तूलम्=पूगः—भावप्रकाशः (श. क. दु.)।

<p>+√तृप् (तृप) १०/२६९ संदीपने (प) आधृषाद्वा श-च× क्षी-हे। प्रीणने—शा-जै।</p>	<p>√तृप् (तृप) ४/ प्रीतौ (प)। √हृप् (हृप) १०/ संदीपने (प)।</p>
---	--

संदीपे प्रीणने च—वो ।
'संदीपने' इति क्षीरस्वामी
—सा ।

वृत्तौ—मै-सा-काकृ-कात ।

प्रयोज. —हि. ।

ग—सततं त्वाज्यधाराभिर्यदि तर्पयसेऽनलम्-मभार. १,८१२६; तर्पयन्त्यथ
जुह्वति-१४,१०,४० । सर्वान् धातून् प्रतर्पयेत्-सुश्रु. १,२४८,१ ।

+√त्रस् (त्रसि) १०/२३१ भासार्थः (प) √त्रस् (त्रस) १०/ धारणे
च×,श क्षी-शा-हे । (प) ।
भाषार्थः—मै-सा-जै- √त्रस् (त्रसी) ४/ उद्वेगे (प) ।
काकृ-कात ।
भासि—वो (भ्वा. चु.) ।

+√त्रस् (त्रस) १०/२१७ वारणे (प) इति <√त्रस् (त्रसी) १/ भये
दुर्गः—क्षी । (प) वो ।
क्षी-मै-सा-जै- √त्रस् (त्रसी) ४/ उद्वेगे
कात-शा-हे । (प) ।
'धारणे' इति नन्दी—क्षी ।
क्षी-मै-सा-काकृ-हे ।
'ग्रहणे' इत्येके—क्षी-सा ।
धृतौ ग्रहे निषेधे—वो ।
प्रयो. भये—हि. ।

ग—विघ्ना हि बहवो लोके बालानुत्त्रासयन्ति ह-हरिवंश. ३३७७ । वित्रास-
यितुकामः—वा. रा. ३,६८,८ ।

छ—√त्रासना * † } =त्रासने, भये ।
छ—√तिरासना

+√वृट् (वृट) १०/१६७ छेदने (आ) <√वृट् (वृड) छेदने
श ? च-जै-काकृ- —क्षी-मै-सा-हे । (आ) इत्येके-क्षी ।
कात-शा× छिदि—वो । √वृट् (वृट) ६/ छेदने
(प) ।
√वृट् (वृड) १/४४५
b छेदने (आ) काकृ ।

ग—[तोडयत्यायसान् बन्धान्-राजत. ६,२४८।

ङ—√तिउट्ट (सक)=छेदने, (२) परित्यागे। तिउट्टिज्जा-सूअ. १,१,१,१।

+√बुड् (बुड) १०/१६७ छेदने (आ) इत्येके
मै-सा-श-च-जै-काकृ- —क्षी।
कात-शा-वो× क्षी-हे।

<√बुट् (बुट) छेदने
(आ)।

√बुड् १/४४५ b त्रोडने
(आ) काकृ।

√बुट् (बुट) ६/
छेदने (प)।

सुस्पष्टो विकासः।

+√दंश् (दशि) १०/१४५ दंशने (आ)
च×,श क्षी-मै-सा-कात-हे।
दंशने—जै-काकृ-शा।
दर्शने—कात।
दंशने दर्शने च—हे।
दर्शे दंशने च—वो।

√दश् (दश) १०/ दशने
दर्शने च (आ) जै।

√दस् (दस) १०/१४१
दर्शनदंसनयोः (आ) सा।

प्रयो.

...हिं।

इह दर्शनार्थो नूनं प्राकृतभाषातो गृहीतो ज्ञायते। तत्र दर्शनं 'दंसण' इति भवति—द्रष्ट-ङ।

ग—...कृष्णसर्पैः सुप्तं चैनमदंशयत्-मभार. १,२२४३। दंशयति—अ. कौ. सू. ३०,४६।

ङ—दंसण=दंशनम्-से. १,१७।

ङ—दंसण (<दर्शनम्)=अवलोकनम्-पुष्फ. १२४; स्वप्न. २६; (२) नयनम्-से. १,१७।

+√दंश् (दशि) १०/२३३ भासार्थः (प) पूर्ववत्।
च-जै-सा×,श क्षी-शा-हे।
भाषार्थः—मै-सा-
काकृ-कात।
त्विषि—वो।

छ—√धौसना (<दंशनम्) अनु. ?=पशूनां कासने।

छ—धौसी (<दंशिका)=अश्वस्य कासः।

छ—धांस (<दंशः) = शुष्कमरिचितमालपत्रादीनां तीक्ष्णो गन्धः, येन भवति कासप्रक्रमः ।

✓दंस (दसि) १०/१४६ दर्शनदंसनयोः (आ) दंसयः कर्माणि दंसयन्त
श-च-जै-काकृ-कात× क्षी-मै-सा । एनानि-निरु. ४, २५, ३ ।
दर्शने—शा । दंसयः इत्येतदनेकेषां कर्मणा-
दंशने दर्शने च—हे । मभिधानम् । तानि हि दंसय-
दृशौ दंशे—वो । न्युपक्षयन्ति कर्मकराः—
प्रयोज. आद्भुत्ये—हि । दुर्गाचार्यः ।

✓दस् (दस) १०/१४१
दर्शनदंसनयोः (आ) केचित्
सा ।

✓दस् (दस) १०/३४३
निरवसाने (प) केचित्—
सा ।

ग—दंसयः-ऋ. १०, १३८, १ । दंसना-काठ. १०, १२; शौ. २०, ७४, २ ।
दंससः—बृहदारण्यको. २, ५, १६ ।

ङ—✓दंस (सक) = दर्शने, बोधने । दंसइ-महा. । वकृ-दंसंत, दंसित,
दंसअंत-भग.; सुपा. ९२; अभि. १८४ । कृ-दंसियव्व-सुपा. ४५४ ।

+✓दंस (दसि) १०/२३२ भासार्थः (प) ✓दंश् (दशि) १०/ भासार्थः
श-च-काकृ-कात× क्षी-शा-हे । (प) ।
भाषार्थः—मै-सा-जै ।
भासि—वो ।

छ—✓धाँसना = पशूनां कासने ।

+✓दंह (दहि) १०/१२८ च = रक्षणे (प) ✓दङ्ग (दधि) १/ पालने,
मै-सा-श-च-जै-काकृ-क्षी-हे । च = वर्जने (प) ।
कात-शा× दीप्तौ दाहे—वो ✓डम्भ (डभि) १०/ संघे
✓डम्भ (डभि) पाठान्तरम्—क्षी । (उ) वो ।

+✓दण्ड (दण्ड) १०/३७१ दण्डनिपातने (प) ✓दण्ड १/१८३d हिंसागत्योः
च×, श (जै-शा-क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (प) काकृ ।
✓दण्ड) कात-शा-हे । ✓डिण्ड १/१८३हिंसागत्योः

तत्पाते—वो ।

(प) काकृ ।

✓डुण्ड् १/१८३० हिंसागल्योः

(प) काकृ ।

✓दम् (दमु) ४/ उपशमे (प)

+डः (उणा. १/११४) ।

दण्डो ददतेर्धारयति-

कर्मणः..... । दमनादित्यौ-

पमन्यवः—निरु. २,२,२१ ।

क—दल्=विदारणे, कर्तने—वा. पौकनीः ।

ग—तान् सहस्रं च दण्डयेत्—मनु. ९,२४३ । स्वमण्डलमदण्डयत्—राजत.

४,६२० ।

ड—✓दंड (सक) = दण्डने, निग्रहे । कवकृ—दंडिज्जंत—प्रासू. ६६ ।

छ—✓डौङ्ना = दण्डने (अर्थस्य) । “अदंड ऐसो डौङ्गो”—तुलसी ।

+✓दम् (दभि) १०/१३६ क्षेपे (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे ।

कात-शा× नोदे—वो ।

✓दम्भ् (दभि) १०/नोदे (प)
वो ।✓दिम्भ् (दिभि) १०/ क्षेपे
(प) ।✓दम्भ् (दभि) १०/ क्षेपे—
(प) इति नन्दी-क्षी ।✓दम्भ् (दन्भु) ५/ दम्भे
(प) ।

[ग—देवा दाभीत्यसुराः—तै. २,४,३,१ । दाभ्यनियम०—भा. पु. ४,२३,४ ।

+✓दम्भ् (दभि) १०/१३७ क्षेपे (प) इति नन्दी

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा×

—क्षी

क्षी-हे ।

नोदे—वो ।

<✓दिम्भ् (दिभि) क्षेपे (प) ।

✓दम्भ् (दभ) १०/१३६

क्षेपे (प) ।

+✓दल् (दल) १०/२१९

च×,श

विदारणे (प) मित्

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

भेदे—वो ।

.....हि ।

✓दृ ९/ विदारणे (प) ।

✓दल् (दल) १/ विशरणे
(प) ।

ग—दलयति-ह्रि । मया नोपलब्धम् ।

ङ—√दल (सक)=विचूर्णने, विदारणे । कवक-दलिज्जंत-से. ६,६२ ।

छ—√दलना=विचूर्णने, मर्दने ।

+√दस् (दस) १०/१४१ दर्शनदंसनयोः (आ) <√दंस् (दसि) दर्शन-
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- इति केचित्—सा । दंसनयोः (आ) ।
कात-शा-हे× सा ।
दशौ दंशे—वो ।

+√दस् (दस) १०/३४३ निरवसाने (प) केचित्
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- पठन्ति—सा ।
कात-शा-हे-वो×

ग—“पितेव पुत्रं दसये वचोभिः”—सायणेन समुद्धृतं वाक्यम् । दसये=
निरवासयामि ? इति व्याख्यानात् ।

+√दाश् (दाशृ) १०/१४४ दाने (आ) दाशति } निघ. ३/२०=दान-
मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी-हे-वो । दासति } कर्माणौ ।
कात-शा×

ग—स वा एतेभ्यस्तत्पुरोऽदाशयत् तस्मात् पुरोडाशः—शत्रा. १,६,२,५ ।

+√दिम्भ् (दिभि) १०/१३७ क्षेपे (प) >√दम्भ् (दभि) क्षेपे (प)
मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी-हे । इति नन्दी—क्षी ।
कात-शा× नोदे—वो ।

+√दिव् (दिवु) १०/१७४ परिकृजने (आ) √दिव् (दिवु) ४/१ क्रीडा-
च×,श (जै-मदै) क्षी-मै-सा-काकृ- विजिगीषा... (प) ।
कात-शा-हे-वो । √देव् (देवु) १/ देवने (आ) ।
√दिव् (दिवु) १०/ अर्दने
(प) ।

+√दिव् (दिवु) १०/१९२ अर्दने (प)
च×,श क्षी-मै-काकृ-कात-शा-हे ।
मर्दने—सा-जै ।
अर्दे—वो ।

ग—परिच्यूनम्-वा. रा. २,५७,२४=म्लानम् (तिल.) [यदी विशो मानुषीर्देव-
यन्तीः-ऋ. ६,३,८१ ; अग्ने देवान् देवयते यज-६,१०,७ ।]

√दुःख (दुःख) १०/३७५ तत्क्रियायाम् (प) दुर् + √खन् (खनु) १/
च ×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- अवदारणे (प) + डः ।
कात-शा-हे ।
तत्कृतौ—वो ।

ग—[अङ्गप्रत्यङ्गानि दुःखन्ति-सद्वर्मपु. ४,५ ।]

ङ—√दुःख (अक)=वेदनायाम् । (२) (सक)-दुःखने । दुःखेइ-स. ३०४ ।

ङ—√दुहाव (सक)=दुःखने-प्राप्ता ।

ङ—√दूहव (सक)=दुःखने । दूहवेइ-सिरि. १६७ ।

छ—√दुःखना=वेदनायाम् ।

छ—√दुःखाना (सक)=पीडायाम्, दुःखने ।

छ—√दुःखवता (सक)=पीडायाम्, दुःखने । “कै तिनसों दुखवै मुख
को री”—केशवदासः ।

+√दुल् (दुल) १०/६४ उत्क्षेपे (प) √तुल् (तुल) १०/ उन्माने
श-(जै)√डुल् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
(काकृ-√दूल्) कात-शा-हे-वो । आन्दोलयति लोकात्—
प्रयो. —हि. । क्षी १०/६४ ।

क—दुल्=कम्पने, दोलने । लिथु. दुल्ति स्त=मन्दगतौ, विलम्बे । दुलितेति ।
दुल्ओ :-जू. पौकनीः ।

ग—दोलयित्वा-सार. २५४:६ । (अम्वा दुला निततिः-तै. ४,४,५,१;
काठ. ४०,४) ।

ङ—√डुल् (अक)=दोलने, कम्पने । डुलइ-पिंग ।

ङ—√दोल (अक)=दोलने, कम्पने । दोलंति-कप्पू ।

ङ—√डोल (अक)=दोलने, कम्पने । संशये । वकृ-डोलंत-अच्चु. ६० ।

छ—√डोलना=दोलने, (२) चलने ।

+√दृप् (दृप) १०/२७० संदीपने (प) √दृप् (दृप) ४/ हर्षमोहनयोः
मै-श-च-जै-काकृ- आधृषाद्वा (प) ।
कात-शा × क्षी-सा-हे-वो ।

√टम् (टभ) १०/२६४
क्षी श-च-जै-शा-हे×

संदर्भे (प)
मै-सा-काकृ-कात ।
गुम्फने—वो ।

√टम् (टभी) ६/ग्रन्थे (प) ।

√टम् (टभी) १०/२७१
श-च-काकृ×

भये (प)
क्षी-मै-सा-जै-कात-
शा-हे-वो ।

√ट् १/ भये (प) मित् ।

+√धक् (धक्) १०/५८
श, (काकृ-√धक्)
लैपिकी त्रुटिः ।

नाशने (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-कात-
शा-हे-वो ।
नाशे—काकृ ।

√नक् (णक्) १०/ नाशने
(प) ।

छ—√धकियाना } = धक्कने, प्रेरणे ।
छ—√धकेलना }

छ—धक्का (< धक्कः) ।

+√धीर् (धीर) १०/
अपाणिनीयः ।

धैर्ये, आश्वासने (प)

धियं रातीति धीरः ।

क—धी=दर्शने, ज्ञाने, विचारणे-जू. पॉकनीः ।

ग—कृतवत्यसि नावधीरणाम्-रघु. ८,४८=अवज्ञाम् (संजी.) ।

ङ—√धीर् (अक) = (१) धैर्ये, (२) सक-धैर्ये, आश्वासने । धीरेंति-
गउड. ।

+√धू (धून्) १०/२८२
श-च×

कम्पने (उ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
कम्पे—वो ।

√धु (धुन्) ५/९ कम्पने
(उ) ।

√धू (धून्) ५/९ कम्पने
(उ) ।

प्रयोज.—हि. ।

√धू ६/११७ विधूनने (प) ।

√धू (धून्) ९/१५ कम्पने
(उ) ।

ग—धूनयामास वेगेन-मभार. ३,४४४=४,७६०; यथा शल्यकवानासुः पदं
धूनयते सदा-१२,३३०७ । न चैतद्वधूनयेत्-मनु. ३,२२९ । रावणं स व्यधूनयत्-वा.
रा. ६,९०,१० ।

ङ—√धुणाव (सक) = कम्पने । धुणावइ-वज्रा. ६ ।

+√धूप् (धूप) १०/२४१ भासार्थः (प) √धूप् (धूप) सन्तापे (ष) ।
 च ×, श क्षी-शा-हे ।
 भाषार्थः—मै-सा-जै-
 काकृ-कात ।
 दीप्तौ—वो ।

ग—धूपयति—तै. ५, १, ७, १; मै. ३, १, ७; शत्रा. ६, ५, ३, ८—१०; तैआ. ५, ३, ५ ।
 बसवस्त्वा धूपयन्तु-वा. सं. ११, ६० । रक्षोघ्नैर्धूपैर्धूपयेत्—सुश्रु. १, १६, ९ ।

+√धूश् (धूश) १०/२४९ कान्तिकरणे (प) <√धूप् (धूप)
 च-जै-शा ×, श इत्येके—क्षी । कान्तिकरणे (प) ।
 (कात—√धृश्) मै-सा ।
 कान्तीकरणे—काकृ-
 कात-हे ।
 कान्तिकृतौ—वो ।

+√धूप (धूप) १०/२४९ कान्तिकरणे (प) >√धूश् (धूश)
 मै-श-च-जै-काकृ-कात-क्षी-सा । कान्तिकृतौ (प) ।
 शा × कान्तीकरणे—हे ।
 धूसे (=कान्तिकृतौ)
 —वो ।

+√धूस् (धूस) १०/२४९ कान्तिकरणे (प) इति <√धूप (धूप) कान्तिकरणे
 श-च-कात × दौर्गाः—क्षी (प) ।
 क्षी-मै-सा-जै-शा । √धूप/ + “कृधूसादिभ्यः
 कान्तीकरणे—काकृ-हे । कित्” (उणा. ३/७३)
 धूसे (=कान्तिकृतौ) इति सरन् । स च
 —वो । कित् ।

ग—रजोधूसरकेतु सैन्यम्—रघु. ५, ४२ । धूसराङ्ग०—कथासरि. १४, ३९ ।

+√धृ १० [१/९४५] धारणे (प) √धृ (धृङ्) १/ अवध्वंसने
 मै-श-च-जै-काकृ-कात-क्षी-सा-हे । (आ) ।
 शा × धृत्याम्—वो । √धृ (धृङ्) ६/ अवस्थाने
 (क्षी-सा-हे स्सरन्ति-
 भ्वादौ) (आ) ।

ग—स्थूणां पितरो धारयन्तु मे—ऋ. १०, १८, १३; कृष्टीरन्यो धारयति—७, ८५, ३।
धारयते—मनु. ९, ३११; सदानन्दो. ३७९ : ११; गी. १८, ३३। धारयिष्ये—वा. रा.
२, १३, ६।

+√धृष् (धृष) १०/१७२ सामर्थ्यधारणार्थः (आ) <√वृष् (वृष) शक्ति-
मै-सा-श-च-जै-कात- इत्येके—क्षी। बन्धने (आ)।
शा× क्षी।
सामर्थ्यवारणार्थः—हे।
शक्तिसम्बन्धे—काकृ।
शक्तिबन्धे—वो।

प्रयोज.—हि.।

ग—न चैषा तेजसा शक्या.....धर्षयितुं पथि—मभार. ३, २३४६।

+√धृष् (धृष) १०/२९७ अप्रसहने (प) √दृष् १/२९७ ० धारणे (प)
श-वो× =२९६ क्षी-मै-सा-च-जै-हे। काकृ।
धारणे—काकृ। √धृष् (जिधृषा) ५/
√धृष् (धृषा) १०/३०८ प्रसहने—सा-शा-हे। प्रागल्भ्ये (प)।
अमर्षे—वो। √धृष् १/ संहतौ हिंसे (प)
वो।

ग—धर्षयन्ति कुबुद्धयः—मभार. ५, १५०८। तमेवैतत् प्रधर्षयति—कौषीतक्या.
१, ८।

ङ—√धरिस् (सक)=क्षोभे, विचलने। धरिसेइ—उत्त. ३२, १२।

छ—√धरषना* = दमने, मर्दने।

छ—√धरसना = भये, दान्तौ।

√ध्रस् (उध्रस्) १०/२१४ उच्छे (प) √उध्रस् (उध्रस्) १०/उच्छे (प)
श-च-जै-शा×, कात ? क्षी-मै-सा-काकृ- प्रयोगसमवायीत्येके—क्षी।
कात-हे। √ध्रस् (उध्रस्) ९/ उच्छे
उच्छेपे उच्छे—वो। - (प)।

+√ध्वन (ध्वन) १०/३३६ शब्दे (प)
श-जै× क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात-
सा-हे-वो।

प्रयोज.—हि.।

ग—ध्वनयति—हि.। मया नोपलब्धम्। ध्वनयन्—तैआ. ४, २४, १।

+√नक् (नक्) १०/५७ नाशने (प) √नश् (णश्) ४/ अदर्शने
 श (काक्-√नष्क्) क्षी-मै-सा-च-जै-कात-शा- (प) ।
 हे-वो । √धक्क् (धक्क्) १०/
 नाशे—काक् । नाशने (प) ।

छ—√नाखना*† = (१) नाशे—“खल नाखत”—सूरदासः । (२) क्षेपणे ।

छ—(√नकना*† = त्यागे ।)

छ—नक् = नाशः—(भार्गव-हिन्दी-इंग्लिश-कोशः ।

+√नट् (नट) १०/१२ अवस्यन्दने (प) <√नड् (नड) अवस्यन्दने
 श, (काक्-√नथ् [णथ]) क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । (प) इति नन्दी-क्षी ।

अवस्कन्दने—काक् ।

अवस्पन्दने—कात ।

नाट्ये—च ।

भ्रंशे त्विषि च—वो ।

हिंसायाम्—हे-वो ।

प्रयोज.

—द्वि. ।

अवस्यन्दनम्

= भ्रंशनम्—क्षी ।

अवस्यन्दनम्

= नाट्यम्—सा १०/१२

ग—शरसंधानं नाटयति—शाकु. ६, ११ । नाटयत्येष शैलः—शिशु. ४, ६५ ।

छ—√नटना = निषेधे—“कहत नटत”—विहारी ।

छ—√नाटना = निषेधे, निर्गमे ।

छ—√नाटना (<नष्ट० ??) = ध्वंसे-द्रष्ट. —क्षी-हे-वो ।

+√नट् (नट) १०/२५३ भासार्थः (प) √नड् (नड) १०/२६२
 मै-श-च-जै-काक् क्षी-हे । भाषार्थः (प) सा ।
 कात-शा × भाषार्थः—सा ।
 भ्रंशे त्विषि च—वो ।

+√नड् (नड) १०/१२ अवस्यन्दने (प) इति <√नट् (नट) अवस्यन्दने
 मै-सा-श-च-जै-काक् नन्दी—क्षी । (प) ।
 कात-शा × क्षी-हे ।
 भ्रंशे—वो ।

+√नड् (नड) १०/२६२ भाषार्थः (प) इत्यन्ये <√नट् (नट) १०/
पठन्तीति स्वामी— भाषार्थः (प) ।
सा ।

√नल् (नल) १८०३ भाषार्थः—सि. कौ. ।

+√नद् (णद्) १०/२४९ भासार्थः (प)
च×;श (जै—√मद्) क्षी-शा-हे ।
मुद्रणदोषः । भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।
भासि—वो ।
प्रयो. शब्दे—हि. ।

ग—(नद्यन्नेति पृथिवीम्-ऋ. ९,९७,१३) सर्वतो विप्रणादितम्-वा. रा.
५,१२,४५ । तुमुलो व्यनुनादयन्-गी. १,१९ ।

छ—√नादना (प्रयो.) = वादने; शब्दे (अप्रयो.), (२) गर्जने ।

+√निवास (निवास) १०/३३२ आच्छादने (प) √वस् २/ आच्छादने
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
कात-शा हे । √वास १०/३३१ उप-
स्तृतौ—वो । सेवायाम् (प) ।
√वस् (वस्) १०/
स्नेहच्छेदापहरणेषु
(प) ।
नि+√वस् २/=
√निवास १० ।

अडादिरूपेणपलब्धेष्वस्य (अनिवासयत्प्रभृति-) स्थितेः (√वस् वासादिभ्यः)
पार्थक्यं ज्ञायेत ।

+√निष्क् (निष्क) १०/१५५ परिमाणे (आ) √निष्क् १/४१२ । गतौ
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ (प),- (आ) काकृ ।
कात-शा-हे । निस्+√कै १/
साने—वो । शब्दे (प), निश्चये-
न कायति = शोभते ।
नि+√सद्

(षट्) विशङ्ग-
.....(प) ।

“नौसदेडिच्च”(उणा.

४३/४५) कन् ।

“सदिरप्रतेः”(८/३/

६६) इति षः ।

ग—विभर्षि निष्कम्-ऋ. २,३३,१०; ८,४७,१२ । निष्कमिव प्रतिमुञ्चत-अ.वे. ५,१४,३ । चतुःसौवर्णिको निष्को विज्ञेयस्तु प्रमाणतः-मनु. ८,१३७ । राजतो निष्कः-पञ्चविंश. १७,१,१४ । दास्यः सनिष्काः-मभार. १३,४८५४ । उरस्येषां च सर्वेषां निष्काः-वा. रा. ३,९,१२ । कण्ठस्थेन निष्केण-हरिवंश. १३८९२ इत्याभरणेऽपि तात्पर्यम् । साष्टं शतं सुवर्णानां निष्कमादुर्धनं तदा-मभार. ७,२३६५ ।

+√पंस् (पसि) १०/७४	नाशने (प)	√पण्ड् (पडि) १०/८०
श (जै-काकृ/पंश्)	क्षी-मै-सा-च-जै-कात- शा-हे । नाशे—काकृ-वो ।	नाशने (प) सा ।

ग—कुलपांसनि-वा. रा. २,७३,५ (गी. प्रे. सं.) । राक्षसपांसन-मभार. १, १४४,३३ । अपांसुलानां धुरि कीर्तनीया-रघु. २,२ ।

ङ—√पंस = मालिन्ये । पंसेइ-विसे. ३०५२ ।

ङ—पांसण (< पांसन०) = दूषकः-सुपा. ३४५ ।

ङ—पंसुला = कुलटा—कुमा. ।

+√पक्ष् (पक्ष) १०/१८	परिग्रहे (प)	√पक्ष् (पक्ष) १/ परि-
मै-श-च-जै-काकृ-	इत्येके—क्षी ।	ग्रहे (प) इत्येके—क्षी ।
कात-शा ×	क्षी-मै-सा-हे-वो ।	
पक्ष (पक्ष) १०/३८५	परिग्रहे (प) क्षी-वो ।	
मै-सा-श-जै-काकृ-		
कात-शा-हे ×		

ग—दिवि मे अन्यः पक्षः-ऋ. १०,११९,११ ।

+√पञ्च् (पचि) १०/१११	विस्तारवचने (प)	√पञ्च् (पचि) १/ व्यक्ती-
श	क्षी-मै-सा-कात-शा ।	करणे (आ) ।
	विस्तारे—च-जै-काकृ-हे ।	√पञ्च् १/३१३ g हिंसागत्योः
	ततौ—वो ।	(प) काकृ ।

ग—व्यथयति वृथा मौनं तन्वि प्रपञ्चय पञ्चमम्-गीतगोवि. १०, १३।

✓पट् (पट) १०/२२०
च×, श

भासार्थः (प)
क्षी-शा-हे ।

भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।
त्विधि—वो ।

✓फल् (विकला) १/ विश-
रणे (प) ।

✓पट् १/१२५ भद्रासने (प)
काकृ ।

प्रयो. विदारणे—ह्वि. ।

ग—पट्-डोरिग्रथितसुवर्णघटिकः—सार. २६७:१८ [=कौशेय-। धा. भासने
वृत्तिः] पट्टादयः—सार. २४१:१० [=मुख्य-। धा. भासने वृत्तिः] । उत्पाटयाम्यहम्-
वा. रा. ६, ३७, ८७ । समुत्पाटयति शिशपाम्—वा. रा. ५, ३९, २३ । विपाटयामास-
रघु. ६, १७ = विदारयामास (संजी.) ।

ङ—✓पाड (सक) = (विदारणे) पाडति—सूअनि. ७९ ।

ङ—✓फाड (सक) = विदारणे । वकृ-फाडंत-कुमा. ।

ङ—✓फाल (सक) = विदारणे । कवकृ-फालिज्जंत-गा. १५३; सम्भत्त.
१७४ ।

+✓पट (पट) १०/३०२ ग्रन्थे (प)
श-च×(काकृ✓भट) क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
(कात-✓पठ) कात-हे ।
ग्रन्थने—शा ।
वेष्टने—वो ।

✓वृत् ६/३५ ग्रन्थे हिंसायां
च (प) काकृ ।
✓वट् (वट) १०/ ग्रन्थे
(प) सा ।
✓वट (वट) १०/ ग्रन्थे (प) ।

ग—पटः [=वस्त्र-। धा. ग्रन्थने वृत्तिः] पैङ्गलो. १, ९ । वेष्टन्ते तस्य
लाङ्गूलं जीर्णैः कार्पासिकैः पटैः—वा. रा. ५, ५३, ६ (गी. प्रे. सं.) ।

छ—पाड = धौतवस्त्रादेः प्रान्तभागः (तूर्पः) ।

+✓पण्ड (पडि) १०/८० नाशने (प)
क्षी-मै-च-जै-काकृ- सा ।
शा-हे-वो×

✓पंस (पसि) १०/ नाशने
(प) ।
✓पण्ड १/१६८ १, १८३ ?
हिंसागत्योः (प) काकृ ।

+✓पण्ड (पडि) १०/१३२ संघाते (आ) इत्येके—क्षी < ✓पिण्ड (पिडि) १०/१३२
मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी । संघाते (प) ।

कात-शा-हे×

संहतौ—वो ।

✓पिण्ड् (पिडि) १/ संघाते
(आ) ।

+✓पत (पत) १०/३०८

गतौ वा (प)

✓पत् (पट्) १/ गतौ (प) ।

श-च×

क्षी-मै-सा-जै-काक-

✓पट् (पट) १/ गतौ (प) ।

कात-शा-हे ।

✓पथ् (पथे) १/ गतौ (प) ।

ऐश्यगत्याः—वो ।

'ऐश्यै' इत्यन्ये—क्षी ।

प्रयोज.

उडुयने, पतने—हि. ।

ग—वयं पतयन्तः—ऋ. १, २४, ६ ; मनो जरिष्ठं पतयत्स्वन्तः—६, ९, ५ ।

छ—✓पङना } = पतने ।
छ—✓परना }

छ—✓पारना = पातने, (२) लम्बाकारेण विन्यासे, (३) विन्यासे ।

+✓पथ् (पथ) १०/२१ प्रक्षेपे (प) इति

<✓पृथ् (पृथ) प्रक्षेपे (प) ।

क्षी-मै-श-च-जै-काक- स्वामी—सा ।

कात-शा-हे-वो×

छ—✓पाथना (<स्थापनम् इत्यस्माद् व्युत्पत्तिस्तत्र यत्र गोमयस्य भूस्थापनम्)
= भित्त्यादौ गोमयस्य पिण्डितस्य प्रक्षेपणे ।

+✓पद् (पद्) १०/३४२ गतौ (आ)

✓पद् (पद्) ४/ गतौ (आ) ।

च×

क्षी-मै-सा-जै-काक-

✓पद् (पद्) १/ स्थैर्ये (प)

कात-शा-हे-वो ।

इति कण्ठः—क्षी ।

प्रयोज. हि. ।

[ग—शत्रूयतोऽधरान् पादयस्व-अ.वे. ६, ८८, ३; पादयामि-१०, ५, ३६ ।]

छ—✓पदाना (प्रयो.) = (कन्दुकक्रीडायां) दूरङ्गतस्य कन्दुकस्यानयनार्थं
त्वरमाणस्य बालकादेर्गतौ—बुं. ख. ।

+✓पन्थ् (पन्थ) १०/३९ गतौ (प)

✓स्पन्द् (स्पदि) १/ किञ्चि-

श

क्षी-मै-सा-च-जै-काक-

चचलने (आ) ।

कात-शा-हे ।

✓पथ् (पथे) १/ गतौ (प) ।

गत्याम्—वो ।

क—पेन्त् = गमने, पादविक्षेपे । पन्थाम् = पन्थानम् ।

ख—अवे. पन्ताम् = पन्थानम्, मार्गम्-वा. पौर्कर्त्तः ।

ग—चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ-ऋ. १,२४,८ ।

कदाचित् पन्था इत्यादिरूपाणि धातोरेतस्मात् स्युर्व्युत्पादितानि । ७/१/८७
इति न्थादेशस्य कल्पना परवर्तिनी ।

+√पर्ण (पर्ण) १०/३८५ हरितीभावे (प) क्षी । पिपतीति— √पृ+उणा.
श-च× हरितभावे— ३/६ इति नः ।
मै-सा-च-जै- √वर्ण (वर्ण) १०/ वर्ण-
काकृ-कात-शा-हे । क्रियाविस्तारगुणवचनेषु
हारित्ये—वो । (प) ।

क—पन्=सहसा पतने, क्षेपणे, विपर्यसने । * (पर्) : पु. उ. ज. फर् (अ)-
न् ; फर्म=सुन्दरपत्राणां पादपः । एण्लो-सैक्सो. फीन्=सुन्दरपत्राणां पादपः-वा.
पॉकर्नीः ।

ख—परून=पर्णम्, जिह्वा-वा. पॉकर्नीः ।

ग—पर्णेभिः शकुनानाम्-ऋ. १,११२,२ । पर्णः-शत्रा. १,७,१,१ ; तैत्रा.
१,१,३,१० । पर्णानि-सात्रा. २,६,११ ।

छ—पान (< पर्णम्) = छदनम् ।

+√पर्थ (पर्थ) १०/२० प्रक्षेपणे (प) >√पृथ् (पृथ) प्रक्षेपे
मै-सा-च-जै-काकृ- क्षी-हे । (प) इत्येके-क्षी ।
कात-शा-वो×

छ—√पलटना (< पलठना < पलथना < परथना < पर्थना < पर्थनम्) ।
प्रलोठनादस्य व्युत्पत्तौ गौरवं क्लेशश्च ।

+√पल् (पल्) १०/७४ रक्षणे (प) प्रयोजके तु “पातेणौ लुग् वक्त-
सा-श-च× क्षी-मै-जै-काकृ-कात- व्यः” इति चुरादेर्भेदः ।
शा-हे । √पा २/ रक्षणे (प) ।
रक्षे—वो । √पृ ३/ पालनपूरणयोः (प) ।
√पार् (पार) १०/ कर्मसमाप्तौ
(प) ।
√पाल् (पाल) १०/ रक्षणे (प) ।

क—पेल् । लैति. पेल्इस्=अनतिगभीरं पात्रम्-वा. पॉकर्नीः ।

ग—अनुपालयन्ती-शौ. १८,३,१ । त्वां पालयन्ति-वा. रा. २,५०,२ । राजा
पालयन् प्रजाः-मनु. ७,८७ ।

ङ—√पल (अक) = प्राणने, (२) अदने । पलङ्-पिंग ।

ढ—√पाल (सक) = पालने, रक्षणे । पालेङ्-भगः, महा ।

छ—√पालना = रक्षणे ।

+√पल्पूल (पल्पूल) १०/३४८ लवनपवनयोः (प) √पल (पल) १०/२१३ लवन-
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- हे । पवनयोः (प) काकृ ।

कात-शा-वो ×

√पप्पूल (पप्पूल) १०/ लवन-
पवनयोः (प) हे ।

√पल्यूल (पल्यूल) १०/लवन-
पवनयोः (प) ।

√वल्यूल (वल्यूल) १०/लवन-
पवनयोः (प) ।

ग—पल्पूलयति-काठ. १६,६; तैत्रा. १,३,५,२ । पल्पूलयेयुः-तै.२,५,५,६ ।
पल्पूलनम्-शौ. १२,४,९; पै. १७,१६ ९ ।

छ—(√पपोरनां = स्वबाह्वोर्वेष्टने, तयोः पुष्टताया निरीक्षणे च । “कंस...
चल्यौ पपोरत बाँह”-व्यासः ।)

+√पल्यूल (पल्यूल) १०/३२८ लवनपवनयोः (प) > √वल्यूल (वल्यूल) लवन-
क्षी-मै-सा-जै-कात- पवनयोः (प) इति
शा-हे । दौर्गाः—क्षी ।

लूनिपूत्योः—वो ।

√पल्युल १०/ लूनिपूत्योः

‘लवनपतनयोः’ इति

(प) वो ।

दुर्गाः—क्षी ।

√पल्पूल १०/३४८ लवन-
पवनयोः (प) हे ।

शेषः पूर्ववत् ।

ग—पल्यूलयति-तैत्रा. १,३,५,२ ।

छ—√परोरनां = शूर्पेण धान्यादिपवने, शोधने-बुं. ख. ।

छ—√परोरनां = अभिमन्त्रणे । मन्त्रं पठित्वा मुखवायुदाने ।

√पश् (पश) १०/१८७

च-कात ×, श

बन्धने (प)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-शा-
हे ।

बन्धे—वो ।

√पष् (पष) १/ बाधनस्पर्श-

नयोः (उ) इत्येके—क्षी ।

√स्पश (स्पश) १/ बाधनस्पा-
शनयोः (उ) ।

✓स्पश (स्पश) १०/ ग्रहण-
संश्लेषणयोः (आ) ।

क—पेक् = कर्षणे, मेपः ।

ख—अवे. पसु = पशुः-वा. पौकनीः ।

ग—पाशयेत-क. ४८, १४; [सप्र. काठ. ३५, १६ स्पाशयेत इति पाभे.] पाशः-
मा. ८, २३ । पाशान्-खि. २, ११, ४ ।

ङ—पासग (< पाशकः) = बन्धनरज्जुः-उपपृ. १३; सुर. ४, २५० ।

छ—✓फँसना } (< पाशनम्) = बन्धने, ग्रहणे ।
छ—✓फाँसना }

+ ✓पश (पश) १०/३०९	अनुपसर्गात् (प)	पूर्ववत् ।
मै-श-च-जै-काक-	'गतौ' इत्येवार्थनिर्दे-	✓पस् (पस) १०/१८७ बन्धने
कात-शा×	शात्—क्षी ।	(प) हे ।
	क्षी-सा-हे-वो ।	शुभः पसं युवतीम्—तैत्रा.
	बन्धबाधयोः स्पर्श-	३, १, १, १२ ।
	गत्योः—वो	

+ ✓पष् (पष) १०/१८७	बन्धने (प) इति	< ✓पश् (पश) बन्धने (प) ।
मै-सा-श-च-जै-शा×	दुर्गः—क्षी ।	✓पष् (पष) १/ बाधनस्पाश-
	क्षी-हे ।	नयोः (उ) ।
	बन्धे—काक-कात-	✓पाप् १/२९७ b धारणे (प)
	वो ।	काक ।
	बाधे ग्रन्थे (आ)—	✓पस् (पस) १०/१८७ बन्धने
	वो ।	(प) हे ।
		✓पस् (पस) १/ बाधे ग्रन्थे
		(उ) वो ।

क—पेल् (ऐ) स् = शिला, पाषाणः-वा. पौकनीः ।

ग—पाष्यारुजः-ऋ. १, ५६, ६; पाष्यः-९, १०२, १ । पाषाणः-षत्रा. ४, ४ ।
वा. रा. ५, ६१, ११; मभार. १, ७११० । रत्नपाषकषट्कैश्च-ब्रह्मवैवर्ते, श्रीकृष्णजन्मखण्डे
चतुर्थोऽध्यायः = पादाभरणविशेषः ।

+ ✓पष (पष) १०/३०९	अनुपसर्गात् (प) इति	< ✓पश् (पश) अनुपसर्गात्
श-च×	नन्दी-क्षी ।	(प) ।

गतौ—क्षी-मै-सा-जै-
काकृ-कात-शा-हे । $\sqrt{\text{पापण्ड}} १/१८३$ हिंसागत्योः
(प) काकृ ।
बन्धबाधयोः स्पर्श-
गत्योः—वो ।

+ $\sqrt{\text{पार (पार) १०/३५५}}$ कर्मसमाप्तौ (प) $\sqrt{\text{पृ ३/ पाठनपूरणयोः (प) ।}}$
श-च×
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
तीरवत् (=कर्मणां
समाप्तौ)—वो ।

$\sqrt{\text{पृ (प्रयोज.)—पूरणे—हि. ।}}$

क—परं=प्रापणे, ग्रहणे, आगमने, उत्कृद्दने-वा. पौकर्णीः ।

ग—व स्वः कामं पीपरत्-क. २,२०,४ । स एनं सं पारयति-तै. ३,१,१,४ ।
नानेन सह वोढुं वयं पारयामः-भा. पु. ५,१०,४ ।

ङ— $\sqrt{\text{पार (सक)}}$ =पारं गतौ, पूतौ । हेकृ-पारित्तए-भग. १२,१ ।

छ— $\sqrt{\text{पारना*†}}$ =सामर्थ्ये, शक्तौ । “कहइ न पारइ”—तुलसीदासः ।

+ $\sqrt{\text{पाल् (पाल) १०/७४}}$ रक्षणे (प) इति— $<\sqrt{\text{पल् (पल) रक्षणे (प) ।}}$
मै-जै-काकृ-कात- चन्द्रः—क्षी । $\sqrt{\text{पा २/ रक्षणे (प) ।}}$
शा×
क्षी-सा-च-हे ।
रक्षे—वो ।

ह्रस्ववतैवेष्टसिद्धेः, णेरनित्यत्वं बोधयति । तेन पालति, पलतीत्यपि सिद्धम्-
दुर्गादासः ।

ग—पितेव पालयेत् पुत्रान्-मनु. ९,१०८ । त्वां पालयन्ति-वा.रा. २,५०,२० ।

ङ— $\sqrt{\text{पाल (सक)}}$ =पालने । पालेइ-भग.; महा. । वकृ-पालयंत-सुर.
२,७,१; सं. ४९ ।

+ $\sqrt{\text{पिस् (पिसि) १०/२५३}}$ भासार्थः (प) $\sqrt{\text{पिस् १०/३२ d}}$ हिंसाबल-
च×(काकृ- $\sqrt{\text{पिंश्}}$) इत्यन्ये—क्षी । दाननिकेतनेषु (प)—काकृ ।
क्षी-शा-हे ।
भाषार्थः—मै-
सा-जै-काकृ-कात ।
त्विषि—वो ।

+√पिच् (पिच्च) १०/४०	कुट्टने (प)	√पळ् १०/३६ ० कुट्टने (प)
मै-सा-काक् × (श ?)	क्षी-च-जै-कात्- शा-हे । छेदे—वो ।	काक् । √पिळ् १०/३६a कुट्टने (प) काक् । √पुळ् १०/३६b कुट्टने (प) काक् ।

ग—सास्थि तत् पिच्चितं विद्यात्-सुश्रु. २, १९, ४ ।

ङ—पिच्चिय (< पिच्चितम्) कुट्टितं बल्कलम्-ठा. ५, ३-पत्र. ३३८ ।

छ—√पीचना (< पिच्चनम्) = कुट्टित्वाऽन्तरंशस्य बहिर्निष्कासने । कुट्टने ।

छ—√फीचना = वस्त्रविपोथने, कुट्टने ।

+√पिच्छ (पिछ) १०/४२	कुट्टने (प)	√पिच् (पिच्च) १०/ कुट्टने (प)
क्षी-श-च-जै-कात्-शा- हे-वो ×	मै-सा-काक् ।	शेषः पूर्ववत् ।
छ—√पीछना = वस्त्रविपोथने, कुट्टने ।		

+√पिज् (पिज) १०/३३	हिंसाबलादाननिकेत- नेषु (प) इति शाकटायनः—सा ।	√पिच्छ (पिछ) १०/ कुट्टने (प) । शेषः पूर्ववत् ।
----------------------	--	---

+√पिञ् (पिजि) १०/३०	हिंसाबलादाननिकेत- तनेषु (प) क्षी-मै-सा । हिंसायाम्—च । हिंसाबलिदाननिकेत- नेषु—जै । हिंसाबलदाननिकेत- नेषु—काक्-कात्- शा-हे । भा-षट्कार्थे (षट्कार्थे = निकेतने हिंसे बले दाने)—वो ।	पूर्ववत् । कपिञ्जलः.....गमनीयं शब्दं पिञ्जयतीति वा—निरु. ३, १८, ८—पिञ्जयति = अभिव्यनक्ति —दुर्गाचार्यः ।
-----------------------	---	--

ङ—√पिज् = तूलशोधने, भृशं ताडने । पिजंत-पिंङ. ५७४; ओघ. ४६८ ।

छ—पिजडा (< पिञ्जरम्) ।

+√पिञ्ज् (पिजि) १०/२२५
च×,श

भासार्थः (प)
क्षी-शा-हे ।

√पिञ्ज् (पिजि) १०/ हिंसा-
बलादाननिकेतनेषु (प) ।

भाषार्थः—मै-
सा-जै-काकृ-
कात् ।

√पिञ्ज् (पिजि) २/ अव्यक्ते
शब्दे (आ) ।

√पिंस् (पिंसि) १०/ भासार्थः
भाषद्वार्थे—वो । (प) ।

ग—पिञ्जरोऽथ महाभद्रः—मा. पु. ५५,९=सुमेरुपश्चिमपार्श्वस्थपर्वतविशेषः ।

ङ—पिञ्जर=(१) पीतरक्तवर्णः, रक्तपीतमिश्रितं रङ्गम्—गउडः; कुप्र. ३०७ ।

ङ—√पिंजर (सक)=रक्तपीतमिश्रितपीतवर्णकस्य करणे—सण ।

+√पिण्ड् (पिडि) १०/१३२
च×,श

सङ्घाते (प)
क्षी-मै-सा-जै-
काकृ-कात्-
शा-हे ।
संहतौ—वो ।

>√पण्ड् (पडि) संघाते (प)
इत्येके—क्षी ।

√पिण्ड् (पिडि) १/ संघाते
(आ) ।

ग—संपिण्डयति यः कालः—मभार. १२,८३१० । संख्यामेकत्र पिण्डयेत्—सूर्यस.
१,२३ । पटुपतत्पिण्डितार्कप्रभायाम्—कथासरि. २६,२८३ ।

+√पिल् (पिल) १०/७०
सा-श-च-जै×

क्षेपे (प)
क्षी-मै-काकृ-
कात्-शा-हे ।
नुदि—वो ।

√पील् (पील) १/ प्रतिष्ठम्भे (प) ।
√पिपील् १/२४८ f चलने (प)
काकृ ।
√पेल् (पेल) १/ गतौ (प) ।
√फेल् (फेल) १/ गतौ (प) ।

ङ—√पेल् (सक)=क्षेपणे । कर्म.—पेल्लिज्जइ-उव. ।

ङ—√फेल् (सक)=क्षेपणे, (२) अपाकरणे । फेलदि-शौः;—संकृ-
फेलिअ-नाट. ।

छ—√पेलना=प्रेरणे, (२) क्षेपणे, अपनोदने—“राज मराल कौ बालक
पेलि कै पालत लालत खूसर को”—तुलसीदासः । पीडधातोरस्य व्युत्पत्तिर्न युक्ता ।

+√पिस् (पिस) १०/३२ गतौ (प)

श-च× (जै—√पिश्) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ ।
(काकृ—√पिंस्) हिंसाबलिदाननिकेतनेषु
—जै ।

√पिस् (पिसृ) १/ गतौ

(प) ।
प्र + √इष्=प्रेषयति ।

हिंसाबलदाननिकेतनेषु

—काकृ-कात-शा-हे ।

गत्यां षट्कार्थे—वो ।

ङ—√पेसव (<प्र+एषय् ?) = प्रेषणे । कृ-पेसवेयव-उप. १३६ टी. ।

ङ—√पेस (सक) = प्रेषणे, प्रस्थापने । पेसइ, पेसेइ-भवि.; सहा. ।

+√पीड् (पीड) १०/११ गहने (प) √पीड् १/१५५ व्यथायाम्
श क्षी-जै-शा-हे । (प) काकृ ।
अवगाहने—मै-सा- √पील् (पील) १/ प्रतिष्ठम्भे
काकृ-कात । (प) ।
'अवगाहने' इति दुर्गः—
क्षी (यु. मी. सं.)
बाधायाम्—च ।
बाधगाहे—वो ।

प्रयो. —हि. ।

गहनम् = बाधा—क्षी ।

ग—पीडय-शौ. १२, ११, ९। पीडयानि-जैउ. १, २, १, ३; अपील्यन्-३, ४, ५, २।
अपीडयत्-गोत्रा. १, २, २१ ।

ङ—√पीड (सक) = (१) व्याकुलवे, (२) दमने । पीडइ-पिंग. ।

ङ—√पिड् (सक) = पीडने । पिड्इ-आचा.; पि. २७९ ।

ङ—√पिटृ (सक) = पीडने । पिटृति-सूअ. २, २, ५५ ।

ङ—√पिल (सक) = पीडने । कर्म-पिलिज्जइ-नाट. ।

ङ—√पील (सक) = पीडने । पीलइ, पीलेइ-पि. २४० ।

+√पुंस (पुंस) १०/९६ अभिमर्दने (प) प्र+√उञ्छ् = प्रोञ्छय् ।
श-च × क्षी-काकृ-कात-हे । पुंस, > पुमंस
अभिवर्द्धने—मै-सा-जै- (पुमान्) ।
शा ।
मर्दे—वो ।

ङ—√पुंस (सक) = मार्जने, प्रोञ्छने । पुंसण-कुमा. ।

+√पुच्छ (पुच्छ) १०/३९१ उदसनादौ (आ)

श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा ।

शा-हे-वो ×

पुच्छादिषु धात्वर्थ इति सिद्धम्-क्षी । पुच्छभाण्डचीवराणिङ् ३/१/२० ।

ग—पुच्छस्योद्दीपनेन च-वा. रा. ५, ५३, १५ (गी. प्रे. सं.) ।

छ—पूछ (<पुच्छः) ।

+√पुट् (पुट) १०/७८	संचूर्णने (प)	√पुट् (पुट) १०/ भासार्यः
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी ।	(प) ।
कात-शा-हे×	चूर्णे भासि—वो ।	√पुट् (पुट) ६/ संश्लेषणे
		(प) ।
		√पुण्ड्र (पुडि) १/ मदं (प)
		वो ।

ङ—√फोड (सक) [<स्फोटय् ?]=विदारणे, संचूर्णने । राजिकादिना शाकादेर्व्याघारणे । फोडेज्-कुप्र. ६७ ।

छ—√फोडना (<स्फोटनम् ?)=संचूर्णने, विदारणे । √पुट्, √स्फुट् इत्युभयोः संक्रान्तिः ।

+√पुट् (पुट) १०/२२१	भासार्यः (प)	√पुट् (पुट) १०/
च×,श	क्षी-शा-हे ।	अल्पीभावे (प) इत्येके
	भाषार्थः—मै-सा-जै-	—क्षी ।
	काकृ-कात ।	शेषः पूर्ववत् ।
	चूर्णे भासि—वो ।	

+√पुट (पुट) १०/३५६	संसर्गे (प)	√पुट् (पुट) ६/ संश्लेषणे
क्षी-श-च-जै-शा×	मै-सा-काकृ-कात-हे-वो ।	(प) ।
प्रयो.	उन्मानादौ—हि ।	शेषः पूर्ववत् ।

च—√संपुड (सक)=सम्बन्धे, संयोजने । संपुडइ-भवि. ।

च—पोटलुं=पोटलिका—गुर्जरभाषा ।

छ—पुडिया (<पुटिका) । पुड़ा (<पुटः) ।

+√पुट् (पुट) १०/२४	अल्पीभावे (प)	<√चुट् (चुट) अल्पी-
जै-शा×,श	इत्येके-क्षी ।	भावे (प) ।
	क्षी-मै-सा-च-काकृ-	
	कात-हे ।	
	तौच्छये—वो ।	

ङ—पुटल = पोटलिका, ग्रन्थिः—सम्पत्त. ६१ ।

ङ—पुटलिया = लघ्वी पोटलिका—सुपा. ४३; ३४४ ।

ळ—पुटरिया (<पुटलिया<पोटलिका)—बुं. ख. ।

+√पुण् (पुण) १०/१०२	संघाते (प)	<√पूल् (पूल) संघाते (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-कात-	सा-काकृ ।	√पुट १०/३५६ संसर्गे-मै ।
शा-हे-वो×		√पूर् (पूर्ण) १०/संघाते (प) ।
		√पूण् (पूण) १०/संघाते (प) ।
		√पूण् १०/२०७ शब्दे (प)
		काकृ ।

पुरुषकारे तु “-‘पुर्ण’ इति स्वामी, ‘पुण’ इति शाकटायनः”—इत्युक्त्वा “कोश-सिद्धिस्त्वीदृशेऽर्थे क्रीदशीति न विद्मः”—इत्युपहसितम्—सा । अस्माकं मतेन तु देशभेदेन भिन्नतां प्राप्ता धातव इमे सर्वे कोशसिद्धा एव ।

+√पुण्ट् (पुटि) १०/२५७	भाषार्थः (प) स्वामि-	√पुट् (पुट) १०. भाषार्थः
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	काश्यपातुसारेण—सा ।	(प) ।
कात-शा-हे-वो×		

+√पुथ् (पुथ) १०/२४६	भाषार्थः (प)	√पुथ् (पुथ) ४/ हिंसायाम्
च×, श (काकृ-	क्षी-शा-हे ।	(प) ।
√पुघ्)	भाषार्थः—मै-सा-जै-	√पुट् (पुट) १०/२२१
	काकृ-कात ।	भाषार्थः (प) ।
	त्विषि—वो ।	

ग—यथा विवाहोत्सवतूर्यनादानपोथयन् दुन्दुभयोऽन्तरीक्षे-कथासरि. ३४, २५७ (भाषार्थः) ।

+√पुल् (पुल) १०/६५	समुच्छ्राये (प)	√पुल् (पुल) १/ महत्त्वे (प) ।
काकृ-कात-शा×	क्षी-हे ।	√पुर् (पुर्) ६/ अग्रगमने
	महत्त्वे—मै-सा-च ।	(प) ।
	समुच्चये—जै ।	√पुल् १/२४७ jj गतौ (प)
	समुच्छ्रितौ—वो ।	काकृ ।
		√पुल् १/२४७ kk गतौ (प)
		काकृ ।
		√चुल् (चुल) १०/ समुच्छ्राये
		(प) मै-सा ।

भ्वादौ क्षीरस्वामी “पुल महत्त्वे” इत्यत्र प्रतिज्ञातवान्—“चुरादौ पालयतीति।” एवं सत्यपि स चुरादौ महत्त्वार्थकं पुल धातुं न पठित्वा समुच्छ्रयार्थकमेव पठति। मै-सा-चन्द्रास्तु चुरादौ महत्त्वार्थकमेव पठन्ति। समुच्छ्रयार्थे च चुल धातुं नियोजयतो मैत्रेयसायणौ। प्रतीयते चुलधातुमेव ‘पुल’ इत्यवगतवन्तः क्षीरस्वाम्यादयः, चकारादधस्तनपङ्क्तेषु श्रुत्वात् तद्वस्वतया पकारभ्रान्तेर्वा।

ग—पुलाकः=तुच्छधान्यम् (पोलति=उच्छ्रितो भवतीति) यथा मनुः—
“पुलाकाश्चैव” १०, १२५। पुलाका-यशस्ति. च., ३ आश्रा., ७८ श्लो.=वृष्टुरिका।

+√पुप् (पुष) १०/२१८	धारणे (प)	√पुप् (पुष) १/ पुष्टौ (प)।
च-शा ×, श	क्षी-मै-सा-जै-	√पुप् (पुष) १/ पुष्टौ (प)।
	काकृ-कात-हे।	√पुप् (पुष) १/ वृष्टौ (प)।
	धृतौ—वो।	√पूप् (पूष) १/ वृष्टौ (प)।
	प्रयो.—वृष्टौ—हिं।	√पुप् १, २८६ वृष्टौ
		(प) काकृ।

ग—पोषयति—पै. २, १३, १। पोषयति—शांत्रा. ५, ५। पोषयेत्—योशि. १, १२२।

ङ—√पोस=(१) पुष्टौ, (२) पालने। पोसेइ—पंचा. १०, १४।

+√पुस्त (पुस्त) १०/५४	आदरानादरयोः (प)	√बुस्त (बुस्त) १०/ आद-
च-शा ×, श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	रानादरयोः (प)।
	कात-हे।	
	संघाते—मै।	
	वन्दे नाहत्याहृत्योः—वो।	

चित्रपुस्तादिकोविदान्-कथासरि. ३४, १७२। पुस्तमयं—सुश्रु. १, २५, ९।

ङ—पुत्थ (<पुस्तम्)=लेप्यादिकर्म।

ङ—पोत्थ (<पुस्तम्)=वस्त्रम्-णाया. १, १३-पत्र. १७९।

छ—√पोतना (<पुस्तनम्)=लेप्यादिकर्मणि। प्लुतशब्दादस्य व्युत्पत्ति-
भृशमसंगता।

छ—पोथा, पोथी।

पुस्तकादिलेखने समादरः। गृहादिलेप्यादिकर्मणि न तथेत्यादरानादरौ संगतौ।

+√पुस्त (पुस्त) १०/९७	संघाते (प)	√मुस्त (मुस्त) १०/ संघाते
क्षी-सा-श-च-जै-काकृ-	मै।	(प)।
कात-शा-हे-वो ×		

+√पूज् (पूज) १०/१०२ पूजायाम् (प) पूजयति-निघ. ३/१४=
श क्षी-मै-सा-च-काक्- अर्चतिकर्मा ।
कात-शा-हे ।
पूजने-वो ।
प्रयो.—हि. ।

ग—पूजयति-बिल्बो. ३२ । पूजयेत्-मैत्रेय्यु. २,१; योशि. ५,५७ ।
ङ—√पुज् (सक) = पूजने, आदरे । पुज्जद्-कुप्र. ४२३; भवि. ।
ङ—√पूअ (सक) = पूजने । पूअ-महा. । पूयंत-सुपा. २२४ ।
छ—√पूजना = पूजायाम् ।

+√पूर (पूरी) १०/२५४ आप्यायने (प) √पू ३/ पालनपूरणयोः (प) ।
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काक्-
कात-शा-हे ।
पूतौ-वो ।
प्रयो.—हि. ।

ग—उदपात्रं पूरयित्वा-शत्रा. १४,९.४,१८ । पूरयामास पांशुना-वा. रा.
२,७७,११ । तुलां पूरयेतेऽशनैः-मभार. १३,२०७१ ।
ङ—√पूर (सक) = पूतौ । पूरइ, पूरए-औप.; भग.; महा.; पि. ४६२ ।
छ—√पूरना = पूतौ ।

+√पूर्ण (पूर्ण) १०/९५ संघाते (प) इत्येके-क्षी । √पूल् (पूल) १/
मै-श-च-जै-काक्-कात- क्षी-सा । संघाते (प) ।
शा-हे-वो× √पूल् (पूल) १०/
संघाते (प) ।
√पूर्ण (पूण) १०/९१ संघाते (प) जै ।
√पुण् (पुण) १०/
संघाते (प) सा, काक् ।
√पू ३/ पालनपूरणयोः
(प) +क्ते ।

ङ—पुण्ण (< पूर्णम्) = पूर्णम्-औप.; भग.; उवा. ।

+√पूर्व (पूर्व) १०/१२७ च-जै-शा-हे× निकेतने (प) पारायणे-क्षी <√पृ ३/ पालनपूरणयोः क्षी-मै-सा काकृ- (प) । कात-वो । √पूर्व (पूर्व) १/ पूरणे (प) ।

+√पूल् (पूल) १०/९५ च-जै-काकृ-कात संघाते (प) <√पूल् (पूल्) १/ संघाते क्षी-मै-सा । (प) । शा-हे× संहतौ—वो । शेषः—√पूर्ण (पूर्ण) १०/ संघाते (प) वत् ।

+√पृ १०/१५ मै-सा-च-जै-काकृ×श, पूरणे (प) इति दुर्गः—क्षी <√पृ पूरणे (प) । क्षी-कात-शा-हे । √पृ ३/ पालनपूरणयोः पूतौ—वो । (प) । प्रयो. —हि. । √पार् (पार) १०/ कर्मसमाप्तौ (प) ।

ग—ज्या इयं समने पारयन्ती-ऋ. ६,७५,३ । पारयतु प्रतिज्ञाम्-मभार. ७, २७८७; पारयिष्याम्यहं व्रतम्-३, १६७१९; वा. रा. २, ५५, १९ ।

+√पृच् (पृच) १०/२५० संयमने (प) √पृच् (पृची) २/ च×,श(क्षी)—√पृच् मै-सा-जै-काकृ-कात-शा । सम्पर्के (आ) । [पृची] संयमने संपर्के—वो- √पृच् (पृची) ७/ १०/२५८ पक्षे—श्वा. । सम्पर्के (प) । सम्पर्चने—क्षी हे । 'सम्बन्धने' इति क्षीर- स्वामी इति पुरुष- कारः—५२ पृ. ।

ग—[पृचन्ति सु वां पृचः-ऋ. ५, ७४, १० तौदादिकः ।]

+√पृथ् (पृथ) १०/२० प्रक्षेपे (प) द्रष्टु.√प्रथ् १०/१९ । च×,श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो । प्रक्षेपणे—शा ।

ग—पृथक्-ऋ. १, १५७, १ । न पृथेन न मुष्टिना-शत्रा. १२, ७, ३, १ । पृथा= कुन्ती । पृथुः=राजविशेषः ।

+√पृ १०/१५	पूरणे (प)	>√पृ पूरणे (प) इति दुर्गः-क्षी।
श-च-कात-शा×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ- हे।	√पृ ३/ पाळनपूरणयोः (प)।
	पूतौ-वो।	√पृ ९/ पाळनपूरणयोः (प)।
		√पार (पार) १०/ कर्म- समाप्तौ (प)।

√पृ-प्रयो.—हि.।

ग—पारयति-तांत्रा. १६,८,८। पारयते-शत्रा. १८,८,३,३।

ङ—√पार=पारङ्गतौ, पूतौ। हेकृ-पारित्तए-भग. १२, १।

+√प्रथ् (प्रथ) १०/१९	प्रख्याने (प)	√पथ् (पथ) १०/२१ प्रक्षेपे (प) सा।
क्षी-च-जै-काकृ- कात×,श	मै-सा-शा-हे। प्रक्षेपे ख्यातौ-वो।	√पृथ् (पृथ) १०/२० प्रक्षेपे (प)।
	प्रयो. प्रसारणे-हि.।	√पृथ् (पृथ) १/ प्रख्याने (आ) सा।
		√पार्थ् १०/८६ प्रक्षेपणे(प) हे।
		√प्रथ् १०/८७ प्रक्षेपणे(प) हे।
		√प्रथ् १/३१३ प्रख्यातौ (आ) जै।

ग—अवस्था वस्तुनि प्रथयति च सङ्कोचयति च-नी.श. ४५=विस्तारयति,
गुरुकरोति च। (प्रयोजकतेह नास्ति)।

+√प्री (प्रीच्) १०/२८३	तर्पणे (उ) आधृषाद्वा	√प्री (प्रीङ्) ४/प्रीतौ(आ)।
श-च×,काकृ ?	क्षी-मै-सा-काकृ (प)- कात-शा-वो (प)।	√प्री (प्रीच्) ९/ तर्पणे कान्तौ च (उ)।
	कृतौ-जै-हे।	
प्रयो.	—हि.।	

ग—प्रीणयन्ति-खि. १,२,९। (श्राद्धदेवताः) प्रीणयन्ति मनुष्याणां पितृन्-
याज्ञ. १,२६८। सम्यक् संप्रीणयन्-मार्क.पु. २८,१९।

ङ—√पीण (सक)=प्रसादने। कृ-पीणणिज्ज (< प्रीगनीय-)-औप.; कप्प.;
पण्ण. १७।

+√प्रेङ्गोल (प्रेङ्गोल) १०/६४, ३८५ लोकात्-क्षी । प्र+√इङ् (इङ्) १/
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- चापले-वो । गत्यर्थः (प) । ओलचि
 कात-शा-हे× प्रत्यये=प्रेङ्गोल इति
 वागीशः ।

प्रेङ्गोल—√प्रेङ्गोल—वागीशः ।

ग—[प्रेङ्गं हिरण्यं शुभे कम्-ऋ. ७, ८७, ५ । प्रेङ्गमारुह्य होता महदुक्थम-
 नुशंसति-काठ. ३४, ५ ।] विरेचनप्रेङ्गोलन०-सुश्रुते निदानस्थाने ८ अध्याये
 (श.क.टु.) ।

ङ—√पिङ्गोल (अक)=दोलने, स्पन्दने-णाया. १, १-पत्र. ३१ ।

ङ—√पिङ्गोल (सक)=दोलने । वृक-पिङ्गोलमाण-राज. ।

+√बंह् (बहि) १०/२३८ भासार्थः (प) बंहयते-मै. २, १, ५; काठ.
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी । ११, ५=वृद्धौ ।
 कात-शा-हे×(वो)

+√बट (बट) १०/३१५ ग्रन्थे (प) <√बट ग्रन्थे (प) ।
 क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- बहवः पठन्ति—सा । √बट् (बट) १/२०६ a परि-
 कात-शा-हे-वो । भाषणे (प) शा ।
 √वृत् ६/३५ ग्रन्थे हिंसायां
 च (प) काकृ ।
 √बट् (बट) १/ वेष्टने (आ) ।
 √बट् (बट) १/ परिभाषणे
 (प) मिन् ।

छ—√बटना=ग्रन्थे, वेष्टने (रज्ज्वादेः) ।

+√बध् (बध) १०/१४ संयमने (प) >√बन्ध् (बन्ध) संयमने (प)
 च-शा×(जै— क्षी-मै-सा-जै-काकृ- इति चान्द्राः—क्षी ।
 √बध्) कात-हे । √बध् (बध) १/ बन्धने (आ) ।

ग—स बाधयति लोकांस्त्रीन्-वा. रा. १, १४, १५ । यत्रोभौ बाधयिष्यथः—
 हरिवंश. ५३२६ ।

√बन्ध् (बन्ध) १०/१४ संयमने (प) इति पूर्ववत् ।
 मै-श-च-जै-काकृ-कात× चन्द्रः—क्षी । √बन्ध् (बन्ध) ९/ बन्धने
 क्षी-सा-शा-हे । (प) ।

प्रयो. द्वि. ।

ग—बन्धयामि-वनदुर्गो. ४३४:२१। बन्धयेत्-ब्रवि. ७५; योशि. ५,२८;
बन्धयिष्यति वा पाशैः-वा. रा. २,८४,४; (शत्रा. १३,५,४,४-अश्वं बन्धयति ?)।

छ—√बाँधना=संयमने।

+√बर्ह् (बर्ह) १०/१२४ हिंसायाम् (प) √बर्ह् (बर्ह) १/ परि-
श-च-जै-वो× क्षी-मै-सा-काकृ-कात- भाषणहिंसादानेषु (आ)।
शा-हे। √बर्ह् (बर्ह) १/ प्राधान्ये
(प)।

+√बर्ह् (बर्ह) १०/२४४ भासार्थः (प) √बल्ह् (बल्ह) १०/ भासार्थः
च-काकृ×(मै-सा-काकृ- क्षी-शा-हे। (प)।
कात-हे-वो—√बर्ह्) भाषार्थः—मै-सा-जै-
कात।
दीप्तौ—वो।

ग—यथा च (व)र्हाणि चित्राणि-मभार. १२,४३५४ (भासार्थः)।

छ—√बलना } (<बर्हणम्)=ज्वलने, अर्चिःक्षेपणेन सह ज्वलने(भासार्थः)।
छ—√बरना }

ज्वलन->बलन->बलना>बरना—इत्यपि व्युत्पत्तिः।

छ—बहराना (<बहरना<बरहना>बर्हणम्)=दुःखविस्मरणाय चित्त-
प्रसादाय च तथाभाषणे (भाषार्थः)।

+√बल् (बल्) १०/८९ प्राणने (प) मित् √बर्ह् (बर्ह) १०/ भासार्थः
श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-मै-सा। (प)।
शा-हे× जीवने—वो। √बल् १०/ नीरूपणे (आ)
वो।
√बल् १/ दाने वधे नीरूपणे
(आ) वो।

ग—बलवान्-मनु. २,२१५।

छ—√बलना (<बलनम्) इयमपि व्युत्पत्तिः शक्यते भवितुम्, प्राणना-
र्थकस्य ज्वलनार्थकत्वात्। ज्वलने सति प्राणनम्, निरुप्तौ सत्यां निष्प्राणतेति।

+√बल्ह् (बल्ह) १०/२४५ भासार्थः (प) √बर्ह् (बर्ह) १०/ भासा-
च×(मै-सा-श-जै- क्षी-शा-हे। र्थः (प)।
कात-हे-वो—√बल्ह्) भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात।

ग—गच्छ बलिहकान्-अ.वे. ५,२२,७ ।

छ—√बहलना (<बहलना<बलहना<बल्हनम्)=दुःखविस्मरणाय
चित्तप्रसादाय च तथाभाषणे ।

√बष्क (बष्क) १०/३६९ दर्शने (प)

क्षी-मै-सा-च-काकृ-कात- सा-जै ।

शा-हे-वो×

(जै√बष्क् १०/१६५)

√बष्क् १/४१२ गतौ (आ)
काकृ ।

√ब्लेषक (ब्लेषक) १०/
दर्शने (प) ।

ग—वत्से वष्कयेऽधि सप्त.....ऋ. १,१६४,५ ।

छ—√वकसना*(फा. वल्श)=सकृपं दाने । क्षमायाम् ।

छ—वकसा=वासविशेषः पशूनामतिरुचिप्रदः (देश.) ।

+√वस्त (वस्त) १०/१५२

श-च×(जै-काकृ-कात-

हे-वो—√वस्त)

अर्दने (आ)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-

शा-हे ।

ग—श्रानं वस्तो बोधयितारमत्रवीत्-ऋ. १,१६१,१३; वा. सं. १४,९; शत्रा.
१४,४,२,९ । वस्ताजिन०-कात्या. श्रौ. १४,५,१५ ।

ङ—वत्थि (<वस्ति:)=वृत्तिः-भग. १,६,१८,१०; णाया. १,१८; गुदम्-पण्ड.
१,३-पत्र. ५३; छत्रावयवविशेषः (शलाकासंयमनस्थानम्)-औप. ।

+√बिल् (बिल) १०/७१

श १, च-जै-काकृ-

कात×

भेदने (प)

क्षी-मै-सा ।

भेदे—शा-हे-वो ।

√भिल् (भिल) भेदने (प)

इति कौशिकः-क्षी ।

बिलं भरं भवति बिभर्त्तेः

-निरु. २,१७,१ ।

बिलं भिलं भासनमिति

वा-निरु. १,२०,२ ।

बिलम्-भिलम्=भेदनम्

—दुर्गाचार्यः ।

ग—द्रष्ट. √बिल् (बिल) ६/ भेदने (प) ।

√बुक्क् (बुक) १०/१८१

च×,श (मै-जै—

√बुक्क्)

भाषणे (प)

क्षी-सा-कात ।

भाषणे भषणे च

—काकृ ।

√बुक्क् (बुक) १/ भाषणे

(प) । 'भषणे'इत्येके-क्षी ।

आभाषणे—शा-हे ।

श्चादिशब्दे—वो ।

ग—बुक्कम् (बुक् बुक् इत्यव्यक्तं शब्दं करोतीति) = वक्षोऽभ्यन्तरमांसविशेषः ।
बुक्करायनृपतिः (विजयनगर- (विद्यानगर-)-पीटसर्वर्गकोशात् । बुक्काघातैर्युवति-
निकटे प्रौढवाक्येन राधा-उद्धटसा ।

+√बुल् (बुल) १०/६६ निमज्जने (प)

मै-सा-श-च-जै× क्षी-काकृ ?-कात-शा-हे ।

मज्जने—वो ।

प्रयो.

टीकायामुपलम्भात्

कृत्रिमोऽयं धातुः

—हि. ।

√बुल् १/२४७॥ सेचने (प)

काकृ । ४९५ ?

√बुल् १/२४७॥ सेचने(प)

काकृ । २९५ ?

क—बॉल्, बुल् = पिण्डः । लैति. बुल्ल = गर्तम्, चर्मस्फोटः, कलिका । लिथु.-
बुलिस् = बुलिः (हेम. ३, २७३) (> बुरी-हि.) = भगम् (नितम्बः) । म. नि. ज.
पॉल् = शिरोभागः (कस्यापि पदार्थस्य), [वराङ्गम्]-वा. पॉकर्नीः ।

ग—बोलयति-कात्या. श्रौ. ५, ५, ३० । बुल्व०-शत्रा. ११, ५, ४, १४ ।

ङ—√बोल (सक) = निमज्जने । बोलइ-सार्ध. १४४ ।

छ—√बोरना† = निमज्जने ।

छ—√बूरना*† = निमज्जने ।

छ—√बूडना = निमज्जने । महाराष्ट्रि-बूलना (गें) ।

छ—√डूबना (वर्णविपर्ययः) = निमज्जने ।

+√बुस्त् (बुस्त) १०/५५ आदरानादरयोः (प) √बुस् (बुस) ४/उत्सर्गे (प) ।

जै-काकृ-कात×, श क्षी-मै-सा-शा-हे ।

(मै-√बुस्त्) 'बन्धने' इति चन्द्रः-क्षी । रानादरयोः (प) ।

वञ्जने—च ।

आहूतौ—वो ।

√पुस्त् > √बुस्त् इति विकासः ।

छ—बूथड़ी = आकृतिः, मुखाकृतिः (क्रयविक्रयसहायकानां ['दलाल' इत्य-
भिधेयानाम् इति हिन्दी] भाषा (देश.) ।

+√बृंह् (बृहि) १०/२५३ भासार्थः (प)

च×, श (मै-सा-जै-क्षी-शा-हे ।

√बंह् (बहि) १०/ भासार्थः

(प) ।

कात-वो-√वृंह्) भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।

ग—वृंह्यति-अशि. ४,१४; अथर्वशिखो. २; शाण्डिल्यो. ३,१; वटुको.
३१६:७ । वृंहयेन्-वृजा. ३,१७=वृद्धौ ? निवृंह्यति-महाभाष्ये ६,४,२४,१९४ ।

+√ब्रीस् (ब्रीस) १०/१२३ हिंसायाम् (प) >√ब्रूस् (ब्रूस) हिंसायाम्
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी । (प) इत्येके-क्षी ।
कात-शा-हे×
(वो-√ब्रीस्)

+√ब्रूस् (ब्रूस) १०/१२३ हिंसायाम् (प) <√ब्रीस् (ब्रीस) हिंसायाम्
च-जै-काकृ-कात×,श इत्येके-क्षी । (प) ।
(वो-√ब्रूस्) । क्षी-मै-सा-शा-हे । √ब्रूप् १०/४४६ हिंसायाम्
(प) काकृ ।
√ब्रूप् १०/५९ हिंसायाम्
(प) कात ।

+√व्लेष्क (व्लेष्क) १०/३५७ दर्शने (प) वि+√लक्ष् (लक्ष) १/ दर्शनाङ्क-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-शा-हे । नयोः (आ) ।
कात× दृशि-वो । √वष्क (वष्क) १०/ दर्शने
(शा-√व्लेष्क्) (प) सा ।
(वो-√व्लेष्क्) √विष्क (विष्क) १०/ दर्शने
(प) मै-सा ।

ग—अप्सु व्लेष्केण, अन्येन मृत्युना-काठ. २३,६; व्लेष्कोऽसि निर्ऋत्याः
पाशः-३७,१३ ।

+√भक्ष् (भक्ष) १०/२२ अदने (प) √भज् (भज) १/ सेवायाम्
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (उ) ।
कात-शा-हे ।
भक्षणे-वो ।

प्रयो.—हि. ।

ग—भक्षयति-तै. ६,४,९,४; शौ. ९,११,७—११; तैत्रा. १,४,१०,७ ।

ङ—√भक्ख (सक)=भक्षणे । भक्खेइ-महा. । कर्म.-भक्खिज्जइ-कुमा. ।

छ—√भकना } = भक्षणे (बुं. ख.) ।
छ—√भखना }

+√भज् (भज) १०/२०१ विश्राणने (प) । √भज् (भज) १/ सेवायाम्
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात- (उ) ।
शा-हे । √भञ्ज् (भञ्जो) ७/ आमर्दने
पाके-वो । (प) ।

प्रयो.—हि. ।

विश्राणनम् = दानम्—क्षी ।

विश्राणे = 'विवेचने' इत्यन्ये—क्षी ।

ख—अवे. वख्पइति = (भक्षयति) = ददाति—अवे. यस्न १, २२ [राजा चिद् यं
भगं भक्षीत्याह-ऋ. ७, ४१, २ = दाने] । पारस्य.—वख्शीदन, (वख्शाना, वख्शीश्)—
'अवेस्ता' ।

ग—पुष्पभाजनम्—शाकु. ४ (मुम्बा. सं.) । भाजनं विश्वमूर्ते—मालतीमा. १, ३ ।

घ—भजति (=विभाजने)—सुत्तनिपात ९५८; जातक १, २१६, = ३, ५१० ।
भाजेति—विनय. ४, २२३ ।

+√भञ्ज् (भजि) १०/२५३ भासार्थः (प) पूर्ववत् ।
च×,श क्षी-शा-हे ।
भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।
भासि—वो ।

+√भण्ड् (भण्डि) १०/५२ कल्याणे (प) √भण्ड् (भण्डि) १/ परिभाषणे
श(काकृ)—√भन्द् क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (आ) ।
[भदि] कात-शा-हे-वो । √भन्द् (भदि) १/ कल्याणे
(आ) ।
√भन्द् (भदि) १०/ कल्याणे
(प) इति दुर्गः—क्षी ।

ग—भण्डारः [=कल्याणे वृत्तिः] = वटः—सार. २५५, ४; वा. रा. ३, ७५, २४ ।

ङ—√भंड (सक) = [साधूनां भोजनोत्सवादौ] संग्रहे । भंडेइ—सुख. २, ४५ ।

+√भन्द् (भदि) १०/७९ कल्याणे (प) इति
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- दुर्गः—क्षी।
 शा× क्षी-कात-हे।
 शुभे—वा।

√भण्ड् (भडि) १०/५२
 कल्याणे (प)।
 √भन्द् (भदि) १/ कल्याणे
 (आ)।

+√भर्त्स् (भर्त्स) १०/१५० संतर्जने (आ)
 श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
 शा-हे।
 भर्त्से—वो (उ)।
 प्रयो.—हि।

क—भेर्ध् (अथवा-भेर्ध् (?) = छेदने-वा. पाँकर्नीः।

ग—भर्त्सनात्-सिंशि. ३८१:१६। भर्त्सयन्ति स्म वैदेहीम्-वा.रा. ५/२५,
 १३। त्वा भर्त्स्यामि दूषयिष्यामि-अ. वे. ३/९/५ (पाठदोषः)। उद्भर्त्सत-शांत्रा.
 १२/२३/१। परिभर्त्सन्ती-मभार. ३/१६१४१। लक्ष्ये भर्त्सयतीति दृश्यते-क्षी।

छ—भर्त्सन* (<भर्त्सनम्) = निन्दा।

+√भल् (भल) १०/१६९ आभण्डने (आ)
 श-काकृ १, च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-
 शा-हे।
 नीरूपणे—वो।

यौ. क्रि. प्रयो.—हि।

आभण्डनम् = निरूपणम्—क्षी।

क—भेल् = दीप्तौ-वा. पाँकर्नीः।

ग—न निभालयसे-छान्दोग्यो. ६/१२/२; ६/१३/२। निभालय-कठो. १/६।
 (विज्ञप्तिम्) संभालयामास-नैष. ६/७६।

ङ—√भल (सक) = सम्भालने। भलिज्जासु-सुपा. ५४६।

छ—√भालना = अवधानेन दर्शने; (२) गवेषणे।

छ—√निहारना (<निभालनम्) = दर्शने।

+√भाज (भाज) १०/३३३ पृथक्कर्मेणि (प)
 श× क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
 शा-हे।
 पृथक्करणे—जै।

√भज् (भज) १०/ बिश्राणने
 (प)।
 √भज् (भज) १/ सेवयाम्
 (उ)।

पृथक्क्रियायाम्—च ।

पृथक्कृत्याम्—वो ।

प्रयोज.—हि. ।

ग—शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः—ऋ. १०, ९, २ । रसेन भाजयति—शत्रा. ३, ६, १, १२ । राजतं भाजनम्—मभार. १३, १११, १०२ ।

+√भाम् (भाम) १०/३१९ क्रोवे (प)

√भाम् (भाम) १/क्रोवे (आ) ।

श-च×

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

कोपने—वो ।

ग—प्र रुजन्ति भामाः—ऋ. ५, २, १० । तिङ्‌रूपाभाभे निर्णेतुं न शक्यते, कृद्रूपाणां भ्वादेरपि सिद्धेः ।

+√भिल् (भिल) १०/७१

भेदने (प) इति

<√विल् (विल) भेदने (प) ।

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कौशिकः—क्षी ।

विल्सं भिल्सं भासन्-

कात-शा×

क्षी-हे ।

मिति वा—निरु. १, २०४

बादिवत् (=भेदने)

√भिद् (भिदिर्) ७/

—वो ।

विदारणे (उ) ।

ग—अन्यजाश्च चर्मकाररजकनटवरुडकैवर्तकभिल्लाः सप्त—प्रायश्चित्तेन्दु. १९, b ।

ङ—[√भेल (सक)=मिश्रणे [‘भेलववु’—गुर्जरभा.]—पि. २०६ ।]

छ—भेला *†=(१) युद्धम्, (२) साक्षात्कारः ।

छ—√भेंटना=साक्षात्कारे ।

+√भू (भुवः) १०/२०७

अवकल्कने (प)

√भू १/१ सत्तायाम् (प) ।

च×, श

क्षी-मै-सा-कात-हे ।

√भू १०/२९० प्राप्तौ (आ) ।

अवकल्पने—काकृ-शा ।

भावकरणे—जै ।

‘विकल्कने’ इति नन्दी

—क्षी ।

शुद्धिचिन्तयोर्मिश्रणे

[च]—वो ।

अवकल्कनम्=मिश्रीकरणम्—क्षी; पीडनम्—मै १९९ । पुरुषकारे—अव-
कल्कनम्=चिन्तनम् इति काश्यपः—सा १०/२१२ ।

ग—भावयति—ऐआ. २,५,१; ऐतरेयो. ४,२; हरिवंशे ३,११,१० = (आत्मत्वेन) कल्पयति (नील.); १,१८,६९ = पुनाति (नील.)—द्रष्ट. वोपदेवार्थः । भावितम्—मभार. १२,२१६,९ = संस्कृतम् (नील.) । भावना—नैष. १,२९ = वासना, चिन्तनम् (प्रका.) ।

ङ—√ भाव (सक) = गुणाधाने, वासितत्वे, (२) चिन्तने । भावेइ-विवे. ९८ ।

छ—[भावना = रुचौ ।]

+√ भू १०/२९०
श-च-जै-शा-हे×

प्राप्तौ (आ)
क्षी-मै-सा-काकृ-
कात-वो ।

√ भू (भुवः) १०/ अवकल्कने
(प) ।

अन्ये तु पुराणव्याकरणेषु “भुवो णिङ्” इति सूत्रस्य णिङो ङकारः प्रत्यया-
न्नादात्मनेपदार्थः—सा १०/३०२; लीलाशुक- (पुरुषकार)-धनपालशाकटायनादयो
णिजभावपक्षे परस्मैपदमेव ब्रुवते—सा १०/३०२ ।

ग—भवते—मुण्डको. ३,१,४; श्वे. २,१४; मभार. १३,२९,४७ । भवन्ते—इ. १३:१२ ।
भावयस्व—वरा. २,४५ । भवे—मभार. १२,३०७,३१ = प्राप्नुयाम् = आत्मानं जानीया-
मित्यर्थः (नील.) । ब्रुभूषेत्—मभार. ५,१,१५ = प्राप्नुमिच्छेत् । तङ्भाव आर्षः (नील.) ।

ङ—√ भव = (१) प्राप्तौ, (२) अक-सत्तायाम् । भवइ-कप्पः; महा. ।

+√ भूष् (भूष) १०/१९७
श-च×

अलङ्कारे (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
भूषणे—वो ।

√ भू (भुवः) १०/ अवकल्कने
(प) ।
√ भू १०/ प्राप्तौ (प) ।
√ भू १/१ सत्तायाम् (प) ।

प्रयोज. —हि. ।

ग—भूषयन्ति—सार. २६३:१५ । स्वर्णेन भूषयिष्यामि ते तनुम्—वा. रा. २,८,४६ (२,३९,१७) ।

गुणो भूषयते रूपं शीलं भूषयते कुलम् ।

सिद्धिर्भूषयते विशां भोगो भूषयते धनम् ॥ वृद्धचाण. ८,१५ ।

ङ—√ भूष (सक) = सज्जायाम्, (२) अलङ्कृतौ । भूषेमि—कुमा. ।

+√ भृंश (भृशि) १०/२५२
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो×

भासार्थः (प)
स्वामिकाश्यपानुसारेण
लिख्यते—सा ।

+√भूण् (भूण) १०/१५९ आशायाम् (आ)
 श ? च×(काकृ- क्षी-सा-जै-काकृ-कात-
 √व्रूण्) शा-हे-बो ।
 (जै-√भूण्) आशंसायाम्—मै ।
 'आशङ्कायाम्' इत्येके—
 क्षी-हे ।
 विशङ्कायाम्—बो ।

क—भ्रौङ्=अङ्कुरणे, वृद्धौ, उच्छ्रयने । म. उ. ज. त्रिउने, ब्रूने=कुक्षिः,
 उद्गम् । लेट्टिश्-त्रौन= (भ्रूणम्) अन्त्राणि-वा. पौकनीः ।

ग—भ्रूण०-ऋ. १०,१५५,२ । भ्रूणहत्या-तैआ. २,७,३ । अपापस्य भ्रूणस्य-
 भा. पु. ९,९,३४ ।

+√मंह् (महि) १०/२३९ भासार्थः (प) √मंह् (महि) १/ वृद्धौ (आ) ।
 मै-श-च-जै-काकृ- क्षी-हे ? √मह (मह) १०/ पूजायाम्
 कात-शा× भाषार्थः—सा । (प) ।
 त्विषि—बो ।

ग—[समिथेषु मंहयम्-ऋ. १०,४८,९=वृद्धौ] ।

+√मण्ड् (मडि) १०/५१ भूषायाम् (प) √मण्ड् (मडि) १/ च =
 श क्षी-च-जै-काकृ-शा-हे । विभाजने (आ) ।
 भूषायां हर्षे च— √मण्ड् (मडि) १/ भूषायाम्
 मै-सा-कात । (प) ।
 भूषे मोदे—बो । √मद् (मदी) १/ हर्षग्ल-
 यौ. क्रि., प्रयोज. —हि. । पनयोः (प) ।
 √मद् (मदी) ४/ हर्षे (प) ।
 √मन्द (मदि) १/ मोदमद-
 स्वप्नगतिषु (आ) ।

ग—मण्डयन्ति-त्रिपुरो. ४ । [मण्डनात्-गोच. ६८:१४] ।

घ—मण्डेति-जातक ३,१३८ ।

+√मद् (मद) १०/१७३ तृप्तिशोधने (आ) पूर्ववत् ।

च×,श

क्षी-हे ।

‘तृप्तियोगे’ इति नन्दी

—क्षी ।

क्षी-मै-सा-जै-काक-

कात-शा-हे-वो ।

प्रयोज. —हि. ।

शोधनम् = सम्पत्तिः —क्षी ।

ग—मादयध्वै-ऋ. १, १६७, १; ते त्वा मदा मादयन्तु-७, २३, ५ ।

+√मन् (मन) १०/१७७	स्तम्भे (आ)	√मन् (मन) ४/ ज्ञाने
चX, श	क्षी-मै-सा-जै, काक	(आ) ।
	(प),-कात-शा-हे ।	√मन् (मनु) ८/ अव-
	अर्चे गर्वके च—वो ।	बोधने (उ) ।
प्रयोज. —हि. ।		मनायति-ऋ. १, १३३,
		४ = स्तुतौ ।

स्तम्भः = गर्वः —क्षी ।

पक्षे मनतीति चन्द्रः —क्षी ।

ग—मानयन्तः—वा. रा. १, १५, ७ = परिपालयन्तः (तिल.); मानः—२, ५७, १९ = अहङ्कारप्रयुक्त इतरतिस्कारकचित्तविकारः (तिल.); विमानशिखराणि—२, ५७, १८ = सप्तभूमिकगृहाग्रभागाः (तिल.) ।

ङ—√मन्न (सक) = (१) सम्माने, (२) अनुभवे—उप. १०३६; धर्मवि. ७९ ।

+√मन्त्र (मन्त्रि) १०/१४८	गुप्तभाषणे (आ)	पूर्ववत् ।
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काक-	
	कात-शा-हे ।	
	गुप्तोक्तौ—वो ।	

ग—मन्त्रयन्ते-ऋ. १, १६४, १० । अनुमन्त्रयते-तै. ५, १, ६, ४; शौ. ९, १४, १० । मन्त्रयामि-पै. १, ९, १ । मन्त्रयेत् परमं मन्त्रम्-मनु. ७, ५७ = निरूपयेत् (मन्वर्थ.); मन्त्रयेत्-७, १४६ = चिन्तयेत् (मन्वर्थ.) ।

घ—मन्तेति-दीघ. १, ९४, १०४ ।

ङ—√मंत (सक) = (१) गुप्तपरामर्शे, (२) आमन्त्रणे । मंतइ-महा.; भवि. ।

छ—√मंतरना } (<मन्त्रणम्)-बुं. ख. ।
छ—√मितुरना }

+√मर्च् (मर्च) १०/१०८ शब्दार्थः (प)	√मर्क् १/४१० h आदाने
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी-सा ।
शा-वो ×	शब्दे—हे ।
√मृच् ४/ प्रयोज.	पीडने, हानौ—ह्वि ।
	(प) क्षी (पुरुषकारे ५७ प्र.) ।
	√मार्ज् (मार्ज) १०/ शब्दार्थः (प) ।

क—मर्क्—: अर्मे.—मोर्चु = नवीनम् ; ललितम्, स्वादिष्टम् ; लिथु. (स्)—स्मेरुक्ति ।

ख—मूरुन्चैति = विपत्तौ, हानौ—जू. पौकनीः ।

ग—अरातीवा मर्चयति द्वयेन-ऋ. १,१४७, ४ = भर्त्सनायाम्, विपत्तौ, संकटे । मर्चयसि-शौ. १३,१,४० ।

+√मह (मह) १०/३१४ पूजायाम् (प)	महयति-निघ. ३,१३ =
श ×	अर्चतिकर्मा ।
	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे ।
	पूजे—वो ।
यौ. क्रि.; प्रयो. ह्वि ।	√मह् (मह) १/ पूजा-
	याम् (प) चुरादौ स्मरति
	क्षीरस्वामी ।
	√मही (महीङ्) कण्ठ्वा.
	३४ पूजायाम् (आ) ।
	महीयते-ऋ. १,१८२,३ ।

क—मर्ग (ह्)—: मर्गु (ह्) = महत् । अल्बे. मथ्, मधि = महत् (मही)—जू. पौकनीः ।

ग—महयते-ऋ. ७,३२,१९; शौ. २०,८२,२ । महयति-तै. १,७,१,६; शत्रा. १,१,३,७ । महयन्ति-तैत्रा. ३,२,८,३ ।

ङ—√मह (सक) = पूजायाम् । महइ-कुमा. ।

+√मान् (मान) १०/२८९ पूजायाम् (प)	द्रष्ट.√मन् (मन) १०/
श × (शा-√मन्)	स्तम्भे (आ) ।
	आधृषाद्वा ।
	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
	कात-शा-हे ।
	अर्च्ये—वो ।

ग—मानयित्वा च तापसम्-वा. रा. ३,५,२४ (गी. प्रे. सं.) । नास्त्यत्र प्रयोजकता । मानयन्तश्च ते वाक्यम्-वा. रा. १,१४,१५ । मानयामास पौरजानपदान्-मभार. १,४४६७ । साधु मानयेत्-भा. पु. ७,७,३२ । या चैनं नावमानयेत्-मनु. २,५०=प्रत्याख्यानेन नावमन्येत (मन्वर्थ.) ।

घ—मानेति-पेतवत्थु ५४ ।

+√मार्ग (मार्ग) १०/८० संस्कारगत्योः (प) √मृज् (मृजूप्) २/ शुद्धौ
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा । (प) ।
शा-हे× सर्पणे संस्कारे च—वो । √मर्क् (मर्क) सर्पे-
सौ. धा.—वो ।
√मृज् (मृजूप् १०/ शौचा-
लङ्कारयोः (प) आधृ० ।

ग—अगायतां मार्गविधानसम्पदा-वा. रा. १,४,३६=गानं द्विविधम्-मार्गो देशी च । तत्र प्राकृताबलम्बि गानं देशी । संस्कृताबलम्बि तु गानं मार्गः-
(तिल.) । अत्र मार्गधातोः संस्कारोऽर्थः सुस्पष्टः ।

+√मार्ग (मार्ग) १०/२९३ अन्वेषणे (प) आधृ- पूर्ववत् ।
क्ष× षाद्धा ।
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
अन्वेषे—वो ।
संस्कारे चेत्यधिकं
क्वचित्-क्षी ।

१/ यौ. क्रि.; प्रयो. —मार्गणे—ह्वि. ।
वस्तुतः 'मार्ग' इत्यस्य नामधातुः—ह्वि. ।

ग—मार्गन्तु-वा. रा. ४,४०,२१; मार्गत-२,९९,३; मभार. ३,८८६२; भूय एव स मार्गति-१२,६६१२ । मार्गयिष्यति तत्समाम्-शत्रुञ्जयमा. १४,१४६ ।

ख—मग्नेति-मज्झिम. १,३३४; संयुत्त. २,२७० । प्रयोज.-मग्नापेति-पेतवत्थु ११२ ।

ङ—√मग् (सक)=(१) याचने, (२) अन्वेषणे । मग्नाइ-उव. ।

छ—√मौगता (<मार्गणम्)=याचने ।

+√मार्ज् (मार्ज) १०/१०९ शब्दार्थः (प) द्रष्ट.√मर्च् (मर्च) १०/
(श) च× क्षी-मै-सा । शब्दार्थः (प) ।

शब्दे—जै-शा-हे ।

✓ मृज् (मृजूष्) २/ शुद्धौ

शुद्धौ—काकु ।

(१)

शब्दार्थे—कात ।

मृजा-ध्वन्योः—वो ।

ग—[ग्रामस्य मार्जनि-लाट्या. ४,३,११ ।]

+√मिञ् (मिजि) १०/२१८ भाषार्थः (प)

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात- मै-सा ।

शा-हे-वो ×

✓ मज् (मज) १/ शब्दार्थः

(प)

✓ मुञ्ज (मुजि) १/ शब्दार्थः

(प) ।

ग—मिडिजकामिडिजक०-मभार. ३, १४५२३; १४५२८।

$$+ \sqrt{\text{मिद् (मिद्) } 10/6}$$

मै-जै-शा ✕

स्नेहने (प) इति

कौशिकः—क्षी ।

क्षी-सा-च-काकू-

कात-हे !

सिंहि—वो ।

<√मिन्दू (मिदि) स्नेहने

(प)

✓ मिद्र (बिमिदा) १/

स्नेहने (आ) ।

✓ मिद् (जिमिदा) ४/

स्नेहने (प) ।

✓ मिण्ट १०/१० स्नेहने

(प) ७५।

✓ मिण्ठ १०/१४५ व्यभि-

चारे (प) काक्र ।

मित्रः । मेदयतेर्वा-निरु.

१०,२१,४ = स्नेहनार्थस्य-

दुर्गाचार्यः ।

ग—यूयं गावो मेदयथा कृशम्-ऋ. ६, २८, ६ ।

+√मिन्दू (मिदि) १०/८

च-काकृ-कात X, श

स्नेहने (प)

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

स्निहि—वो ।

<द्रष्ट.√मिद् (मिद)

स्नेहने (प) ।

प्रयोज.

—वि.]

क-मेन्द् (आ, -ओम्) = आकाङ्क्षायाम् । लैति. मेन्दुम्, मेन्द् =
आकाङ्क्षायाम्-वा. पौकर्णीः ।

ग—मिन्दा-तै. ३, २, ५, ४। मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा-मभार. ८, १९९२।

✓मिश्र (मिश्र) १०/३६५ सम्पर्चने (प) ✓मिश्र (मिश्र) १/ शब्दे
श (जै-शा-✓मिश्र) क्षी-जै-काकृ-कात- रोपकृते च (प) ।
शा-हे ।
सम्पर्के—मै-सा-च ।
युत्याम्—वो ।

क—माइक् = मिश्रणे ।

ख—अवे. मिस्वन् = मिश्रणम् -वा. पौकर्त्तः ।

ग—मिश्रम्-तै. १, ७, ६, ४; शौ. १२, ३, ४४; पै. १७, ४०, ४। मिश्राः-तै. ४, ६, ५, १। आर्यमिश्राणाम्-वा. रा. २, ८२, १९ = पूज्यानाम् (तिल.) । मिश्रयन् समरे-हरिवंश. १३३०१। व्यामिश्रकेषु-वा. रा. २, १, २७ = प्राकृतादिमिश्रितनाटकादिषु (तिल.) ।

ङ—✓मीस (सक) = मिश्रणे । कर्म.-मीसिज्जइ-पि. ६४ ।

च—✓मिसल (सक) = मिश्रणे [मिसलणें-महराष्ट्रि.]—मिसलइ-भवि. ।

छ—✓मिसना* (< मिश्रणम्) = मिश्रणे (अक) ।

छ—✓मासना* (< मिश्रणम्) = मिश्रणे (अक) ।

+✓मी १०/२७४ मतौ मनने (प) आवृषाद्वा मिनोतिः श्रयतिकर्मा-निरु.
क्षी । ७, २९, १। मिनाति-निघ.
मतौ—हे । २/१४ = गतिकर्मा ।
गतौ—मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
गत्यां मत्याम्—वो ।

ग—[आ च परा च मेघ्यन्-ऐत्रा. ४, २० ।]

+✓मुच् (मुच) १०/२१५ प्रमोचने (प) ✓मुच् (मुच) १/ कल्कने
(श) च× क्षी-मै-जै-काकृ-कात- (आ) इति चन्द्रः—क्षी ।
शा-हे । ✓मुच् (मुच्छ) ६/ मोक्षणे
प्रमोचने मोदने च— (उ) ।
सा ।
प्रयोजने—हे ।
मोक्षे—वो ।
प्रयो.—हि. ।

ग—किं न मोचयते रामम्-वा. रा. २,७८,३। मोचयेदेनसः-मनु. ३,३७।

+√मुट् (मुट्) १०/७९	संचूर्णने (प)	√मुट् १०/२६ b संचूर्णने
श (क्षी-√पुट्)	मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ।
	कात-शा-हे।	√मुट् १/११८ प्रमर्दने (प)
	क्षुदि-वो।	काकृ।

ग—प्रति मोटयतु-छन्दोम. ३७।

ङ—√मोड (सक) = मोटने, कौटिल्ये (२) चूर्णने, आमर्दने। मोडसि-
सुर. ७,६।

+√मुट् (मुट्) १०/२१३	संसर्गे (प)	√मुट् (मुट्) १/ हर्षे (आ)।
श-च×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	√पुट् (पुट्) ६/ संश्लेषणे
	कात-शा-हे-वो।	(प)।

+√मूल् (मूल) १०/६७	रोहणे (प) इति	<√मूल् (मूल) रोहणे (प)।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	नन्दी-क्षी।	√मूल् १/४९८ c धारणे
कात-शा×	क्षी-हे-वो।	(आ) काकृ।
		√मूल् १/४९८ d धारणे
		(आ) काकृ।

+√मुस्त (मुस्त) १०/९७	संघाते (प)	√मुस्त १०/४३ गन्धे (प)
श-च-काकृ×(मै-	क्षी-मै-सा-जै-कात-	काकृ।
√पुस्त)	शा-हे।	√मुक्ष् १/२७९ संघाते (प)
	संहतौ-वो।	काकृ।
		√मुक्ष् (मुक्ष्) १/६५३ संघाते
		(प) सा।
		<मुष्ट-(मुष्टिः)।

ग—मुस्तके द्वे प्रकीर्तिते [मुस्तयति = संहतीकरोति रुधिरमिति। √मुस्त
+कः। ततः संज्ञायां कन्] = स्थावरविषभेदः-सुश्रु. कल्पस्थाने २ (श. क. दृ.)।
मुस्तक०-बृहत्सं. ७७,९।

+√मूत्र (मूत्र) १०/३५३	प्रस्रवणे (प)
च-जै-शा-×,श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-हे।
(जै-√मूत्र)	प्रस्रवे-वो।

ग—मिन्दा-तै. ३,२,५,४। मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा-सभार. ८,१९९२।

✓मिश्र (मिश्र) १०/३६५ सम्पचने (प) ✓मिश्र (मिश्र) १/ शब्दे
श (जै-शा-✓मिश्र्) क्षी-जै-काकृ-कात- रोपकृते च (प)।
शा-हे।
सम्पर्के-मै-सा-च।
युत्याम्-वो।

क—साङ्क् = मिश्रणे।

ख—अवे. मिस्वन् = मिश्रणम् -वा. पौकनीः।

ग—मिश्रम्-तै. १,७,६,४; शौ. १२,३,४४; पै. १७,४०,४। मिश्राः-तै.
४,६,५,१। आर्यमिश्राणाम्-वा. रा. २,८२,१९ = पूज्यानाम् (तिल.)। मिश्रयन्
समरे-हरिवंश. १३३०१। व्यामिश्रकेषु-वा. रा. २,१,२७ = प्राकृतादिमिश्रितनाटका-
दिषु (तिल.)।

ङ—✓मीस (सक) = मिश्रणे। कर्म.-मीसिज्-पि. ६४।

च—✓मिसल (सक) = मिश्रणे [मिसलणं-महाराष्ट्र.] -मिसलइ-भवि.।

छ—✓मिसना* (<मिश्रणम्) = मिश्रणे (अक)।

छ—✓मासना* (<मिश्रणम्) = मिश्रणे (अक)।

+✓मी १०/२७४ मतौ मनने (प) आवृषाढा मिनातिः श्रयतिकर्मा-निरु.
क्षी। ७,२९,१। मिनाति-निघ.
मतौ-हे। २/१४ = गतिकर्मा।

गतौ-मै-सा-जै-काकृ-कात-
शा-हे।

गत्यां मत्याम्-वो।

ग—[आ च परा च मेढ्यन् -ऐव्रा. ४,२०।]

+✓मुच् (मुच) १०/२१५ प्रमोचने (प) ✓मुच् (मुच) १/ कल्कने
(श) च× क्षी-मै-जै-काकृ-कात- (आ) इति चन्द्रः-क्षी।
शा-हे। ✓मुच् (मुच्ल) ६/ मोक्षणे
प्रमोचने मोदने च— (उ)।
सा।
प्रयोजने-हे।
मोक्षे-वो।

प्रयो.—हिं।

ग—किं न मोचयते रामम्—वा. रा. २,७८,३ । मोचयेद्देनसः—मनु. ३,३७ ।

+√मुट् (मुट्) १०/७९	संचूर्णने (प)	√मुट् १०/२६ b संचूर्णने
श (क्षी—√पुट्)	मै-सा-च-जै-काकृ-	(प) काकृ ।
	कात-शा-हे ।	√मुट् १/११८ प्रमर्दने (प)
	क्षुदि—वो ।	काकृ ।

ग—प्रति मोटयतु—छन्दोम. ३७ ।

ङ—√मोड (सक) = मोटने, कौटिल्ये (२) चूर्णने, आमर्दने । मोडसि-
सुर. ७,६ ।

+√मुद् (मुद्) १०/२१३	संसर्गे (प)	√मुद् (मुद्) १/ हर्षे (आ) ।
श-च×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	√पुट् (पुट्) ६/ संश्लेषणे
	कात-शा-हे-वो ।	(प) ।

+√मुल् (मुल्) १०/६७	रोहणे (प) इति	<√मूल् (मूल्) रोहणे (प) ।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	नन्दी—क्षी ।	√मुल् १/४९८ c धारणे
कात-शा×	क्षी-हे-वो ।	(आ) काकृ ।
		√मुल् १/४९८ d धारणे
		(आ) काकृ ।

+√मुस्त् (मुस्त्) १०/९७	संघाते (प)	√मुस्त् १०/४३ गन्धे (प)
श-च-काकृ×(मै-	क्षी-मै-सा-जै-कात-	काकृ ।
√पुस्त्)	शा-हे ।	√मुक्ष् १/२७९ संघाते (प)
	संहतौ—वो ।	काकृ ।
		√मृक्ष् (मृक्ष्) १/६५३ संघाते
		(प) सा ।
		<मुष्ट—(मुष्टिः) ।

ग—मुस्तके द्वे प्रकीर्तिते [मुस्तयति = संहतौ करोति रुधिरमिति । √मुस्त्
+कः । ततः संज्ञायां कन्] = स्थावरविषभेदः—सुश्रु. कल्पस्थाने २ (श. क. दृ.) ।
मुस्तक०—बृहत्सं. ७७,९ ।

+√मूत्र (मूत्र) १०/३५३	प्रस्रवणे (प)
च-जै-शा-×,श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-कात-हे ।
(जै—√मूत्र)	प्रस्रवे—वो ।

क—मोई = मनाक् किल्लम् । पु. इरिश्-मून् = मूत्रम्-वा. पौकर्नीः ।

ख—अवे. मूथ्र = अपाविड्यम्, मालिन्यम्, धूलिः । (नीदेलै. माहेर)-
वा. पौकर्नीः ।

ग—मूत्रितः—नारदपरिव्राजको. ५,२८ । अवमूत्रयतः—मनु. ८,२८२ = मूत्रप्रक्षे-
णावमानयतः (मन्वर्थ.) । मूत्रयन्ते—मभार. ५,३४९३ । कुण्डेष्वमूत्रयन् केचित्-भाग.
पु. ४,५,१५ ।

ङ—√मुत्त (सक) = मूत्रणे । मुत्तंति—कुप्र. ५२ ।

+√मूल् (मूल) १० ६७	राहणे (प)	>√मुल् (मुल) राहणे (प) ।
च×श	क्षी-मै-सा-जै-कात-	√मू (मूङ्) ? बन्धने (आ) ।
	शा-हे-वो ।	√मू+उगा. ४,१०८
	प्रतिराहणे—काकृ ।	(मवते = बध्नाति वृक्षा- दिकम्) ।

ग—मूलं यातुधानस्य वृथ्र-ऋ. १०,८७,१० । समुन्मूलयितुं वृक्षान्-इन्द्रिशे
स्पृशे २,४२२ ।

+√मृग (मृग) १०,३४४	अन्वेषणे (आ)	'मृग' इति संज्ञाशब्दस्य
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	नामधातुः !
	कात-शा-हे ।	
	मार्गणे—वो ।	

क—मैर्ग = अपनोदने ।

ख—अवे. मूर्गा (Morya) = पक्षी । न. पर्सि. मुर्ग (Mury) = पक्षी,
ताम्रचूडः—वा. पौकर्नीः ।

ग—मृगयन्ते—ऋ. ८,२,६; जै. ४,१६,७; शौ. १०,५,४२ । मृगयेते—पै. २०,
५६,५ । मृगयामि—वा. रा. २,११,२० ।

घ—मृगति, मृगेति—मज्झिम. १,३३४; संयुत्त. २,२७० ।

√मृज् (मृजूप्) १०,२९५	शौचालङ्कारयोः (प)	√मृज् (मृजूप्) २/ शुद्धौ
श×(मै-सा√मृज् [मृजू])	आधृषाद्वा	(प) ।
	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	
	कात-शा-हे ।	
	शौचे—च ।	
	शुद्धौ भूषे च—वो ।	

ग—परिमार्जति-वा. रा. २,७२,३१=परिमार्ष्टि (तिल.) । यदाशु परिमार्जति-
मभार. १२,३४४० । ललाटं चाप्यमार्जयत्-मभार. ५,५५८८ । [मदन्तीभिर्मार्जयन्ते-
तै. ६,२,२,७]; [मृजन्ति वाजिनं घृतेन-ऋ. ५,१,७-तौदादिकः] ।

+√मृण्ड् (मृडि) १०/१२४ छेदने (प) <√चुण्ट् (चुटि) छेदने
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- आधृषाद्वा—सा । (प) ।
कात-शा-हे-वो ×

आधेषु व्याख्यानेषु न दृश्यतेऽतोऽप्रामाणिकः पाठोऽस्य-सा ।

छ—√मीडना (<मृण्डनम्)=मर्दने, छेदने-बुं.ख. ।

+√मृष् (मृष) १०/२९६ तितिक्षायाम् (प) √मृष् (मृष) ४/
श आधृषाद्वा तितिक्षायाम् (उ) ।
क्षी-मै, सा (उ),-जै-
कात-शा-हे (आ),-
काकृ ।
क्षान्तौ—च-वो ।
क्षमायाम्—काकृ-
कात ।
प्रयो. द्वि. ।

ग—मर्षयन्ति-मै. १,५,१२ । मीमृषः-शौ. ३,१५,४ । यो मर्षयति पार्थिवः-
मनु. ८,३४६ । मर्षयत्यातैः-मनु. ८,३१३=सहते (मन्वर्थ.) । मर्षयस्व-वा. रा. ४,५८,३; ६,१२,१; हरिवंश. ७१२९ ।

+√मृष (मृष) १०/२९६ तितिक्षायाम् (प)
मै-सा-श-च × क्षी-शा ।
जै ?
क्षान्तौ—काकृ-कात-हे-
वो ।

केचिदमुं (√मृष् धातुम्) अदन्तत्वोपजीवनार्थं व्यत्यस्य पठन्ति-क्षी ।

+√मोक्ष (मोक्ष) १०/१९८ असने (प) √मुच् (मुच्छ) ६/
च ×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- मोक्षणे (प) ।
कात-शा-हे ।

क्षेपे—वो ।

‘सहने’ पाठान्त-

रम्—क्षी ।

ग—मोक्षयेत्—ऐत्रा. ७,७ । मोक्षयध्वम्—वा. रा. १,६४,१०; मभार. १,५३०१ ।
मोक्षयति—सुशु. १,१८,३ ।

+√म्रक्ष (म्रक्ष) १०/१२१
च×, श

म्लेच्छने (प)

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।

‘अदने’ इत्यपि क्वचित्

पठ्यते—सा ।

क्षरणस्निग्धार्थे—काकृ ।

म्रक्षणे—कात ।

म्रक्षणे म्लेच्छने—वो ।

√म्लेच्छ (म्लेछ) १०.

अव्यक्तायां वाचि (प) ।

ग—स्नेहपात्राणि म्रक्षयित्वा छोरयति—कात्या. श्रौ. ५७८,१९; ५८३,२ ।

घ—मक्खेति = म्रक्षणे—जातक ३,२२५; विसुद्धिमग्ग ३४४ । (√मृक्ष
इत्यस्य प्रयोज. !) ।

+√म्लक्ष (म्लक्ष) १०/१२६ अदने (प) इत्यपि
क्वचित् पठ्यते—सा ।

क्षरणस्निग्धार्थे—

काकृ ।

√म्रक्ष (म्रक्ष) १०/१२१

म्लेच्छने (प) ।

√म्लक्ष (म्लक्ष) १/

म्रक्षणे (उ) ।

+√म्लेच्छ (म्लेछ) १०/१२२ अव्यक्तायां वाचि (प)
श-च×(जै√म्रछ) क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
मुद्रणदोषः । शा-हे ।

कात ?

देर्योक्तौ—वो ।

म्लेच्छने—जै-शा-हे ।

ग—द्रष्ट. √म्लेच्छ १/ ।

+√यक्ष (यक्ष) १०/१६१
च×, श

पूजायाम् (आ)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

√यज् (यज) १/देवपूजा-

संगतिकरणदानेषु (उ)+

इच्छार्थे सन्-इयक्षति

महि—बो ।
१/ दमने—हि. ।

>यक्षति, ते । इयक्षति—
निघ. २,१४=गतिकर्मा ।
इयक्षति-ऋ. ८,३१ (१५-
१८); तै. १,८,२२,४ ।
यक्षि=यज-निघ. ८,१४,
२; ६,१३,१ ।

क—इअघ्=अनुसरणे, वाञ्छायाम् ।

ख—अवे. यासैति=काङ्क्षायाम्-वा. पौकनीः ।

ग—न यासु चित्रं दृष्टे न यक्षम्-ऋ. १,१३२,५ (=पूजा); प्र यक्षन्त
श्रवस्यवः-१,१३,५ । यक्षते-तांत्रा. ९,१०,१ । यक्षामः-वा. रा. ७,४,१२ । सर्वे
सन्नन्ता इमे प्रयोगाः √यज् धातोः प्रायेण । विष्णुपुराणीया यक्षशब्दनिरुक्तिस्तु
विलक्षणा । तद्यथा—

मैवं भो रक्ष्यतामेष यैरुक्तं राक्षसास्तु ते ।

उचुः खादाम इत्यन्ये ये ते यक्षास्तु यक्षणात् ॥ १,५,४१ ।

लिङ्गपुराणेऽपि तथा—

एवं च यक्षतिर्धातुर्भक्षणे स निरुच्यते ॥ लिङ्गपु. पूर्वा. ७०,२८ ।

चौरादिकानि रूपाणि नोपलभ्यन्ते ।

घ—यक्ख=प्रकाशस्य तीव्रकिरणः, देवजातिविशेषोऽपि—विमानवन्धु २२४ ।

ङ—जक्ख=व्यन्तरदेवजातिविशेषः-पण्ह. १,४; औप. ।

छ—√जकना=आश्चर्ये ।

+√यत् (यत) १०/२०३
च×,श

निकारोपस्कारयोः (प) यातयति—निघ. २/१९ =

क्षी-मै-सा-जै-शा-हे । वधकर्मा ।

खेदविम्बाच्छादनेषु

—काकु ।

निकारोपसंस्कारयोः

—कात ।

खेदोपस्कारयोः—बो ।

“निराकारः=परिभवः, इति

क्षीरः” इति पुरुषकारः—७६ पृ. ।

प्रयो.

विस्तारे—द्वि. ।

ग—द्वा जना यातयन्नन्तरीयते-ऋ. ९,८६,४२; मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणः-
२,५९,१; अधियातयमानः-६,६,४ । यातनाः-भवसन्तारणो. १,३ । यातना-
नाम्-भस्मजाबालो. २,२१ ।

ङ—√जाय (सक) = पीडने, यातनायाम् । जाण्ड-उव. ।

+√यन्त्र (यत्रि) १०/३	सङ्कोचने (प)	√यन् ८,१७ उद्वारे (उ)
श	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	काकृ ।
	कात-शा-हे-वो ।	√जन्त्र १०/७ सूचने (प)
		काकृ ।
		√यम् (यम) १ उपरमे (प) ।

ग—सविता यन्त्रैः पृथिवीमरम्भान्-ऋ. १,१४९,१ । अयन्त्रितहयद्विषा
(राजधानी)-वा. रा. २,८८,१९ । उपयन्त्रिता-मनु. ११,१७७ = अभ्यर्थिता (मन्वर्थ.) ।
यन्त्रयति-सुश्रु. १,१५७; १,३५८,८; २,५८,७; २,३४३,१४ । सुयन्त्रितः-मनु. २,११८
= शास्त्रनियमितः-(मन्वर्थ.) ।

घ—यन्तेति-जातक १,४१८ ।

ङ—√जंत (सक) = वशीकरणे, (२) बन्धने-उपपृ. १३१ ।

छ—जाँता (<यन्त्र-)=पेषणी ।

+√यम् (यम) १०/८७	परिवेषणे (प) मिन्	√यम् (यम) च = चकारो
च-जै-शा ×, श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	मित्वमाकण्डुम् (प) ।
	कात-हे-वो ।	इति दुर्गः—क्षी ।
	‘अपरिवेषणे’ इत्येके	
	पठन्ति—क्षी ।	

ङ—√जम (सक) = नियमने, (२) आतञ्जने, स्थिरीकरणे । जमेइ-से.
१०,७० ।

छ—√जमाना = आतञ्जने, स्थिरीकरणे ।

+√यु १०/१७८	जुगुप्सायाम् (आ)	>√युज् (युजु) कुत्सायाम्
च-काकृ ×, श	क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे ।	(आ) इत्येके—क्षी ।
	निन्दने—वो ।	
प्रयोज.	पार्थक्ये—हि. ।	

ग—ब्रह्मद्विषः सूर्याद्यावयस्व-ऋ. ५,४२,९; अ.वे. १,२,३; ४,२,६; वा. सं.
५,२६; शत्रा. १३,८,३,१३ ।

+√युज् (युज) १०/१७८ मै-सा-श-च-जै-कात-
शा×
कुत्सायाम् (आ) इत्येके <√यु जुगुप्सायाम् (आ) ।
—क्षी ।
क्षी ।
जुगुप्सायाम्—काकृ-हे ।
निन्दे—वो ।

+√युज् (युज) १०/२५७ च×, श सम्पर्चने (प) आश्रुपाद्वा √युज् (युज) ४/ समाधौ
क्षी-हे । (आ) ।
संयमने—मै-सा-जै- √युज् (युजिर्) ७/ योगे
काकृ-कात-शा । (उ) ।
संयमे युतौ च—वो ।
प्रयोज. —योगे—हि. ।

ग—अयूयुजन्नुष्ट्वरान्-वा. रा. २,८२,३१ । रथान् योजयत्-मभार. १,७९४८ ।
दुःशासनमयोजयत्-मभार. २,१२९०;योजितः—५,५३२ (=पीडितः) ।

ङ—√जोअ (सक)=योजने । जोएइ-महा. ।

ङ—√जोअ (सक)=(१) समाप्तौ, (२) करणे । जोएइ-सुज्. १०,१२-
पत्र. १८० ।

ङ—√जोअ (सक)=[योजने]-कुप्र. १३० ।

+√रंह् (रहि) १०/२६१ भाषार्थः (प)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।
कात शा-हे-वो×

√रङ्क् (रधि) १०/२३५
भासार्थः (प) ।

√रंह् (रहि) १०/३०५ गतौ
(प) ।

√लङ्क् (लधि) १०/२३६
भासार्थः (प) ।

+√रंह् (रहि) १०/३०५ गतौ (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी-वो ।
कात-शा-हे×
यौ. क्रि., प्रयोज. —हि. ।

√रंह् (रहि) १०/२६१
भाषार्थः (प) सा ।

√रह् (रह) १०/९३ त्यागे
(प) मित्-सा ।

शेषः पूर्ववत् ।

√रम् (रमु) १/ क्रीडायाम्
(आ) ।

ग—वाजे अत्रिं रह्यन्तः-ऋ. १,८५,५; रह्यन्त आ शवः-८,१९,६
(=वृत्तगतौ) ।

+√रक् (रक) १०/२०९	आस्वादने (प) इति	<√रग् (रग) आस्वादने
श-च×	चन्द्रः—क्षी ।	(प) ।
	क्षी-मै-सा-जै-काक्-	√रस् (रस) १०/
	कात्-शा-हे ।	आस्वादने स्नेहने (प) ।
	स्वाद आपने—वो ।	√लक् (लक) १०/
	‘आस्वादने’ इति दुर्गः—	आस्वादने (प) इति
	क्षी-हे ।	चन्द्रः—क्षी ।
		√रघ् (रघ) १०/
		आस्वादने (प)
		इत्येके—मै ।
		√लग् (लग) १०/
		आस्वादने (प) ।
		√लिह् (लिह) २/
		आस्वादने (प) ।

ग—रकसा-(=क्षुद्रकुष्ठ-) सुष्ठ. १,२६८,४; शार्ङ्ग. सं. १,७,६५ ।

+√रग् (रग) १०/२०९	आस्वादने (प)	पूर्ववत् ।
मै-श-च-काक्-कात्×	क्षी-सा-जै-शा-हे ।	
(जै-√रज् [रज])	‘आसादने’ इति	
स्यान्मुद्रणदोषः ।	दुर्गः—क्षी-हे ।	
	रक्वत् (=स्वाद आपने)	
	—वो ।	

ङ—[रङ्गेल्ल = अभिलषितम्-दे. ७,२ ।]

छ—रगाना† (देश.) = तूष्णीम्भावे ।

छ—रगा = मयूरः ।

छ—रगी } = महीशूर- (मैसूर) -देशोत्पन्नोऽन्नविशेषः ।

छ—रगा (फ.) = नाडी ।

+√रघ् (रघ) १०/२०९	आस्वादने (प)	√रघ् (रघ) १/४१२] गतौ
क्षी-श-च-जै-काक्-कात्-	इत्येके—मै ।	(आ) काक् ।

शा-हे-वो ×

मै-सा ।

द्रष्ट.√रक् (रक्) १०/२०९
आस्वादने (प) ।

+√रङ् (रघि) १०/२३५ भासार्थः (प)
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-हे ।
शा × भाषार्थः—सा ।
भासि—वो ।

√रंहृ (रहि) १०/ भाषार्थः
(प) सा ।

+√रच (रच) १०/३११ प्रतियत्ने (प)
श × (काकृ-√चर् [चर]) क्षी-मै-सा-च-जै-
वर्णविपर्ययः । काकृ-कात-शा-हे ।
कृत्याम्—वो ।
यौ. क्रि., प्रयोज. उत्पादने—ह्वि. ।

रजयति—निघ. ३/१४ =
अर्चतिकर्मा ।

क—रेक्-, रेक्=आदेशे, व्यवस्थायाम् । गौथि.-रहृन्जन्=सङ्कलने,
गणनायाम्-वा. पौकर्त्तः ।

ग—रचयति-सार. २६८:८; रचयन्ति-२२२:२३ । रचयेत्-शि. ६,४३ ।
घ—रचित-जातक ५,१५७ ।

ङ—√रय (सक)=निर्माणे, रचने । रयइ, रणइ-महा. ।

ङ—√रयाव (सक) प्रयो.=निर्माणे, रचने । रयावेइ-कप्प. ।

ङ—√रइआव (सक) प्रयो.=निर्माणे, रचने-ती. ३ ।

छ—√रचना
छ—√रचाना†* } =आयोजने, निर्माणे ।

छ—√राचना * =रचनायाम् (अप्रयो.) ।

+√रस (रस) १०/३७६ आस्वादनस्नेहनयोः (प)
श-च × क्षी-मै-सा-काकृ-कात-
शा-हे ।
आस्वादनस्नेहनयोः—जै ।
आस्वादे स्नेहे—वो ।

√रस् (रस) १/
शब्दार्थः (प) ।
√रस्त् १०/४९ सामग्री-
बृद्धौ (प) काकृ ।

ना. धा.-ह्वि. ।

ग—रसयति-शत्रा. १४,७,१,२५; रसयेत्-१४,७,३,२४ । रसयते-प्रश्नो. ४,२ ।
रसती रसना रसान्-मभार. १२,१०५०४ (=आस्वादने); न रसयति (दैवादिकः)-
१२,११३८३ ।

छ— $\sqrt{\text{रसना}}$ } = शनैर्निश्च्योतने ।
छ— $\sqrt{\text{रिसना}}$ }

छ—रासन = स्वाटु ।

+ $\sqrt{\text{रह}} (\text{रह})$ १०/९३ त्यागे (प) मिन् $\sqrt{\text{रह}} (\text{रह})$ १/ त्यागे (प) ।
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।

कात-शा-हे-वो ×

यौ. क्रि.: प्रयोज. द्वि. ।

$\sqrt{\text{रह}} (\text{रह})$ १०/३०४ क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
श × कात-शा-हे-वो ।

ग—न विरहयेदाचार्यम्-शाङ्खा. गृह्य. ४.११ । गृह्यत्यापदुपेतमायतिः-किरा.
२.१४ । रहयति नृपं स्वार्थपरता-मुद्राराक्ष. ३.४; मालतीमा. ९.८ ।

+ $\sqrt{\text{रिच्}} (\text{रिच्})$ १०/२६६ वियोजनसम्पर्चनयोः $\sqrt{\text{रिच्}} (\text{रिचिर्})$ ७
च ×, श(काकृ $\sqrt{\text{चिर्}})$ (प) विरेचने (उ) ।

वर्णविपर्ययः ।

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा ।

$\sqrt{\text{रिच्च्}}$ १०/९२ विस्तारे
(प) काकृ ।

सम्पर्चने वियोजने
च—हे ।

$\sqrt{\text{रिज}} (\text{रिज})$ १/ गतिस्था-
नार्जनोर्जनेषु (आ) ।

सम्पर्कवियोगयोः—वो ।

प्रयोज. द्वि. ।

ग—अति ह रेचयेद् यदन्यः-शत्रा. ४.६, ९, १० । सोमं मातिरीरिचः-शत्रा.
४.४, २, ७ । रेचयति कोष्ठागाराणि-दशकुमा. १८७, ५ । रेचितपुष्पवृक्षाः (द्विरेफाः)-
रघु. ६, ७ ।

+ $\sqrt{\text{रुश्}} (\text{रुशि})$ १०/२५३ भाषार्थः (प)

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।

कात-शा-हे-वो ×

रुशती—निरु. २.२०, १ =

रोचनशीला (दुर्गाचार्यः) ।

रुशदिति वर्णनाम रोचतेर्ज्व-
लतिकर्मणः—निरु. ६, १३, २ ।

+ $\sqrt{\text{रुस्}} (\text{रुसि})$ १०/२५४ भाषार्थः (प)

क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- सा ।

कात-शा-हे-वो ×

$\sqrt{\text{रुश्}} (\text{रुशि})$ १०/ भाषार्थः

(प) सा ।

+√रुज् (रुज) १०/२५१	हिंसायाम् (प)	√रुज् (रुजो) ६/ भङ्गे (प)।
च×, श	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	√रुश् (रुश) ६/ हिंसायाम्
	कात-शा-हे।	(प)।
	हिंसे—वो।	

ग—ताभ्यां (बाहुभ्याम्) वक्षस्यरुजत्-भा. पु. १०, ६७, २३।

+√रुट् (रुट) १०/१३३	रोषे (प)	√रुट् (रुट) १/ दीप्तौ (आ)।
श-च-जै-काकृ-	क्षी-मै-सा-हे।	√रुट् (रुट) प्रतीघाते (आ)
कात-शा×	'उपघाते' इत्येके—क्षी।	इत्येके—क्षी।
	रुषि श्रुतौ—वो।	√रुष् (रुष) १/ हिंसार्थः
		(प)।
		√रुष् (रुष) ४/ रोषे (प)।
		√रुट् (रुट) १/ रोषे
		(उपघाते ?) (प) इत्येके
		—क्षी।

रुषेत्येनं चन्द्रो मत्वा भ्वादिदिवादिभ्यां (१/४५८) सिद्धमाह-क्षी।

+√रुट् (रुट) १०/२२२	भासार्थः (प)	√रुट् (रुट) १०/१३३
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षी-हे।	रोषे (प)।
कात-शा×	रुषि श्रुतौ—वो।	√रुट् (रुट) १/ दीप्तौ
		(आ)।
		रुशती—निरु. २, २०, १=
		रोचनशीला (दुर्गाचा.)।

+√रुट् (रुट) १०/१३३	उपघाते [रोषे] (प)	द्रष्ट. √रुट् (रुट) रोषे (प)।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	इत्येके—क्षी	
कात-शा-हे-वो×	क्षी।	

+√रुट् (रुट) १०/२४८	भाषार्थः (प)	√रुट् (रुट) १०/ भासार्थः
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	सा।	(प)।
कात-शा-हे-वो×		

+√रुष् (रुष) १०/१३१	रोषे (प) इत्येके—मै।	√रुष् (रुष) ४/ रोषे (प)।
च-वो×, श	(क्षी) मै-सा-जै-काकृ-	√रुट् (रुट) १०/१३३
	कात-शा-हे।	रोषे (प)।

रोषणे—जै-शा ।

प्रयोज. हि. ।

ग—रोषयन्निव माम्-वा. रा. ५, ३६, ३६ । रोषये त्वां न भीषये-वा. रा. ६, १३, २३ । संरोषयेन्-सुश्रु. २, ३३४, १२ ।

+√रुक्ष (रुक्ष) १०/३५४ पारुष्ये (प) √रूप (रूप) १०/३८५
श-च×(जै-शा√रुक्ष) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- छुरणे (प) ।
कात-शा-हे-वो ।

ग—रुक्षयति-शत्रा. ४, ६, ७, १२; रुक्षयन्ति-४, ६, ७, १८ । रुक्षः-तांत्रा. २४, १३, २ ।

+√रूप (रूप) १०/३७९ रूपक्रियायाम् (प) रुयते कीर्त्यते रौतीति वा ।
श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √रु+उगा. ३, २८ इति पः;
कात-शा-हे । दीर्घश्च ।
तत्कृतौ—वो ।

रूपक्रिया=राजमुद्रादिरूपस्य करणम्, रूपदर्शनं वा-क्षी ।

ग—अरूपयत्-काठ. २१, ९; सामरहस्यो. २६०:१९ । रूपम्-ऐत्रा. १, १४; शत्रा. १, १, ४, २ ।

घ—रूपेति-सुत्तनिपात १३२, १४३ ।

+√रूष (रूष) १०/३८५ छुरणे (प) √ऊष (ऊष) १०/४१३
मै-सा-श-च-जै-काकृ- क्षी । छुरणे (प) हे ।
कात-शा-हे× विच्छुरणे—वो ।
क्षीरतरङ्गिण्याम् “ऊष छुरणे” धातुः पठ्यते । तत्र ‘रूष’ इति भान्यम् ।
ग—चन्दनरूषितः-वा. रा. २, ४२, १५=छुरितः ।

+√लक् (लक्) १०/२१० आस्वादने (प) इति > √लग् (लग्) आस्वादने
सा-श-च-जै-शा× चन्द्रः—क्षी (प) ।
क्षी-मै-काकृ-कात-हे । √रक् (रक्) १०/
‘आसादने’ इति दुर्गः— आस्वादने (प) इति
क्षी-हे । चन्द्रः—क्षी ।
स्वाद आपने—वो । √रग् (रग्) १०/
आस्वादने (प) ।

क—लेक्, लेकः लृक्- (जू. पॉकनीः) । इङ्गि. लिक् = आस्वादने, लेहे-
वागीशः ।

ङ—लउच (< लकुचः)-औप.; पि. ३६८ ।

+√लक्ष (लक्ष) १०/५ दर्शनाङ्कनयोः (उ)
श क्षी-मै-सा, -(प) जै-
काक्-कात (प),-शा-हे ।
दर्शने—च ।
दर्शनेऽङ्के—वो ।

प्रयोज. हि. ।

अङ्कनम् = चिह्नम्-क्षी ।

ग—लक्षम्-ऋ. २, १२, ४ । लक्षयेत्-मै. ४, ४, १०; मैत्रि. ६, ३४ । अङ्कैर्लक्षैश्च
ताः सर्वा (गाः) लक्षयामास-मभार. ३, १४८५२ । लक्षयेत्-मनु. १२, २७ =
अनुभवेन् (मन्वर्थ.) ।

घ—लक्खेति ('लक्ख' इत्यस्य नाधा.)-नेत्तिप्पकरण ३० ।

+√लक्ष (लक्ष) १०/१६५ आलोचने (आ) √लक्ष (लक्ष) १०/ दर्शना-
च×, श (कात-√लक्षम्) क्षी-मै-सा-च-जै-काक्-ङ्कनयोः (उ) ।
लैपिकी वृत्तिः । कात-शा-हे ।
आलोके—वो ।

प्रयो. हि. ।

ग—लक्षयामहे-वा. रा. १, ९, ४४ । गुणल्लक्षयामहे-मभार. १२, ८०२९;
अवस्थामेव चात्मानं लक्षये-३, १६७५० । वस्तुतः पूर्वधातोरभिज्ञोऽयमवसेयः ।

ङ—√लक्ख (सक) = (१) ज्ञाने, (२) प्रत्यभिज्ञाने, (३) दर्शने ।
लक्खइ-महा. ।

छ—√लखना*† = अनुमितौ ।

छ—√लखाना*† = दर्शने (आलोचने) ।

छ—√लछना† = दर्शने (आलोचने) ।

+√लग् (लग) १०/२१० आस्वादने (प) > √लक् (लक) आस्वादने (प) ।
सा-श-च-जै-काक्-क्षी-मै-हे । √रक् (रक) १०/ आस्वादने
कात-शा× 'आसादने' इति दुर्गाः (प) ।

—क्षी-हे । $\sqrt{\text{रग्}} (\text{रग}) १०$ आस्वादने
 रकौ (= स्वाद आपने) (प) ।
 —वो ।

क—लेक्-लेक्-: लृक्-जू, पौर्कनी: । ईगिल्-लिक्=लेहे. आस्वादने-वागीश: ।

+ $\sqrt{\text{लङ्}} (\text{लघि}) १०/२३६$	भासार्थ: (प)	$\sqrt{\text{लङ्}} (\text{लघि}) १/$ गत्यर्थ:
च ×, श	क्षी-शा-हे ।	(आ) ।
	भाषार्थ:—मै-सा-जै-	$\sqrt{\text{रङ्}} (\text{रघि}) १/$ गत्यर्थ:
	काकृ-कात ।	(आ) ।
	त्विपि—वो ।	$\sqrt{\text{रङ्}} (\text{रगि}) १/$ गत्यर्थ:
		(प) ।
		$\sqrt{\text{लङ्}} (\text{लगि}) १/$ गत्यर्थ:
		(प) ।

ग—[लङ्घयेत्-इतिहासो. १६:२; शि. ७, ६९ ।]

+ $\sqrt{\text{लज्}} (\text{लज}) १०/१०$	अपवारणे (प) इति	< $\sqrt{\text{जल्}} (\text{जल})$ अपवारणे
मै-श-च-जै-काकृ-कात-	नन्दी—क्षी ।	(प) ।
शा ×	क्षी-सा-हे ।	लजति—निघ. २/१४=
	अन्तर्द्रौ—वो ।	गतिकर्मा ।
		$\sqrt{\text{लज्}} (\text{ओलजी}) ६/$
		ब्रीडे (आ) ।
		$\sqrt{\text{लाज्}} (\text{लाज}) १/$
		भर्जने च (प) ।

+ $\sqrt{\text{लज्}} (\text{लज}) १०/३६१$	प्राणने (प)	$\sqrt{\text{लञ्}} (\text{लजि}) १०/$
क्षी-श-च-जै-काकृ-	मै ।	प्रकाशने (प); प्राणने—
शा ×	प्रकाशे—सा ।	मै ।
	प्रकाशने—कात-हे ।	
	भासने—वो ।	
	('प्रकाशने' इति कथादौ	
	—सा १/२३८) ।	

+ $\sqrt{\text{लञ्}} (\text{लजि}) १०/३२$	हिंसाबलादाननि-	< $\sqrt{\text{तुञ्}} (\text{तुजि})$ हिंसाबला-
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-	केतनेषु (प)	दाननिकेतनेषु (प) ।

कात-शा-हे×

इत्यपि क्वचिद्
दृश्यते—सा ।

✓लुञ् (लुजि) १०/ हिंसाव-
लादाननिकेतनेषु—सा ।

भा-, षट्कार्थे
(=निकेतने हिंसे बले
दाने)—बो ।

+✓लञ् (लजि) १०/२२६
मै-श-च-जै-काकृ-कात-
शा×

भासार्थः (प)
क्षी-हे ।
भाषार्थः—सा ।
भायाम्—बो ।

✓लञ् (लजि) १०/
प्रकाशने (प) ।

+✓लञ् (लजि) १०/२६४
श-च-काकृ-कात×

प्रकाशने (प)
क्षी-सा-शा-हे ।
प्राणने—मै ।
जै ?
भासने—बो ।

✓लञ् (लजि) १०/२२६
भासार्थः (प) ।

क—(स) लृग्-: (स) लृग्=शिथिलम् । नासिक्यम्—(स) लृग्-वा.
पॉकनीः ।

ग—लञ्जिका=वेश्या—अचि. ५३३ ।

+✓लङ् (लङ) १०/७
श

उपसेवायाम् (प)
क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
उपसेवने—बो ।
ईप्से—बो ।

✓लङ् (लङ) १/ विलासे
(प) ।

✓लल् (लल) १०/ ईप्सायाम्
(आ) ।

✓लल्-यौ. क्रि., प्रयो.

क्रीडायाम्, लीलायाम्-ह्वि. ।

ग—लालनाश्रयिणो दोषास्ताडनाश्रयिणो गुणाः-मभाष्य. ८, १, ८ (लङयो-
श्चैक्यम्) ।

घ—लल्लेति (प्रयो.)—जातक १, ३६२; विसुद्धिमग्ग ३६५ ।

ङ—✓लाल (सक)=स्नेहेन पालने । लालंति-तंडु. ५० ।

ळ—✓लङ्याना*†=लालने ।

+✓लण्ड् (ओलडि) १०/९
मै-श-च-जै-काकृ-

उत्क्षेपे (प)
क्षी-हे ।

>✓लण्ड् (लदि) उत्क्षेपणे (प) इति
चान्द्राः—क्षी ।

कात-शा×

उत्क्षेपणे—

✓लण्ड १/१७३ कोपे (प) काकृ।

सा-वो।

ग—“इरेजा नव पट् पञ्च लण्डजाश्चापि भाविनः”—मेरुतन्त्रे २३ प्रकाशः।
 (लण्डे तदाख्यदेशे जायत इति) [प्रौच्-लोण्डेस्]। पपात लण्डं विसृजन् क्षितौ
 व्यसुः”—भा. पु. १०, ३७, ८—लण्डम् = पुरीषम् इति श्रीधरस्वामी।

घ—लण्ड = विष्टा-जातक २, १९; धम्मपद १, १३३। लण्डिका = अजविष्टा-
 गुटिका—जातक १, ४१९; पेतवत्थु २८३।

छ—लेंडा (<लण्ड-) = विष्टादण्डः—बुं. ख.।

छ—लेंडी (<लण्डिका) = अजविष्टागुटिका—बुं. ख.।

✓+लण्ड (लडि) १०/२५३

भासार्थः (प)

पूर्ववम्।

मै-श-च-जै-काकृ-कात-

क्षी-हे।

शा×

भाषार्थः—सा।

भासने—वो।

+✓लण्ड (लडि) १०/९

उत्क्षेपे (प)चान्द्रा <✓लण्ड (लडि) उत्क्षेपे (प)।

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

आहुः—क्षी।

✓लड् = भारे—मो. विलि.।

कात-शा-वो×

क्षी-हे।

✓लड् > लादना (हि.)।

इत्थं लक्षणमलक्ष्यताम् अन्धकुक्कुटीन्यायेन लक्ष्यमनुसरतां क्रियदिव रुष्यामः
 क्रियदिव तुष्यामः—क्षी।

ऊ—[लण्ड (<लण्डः) = कालः, समयः—पा. स. मह.।]

+✓लभ (लभ) १०/३८२

प्रेरणे (प) इति

<✓लभ (लभ) प्रेरणे (प)।

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

सभ्याः—क्षी।

कात-शा-हे×

क्षी।

क्षेपे—वो।

+✓लड् (लड) १०/१५६

ईप्सायाम् (आ)

✓लड् (लड) १०/ उपसेवा-

श, (जै✓चल् [चलै])

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

याम् (प)।

मुद्रणदोषः। 'ललै'

कात-शा-हे-वो।

✓लड् (लड) १/ विलासे

इति भाव्यम्।

(प)।

यौ. क्रि.; प्रयो.—क्रीडायाम्, लीलायाम्—हि.।

ग—लालयेत्—मुक्तिको. २, २, ७। लालसायाम्—महो. २, २५। यो नः सदा
 लालयति—वा. रा. २, ४७, ६।

+√लश् (लश) १०/१९६ शिल्पोपयोगे (प) इति <√लष् (लष) शिल्पोपयोगे
मै-सा-श-च-जै- कौशिकः—क्षी । (प) ।
कात× क्षी ।
शिल्पयोगे—शा-हे-वो ।
शिलायोगे—काकृ ।

ग—लशुन०-(√अश् धातोर्व्युत्पत्तिः !) मभार. ८, २०३४; सुश्रु. १, १४५, ६ ।

+√लष् (लष) १०/१९६ शिल्पोपयोगे (प) √लस् (लस) १७२९ शिल्प-
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी । योगे (प) -सि. कौ. ।
शा× शिल्पयोगे— √लस् (लस) १/ श्लेषणक्रीड-
सा-हे-वो । नयोः (प) ।
शिलायोगे—काकृ । √रस् (रस) १/ शब्दार्थः (प) ।
√रस् (रस) १०/ आस्वादन-
स्नेहनयोः (प) ।

छ—√लासना ([त] रासना) ।

+√लस् (लस) १०/१८७ शिल्पयोगे (प) पूर्ववत् ।
क्षी-च-काकृ-शा×, श मै-सा-जै-कात-हे-वो ।
यौ. क्रि.; प्रयोज. हि. ।

ग—लासयन्यस्तथैव च-वा. रा. ७, २, ११; लासयन्यपरे तथा-२, ६९, ४ ।

+√लाभ (लाभ) १०/३८२ प्रेरणे (प) >√लभ (लभ) 'प्रेरणे' इति
श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- सभ्याः—क्षी ।
कात-शा-हे ।
क्षेपे—वो ।

+√लिङ् (लिङ्) १०/२१२ चित्राकरणे (प) √लिङ् (लिङ्) १/ गत्यर्थः (प) ।
श-च× क्षी-मै-सा-हे । √लिङ् १/४१२kk गतौ (आ)
चित्रकरणे—जै-शा । काकृ ।
चित्रे—वो ।

ग—(उल्लिङ्गितशात्रवेङ्गित०-किराता. १४, २ ।)

+√ली (ली) १०/२६२ द्रवीकरणे (प) √री (रीङ्) ४/ स्रवणे
च×, श (काकृ√लै ?) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (आ) ।

कात-शा-हे ।

✓ली ९/ इलेषणे (प) ।

द्रावणे—वो ।

लीलायताम्-गुह्यकाल्यु. ५० ।

+✓लुञ् (लुजि) १०/३१ हिंसाबलादाननि-
केतनेषु (प)✓लुञ् ४. ११६ विनाशे (आ)
च ।

क्षी-सा ।

✓लुञ् (लुजि) १०/ भासार्थः
(प) ।हिंसाबलदाननिके-
तनेषु—हे ।भा, -पट्टार्थे (= निकेतने
हिंसे बले दाने)—वो ।+✓लुञ् (लुजि) १०/२२७ भासार्थः (प)
च-शा×, श✓लुञ् (लुजि) १०/ भासार्थः
(प) ।

क्षी-हे ।

भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।

भायाम्—वो ।

+✓लुट् (लुट) १०/२२३ भासार्थः (प)
च×, श

क्षी-शा-हे ।

भाषार्थः—मै-
सा-जै-काकृ-कात ।
भासि—वो ।+✓लुण्ट् (लुण्ट) १०/२६
मै-जै×, शस्तेये (प) इत्येके—
क्षी ।<✓लुण्ट् (लुण्ट) स्तेये (प) ।
✓लुण्ट् (लुटि) १/ स्तेये
(प) ।क्षी-सा-च-काकृ-
कात-शा-हे ।

अवज्ञा-चौर्ये—वो ।

+✓लुण्ट् (लुण्ट) १०/२६
सा-श-च-काकृ-कात-
शा-हे×स्तेये (प)
क्षी-मै-जै-वो ।>✓लुण्ट् (लुण्ट) स्तेये
(प) इत्येके—क्षी ।+✓लुम्ब् (लुबि) १०/११६
च×, शअर्दने (प)
क्षी-मै-जै-काकृ-कात-✓लुम्ब् (लुबि) १०/ अर्दने
(प) ।

शा-हे-वो । √तुम्प् (तुपि) १०/ अर्दने
अदर्शने—सा । इति दौर्गाः—क्षी ।
'अर्दने' इति मैत्रेयः—
सा ।
मर्दने—काकृ ।

+√लृप् (लृष) १०/७५ हिंसायाम् (प) √लृष् (लृष) १/ स्तेये
श (जै-√लृष्) क्षी-मै-सा-च-जै- (प) इति दुर्गाः—क्षी ।
काकृ-कात-शा-हे । √रुश् (रुश) ६/ हिंसा-
वधे स्तेये च—वो । याम् (प) ।

ङ—√लृस (सक) = वधे, (२) पीडने, (३) दूषणे, (४) चौये, (५) विनाशे, (६) अनादरे, (७) त्रोटने, (८) अल्पस्य दीर्घकरणे; दीर्घस्य चाल्पीकरणे । लृसन्ति—सूअ. १,३,१,१४ ।

+√लोक् (लोकृ) १०/२४७ भासार्थः (प) √लोक् (लोकृ) १/ दर्शने
श × क्षी-शा-हे । (आ) ।
भाषार्थः—मै-सा- √लोच् (लोचृ) १/ दर्शने
जै-काकृ-कात । (आ) ।
दर्शने—च । √लोच् (लोच) १०/
दीप्तौ—वो । भासार्थः (प) ।
यौ. क्रि.; प्रयोज. दर्शने—हि. ।

ग—लोकम्—ऋ. १०,३०,७ । वसुधामभिलोकयन्—वा. रा. ६,२,७ ।

√लोच् (लोचृ) १०/२४८ भासार्थः (प) पूर्ववत् ।
च ×, श (काकृ-√लोछ्) क्षी-शा-हे ।
भाषार्थः—मै-सा-जै-
काकृ-कात ।
भासे—वो ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. दर्शने, विचारे—हि. ।

ग—अन्वालोचयन्—बृहदारण्यको. ४९ शाङ्करभाष्यम् । आलोचयामः—काला.
श्रौ. (टीकायाम्)—८५,३ । उपोषिताभ्यामिव लोचनाभ्याम्—रघु. २,१९ । लोचने
दीप्तिरिति भासार्थस्य सिद्धिः स्पष्टा ।

+√वच् (वच) १०/२९१ भाषणे (प) आधृषाद्वा √वच् (वच) २/ भाषणे
श-च × क्षी-मै-शा-हे । (प) ।

परिभाषणे—सा ।
 संदेशने—कात-हे ।
 संदेशवचने—जै ।
 चन्द्रः संदेशे चुरादि-
 माह—क्षी ।

यौ. क्रि.; प्रयो.—हि. ।

ग—वाचयति—शत्रा. २,५,२,२१; कात्रा. १,५,१,१८; ऐत्रा. ८,६ । वाचयति-
 शि. ७,७८ ।

ङ—√बुझाव (सक)=आकारणे—ठा. ३,२—पत्र. १२८ ।

+√बज् (वज) १०/८० मार्गसंस्कारगत्योः (प) √बज् (वज) १/ गतौ (प) ।
 मै-श-च × क्षी-सा । √ब्रज् (ब्रज) १/ गतौ (प) ।
 मार्गगतौ संस्कारगतौ
 चेत्येके—क्षी ।
 मार्गणसंस्कारयोः—जै ।
 'मार्गणसंस्कारे' इति
 दुर्गः—क्षी ।
 क्षी-काकृ-कात-शा ।
 मार्गणसंस्कारगत्योः—हे ।
 गतौ संस्कृतौ च—वो ।

प्रयो. दाढ्ये—हि. ।

ग—वाजेभिः—ऋ. ४,२२,३=अन्तैः (सायणः); वाजमर्बत्सु—५,८५,२ =
 बलम् । वाजं नः स्वदतु—वा. सं. ९,१=घृतम् । वाजयति—तांत्रा. १४,८,६ । वाजयन्
 —ऐत्रा. १,५,२ ।

+√वञ्च् (वन्चु) १०/१७१ प्रलम्बने (आ) √वञ्च् (वन्चु) १/
 च ×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- गत्यर्थः (प) ।
 कात-शा-हे ।
 वञ्चने—वो ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. हि. ।

प्रलम्बनम् = मिथ्याफलाख्यानम्—क्षी ।

ग—वच्यते—ऋ. १,१४२,४ । वञ्चयामास—वा. रा. ५,४०,९ । वञ्चयानौ
 पुनश्चैव चेरतुः—मभार. ९,३१,९५ । वञ्चयन्ते जनान् ऋजून्—कथासरि. २४,७९;
 २८,१७५ ।

छ—√वचना* } = प्रवञ्चने ।
छ—√वचना*† }

छ—वाचनाः = सुरक्षितत्वे, कष्टात् पार्थक्ये ।

+√वट (वट) १०/३०३
श-च×
(कात-√वठ)

ग्रन्थे (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-हे ।
ग्रन्थने—शा ।
वेष्टे भागे च—वो ।

√वट् (वट) १/ वेष्टने (प) ।
√वट् (वट) १/ परिभाषणे
(प) मित् ।
√वृत् ६/३५ ग्रन्थे हिंसायां
च (प) ।
√वेष्ट् (वेष्ट) १/ वेष्टने
(आ) ।
√भट (भट) १०/१९५ a
ग्रन्थे (प) काकृ ।

ग—द्रष्ट. √वट् (वट) १/ वेष्टने (आ) ।

+√वट (वट) १०/३६०
क्षी-श-च-जै-शा×

विभाजने (प)
मै-सा-काकृ-हे ।
कात ?
वेष्टे भागे च—वो ।

√वण्ट् (वटि) १०/४९
विभाजने (प) ।
√वण्ड् (वडि) १०/४९
विभाजने (प) ।

+√वण्ट् (वटि) १०/४९
श-च-जै-काकृ-कात-
शा×

विभाजने (प)
इत्येके—क्षी ।
क्षी-मै-सा-हे ।
वण्टने—वो ।

<√वण्ड् (वडि) विभाजने
(प) ।

यौ. क्रि.; कर्मणि

—ह्नि. ।

छ—√वाँटना = विभाजने । वितरणशब्दादस्य व्युत्पत्तिरसङ्गता ।

छ—√वाँटना = विभाजने (प्रयो.) ।

+√वण्ट (वटि) १०/३६३
श-च-काकृ-कात×
(जै-√वन्त्र्)

विभाजने (प)
क्षी-मै-सा-जै-शा-हे ।
भागे—वो ।

√वण्ट् (वटि) १०/
विभाजने (प) इत्येके—
क्षी ।
√वण्ड् (वडि) १०/ विभाजने
(प) ।

ग—वण्ट्यते-ह्नि. । द्र. √वण्ट् १/

छ—पूर्ववत् ।

+√वण्ड् (वडि) १०/४९ विभाजने (प) >√वण्ट् (वटि) विभाजने
 मै-काकृ-कात×,श क्षी-सा-च-जै-शा-हे । (प) इत्येके—क्षी ।
 विभागे—वो । √वण्ड् (वडि) १, विभाजने
 (आ) ।
 √वण्ट् (वटि) १, विभाजने
 (आ) नन्दी तु—क्षी ।
 √वण्ट् (वटि) १/ विभाजने
 (प) ।

ग—द्रष्ट. √वण्ड् (वडि) १, विभाजने (आ) ।

+√वद् (वद) १०/२८८ संदेशने (प) √वद् (वद) १/ व्यक्तायां
 श-च× क्षी,-मै (उ),-हे-(आ) । वाचि (प) ।
 संदेशवचने—सा (उ),-
 शा (आ) ।
 वाक्संदेशयोः—वो (उ) ।
 भाषणे—हे-जै-कात (आ),-
 काकृ ।
 यौ. क्रि.; प्रयो. —हि. ।

ग—वादयेत्—मभार. ५, १२७० ।

छ—√बजाना=शब्दे ।

+√वन् (वन) १०/२८७ श्रद्धोपहिंसनयोः (प) इति वनुष्यति-निघ. २/१२
 मै-श-च-जै-काकृ- चान्द्रं पारायणम्—क्षी । =कुध्यतिकर्मा ।
 कात-शा× क्षी-हे । √तन् (तनु) १०/ श्रद्धो-
 (सा-√चन्) श्रद्धोपहिंसनयोः—अत्र पकरणयोः (प) ।
 कचित् पठ्यते—सा ।
 उपहतौ श्रद्धाघाते श्रद्धोपकारयोः
 —वो ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. विजये—हि. ।

ग—गावो घृतस्य मातरोऽभू सं वानयन्तु (तुल.-अ.वे. प्राति. ४, ९३)-अ.वे.

+√वर (वर) १०/२९८	ईप्सायाम् (प)	√वृ (वृञ्) ५/ वरणे
श×	क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-	(उ)।
	कात-शा-हे।	√वृ (वृङ्) ९/ संभक्तौ
	ईप्से—वो।	(आ)।
√वृ-यौ. क्रि.; प्रयो.-वरणे—हि.		√वृ (वृञ्) १०/ आवरणे
		(उ)।

ग—वरय-अन्नपूर्णे. १,१०; सार. २७७:२३। वरयेत्-इतिहासो. १९:१७।

+√वर्ण (वर्ण) १०/१७	वर्णने (प)	पूर्ववत्।
च-जै-काकृ-कात-	क्षी-सा।	वर्णः (त्रियते इति √वृ+
शा×	प्रेरणे—मै-सा।	उणा. ३/१० इति नः स च
	हे ?	नित्।)
	वर्णे—वो।	वर्णो वृणोते:-निरु. २,३,३।

वर्णं गृह्णाति—वर्णयतीति व्युत्पत्त्यन्तरम्-मै १०/१७।

ग—वर्णम्-ऋ. १,८६,५; १०,१०४,४। वर्णयन्ति-त्रिपाद्विभूतिमहानारायणो. ६,१; सूर्यतापिन्यु. १,७।

घ—वर्णोति-जातक १,२,२२२।

ङ—√वर्ण (सक)=(१) वर्णने, (२) प्रशंसने, (३) कृष्णादौ रङ्गे।
वर्णआमो-पि. ४९०।

ञ—√वन्न (सक)=(१) वर्णने, (२) प्रशंसने, (३) कृष्णादौ रङ्गे
वन्नेहि-कुमा.; उव.।

ट—√वनना (<वर्णनम्=चित्रणादौ)=(१) सामग्रीप्रस्तुतौ, (२)
रचनायाम्।

ड—√वरनना *† (<वर्णनम्)=वर्णने।

+√वर्ण (वर्ण) १०/३८४	वर्णक्रियाविस्तारगुण-	
श-च×(जै-शा-	वचनेषु (प)	
√वर्ण)	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	पूर्ववत्।
	कात-शा-हे।	

पूर्वस्माद् धातोरभिज्ञोऽयम्।

ग—यथा हि भारता वर्णैर्वर्णयन्त्यात्मनस्तनुम्-इन्दिशे स्पृशे ४७९६ (याज्ञ.)।

घ—वर्णोति-जातक १,५९,८४।

+√वर्ध् (वर्ध) १०/११४ छेदनपूरणयोः (प) √वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ
 च×,श (काकृ√वृध्) क्षी-मै-सा-कात-हे । (आ) ।
 पूरणे छेदने च— √वृह् १/१६१ खनने (प)
 जै-शा । काकृ ।
 काकृ ?

ग—इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति-ऋ. २,११,१ । वर्द्धकिः (वर्धयति=छिनत्तीति)
 =त्वष्टा—वा. रा. १,१३,७ । प्राङ् नाभिवर्धनात्-मनु. २,२९=नाभिछेदनान् प्राक्-
 (मन्वर्थ.) ।

घ—वद्धेति=छेदने । जातक ६,५२७ ।

छ—√बदाना=छेदने, निर्वापणे (दीपपण्यादीनाम्) ।

छ—√बदाना=पुष्टौ ।

+√बह् (वर्ह) १०/२३२ भाषार्थः (प)
 च-काकृ× मै-सा-जै-कात ।
 (क्षी-श-शा-√बह्) भासार्थः—क्षी-शा-हे ।
 ववे दीप्तौ—वो ।

ग—यथा वर्हाणि चित्राणि विभर्ति भुजगाशनः—सभार. १२,१२०,४ [व-
 (व) ह्यति=दीप्यत इति व (व) हम्] ।

+√बल्क् (बल्क) १०/३५ परिभाषणे (प) √श्वल्क् (श्वल्क) १०/
 श क्षी-मै-सा । परिभाषणे (प) ।
 भाषणे—च-जै-काकृ- √बल् (बल्) १/ संवरणे
 कात-शा-हे-वो । (आ) ।
 √बल्ग (बल्ग) १/ गत्यर्थः
 (प) ।

ग—[तस्य (यो) बल्कः परापतत्-तैत्रा. १,४,७,६] ।

छ—[बकला (<बल्कलम्)=बल्कलम्]

+√बल्यूल् (बल्यूल्) १०/३२८ लवनपवनयोः (प) <√पल्यूल् (पल्यूल्) लवन-
 मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात- इति दौर्गाः—क्षी । पवनयोः (प) ।
 शा× क्षी-हे । √पल्युल् (पल्युल्) १०/
 लवनपतनयोरिति ल्घनिपूत्योः (प) वो ।

दुर्गः—क्षी ।

पल्यूलार्थे (= लृनि-

पूत्याः)—वो ।

✓वलयुल (वलयुल) १०/

पल्यूलार्थे (प) वो ।

✓पू (पूञ्) ९/ पवने (उ) ।

✓पल १०/२१३ पवने (प) काकृ ।

✓पल १०/२१३ पवने (प) काकृ, +✓पू (पूञ्) ९/ पवने (उ)
>✓पल्यू (ल) >✓पल्यूल—इति लक्ष्यते विकासः ।

+✓वलह् (वलह्) १०/२३३ भाषार्थः (प)

च×, श (क्षी-काकृ-शा- मै-सा-जै-काकृ-कात ।

✓वलह्)

भाषार्थः—क्षी-शा-हे ।

त्विषि—वो ।

✓वह् (वह्) १०/२३२

भाषार्थः (प) मै ।

+✓वस् (वस) १०/२०४

च×, श

स्नेहच्छेदापहरणेषु (प)

क्षी-सा-जै ।

स्नेहच्छेदापहरणे—काकृ ।

स्नेहच्छेदापहरणेषु—

कात-शा-हे ।

स्नेहच्छेदापहरणेषु—मै ।

अवहरणे च—मै ।

वधे स्नेहच्छिदोश्च—वो ।

✓वस् (वस) १/

निवासे (प) ।

✓वस् (वस) २/

आच्छादने (आ) ।

✓वस् (वसु) ४/

स्तम्भे (प) ।

ग—कामतस्तु प्रवासनम्-मनु. ९, २४२=वधः (मन्वर्थः) ।

+✓वस (वस) १०/३८५ निवासे (प)

क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-

शा×

मै-सा-हे ।

वासे—वो ।

✓वास (वास) १०/

उपसेवायाम् (प) ।

ग—[ब्राह्मणं मे पिता पूर्वं वासयामास.....-सभार. ३, १२६१] ।

+✓वा (वा) १०/३२९

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

शा×

गतिसुखसेवनयोः (प)

क्षी ।

गतौ—कात-हे ।

सुखाग्निगतिसेवासु—वो ।

>✓वात (वात) गतिसुख-

सेवनयोः (प)

इत्येके—क्षी ।

यौ. क्रि.; प्रयो. वाते—ह्नि ।

ग—वापयति-ह्वि. । मया नावाप्तम् ।

+√वात (वात) १०/३२९ गतिसुखसेवनयोः (प) <√वा गतिसुखसेवनयोः
 श-च-कात × इत्येके—क्षी । (प) ।
 (जै-√वात) क्षी-काकृ-शा-हे । √वा २/ गतिगन्धनयोः
 (काकृ—‘०सेवनयोः’— (प) ।
 व्रुटिः) ।
 सुखसेवनयोः—मै-सा ।
 गतिसेवनयोः सुखे (च)
 —वा ।

ग—वातयति व्यजनेन पतिं पतिव्रता-सैण्टपीटर्स. । वातयन्त्रविमानक-
 कथासरि. ४३, ४४ ।

+√वास (वास) १०/३३१ उपसेवायाम् (प) √वस् (वस) १/ निवासे
 श × क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- (प) ।
 कात-शा-हे-वा । √वस् (वस) २/ आच्छादने
 गतिसुखसेवनयोः—जै । (आ) ।
 √वस् (वस) १०/२०४
 स्नेहच्छेदापहरणेषु (प) ।
 विवासति—निघ. ३/५ =
 परिचरणकर्मा ।

उपसेवा तु = गुणान्तराधानम्—दुर्गादासः ।

ग—वासयति-सार. २२२:१५ । (अनिलः) वासयत्यभितो भूमिम्-दे.
 भा. ८, ६, ३ । वासितम्—१ योत. ३४ । आवासयन्तः—वा. रा. २, १०३, १४ = सुरभी-
 कुर्वन्तः (तिल.) ।

घ—वासेति-विनय. १, २११ = सुरभीकरणे ।

च—√वास (सक) = (१) संस्कारे, (२) सुरभीकरणे, (३) निवासे.
 वासइ-भवि. ।

छ—√वसाना † } = सौगन्ध्ये, गन्धे-बुं. ख. ।
 छ—√वसावौ † }

+√विच्छ् (विछ) १०/२४२ भासार्थः (प) √विच्छ् (विछ) ६/ गतौ
 च ×, श क्षी-शा-हे । (प) ।

भाषार्थः—मै-सा-जै-

काकृ-कात ।

त्विषि—वो ।

ङ—[√विच्छाय (सक)=निस्तेजस्त्वे । विच्छाएइ-गउड । (नामधातु-
रयम् । विगता छाया तेजो यस्मात् तत्)]

+√वित्त (वित्त) १०/३७८	समुत्सर्गे (प)	>√व्यय (व्यय) वित्त-
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-	क्षी-हे ।	समुत्सर्गे (प) इति
शा×	त्यागे—वो ।	सभ्याः—क्षी ।
		√विद् (विद्) ६/ लाभे+क्ते ।

समुत्सर्गः=त्यागः—क्षी ।

ग—वित्ते रमस्व-ऋ. १०,३४,१३ । वित्तैषणा-शत्रा. १४,६,४,१ ।

+√विद् (विद्) १०/१७६	चेतनाख्यानविवा-	√विद् (विद्) २/ ज्ञाने
श, (जै-√विष् [विषै])	देषु (आ)	(प) ।
मुद्रणदोषः । 'विदै' इति	क्षी ।	√विद् (विद्) ४/ सत्ता-
स्यात् ।	वेदनाख्यानविवा-	याम् (आ) ।
	देषु—मै ।	√विद् (विद्) ७/ विचारणे
	चेतनाख्याननिवासे-	(आ) ।
	षु—सा-कात-	वेदयन्ते-निरु. ५,२,६ ।
	शा-हे ।	
	वेदनायाम्—च ।	
	जै ?	
	वेतनाख्याननिवास-	
	नेषु—काकृ ।	
	'चेतनाख्यान' इति	
	भाष्यम् ।	

यौ. क्रि.; प्रयोज. ज्ञाने—ह्वि. ।

ग—आचार्याय वेदयति-आश्व. श्रौ. ८,१४,३ । वेदयन्ति ते-वा. रा. १,७६,
१४ । तस्य त्वं वेदयस्व ह-मभार. १४,१८,३५; काले वेदयते सदा-२,१७५ । वेदये-
वा. रा. २,६४,७३ ।

घ—वेदेति-सुत्तनिपात २११ ।

ङ—√वेअ (सक) = (१) अनुभवे, भोगे, (२) ज्ञाने । वेअइ, वेएइ-सम्यक्त्वो. ९ ।

+√विप् (विप) १०/१३८ क्षेपे (प)	√टिप् (टिप) १०/१३८
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	क्षेपे (प) ।
क्षी-वो ।	√डिप् (डिप) १०/ क्षेपे
कात-शा-हे ।	(प) ।
√विप् १/ यौ. क्रि.—कम्पने—ह्वि. ।	√तिप् (तिप) १०/ क्षेपे
	(प) ।
	√वेप् (वेष्ट) १०/ कम्पने
	(आ) ।

ग—वेना अवीविपन्-ऋ. ९, ७३, २; चक्रं न वृत्तं व्यतीरवीविपन्—ऋ. १, १५५, ६; विपः.....विधन्त-३, ३, १ ।

+√विल् (विल) १०/७१ क्षेपे (प)	√वी २ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसन-
क्षी-मै-च-जै-कात-शा-	खादनेषु (प) ।
सा-काकृ ।	√विल् (विल) ६/ संवरणे (प) ।
हे-वो ×, श	√वेल् (वेल्) १/ चलने (आ) ।

+√विष्क् (विष्क) १०/१५१ हिंसायाम् (आ)	< > √किष्क् (किष्क)
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात-	१०/१५४ हिंसायाम्
सा ।	(आ) ।
शा-हे-वो ×	√हिष्क् (हिष्क) १०/
	हिंसायाम् (आ)
	इति दुर्गः-क्षी ।
	√हिक् १०/११९b हिंसा-
	याम् (आ) काकृ ।

कचित् कोशे 'हिष्क' इति पठ्यते-सा ।

√विष्क (विष्क) १०/३८३ दर्शने (प)	वि+√लक्ष (लक्ष) १०/ दर्श-
क्षी-श-च-जै-काकृ-कात-शा-	नाङ्कनयोः (आ)-
मै-सा ।	विलक्ष > विलष्क >
हे-वो ×	(ललोपे) > √विष्क् ।
	√व्लेष्क (व्लेष्क) १०/
	दर्शने (आ) क्षी ।

✓विष्क् (विष्क) १०/१५१

हिंसायाम् (आ) सा ।

वि+✓ईक्ष् १/ दर्शने (आ)=

✓वीक्ष् > ✓वीष्क् > ;

✓विष्क् इति वागीशः ।

+✓बीज (बीज) १०/६४ (प)

१०/(१/१७९) क्षी×, हे ?

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा×

व्यजने—वो ।

✓विज् (विज) १/२१४ गतौ

(प) इत्येके—क्षी ।

वि+✓ईज् १/ गतिकुत्सनयोः

(आ)=✓वीज् ।

वि+✓अज् १/ गतिक्षेपणयोः (प)

=✓व्यज्, व्यजनम्

बीजेलौ किकादबीजयत्-क्षी ।

ग—तेषु वेश्मस्वबीजयत्-वा. रा. ५,५०,८; राघवं पर्यबीजयत्-५,४५,९ ।

पक्षाभ्यामभ्यबीजयत्-मभार. १२,६३४७; जलेनात्यर्थशीतेन बीजन्तः पुण्यगन्धिना ७,३०७ । (तं) बीजन्ति बालव्यजनैः-हरिवंश. १३०९२ ।

ङ—✓बीज (सक)=व्यजने । बीजइ, बीजेमि-मै. ६६ ।

ङ—✓बीअ (सक)=व्यजने । बीअअंति-अभि. ८९ । वीयंति-सुर. १,९६ ।

च—✓विज्ज (सक)=व्यजने । कर्म-विज्जइ-भवि. ।

छ—विजना (< व्यजनम् ?)=व्यजनम्-बुं.ख. ।

✓बीड् १०/ दाढ्ये (प)

अपाणिनीयः

यद् वीळयासि वीळु तत्-ऋ. ८,४५,६ । वीळयतिश्च व्रीळयतिश्च संस्तम्भ-कर्माणौ पूर्वेण संप्रयुज्येते-निरु. ५,१६,१ ।

+✓वीर (वीर) १०/३४७

च×,श

विक्रान्तौ (आ)

क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

शौर्ये—वो ।

✓बीड् (बीड) दाढ्ये-

ऋ. ८,४५,६ ।

✓अज्+ङ्गा. १/१३

रकि; अजेवीभावः ।

वि+✓ईर् १०/ विशेषेण

ईरयति दूरीकरोति

शत्रून् =✓वीर ।

✓वी २/ गतिव्याप्ति-
प्रजनकान्त्यसनत्वा-
दनेपु (प) ।

ग—इन्द्रमनु वीरयध्वम्—ऋ. १०, १०३, ६ । वीरयस्व—ऐत्रा. ३, २०; तैत्रा. २, ७, ८, १ । वीरैः स्याम सधमादः—ऋ. ५, २०, ४ = पुत्रैः । वीरहीनां तथा स्त्रियम्—मार्क. पु. ३५, ३१ = पतिपुत्रहीनाम् ।

छ—वीर, बीरो = पुत्रः । “सो जा, मोरे वीर ! वीर की बालियाँ लैजें गंगा जी के तीर” बुं. ख. लोकगीतम् ।

+✓वुक् (वुक्) १०/१७२	भाषणे (प) मै ।	✓वुक् (वुक्) १/ भपणे .
च×(क्षी-सा-श-काकृ-	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	(प) ।
कात-शा-हे-वो-✓वुक्)	कात-शा-हे ।	✓वुक् १/४६० a चलने
	भर्त्सने—जै ।	(आ) काकृ ।
	आदिशब्दे—वो ।	

छ—✓भौकना ।

+✓वृ (वृञ्) १०/२६४	आवरणे (उ)	✓वृ (वृञ्) ५/ वरणे (उ) ।
च×, श	क्षी-मै-सा-काकृ-	✓वृ (वृञ्) ५/ वरणे (उ) ।
	कात-हे ।	
	जै ?	
	वृतौ—वो ।	

यौ. क्रि.; प्रयोज. वृतौ—ह्वि. ।

ग—वारयते—तांत्रा. ९, ६, ११; तैत्रा. १, ८, २, ५ । वरन्ते—ऐत्रा. ४, २०; जैत्रा. १८० ।

घ—वारेति—पेतवत्थु २, ७ ।

ङ—✓वार (सक) = रोधे, निषेधे । वारेइ—उव.; महा. ।

छ—✓वराना (<वारणम्) = सत्यपि प्रसङ्गे कस्या अपि वार्ताया अनुदीरणे, वारणे, (२) त्यागे, (३) रक्षायाम्, (४) क्षेत्रेभ्यो मूषिकादीनामपसारणे ।

छ—✓वारना = निषेधे ।

+✓वृह् (वृहि) १०/२३१	भाषार्थः (प)	✓वृह् (वृहि) १/ शब्दे, च =
च×(क्षी-श-काकृ-	मै-सा-जै-काकृ-कात ।	वृद्धौ (प) ।
शा-हे-✓वृह्)	भासार्थः—क्षी-	✓वृह् (वृहिर्) १/ शब्दे च (प)
	शा-हे ।	इति दुर्गः—क्षी ।
	त्विषि—वो ।	

+√वृज् (वृजी) १०/२६३ वर्जने (प) आधृषाद्वा √वृज् (वृजी) २/ वर्जने (आ) ।
 श क्षी-मै-सा-च-जै- √वृज् (वृजी) ७/ वर्जने (प) ।
 काकृ-कात-शा-हे । √वृज् (वृजी) २/ वर्जने (आ) ।
 त्यागे—वो ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. वेष्टने—हि. ।

ग—वर्जयति—छान्दोग्यो. २, २२, १; ऋ. प्राति. ६, १०, १५, ८; लाट्या.
 श्रौ. ३, ३, २५ । वर्जयसि—वा. रा. २, १००, ६७ । यत्र वर्जयते राजा—मनु. ९, २४६;
 वर्जयेत् २, १७७ ।

ङ—√वज्ज (सक)=त्यागे-काल.; महा.; पंचा. १२, ६ ।

+√वृत् (वृत्) १०/२५२ भासार्थः (प) √वृत् (वृत्) १/ वर्तने (आ) ।
 च×, श क्षी-शा-हे । √वृत् (वृत्) ४/ वरणे (आ) ।
 भाषार्थः—मै-सा- √वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ (आ) ।
 जै-काकृ-कात ।
 दीप्तौ—वो ।

ग—[वर्तयतं दिवो वधम्—ऋ. ७, १०४, ४ ।]

+√वृध् (वृधु) १०/२५३ भासार्थः (प) √वृध् (वृधु) १/ वृद्धौ (आ) ।
 च-जै×, श(काकृ— क्षी-शा-हे । √वृध् (वृधु) १०/ छेदन-
 √वृध्) भाषार्थः—मै-सा- पूरणयोः (प) ।
 काकृ-कात ।
 दीप्तौ—वो ।

+√वृष् (वृष) १०/१७२ शक्तिबन्धने (आ) √वृष् (वृष) १/ सेचने (प) ।
 मै-श-च-काकृ-कात- क्षी-सा-जै-शा । √वृष् (वृष) १०/ सामर्थ्य-
 वो× 'शक्तिसम्बन्धे' इति धारणार्थः (आ) इत्येके—
 मैत्रेयः—सा । क्षी ।
 वृषायमाणः—तैत्रा. २, ५, ४, २ ।
 अवृषायिषत—मंत्रा. २, ३, ७ ।

शक्तिबन्धनम्=प्रजननसामर्थ्यम्—क्षी ।

√वृष् (वृष) १०/१६३ शक्तिसम्बन्धे (आ)
 मै-कात ।
 शक्तिबन्धे—हे ।
 प्रजनैश्ये—वो ।

यौ. क्रि.; प्रयो. वर्षणे—हि. ।

ग—यूयं वृष्टिं वर्षयथ—ऋ. ५, १५, ५।

+√बेल (बेल) १०/३२७ कालोपदेशे (प)
क्षी-मै-सा-जै-काकु-
क्ष-च× कात-शा।
हे ?
कालार्थे—वो।

ग—संवत्सरवेलायाम्-शत्रा. ७, ४, २, ३८। वारबेलः—वा. रा. २, ५९, ३०—
बेला=मर्यादा (तिल.)।

+√व्यप् (व्यप) १०/९४ व्यये (प) इति <√व्यय् (व्यय) क्षये (प)।
मै-क्ष-जै-काकु-कात- कौशिकः—क्षी। वि+अपेत्युपसर्गौ =
क्ष-हे× क्षये—सा-वो। √व्यप्।
(कूट) दाहे—च।

+√व्यय् (व्यय) १०/९४ क्षये (प) वि+√इ (इण्) २/ गतौ (प)
मै-क्ष-च× क्षी-सा-जै-काकु- =√व्यय्।
कात-क्ष-हे वि+√अय् (अय) १/ गतौ (आ)
नुदि—वो। =√व्यय्।
√व्यय् (व्यय) १/ गतौ (प)।
√व्यय (व्यय) १०/वित्तस-
मुत्सर्गे (प)।

√व्यय (व्यय) १०/३७७ गतौ (प) पूर्ववत्।
क्षी-हे।
गतौ त्यागे—वो।

उत्तरधातोरभिन्नेयं प्रकृतिरिति शेषस्ततोऽवगन्तव्यः।

+√व्यय (व्यय) १०/३७७ वित्तसमुत्सर्गे (प) पूर्ववत्।
च×, क्ष इति सभ्याः—क्षी।
क्षी-मै-सा-जै-काकु-
कात-क्ष-हे।
समुत्सर्गे—हे।
गतौ त्यागे—वो।
व्यये—हि।

ग—पृष्ठोऽपठयमानस्तु-मनु. ८,६०=अपह्वानः (मन्वर्थ.); ह्रत्वाऽ-
पठयते च यत्-८,३३२=अपह्वते (मन्वर्थ.) ।

+√व्युन्द् (व्युदि) १०/९४ व्यये (प) इति <√व्यय् (व्यय)
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात- नन्दी—क्षी । क्षये (प) ।
शा-हे-वो× वि+√उन्द् (उन्दी) ७/
कृदने (प) ।

ग—व्युन्दन०-वा. सं. २,२ (कृदने) ।

+√व्रज् (व्रज) १०/८० मार्गसंस्कारगत्योः (प) इति <√वज् (वज) मार्ग-
च-काकृ-कात-शा×,श चन्द्रः—क्षी । संस्कारगत्योः (प) ।
क्षी-सा ।
मार्गसंस्कारयोः, गतौ च—मै ।
मार्गणसंस्कारयोः—जै ।
मार्गणसंस्कारगत्योः—हे ।
गतौ संस्कृतौ च—वो ।

यौ. क्रि.; प्रयो. हि. ।

ग—रामं प्रात्राजयत् समाः—रघु. १२,६=प्रावासयत् (संजी.) ।

+√व्रण (व्रण) १०/३८३ गात्रविचूर्णने (प) √व्रण् (व्रण) १/ शब्दार्थः
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे । √वृण् १/२०८d किमिभक्षणे
अङ्गचूर्णे—वो । (प) काकृ ।
व्रन्दी व्रन्दतेर्मृदुभावकर्मणः—
निरु. ५,१६,१ ।

क—उर्ध्व = विदारणे । बोहे. व्रन् ; रसन्-वॉरॉन् = छिद्रम्-वा. पॉकनीः ।

ग—साकृतनिर्घणित०-कथासरि. ३८,२८ । व्रणयति (अधरम्)—इन्द्रिशे
स्पृशे २९९० ।

+√शट् (शट) १०/१६० श्लाघायाम् (आ) इति <√शट् (शट) श्लाघा-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- नन्दी—क्षी । याम् (आ) ।
कात-शा× क्षी-हे । √शल्ल (शल्ल) १०/१६०
श्लाघायाम् (आ)
इति कौशिकः—क्षी ।

✓शल्भ् शल्भ १/
कथने (आ) ।
✓शाड् (शाड्) १/
श्लाघायाम् (आ) ।

+✓शट् (शठ) १०/२७
च-जै-शा ×, श

असंस्कारगत्योः (प)
क्षी-सा ।
संस्कारगत्योः—मै-
काकृ-कात-हे ।
आलस्ये गत्यसंस्कृत-
संस्कृते—वो ।

✓सठ (सठ) श्वठार्थे =
[गत्यसंस्कृत-संस्कृते] (प)
वो ।
✓शट् (शठ) १/ कैतवे (प) ।

+✓शट् (शठ) १०/१०४
मै-सा-श-च-काकृ-कात-
शा-हे ×

आलस्ये (प) इत्येके—
क्षी ।
क्षी-वो ।

<✓शुट् (शुठ) आलस्ये
(प) ।

+✓शट् (शठ) १०/१६०
च ×, श

श्लाघायाम् (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ
(प),-कात-शा-हे-वो ।

>✓शट् (शठ) श्लाघायाम् (आ)
इति नन्दी—क्षी ।

+✓शठ (शठ) १०/३००
श ×

असम्यग्भाषणे (प)
क्षी ।
सम्यग्भाषणे—मै-च-
काकृ-कात ।
सम्यगवभाषणे—
सा-जै-शा ।
सम्यग्भाषणे—हे ।
दुर्वाचि—वो ।

द्रष्ट. ✓शट् (शठ)
१०/१६० श्लाघायाम् (आ) ।

“सम्यग्भाषणे = सम्यग्वचनक्रियायाम् इति क्षीरस्वामी”—पुरुषकारः
(६९ पृ.) ।

+✓शब्द (शब्द) १०/१८२
च ×, श

उपसर्गादाविष्कारे (प)
क्षी-मै-सा-काकृ-कात-शा ।
शब्दक्रियायाम्—मै ।
आविष्करणे—जै ।

पिबद्ना—ऋ. ६, ४६, ६;
शौ. २०, ८, २ । अव्यक्तं
शब्दायमाने, रक्षोभेदे—
वाचस्पत्यकोशः । अपि

भाषाविष्कारयोः—हे ।

आविष्कृतौ—वो ।

शब्दकृतौ—वो (निरुप-
सर्गः) ।

भाषणेऽपि शब्दविशेषेऽ-
स्य वृत्तिं स्मरन्ति—मै ।

+ शब्द (पृषोदरादीनि)

= √ पिब्द्, पिब्दना ।

शब्द्यते—निरु. १,

१८, ११ ।

ग—अहरभिश्चद्व्यन्तः—आश्व. श्रौ. ६, १०, २३ । पञ्चरात्रानुशब्दितः—मभार.
१२, १२९७६ । नामग्राहमशब्दयत्—कथासरि. ११०, २४ ।

+ √ शम् (शम) १०/१३४ आलोचने (आ)

च ×, (जै √ सम्) क्षी-मै-सा-जै-काकृ-

कात-शा-हे ।

आलोचे—वो (उ) ।

यौ. क्रि.; प्रयो. हि. ।

√ शम् (शमः) १/८०३

अदर्शने—मिन् ।

ग—निशामयत-वा. रा. ६, २१, २; निशाम्य-१, ६९, १७ = दृष्ट्वा (तिल.);
निशाम्य-२, १०, ४ = ज्ञात्वा (तिल.) । चित्रमद्य निशामय-मभार. ४, १९६८ ।

+ √ शम्ब (शम्ब) १०/२१

श-च-जै-काकृ-कात-

शा-वो ×

सम्बन्धे (प) चन्द्र

आह—क्षी ।

क्षी-मै-हे ।

सम्बन्धने—सा ।

< √ साम्ब (साम्ब) सम्बन्धे

(प) ।

शम्ब इति वज्रनाम,

शमयतेर्वा शातयतेर्वा—

निरु. ५, २४, २ ।

ग—[शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तम्—ऋ. २, १२, ११; शम्बः—१०, ४२, ७ ।] शम्बूकं नाम
नामतः—वा. रा. ७, ७६, ३ ।

+ √ शर (शर) १०/३१५

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा-वो ×

दौर्बल्ये (प) इति

नन्दी—क्षी ।

क्षी-हे ।

< √ शार (शार) दौर्बल्ये

(प) ।

√ शृ (शृञ्) ९/ हिंसायाम्

(उ) ।

शरः शृणाते—निरु.

५, ४, ५ ।

ग—[मा युगं विशारि—ऋ. ३, ५३, १७० । शर०—ऋ. १, १९१, ३ । अग्निहोत्रं
शरशरायत्—आश्व. श्रौ. ३, ११, १९ । शरस्तम्बाच्च गौतमः—मभार. १, १३८, १५ ।

+√शल (शल) १०/१६० श्लाघायाम् (आ) इति <√शठ् (शठ) श्लाघा-
मै-सा-श-च-जै-काकृ- कौशिक—क्षी । याम् (आ) ।
कात-शा× क्षी-हे । द्रष्ट. √शाड् (शाड्) १/
श्लाघे—वो । श्लाघायाम् (आ) ।

+√शार (शार) १०/२१५ दौर्वल्ये (प) { >√शर (शर) दौर्वल्ये (प)
मै-सा-श-च-जै-काकृ× क्षी-कात-शा- इति नन्दी—क्षी ।
हे-वो । >√सार (सार) दौर्वल्ये (प)
इति दुर्गः—क्षी ।
√शृ (शृच्) ९/ हिंसायाम् (उ) ।

? ग—विशारि-ऋ. ३,५३,१७ ।

+√शिप् (शिप) १०/२६७ असर्वोपयोगे (प) √शिप् (शिप) १. हिंसार्थः
श-च× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- (प) ।
कात-शा-हे-वो । √शिप् (शिप्) १/
विपूर्वः— अतिशये—क्षी-मै- विशेषणे (प) ।
च× सा-जै-काकृ-कात-शा-हे ।
अतिशायने—वो ।

असर्वोपयोगः = अनुपयुक्तत्वम्—क्षी ।

असर्वोपयोगः = परिशेषीकरणम्—दुर्गादासः ।

ग—दत्तशेषं न शेषयेत्—मभार. १३,४०० । न शेषयेतां युधि शत्रुसेनाम्—
३,१४७६० ।

+√शीक् (शीक) १०/२५५ भाषार्थः (प) स्वामिकाश्यपा-
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ- नुसारेण—सा ।
कात-शा-हे-वो×

+√शीक् (शीक) १०/२७६ आमर्षणे (प) आधृषाद्वा √शीक् (शीक) १/
श-च×(काकृ-√सीक्) क्षी-मै-सा-जै-कात-शा-हे । सेचने (आ) ।
काकृ ? √चीक् (चीक)
सेके आमर्षे च—वो । १०/२०७ आमर्षणे
(प) मै ।
√शक् (शक) ४/
विभाषितो मर्षणे
(आ) ।

ग—शीकित०-तै. ७,५,११,२ । शीकाय-तैप्राति. ३,२ । शीकायन्त्-वा. सं. २२,२६=सेचने ।

+√शील (शील) १०/३२५ उपधारणे (प)
श× क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे ।
अभ्यासेऽतिशयने-वो ।

उपधारणम्=अभ्यासः—क्षी ।

उपधारणम्=परिचय इत्येके—क्षी ।

ग—शीलयेदुत्तरेण वा-आपस्त. १,३०,७ । यतस्व पुण्यशीलने-मभार. १२,३२१,
४३=अभ्यसने । नैकमेवातिशीलयेत्-सुश्रु. २,२१२,१७ ।

ङ—√सील (सक)=(१) अभ्यासे, (२) पालने-हित. १९ ।

+√शुक्ल (शुक्ल) १०/८४ अतिसर्जने ><√शुल्क (शुल्क) १०/८१
क्षी-मै-श-च-जै-कात- (प) सा । सर्जने (प) ।
शा-हे-वो× सर्जने—काकृ । लकारककारयोर्वर्णविपर्यय
इति वागीशः ।

+√शुठ् (शुठ) १०/१०४ आलस्ये (प)
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।

+√शुण्ठ् (शुठि) १०/१०५ शोषणे (प) √शुण्ड् १/१८३ m हिंसा-
च×,श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- गत्योः (प) ।
कात-हे-वो ।

ग—द्रष्ट. √शुण्ठ् (शुठि) १/३४१ शोषणे (प) ।

+√शुन्ध् (शुन्ध) १०/२८० शौचकरणे (प) √सुन्द् शोभे-सौ. धा.-
श-च× आधृषाद्वा । वो ।

क्षी-शा ।
शौचकर्मणि—
मै (उ),-सा ।
शुद्धौ—जै-कात-
शा-हे (आ),-
काकृ-वो ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. हि. ।

ग—शुन्धयति-वा. सं. ४,२ ।

+√शुल्क् (शुल्क) १०/८१
मै-श-च-कात-शा-हे×
(काकृ—√शुल्क्)

सर्जने (प)
क्षी-काकृ ।
अतिस्पर्शने—सा ।
जै ?
सर्जने वर्जने भाषे—बो ।

>√शुल्ब (शुल्ब) असर्जने
(प) इत्येके—क्षी ।
√शुल्क् १०/३३ भाषणे
(प) काकृ ।
√श्रल्क् (श्रल्क) १०/
परिभाषणे (प) ।
√वल्क् (वल्क) १०/
परिभाषणे (प) ।

ग—शुल्काय देयाम्-ऋ. ८,१,५; ७,८०,६ । धनुः शुल्कावाप्तम्-मभार.
१,७०८८ । गृहीयाच्छुल्कमण्वपि-मनु. ३,५१ ।

+√शुल्ब (शुल्ब) १०/७६
मै-श-च-काकृ×
(जै-कात√शुल्ब)

माने (प)
क्षी-सा-जै-कात ।
सर्जने—कात-शा ।
माने सर्जने च—हे ।
माने सर्गे—बो ।

>√शूर्प (शूर्प) माने (प)
इति चन्द्रः—क्षी ।

ग—शुल्ब०-आपस्त. (कात्या. श्रौ.) १,३,१४ । शुल्बसूत्रनामको ग्रन्थः ।

+√शुल्ब (शुल्ब) १०/८१

असर्जने (प)
इत्येके—क्षी ।

<√शुल्क् (शुल्क) सर्जने
(प) ।

१०/७६ धातोरभिन्नोऽयम् । अर्थभेदात् क्षीरस्वामिनाऽन्यत्र संख्यात इति
सर्वेषां वैयाकरणानामर्थादयस्तत एवावसेयाः ।

+√शूर (शूर) १०/३४६
च×,श

विक्रान्तौ (आ)
क्षी-मै-सा-जै-काकृ-
कात-शा-हे ।
विक्रमे—बो ।

√शूर (शूरी) ४/ हिंसायाम्
(आ) ।

√शु १/ गतौ (प)+उणा.
२/२५ क्रन् दीर्घश्चेति शूरः
(शवति वीर्यं प्राप्नो-
तीति) । शूरः शवतेर्गति-
कर्मणः—निरु. ४,१३,१ ।

ग—शविष्ठं न आ भर शूर शवः-ऋ. ६,१९,६; इमे नरो वृत्रहत्येषु शूराः-
७,१,१० । शूराश्च वृत्रविद्याश्च-मभार. १,१०९,४ ।

+√शूर्प (शूर्प) १०/७६ माने (प) इति <√शुल्ब (शुल्ब) माने
च×,श (काकृ/√शूर्प) चन्द्रः—क्षी । (प) ।
क्षी-मै-सा-जै-काकृ- √शृ (शृन्) ९/ हिंसा-
कात-शा-हे-वो । याम् (उ)+उणा.
३/२६ इति पः;
चकारात् स च कित् ।

ग—शूर्प०-तैत्रा. १,६,५,४; शत्रा. १,१,१,२२ । सशूर्पपिटकाः—मभार. ५,
५२४९ । विसृज्य सूर्पवहोपान् गुणान् गृह्णन्ति साधवः—इन्द्रिशे स्पृशे २८७८ ।

+√शृध् (शृध) १०/२०२ अप्रसहने (प) √शृध् (शृध) १/ शब्द-
च-जै-वो×, श क्षी-हे । कुत्सायाम् (आ) ।
'प्रसहने=अभिभवे' √शृध् (शृध) १/ उन्ने
इत्येके—क्षी (उ) ।
प्रसहने—क्षी-मै-सा-शा-हे । √धृष् (धृष्) १०/ अप्र-
प्रहसने—काकृ-शा । सहने (प) । वर्ण-
१/ यौ. क्रि.; प्रयो. औद्धत्ये—हि. । विपर्ययेण—√शृध्
प्रहसने—काकृ-कात ।

प्रहसनम्=विद्रव इति गोविन्दभट्टः—(श. क. दु.) ।
ग—शर्धयतीति हि. ऋग्वेदोदाहरणं प्रस्तौति । मया नोपलब्धम् ।

+√श्रण् (श्रण) १०/४२ दाने (प) √सन् (षण्) ८/ दाने (उ) ।
श क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ-
कात-शा-हे-वो ।
१/ यौ. क्रि.; प्रयो. हि. ।

ग—विश्राणय सर्वशः—वा. रा. २,३२,२९; विश्राणितम्—२,३२,३६=दत्तम्
(तिल.) । विश्राणयामास यथा वैश्रवणस्तथा—मभार. १३,२८०३ । विश्राण्य—रघु.
१४,१५=दत्त्वा—(संजी.) ।

+√श्रथ् (श्रथ) १०/१३ प्रतिहर्षे (प)
च×,श(काकृ/√श्रथ्) क्षी-कात-शा-हे ।
(कात—√ग्रन्थ्) प्रतियत्ने—मै-हे ।
प्रयत्ने—सा ।
'प्रस्थाने' इति मैत्रेयः—सा ।

‘अतिहर्षे’ इति बहवः—

सा । (बा. ग. प.

प्रतिहर्षे पठति तद्

धातुवृत्तौ नास्ति) ।

प्रीतिहर्षे—जै ।

प्रतिहर्षणे—काकृ ।

यत्ने प्रतिहृषि—वो ।

१/, यौ. क्रि.; प्रयोज. शैथिल्ये—हि. ।

✓अथ् (अथ) १०/२७३

श-च कात×

हिंसायाम् (प)

आधृषाद्वा

क्षी-जै-शा ।

मोक्षणे—मै-सा-हे ।

हिंसायां बन्धने च—हे ।

बन्धे मोक्षे वधे—वो ।

१/ यौ. क्रि.; प्रयोज. शैथिल्ये—हि. ।

>✓अन्थ् (अन्थ) हिंसायाम्

(प) इत्येके—क्षी ।

✓अथ् १०/३२८

हिंसायां बन्धने च

(प) जै ।

✓अथ् १०/२४६ हिंसायां

बन्धने (प) शा ।

ग—अथन्ते—ऋ. ५, ५९, १ । अनु शिश्रथः—ऋ. ५, ३०, २२ । वि शश्रथे—ऋ. ९, ७०, २ (अनु शृन्थति—तै. ६, १, ९, ७) ।

+✓अथ् (अथ) १०/३१७

श-च×

दौर्वल्ये (प)

क्षी-मै-सा-काकृ-कात-

शा-हे-वो ।

शैथिल्ये—जै ।

१/, यौ. क्रि.; प्रयो. हि. ।

ग—अथयति (अद्रिम्)—ऋ. १०, ११२, ८; ९, ६८, २ । अथयन्ताह सिम्रतः—ऋ. ५, ५४, १० । अथयन्ति—ऐत्रा. ६, २४ । शिश्रयत्—तैत्रा. २, ५, ४, ४ ।

+✓अन्थ् (अन्थ) १०/२७३ हिंसायाम् (प)

मै-सा-श-च-जै-काकृ-

कात-शा×

आधृषाद्वा

इत्येके—क्षी

हिंसार्थः—हे ।

दर्भे वधे—वो ।

<✓अथ् (अथ) हिंसायाम्

(प) ।

<p>+√श्रन्थ् (श्रन्थ) १०/२८४ श-च×</p>	<p>सन्दर्भे (प) आधृषाद्वा क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । दर्भे वधे—वो ।</p>	<p>√श्रथ् (श्रथ) १०/२७३ हिंसायाम् (प) ।</p>
---	--	---

ग—[अनु श्रन्थति-तै. ६,१,९,७ ।]

<p>+√श्लिष् (श्लिष) १०/३८ च×, श</p>	<p>श्लेषणे (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । श्लेषे—वो ।</p>	<p>√श्लिष् (श्लिष) ४/ आलिङ्गने (प) ।</p>
---	--	--

यौ. क्रि.; प्रयोज. द्वि. ।

ग—श्लेषयेत् स्वजघनम्-रतिरह.[-किरातार्जु. ९,५०-मल्लि. टीकायाम् ।]

<p>+√श्वट् (श्वठ) १०/२८ श</p>	<p>असंस्कारगत्योः (प) क्षी-सा । संस्कारगत्योः— मै-काकृ-कात-शा-हे । गतौ—च । गतिसंस्कारयोः—जै । गत्यसंस्कृतसंस्कृते—वो ।</p>	<p>√शठ् (शठ) १०/२७ असं- स्कारगत्योः (प) ।</p>
-----------------------------------	--	---

<p>+√श्वठ (श्वठ) १०/३०१</p>	<p>असम्यगाभाषणे (प) क्षी । सम्यगवभाषणे— सा-जै-शा । सम्यगाभाषणे—मै-च- जै-काकृ-कात । सम्यग्भाषणे—हे । दुर्वाचि—वो । 'अभाषणे' इति केचित् —सा ।</p>	<p>√शठ (शठ) १०/३०० असम्यगाभाषणे (प) ।</p>
-----------------------------	---	---

“सम्यगाभाषणे = सम्यग्वचनक्रियायाम् इति क्षीरस्वामी”—पुरुषकारः
(६९ पृ.) ।

+√श्चण्ड् (श्चठि) १०/२८
श-च-काकृ-कात×

असंस्कारगत्योः (प)
इति दौर्गाः—क्षी।

<√श्चट् (श्चठ) असंस्कार-
गत्योः (प)।

क्षी-सा।

संस्कारगत्योः—

मै-शा-हे।

गतिसंस्कारयोः—जै।

गत्यसंस्कृतसंस्कृते—वो।

+√श्चभ्र् (श्चभ्र) १०/८५
मै-श-च-जै-काकृ-
कात-शा×

गतौ, च=कृच्छ्रजीवने
(प) इति दौर्गाः—क्षी।
क्षी।

<√स्वर्न् (स्वर्त) गत्याम्,
च=कृच्छ्रजीवने (प)।

√श्चर्न् (श्चर्त) १०/८५
गत्याम् (प) मै।

गत्याम्—सा।

गतौ—हे।

बिले गतौ तङ्के—वो।

ग—परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम्—ऋ. २.२७.७; शत्रा. ११.२,३,८। श्वभ्रम्-
वा. रा. ३,४,११ (गी. प्रे. सं.)। श्वभ्र०—मार्क. पु. ५३.२९=छिद्र०।

+√श्चर्न् (श्चर्त) १०/८५
क्षी-च-कात-हे-वो×, श

गत्याम् (प)

श्चात्रति—निघ. २/४=

मै-सा-काकृ।

गतिकर्मा।

गत्याम्, च=

√स्वर्न् (स्वर्त) १०/ गत्याम्,

कृच्छ्रजीवने—शा।

च=कृच्छ्रजीवने (प)।

गमने, च=

कृच्छ्रजीवने—जै।

+√श्चल्क् (श्चल्क) १०/३४
श, (काकृ-√शुल्क्)

परिभाषणे (प)

√वल्क् (वल्क) १०/परि-

आधृषाद्वा

भाषणे (प)।

क्षी-मै-सा।

√शुल्क् १०/३३ a भाषणे

भाषणे—च-जै-

(प) काकृ।

काकृ-कात-शा-हे।

भाषे—वो।

+√श्चेत (श्चेत) १०/३८७
श-जै-शा-हे-वो×

..... (प)

√श्चिन् (श्चिता) १/ वर्णे
(आ)।

क्षी-मै-सा-च-काकृ-

कात×

तेनातिक्रामति।

तदाचष्टे।

+√सङ्केत (सङ्केत) १०/३४९ आमन्त्रणे (प) √केत (केत) १०/ आमन्त्रणे
क्षी-मै-श-च-जै-काकृ-कात- सा । (प) ।
शा-हे-वो ×

ग—शिष्याणां सङ्केतयति-जेड्. डी. डी. एम. जी. १४.५७२, १२ । सङ्केतित०
-प्रायश्चित्त. २२, b८ ।

ड—√संकेअ (सम्+√केतय्)=इङ्गिते । संकृ-संकेइय-सम्भत्त. २१८ ।
छ—√संकेतना=सङ्कोचे ।
छ—[√संकेतना (<संकीर्ण-?)=संकटे] ।

+√सङ्ग्राम (सङ्ग्राम) १०/३६६ युद्धे (प) √ग्राम (ग्राम) १०/३५०
श क्षी-च-मै-सा-जै- आमन्त्रणे (प) सा ।
काकृ-कात-शा- सम्+√ग्राम=
(आ),-हे-वो (उ) । √सङ्ग्राम ।

ड—√संगाम (सक)=युद्धे । संगामेइ-भग.; तंदु. ११ । वकृ-संगामेमाण-
णाया. १, १६—पत्र. २२३; निर. १, १ ।

+√सट् (सट्) १०/९४ हिंसायाम् (प) √सठ् १०/ गतौ (प) वो ।
श-जै × क्षी-मै-सा-च-शा ।
हिंसाबलदाननिकेतनेषु—
काकृ-कात-हे ।
निकेतने हिंसे बले दाने—
—वो ।

ग—सट्क०-सा. द. ४२९; ५४२ ।

+√सत्त्र (सत्त्र) १०/३५० संतानक्रियायाम् (आ) √सद् (षट्) १/ विशरण-
श-च × क्षी-मै-सा-काकृ-कात । गत्यवसादनेषु (प) ।
संदानक्रियायाम्— √सद्+उणा. ४/१६६ ।
जै-शा-हे ।
संबन्धे संततौ—वो ।

ग—सत्त्र०-ऋ. ७, ३३, १३ । सत्त्रं निषेदुर्ऋषयो नाधमानाः-अ.वे. १७, १, १४ ।

+√सद् (आङ् षदः) १०/२७९ पद्यर्थे (प) आधृषाद्वा √सद् (षद्) १/ विशर-
 श-च× क्षी-मै-सा-कात । णगत्यवसादनेषु (प) ।
 गतौ—जै-सा-हे-वो ।
 गत्यर्थे—काकृ ।

ग—आसदम्-ऋ. ४, ९, १; आसदे-५, २६, ८; आसादयति-१, ३१, १७ । आसाद-
 यासास-वा. रा. २, ३१, १४ । न चाससाद—हरिवंश. ४९१९ ।

+√सभाज (सभाज) १०/३३४ प्रीतिदर्शने (प) √भज् (भज) १/ सेवायाम्
 श-च× क्षी । (उ) ।
 प्रीतिदर्शनयोः— √भाज् (भाज) १०/ पृथक्कर्मणि
 मै-सा-जै । (प) ।
 प्रीतौ—काकृ- स+√भाज=√सभाज ।
 कात-शा-हे ।
 सेवने—काकृ-
 कात-शा-हे ।
 सेवनप्रीतिदर्शने
 —वो ।

ग—सभाजयति-वा. रा. ३, ३५, १७ । सभाजयन्ते-मभार. ५, १७, १८ । सभा-
 जयसे-मा. पु. ११०, १३ । सभाजयामास-भा. पु. १०, ४८, ३ ।

ङ—√सभाज (सक)=पूजने-शौ.; अभि. १६० ।

+√सम्ब् (षम्ब) १०/२१ संबन्धे (प) √सम्ब् (षम्ब) १/ सर्पणे (प) वो ।
 क्षी-च×, श(कात— मै-सा-जै-काकृ- √साम्ब् (साम्ब) १०/२१ संबन्धे
 √सङ्घ्) कात-शा-हे-वो । (प) ।
 संबन्धने—सा । √शम्ब् (शम्ब) १०/ संबन्धे (प) ।

√सह् (षह) १०/२६० मर्षणे (प) आधृ- √सह् (षह) १/ मर्षणे (आ) ।
 च×, श षाद्वा
 क्षी-मै-सा-च-जै-
 काकृ-कात-शा-हे ।
 शक्तौ—वो ।

१/ यौ. क्रि.; प्रयोज. हि. ।

ग—सहन्तम्, सहन्ती-ऋ. १, ११, ४ । स एवायं नागः सहति कलभेभ्यः
 परिभवम्-सुभाषित. ६, ३१ ।

+√सान्त्व् (सान्त्व) १०/३३ सामप्रयोगे (प) √साम् (साम) १०/ सान्त्वने
मै-सा-च × क्षी-जै-काकृ-कात- (प) च ।
शा-हे ।

सामयोगे—वो ।

√सान्त्व् (पान्त्व) १०/३४ सामप्रयोगे—
क्षी-श-च-जै-काकृ-
कात-शा × मै-सा-हे ।
सामयोगे—वो ।

ग—परिसान्त्वय-वा. रा. १,६४,१८; २,३०,२८; २,८०,२१ । परिसान्त्वयस्व-
मभार. ३,२३४; कानि सान्त्वानि—५,१४०,२-सान्त्वम् = अत्यर्थं मधुरम् । विधिना
तेन सान्त्वयन्-मनु. ८,७९ = प्रियोक्तिं रचयन् (मन्वर्थ.); सान्त्वनेन प्रशमय्यादौ-मनु.
८,७९ = प्रीत्या (मन्वर्थ.) । सान्त्वमान०-मभार. ८,२४३ ।

+√साम् (साम) १०/३३ सान्त्वप्रयोगे (प) इति √साम् (साम) १०/
मै-सा-श-जै-काकृ- चन्द्रः—क्षी । सान्त्वने (प) ।
कात-शा × क्षी-हे ।
सान्त्वने—च ।
सान्त्वे—वो ।

ग—सामानं व्याचष्टे-तैत्रा. ३,२,५,४ ।

+√साम् (साम) १०/३२६ सान्त्वने (प) √साम् (साम) सान्त्वप्रयोगे (प)।
श-च × क्षी-मै-जै-काकृ- चान्द्रमते १०/२९ इति क्षी ।
कात-शा-हे-वो । √साम् (साम) १०/८९ सान्त्वने
सान्त्वप्रयोगे—वो । (प) च ।
क्षी—सान्त्वने (यु. मी.
सं.) तदयुक्तम् ।

सान्त्वनम् = प्रीणनम्—क्षी ।

ग—पूर्वबदुदाहरणमवसेयम् ।

+√साम्ब् (साम्ब) १०/२१ सम्बन्धे (प) √सम्ब् (षम्ब) १०/२१ सम्बन्धे
मै-श-च-जै-काकृ-कात- क्षी-सा-हे-वो । (प) मै ।
शा ×

√शम्ब् (शम्ब) १०/२१ सम्बन्धे
(प) इति चन्द्रः—क्षी ।

स+अम्ब=√साम्ब्—इति
वागीशः ।

+√सार (सार) १०/३१५ दौर्बल्ये (प) इति <√शार (शार) दौर्बल्ये (प) ।
 श-च-कात-शा-हे× दुर्गः—क्षी । √शर (शर) दौर्बल्ये (प) इति
 (बा.ग.प.-क्षी×) क्षी-मै-सा-काकृ- नन्दी—क्षी ।
 (जै-√सर) कात-वो । √सृ १/ गतौ (प) ।
 (काकृ-√स्वार) शैथिल्ये—जै । राज्ञा हिमवतः सारो राज्ञः सारो
 सारयतीति व्याख्यातः हिमाद्रिणा-रघु. ४, ७९ = बलम्,
 कन्नडटीकायाम् । धनम् ।
 √सृ १/ यौ. क्रि.; प्रयोज. प्रवाहे—द्वि. ।
 ? ग—[सारः—रघु. ४, ७९]

+√सुख (सुख) १०/३७४ तत्क्रियायाम् (प) √सुघ् १०/१८६॥ भाषार्थः (प)
 च×, श क्षी-मै-सा-जै-काकृ- काकृ ।
 कात-शा-हे ।
 तत्कृतौ—वो ।

ग—स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठ-क्र. ३, ३५, ४ । न तथा सुखयत्यग्निः—मभार.
 ३, १८१ । मत्संदेशैः सुखयितुमलम्—मेघ. उ. २५ ।

ङ—√सुह (सक) = सुखने । सुहृ-पिंग.; सुहेदि-शौ. ।
 +√सुहृ (सुहृ) १०/२५ अनादरे (प) >√अहृ अनादरे (प)
 श-च-शा× क्षी-मै-सा-जै-काकृ- इति दुर्गः—क्षी ।
 कात-हे । √सहृ (सहृ) १०/ हिंसा-
 अनादरे तौच्छये याम् (प) ।
 च—वो । √सुण्ट् १. ९९ वक्रे (प)
 √सुहृ (सुहृ) १०/२५ अनादरे (प) इति काकृ ।
 मै-सा-श-च-जै-काकृ- चन्द्रदुर्गौ—क्षी ।
 कात-शा× क्षी-हे ।
 अनादरे तौच्छये
 च—वो ।

तौच्छयम् = अल्पीभावः—दुर्गादासः ।

+√सूच (सूच) १०/३२० पैशुन्ये (प) [सूचि० ऋ. २, ३२, ४ ।]
 श× क्षी-मै-सा-च-जै- √सिच् (सिच्) ४/ तन्तु-
 काकृ-कात-शा-हे-वो । सन्ताने (प) ।
 यावद्वि सूच्याः (सीव्यतेऽ-
 नया)—मभार. ५, २८, १८ ।

ग—सूचयसि-मैत्रायण्यु. ३,१; मैत्र्यु. ३,१। सूचयन्ति परं तेजः-वा. रा. ४,९,१०५। सूचकोऽशुचिरेव च-मनु. ४,७१=खलः-यः परस्य दोषान् असतः सतो वा खयापयति (मन्वर्थः)।

ङ—√सूअ (सक)=(१) सूचने, (२) ज्ञाने, (३) शरव्ये। सूएइ, सूअंति-विसे. १३६८; स. २४८; गउड.।

+√सूत्र (सूत्र) १०/३५२	विमोचने (प)	√सिब्व् (षिवु) ४/ तन्तु-
श-च×(जै-शा/सूत्र)	क्षी-हे।	सन्ताने (प)।
	वेष्टने—मै-सा।	√सिब्व् (षिवु) + उणा.
	अवमोचने—जै-	४/१६३=सूत्रम्।
	काकृ-कात-शा।	
	ग्रन्थे—वो।	

ग—सूत्र०-अ.वे. ३,९,३; शत्रा. ३,२,४,१४। असूत्रयन्-शत्रुअयमाहा. १४,२१, ५५। धर्मेणु सूत्रितम्-मभार. १२,९६७१। धात्रा किं न सूत्रितम्-कथासरि. १००,३०।

ङ—√सुत्त (सक)=निर्माणे। सुत्तइ-सुपा. २३५।

+√सूद (पूद) १०/१८५	आस्रवणे (प)
च×,श	क्षी-शा-हे
	क्षरणे—मै-सा-जै-काकृ-कात-
	शा-हे।
	‘घाते च’ इति केचित्—क्षी।
	आश्रये—काकृ। (‘आस्रवे’
	इति स्यात्)।
	आश्रवणे—जै-कात।
	‘आस्रवणे’ इति भाव्यम्।
	केचित् ‘आश्रवणे’ इति
	पठन्ति—सा।
	निरासे आश्रुतिहयोश्च—वो।

यौ. क्रि.; प्रयोज. व्यवस्थापने—ह्रि.।

ग—असूदयत् सुकृते गर्भमद्रिः—ऋ. ३,३१,७। सूदयन्ति-वा. रा. ४,९,२०; सूदयसे-६,९५,३८। सर्वा ब्रह्मणा सूदयामि-ऋ. १,१६२,१७=व्यवस्थापने।

+√सू १०/१०९	आवरणे (प)	<√घृ स्त्रावणे (प)।
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-	इति पूर्वे पेटुः	
शा×	—क्षी	

स्त्रावणे—क्षी ।

स्तृत्तौ—वो ।

+√स्कन्ध (स्कन्ध) १०/३८५
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-
शा×

समाहारे (प) क्षी-हे ।
समाहृतौ—वो

√स्कन्द् (स्कन्दिर्) १
गतिशोपणयोः (प) ।
√स्कन्द् + उणा. ४/२०६ =
स्कन्धः ।

स्कन्धो वृक्षस्य समास्कन्नो
भवति-निरु. ६, १७, ११ ।

ग—[चस्कन्धे-हरिवंश. १९५८ ('चस्कन्धे' इति भाव्यम् । स्त्रलतिः)];
स्कन्धांसीव-ऋ. १, ३२, ९ । स्कन्ध०-अ. वे. ६, १३५, १ । खर्जूरीस्कन्धनद्धानाम्-रघु.
४, ५७-स्कन्धेषु = प्रकाण्डेषु- (संजी.) ।

+√स्तन (स्तन) १०/३०६
श×

देवशब्दे (प)

द्रष्ट.√स्तन् (स्तन) १/

क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- शब्दे (प) ।

कात-शा ।

गर्जे—हे ।

अभ्रशब्दे—वो ।

१/, यौ. क्रि.; प्रयो.—हि. ।

क—द्रष्ट.√स्तन् (स्तन) १/ शब्दे (प) ।

ग—स्तनयन्-ऋ. १, ५८, २; यत्पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति-५, ८३, २; स्तनयति-
शत्रा. २, २, ३, ८; छान्दोग्यो. २, ३, १ । स्तनयन्ति-आर्षेयो. ७ : ३ ।

+√स्तिप् (स्तिप्) १०/१४१
मै-सा-श-च-जै-काकृ-कात-
शा-हे×

क्षेपे (प)
क्षी-वो ।

√स्तिप् (ष्टिप्) १/ क्षरणार्थः
(आ)

√तिप् (तिष्ट) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

√तेप् (तेष्ट) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

√स्तेप् (ष्टेष्ट) १/ क्षरणार्थः
(आ) ।

√टिप् (टिप्) १०/ क्षेपे (प) ।

स्तिपाः-निघ. ४/३ । स्तिपा
स्तिपापालन उपस्थितान् पालय-
तीति वा-निरु. ६, १७, ८ ।

ग—स्तिपा तनूपा जरितृणाम्—ऋ. ७,६६,३; स नः स्तिपा उत भवा-
१०,६९,४ (=अग्निः) ।

+√स्तूप (स्तूप) १०/१४२ मै-सा (च) जै-काकृ-कात- शा-हे-वो × च ४/७०	समुच्छ्राये (प) क्षी ।	>√स्तूप (ष्टूप) समु- च्छ्राये (प) इति चन्द्रः—क्षी ।
स्तूप (ष्टूप) १०/१४२ श-च × (काकृ-√स्तूप [पूष]) लैपिकी वृटिः । 'ष्टूप' इति भाव्यम् ।	समुच्छ्राये (प) इति चन्द्रः—क्षी । क्षी-मै-सा-काकृ- कात-कात-शा-हे । समुच्चये—जै । उच्छ्राये—वो ।	√स्तूप ४/६७ समु- च्छ्राये (प) काकृ । स्तूपः स्थायते; सङ्घातः—निरु. १०, ३३,१ ।

ग—उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः—ऋ. ७,२,१ ।

+√स्तेन (स्तेन) १०/३४१ श	चौर्ये (प) क्षी-मै-सा-च-जै-काकृ- कात-शा-हे-वो ।	स्तेनः कस्मात् ? संस्थानम- स्मिन् पापकमिति नैरुक्ताः— ३,१९,१८ ।
-----------------------------	---	---

ग—स्तेनो यो दिवसति नः—ऋ. २,२८,१०; स्तेन इव वज्रमक्रमुः—१०,९७,१० ।

ङ—तेण (<स्तेनः)=चौरः—ओघ. ११; कस. ।

+√स्तोम (स्तोम) १०/३६७ श-च ×	श्लाघायाम् (प) क्षी-मै-सा-जै-काकृ- कात-शा-हे । श्लाघने—वो ।	√स्तु (ष्टुब्) १/ स्तुतौ (उ)+उणा. १/१३९ ।
---------------------------------	--	--

ग—स्तोमो अधिनावजीगः—ऋ. ३,५८,१; अग्नेः स्तोमं मनामहे—५,१३,२ ।
स्तोम०—उत्तरराम. १ अङ्के = समूह० ।

छ—√तूमना=(१) पिच्चादिसंहतगुच्छानां विश्लेषे (अपलुब्धय);
(२) मर्दनै, दलने, (३) रहस्योद्घाटने ।

+√स्थूल (स्थूल) १०/३४८ श	परिवृंहणे (आ) क्षी-सा-काकृ-शा । परिवृंहणे—मै-च-जै- कात-हे ।	√स्था (ष्ठा) १/ गतिनिवृत्तौ (प)+उणा. ५/४ इत्युत्तरम् । रलयोश्चैक्यम् । एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु
-----------------------------	--	---

वृंहणे—वो ।

-ऋ. १०, १८, १३ ।

स्थूरं ददश पुरस्तान्-ऋ.
८, १, ३४ ।स्थूरः समाश्रितमात्रो महान्
भवत्यणुरनुस्थवीयांसमुपसर्गः
.....निरु. ६, २२, ४ =
(स्थूलः) ।

ग—बहुस्पृशापि स्थूलेन—शिशु. २, ७८ ।

ङ—थुङ् (<स्थूलम्) = पीवरम्-प्रामा. ।

ङ—थूल (<स्थूलम्) = पीवरम्-पउम. १४, ११३; उवा. ।

छ—स्थूर = मनुष्यः, (२) इट्चरः ।

छ—स्थूरी (स्थूरिन्) = भारवाही पशुः ।

छ—थूलना (<स्थूलनम्) = पैवर्ये-बुं. ख. । (रज्जुनिर्माणाय पलाशादिमूलस्य
परिवृंहणेऽस्य प्रायेण प्रयोगः) ।

+√स्निट् (स्निट) १०/३६ स्नेहने (प)

मै-सा-श-च-जै-

काकृ-कात×

क्षी-शा-हे ।

स्नेहे—वो ।

>√स्मिट् (स्मिट) अनादरे

(प) इत्येके-क्षी ।

><√स्निह् (स्निह) १०/३७

स्नेहने (प) मै ।

+√स्निह् (स्निह) १०/३७

क्षी-च-शा×

(काकृ-√स्नेह)

यौ. क्रि.; प्रयो.

स्नेहने (प)

मै-सा-जै-काकृ-

कात-हे-वो ।

—हि. ।

<>√स्निट् (स्निट) १०/३६

स्नेहने (प) ।

स्नेहयति-निघ. २/१९=

वधकर्मा ।

न स्नेहयति-निरु. ७, १४,

५=विरुक्षीकरोतीत्यर्थः

(दुर्गाचार्यः) ।

ग—स्नेहयञ्-ऋ.
चरक. १, १३

९, ९७, ५४ । क्षीरसिद्धो

बहुस्नेहः स्नेहयति नरम्-

+√स्पश् (स्पश) १०/१४९

च-काकृ-कात-वो×

(श-√स्पृश्)

ग्रहणसंश्लेषणयोः (आ)

क्षी-मै-सा ।

ग्रहणश्लेषणयोः—

जै-शा-हे ।

√स्पश् (स्पश) १०/ ग्रहणे

श्लेषे (प) वो ।

√पश् (पश) १०/ बन्धने

(प) ।

ग—स्पाशयाञ्चक्रे—शत्रा. ७,५,१,२५ ।

छ—√फाँसना=ग्रहणे । 'पाशः' इत्यस्मादपि व्युत्पत्तिः । पशिस्यदयोर्विकास-सम्बन्धः ।

√स्पुण्ड् (स्पुडि) १०/४ परिहासे (प)
(क्षी)-मै-सा-श-च-जै-काकृ-क्षी (यु. मी. सं. एव)
कात-शा-हे-वो× तदयुक्तम् ।

√स्फुण्ट् (स्फुटि) परिहासे
(प) इति दुर्गः—क्षी ।
√स्फुण्ड् (स्फुडि) परिघाते
(प) इत्येके—क्षी ।

+√स्पृह् (स्पृह) १०/३१८ ईप्सायाम् (प)
श क्षी-मै-सा-च-जै-
काकृ-कात-शा-हे ।
ईप्से—वो ।

√स्पृ ५/ प्रीतिबलनयोः (प)
√स्पृश् (स्पृश) ६/
संस्पर्शे (प) ।

यौ. क्रि.; प्रयोज. द्वि. ।

क—स्पर्धु- (स्पर्धु-)-नासिक्यम्-स्प्रेय्=कूर्दने, उच्छलने ।

ख—अवे. आ-स्पूरुजत-वा. पौकनीः ।

ग—न स्वप्नाय स्पृहयन्ति-ऋ. ८,२,१८; तस्मा अस्पृहयं पुनः—१०,१३५,२ ।
स्पृहयन्ति-शत्रा. २,२,३,५; कात्रा. १,२,३,४ ।

ङ—√पिह (सक)=वाञ्छायाम् । पिहाइ-भग. ३ ।

ङ—√पीह (सक)=वाञ्छायाम् । पीहन्ति, पीहेजा-औप.; ठा. ३,३-
पत्र. १४४ ।

ङ—√सिह (सक)=वाञ्छायाम् । कृ-सिहणिज-देवे. ८,३१ टी. ।

+√स्फिट् (स्फिट) १०/३७ अनादरे (प)
मै-श-जै-काकृ-कात-क्षी-च-हे ।
शा× 'स्नेहने' इति
कचित् कोशे—सा ।
वृत्त्यां हिंसेऽनादरे
च—वो ।

√स्फिट् (स्फिट) १०/
हिंसायाम् (प) मै ।
√स्मि (स्मिड्) १०/ अनादरे
(प) 'इत्येके' इति मैत्रेयः
—सा ।
√स्निह् (ष्णिह) १०/
स्नेहने (प) ।
√स्मिट् (स्मिट) १०/
अनादरे (प) ।
√स्मिट् (स्मिट) १०/ गतौ

(प) इति शाकटायनः—
सा ।

ग—[संस्फोटः=तुमुलयुद्धम्-क्षी]

ङ—√फोड (सक)=(१) विनाशे, (२) अपनयने, (३) परित्यागे,
(४) उद्धाटने । फोडइ, फोडेइ-उव ।

छ—√(सर)सेटना-(< फ-लोपे < स्फोटनम्)=तिरस्कारे, अनादरे ।

+√स्फिट् (स्फिट) १०/५३	हिंसायाम् (प)	√स्फिट् (स्फिट) १०/३७
क्षी-सा-श-च-जै-	मै-कात-शा-हे ।	अनादरे (प) ।
काकृ×	वृत्त्यां हिंसेऽनादरे च—	
	वो ।	

√स्फिट् (स्फिट) १०/१०० हिंसायाम् (प) सा ।

मैत्रेयादीनामनुरोधादेवेह स्फिट्श्च पठितः—सा ।

ङ—स्फिट् (स्फिट) १०/३७ वन् ।

छ—स्फिट् (स्फिट) १०/३७ वन् ।

+√स्फुट् (स्फुट) १०/१९०	भेदे (प)	√स्फुट् (स्फुट) १०/५
श-च×	क्षी-काकृ-कात-हे ।	परिहासे (प) जै ।
	भेदने—मै-सा ।	√स्फुट् (स्फुट) १०/९
	मिदि—वो ।	परिहासे (प) काकृ ।
आ+√स्फुट् (स्फुट)	हन्यर्थः—	√स्फुट् (स्फुट) १०/४५
	क्षी-जै-शा-हे ।	परिहासे (प) हे ।
		√स्फुट् १०/७५a हिंसायाम्
		(प) काकृ ।

ग—स्फोटयति तलघोषेण पर्वतान्—मभार. ५,५७७८ । स्फोटयति कराग्रेण
पञ्जरम्—हरिवंश. १०२६८ । स्फोटनम्—सुश्रु. ६,४२; प्रस्फोटयति—हरिवंश. १३८९४ ।
आस्फोटयिष्यञ्जग्राह पदे—कथासरि. २५,१५० ।

ङ—√फोड (सक)=भेदे, विदारणे । फोडेज्ज-कुप्र. ६७ ।

ङ—√फोडाव (सक)=भेदे, विदारणे, उद्धाटने—स. ४६० ।

+√स्फुट् (स्फुट) १०/३८५	प्रकटभावे (प)	√स्फुट् (स्फुट) ६/ विक-
श-च-जै-काकृ-कात-शा×	क्षी-हे ।	सने (प) ।
	मै-सा×	शेषः पूर्ववन् ।
	विशरणे—वो ।	

यौ. क्रि.; प्रयोज. द्वि. ।

विशरणम् = विकसनम् — दुर्गादासः ।

ग—नास्फोटयेत्—मनु. ४,६४=पाणिना बाहौ ध्वनिरूपमास्फोटनं न कुर्यात् (मन्वर्थः) ।

ङ—√फोडाव (सक) = भेदे, विदारणे, उद्घाटने—स. ४६० ।

+√स्फुण्ट् (स्फुटि) १०/४ परिहासे (प) इति मै-सा-श-च-जै-काकृ- कात×	दुर्गः—क्षी क्षी-शा-हे । नर्मणि—वो ।	<√स्फुण्ड् (स्फुडि) परिहासे (प) । √स्फुट् (स्फुट) १०/५ परिहासे (प) जै । √स्फुट् (स्फुट) १०/९ परिहासे (प) काकृ । √स्फुट् (स्फुट) १०/४५ परिहासे (प) हे । √स्फुट् (स्फुट) १०/३८५ प्रकटभावे (प) ।
--	--	---

+√स्फुण्ड् (स्फुडि) १०/४ परिघाते (प) इत्येके—क्षी । नर्मणि—वो ।	<√स्फुण्ड् (स्फुडि) परिहासे (प) क्षी । शेषः पूर्ववत् ।
---	--

+√स्मि (स्मिङ्) १०/३९ अनादरे (आ) क्षी-श-च-जै-काकृ-कात- इत्येके—मै । शा-हे×	मै-सा-वो ।	<√स्मिट् (स्मिट) १०/३८ अनादरे (प) मै । √स्मिट् (स्मिट) १०/३६ अनादरे (प) क्षी ।
--	------------	---

ग—सयावेशविवर्जिताय—रघु. ५,१९=गर्वाभिनिवेशशून्याय (संजी.) ।

+√स्मिट् (स्मिट) १०/३६ अनादरे (प) श-च-जै-काकृ×	क्षी-मै-सा-कात- शा-हे । अनादरे स्नेहे च— वो ।	>√स्मि (स्मिङ्) अनादरे (आ) इत्येके—मै । स्मित—इति वागीशः । √स्मिट् १०/२७ अनादरे (प) काकृ ।
---	--	--

+√स्यम् (स्यम्) १०/१६२	वितर्के (आ)	√स्यम् (स्यम्) १/ शब्दे (प)
च×, श (काकृ-	क्षी-मै-सा-काकृ-कात-	मिन् ।
√श्यम्)	शा-हे-वो ।	√स्यम् १०/ ध्वाने (प) वो ।
	वितर्कणे—जै ।	'स्यम्' इत्यस्य वर्णविपर्ययः—
		इति वागीशः ।

√स्य (श्य) ल् (स्य[श्य] ल्) १०/१५४ वितर्के (आ) इति न्यासकृन्-मै ।
 ६/२/१३३ इति स्वरसूत्रे स्या(श्या)लसंप्रतिपत्त्यर्थं पठितवान्—“स्या(श्या)लपुत्र
 इति । स्य(श्य)ल वितर्के इत्यस्माच्चुरादिणिजन्तान् पचाद्यच् । तेन स्या(श्या)-
 लशब्दोऽन्तोदात्तः”—इति न्यासकारः ।

+√स्वद् (ष्वद्) १०/२५६	संवरणे (प)	√स्वद् (ष्वद्) १/ आस्वादने
च×, श	क्षी-जै-शा-हे ।	(आ) ।
	आस्वादने—मै-सा-	सु+√अद्=√स्वद्—
	काकृ-कात ।	इति वागीशः ।
	स्वादे छदे—वो ।	
यौ. क्रि.; प्रयोज.	स्वादे—ह्वि ।	

ग—मूलफलं समास्वाद्य-वा. रा. ५, ७, ३१ [अभिरस्वदयन्-ऋ. २, ४, ७] ।

+√स्वर (स्वर) १०/३१०	आक्षेपे (प)	√स्वृ १/ शब्दोपतापयोः
श-च×	क्षी-मै-सा-जै-काकृ-	(प) ।
	कात-शा-हे-वो ।	सु+√ऋ १/ गतिप्रापणयोः(प) ।

स्वरयति-लाट्या. श्रौ. १, ६, ३ ।

+√स्वर्त् (स्वर्त्) १०/८५	गत्याम्, च=कृच्छ्र-	>√श्चर्त् (श्चर्त्) गतौ, च=
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	जीवने (प)	कृच्छ्रजीवने (प) इति
कात-शा-वो×	क्षी ।	नन्दी—क्षी ।
	कृच्छ्रजीवने—हे ।	सु+अर्त्—वागीशः ।
√स्वर्त् (ष्वर्त्)	गत्याम्, च=कृच्छ्र-	
मै-सा-श-च-जै-काकृ-	जीवने—इति नन्दी—क्षी ।	
शा-वो×	क्षी ।	
	गतौ—कात-हे ।	

+ √हिस् (हिसि) १०/२७८ हिंसायाम् (प) √हिस् (हिसि) ९/
 श-च-काट् × क्षी-मै-सा-जै-कात-
 शा-हे ।
 हिंसने—जै ।
 हिंसे—बो ।
 यौ. क्रि.; प्रयो. हि. ।

ग— न चात्मानं विहिंसयेत्—मभार. १२, ११०१६ ।

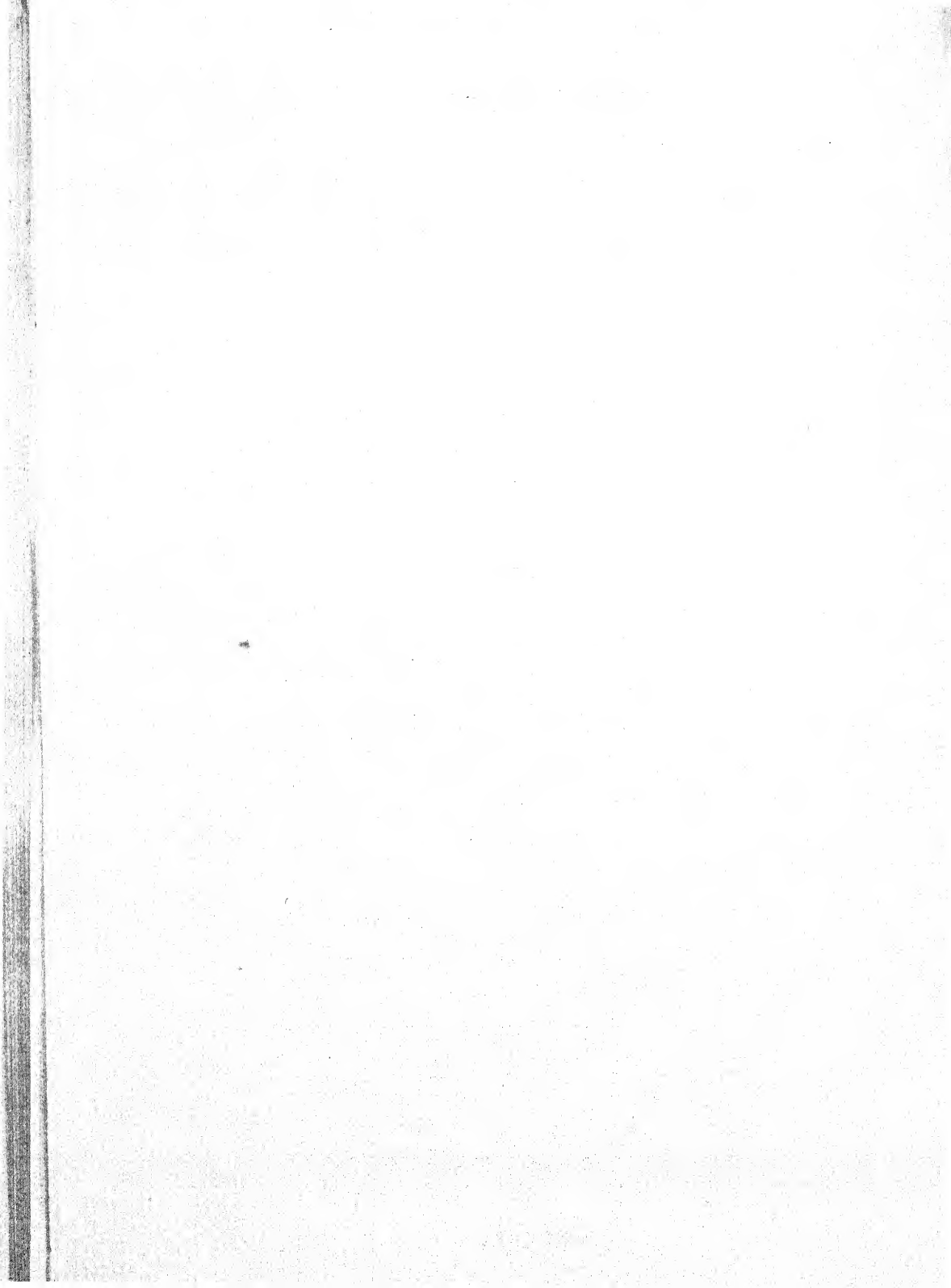
+ √हिष्क् (हिष्क) १०/१५४ हिंसायाम् (आ) इति < √किष्क् (किष्क) हिंसायाम्
 च-जै-कात-शा × दुर्गः—क्षी (प) ।
 क्षी-मै-सा-काट्-हे । √हिष्क् १०/११९b हिंसायाम्
 हिंसे—बो । (प) काट् ।

+ √हप् (हप) १०/११८a व्यक्तायां वाचि (प) √रप् (रप) १/ व्यक्तायां
 क्षी-सा-श-च-जै-काट् मै । वाचि (प) ।
 कात-शा-हे-बो × √लप् (लप) १/ व्यक्तायां
 वाचि (प) ।
 √हप् (हप) १०/११८
 व्यक्तायां वाचि (प) ।

+ √हप् (हप) १०/११८ व्यक्तायां वाचि (प) √हप् (हप) १०/११८a
 श-च × क्षी-मै-सा-जै-काट्-
 कात-शा-हे । व्यक्तायां वाचि (प) मै ।
 भाषणे—बो । शेषः पूर्ववत् ।
 √कृप् (कृप) १०/१२३
 व्यक्तायां वाचि (प)
 इत्येके—सा ।

श्रीयमुनाप्रसादस्य प्रणिपत्य पदाम्बुजम् ।
 शुक्रदेवं गुरुं नत्वाऽनन्तरं मुरलीधरम् ॥
 धातुपाठसमीक्षेयं श्रावणे शनिवासरे ।
 अमायां वैक्रमे व्योमहस्ताकाशकरेऽब्दके ॥
 जेजाकभुक्तिवासेन स्थित्वा काश्यां विवित्सया ।
 वागीशेत्यभिधेयेन पूर्यते प्रीयतां शिवः ॥

हिट्नीमहोदयेन न्यक्कृता ग्रन्थेऽस्मिंश्च प्रयोगैः

साधिता धातवः

अङ्क् (अकि) १।८४
 अङ्क् (अघि) १।१०५
 अट् (अट) १।२५२
 अड् (अड) १।३५३
 अड्ड् (अड्ड) १।३४५
 अण् (अण) १।४३७
 अण्ट् (अठि) १।२५८
 अन्त् (अति) १।५९
 अन्द् (अदि) १।६०
 ? अभ्र् (अभ्र) १।५५५
 अभ्य् (अघि) १।३७५ }
 अभ्य् (अन्व) १।४११ }
 अम्म् (अभि) १।३८२
 अर्क् (अर्घ) १।७३१
 अर्क् (अर्व) १।४११
 अर्क् (अर्व) १।५८०
 अल् (अल) १।५१६
 अप् (अष) १।८९०
 अस् (अस) १।८७२
 इङ्क् (इलि) १।१४०
 इन्द् (इदि) १।६१
 ? ई १।३१७
 ? ईष् (ईष) १।६७५
 उक् (उख) १।१२८
 ? उङ्क् (उलि) १।१२९
 उछ् (उछी) १।२१३
 उञ्छ् (उछि) १।२१२
 उर्द् (उर्द) १।२०
 उर्व् (उर्वी) १।५६७
 उह् (उहिर) १।७३०

? ऊय् (ऊयी) १।४८०
 ऋह् (ऋह) ६।२७
 एज् (एज) १।१७६
 एव् (एवृ) १।४९७
 ओख् (ओखृ) १।१२१
 ओण् (ओणृ) १।४४६
 कंस् (कसि) २।१४
 कक्क् (कक्क) १।११९
 कल् (कले) १।७७८
 कङ्क् (ककि) १।९१
 ? कज् (कज) १।२२७
 कञ् (कचि) १।१६७
 कट् (कटी) १।३१७
 कठ् (कठ) १।३३१
 कड् (कड) १।३५५
 कड् (कड) १।१००
 कड्ड् (कड्ड) ६।३५५
 कण् (कण) १।४४१
 कण् (कण) १।७८८
 कण्ट् (कटि) १।३१७
 कण्ठ् (कठि) १।२६१
 कण्ड् (कडि) १।२०८ }
 कण्ड् (कडि) १।३५५ }
 कन्द् (कदि) १।६७ }
 कन्द् (कदि) १।७६५ }
 कव् (कवृ) १।३७७
 ? कर्ज् (कर्ज) १।२२३
 कर्द् (कर्द) १।५७
 कर्व् (कर्व) १।४१३
 कव् (कर्व) १।५८१

कश् (कश) १।७१९ }
 कश् (कश) २।१४ }
 कस् (कस) २।१४
 काश् (काचि) १।१६८
 काश् (काश्) ४।५१
 किल् (किल्) ६।७४
 कील् (कील) १।५२४
 कु (कुङ्) १।९३७ }
 कु २।३१ }
 कुक् (कुक्) १।८८
 कुच् (कुच) १।८४४
 कुट् (कुट) ६।८६
 कुङ् (कुङ) ६।१०१
 कुण् (कुण) ६।५५
 कुण्ट् (कुटि) १।३१९
 कुण्ड् (कुडि) १।२६७
 कुण्ड् (कुडि) १।३१९
 कुथ् (कुथ) ९।४२
 कुन्थ् (कुथि) १।४१ }
 कुन्थ् (कुथि) ९।४२ }
 कुम्भ् (कुवि) १।४२६
 कुर् (कुर) ६।६१
 कुल् (कुल) १।८२६
 कुश् (कुश) ४।१०५ }
 कुस् (कुस) ४।१०५ }
 कूल् (कूल) १।५२५
 कूङ् (कूङ) ६।१०२
 कृण्व् (कृवि) १।५९४
 कृ ९।१३
 कृ ९।२५
 केप् (केष्ट) १।३६४
 केल् (केल) १।५३७
 केव् (केवृ) १।५०१
 कन् (कन्ज्) ९।८

कमर् (कमर) १।५५६
 कथ् (कथ) १।७९३
 क्रुञ्च् (क्रुन्च) १।१८२
 क्लट् (क्लट्) १।७६७
 क्लीच् (क्लीच्) १।३७८
 क्लु (क्लुङ्) १।९६६
 क्षल् (क्षल्) १।८३६
 क्षिण् (क्षिणु) ८।३
 क्षिप् (क्षिप) ४।१३
 क्षिच् (क्षिच्) ४।१३७९
 क्षीच् (क्षीच्) १।३७९
 क्षीव् (क्षीव) १।५६६
 क्षुर् (क्षुर्) ६।६२
 क्षिचङ् (क्षिचिचङा) १।७३५
 खक्व् (खक्व) १।१२०
 खच् (खच) १।१६६
 खज् (खज) १।२२८
 खट् (खट) १।३०५
 खण्ड् (खडि) १।२८१
 खर्ल् (खर्ल्) १।१२०
 खर्द् (खर्द्) १।५८
 खर्व् (खर्व) १।४१४
 खर्व् (खर्व) १।५७९
 खल् (खल) १।५४४
 खप् (खप) १।६८५
 खिट् (खिट) १।२९८
 खिद् (खिद्) ४।५८
 खुज् (खुज्) १।१९७
 खुण्ड् (खुडि) १।२८२
 खुर् (खुर) ६।६३
 खुर्द् (खुर्द्) १।२२
 खै १।८९७
 खोङ् (खोङ्) १।५५१

खोर् (खोर्) १।५५०
 खोल् (खोल्) १।५५१
 गग् (गग्) १।१५८
 गज् (गज्) १।२४३ }
 गज् (गज्) १।२४९ }
 गज् (गजि) १।२२४
 गड् (गड्) १।७७०
 गण्ड् (गण्डि) १।३५६
 गर्व् (गर्व) १।४१५
 गर्व् (गर्व) १।५७८
 गाध् (गाध्) १।४
 गु ६।१२५
 गुड् (गुड्) ५।९०
 गुद् (गुद्) १।२३
 गुध् (गुध्) ४।१२
 गुप् (गुप्) १।९५५
 गुप् (गुप्) ४।१२१
 गुक् (गुक्) ६।३८
 गू ६।११८
 गृ १।९२१
 गृज् (गृज्) १।२४५
 गृज् (गृजि) १।२४६
 गोप् (गोप्) १।३६५
 ? गोष्ट् (गोष्ट्) १।२५५
 ग्रन्थ् (ग्रन्थि) १।३५
 ग्लुच् (ग्लुच्) १।१९५
 वग् (वग्) १।१५८
 वु (वुड्) १।९३६
 वुट् (वुट्) १।७३७ }
 वुट् (वुट्) ६।१०३ }
 वुण् (वुण्) १।४३० }
 वुण् (वुण्) ६।५८ }
 वुर् (वुर्) ६।६५
 वृण् (वृण्) ८।६

हु (हुड्) १।९३८
 चक् (चक्) १।९०
 चण् (चण्) १।७९०
 चण्ड् (चण्डि) १।२७६
 चप् (चप्) १।३९७
 चय् (चय्) १।४७४
 चर्च (चर्च) १।७०९ }
 चर्च (चर्च) ६।२१ }
 चर्छ (चर्छ) ६।२१
 ? चर्च (चर्च) १।४२०
 चल (चल) ६।७७
 चप् (चप्) १।८७५
 चपव् (चपव्) ५।२२
 चह् (चह्) १।७२२
 चिट् (चिट्) १।३११
 ? चिरि ५।३०
 चिल् (चिल्) ६।७६
 चिल् (चिल्) १।५३३
 चीव् (चीव्) १।८६४
 चुट् (चुट्) १।३२१ }
 चुट् (चुट्) ६।९७ }
 चुड् (चुड्) १।३४४
 चुण्ट् (चुण्टि) १।३२१
 चुण्ड् (चुण्डि) १।३२१
 ? चुत् (चुतिर्) १।४०
 चुल् (चुल्) १।५३१
 चूर् (चूर्) ४।४७
 छद् (छदिर्) १।८०३
 छम् (छम्) १।४६५
 छुट् (छुट्) ६।९८
 छुप् (छुप्) ६।१३८
 जञ् (जञि) १।२३९
 जट् (जट्) १।३०१

जल् (जल) १।८१७
 जष् (जष) १।६७८
 जिम् (जिमु) १।४६८
 जु १।९२८
 जुङ् (जुगि) १।१५६
 जुङ् (जुड) ६।९९
 जुत् (जुतृ) १।३१
 जुन् (जुन) ६।४७
 जूप् (जूप) १।६७२
 ज्यु (ज्युङ्) १।९४१
 झर्झ् (झर्झ) १।७१० }
 झर्झ् (झर्झ) ६।२० }
 झप् (झप) १।६७१
 ? झृ (झृप्) ४।२३
 ? झौक् (झौकु) १।९५
 ङल् (ङल) १।८१९
 ङिप् (ङिप) ४।११८
 ङिप् (ङिप) ६।९१
 तंस् (तंसि) १।६७३
 तङ्क् (तकि) १।१४८
 तङ्क् (तगि) १।१४८
 तण्ड् (तडि) १।२७८
 ? तय् (तय) १।४७५
 ? तय् (तय) १।४७७
 तर्द् (तर्द) १।५६
 तस् (तसु) ४।९९
 तिक् (तिक) ५।२०
 तिग् (तिग) ५।२१
 तिप् (तिष्ट) १।३५७
 तिम् (तिम) ४।१५
 तिल् (तिल) १।५३४
 तिल् (तिल) ६।७५
 तिह् (तिह) १।५३४
 तीम् (तीम) ४।१६

तीव् (तीव) १।५६५
 तुज् (तुज) १।२४०
 तुङ्क् (तुजि) १।२४२
 तुट् (तुट) ६।९६
 तुङ् (तुड) १।३४७ }
 तुङ् (तुड) ६।१०४ }
 तुण्ड् (तुडि) १।२७३
 तुण् (तुग) ६।५२
 तुप् (तुप) १।४०२
 तुप् (तुप) ६।३२
 तुस् (तुस) १।७०३
 तुह् (तुहिर्) १।७२९
 तूर् (तूरी) ४।४२
 तृल् (तृल) १।५२७
 तृप् (तृप) १।६६७
 तृह् (तृह) ६।६९
 तृक्ष् (तृक्ष) १।६५१
 तृण् (तृणु) ८।५
 तृप् (तृप) ६।३०
 तृह् (तृह) ६।६८
 तेप् (तेष्ट) १।३६१
 तेव् (तेवृ) १।४९५
 त्रङ्क् (त्रकि) १।९३
 त्रङ्क् (त्रगि) १।१४९
 ? त्रन्द (त्रदि) १।६६
 ? त्रुप् (त्रुप) १।४०४
 ? त्रौक् (त्रौकु) १।९६
 त्वक्ष् (त्वक्ष) १।६४७
 त्वञ्क् (त्वञ्चु) १।१८९
 त्विष् (त्विषा) १।९८५
 धुव् (धुवी) १।५७०
 दक्ष् (दक्ष) १।६०३
 दङ्क् (दधि) १।१५७

दा (दाण्) १।९१४
 दु १।९२९
 दुर्व् (दुर्वी) १।५६९
 दुह् (दुहिर्) १।२२९
 दू (दूङ्) ४।२५
 दृप् (दृप) ६।३३
 दृक् (दृफ) ६।३६
 दृ ४ (१।८०१)
 ? दे (देङ्) १।९४७
 द्राप् (द्राष्ट) १।११३
 द्राङ्क् (द्राक्षि) १।६६४
 द्राह् (द्राह्) १।६३८
 दृण् (दृण) ६।५७
 द्रेक् (द्रेक्) १।७५
 ? धि ६।१२५
 धिश् (धिश्) १।५९९
 धिप् (धिप) ३।२२
 धी (धीङ्) ४।२८
 धूप् (धूप) १।३९४
 धृ (धृङ्) ६।१३१
 धोर् (धोर्क्) १।५५२
 ध्रण् (ध्रण) १।४५८
 ध्राङ् (ध्राङ्) १।२८५
 ध्रु १।९२८
 ध्रु ६।११९
 ध्रुव् (ध्रुव) ६।११६
 ध्वञ्ज् (ध्वजि) १।२१७
 ध्वाङ्क् (ध्वाक्षि) १।६३३
 नख् (नख) १।१३४
 नख् (नख) १।१३४
 नङ्क् (नखि) १।१३५
 नज् (ओनजी) ६।१०
 ? नट् (नट) १।३०८ }
 ? नट् (नट) १।७८५ }

नय् (नय) १।४७९
 नर्व् (नर्व) १।४२२
 नास् (नास्) १।६१९
 ? निन्व् (निवि) १।५८५
 निल् (निल) ६।८१
 निश (निश) १।७१४
 नु (णु) ६।११३
 नू (णू) ६।११६
 नेप् (नेप्) १।६१२
 पश् (पश्) १।६५६
 पञ् (पचि) १।१७१
 पण्ड् (पण्डि) १।२७९
 ? पर्प् (पर्प) १।४१३
 पर्व् (पर्व) १।४१७
 पर्व् (पर्व) १।५७४
 पर्प् (पर्प) १।६०८
 पल् (पल) १।८२३
 पि ६।१२४
 पिछ् (पिछ) ६।१८
 पिङ्क् (पिजि) २।१७ }
 ? पिङ्क् (पिजि) २।२० }
 पिट् (पिट) १।३०७ }
 पिट् (पिट) १।३१२ }
 पिट् (पिट) १।३१३ }
 पिठ् (पिठ) १।३३६ }
 पिङ् (पिङ) १।३१२
 पिण्ड् (पिण्डि) १।२७१
 पिस् (पिस्) १।७११
 पी (पीङ्) ४।३३
 पील् (पील) १।५२१
 पीव् (पीव) १।५६२
 पुण् (पुण) ६।५३
 ? पुन्थ् (पुथि) १।४२
 पुर् (पुर) ६।६६

पुर्व् (पुर्व) १।५७६
 पुल् (पुल) १।८२५
 पुष्प् (पुष्प) ४।१४
 पू (पूज्) ४ (६।१०)
 पूल् (पूल) १।५२८
 पूष् (पूष) १।६६८
 पृ (पृङ्) ६।१२१
 पृच् (पृची) २।१९
 पृञ्च् (पृचि) २।१९
 पृथ् (पृथु) १।७५८
 पेल् (पेल) १।५४०
 पेद् (पेद्) १।७१२
 पेस् (पेस्) १।७१२
 ? पै १।९०५
 पैण् (पैण्) १।४५०
 ? मुष् (मुष) १।६९४
 प्रोथ् (प्रोथु) १।८५२
 प्लक्ष् (प्लक्ष) १।८७८
 प्लव् (प्लव) १।५०८
 प्लुष् (प्लुष) ४०३
 प्लुष् (प्लुष) १।५६
 फुल् (फुल्ल) १।५३२
 फेल् (फेल्ल) १।५४१
 बद् (बद्) १।४९
 बध् (बध) १।९५८
 बभ्र् (बभ्र) १।९५६
 बर्बर् (बर्ब) १।४१२
 बर्ह् (बर्ह) १।६३१
 बल्ह् (बल्ह) १।६३२
 बाङ् (बाङ्) १।२८३
 बाह् (बाह्) १।६३७
 बिन्द् (बिदि) १।६२
 बिल् (बिल) ६।८०

चिस् (चिस) ४।१०४
 चुक्क् (चुक्क) १।११९
 चुन्द् (चुन्दिर्) १।८६१
 चुम् (चुस) ४।१०६
 वृह् (वृहिर्) १।७२७
 भट् (भट) १।७७३
 भण्ड् (भण्डि) १।२७०
 भल्ल् (भल्ल) १।४९२
 भिन्द् (भिदि) १।६४
 भृज् (भृजी) १।१७५
 भृश् (भृशु) ४।१११
 भ्राद् (भ्राद्) १।८७७
 मक्ष् (मक्ष) १।६५४
 मङ्क् (मकि) १।८६
 मय् (मय) १।१३२
 मङ्क् (मन्त्रि) १।१३३
 मङ्क् (मणि) १।१४७
 मज् (मज) १।२४७
 मञ्च् (मचि) १।१७०
 मट् (मट) १।३३०
 मण्ट् (मण्टि) १।२६०
 मण्ड् (मण्डि) १।२६९
 ? मय् (मय) १।४७३
 मल् (मल) १।४८९
 मल्ल् (मल्ल) १।५९०
 मश् (मश) १।७१६
 मष् (मष) १।६८२
 मस् (मसी) ४।१०८
 मस्क् (मस्क) १।९९
 माङ्क् (माङ्कि) १।६६०
 मान् (मान) १।९५७
 माह् (माह) १।८८०
 ? मिच्छ् (मिछ) ६।१८

मिश् (मिश) १।७१५
 मिष् (मिषु) १।६९०
 मुञ्क्ष् (मुन्वि) १।१३९
 मुञ्ज् (मुजि) १।२४८
 मुण् (मुण) ६।५४
 मुण्ट् (मुठि) १।२६२
 मुण्ड् (मुडि) १।२७२
 मुण्ड् (मुडि) १।३२०
 मुण्ड् (मुडि) १।३२२
 मुर् (मुर) ६।६४
 मुर्व् (मुर्वी) १।५७२
 मुप् (मुप) ४।११४
 मुस् (मुस) ४।१०७
 मूल् (मूल) १।५२९
 मूप् (मूप) १।६६९
 मृग् (मृग) ४।१३९
 मृञ्ज् (मृजि) १।२४८
 ? मेट् (मेट्ट) १।२८९
 मेथ् (मेथृ) १।८५४
 मेघ् (मेघृ) १।८५५
 मेव् (मेवृ) १।५०६
 म्रक्ष् (म्रक्ष) १।६६५
 यय् (यय) १।४७५
 ? युञ्ज् (युगि) १।१५५
 युज् (युज) ४।६४
 यूप् (यूप) १।६७१
 रङ्क्ष् (रलि) १।१३७
 रठ् (रठ) १।३३३
 रण् (रण) १।७८९
 रम्प् (रफि) १।४१०
 रय् (रय) १।४७९
 रि ६।१२३
 रिण्व् (रिवि) १।५९१
 ? रुध् (अनो रुध) ४।६२

? रेक् (रेकु) १।७७
 रेप् (रेपृ) १।३६८
 रेव् (रेवृ) १।३७४
 रेव् (रेवृ) १।५०८
 रौड् (रौडृ) १।३५१
 लङ्क्ष् (लखि) १।१३९
 लङ्क्ष् (लगि) १।१४४
 लज् (लज) १।२३४
 लञ्ज् (लजि) १।२३५
 लट् (लट) १।५९५
 लड् (लड) १।३५४
 ? लाज् (लाज) १।२३६
 लिङ्क्ष् (लिगि) १।१५४
 लिश् (लिश) ४।६६
 लुट् (लुट) १।३१०
 ? लुट् (लुट) १।७३८ }
 ? लुट् (लुट) ४।१०९ }
 लुड् (लुड) ६।१०१
 लुण्ट् (लुटि) १।३२५
 लुण्ड् (लुडि) १।३२४
 ? लुप् (लुप) ४।१२४
 लुभ् (लुभ) ६।२६
 लुम्भ् (लुभि) १।४२७
 लृष् (लृष) १।६६९
 लेण् (लेणृ) १।४५४
 लोष्ट् (लोष्ट) १।२५६
 वल् (वल) १।१३०
 वङ्क्ष् (वलि) १।१३१
 वङ्ज् (वगि) १।१४६
 वङ्क्ष् (वधि) १।१०६
 वट् (वट) १।२९७
 वण् (वण) १।४३९
 वण्ट् (वठि) १।२५९
 वय् (वय) १।४७१

वर्च् (वर्च) १।१६०	शल् (शल) १।५८८
वल् (वल) १।४८८	शव् (शव) १।७१७
वष् (वष) १।६८१	शप् (शप) १।६८०
वस् (वसु) ४।१०१	शाग्व् (शाग्व) १।१२६
वाङ् (वाङ्) १।२८४	शाङ् (शाङ्) १।२८६
विट् (विट) १।३१२ }	शान् (शान) १।९८०
विट् (विट) १।३१३ }	? शि (शिञ्) ५।३
विड् (विड) १।३१३	शिङ्ग (शिङ्गि) १।१३९
विद् (विद) ४।५९	शिल् (शिल) ६।८३
? विल् (विल) ६।७८	शीक् (शीक्) १।७२
विस् (विस) ४।१११	शीम् (शीम्) १।३८०
बुङ्ग (बुगि) १।१५७	शील् (शील) १।५२३
बुस् (बुस) ४।११३	शु १।९२४
बृक्ष् (बृक्ष) १।१६०	शुक् (शुक) १।११८
बृच् (बृची) ७।२४	शुण्ट् (शुण्टि) १।३४१
बृज् (बृजी) २।१८	शुम् (शुम) ६।४२
बृज् (बृजि) २।१९	शूर् (शूरी) ४।४६
बृण् (बृण) ६।४९	शूल् (शूल) १।५२६
बृह् (बृह) १।७३८	शूप् (शूप) १।६७०
वेण् (वेण्) १।८६२	शेव् (शेव) १।४९८
वेल् (वेल) १।५३५	शोण् (शोण्) १।४४७
वेस् (वेस) १।७१२	शौट् (शौट्) १।२८७
? वेह् (वेह) १।६३५	श्च्युत् (श्च्युतिर्) १।४०
व्युप् (व्युप) ४।८	श्रण् (श्रग) १।७९१
? व्युप् (व्युप) ४।१०९	? श्रथ् (श्रथ) १।७९२
शंस (आङः शंसि) १।६२२	श्रन्थ् (श्रथि) १।३४
शक् (शक) ४।७४	आ २।४२
शच् (शच) १।१६३	ओण् (ओण्) १।४४८
शट् (शट) १।२९६	श्लोक् (श्लोक) १।७४
शठ् (शठ) १।३३७	श्लोण् (श्लोण्) १।४४९
शण् (शण) १।७९१	श्रच् (श्रच) १।१६४
शण्ड् (शडि) १।२७७	श्रल् (श्रल) १।५५०
शर्व् (शर्व) १।५८१	ष्ठ्यै १।८९५
शल (शल) १।४८७	ष्वक् (ष्वक्) १।१००

सट् (षट्) १।३०९	स्नस् (णसु) ४।४
! सय् (षय) १।४७६	स्नुह् (णुह) ४।८६
सरज् (षरज) १।१९९	? स्फुड् (स्फुड) ६।११६
सिट् (षिट) १।३००	? सक्क (खकि) १।८२
सिध् (षिधू) १।४६	खेक् (खेक्) १।८०
सिल् (षिल) ६।८४	सै १।९०३
सीक् (सीक्) १।७५	हट् (हट) १।३०८
सुम्भ् (पुन्भ) १।४२६	हठ् (हठ) १।३३४
सुर् (पुर) ६।६०	हम्भ् (हम्भ) १।४६१
सुह् (पुह) ४।२१	हल् (हल) १।८२१
सूर्य् (सूर्य) (पूर्य) १।५१०, ६५७	हिल् (हिल) ६।८२
सूप् (पूप्) १।६७०	हुड् (हुड्) १।३४९
सुज् (सुज) ४।६५	हुड् (हुड) ६।१०२
? सेक् (मेक्) १।७८	हुड् (हुड) ६।१०८
सेल् (सेल्) १।५४२	हुण्ड् (हुडि) १।२६६
स्कम्भ् (स्कभि) १।३८४	हुण्ड् (हुडि) १।२७४
स्कुन्द (स्कुदि) १।९	हूड् (हूड्) १।३४८
स्कुम्भ् (स्कुम्भ) ५।५	हेट् (हेठ) १।२६३
९।	हेड् (हेड) १।७७१
सवद् (सवद) १।७६१	होड् (होड्) १।२८२
सुवच् (षुवच) १।१७२	होड् (होड्) १।३५५
स्रै (स्रै) १।९२६	हेष् (हेष्) १।६१४
स्थल् (स्थल) १।८२०	
स्थुड् (स्थुड) ६।१०५	

इति ४८९ धातवो विज्ञेयाः ।

अथ चुरादिधातवः

(येपु प्रश्नचिह्नानि ते द्विट्नीमहाशयेन प्रयोजकत्वेनोरीकृताः शेषाश्च निरस्ताः)

ग्रन्थेऽस्मिन् प्रयोगैस्ते साधिता धातवः समे

अंश (अंश) १०३६२	काळ (काळ) १०३२५
अंस (अंस) १०३६२	किष्क् (किष्क) १०१५४
अघ (अघ) १०३८५	कीट् (कीट) १०१००
अङ्क (अकि) १०३७२	कुट् (कुट) १०१६४
अङ्क (अङ्क) १०३७३	कुट् (कुट) १०१७०
अञ्च (अञ्चु) १०२११	कुटुम्ब (कुटुम्ब) १०१४७
अट् (अट) १०२५	? कुट् (कुट) १०२३
अन्य (अन्य) १०३७०	कुट् (कुट) १०१६८
अम् (अम) १०१८८	कुण्ड (कुडि) १०१४६
? अर्च (अर्च) १०२५९	कुम् (कुम्) १०१६६
? अर्ज (अर्ज) १०१९३	कुद् (कुट) १०६
अर्थ (अर्थ) १०३४९	कुमार (कुमार) १०३२४
अर्द् (अर्द) १०२७७	कुम् (कुपि) १०११५
? अर्ह (अर्ह) १०१९९	कुम् (कुचि) १०११५
आन्दोल (आन्दोल) १०६४, ३८४	कुम् (कुमि) १०१२०
आप् (आप्) १०२८६	कुशल् (कुशल्) १०३२२
[इल् (इल्) १०१२०]	कुस् (कुस्) १०१७९
? ईड् (ईड) १०१३०	कुह (कुह) १०३४५
? ईर् (ईर्) १०२६१	कूट् (कूट) १०१७०
उलण्ड (उलडि) १०१९	कूट (कूट) १०३३७
ऊन (ऊन) १०३३५	कूण (कूण) १०१५७
ऊर्ज (ऊर्ज) १०११६	? कूप (कूप) १०३१६
ओलण्ड (ओलडि) १०१९	कूत् (कूत्) १०११३
कण (कण) १०१८३	केत (केत) १०३३८
कण्ड (कडि) १०१४५	कथ (कथ) १०११३
कथ (कथ) १०२९७	? क्रथ (क्रथ) १०२७५
कर्ण (कर्ण) १०३६९	क्लप् (क्लप) १०१२३
? कल् (कल्) १०६८	क्षम् (क्षपि) १०८३
? कल (कल) १०३१२	? क्षल् (क्षल) १०६१

क्षोट (क्षोट) १०।३१९
 खट् (खट्) १०।९२
 खड् (खड) १०।४४
 खण्ड् (खण्डि) १०।४५
 खुण्ड् (खुण्डि) १०।४८
 खोट (खोट) १०।३२२
 खोड (खोड) १०।३२२
 गज् (गज) १०।१०७
 गण (गण) १०।२९९
 ? गद् (गद्) १०।३०७
 ? गह् (गह्) १०।२९२
 ? गल् (गल्) १०।१५८
 गवेप (गवेप) १०।३३०
 गालोड (गालोडित) १०।३८९
 गुण (गुण) १०।३४०
 ? गुण्ट् (गुण्टि) १०।४७
 गुण्ड् (गुण्डि) १०।५०
 गुन्द्र् (गुन्द्रि) १०।६
 गुर्द् (गुर्द्) १०।१२७
 गृ १०।१७५
 गोम (गोम) १०।३२३
 ? ग्रन्थ् (ग्रन्थ) १०।२६७
 ? ग्रस् (ग्रस्) १०।२१६
 ग्राम (ग्राम) १०।३३७
 घट् (घट) १०।१९१
 घण्ट् (घण्टि) १०।२३४
 घट् (घट्) १०।९१
 ? घर् (घर्) १०।१०९
 ? घुष् (घुषिर्) १०।१९४
 घृ १०।११०
 चक् (चक्) १०।५९
 चम्प् (चपि) १०।८२
 चर् (चर्) १०।२०५
 चर्च् (चर्च्) १०।१८०

चल् (चल) १०।७३
 चि (चिज्) १०।९०
 चिक् (चिक्) १०।६०
 ? चित् (चित) १०।१४३
 चित्र (चित्र) १०।३६०
 चिन्त् (चिति) १०।२
 चुण्ट् (चुण्टि) १०।११९
 चुम्प् (चुमि) १०।९४
 ?? चूर् (चूर्) १०।१
 यौगिको धातुः-ह्रि ।
 चुल् (चुल्) १०।६८
 चूर्ण् (चूर्ण) १०।१९
 ? च्यु १०।२०६
 छम्प् (छपि) १०।८२
 ? छर्द् (छर्द्) १०।५३
 छुट् (छुट) १०।७७
 ? छेद् (छेद्) १०।३८०
 जम् (जम्) १०।१८४
 ? जम्प् (जमि) १०।१८४
 जस् (जस्) १०।१८६
 जुप् (जुप) १०।२८१
 ? जप् (जप) १०।८६
 ? ज्ञा १०।२००
 टङ्क् (टकि) १०।९८
 टिप् (टिप) १०।१३९
 डप् (डप) १०।१३७
 ? डम्प् (डमि) १०।१३६
 डिप् (डिप) १०।१४०
 डिम्प् (डिमि) १०।१३७
 डिम्प् (डिमि) १०।१३५
 ? तंस् (तसि) १०।१६८
 तट् (तट) १०।४३
 ? तड् (तड) १०।२५३
 तड् (तड) १०।२५३

तन्त्र् (तन्त्रि) १०।१४७

? तर्क् (तर्क) १०।२५१

तल् (तल) १०।६२

? तिज् (तिज) १०।११२

तिप् (तिप) १०।१३७

तीर (तीर) १०।३५६

तुन्थ (तुन्थ) १०।३८६

तुम्त्र् (तुम्त्रि) १०।११७

तुल् (तुल) १०।६३

तूण् (तूण) १०।१०१

तूण् (तूण) १०।१५८

तूल् (तूल) १०।१५८

? तृप् (तृप) १०।२६९

? त्रस् (त्रस) १०।२१७

त्रुट् (त्रुट) १०।१६७

? दंश् (दंशि) १०।१४५

दंश् (दंशि) १०।२३३

दंश् (दंशि) १०।२३२

दण्ड (दण्ड) १०।३७१

? दम् (दम) १०।१३६

? दल् (दल) १०।२१९

? दस (दस) १०।३४३

दाश् (दाष्ट) १०।१४४

दिव् (दिवु) १०।१९२

? दुल् (दुल) १०।६४

धक् (धक्क) १०।५८

? धू (धूज्) १०।२८२

धूप (धूप) १०।२४१

धूस (धूस) १०।९९

? धृ १० (१।९४५)

धृष् (धृष) १०।२९६ = २९७

? ध्वन (ध्वन) १०।३३६

नक्क् (नक्क) १०।५७

? नट् (नट) १०।१२

नट् (नट) १०।२४९

निष्क् (निष्क) १०।११९

पंस् (पंसि) १०।७९

पश्न् (पश्न) १०।१८

पञ्च् (पञ्चि) १०।१११

? पट् (पट) १०।२२०

पट (पट) १०।३०२

? पत (पत) १०।३०८

पथ् (पथ) १०।२१

पन्थ् (पन्थ) १०।३१

पर्ण (पर्ण) १०।३८५

पथ् (पथ) १०।२०

पल् (पल) १०।७४

पन्थूल् (पन्थूल) १०।३२८

पप् (पप) १०।१८७

पार (पार) १०।३५५

पाल् (पाल) १०।७४

पिच्च् (पिच्च) १०।४७

पिच्छ् (पिच्छ) १०।४२

पिञ्ज् (पिञ्जि) १०।३०

पिञ्ज् (पिञ्जि) १०।२२५

पिण्ड् (पिण्डि) १०।१३२

[पिस (पिस) १०।३२]

पीड् (पीड) १०।११

पुंस् (पुंस) १०।९६

पुच्छ (पुच्छ) १०।३९१

पुट् (पुट) १०।७८

? पुट (पुट) १०।३५६

पुट् (पुट) १०।२४

पुथ् (पुथ) १०।२४६

पुल् (पुल) १०।६५

पुप् (पुप) १०।२१८

पुस्त (पुस्त) १०।५४

? पूज् (पूज) १०१०२
 पूर् (पूरी) १०१२५४
 ? पृ १०११५
 [पृच् (पृच) १०१२५०]
 पृथ् (पृथ) १०१२०
 ? पृ १०११५
 ? प्रथ् (प्रथ) १०११९
 ? प्री (प्रीज्) १०१२८३
 प्रेङ्गोल (प्रेङ्गोल) १०१६४; ३८५
 वट् (वट) १०१३१५
 ? वध् (वध) १०११४
 ? वन्ध् (वन्ध) १०११४
 बह् (बर्ह) १०१२४४
 बल् (बल) १०१८९
 बलह् (बलह) १०१२४५
 वष्क् (वष्क) १०१३६९
 वस्त् (वस्त) १०११५२
 बुल् (बुल) १०१६६
 [बुस्त् (बुस्त) १०१५५]
 [बुह् (बुहि) १०१२५३]
 ब्लेष्क (ब्लेष्क) १०१३५७
 ? भज् (भज) १०१२०१
 भण्ड् (भण्डि) १०१५२
 ? भत्स् (भर्त्स) १०११५०
 ? भल् (भल) १०११६९
 ? भाज् (भाज) १०१३३३
 भाम (भाम) १०१३१९
 भिल् (भिल) १०१७१
 भू १०१२०७
 भू १०१२९०
 भूष् (भूष) १०११९७
 ? भ्रूण् (भ्रूण) १०११५९
 ? मण्ड् (मण्डि) १०१५१

? मद् (मद) १०११७३
 ? मन् (मन) १०११७७
 मन्च् (मन्त्रि) १०११४८
 ? मन्च् (मन्त्र) १०११०८
 ? मह् (मह) १०१३१४
 मान् (मान) १०१२८९
 मार्ग् (मार्ग) १०१८०
 ? मार्ग् (मार्ग) १०१२९३
 [मार्ज् (मार्ज) १०११०९]
 मिञ्ज् (मिजि) १०१२१८
 मिद् (मिद) १०१८
 ? मिन्द् (मिदि) १०१८
 मिश्र (मिश्र) १०१३६५
 मी १०१२७४
 ? मुच् (मुच) १०१२१५
 मुट् (मुट) १०१७९
 मुस्त् (मुस्त) १०१९७
 मूत्र (मूत्र) १०१३५३
 मूल् (मूल) १०१६७
 मृग (मृग) १०१३४४
 मृण्ड् (मृण्डि) १०११२४
 ? मृप् (मृष) १०१२९६
 मोक्ष् (मोक्ष) १०११९८
 म्रक्ष् (म्रक्ष) १०११२१
 ? यत् (यत) १०१२०३
 यन्च् (यन्त्रि) १०१३
 यम् (यम) १०१८७
 ? यु १०११७८
 ? युज् (युज) १०१२५७
 रंह (रहि) १०१३०५
 रक् (रक) १०१२०९
 रग् (रग) १०१२०९
 ? रच (रच) १०१३११

रस (रस) १०।३७६ नाधा.-द्धि.

१ रह् (रह) १०।९३

१ रिच् (रिच) १०।२६६

रज् (रज) १०।२५५

१ रुष् (रुष) १०।१३१

रुक्ष (रुक्ष) १०।३५४

रूप (रूप) १०।३७९

रूप (रूप) १०।३८५

लक् (लक) १०।२१०

लक्ष् (लक्ष) १०।५ }

लक्ष् (लक्ष) १०।१६५ }

लङ् (लङ) १०।७

लण्ड् (ओलडि) १०।९

लन्द् (लदि) १०।९

१ लल् (लल) १०।१५६

[लश् (लश) १०।१९६]

लप् (लप) १०।१९६

१ लस् (लस) १०।१८७

लिङ्क् (लिगि) १०।२१२

लृष् (लृष) १०।१७५

१ लोक् (लोक) १०।२४७

१ लोच् (लोच) १०।२४८

१ वच् (वच) १०।२९१

१ वज् (वज) १०।८०

१ वञ्च् (वन्चु) १०।१७१

१ वण्ट् (वटि) १०।४९

१ वद् (वद) १०।२८८

१ वन् (वन) १०।२८७

१ वर (वर) १०।२९८

वर्ण (वर्ण) १०।१७

वर्ण (वर्ण) १०।३८४

१ वव् (वव) १०।११४

वह् (वह) १०।२३२

१ वल्क् (वल्क) १०।३५

वस् (वस) १०।२०४

[वस (वस) १०।३८५]

१ वा १०।३२९

वात (वात) १०।३२९

वास (वास) १०।३३१

[विच्छ् (विछ) १०।२४२]

वित्त (वित्त) १०।३७८

१ विद् (विद) १०।१७६

१ विप् (विप) १०।१३८

वीज (वीज) १०।६४

वीर (वीर) १०।३४७

१ वृ (वृज्) १०।२६४

१ वृज् (वृजी) १०।२६३

१ वृत् (वृत्) १०।२५२

१ वृप् (वृप) १०।१७२

वेल (वेल) १०।३२७

१ व्युन्द् (व्युदि) १०।९४

१ व्रज् (व्रज) १०।८०

व्रण (व्रण) १०।३८३

शब्द् (शब्द) १०।१८२

शम् (शम) १०।१६४

शम्ब् (शम्भ) १०।२१

शर (शर) १०।३१५

शार (शार) १०।३१५

शिप् (शिप) १०।२६७

[शीक् (शीक) १०।२७६]

शील (शील) १०।३२५

[शुण्ट् (शुठि) १०।१०५]

१ शुन्ध् (शुन्ध) १०।२८७

शुल्क् (शुल्क) १०।८१

शुल् (शुल्) १०।७६

शर (शर) १०।३४६

शूर्प् (शूर्प) १०।७६

[१ शृष् (शृष) १०।२०२]

१ श्रग् (श्रग) १०।४२	१ सुद् (सूद्) १०।१८५
१ श्रथ् (श्रथ) १०।२७३	स्कन्ध (स्कन्ध) १०।३८५
१ श्रथ् (श्रथ) १०।३१७	१ स्तन (स्तन) १०।३०६
[श्रन्थ् (श्रन्थ) १०।२८४]	स्तिप् (स्तिप) १०।१४१
१ श्रिठप् (श्रिठप) १०।३८	स्तूप् (स्तूप) १०।१४२
श्रभ् (श्रभ) १०।८५	स्तेन (स्तेन) १०।३४१
सङ्केत (सङ्केत) १०।३४९	स्तोम (स्तोम) १०।३६७
सङ्ग्राम (सङ्ग्राम) १०।३६६	स्थूल (स्थूल) १०।३४८
सट् (सट्) १०।९४	१ स्निह् (णिह) १०।३७
सत्त्र (सत्त्र) १०।३५०	स्पश् (स्पश) १०।१४९
सद् (आढः षद्) १०।२७९	स्पृह (स्पृह) १०।३१८
सभाज (सभाज) १०।३३४	स्फिट् (स्फिट) १०।३७
सान्त्व् (सान्त्व) १०।३३	स्फुट् (स्फुट) १०।९०
साम् (साम) १०।३३]	स्फुट (स्फुट) १०।३८५
साम (साम) १०।३२६]	स्मि (स्मिह्) १०।३९
[सार (सार) १०।३१५]	स्वद् (ष्वद्) १०।२५६
सुख (सुख) १०।३७४	स्वर (स्वर) १०।३१०
सूच (सूच) १०।३२०	हिस् (हिमि) १०।२७८
सूज (सूज) १०।३५२	

इति २२९ धातवः ।

अनुपलब्धप्रयोगा धातवः

प्रश्नचिह्नाङ्किताः संदिग्धा धातवः

अक् (अक) १।७८६

अट् (अठ) १।३३२

अण् (अण) ४।६७

? अन्त् (अति) १।५९

? अभ् (अभ्र) १।५५५

? अह् (अह) ५।२६

इक् (इक) १।१४०

ईग्य् (ईग्य) १।१३९

ईर्ष्य् (ईर्ष्य) १।५११

? ईप् (ईप) १।६७५

उट् (उठ) १।३३५

उभ्रस् (उभ्रस) ९।५४

ऊय् (ऊयी) १।४८०

ऋह् (ऋक्षि) ५।२९

ऋक् (ऋक) ६।२८

ऋम् (ऋम्) ६।२९

ऋ ९।२६

? एट् (एठ) १।२६४

कग् (कगे) १।७८५

? कर्ज् (कर्ज) १।२२३

कल्ल् (कल्ल) १।४९४

? कव् (कव) १।७१९

? कस् (कस) १।७२२

[कास् (कासि) १।६३७]

कास् (कास) १।६३८

किट् (किट) १।३१६

कुच् (कुच) १।१८१

कुज् (कुज) १।१९६

कु (कुज्) ९।१३१

कृ (कृज्) ९।१३१

कृ ९।२५

कनस् (कनस) ४।५

किलन्द (किलदि) १।१५५

किलन्द (किलदि) १।७०

कलेव् (कलेवृ) १।५०१

कलेष् (कलेष्) १।६०२

क्षज् (क्षज) १।७६२

क्षज् (क्षजि) १।७६२

क्षिणि ५।२९

क्षिच् (क्षिचु) १।५६६

क्षी (क्षीप्) ९।३६

क्षीज् (क्षीज) १।२३३

क्षमील् (क्षमील) १।५१९

क्षिचद् (क्षिचिचदा) १।७३५

क्षिचद् (क्षिचिचदा) ४।१३३

खच् (खच) ९।५९

खम् (खन्व) १।४१४

खय् (खव) ९।५९

? खिद् (खिद) ७।१२

खु (खुड्) १।९३८

खु ९।६२

खुड् (खुड) ६।१०९

खेव् (खेवृ) १।५०२

खै १।८९७

गम् (गन्व) १।४१५

गा (गाड्) १।९३५

गुज् (गुज) १।२००

गुञ् (गुज) ६।८९
 गुङ् (गुड) ६।१०३
 गुभ् (गुभ) ४।१२ }
 गुभ् (गुव) ९।४५ }
 गुव् (गुवी) १।५७१
 गूर् (गूरी) ४।४४
 गृह् (गृह) १।६४२
 गेप् (गेप्) १।३६५ }
 गेप् (गेप्) १।३६६ }
 गेव् (गेव) १।५०२
 गेप् (गेप्) १।६०९
 ग्रिह् (ग्रिह) १।६४१
 ग्रुच् (ग्रुचु) १।१९४
 ग्लस् (ग्लमु) १।६२४
 ग्लेप् (ग्लेप्) १।३६२ }
 ग्लेप् (ग्लेप्) १।३६६ }
 ग्लेव् (ग्लेव) १।५०३
 ग्लेप् (ग्लेप्) १।६१४
 घंप् (घंप्) १।६४३ }
 घंस् (घंसि) १।६४३ }
 घण् (घण) ८।७
 घम्ब् (घम्ब) १।४१६ }
 घव् (घव) १।४१६ }
 घप् (घप) १।६४२ }
 घस् (घस) १।६४२ }
 घिप् (घिप्) १।६४२ }
 घिण् (घिणि) १।४२७
 घुप् (घुप्) १।९४३
 घुण् (घुणि) १।४२८
 घूर् (घूरी) ४।४३
 घृ १।९२२
 घृण् (घृणि) १।४२९
 चम् (चमु) ५।२८
 चम्ब् (चम्ब) १।४२०
 ? चव् (चव) १।४२०

? चिरि ५।३०
 चीप् (चीप्) १।८८३
 चीम् (चीम्) १।३८१
 चुङ् (चुड) ६।११०
 चुप् (चुप) ६।११४
 चृण् (चृणु) ८।५
 चृ ९।२३
 चेल् (चेल्) १।५३६
 छप् (छप) १।८७६
 छयु (छयुङ्) १।९४०
 जञ् (जज) १।२३८
 जम् (जम) १।९८८
 जम्भ् (जम्भ) १।९६५
 जर्च् (जर्च्) १।७०८ }
 जर्च् (जर्च्) ६।१९ }
 जर्ज् (जर्ज) ६।१९ }
 जर्झ् (जर्झ) ६।२०
 जर्त्स् (जर्त्स) १।७०८
 जिरि ५।३१
 जिप् (जिप्) १।६८८
 जुङ् (जुड) ६।४७
 ? जृ १।९३२
 जृ ९।२३
 जेह् (जेह) १।६३६
 जै १।८९९
 ज्यो १।६०४
 झम् (झमु) १।४६७
 झर्च् (झर्च्) १।७०९ }
 झर्च् (झर्च्) ६।२० }
 झर्छ् (झर्छ) १।७०९
 झ्यु (झ्युङ्) १।९६३
 टिक् (टिक्) १।१००
 ? टौक् (टौक्) १।९५

डी (डीङ्) १।९५३

तश् (तश्) १।६६७

तश्च (तन्चु) १।१८८

तञ्ज् (तन्ज्) ७।२२

तय् (तय) १।४७५

तिक् (तिक्) १।१०२

तीच् (तीच्) १।८८३

तुफ् (तुफ) ६।३४

तुम् (तुम) १।७४४ }

तुम् (तुम) ४।१२८ }

तुम् (तुम) ९।४९ }

तुम्प् (तुम्प) ६।३३

तुम्फ् (तुम्फ) १।४०७

तुम्फ् (तुम्फ) ६।३५

तृड् (तृड्) १।३४७

तृम्फ् (तृम्फ) ६।३१

तेप् (तेप्) १।३६१

त्रख् (त्रख) १।१३९ }

त्रङ्ग (त्रलि) १।१३९ }

त्रुफ् (त्रुफ) १।४०४

त्रुम्प् (त्रुम्प) १।४०५ }

त्रुम्फ् (त्रुम्फ) १।४०५ }

त्वक्ष् (त्वक्ष) १।६५६

त्सङ्ग (त्सङ्ग) १।५५३

थुड् (थुड्) ६।१०६

दाय् (दाय) १।८६७

दान् (दान) १।९७९

दाश् (दाश्) ५।३२

दिन्व् (दिवि) १।५८८

दिप् (दिप्) १।८५८

दुड् (दुड्) ६।१०७

ट ५।३३

टम्फ् (टम्फ) ६।३७

द्यु २।२९

द्यै १।८९०

द्राव् (द्राव्) १।१२४

धण् (धण) १।४५३ }

धन् (धन) १।४५३ }

धूर् (धूरी) ४।४६

धृज् (धृज) १।२१६

धृञ्ज् (धृजि) १।२१७

धृ ९।२३

धेप् (धेप्) १।३७०

ध्रञ्ज् (ध्रजि) १।२१५

ध्रण् (ध्रण) १।४५८

ध्रग् (ध्रस) ९।५२

ध्राव् (ध्राव्) १।१२५

ध्राप् (ध्राप्) १।१२२

ध्राङ्ग (ध्राङ्गि) १।६६२ }

ध्राङ्ग (ध्राङ्गि) १।६६५ }

ध्रेक् (ध्रेक्) १।७६

ध्रै १।८९२

ध्वण् (ध्वण) १।४४५

नट् (नट) १।७८५

नम् (नम) ४।१२७

नम् (नम) ९।४८

नम्ब (नम्ब) १।४२२

निन्व (निवि) १।५८५

निव् (निव्) १।८५६

नीव् (नीव) १।५६४

न्वी १।२५

पच् (पच) १।१७१

पद् (पद्) १।४९

पर्प् (पर्प) १।४१३

पव् (पव) १।५०८

पष् (पष) १।८७३ }
 पस् (पस) १।८७२ }
 पिश् (पिशु) १।७११
 पुङ् (पुड) १।३२०
 पुङ् (पुड) ६।१०४
 ? पुण्ड् (पडि) १।३२०
 पुण्ड् (पुडि) १।३२७
 ? पुन्ध् (पुधि) १।४२
 पुस् (पुस) ४।१०२
 पुञ् (पुजी) २।२०
 पुञ्ज् (पुजि) २।१९ }
 पुञ्ज् (पुजि) २।२० }
 पुङ् (पुड) ६।४९
 पेव् (पेवृ) १।३७२ }
 पेव् (पेवृ) १।२०४ }
 ? पेश् (पेशु) १।७१२
 ? पै १।९०५
 प्युप् (प्युप) ४।१०२ }
 प्युस् (प्युस) ४।६ }
 प्युस् (प्युस) ४।१०२ }
 प्रस् (प्रस) १।७५९
 ? प्रुप् (प्रुष) १।६९४
 प्रेप् (प्रेपृ) १।६१४
 प्रैण् (प्रैणृ) १।४५४
 प्लेव् (प्लेवृ) १।५०५
 वन्द् (वन्द) १।५१
 वम् (वन्व) १।४१२
 वस् (वसु) ४।१०६
 बिट् (बिट) १।३१५
 बिङ् (बिड) १।३०६
 बुन्ध् (उबुन्धिर) १।८६१
 बेद् (उबेदिर) १।८६१
 बेह् (बेहृ) १।६३४
 ब्युस् (ब्युस) ४।१०७

ब्रण् (ब्रग) १।४४७
 ब्रुङ् (ब्रुड) ६।११२
 भव् (भवृ) १।४२१
 भुङ् (भुगि) १।१५७
 भुण्ड् (भुडि) १।[२७४]
 भृङ् (भृड) ६।११९
 भृप् (भृपु) १।७००
 भृ १।२० }
 भृ १।२१ }
 भेप् (भेपृ) १।८६९
 भ्रस् (भ्रन्सु) १।७४३
 भ्रश् (भ्रश्) १।८९७
 भ्रण् (भ्रग) १।४४४
 भ्रुङ् (भ्रुड) ६।११०
 भ्रेज् (भ्रेजृ) १।१७७
 भ्लश् (भ्लश्) १।८७८
 भ्लाश् (दुभ्लाशु) १।८०८
 मङ्ग (मवि) १।१०७ }
 मङ्ग (मवि) १।१०८ }
 ? मङ्ग (मवि) १।१५८
 मभ्र् (मभ्र) १।५५७
 मव् (मवृ) १।४१९
 मव् (मवृ) १।५७५
 मव् (मव) १।५९५
 मव्य् (मव्य) १।५०९
 ? मा (माङ्) ४।३३
 मान्थ् (माथि) १।४४
 मिद् (मिड) १।८५३
 मिन्व् (मिवि) १।५८४
 ? मुङ्ग (मुखि) १।१३९
 मुच् (मुच) १।१६८
 मुञ्ज् (मुचि) १।१६९
 मुङ् (मुड) ६।१०२
 मुण्ट् (मुटि) १।३२२

मृज् (मृज) १।२४७
 मृड् (मृड) १।४४
 मृप् (मृपु) १।६९८
 मृष् (मृषु) १।६९९
 मृ १।२९
 ? मेट् (मेट्) १।२८९
 मेट् (मेह) १।८५४
 मेप् (मेपु) १।३६७
 मृञ् (मृञ्) १।१९०
 म्रेट् (म्रेट्) १।२८९
 म्लेट् (म्लेट्) १।२९०
 म्लेव् (म्लेव्) १।५०७
 यु (युञ्) १।७
 युत् (युत्) १।३०
 यौट् (यौट्) १।२८८
 रख् (रख) १।१३६
 रग् (रगे) १।७७९
 राख् (राख्) १।१२२
 राष् (राष्) १।१०९
 रुङ् (रुगि) १।१५४
 रुट् (रुट) १।७३८
 रुण्ट् (रुणि) १।३२४
 रुण्ट् (रुणि) १।३४०
 रुण्ट् (रुणि) १।४४२
 ? रेक् (रेक्) १।७७
 रोड् (रोड्) १।३५७
 लङ् (लङि) १।१५६
 लम् (लवि) १।३७४
 लर् (लर्) १।४१४
 लाख् (लाख्) १।१२३
 लाष् (लाष्) १।११०
 लाञ् (लाञि) १।२३७
 ली १।३१

लुट् (लुट) १।३१०
 लुट् (लुट) १।७३८
 लुट् (लुट) ४।१०९
 लुट् (लुट) १।३३५
 लुट् (लुट) १।७४०
 ? लण्ट् (लुटि) १।३४५
 ? लण्ट् (लुटि) १।३४३
 लुथ् (लुथि) १।४३
 ? लुप् (लुप) ४।१२४
 लेप् (लेप्) १।३६९
 लोड् (लोड्) १।३५८
 लौड् (लौड्) १।३५२
 लयी १।३२
 वट् (वट) १।७७२
 वट् (वट) १।३२९
 वभ्र (वभ्र) १।५५८
 वफ् (वफ) १।४०८
 वह् (वह) १।६३३
 वल्भ् (वल्भ) १।३८८
 ? वप् (वप) १।६८१
 वस्क (वस्क) १।९८
 वाङ् (वाङि) १।६५९
 वावृत् (वावृत्) ४।४९
 विच्छ् (विछ) ६।१४२
 विज् (विज) १।२१४
 विज् (विजिर्) ३।१२
 विज् (ओविजी) ७।२३
 विद् (विद) ७।१३
 विध् (विध्) १।३३
 ? विल् (विल) ६।७८
 विस् (विस्) १।७०६
 वुन्द् (उवुन्दिर्) १।८८०
 वृज् (वृज) १।२१४
 वृत् (वृत्) ४।४९
 वृश (वृश) ४।११३

वृह् (वृह) १।७२३
 वेध् (वेध्) १।३३
 ? व्युष् (व्युष) ४।१०९
 व्री (व्रीह्) ४।३२
 व्री १।३३
 शद् (शद्ल) ६।१४५
 शप् (शप) ४।५७
 शम्भ् (शन्व) १।४१७ }
 शम्भ् (शर्भ) १।४१७ }
 शल्भ् (शल्भ) १।३८७
 शास् (आहः शासु) १।६२२
 ? शि (शिन्) ५।३
 शिट् (शिट) १।२९९
 शिप् (शिप) १।६७७
 शुच्य् (शुच्यी) १।५१४
 शुट् (शुठ) १।३३८
 शुण्ट् (शुठि) १।३३८ }
 शुण्ट् (शुठि) १।३४१ }
 ? शुम् (शुम) १।४३२
 शौ १।१०२
 श्मील् (श्मील) १।५१९
 श्रङ्क् (श्रकि) १।८१
 श्रङ्क् (श्रगि) १।१५०
 ? श्रय् (श्रय) १।७९२
 श्रिम् (श्रिभु) १।४३०
 श्रिम्भ् (श्रिम्भु) १।४३१
 श्रेक् (श्रेकु) १।८१
 श्लक् (श्लकि) १।८२
 श्लङ्क् (श्लगि) १।१५१
 श्लाल् (श्लावृ) १।१२७
 श्लिप् (श्लिपु) १।६९३
 श्वङ्क् (श्वकि) १।९२
 श्वङ्क् (श्वगि) १।१४६
 श्वल् (श्वल) १।५४९

दिवन्द् (दिवदि) १।१०
 ध्रिन् (ध्रिनु) ५।४
 संल् (सन्ति) २।७० }
 संल् (सन्ति) २।६७ }
 सग् (सगे) १।७८३
 सद् (षद्ल) ४।१४६
 सम् (सम) १।८१३
 सव् (सर्व) १।४१८ }
 सव् (सर्व) १।५८६ }
 सल् (सल) १।५४६
 ? साध (साध) ५।१७
 सिन्व् (सिचि) १।५८२
 सिम् (सिभु) १।४३०
 सृम् (सृभु) १।४२४
 सृम्भ् (सृम्भु) १।४२५
 सेक् (सेकु) १।७८
 सै १।९००
 स्तक् (ष्टक) १।७७६ }
 स्तक् (स्तक) १।७७७ }
 स्तम् (ष्टम) १।८१४
 स्तिप् (ष्टिप) १।३५९
 स्तृह् (स्तृह्) ६।७१
 स्तृश् (स्तृक्ष) १।६५२ }
 स्तृश् (स्तृक्ष) १।६५२ }
 स्तेप् (ष्टेष्ट) १।३६०
 स्नुस् (ष्नुस) ४।४
 स्फण्ट् (स्फटि) १।३२६
 ? स्फुट् (स्फुट) १।२५७
 ? स्फुड् (स्फुड) ६।११६
 स्फुण्ड् (स्फुडि) १।२७५
 स्फुण्ड् (स्फुडा) १।२१०
 स्मील् (स्मील) १।५२०
 स्मुण्ड् (स्मुडा) १।२१०
 स्मृ ५।१३

स्यम् (स्यम्) १।८०९
 ? संम् (सन्मु) १।३९१
 संह् (सन्हु) १।७४९
 संम् (सन्मु) १।३९०
 संम् (सन्मु) १।७०९
 स्वङ् (स्वकि) १।९६
 स्वर् (स्वर्) १।१९
 स्वृ १।१८
 हिठ् (हिठ) १।३१४

हेट् (हेठ) १।६०
 हेप् (हेपु) १।३७०
 ? होट् (होटु) १।३५५
 होट् (होटु) १।३५०
 हग् (हगे) १।७८१
 दीन्त् (दीन्तु) १।२०७
 ह्रेप् (ह्रेपु) १।६३९
 हग् (हगे) १।७८२
 हम् (हम) १।७०५

अथ चुरादिधातवः

यत्र प्रश्नचिह्नानि तेषु धातुषु मन्यते प्रयोजकतां ह्रिद्विनीः।

अह् (अहि) १०।२३७
 अङ्घ्र (अङ्घ्र) १०।३७३
 अङ्ग (अजि) १०।२२८
 अर्क् (अर्क) १०।१०३
 ? अह् (अर्ह) १०।१९९
 अवधीर (अवधीर) १०।३८६
 अश्व (अश्वतर) १०।३८८
 ? आप् (आप्ल) १०।२८६
 आह्वर (आह्वरक) १०।३९०
 [इल् (इल) १०।१२०]
 ? ईर् (ईर) १०।२६१
 उग्रस् (उग्रस) १०।२१४
 ऊष (ऊष) १०।३८५
 [ओलण्ड् (ओलडि) १०।९]
 [कण्ठ् (कठि) १०।२९४]
 कत्र (कत्र) १०।३५८
 कर्त् (कर्तृ) १०।३६८
 कर्तृ (कर्तृ) १०।३५८
 कर्त्र (कर्त्र) १०।३५८
 ! कल् (कल) १०।६८
 ? कल (कल) १०।३१२
 कालोड (कालोडित) १०।३८९
 किल् (किल) १०।६९
 कुंश् (कुशि) १०।२३०
 कुंस् (कुसि) १०।२२९
 कुण (कुण) १०।३३९
 कुण्ठ् (कुठि) १०।५०
 कुद् (कुट) १०।६
 [कुन्द्र (कुद्रि) १०।६]

[कुप् (कुप) १०।२५०]
 [कूट् (कूट) १०।३३७]
 कृ १०।१७५
 क्लृप् (क्लृप) १०।२००
 ? क्रथ् (क्रथ) १०।१३
 क्षञ् (क्षजि) १०।८४
 [खेट् (खेट) १०।३२१]
 [खेड् (खेड) १०।३२१]
 खोट (खोट) १०।३१८
 खोद (खोद) १०।३२२
 गर्ज् (गर्ज) १०।१०७ }
 गर्ज् (गर्ज) १०।१२५ }
 गर्द (गर्द) १०।१२५
 गर्ध् (गर्ध) १०।१२६
 गर्व् (गर्व) १०।३५१
 गर्ह् (गर्ह) १०।२९२
 ? गल् (गल) १०।१५८
 गुप् (गुप्) १०।२४०
 गूर् (गूरी) १०।१६३
 [गृ १०।१७३]
 गृह (गृह) १०।३४३
 ? ग्रन्ध् (ग्रन्थ) १०।२६७
 ग्रस् (ग्रस) १०।२१६
 घट् (घट) १०।२२९
 ? घट् (घट) १०।९१
 ? वर (वर) १०।१०९
 ? वुप् (वुप्) १०।१९४
 ? वृ १०।११०
 चण्ड् (चडि) १०।५०

चप् (चप) १०।८८
 ? चम्प् (चपि) १०।८२
 ? चच् (चच) १०।१८०
 चह् (चह) १०।८८ }
 चह (चह) १०।३१३ }
 ? चित् (चित) १०।१४३
 चीक् (चीक) १०।२३०
 चीव् (चीव) १०।२४३
 चुक्क् (चुक) १०।६०
 चुङ् (चुङ) १०।२४
 चुण्ड् (चुडि) १०।११९
 चुम्ब् (चुभि) १०।९४
 चुर् (चुर) १०।१ यौ. धा.-हि.
 चूण् (चूण) १०।१०१
 चूर्ण् (चूर्ण) १०।१०१
 चृत् (चृत) १०।२६९
 चृप् (चृप) १०।२७९
 च्यु १०।२०६ }
 च्युस् (च्युस) १०।२०६ }
 ? छद् (छद) १०।४१ }
 ? छद् (छद) १०।२७२ }
 ? छद (छद) १०।३८१
 ? छन्द् (छदि) १०।४३
 ? छद् (छर्द) १०।५३
 [छिद्र (छिद्र) १०।३६८]
 ? छुट् (छुट) १०।७७
 छृद् (छृद) १०।२६९
 छृप् (छृप) १०।२७९
 ? छेद (छेद) १०।३८०
 जस् (जसि) १०।१२८
 ? जम् (जभ) १०।१८४
 ? जग्म् (जभि) १०।१८४
 [जल् (जल) १०।१०]
 ? जस् (जस) १०।१३१

? जस् (जस) १०।१८६
 जुब् (जुचि) १०।२२८
 जुङ् (जुङ) १०।१०६
 ? जुप् (जुप) १०।२८१
 ? जप् (जप) १०।८६
 ? ज्ञा १०।२००
 जि १०।२६५
 ? टङ्क् (टकि) १०।९८
 डम्प् (डपि) १०।१३४
 ? डम्प् (डभि) १०।१३६
 डम्प् (डभि) १०।१३४
 डिप् (डिप) १०।१३८
 डिम्प् (डिपि) १०।१३५
 ? तंस् (तसि) १०।१६७
 तट् (तट) १०।४३ (१। हि.)
 ? तड् (तड) १०।४२
 तन् (तनु) १०।२८७
 ? तर्क् (तर्क) १०।२५१
 ? तिज् (तिज) १०।११२
 [तिप् (तिप) १०।१३७]
 तिल् (तिल) १०।७२
 तुज् (तुज) १०।३२
 तुङ्क् (तुजि) १०।२९
 तुङ्क् (तुजि) १०।२२४
 तुम्प् (तुपि) १०।११७
 ? तुल् (तुल) १०।६३
 ? तृप् (तृप) १०।२६९
 ? त्रस् (त्रस) १०।२१७
 वुङ् (वुड) १०।१६७
 दंश् (दशि) १०।१४५
 दंस् (दसि) १०।१४६
 दंङ् (दहि) १०।१२८
 दम्प् (दभि) १०।१३७

? दल् (दल) १०।२१९
 दस् (दस) १०।१४१
 [दस (दस) १०।३४३]
 दिव् (दिवु) १०।१७४
 दृप् (दृप) १०।२७०
 दृम् (दृम) १०।२६४
 दृम् (दृमी) १०।२७१
 ? धू (धूज्) १०।२८२
 धूश् (धूश) १०।१९९ }
 धूष् (धूष) १०।१९९ }
 धूस् (धूस) १०।१९९ }
 धृ १० [१।९४५]
 धृप् (धृष) १०।१७२
 ध्रस् (उध्रस) १०।२१४
 ? ध्वन (ध्वन) १०।३३६
 ? नट् (नट) १०।१२
 नट् (नट) १०।२५३
 नड् (नड) १०।१२
 नड् (नड) १०।२६२
 ? नद् (णद) १०।२४९
 निवास (निवास) १०।३३२
 ? पट् (पट) १०।२२०
 पण्ड् (पडि) १०।८०
 पण्ड् (पडि) १०।१३२
 ? पल (पत) १०।३०८
 ? पद (पद) १०।३४२
 पश (पश) १०।३०९ }
 पष (पष) १०।३०९ }
 पिस् (पिसि) १०।२५३
 पिज् (पिज) १०।३३
 [पिस् (पिस) १०।३२]
 पुट् (पुट) १०।२२१
 ? पुट् (पुट) १०।३५६
 पुण (पुण) १०।१०२

पुण्ट् (पुटि) १०।२५७
 ? पुष् (पुष) १०।२१८
 पुस्त् (पुस्त) १०।९७
 ? पूज् (पूज) १०।१०२
 ? पूर् (पूरी) १०।२५४
 ? पूर्ण् (पूर्ण) १०।९५
 पूल् (पूल) १०।९५
 ? पृ १०।१५
 ? पृच् (पृच) १०।२५०
 ? प्रथ् (प्रथ) १०।१९
 ? प्री (प्रीज्) १०।२८३
 बंह् (बहि) १०।२३८
 ? बध् (बध) १०।१४ }
 ? बन्ध् (बन्ध) १०।१४ }
 बह् (बर्ह) १०।१२४
 [बल् (बल) १०।८९]
 ? बुल् (बुल) १०।६६
 [बुस्त् (बुस्त) १०।५५]
 ब्रीस् (ब्रीस) १०।१२३ }
 ब्रूस् (ब्रूस) १०।१२३ }
 भज् (भजि) १०।२५३
 भन्द् (भदि) १०।७९
 ? भर्त्स् (भर्त्स) १०।१५०
 ? भल् (भल) १०।१६९
 ? भाज (भाज) १०।३३३
 ? भूष् (भूष) १०।१९७
 भृश् (भृशि) १०।१५९
 [मंह् (महि) १०।२३९]
 ? मण्ड् (मडि) १०।५१
 ? मद् (मद) १०।१७३
 ? मन् (मन) १०।१७७
 मर्च् (मर्च) १०।१०८
 ? मह (मह) १०।३१४
 ? मार्ग (मार्ग) १०।२९३

[माज् (माज) १०।१०९]

[मी १०।२७४]

? मुच् (मुच) १०।२१५

मुद् (मुद) १०।२१३

मुल् (मुल) १०।६७

? मृज् (मृज्प्) १०।२९५

मृङ् (मृडि) १०।१२४

? मृप् (मृप) १०।२९६

मृप (मृप) १०।२९६

म्लञ् (म्लञ) १०।१२६

म्लेच्छ् (म्लेछ) १०।१२२

? यन् (यत) १०।२०३

? यु १०।१७८

? युज् (युज) १०।१५७

युज् (युज) १०।१७८

रंह् (रहि) १०।२६१

? रंह (रहि) १०।३०५

रघ् (रघ) १०।२०१

रङ्ग (रगि) १०।२३५

? रच (रच) १०।३११

रस (रस) १०।३७६ नाथा.-हि.)

? रह् (रह) १०।९३

? रिच् (रिच) १०।२६६

संश् (सशि) १०।२५३

संस् (ससि) १०।२५४

सट् (सट) १०।१३३

सट् (सट) १०।२२२

सट् (सट) १०।१३३

सट् (सट) १०।२४८

? रुप् (रुप) १०।१३१

? लक्ष् (लक्ष) १०।५ }

? लक्ष् (लक्ष) १०।१६५ }

लगा (लगा) १०।२१०

[लङ्ग (लवि) १०।२३६]

लज् (लज) १०।१०

लज (लज) १०।३६१

लञ् (लजि) १०।३२

लञ् (लजि) १०।२२६

लञ् (लञ) १०।३६४

[लङ् (लङ) १०।७]

लण्ड् (लडि) १०।२५३

[लण् (लण) १०।३८२]

? लय् (लय) १०।१५६

[लया (लया) १०।१९६]

[लप् (लप) १०।१९६]

? लम् (लस) १०।१८७

लाम (लाम) १०।३८२

[लिङ्ग (लिगि) १०।२१२]

ली १०।२६२

लुञ् (लुजि) १०।३१

लुञ् (लुजि) १०।२२७

लुट् (लुट) १०।२२३

लुण्ट् (लुण्ट) १०।२६]

लुण्ट् (लुण्ट) १०।२६]

लुभ् (लुवि) १०।११६

? लोक (लोक) १०।२४७

? लोच् (लोच) १०।२४८

? वच् (वच) १०।२९१

? वज् (वज) १०।८०

? वञ् (वन्चु) १०।१७१

वट (वट) १०।३०३

वट (वट) १०।३६०

वण्ट् (वटि) १०।४९

? वण्ट (वटि) १०।३६३

वण्ड् (वडि) १०।४९

? वद् (वद) १०।२८८

? वन् (वन) १०।२८७

? वर (वर) १०।२९८

? वर्ध (वर्ध) १०।११४

[वल्क् (वल्क) १०।३५]

वल्थूल (वल्थूल) १०।३२८

वल्ह् (वल्ह) १०।२३३

[वस (वस) १०।३८५]

? वा १०।३२९

? विष्ल् (विल्) १०।२४२

? विद् (विद्) १०।१७६

? विप् (विप्) १०।१३८

विल् (विल्) १०।७१

विष्क् (विष्क्) १०।१५१

विष्क (विष्क) १०।३८३

[वुक् (वुक्) १०।१७२]

? वृ (वृज्) १०।२६४

वृह् (वृदि) १०।२३१

? वृज् (वृजी) १०।२६३

[वृन् (वृन्) १०।२५२]

वृथ् (वृथु) १०।२५३

? वृप् (वृप्) १०।१७२

व्यप् (व्यप्) १०।९४ }

व्यय् (व्यय) १०।९४ }

व्यय (व्यय) १०।३७७ }

[व्यय (व्यय) १०।३७७]

[व्युन्द् (व्युदि) १०।९४]

? व्रज् (व्रज) १०।८०

शट् (शट) १०।१६०

शठ् (शठ) १०।२७ }

शठ् (शठ) १०।१०४ }

शठ् (शठ) १०।१६० }

शठ (शठ) १०।३०० }

? शम् (शम्) १०।१६४

शल् (शल्) १०।१६०

[शार (शार) १०।३१५]

शीक् (शीक्) १०।२५५

[शीक् (शीक्) १०।२७६]

शुक्ल् (शुक्ल) १०।८४

शुठ् (शुठ) १०।१०४

शुण्ड् (शुठि) १०।१०५

? शुन्थ् (शुन्थ) १०।२८०

? शृथ् (शृथ) १०।२०२

? श्रग् (श्रग्) १०।४२

श्रथ् (श्रथ) १०।१३

? श्रथ् (श्रथ) १०।२७३ }

? श्रथ (श्रथ) १०।३१७ }

श्रन्थ् (श्रन्थ) १०।२७३

[श्रन्थ् (श्रन्थ) १०।२८४]

? श्रिप् (श्रिप्) १०।३८

श्वट् (श्वठ) १०।२८ }

श्वठ (श्वठ) १०।३०१ }

श्वण्ड् (श्वठि) १०।२८

श्वर्त् (श्वर्त्) १०।८५

श्वल्क् (श्वल्क्) १०।३४

श्वेत (श्वेत) १०।३८७

सम्न् (सम्न्) १०।२१ }

साम्न् (साम्न्) १०।२१ }

सार (सार) १०।३१५

सुट् (सुट्) १०।२५

? सुट् (सुट्) १०।१८५

सु १०।१०९

? स्तन (स्तन) १०।३०६

[स्तिप् (स्तिप्) १०।१४१]

स्लिट् (स्लिट) १०।३६

स्पण्ड् (स्पुडि) १०।४

स्फिट् (स्फिट्) १०।१००

स्फण्ड् (स्फुटि) १०।४

स्फण्ड् (स्फुडि) १०।३९

स्मिट् (स्मिट) १०।३६

स्यम् (स्यम्) १०।१६२

? स्वट् (स्वट्) १०।२५६

स्वर्त् (स्वर्त्) १०।८५

हिष्क् (हिष्क्) १०।१५४

हप् (हप्) १०।११८a }

हप् (हप्) १०।११८ }

इति १६९ धातवः ।

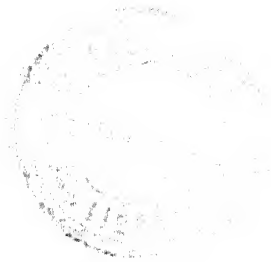
साक्षादुपयोजितानां ग्रन्थानां सूची

१. अभिधान अनुशीलन—डॉ० विद्या-
भूषणविभुः । die Kunde des Morgen-
landes)
२. अभिधानचिन्तामणिः—हेमचन्द्रः । १३. (न्यू) जर्मन-इंग्लिशकोशः—(केम्ब्रिज)
लन्दन, १९६१ ई. ।
३. अमरकोशः (श्रीरस्वामिभानुजिदीश्वर-
योष्टीकाभ्यां सहितः) १७. धातुपरिशिष्टम्—विश्वयम्
ह्याह्
हिदुनीः ।
४. आख्यातचन्द्रिका—भट्टमल्लरचिता । १८. धातुप्रदीपः—मैत्रेयश्रितरचितः ।
५. Indogermanisches Etymo-
logisches wörterbuch— १९. धातुमञ्जरी (श्रीकाशीनाथकृता) चार्ल्स
जुलियस पोकोरनी
(Julius Pokorny) चिक्कन्मः संपादिता, लन्दन,
१८९५ ई० ।
६. कविकल्पद्रुमः (त्रैलोक्यरचितः) । पूना
१९५४ ई० । २०. धातुवृत्तिः—मैसूर, १९०० ई० ।
धातुवृत्तिः—चौखम्बाश्रीजी, बाराणसी,
१९३४ ई० ।
७. कश्मीरीयभाषाकोशः—सरजान्त्रियसन म०
म० मुकुन्दरामशास्त्रिभ्यां संपादितः २१. (निघण्टुः)—निरुक्तम् (दुर्गाचार्य-
देवराजयज्वटीकासहितम्)
८. कामसूत्रम् (जयमङ्गलटीकासहितम्) २२. नैपथ्यमहाकाव्यम् (प्रकाशटीकासहितम्)
९. काशिका २३. पञ्चतन्त्रम्—खेमराजश्रीकृष्णदास—
१९२३ ई० ।
१०. क्रियारत्नसमुच्चयः २४. पञ्जाबी इंग्लिशकोशः ।
११. श्रीरतरङ्गिणी—डा० ब्रूनोलीविश-
सम्पादिता, १९३० ई० । २५. पद्मपुराणम् (मनसुखरायमोदप्रकाशनम्)
- श्रीरतरङ्गिणी—युधिष्ठिरमीमांसकसम्पा-
दिता, २०१४ संवत् । २६. पाइअसदमहणवो—कालिकाता,
१९२८ ई० ।
१२. गुर्जरभाषाकोशः—नवभवनप्रकाशन -
मन्दिरम्, अहमदा-
बाद, १९४९ ई० । २७. पाली-इंग्लिशकोशः (पी० टी० एस्) ।
१३. चान्द्रव्याकरणम्—ससूत्रोणादिधातुपाठम्
—डा० ब्रूनोलीविश-
सम्पादितम्, १९०२ ई० । २८. पालीधातुपाठधातवः—एस्० एम्० कवेः
(पूना) ।
१४. जर्नल् अमेरिकन ओरियण्टल सोसायटी २९. Vergleichendes wörterbuch
Indogermanischen sprachen
herausgegeben und
bearbeitet (Alois walde).
१५. जर्नल् डब्ल्यू० जेड० के० एम०
(=Wiener Zeitschrift für

३०. पुरुषकारः (श्रीश्रीत्याशुकरचिता दैवटीका) मुम्बापुरी, १९०२ ई०।
३१. प्रसङ्गपारिजातम्—श्रीचेतनदासरचितम् वाल्मीकीयं रामायणम् (गीताप्रेस-
(देशवाड़ीप्राकृतभाषा- संस्करणम्)
मयम्)।
३२. प्रायोगिकसंस्कृत-इंग्लिशकोशः सम्पादितः)।
३३. वामनशिवराम-
(आष्टे)-कृतः।
३४. बृहच्छब्देन्दुशेखरः—वाराणसेयसंस्कृतविश्व-
विद्यालयः, १९६० ई०।
३४. भट्टिकाव्यम् (जयमङ्गलटीकासहितम्)।
३५. मनुस्मृतिः (मन्वर्थटीकासहिता)।
३६. महाभारतम् (नीलकण्ठीयटीकासहितम्)
पूना, १९३३ ई०।
३७. महाभाष्यम्—म० म० गिरिश्वरशर्मा-
चतुर्वेदसम्पादितम्।
महाभाष्यम्—निर्णयसागरमुद्रितम्।
महाभाष्यम्—शुरुप्रसादसंपादितम्।
३८. मॉनियरविलियमस्य संस्कृतकोशः।
३९. मार्कण्डेयपुराणम् (मनसुखरायमोह-
प्रकाशनम्)
४०. मुण्डारी-इंग्लिशकोशः—बी० एल०
मणीन्द्रभूषणभा-
दुरिसम्पादितः।
४१. यशस्तिलकचम्पूः—सचन्द्रिकाव्याख्या।
(निर्णयसागरमुद्रिता)
मुम्बापुरी, १९१६ ई०
४२. रघुवंशमहाकाव्यम् (सज्जीवनीसहितम्)
४३. Radices linguae Sanskrit
(N. L. westerGaard)
४४. लिङ्गपुराणम् (म० रा० मो० संस्करणम्)
४५. वाक्यपदीयम् (प्रकीर्णटीकासहितम्)।
४६. वाचस्पत्यम् (कोशः)।
४७. वाल्मीकीयं रामायणम् (तिलकटीकासहि-
तम्)—निर्णयसा०।
४८. वैदिकपदानुक्रमकोषः (विश्वबन्धुशान्ति-
सम्पादितः)।
४९. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (तत्त्वबोधिनी-
सहिता) नि०
सा०, १९२९ ई०।
५०. शब्दकल्पद्रुमः (राधाकान्तदेवविरचितः)
५१. शिशुपालवधम् (सर्वङ्गषासमेतम्)।
५२. श्रीमद्देवीभागवतपुराणम् (म० रा० मो०
संस्करणम्)।
५३. संस्कृतधातुपाठानां धातुसूची—बा० ग०
पल्लुलेः।
५४. संस्कृतभाषा—टी० बरोः।
५५. संस्कृतवर्तखुल (ऑतो—बाथलिङ्क-
सम्पादित०)
५६. संस्कृतव्याकरणम्—हिट्टनीः।
५७. सरस्वतीकण्ठाभरणम् (व्याकरणं भोज-
रचितम्)।
५८. सुश्रुतम् (डल्हणाचार्यस्य निबन्धसंग्रहा-
ख्यव्याख्यासहितम्)—निर्णयसा०
मुम्बापुरी, १९३८ ई०।
५९. स्कन्दपुराणम् (म० रा० मो० संस्करणम्)
६०. हालास्यचम्पूः—ज्ञानसुन्दर्या कविरत्ना-
भिधानया रचिता।
कुम्भवोगणम्, १९०६ ई०।
६१. हितोपदेशः—श्रीकृष्णदासगङ्गाविष्णु०,
कल्याण—मुम्बापुरी,
१९७९ संवत्।
६२. हिन्दीशब्दसागरकोशः (श्यामसुन्दरदास-
सम्पादितः)।

सरस्वतीभवनपुस्तकालयस्थहस्तलेखधातुपाठानां मन्त्री

क—धातुपाठः	...	२७१२३	च—धातुपाठः	...	३८०१०
ख—धातुपाठः	...	३८०१६	छ—धातुपाठः	...	३८१७४
ग—धातुपाठः	...	३८०४०	ज—धातुपाठः	...	३८२६०
ङ—धातुपाठः	...	३८०४३	झ—धातुपाठः	...	३८२९६

शुद्धिपत्रम्

अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे	पङ्क्तौ
अङ्घ्रि	अङ्घ्रि०	१	२२
जै	जै	६	२३
प्रोपसर्गस्थविच्छित्तौ	प्रोपसर्गस्य विच्छित्तौ	१०	२३
(पा)	(प)	११	२३
वन्धनाय	वन्धनाय	१३	८
आमो	अमो- आमो	{ १४	९
आम	आमू		
<	>	१४	३२
याञ्जायाम्	याञ्जायाम्	१८	११
०युद्ध०	०युद्ध०	२०	४
भनृ.	भनृ.	२७	९
आपच्छो०	आपच्छ्लो०	२८	१३
कान	कात	३०	२१
<	>	३२	४
वर्गा-अ०	वर्गाश्र०	३२	१२
व्+√कृध्	व्-√कृध्	४९	१६
सद् = नी.	सद्नी.	५३	१५
<	>	६२	११
डित्वात् ;	डित्वात्]	८०	११
०वातिक	०वार्तिक०	{ २१२	१६
०मञ्जयार्यादि	०मञ्जयार्यादि		
०नींस्तीति	०नींस्तीति		
नाधिगतम्	नाधिगतम्	२१८	१५
छ-धूप * †	छ-धूपना * †	२७२	२६
श-च-जै-शा =	श-च-जै-शा ×	२८८	१९
शा-हे-वो	शा-हे-वो ×	३०२	१६
√व्युस्	√व्युस्	३१२	१९
बृंहन्ति	बृंहन्ति	३२८	१५
त्यतो	इत्यतो	{ ४२८	अन्तिमा पङ्क्तिः
लम्बनार्थः	लम्बनार्थः		

